CENNETİN KÖKLERİ

ROMAIN GARY

Türkçesi: Gülderen Bilgili

ROMAN

6

ROMAIN GARY

1914, Litvanya doğumlu. On dört yaşında Fransa'ya geldi, hukuk öğrenimi gördü, 1940 yılında 'Fransa'ya Özgürlük' ekibine ve savaşa katıldı. Fransa'nın 2. Dünya Savaşı'ndaki kahramanlarından biriydi, Légion d'Honneur nişanına layık görüldü. Yazarlığı yanında diplomatlık yaptı. İlk romanı *Avrupa Eğitimi* dışişleri bakanlığında çalışmaya başlamasıyla aynı zamanda yayınlandı. *Onca Yoksulluk Varken*'de olduğu gibi 'Émile Ajar' takma adıyla da kitaplar yazdı ve her iki kimliğiyle iki ayrı Goncourt Ödülü sahibi oldu. Eşi ünlü Fransız oyuncu Jean Seberg'in 1970'deki trajik ölümünün ardından 1980'de kendi eliyle hayatına son verdi. Yazarın *Kadının Işığı*, *Şafakta Verilmiş Sözüm Vardı*, *Biletiniz Buraya Kadar*, *Polonya'da Bir Kuş Var* ve *Uçurtmalar* adlı romanları ile Émile Ajar mahlasıyla kaleme aldığı *Onca Yoksulluk Varken*, *Yalan-Roman*, *Koca Tembel* ve *Kral Salomon'un Bunalımı* da Agora Kitaplığı'nca yayınlanmıştır.

Romain Gary

CENNETİN KÖKLERİ

Türkçesi: Gülderen Bilgili

a

agorakitaplığı

Çağdaş Dünya Edebiyatı 39

Cennetin Kökleri
Romain Gary

Kitabın özgün adı:
Les racines du ciel
1980, Paris

Fransızca'dan çeviren: Gülderen Bilgili
Mizanpaj-kapak tasarım: Sibel Yurt
Düzelti: Eylem Asrav Akınhay

© 1956, 1980; Editions Gallimard
© 2012; bu kitabın Türkçe yayın hakları
Agora Kitaplığı'na aittir.

Birinci basım: Eylül 2012

ISBN: 978-605-103-170-5

Baskı ve Cilt: Ceylan Matbaası
Güven İş Merkezi, B Blok, No 318
Topkapı/İstanbul
Tel: (0212) 613 10 79

AGORA KİTAPLIĞI
Sertifika no: 12761
Kuloğlu Mah. Turnacıbaşı Cad.
No: 54, Çukurcuma-Beyoğlu/İSTANBUL
Tel: (0212) 243 96 26 - (0212) 251 37 04 Fax: (0212) 243 96 28
www.agorakitapligi.com
e- posta: agora@agorakitapligi.com

SUNUŞ

Mehmet Eroğlu

Çok önemsediğim romanların başında gelen, baskısı bittiği için sevdiklerime okumaları için ancak fotokopi çektirerek verdiğim *Cennetin Kökleri* kitabının Agora Kitaplığı'ndan tekrar çıkıyor olması beni çok mutlu etti. Romain Gary'nin ölümü nedeniyle 32 yıl önce yazdığım yazıyı -ilk kitap değerlendirmemdir– tekrarlamak sanırım bana onu bir kez daha anma fırsatı verecek. Ayrıca bu unutulmaz romanın Türkçe'ye çevrilmesi için sevgili Erdal Öz'le birlikte Gülderen Bilgili'yi ikna etmek için yediğimiz o akşam yemeğini de unutmuş değilim. Burada her ikisini de ayrıca anmalıyım.

* * *

20.YÜZYILIN DON KİŞOT'U: MOREL

Aralık 1980

Deniz, dünyanın en güzeli diye tanıtılan kıyılar, gemi yolculuklan, oteller, sayısız kentler ve fırsat bulduğum her an ellerimi sürüp dokunarak seyrettiğim Rönesans eserleriyle biten ay, beni dünyadan koparıp almıştı. O süre içinde dış dünya ile ilişki kurduğum sadece iki olay hatırlıyorum: Napoli yakınlarındaki büyük zelzele ve bir istasyonda trene binerken atılmış eski bir gazetedeki "İtalya 2-Yugoslavya 0" manşeti.

Haberi dönüşte Attilâ İlhan verdi; ona sanat eseri seyretmekten ne anladığımı açıklamaya çalışırken birden sözümü kesip, "Bilmiyorsun, Romain Gary öldü," dedi. Romain Gary... ölmüş! Düşüncelerim anında dokuz-on yıl öncesine, Attilâ İlhan'ın İzmir Karşıyaka'daki evine gitti. Bana Romain Gary diye birisinin yaşadığından da ilk kez o evde, o söz etmişti. Ne hatırladığımı söylemedim, sadece sormam gereken soruyu sordum:

"Nasıl?"

"Galiba intihar etmiş," dedi. "Birkaç gün sonra *Observateour* gelince ayrıntıları öğreniriz."

Üstelediğimi, tekrar, "Nasıl?" diye sorduğumu hatırlıyorum.

"Tabancayla; kurşunu başına sıkmış."

Tabancayla! Kurşunu başına sıkarak! Rahatladım. Belki en uygun sözcük bu değil ama yine de o andaki durumumu başka bir sözcükle açıklayamam. Belki de o tepkinin nedeni, Romain Gary için yıllarca önce düşündüğüm sonla ölüm biçiminin, daha doğrusu seçiminin paralellik göstermesiydi. Romain Gary, onu önemsemenin yanlış olmadığını bir kez daha kanıtlamıştı.

Konuşmaya devam ettik. Sonunda Attilâ İlhan anlamını kanımda hissettiğim cümleyi aktardı: "Ölümünden hemen önceki bir konuşmasında, 'Her şeyi çok hatırlıyorum,' demiş."

Her şeyi çok hatırlamak! O sözcüklerin anlamını onun kadar iyi biliyorum. O gece ve bütün ertesi gün, Gary'nin 1956 yılı Goncourt Armağanı'nı kazanan romanı *Cennetin Kökleri*'ni (*The Roots of Heaven*) üçüncü kez okuyup bitirdim. Okumak için ortalıktan kaybolmamı bir oyuna çeviren kızım, son sayfanın başında yakaladı beni. Kitabın üzerinde, fillerin önünde duran adam kimdi?

"Morel," diye cevap verdim.

Kitabı o mu yazmıştı?

"Hayır," dedim, *Cennetin Kökleri*'ni okumayı yeni öğrendiği hâliyle hecelerken, "Romain Gary diye bir adam."

"Romain Gary kim?"

Gerçekten Romain Gary kimdi? Onun hakkında, Rus asıllı Polonyalı bir göçmen ve gayrimeşru bir çocuk olduğunu, Fransa'da hukuk tahsil ettiğini, II. Dünya Savaşı'ndan önce Fransa Hava Kuvvetleri'nde pilotluk yaptığını, savaş sırasında İngiliz Kraliyet Hava Kuvvetleri'nde, sonra Afrika'daki Özgür Fransız Kuvvetleri'yle birlikte Almanlara karşı dövüştüğünü, Özgürlük ve Savaş Haçları'nın yanı sıra Lejyon Şeref Şövalyesi Madalyası'nın sahibi olduğunu, savaştan sonra diplomatlık ile Marsilyalı babalarca kendisine önerilen yeraltı çetelerinden birinin reisliği konusunda seçim yapmak zorunda kaldığını, kadınlar konusunda çok başarılı olduğunu, bir film yıldızı olan karısı Jean Seberg'in (o da geçen yıl intihar etti) kedisi ölünce haberi Malraux'ya telgrafla duyuracak kadar ona yakın olduğunu, Bulgaristan'da diplomat olduğu sırada kendisine bir Bulgar kadınıyla yatakta çekilmiş çıplak fotoğrafını gösterip şantaj yapmaya kalkışan gizli servis memurlarına, "Bu fotoğraf arkadan çekilmiş, yüzüm

iyi görünmüyor, bir dahaki sefere önden çekin," diyerek alay ettiğini ve benzeri bölük pörçük bilgiler biliyorum...

Kızıma dönüp, "Bilmiyorum," dedim.

Gitmişti, bütün çocuklar gibi duygularının sürekliliği yoktu. Gerçekten, kendime ve *Cennetin Kökleri*'nin unutulmaz tipi Morel'e göre yorumlayıp şekillendirdiğim Gary ile gerçeği arasında ne kadar benzerlik vardı? Belki çok değildi ama yine de bir yazarın tiplerine damgasını vuran tarafının, kişiliğinin kalıcı yönü olduğunu söylemek pek yanlış olmazdı.

Kütüphaneye gidip öteki kitaplarını da masanın üstüne, *Cennetin Kökleri*'nin yanına koydum; Amerika'daki zenci-beyaz ayrımını kapkara bir mizahla eleştiren ve Los Angeles'ta Fransız Konsolosu'yken yazdığı *Beyaz Köpek*, savaş sonrası amaçsız Avrupa gençliğini anlatan *Kayak Serserileri*, Yahudi katliamını malzeme olarak kullanarak barbarlığı ve vahşeti yerin dibine geçirdiği nefis taşlaması *Cengiz Han'ın Dansı* ve Türkçe'ye *Partizan Nadejda* olarak çevrilen ve orijinal adı *Avrupa Eğitimi* olan [daha sonra *Polonya'da Bir Kuş Var* adıyla da bir çevirisi yayınlanan] kitap...

Masada duran bu beş kitap, Romain Gary sorusuna verilmiş beş ayrı cevap gibi karşımda duruyordu. Oysa sadece *Cennetin Kökleri* yeterli bir cevap olabilirdi...

II. Dünya Savaşı'ndan sonra Orta Afrika'daki Fransız sömürgelerinden Çad'da 'Morel' diye biri ortaya çıkar. Elinde eski bir evrak çantası vardır ve önüne geleni, içinde özenle sakladığı Afrika Filleri'nin ticari ve diğer nedenlerle öldürülüşünü protesto eden bildirinin altını imzalamaya çağırır. Çabaları bir sonuç vermeyince dağlara ve savanın içine çekilip fil avlayan, fildişi ticareti yapan herkesi kurşunlamaya koyulur; ünlü gazetecileri, diplomatları, avcıları, tüccarları...

Kısa bir süre sonra Morel'in etrafında değişik bir grup toplanır. Berlin'li yorgun kadınlardan, gazetecilerden, eski

sabıkalılardan, savaş artıklarından, Afrika'nın bağımsızlığı için dövüşen kara derili milliyetçilerden, uluslararası üne sahip bilim adamlarından oluşmaktadır bu topluluk. Durumdan rahatsız olan Fransız Sömürge İdaresi, Morel'i komünist ajan ilan edip Afrika'da kargaşa çıkarmaya çalışan bazı süper güçlerin emrinde olmakla suçlar ve yakalanması için ardından birlikler gönderir. Öte yandan, Afrika milliyetçileri, Morel'in dünya kamuoyunda yarattığı sansasyonu kendi davaları için kullanma peşindedirler. Morel ise sadece bir tek şeyin peşindedir: fillerin savunulması!

Kitabın kısa ve mekanik özeti bundan ibaret, ama romanın özü, sembollerin ardında gizli olan, onu önemli bir eser hâline getiren şey nedir? Verilebilecek cevaplardan birisi, bu gezegenin üstünde olup biten bunca şeye karşılık yine de insana duyulan inanç; diğeri ise insanların şövalyelere de ihtiyaç duyması olabilir. Kitap, aynı zamanda estetik, duygusal ve fantastik bir Batı uygarlığı eleştirisi olarak değerlendirilmelidir. Kitabın II. Dünya Savaşı'ndan sonra ve savaşın ne olduğunu, insanlık kavramının neleri yitirdiğini bilen birisi tarafından yazılmış olması, bu cevapları doğrulamaktadır.

Gary, politikayı ideolojiler bazında ele almamaktadır. Onun sorunu, evrenselliği içinde, hizmetine ve gelişmesine ideolojiler sunulan insan türüdür. Bu bakımdan, Koestler'in Türkçe'ye *Tele Kızlar* (*Call Girls*) olarak çevrilebilecek kitabında soyluluk, vahşet, gelişme, kısacası insanlık üzerine ileriye sürdüğü tartışmaları, Malraux'nun kültür üzerine yazdığı metinlerde ele aldığı kavramları, Gary'nin roman boyutunda çarpıcı bir biçimde yansıttığını söylemek pek yanlış olmayacaktır. Gary, bu işi P. Schoendoerffer ve çağdaşları gibi romancıların aksine, özellikle *Cennetin Kökleri*'nde konuyu daha tutkulu, insana hâlâ inançla yaklaşan bir tavır içinde ele almasıyla dikkati çekiyor.

Cennetin Kökleri bir anlamda Malraux'nun, "Makine uygarlığı, onu oluşturan insanlık için yüce değere sahip olmayan tek uygarlıktır," diye başlayıp, "Sorun, bir uygarlığın yalnızca bilimin ya da o anın uygarlığı olarak devam edip edemeyeceğinin, değerlerinin sürekli olarak dinden başka bir kavrama dayandırılıp dayandırılmayacağının görülmesine kalıyor," diye devam eden görüşlerine cevap verme çabasıdır.

Varmak için uzun zamandır yorularak yürüdüğümüz Batı uygarlığı hakkında, Batı'da önemli bir düşünür sayılan, yazar olduğu kadar sanat tarihçisi de olan Malraux'dan alıntılar. Epeyce de karamsar. Karamsar olmasına rağmen çıkış yolu önerenler de var: "İnsanlığın kurtuluşu, henüz biyolojik olarak pek azını kullandıkları beyinlerinin tamamından yararlanmalarını öğrenmelerinde saklıdır." Bu sözler de Koestler'in sözleri, size inandırıcı geliyor mu? İnsanlık, beyninin kullanılan bölümünü genişlettikçe hep daha korkunç silahlar yapmadı mı? Televizyon dizilerine, filmlere bakın, geleceğin uzayında hep savaş var. Öyleyse, umut nerede saklı? İnsanda; yenilen ama yine de direnen, direndikçe güçlenen insanda.

Konu direnmek oldu mu sıra ister istemez Morel'e gelir; Gary'nin *Cennetin Kökleri*'nin kahramanı Morel'e. Bana göre *Cennetin Kökleri*'ni çok önemli bir kitap yapan, yirminci yüzyıl insanının da insanlık onurunu teknolojik yeldeğirmenlerine karşı koruyacak Don Kişot'ları beklediğini anlatmasıdır. Morel, insanlardan nefret ettiği ve bu nedenle insan türüyle ilişkisini kestiği söylenen, savanda ve dağlarda vahşi bir fil diye tanımlanan, toplama kampında beyinlerinde şekillendirdikleri özgürlüğün sembolü hayali fillerle Nazilere karşı direnerek kurtulan ve savaş sonrasında o filleri Afrika düzlüklerinde kıyımdan korumaya gelen bir Don Kişot'tur. Morel tutsakken, doğanın kalbinden kopup gelerek onları

özgürlüğe kavuşturacak hayali fil sürüleriyle ayakta kalmayı başarmış; insanlık onurunun direnmek, ne pahasına olursa olsun baş eğmemek olduğunu öğrenmiş ve sonunda insanlığın rüyası özgürlüğü insanlara karşı tek başına savunmak zorunda kalmıştır.

Onu, Gary'nin sözleriyle tanıyalım:

> Sanırım hiçbir şeyin yok edemediği ve ebediyen bozulmadan kalmayı başaran şeyler var; insanlara hiçbir şey olmayacağı gibi. İnsanlar, galebe çalınması zor bir tür. Küllerin içinden her zaman gülerek ve el ele yükselme şansları var.

Morel de onlardan biri mi?

> Morel'e gelince... Onun için her şey söylendi. Sanırım o, yalnızlığın içinde ötekilerden daha fazla yol almış biriydi. Oysa bu gezegenin üstündeki insan, bulabileceği bütün dostluklara muhtaç olduğu bir noktaya varmıştır ve o yalnızlığın içinde, bütün fillere, bütün köpeklere ve bütün kuşlara muhtaçtır. Hâlâ aramızda yaşayan bu devasa, acemi doğa harikaları filleri koruyabileceğimizi göstermenin zamanıdır. Hâlâ öyle bir özgürlük için aramızda yer olduğunu...

Özgürlük! İnsanların en azından dört bin yıldır uğrunda öldükleri kavram! Hemen hemen bütün ideolojilerin ütopyası. Ütopyasız bir ideoloji neye, kime yarar? Gary, on dokuzuncu ve yirminci yüzyılda ortaya çıkan ideolojilerin insanlığa, insanın korkutucu yanını tanıttığını söyleyerek özgürlüğü savunuyor. Ya bağımsızlık? Morel, özellikle zamanımızda azgelişmiş ülkelerde görünen bağımsızlık kavgası üzerine şunları söylemekte:

> Bağımsızlık mı? Bu, benim için yeterli değil. Ulusal bağımsızlık! Filleri korumaktan yalnızca bunun için vazgeç

mem. Ulusal bağımsızlık eski, çok eski ve artık işe yaramayan bir hile. Dünyanın onda dokuzu kendine bağımsız diyen uluslardan oluşuyor. Hallerine bak! Hayır, dostum! Bu, benim için yeterli değil. Daha çoğunu istiyorum. Daha azı için bu kavgadan vazgeçemem...

Bu kitabı, çoğunlukla tartışılması tabu sayılan kavramlara açıkça saldırdığı, gözüpek olduğu için sevdim ve önemsedim, ama kitabın en önemli yanı, insana olan inanç.

Cennetin Kökleri hakkındaki sözler, zavallı Saint Denis'den söz edilmeden bitirilemez; aklı düzenden, yüreği Morel'den yana olan Cizvit papazı. Bir din adamı. Tanrı gibi yüce bir değere inanan bir kişi her şeyden vazgeçebilir mi? Tutkuyla sevdiği Afrika'nın geleceğinin kötü bir Batı Uygarlığı taklidine dönmeye mahkûm olduğunu bilmesi, onu Conrad'ın *Karanlığın Yüreği* kitabında savunduğu ilkelliği Hıristiyan Uygarlığı'na tercih etmeye mecbur ediyor. Kitabın bence en dramatik bölümü, Cizvit papazı Saint Denis'nin öldükten sonra özgür fil sürülerinin gezdiği geniş Afrika düzlüklerini gören bir tepede, sabah güneşinin üzerine doğacağı küçük bir koruda bir sedir ağacı olmayı seçmesi. *Cennetin Kökleri*'nde ustaca yapılan şey, Malraux ve Koestler'in kültür üzerine yazdıkları metinlerde ele aldıkları kavramların, roman boyutuna çarpıcı bir biçimde yansıtılmasıdır. Ve sonuç aynıdır. Çözüm; insanda, direnmeyi bilen insan soyundadır.

Gary'in intiharı, insana inanan, onurlu Morel'in de mi ölümü? Bilmiyorum. Belki Gary'nin ölüm biçimi... İntiharlar -Malraux'nun, "İntiharı bir cesaret sorunu hâline getirenler intihar etmemiş insanlardır," demesine rağmen- beni her zaman büyülemiştir. Belki de bu, sadece bir kişilik sorunu. Çünkü herhangi bir şeyi yorumlayarak anlatmak, aslında kişinin kendini anlatması değil midir?

CENNETİN KÖKLERİ

1. BÖLÜM

BİR

Gün ağardığından beri, patika, atın ve binicisinin bazen içinde tümüyle gözden kaybolduğu bambu kamışları ve filçayırları boyunca dağ yamacını izlemişti. İleri doğru sertçe çıkık iri kemikli burnu, gülümseyen dudakları, taşıdığı anlam bir dua kitabının sayfalarından çok, geniş ufukları düşündüren keskin gözleriyle Cizvit'in başı, sarı denizin üzerinde görünecekti yine. Uzun bedeni, bindiği midillinin boyutlarıyla bağdaşmıyordu; bacakları, cüppesinin altında, boyuna göre çok kısa olan üzengilerde rahatsız bir biçimde kıvrılmıştı. Duyumsanmaması güç, belirgin bir mutluluk havasına bürünmüş Oulé dağlarının manzarasını, bir fatihe benzeyen profilinin ani devinimleriyle tararken, eyerinin

üzerinde tehlikeli bir biçimde sallanıyordu bazen. Kimi Fransız ve Belçikalı paleontoloji kuruluşları adına kazılar yaptığı yerden üç gün önce ayrılmıştı. Bir günlük jip yolculuğundan sonra, son kırk sekiz saattir, Saint-Denis'nin çadır kurduğu söylenen dağlık bölgeye doğru at sırtında rehberi izliyordu. Sabahtan beri hiç görmemişti onu, ama yol ayrımıyla da karşılaşmamıştı; bazen ötelerden, çayırların hışırtısını ve toynak seslerini duyabiliyordu. Arada bir uyukluyor, ancak bu yüzden kendini acı bir mizah duygusunun içinde buluyordu; yetmiş yaşında oluşunun hatırlatılmasından hoşlanmazdı, ne var ki, eyer üstünde geçen yorucu yedi saatten sonra düşünceleri, rahip vicdanının ve bilim adamı aklının hiç de onaylamadığı tatlı ve belirsiz düşlere sürükleniyordu. Arada bir duraklıyor, yaptığı son kazılardan çıkan parçalardan oluşmuş koleksiyonuyla yanından hiç ayırmadığı notlarını bir sandık içinde taşıyan atın ve yardımcısı delikanlının yetişmesini bekliyordu.

Tepeler yüksek değildi, yumuşak eğilimliydi; yamaçları canlanır, kıpırdanırdı bazen: Fillerdi bunlar.

Gökyüzü her zamanki gibi kapalı, hem parlak hem puslu, Afrika toprağının olanca nemiyle tıkanmış gibiydi.

Hedefsiz kuşlar bile yollarını kaybetmiş gibi görünürlerdi içinde.

Patika tırmanmaya devam ediyordu. Dönemeçlerden birinde, tepelerin ötesindeki Ogo ovasını ve ovanın, o hiç sevmediği sık, kavruk çalılıklarını gördü Cizvit: Büyük Ekvator ormanlarıyla karşılaştırıldığında, 'postun sıradanlığı' karşısında 'saçın soyluluğu'nu düşündürüyordu çalılıklar. Öğle üzeri tepeye ulaşacağını sanmıştı; ancak, çayır denizinden çıkıp yöneticinin çadırını ve arta kalan ateşin önüne çömelmiş, tencereleri toprakla temizleyen çocuğu gördüğünde saat iki-

yi geçiyordu. Başını çadırdan içeri uzattı. Saint-Denis kamp yatağında uyuyordu. Uyandırmadı. Çadırını kurdurdu, yıkandı, çay içti ve biraz uyudu. Sonra kalktı ve bedeninin her yerinde ani bir bitkinlik duydu.

Sırtüstü uzanarak öylece kaldı bir süre.

Düşünceleri yorgundu, bu kadar yaşlı olmasına üzüldü biraz. Çok zamanı kalmamıştı artık, şu âna kadar öğrendikleriyle yetinmek zorundaydı. Çadırından çıktığında, Saint-Denis'yi güneşin tümüyle çekilmediği, ama bir karanlık önsezisiyle etkilenmiş gibi görünen tepelere yüzünü dönmüş, piposunu içerken buldu. Oldukça kısa boylu ve dazlaktı Saint-Denis; kara, dağınık bir sakal yüzünün neredeyse yarısını örtüyordu; güçlü elmacık kemikleri, çizgili alnının altında büyük yer kaplayan ateşli gözleri vardı; dar, yuvarlak omuzları büyük Afrika sürülerinin son resmi gözcülüğünden çok, yerleşik, sabit bir görevi düşündürüyordu. Tanıdıkları kişilerden, savaştan ve barıştan, Kuzey Afrika ayaklanmasından söz ettiler bir süre, daha sonra Peder Tassin'e bilimsel çalışmaları üzerine sorular sordu Saint-Denis; Nyasaland'daki son kazılardan sonra, Afrika'nın insanlığın beşiği olduğunun kesinlikle söylenebileceği doğru muydu acaba?

En sonunda Cizvit sorusunu sordu.

Saint-Denis hiçbir şaşkınlık göstermedi; insanın iç dünyasından çok, bilimsel kökenlerine duyduğu aşırı ilgiyle din görevlisi kardeşleri arasında ünlenen Seçkinler Kulübü'nün bu gözde üyesi, jeolojik çağları ve milyonlarca yılı hesaplamaya alışkın bir bilim adamı olarak, belleğinde gençliği ve güzelliğiyle yerleşen bir genç kızı soruşturmak için at sırtında iki gün yolculuk yapmakta duraksamamış olmalıydı. Bu yüzden Saint-Denis açık sözlülükle, çekinmeden cevap verdi; giderek artan bir rahatlıkla konuşmasını sürdürürken, Pe-

der Tassin'in bunca yolu bir tek yalnızlık ânlarında baskısını duyduğu hatıraların ağırlığından kendini kurtarmak için aşmış olup olamayacağını merak etmeye başlamıştı.

Cizvit hiçbir dinsel avuntuya girişmeden, soğuk bir nezaketle, sessizlik içinde dinledi.

Gece oldu böylece, *Saint-Denis* anlatmayı sürdürdü, yalnızca bir kez, yardımcısı N'Gola'ya ateşi yakmasını söylemek için ara verdi konuşmasına. Gökyüzünden arta kalanlar silindi birden, yıldızların ve tepelerin birlikteliğine yeniden katılabilmek için alevlerden biraz uzaklaşmak zorunda kaldılar.

İKİ

"Hayır, gerçekten tanıdığımı söyleyemem, ama çok düşündüm onu; bu da onunla birlikteliği sürdürmenin bir başka yolu. Bana karşı açık değildi, içten de değildi –sevdiğim toprakların yönetimi onun yüzünden elimden alındı, büyük Afrika sürülerini kollamakla görevlendirildim. Kuşkusuz temel olarak ona duyduğum safça güven, insanlar yerine vahşi hayvanlarla uğraşmanın daha yararlı olduğunu kanıtladı bana. Morel'e gelince... Çok şey söylendi Morel hakkında. Yalnızlık konusunda başkalarından biraz daha ileri gitmiş biri olduğuna inanıyorum –gerçek bir yiğitlik bu; şu da var ki, yalnızlık üzerine kırılan rekorlar söz konusu olduğunda, hepimiz bu alanda birer şampiyonuz. Sık, kabarık saçlarının al-

tındaki düz, inatçı alnında üç derin çizgi, o kızgın bakışları ve elinde cangıldayken bile bırakmadığı evrak çantasıyla, uykusuz gecelerimde sık sık beni ziyarete gelir Morel; öğrenim görmüş bir kişiden umulmayan kaba sesiyle yinelendiğini duyarım sık sık:

"'Köpekler yeterli değil artık; bakın, insanlar nasıl da yalnızlık duyuyorlar; dostluğa ihtiyaçları var, dayanacak daha büyük, daha güçlü bir şeye ihtiyaçları var. Köpekler yeterli değil: Bize filler gerek... Tümüyle yok olmadan, onların vurulmasını önleyin.'

"Bunları her zaman oldukça ciddi bir biçimde, hiç alaysız, o sert, kızgın tavrıyla söyler ve her seferinde, sanki sözcüklerin anlamını güçlendirmek istercesine, dilekçeler, istatistikler ve önerilerle dolu evrak çantasına darbeler indirir.

"Toplama kampında geçirdiği yıllardan sonra arkadaşlarından nefret ettiği, önüne gelen herkese saldıran azgın bir file dönüştüğü söylendi. Yalnızlıktan çıldırdığı ve biricik dostları olan Afrika sürülerini korumak için silaha sarıldığı söylendi. Bunun, aşırılığa varan bir insan düşmanlığı olduğunu ileri sürdü kimi; kimi de insan onurunu korumak için verilen yalnız bir mücadele olduğundan söz etti. Bütün bu saçmalıklar yetmezmiş gibi, eski bir gazetede daha da derin bir yorumla karşılaştım: Morel'in korumaya çalıştığı fillerin aslında düşsel ve simgesel olduğu belirtiliyordu. 'Yalnızca bir mesel bu,' deniyordu, 'zavallı adam, aslında eskimiş insan haklarını, *insanın* haklarını, bir başka jeolojik dönemin, bir başka çağın soylu, hantal, dev boyutlu yaratıklarının haklarını korumaya çalışıyordu'..."

Saint-Denis başını iki yana salladı ve hiçbir sevinç belirtisi göstermeden kısaca güldü.

"Haydi, keselim artık. Bu konuda her şey yazıldı, çizildi. Buralara kadar niçin zahmet ettiğinizi anlamıyorum. Hepi-

miz gibi, ihtiyaç duyduğunuz şey bir parça dostluk ise, tepelerce süren bir yolculuk için bundan daha iyi bir sebep olamaz, Peder. Morel'e ilişkin kişisel kanım oldukça basit: Doğayı, doğanın her parçasını sevdi Morel. Onu var gücüyle korumaya çalıştı. Daha iyi bir açıklama bulamıyorum. Her şeyi anlayabilmeyi ben de çok istedim: Ne var ki, sınırlarımı biliyorum. Ömrüm boyunca düşünmekten çok, acı çekerek yaşadım –ama kişinin dünyayı böyle daha iyi anlayacağına inanıyorum.

"Bu yüzden, bu büyük serüvenle ilgili derin yorumlar beklemeyin benden.

"Yapabileceğim tek şey, kendimi de aralarına katarak, bütün kırık parçaları önünüze koymak. Kazı yapmaya ve bulduğunuz parçaları biraraya getirmeye alışkın olduğunuzdan, gerisini başaracağınıza inanıyorum. Yazılarınızda, ruhun kurtuluşu hakkındaki eski Hıristiyan düşüncesine, türümüzü yeni ruhsal ufuklara götüren biyolojik mutasyonla bilimsel bir anlam kattığınızı duymuştum. Bu kurtuluşun 'yakında' gerçekleşeceğini haber veriyorsunuz. Ama, paleontoloji dilinde 'yakında' sözcüğü, önemsiz birkaç bin yıl anlamına geliyor sanırım. İtiraf edeyim ki, ruhla ilgisi bulunmayan, belirli ihtiyaçları karşılamak için burada bulunan düşkün bir kızın, böylesine göz alıcı bir imgelem içinde yeri ne olabilir, anlayamıyorum. Minna'yı bir yana bıraksak da -fahişelerin kutsal kitaplarda yer alan alçakgönüllü, ama gerekli rollerini yadsımıyorum-, çalışmalarınızda ve kuramlarınızda Habib gibi bir adamın yeri ne olabilir? Çad Oteli'nin terasında bir şezlonga gömülmüş, başında beyaz bir denizci kepi, ünlü bir limonata firmasının mor amblemini taşıyan kâğıttan bir yelpazeyle sürekli yelpazelenerek ve ıslak, tükenmiş bir puroyu çiğneyerek Logone Gölü'nün parıltılı sularına bakarken, hi

sebepsiz attığı o müthiş, sessiz, kara sakalını titreten kahkahalara ne anlam verilebilir? Yine de buraya o tasasız kahkahaların sebebini araştırmak için geldinizse, at sırtında geçen iki gününüz boş yere harcanmış sayılmayacak belki de. Düşüncemi açıklayabilirim. Bu konuya çok kafa yordum, inanır mısınız, dünyanın en güzel görüntüsünün altında -geceleyin Afrika göğünün altında- yapayalnız ve uykusuz yattım kimi zaman; Habib gibi bir alçağı böylesine katıksız bir sevinçle güldüren sebepleri düşündüm. Düşündüm –ve sonunda Lübnanlının hayata tutkun bir adam olduğu kanısına vardım. O kaygısız, müthiş kahkaha -başı geriye eğilmiş, neşeyle kısılmış gözleri- hiçbir şeyin bozamayacağı eksiksiz bir anlaşmanın kutsanmasıydı: Mutluluktu bu gerçekte. Harika bir olay: Hayat ve Habib ayrılamazdı birbirinden. Herkül gücü, kaslarının inanılmaz sertliği, coşkun nehire, av kuşlarına ve ıssız manzaraya dostça göz kırpışları, purosunu dudaklarından çekip gözlerini yumarak attığı mutlu kahkahayla, onu her zaman saran sağlık ve mutluluk havasından etkilenmemek çok güçtü. Dünya onun krallığı, onun yeri, onun alanıydı –oraya *aitti* Habib...

"Koruması altındaki genç ve yakışıklı De Vries'yle birlikte, Fort Lamy'deki Çad Oteli'nin yazgısını nasıl değiştirdiğini benim kadar siz de biliyorsunuzdur; ikinci ya da üçüncü el değiştirmeden sonra pek de parlak değildi işler. Daha doğrusu, Habib ve De Vries'nin gelişine dek parlak değildi demek gerek. Bir bar kurdular, 'hostes' getirdiler, nehre bakan terasta dans pisti yaptırdılar. Gerçek kaynakları çok sonra anlaşılacak olan bir refah artışının bütün dış belirtileri kısa sürede sergilenmeye başlandı.

"De Vries'yle yalnızca bir kez karşılaştım; daha doğrusu, Fort Archambault dolaylarındaki çalılıkta karşılaştık. Ardın-

da küçük bir kamyonet, kendi kullandığı bir jiple safariden dönüyordu. Zayıf, dalgalı saçlı biriydi, garip bir biçimde güzeldi yüzü. Soluk mavi bakışlarını çevirdi bana. Karşılaşmamızın kısa sürmesine karşın, şaşkına dönmüştüm –bidonlardan benzin doldurmuş ve işini yeni bitirmişti. Elinde ayna gibi parıldayan bir silah olduğunu da hatırlıyorum –dipçik bölümü gümüş kaplıydı. Kamyoneti ardında bırakıp selâmıma karşılık vermeden jipini çalıştırdı. Kamyonet şoförüyle sohbet etmek için durdum. Şoför Ganda bölgesinde yaptıkları geziden döndüklerini ve efendisinin her zaman, yağmurda bile avlandığını söyledi. Sebebini tam olarak bilemediğim bir merakla, kamyonetin muşambasını kaldırdım.

"Karşılığını bulmuştum: Kamyonet tıkabasa 'ganimet' yüklüydü; fildişleri, kuyruklar, başlar, deriler: Bir mezbaha şöleniydi. Ama en şaşırtıcı olan, kuşlardı. Her renkte ve her boyutta kuş vardı: yüzlerce kuş. Ve bu yakışıklı sporcu, De Vries, müzeler için koleksiyon düzenlemiyordu herhalde, çünkü hayvanların çoğu göz zevkine uymayacak biçimde vurulmuş, tanınmayacak hale gelmişti. Avlanma kurallarımız nasıl olursa olsun -bunları savunacak kişi ben değilim- 'sporcular'ın tahriplerini haklı çıkarmak hoşgörülemezdi. Şoförü sorguladım biraz; "Efendi, avlanmak zevk için," dedi gururla. Afrika'daki en büyük utançlarımızdan biri olan bu devşirme Fransızca'dan tiksiniyordum. Kamyonetin içinde on beş dakika kadar konuştuktan sonra, De Vries'nin sportif faaliyetleri konusunda, Fort Lamy'e dönünce yüklü bir para cezası verecek kadar çok şey öğrenmiştim. Gerçi buna pek aldırdığını sanmıyorum; bildiğiniz gibi, içgüdüsel dürtülerini doyurmak için gerekli karşılığı ödemeye her zaman hazır kişiler vardır, Peder. Çad Oteli'nin terasında, De Vries'nin koruyucusuyla da konuştum, genç arkadaşının taşkınlıklarını

biraz dizginlemesini rica ettim. Hoşuna gitmiş gibiydi, purosunu çekti dudaklarından; nehre, su kuşlarına, her zamanki gibi alacakaranlıkta kumsala yerleşen pelikanlara ve Kamerun kıyılarının ağaç kütüklerine özenen timsahlarına doğru elini salladı.

"'Ne yapabilirim, dostum? Soylu bir ruh, müthiş bir saflık tutkusu –bu yüzden doğaya karşı sert davranıyor, sanki sürekli bir hesaplaşma içinde... Birkaç av kulübüne üye, rekorları var –Tanrı huzurunda büyük bir avcı. Neyse ki, Tanrı atış menzili dışında... Yoksa...'

"Güldü.

"'Bu yüzden, kendini orta büyüklükte av hayvanlarıyla sınırlamak zorunda –ufak tefek parçalar: suaygırları, filler, kuşlar –bu tür şeyler. Gerçekten büyük av hayvanları ise neyse ki menzil dışında, ortalıkta değil. Ne biçim bir nişancı ama! Zavallı oğlan, geceler boyu bunu düşlüyor olmalı. Bir limonata alın dostum, ücreti şirketten.'

"Şezlonga yayılarak yelpazelenmeyi sürdürdü. Orada, ait olduğu yerde bıraktım onu... Giderken, arkamdan seslendi:

"'Para cezası için üzülmeyin, ben hallederim. İşler iyi gidiyor.'

"İyiydi gerçekten. Çad Oteli'nin daha önceki sahiplerinin parasal mücadelesine tanık olanları şaşkına çeviren bu refahın sebebi, kısa sürede umulmadık biçimde ortaya çıktı. Habib'in limonatalarını taşıyan kamyonlardan biri, Ogo Gölü'nün doğusunda zamansız bir kaza geçirdi; limonata şişelerindeki gaz basıncıyla açıklanamayacak bir patlama olmuştu. Mısır ve Trablusgarp'taki belli üslerden çıkarak Fransız Ekvator Afrikası'nın içlerine doğru, köle tüccarlarının eski yollarını izleyen silah kaçakçılığı işinde, Habib ve De Vries'nin etkin rol oynadıkları böylece anlaşıldı. Kıtamızı tehdit

eden sessiz didişmeden habersiz değilsiniz: İslam dini fetişist kabileler üzerinde etkisini artırıyor, nüfus fazlalığı olan Asya'dan yeni yayılma düşleri yükseliyor yavaşça, İngilizlerin yıllardır Kenya'da boşuna sürdürdüğü mücadeleyi henüz herkes kaybedilmiş saymıyor; Fas, Tunus ve Cezayir kanlı çekişmelerle parçalandı. Habib, şezlongunda oturuşundan daha rahat bir biçimde yerleşmişti olayların merkezine. Sonunda, biri çıkıp sabıka kaydını getirtmeyi akıl ettiğinde, bir zafer havası esti sanki buralarda. Ne var ki, o güne kadar, yakışıklı ortağıyla birlikte çoktan ortadan yok olmuştu Habib. İyi havalandırılmış, loş dükkânlarında uykulu, nazik, bu sorunlarla dolu gezegenin gürültü ve kargaşasından uzakta yaşayan Arap tüccarların sakin yüzleri hiçbir telaş ve kaygıyı açığa vurmazken, doğa düşmanı Afrika'nın hep zamanında yerine ulaşan mesajlarından biriyle uyarılmıştı kuşkusuz. Böylece, ortadan yok oldular. Hiç umulmadık bir zamanda ama doğal bir biçimde; Morel'in yıldızının doruk noktasına ulaştığı anda, kendi güzellik anlayışlarıyla bağdaşan o zaferin son ışıklarını üzerlerine toplamak için daha sonra yeniden ortaya çıkacaklardı."

ÜÇ

"Neon lambalarının yardımıyla, şimdi artık *'café-bar-dans salonuna* dönüşen Çad Oteli'ni ilk gördüğünde, buranın ıssız görünümünü canlandırmak Habib'in düşüncesiydi. Issızlık, nehrin karşı yakasına, sazlıkların yalnızlığıyla ürperen Kamerun kıyılarına bakan terasta ve artık soyu tükenmiş bir tarih-öncesi hayvanının boyutlarına göre binlerce yıl önce tasarlanmış gibi görünen uçsuz gökyüzünde, özellikle dikkat çekiciydi. Bu oldukça nostaljik ortamı bir kadının varlığıyla 'canlandırmak' onun düşüncesiydi. Müşterilerini iştahlandırmak için tasarısmdan hemen söz etmeye koyuldu. Oturduğu her masada, iyice uçarı görünen reklam amblemleri basılı yelpazesini kocaman elinde sallayarak yineliyordu

sözlerini – oturuyor, karşısındakini rahatlatmak, bir süre daha dişini sıkmasına yardımcı olmak istercesine usul usul omzuna vuruyordu – sizi düşünüyorum, der gibiydi – yakında birini getirecekti buraya – oteli yeniden düzenleme tasarısının bir bölümüydü bu – dikkat edin, bir fahişe değil – yalnızca güzel bir parça – arkadaşların, özellikle savanlardan buraya gelebilmek için beş yüz kilometre yol katedenlerin, viskilerinin önünde kendi başlarına yanıp tutuşmaktan nasıl da usandıklarını çok iyi anlıyordu – bir can yoldaşına ihtiyaçları vardı. Sonra ayağa kalkıyor, bir başka masaya gidip usul usul vuruşlarını yineliyordu. Merak ve umut dolu bir ortam yaratmayı başarmıştı – biraz alay ve acımayla karışık, ne tür bir kızın çuvala düşeceği merak ediliyordu; eminim, onu kendi köşelerinden gizli gizli düşleyen birkaç gariban da vardı aramızda – bakın, açık konuşuyorum. Böylece, ortaya çıkışından çok önce, Çad Oteli'nin en çok konuşulan konusu oluvermişti Minna ve elle tutulur bir gerçeğe dönüşmesine kadar geçen süre, cangılın derinliklerinde geçirilmiş yalnızlık yıllarının, dirençli umutlar ve özlemler üzerinde hiçbir etkisi bulunmadığını bir kez daha anlama imkânını verdi bize; yağmur mevsiminin en şiddetli zamanında yüzlerce hektarlık bir toprağın sürülüp düzeltilmesi, ruhumuzun saklı kalmış küçücük bir köşesinin pürüzlerinden arındırılmasından daha kolaydı. Günün birinde, beresi, bavulu, naylon çorapları, etkileyici bedeni ve biraz kaygı dışında -ki o koşullar altında anlayışla karşılamak gerekiyordu- hiçbir anlam taşımayan yüzüyle uçaktan indiğinde, açıkça söylenebilirdi ki beklenen kişi O'ydu.

"Belli ki Habib, Tunus'a, o sıralarda Minna'nın striptiz yaptığı gece kulübünün sahibi olan arkadaşma yazmış, tam olarak ne istediğini anlatmıştı: iyi bir parça, her şeyi yerli ye-

rinde, tercihen sarışın, bara bakabilecek, şarkıcı numarası yapabilecek, ama hepsinden önemlisi arkadaşlara karşı iyi davranacak – evet, ne yapması ve kiminle yapması söylenirse yapacak güzel bir kız – hiçbir sorun istemiyordu – ne olursa olsun, hiçbir sorun – bu çok önemliydi. Bir fahişe de istemiyordu ama – o tür bir yer değildi burası – arada bir, Habib'in özellikle önerdiği bir dostla birlikte olacak bir kız istiyordu yalnızca. Tunus'taki gece kulübü sahibi, bir akşam kızlarına her zamankinden biraz daha dikkatli bakmış, Minna'nın sarışınlığını fark etmiş, Alman olduğunu ve açıkça boyun eğme garantisi anlamına gelen resmi belgelerinin eksikliğini herhalde hatırlamış ve bu işi ona önermişti.

"'Ve siz de kabul ettiniz; böylece ikinci kez düşünmeden?'

"Habib ile De Vries'nin ortadan kayboluşlarından sonra, karıştıkları ilginç faaliyetlerle ilgili açıklamaları izleyen soruşturma sırasında, Binbaşı Schölscher sormuştu bunu. Orsini'nin genç kıza yönelttiği suçlamalar üzerine bir yargıya varabilmek için Minna'yı çağırmıştı bürosuna. Soruşturma, polis tarafından yürütülüyordu; ancak ordu bir süredir, Libya sınırında görülen bol silahlı fellah gruplarıyla uğraşıyor ve Habib'in iş bağlantılarının Tunus'ta ya da bir başka yerde olabileceği üzerinde duruluyordu. Sınırı, Deve Birliklerinin başında; Sahra'dan Zinder'e, Çad'dan Tibesli'ye kadar tam on beş yıl çölü kateden Schölscher'den daha iyi bilen çok az kişi vardı; ufukta, develerinin kaldırdığı toz bulutu göründüğünde, göçebe kabileler dört bir yandan selamlamaya koşarlardı onu. Meslek hayatında ilk kez, neredeyse bir yıldır sabit sayılabilecek bir görev yürütüyordu; ülke çapında yaygınlaşıp ormanın derinliklerine kadar sinsice ulaşan modern silah akışından kaygılanan Çad hükümetine özel danışmanlık yapıyordu. Minna, iki Senegalli askerin

arasında girmişti Binbaşı'nın bürosuna. Polis tarafından yapılan sorgulaması sırasında çok korkmuş ve anlaşılmaz bir biçimde bağlandığı bu topraklardan sınır dışı edilmek üzere olduğuna inandırmıştı kendini.

"'Burayı seviyorum, kapı dışarı edilmek istemiyorum!' diye, ağır Alman aksanıyla gözyaşları içinde bağırmıştı Schölscher'e. 'Sabahları penceremi açıp nehir kıyısında binlerce kuş görünce mutluluk duyuyorum. Bunun ötesinde bir şey istemiyorum... Burayı seviyorum, ayrıca gidecek yerim yok.'

"Schölscher, sebebi ne olursa olsun, kişinin üzüntülerini alay konusu yapacak bir insan değildi. Yine de kendini tutamadı; ömründe ilk kez biri, Fransız Ekvator Afrikası'nda oturma izni verilmemesini cennetin bahçelerinden kovulmaya benzetiyordu. Pek de mutlu sayılmayacak bir geçmişin belirtisiydi bu. Ona acımaya başlamıştı, uzun zaman sonra, son görüşmemizde hâlâ acıyordu. Minna'nın, patronunun gizli faaliyetleriyle ilgili hiçbir bilgisi olmadığını anlamıştı birden. Terasta, fıçılar içindeki iki cüce palmiye gibi limonata şişeleri, gramofon, çizilmiş plaklar gibi, lambaların çevresinde dönen pervaneler ve akşamları dans pistine çıkan az sayıda çift gibi dış görünümün bilinçsiz bir parçası olarak hizmet etmişti yalnızca. Kahve ve sandviç getirtti – sabah saat beşte yatağından sürüklenmişti genç kız – artık soru sormadığı halde kız Binbaşı'yı hâlâ inandırmaya çalışıyor, titrek dudakları ve çökük yüzüyle kaygı duyarak ona bakıyor, hem öfkeli hem ezik, güvenilme isteğiyle çırpınarak arada bir haykırırcasına sesini yükseltiyordu. Belki de hepimiz gibi, Schölscher'in gözlerinde farklı, erkek gözlerinde sık sık karşılaşmadığı ama ihtiyaç duyduğu bir şey gördü: yakınlık. Diretiyor, bildiği her şeyi anlatmak istiyordu; saklayacak bir şeyi yoktu gerçekten, kuşkunun gölgesinin üzerinde asılı dur-

masını istemiyordu. Durumunun kuşku verici olduğunu fark etmişti. Gerçekten, Fransız Afrikası'nın ortasına nasıl olup da geldiğini merak edebilirdi başkaları –ülkeye giriş izni olmayan, belgeleri eksik bir Alman kızı... Belgelerini sağlamada Habib'in yardımcı olduğu doğruydu. Ama, Fransa'nın düşmanlarına yardım ettiği, Fort Lamy'de bulduğu konukseverliği kötüye kullandığı yolundaki suçlamalar – üstelik, gidecek hiçbir yeri olmadığı halde... Dudakları titredi, iri yaş damlaları sel gibi aktı yanaklarından. Schölscher öne doğru eğilip elini usulca omzuna koydu:

"'Haydi, haydi,' dedi, 'kimsenin sizi suçladığı yok. Yalnızca Çad'a niçin geldiğinizi ve Habib'le nasıl tanıştığınızı anlatın bana.'

"Burnunu mendilinin içine alıp başını yukarı kaldırdı. Böyle bir açıklamada bulunup bulunamayacağı ve karşısındakinin anlayıp anlayamayacağını tartmak istercesine, uzun süre baktı Binbaşı'ya. Sonra ağır ağır ve temkinli bir tavırla anlatmaya başladı. Dayanamadığı için gelmişti Afrika'ya – böyle bir sıcaklığa ihtiyaç duyuyordu – zaten doğayı hep sevmişti, insanlardan ve Berlin yıkıntılarından uzaklaşmak, barışın ve sıcaklığın var olduğu bir yere gitmek istemiş ve... Durakladı bir süre. 'Ve doğa,' diye ekledi, bu her şeyi yeterince açıklıyordu sanki. 'Doğa' sözcüğüyle ne demek istediğini anlatmaya kalkışmadı, ancak heceleyiş biçimi umutsuz bir özlemin yankısını taşıyordu. Kuşkusuz, sözlerinin inandırıcılıktan ne denli uzak olduğunun bilincindeydi, ama yapabileceği bir şey yoktu: Gerçek buydu. Schölscher şaşırmış ya da inanmış gibi davranmadı. İnsan, doğaya ve sıcaklığa ihtiyaç duyabilirdi –gerçekten şaşılacak bir yanı yoktu bunun. Afrika toprağının ısısıyla yetinecek ve kimi zaman ufukta görünen fil sürülerinden daha görkemli bir şey düşleyemeyecek

derecede yoksunluk içinde olmalıydı genç kız. Bu alçakgönüllülüktü ve Binbaşı, alçakgönüllülüğe karşı duyarsız değildi. Tümüyle korumasız, karşılaştığı öbür göçmenlerden daha yitik buluyordu genç kızı.

"Ya Habib?

"Onu da anlatmaya hazırdı. Ancak, birkaç yıl geriye dönmesi gerekiyordu. On altı yaşındayken annesiyle babası Berlin'deki bir hava akınında ölünce, ailesinin görüşmeyi sürekli reddettiği amcasının yanına sığınmış, yalnız kalır kalmaz bakımını üstlenen amcası bir gece kulübünde şarkı söylemesini istemişti ondan. Oysa, baştan belirttiği gibi, sesi hiç de iyi değildi. Böylece, bir yıl kadar Kapelle'de sergilemişti kendini -savaş kaybedilmek üzereydi ve erkekler kadına susamıştı. Sonra, başkent Ruslar tarafından işgal edilmiş, Berlinli pek çok kadının yazgısını Minna da yaşamıştı. Yönetim askerleri denetim altına alıncaya kadar, birkaç gün sürmüştü bu durum. Daha sonra... Sıkıntılı, sanki suçlu gibi duruyordu. Suskunluk içinde pencereden dışarı baktı bir süre... Sonra, hiç beklenmedik bir şey olmuş, bir Rus subayına tutulmuştu. Durakladı yine, bağışlanmak istercesine Schölscher'e baktı. Evet, Binbaşı'nın ne düşündüğünü çok iyi anlıyordu. Bu yüzden yeterince hakaret görmüştü. 'Bir Rus'a, ha?' diye bağırmışlardı, öylece bakarak... Evet, nasıl bir bakış olduğunu anlıyordu Binbaşı. Başından geçen bunca olaydan sonra bir Rus subayını nasıl sevebilirdi? Sinirli bir tavırla omuzlarını silkti. Ne ilgisi vardı? Ama yurttaşları oldukça etkilenmişti. Yolda karşılaştığı komşuları sert, soğuk yüzlerle dosdoğru ileriye bakarak, selam vermeden geçip gidiyorlardı. Daha yürekli olanlar -onunla yalnız karşılaştıklarında- söylüyorlardı düşüncelerini. İnsan, deyim yerindeyse, bölüğüyle birlikte üstünden geçen bir erkeği nasıl sevebilirdi? Bu tür

sözlerin mecazi anlamda söylendiğine inanıyorum; ancak o, sözcükleri sözlük anlamıyla alıyordu sanki. Tabii, kesin değildi bu, diye açıklamıştı Schölscher'e. Ama bir ihtimaldi. Bir iki kez İgor'la konuşmuşlardı bunu -subayın adı İgor'du- ancak ikisi de bilmiyordu, açıkçası üzerinde durmamışlardı. O evlerden birinde bulunmuştu İgor, üç yıldır cephedeydi, ailesi Almanlar tarafından öldürülmüştü ve birkaç dakikalığına da olsa huzur istiyordu. Kendisine gelince; askerlerin yüzlerini bile görmemişti: Belleğinde yerleşen tek şey kemerlerinin pirinç tokalarıydı. Belki o da aralarındaydı, belki de değildi. Her neyse, cinsel davranışları nedeniyle yargılayamazdınız insanları, özellikle savaşın yoğun kargaşasında, korku ve çılgınlık içinde oldukları zaman... Gözlerini Schölscher'e kaldırdı yine. Binbaşı hiçbir şey söylemedi, söylenecek bir şey yoktu. İgor'u anlatmayı sürdürdü genç kız. İlk gördüğü anda sevgisini kazanmıştı İgor: Güzel, neşeli bir şeyler vardı yüzünde, birçok Rus ve Amerikalının yüzündeki gibi –ve Fransızların, diye ekledi ardından. Onunla amcasının evinde karşılaşmıştı – orada kalıyordu İgor – çiçekler getirerek, kumanyasını paylaşarak çekingenlikle kur yapmıştı genç kıza... Çok düşünceli ve kibardı. Sonra, bir akşamüstü beceriksizce yanağından öpmüştü –gülümsedi bir süre, elini o ilk öpücüğün yerine bastırdı. 'İlk öpücüğümdü,' dedi, berrak gözlerini bir kez daha Schölscher'e kaldırarak."

DÖRT

Saint-Denis bir an durakladı ve sanki birden gecenin olanca serinliğini duymak istercesine, havayı derin derin soludu. "Her şey bir yana," dedi, "Hiçbir şeyin yok edemeyeceği, sonsuza dek bozulmadan kalacak şeyler var sanırım. Sanki, insanlara artık hiçbir şey olmayacak. Kolayca yenilmeyen bir tür, insanlık. El ele vererek ve gülümseyerek yıkıntılar içinden yükselmenin yolunu biliyorlar."

Cizvit ateşe doğru eğildi, bir dal parçasıyla sigarasını yaktı. Alevler uzun beyaz saçlarında, parlak cüppesinde, dünyanın her köşesinde yorulmadan izlerini sürdüğü İlkçağ mağara sanatçılarından biri tarafından oyulmuş gibi duran kemikli yüzünde bir an dolaştı. Gece indiğinden beri, bütün dikka-

tini yıldızlara yöneltmişti ve Saint-Denis, gökyüzünde sonsuzluğun tespihini birer birer sayarcasına, insana dalgınlık telkin eden o uzak bakıştan dolayı arkadaşına şükran duydu.

"Evet, Peder, konuya biraz daha girmemi *istemekte* haklısınız. Ama itiraf edeyim ki, soru sormak yerine gerçekleri saptamak benim için gitgide güçleşiyor. Ve geceler, çok yıldızlı geceler, ancak güzelliği içerebilir; cevapları değil: Neyse, Minna'ya dönelim yine. Tek dünyevi merakı tarih öncesi çağlarla ilgili çalışmaları olan, Cizvit topluluğunun seçkin bir üyesinin buralarda, Oulé tepelerinde, bekçiliğini yaptığım bu vahşi hayatın ortasında bulunuşunu belli ki Minna'ya borçluyuz. Ama belki de Topluluk, bu konuyla ilgili soruşturma yürütülmesi için yukarıdan *emir* almış ve sizden bir rapor düzenlemenizi istemiştir –Cizvitler hakkında öyle çok şey söyleniyor ki."

Saint-Denis kahkaha attı. Kibarca gülümsedi Peder Tassin.

"Öyleyse Minna'ya dönelim yine. Tam bir mutluluk içinde altı ay birlikte yaşadıklarını söyledi; subay daha sonra ülkesine gönderilmişti. İkisi de düşünmemişti bu ihtimali, oysa kestirmek çok kolaydı. Ancak mutlulukları öylesine yetkindi ki, bir gün sona ereceği düşüncesini *hep* dışlamışlardı. Subaya kırk sekiz saat hazırlanma süresi verilmişti; o da bunu hemen değerlendirdi. Minna'yla birlikte Fransız bölgesine kaçıp kurtulmayı kararlaştırdılar. Fransızlar gönül işlerinden iyi anlamakla ünlendiklerinden, Fransız bölgesini seçtiklerini söylemişti Minna. Ancak, birinin yardım etmesi gerekiyordu. Tasarılarını Minna'nın amcasına söyleyerek büyük bir hata yaptılar. Yasadışı işlere bulaştığından ve hemen her yerde bağlantıları bulunduğundan, kendilerine yardımcı olabilecek en uygun kişi o gibi görünmüştü. *Fakat* adam İgor'u bir arkadaşının evinde saklamış, sonra da Rus polisine haber vermişti.

Onu böyle davranmaya iten sebepleri anlamak imkânsızdı Yurtseverlik olabilirdi sebebi – her şeyden öte, bir Rus subayı eksilmiş olacaktı – ya da tam tersine, üst düzeydeki Rus görevlilerle arasını bozmamak istemiş olabilirdi – ya da, fiziksel olarak yakınlaşmak istiyordu Minna'ya. Bu son sözü o anda aklına gelmişcesine, karşısındaki kişiyi nasıl şaşırttığının ayrımında değilmiş gibi söylemişti. Schölscher istifini bozmadı. Uzun boyu, ciddi yüzü, dikkatli, sakin gözleri, asker tıraşı ve beyaz sahra üniformasıyla oturuşunu gözümün önüne getirebiliyorum – sandaletleri, bastonu, önündeki masanın üzerinde duran beyaz kepi – sonsuza dek ıssız çöllerin adamı. Dost sıcaklığını daha iyi duyabilmek için piposunu sıkı sıkı tutmuş ve bir nefes çekmiştir. Kararını o anda vermiş olmalı –olayları önceden sezebilen Haas dışında, Binbaşı'yı çok iyi tanıyanlar arasında bile şaşkınlık yaratan bir karardı bu. 'Deve birliklerindeki askerler Peder De Foucauld'dan* başka kimseyi düşünmüyorlar,' derdi Haas, Fort Lamy'deki kısa süreli, ender konaklamaları sırasında. 'Schölscher de bir istisna değil.' Minna içini çekerek İgor'un tutuklandığını ve daha sonra ondan haber alamadığını söyledi. Kendisi ise Kapelle'ye geri dönmüştü. Bir haftalık ücrete mal olmuştu yokluğu. Yine amcasının yanında yaşıyordu. O sıralarda Berlin yıkıntıları arasında yaşanacak bir yer bulmak hemen hemen imkânsızdı. Bu yüzden, eski odasına geri dönmesi doğaldı. Hiçbir şey umurunda değildi artık. Geri kalan, soğuk korkusuydu –amcası özel ilişkileri yardımıyla kolayca kömür bulabiliyordu. Ama Berlin'e dayanamıyordu artık. Kaçmak; uzak, her şeyden çok uzak ama doğaya daha yakın bir gökyüzünün altında yaşamak istiyordu. Ve gördüğü her Rus askeri acı veriyordu yüreğine. Soğuktan öleceğine inanacak kadar vitamin eksikliği

*) Sahra'da sonradan ünlü bir misyoner olan Fransız subayı.

içinde olmalıydı. Herkese hakkını verme gereğini duyarak, amcasının kendisine karşı çok iyi davrandığını eklemişti: Gece gündüz sürekli yanan bir soba kurmuştu odasına. Yine de çevresindeki yıkıntılardan uzaklaşmayı, İtalya'ya ya da Fransa'ya gitmeyi düşlüyordu. Savaş sırasında oralarda bulunup geri dönen askerler, o uzak toprakları coşkuyla anlatırlar, masmavi denizin ve portakal bahçelerinin fotoğraflarını gösterirlerdi. Tıpkı, o şarkıdaki gibiydi:

"Kennst Du das Land, wo die Citronen blühen,
Im dunkeln Laub die Gold-orangen glühen,
Ein sanfter Wind vom blauen Himmel weht,
Die Myrthe still und hoch der Lorbeer steht.
Kennst Du es wohl?
Dahin, Dahin,
Möcht' ich mit Dir,
O mein Geliebter, ziehen!"*

Savaşın son günlerinde bir SS subayından yumruk yiyene kadar, *Mignon*'un dizelerini sık sık söylemişti izleyicilerine. Yumruk olayından sonra Akdeniz'de Alman ordusunun geri çekilişini hicveden şarkılar söylemekle suçlanarak Gestapo tarafından sorgulanmıştı. Bu yüzden, güneyde iş aramaya koyulmuş ve işgal ordularının askerlerine bundan söz etmişti. En sonunda, Kapelle'de bir piyanist düşlerinin gerçekleşmesine yardımcı oldu; piyanist Afrika'daki kolordunun Tunus seferinde bulunmuş ve orada arkadaşlar edinmişti –Minna için bir şeyler yapabilirdi. İşin en güç yanı, gerekli belgeleri sağlayabilmekti. Minna birikmiş parasının tümünü bu

*) "Bilir misin o limon çiçeklerinin açtığı/ve yaprakların karanlığında portakalların altın *gibi parladığı,/hafiften bir rüzgârın estiği, maviliklerden, ve/Mersin* ağacının bir taç gibi yükseldiği ülkeyi?/işte orasıdır, orasıdır sevgilim,/seninle gitmek istediğim yer!"

işe harcadı; neyse ki şansı vardı; üç ay sonra Tunus'ta Panier Fleuri'de striptiz yapıyordu. Orada bir yıl kaldı. Kış mevsiminin umduğundan daha soğuk olması ve rahatsız edici bazı müşteriler dışında fena sayılmazdı. Yine de tam istediği yer değildi burası, hâlâ kaçıp gitmeyi, aradığı sıcaklığı bulmayı düşlüyordu. Birden gülmüştü -bağışlanmak isteyen, kısa, suçlu bir kahkaha- ve Schölscher'e bakmıştı. "Görüyorsunuz, ne istediğimi gerçekten bilmiyordum. Ama belirsiz bir şeye karşı şiddetli bir özlem duyuyor, bulunduğum yerde uzun süre kalmak istemiyordum." Bir akşam gece kulübünün sahibi, kendisine her zaman iyi davranan iriyarı Tunuslu -kadınlardan pek hoşlanmazdı aslında- onu yanına çağırmış ve Fort Lamy'de bir otelde hostes olarak çalışmayı düşünüp düşünmeyeceğini sormuştu. Barı işletecek, arada bir şarkı söyleyecek -sesinin güzel olmasına gerek yoktu- ve en önemlisi, müşterilere karşı iyi davranacaktı. Hayır, o tür bir iş değil, diye cevaplamıştı Minna'nın hemen yönelttiği soruyu. Tam tersine, çok nezih bir yerdi. Yalnızca, savanlardan gelmiş ve can yoldaşlığına ihtiyaç duyan bir sürü yalnız erkek vardı Çad Oteli'nde. Fort Lamy'nin çok uzak olduğunu biliyordu, Sahra'nın öbür ucunda, Afrika'nın ortasındaydı –bambaşka bir dünyaydı. Bambaşka bir dünya –istediği de buydu zaten. En sonunda aradığı sıcaklığı bulabilecekti –Tunus'ta bile dayanamayacağı kadar soğuk günler yaşamıştı. İşte böyle, nasıl olduğunu pek de bilmeden, güzel bir günde, her sabah terasından kumsaldaki binlerce kuşu izleyebildiği Çad Oteli'nde hostes olarak bulmuştu kendini –sabahları uyandığında yaptığı ilk işti bu: Pencereye koşup kuşlara bakardı. Barda ve dans pistinde çalışıyordu. İlk gün korktuğu şey başına gelmemiş, Habib kimseyle yatması için ısrar etmemişti –bir kez dışında, diye ekledi çabucak, bunu tümüyle

unutmuştu anlaşılan, Schölscher hiçbir şey sormadı, ama Minna hemen ayrıntılı açıklamalara girişti. Evet, Habib bir kez bara gelmiş ve fısıldamıştı: "Bir isteği olursa, Sandro'ya evet diyeceksin." Gerçekten de Sandro istemiş ve... doğal olarak 'evet' demişti, başka ne yapabilirdi? Çalışma izni bile yoktu. Bir an bekledi, Schölscher hiçbir şey söylemeden ve onaylamadığını açığa vuran hiçbir belirti göstermeden öylece hareketsiz durduğu halde, gözlerini meydan okurcasına Binbaşı'ya kaldırdı; omuzlarını silkerek açıkladı: "Biliyor musunuz, bu tür fizyolojik şeyler benim için artık önemli değil. Sorun bu değil." Ama neyin sorun olduğunu söylemedi.

BEŞ

"Sandro, büyük şirketlerin kamyonlarını tehlikeye atmak istemediği, yalnızca hurda askeri pikapların son günlerini geçirdiği bozuk yollarda hizmet gören bir taşımacılık işini yürütüyordu. Schölscher, Habib'in, yüzde on daha çok ücret istese de, yağmur sularının zeminden henüz çekildiği ve tahta köprülerin bir önceki kurak mevsimden beri hiç denenmediği yerlere kamyonlarını ilk gönderen kişi olarak, Sandro'yu hoşnut etmek istemesini iyi anlıyordu. Şoförleri sık sık 'daha önce mevcut olmayan' derelerin önünde şaşkınlıkla durakl-yor ya da kamyonlarının ön camına dek çamura batıyorlardı. Yine de sonunda, yılın o mevsimlerinde başka kamyonların gitmeye cesaret edemediği yerlere yük ulaştırılır ve anayolun

içerilerinde yaşayan kabilelere -Kamerun'da Dibünlara, Sudan sınırında Kreyşlere, dahası Oulé'lilere- ulaşılırdı. Savanlardaki bu 'açıklık' oldukça değerliydi Habib için. Böylece, ölümsüz yelpazesini süsleyen limonata markasıyla gizlenmiş mallarının Afrika içlerindeki bazı dost ellere güven içinde ulaşacağından emin oluyordu. Sandro gibi birinin önderlik ruhu, sessiz mutlu kahkahalarının kaynaklarından biriydi. Kamyonlarından biri bir hendekte havaya uçana kadar, taşıyıcılar taşıdıkları malın niteliğinden tümüyle habersizdiler. Denetleyicilerin olay yerine gelip sonuca varmaları iki günden çok zaman almıştı. Olay günü Fort Lamy'de bulunan ve kamyon sahibine şoförün ölümü nedeniyle yüksek bir tazminat ödemesi gereken Habib ile De Vries birden ortadan kaybolmuşlardı. Sandro'ya da Minna'yla kavga etmekten başka yapacak bir şey kalmamıştı. Ancak kızın açıkça anlaşılan suçsuzluğu ve şaşkınlığı karşısında bezginliğe kapılmış, silahlarını indirmişti. Evet, Fort Lamy'e gelmeden önce Habib'i hiç tanımıyordu – işe alınmadan önce de 'gösteri' yaparken çekilmiş bir fotoğrafını göndermişti – ve Tunus'taki gece kulübü sahibinden öneri gelene kadar, Fransız Ekvatoru'na gelmeyi hiç düşünmemişti.

"'Ve siz de böylece, hiç düşünmeden kabul ettiniz, öyle mi?'

"Evet, hiç düşünmeden kabul etmişti. Çocukluk yıllarında Çad Gölü'nün öyküsünü dinlemişti – babası öğretmendi – bu küçük ayrıntıyı daha iyi günler geçirdiğini vurgulamak isteğiyle, Schölscher'e anlamlı gözlerle bakarak söylemişti – bildiği her şeyden uzaktaydı gideceği yer, çok uzakta, Afrika'nın hâlâ el değmemiş bölgelerinde – savanlarda huzur içinde dolaşan büyük sürüleri düşünmüştü birden. Kimsesi yoktu geride kalan -Berlin'deki amcası dışında- ve duraksa-

madan kabul etmişti... 'Doğayı ve hayvanları çok seviyorum,' diye her şeyi açıklamış gibi bitirmişti konuşmasını.

"'Yalnızca bu sebeple Çad'a gelmek garip bir düşünce,' demişti Schölscher, kibarca. 'Kendinize bir köpek alabilirdiniz.'

"Bu sözleri hemen ciddiye almış ve canlanmıştı. Schölscher duyarlı bir noktasına dokunmuştu anlaşılan. 'İçinde bulunduğum hayat koşullarında köpeğimin olması çok güçtü,' diye açıkladı. Tunus'tayken ücretini haftalık olarak alıyor ve sürekli olarak kapı dışarı edilme tehlikesi içinde buluyordu kendini, bu yüzden sorumluluk almak istememişti. 'Ayrıca, biliyorsunuz, köpekler çok gururludur,' diye ekledi. Sık sık dikkatini çekmişti bu. Berlin'de, yanında köpeği, gündüzleri çöp bidonlarını karıştıran yaşlı bir komşusu vardı. 'O köpeğin yüz ifadesini görmeliydiniz. Yemin ederim ki, sahibinin artıkları karıştırdığının farkında değilmiş gibi başka yöne çevirirdi bakışlarını. Sahibinden utanır gibiydi. Biraz da bu yüzden, köpek almayı hiç düşünmedim.' Ani bir sevinçle gülmeye başladı. Schölscher, bazen güzelleştiğine ilk kez dikkat etti. 'Köpek almaya kalkışmadım ama yine de bu onları uzaktan sevmemi engellemedi. Başkalarının köpeklerini seven türdenim ben. Öte yandan, Tunus'ta müşteriler beni hiç yalnız bırakmazlardı –gece kulübünde kendini çırılçıplak göstermenin ne demek olduğunu bilirsiniz. Ve gerçekten Çad'ın, insanın hayvanlar arasında sığınak bulabileceği bir yer olduğuna inanıyordum –ovalarda dolaşan o büyük Afrika sürüleri. Ve kuşlar. Bu yüzden geldim. Düş kırıklığına uğramadım, söylemiştim; sabahları pencereye yaklaşmak yeterli benim için. Sukuşlarına bakıp mutluluk duyuyorum.' Sanırım sık sık ve haksız yere 'para canlısı' olduğu söylenen bir kız tarafından yapılan bu açıklama, Schölscher'den başkasına saçma ve kuşkulu gelebilirdi. Bu sözlerin Çad Ote-

li'nin terasında yinelenmesi, alaycı baş hareketlerine ve sırıtmalara yol açmakta gecikmedi. Daha sonra, Çad'daki herkesin 'olayları' konuştuğu günlerde, Orsini, bir uzmanın zafer sevinci içinde, Binbaşı'nın saflığına bir örnek olarak bu konuşmayı aktaracaktı. Ama bildiğiniz gibi, Schölscher düşüncelerini kendi biçimlendiren bir kişiydi ve ardındaki alaycı bakışlardan rahatsız olmuyordu. Sıcaklık özlemini, doğaya ve hayvanlara olan sevgisini Çad'a geliş sebebi olarak açıkladığında Minna'ya hemen inanmış, Tunus ve Almanya'da yaptırdığı soruşturmalardan sonra kızı rahat bırakmıştı.

"Ama şunu da söyleyeyim ki, Habib ve De Vries'nin gidişinden sonra, Çad Oteli'nin terasında parmaklıklara dayanıp uzun süre öylece durduğunda görebildiği hayvanlar, kumsaldaki birkaç timsah, binlerce sukuşu ve genellikle alacakaranlıkta, ilk müşteriden önce ziyaretine gelen belediye veterinerinin evcil ceylanından ibaretti.

"Onu bir kez solan günışığında, hayvanlardan birinin burnunu avcuyla sıkarken gördüm; öylesine genç ve neşe dolu bir hareketti ki bu, yanımda yürüyen Albay Babcock, 'Bütün bunlardan yüzlerce fersah uzakta olduğunu düşünüyorsun herhalde,' dedi bana, 'bütün bunlar'ın ne olduğunu söylemedi, ama eminim ki siz anlayacaksınız."

Cizvit'in yüzünde belli bir ifade yoktu. Saint-Denis bir anlık suskunluktan sonra öyküsünü sürdürdü.

"Kısa bir süre sonra Minna, Çad Oteli'nde bir efsaneye ve hatırası, oranın özel mülkiyetine dönüştüğünde, gerçeğe belirli sınırlar içinde olabildiğince yaklaşan kişi, yine aynı Albay Babcock idi. Bir süre barda yalnız oturmuş -akşam boyunca hiç kimseyle konuşmamıştı-, daha sonra kadehini masaya bırakıp hesabı ödemiş, barmene paranın üstünün kalmasını söylemiş, aniden durup gözlerinin içine sertçe baka-

rak ama büyük bir ihtimalle onu görmeden, 'Evet, sevgiye ihtiyacı olan bir başka hayvandı o...' demişti.

"Kimse dönüp bakmamıştı: Gizliden gizliye bu olaya kafasını takmış olan yalnız o değildi. Albay Babcock'la ilgili olarak söylenecekler bu kadar. Ne yazık ki Mesih Topluluğu 'bütün bunlar'dan sözünün anlamını açıklaması için sorgulayamıyor albayı; şu anda bulunduğu yere ulaşabilmek için iyi bir at ve sabırlı bir peder yeterli değil."

Cizvit gülümsedi: Albayın söylemesi gereken şey, boş yere harcanmamalıydı.

"Görüyorsunuz, sizin sorularınızı kendi kendine soran ve en küçük ayrıntısına kadar o serüveni kesintisiz yeniden yaşayan çok kişi yok. O serüvenin hâlâ çevremizde bir yerlerde, başka boyutlarda sürüp gittiğini ve ölümsüzlüğe kök salmış kahramanlarının aynı olayı sonsuza kadar yaşamaya mahkûm olduklarını sanıyorum bazen; aynı acılar ve hatalar boyunca, sonsuza kadar, ta ki algılarımızın ani ve dost ışıltıları yardımıyla bu cehennem döngüsünden kurtulana kadar.

"Bize umutsuzca işaret ettiklerini, bedeli ne olursa olsun sempatimizi kazanmak istercesine ve arada bir alçakgönüllülükten çok uzakta, dikkatimizi çekmeye çalıştıklarını sanıyorum. Eminim ki siz de onları benim kadar net görebiliyorsunuz ve benim gibi sizi de geceleri ziyaret ediyorlar. Kuşkusuz, buraya gelişinizin bir sebebi de bu olmalı."

Saint-Denis susup bir cevap, bir onay beklercesine arkadaşına döndü. Cizvit kollarını göğsünde çaprazlayarak başını kaldırdı. Ay tepelerin üzerinde dolaşıyor, yıldızlar vadinin eteklerine doğru inerken ısrarla yalnızlıklarını sürdürüyorlardı. Arada bir, geçen bir sürünün sesleri duyuluyordu. Peder Tassin bir sigara yaktı. Aradığı şeyi bulup bulamayacağını ve öğrendikleriyle yetinip yetinemeyeceğini biraz tedir-

ginlikle merak ediyordu. Bu yaşta sabrın bitip bir erdeme ve giderek az, daha az katlanılır bir lükse dönüştüğünü duyumsuyordu. Bu yüzden Saint-Denis'yi dikkatle dinliyor, en küçük ipucunu yakalamaya çalışıyor ama aynı anda, bir kez daha hesaplaşmak istercesine kendi hatıralarını da belleğinde yineliyordu. Tepelerin neredeyse bulaşıcı denebilecek dinginliğinin ve yanı başındaki yumuşak sesin yardımıyla, bir bilim adamına yakışan huzur ve yansızlık içinde, olanları son bir kez düşünmeye çalıştı.

ALTI

Morel hiç de 'amok'a benzemiyordu; 'ona verilen takma addı bu: yalnız yaşayan, genellikle gizli bir yaranın etkisiyle tehlikeli olmaya başlayan ve önüne çıkan herkese saldıran fillere benzetilerek 'azgın' ya da 'amok' diye adlandırılmıştı. Beden yapısı güçlüydü, yüzü biraz kederliydi, koyu renk gözleri, enerjik bir hareketle arada bir savurduğu kestane renginde dalgalı saçları vardı. Hareketleri sert ve hızlıydı –tereddütten hoşlanmadığını duyumsardı insan. Çok az kişi görmüştü onu Fort Lamy'de. Sonradan, bir süre orada, yerlilerin mahallesinde yaşadığı anlaşıldı –kimsenin dikkatini çekmemişti. Dikkat çekmeden dolaşmayı istemezdi aslında. Tam tersine, hükümete yazdığı gülünç ve karışık

bir dilekçe işiyle herkesin canını sıkmanın yolunu bulmuştu. "Sorun hepimizin," diyordu, sonra evrak çantasmdan bir kâğıt çıkarıp dikkatle katlarını açıyor ve imzalanması gereken yeri işaretliyordu –geri çevrilmeyeceğinden emindi, oysa yazının altında tek bir ad bile yoktu. Genelde 'dilekçe' sözcüğünü duyanlar, siyasetle ilgileri olmadığını söyleyip arkalarını dönüyorlardı. "Ama bunun siyasetle ilgisi yok," diye bağırıyordu hemen, sinirlenerek; "basit bir insanlık sorunu bu". Omzuna dostça vurarak ve tropik bölgelerde ne de olsa bir beyaza gösterilmesi gereken kibarlığın en azıyla başlarından atmaya çalışarak, "Elbette, elbette," diye alayla cevaplıyorlardı onu. Diretmiyordu; evrak çantasını toplayıp son sözün kendisine ait olduğuna inananların ifadesiz yüzüyle, dönüp ardına bakmadan, sessizce uzaklaşıyordu. 'Dilekçesi'ne göz atma zahmetine katlananlar -Orsini baştan sona biliyordu dilekçeyi, hastalıklı bir zevkle yeniden ve yeniden okumak için bir kopyasını almıştı, dünyada en tiksindiği şeye, bu tipik 'salyaları akan idealist'e duyduğu nefreti böylece sürekli güçlendiriyordu-, dilekçesini okuyanlar, pamuk fiyatlarının düşüşü ya da Kuzey Afrika fellahlarının son vahşetleri dışında bir konu bulmaktan hoşnut, Çad Oteli'nin terasında bir iki kez bundan söz etmişlerdi. Arada bir yanlarma çağırdıkları Minna, gözleri tepsilerle terasa girip çıkan çocuklarda, dünyayı hızla uzaklara taşıyan alacakaranlığın içinde dinliyordu konuşmaları –az sonra Afrika'dan hiçbir şey kalmayacaktı geriye; aşağılara, daha aşağılara inen ve bu gürültülerin neden ileri geldiğini anlamak istercesine gitgide yakınlaşan gökyüzünün uçsuz bucaksız boşluğu kalacaktı yalnızca.

"Afrika'da fil avının yasaklanması konusundaki dilekçeyi imzalamamı isteyen zırdeli, bir gün bana geldi..."

Nehrin üstünde usulca dönen bir akbabayı izliyordu Minna: Sanki akşamları bir sayfanın daha çevrilebilmesi için gökyüzünü imzalar gibiydi. Birden, nehrin karşı yakasındaki sazlıkların arasından, otları ezerek dörtnala giden bir atlı belirdi: Alacakaranlık zamanı kendisini amansızca izleyen bir şeylerden kaçar gibi görünen Amerikalı binbaşıydı bu... Hemen her akşam, çok sarhoş olduğu zamanlar dışında, günbatımından önce dörtnala koştururdu böyle. Kadran yönünde acımasızca sürüklenen saat ibresinin bir parçasıydı sanki. Minna o kadranın tüm özelliklerini çok iyi bilirdi. Birkaç ağaç, balıkçı köyünün üç kulübesi, ağaç kütüğünden oyulmuş birkaç kayık, çayırların belirsizleştirdiği ufuk çizgisi, Shari ırmağının Logone Gölü'ne doğru yılankavi dönüşü ve daha uzakta, doğuda, Fort Foureau'nun tek palmiye ağacı, sonra yine hiçlikle dolu uçsuz bucaksız gökyüzü...

"O deliyi tanıyan var mı?"

Komiser Kotowski -arkadaşları Koto derdi- az konuşan, titiz bir Polonyalıydı, yabancı lejyon günlerinden kalma yara izleri vardı yüzünde; yara izleri Kamerun'daki Hime kabilelerinin dinsel tören işaretlerini andırıyordu. Kotowski, delinin Morel adında biri olduğunu, bir yıldan uzun bir süredir kolonide yaşadığını, ancak bu sürenin çoğunu savanlarda geçirdiğini söyledi. Doldurduğu polis formunda, mesleğini 'diş hekimi' olarak belirtmişti, ama anlaşılan en büyük tutkusu fillerdi; Huette kardeşler onu bir gün Çad'ın doğu bölgesinde, dört yüz fillik bir sürünün arasında görmüşlerdi. Dilekçesiyle onları da rahatsız etmişti demek. Kısacası, zararsız, kibar bir deliydi adam.

Tam o anda, nefretten kaynaklanan saldırganca alaylı tavrı ve aşağılamasıyla Orsini sıyrıldı gölgelerin arasından; karanlığa karşın, alaycı, tedirgin yüzünü, d'Orsini d'Aquaviva'nın hiçbir zaman, hiç kimse tarafından gafil avlanamaya-

cağını dünyaya ilan eden yüzünü seçer gibi oldular. "Yalnızca Orsini deyin bana," derdi eskiden, "benim için önemli değil" –aynı anda Orsini de onları gördü, hemen havayı koklayıp çabucak kararını verdi. İnsanlığın ufuklarının gizil gücünü topluluğne başı boyutlarına indirgeyen bir haykırıştı bu. O müthiş küçümseme, kişinin hayattan bütün beklentisinin ağzını çalkalayıp dişlerini fırçalama izni almaktan öteye gidemediğini ve insanın yaptığı her şeyin, sınırsız bir sıradanlık içinde son bulmaya mahkûm olduğunu vurgular gibi geldi Minna'ya. İlk görüşünden beri Orsini'yle ilişkiyi reddetmiş, sert, öfkeli bir kararlılıkla yaklaşımlarını geri çevirmişti. Sonraları Orsini Minna'yı 'Alman kadın' olarak anmış, ama genelde, bulunduğu yerlerde Minna'nın adı geçince konuşmadan çekilerek ani bir sessizliğe bürünmüş ve kayıtsız bir tavırla başını başka yönlere çevirmişti. Davranışlarından Minna'yla ilgili çok şey bildiği ama bunun için soluğunu tüketme gereği duymadığı okunuyordu –en azından, şimdilik. Bu tuzak, onu soru yağmuruna tutan yeni kişiler karşısında bazen başarıyla sonuçlanıyordu. Kısa bir süre kendini tutmaya çalışıyor, sonra da patlıyordu. Gerçekten sanıyorlar mıydı ki -bara, garsona paranın üstünü sayan Minna'ya çabucak göz atarak alçaltıyordu sesini-, gerçekten sanıyorlar mıydı ki böyle bir kız Fort Lamy'e hiçbir özel sebep olmadan, yalnızca ruhsal durumuna uygun düştüğü için gelsin? Böyle güzel bir parçanın -kendisi kişisel olarak bu tipte bir Alman kadınını beğenmezdi aslında, ama yine de, uygun yerler için yetenekli olduğunu kabul etmek gerekiyordu-, böyle bakışları olan bir kızın Fransız Ekvator Afrikası'na, Çad Oteli'nde bar hizmetlerinde çalışmak ve belirli kişilerle -belirli kişilerle, herkesle değil; özel bir dikkat, seçilmiş kişilerle- yatmak için geldiğine mi inanıyorlardı yoksa? Koto da çok saftı yani –ya da salt saflıktan daha kötü bir şeydi bu. Peki öyleyse, ne yapıyordu bu kız Çad'da? Omuzlarını

silkip biraz daha koltuğuna gömülüyordu. Bu konuda konuşmamayı yeğliyordu. En azından onu ilgilendirmiyordu. Onun görevi değildi. Kuşkusuz, zamanı gelince konuşmayacağı, bazı sorumlulukları ait olduğu belirli kişilerin omuzlarına yüklemeyeceği anlamına gelmemeliydi bu –şimdilik şunu söyleyebilirdi: Bir avcı olarak ömrü boyunca hiçbir izi yarıda bırakmamış, sonuna dek sürmüştü. Şimdilik söyleyebileceği bu kadardı. Sürekli bu tür sözlerle karşılaşan Koto, onu kayıtsızlık içinde dinlemiş ama birkaç gün sonra pazarda karşılaştıklarında ihtiyatla sormuştu:

"Seni ilgilendirecek haberlerim var dostum, sanırım küçük Minna'yı sınırdışı edeceğim. Evli kadınlar işin farkına varmaya başladılar. Dikkat çekiyor artık. Senin de, haklı olarak aynı durumdan yakındığını duyduğum için, söylemekte aceleci davrandım. Şimdi o çekiciliğini bir başka yere götürmesini isteyeceğim."

Doktor Tarrot ile birlikte, yoldan geçenlere satmaya çalıştıkları yerfıstığı yığınları önünde, bol giyimleri içinde çömelmiş, güzelleşmek için saçlarına sürdükleri iç bulandırıcı yağ kokularını çevreye saçan bir grup kadının ellerini kontrol etmeyi sürdürerek söylemişti bunları. Kadınlardan birinin cüzzamlı olduğu ve ellerinde yaralar bulunduğu haber verildiğinden, denetime çıkmışlardı... Orsini'nin yüzü sapsarı oldu. Boynundaki ademelması kasılarak hareket etti. Gülümsemeye çalıştı.

"Çok iyi," dedi, "etkili önlemler; anlıyorum".

"Yine de biraz zaman alacak," dedi komiser neşeyle. "Yerfıstığı mı aldın? Satıcı kadınlardan birinin cüzzamlı olduğu ihbar edildi."

"Allah kahretsin," dedi Orsini, "bulaşıcı değil ki cüzzam. Biliyorsun, yirmi yıldır bu ülkede yaşıyorum."

"Evet, biliyorum."

Koto bir avuç yerfıstığı aldı ve onları kıtır kıtır yemeye başladı. Pazara geldikleri an kaçmış olmalıydı cüzzamlı kadın, ya da büyük bir ihtimalle, Suriyeli dükkân sahipleri açık pazarda çalışanlara duydukları düşmanlık sebebiyle böyle bir söylenti çıkarmışlardı; kadını bulamayacaklarından emindi. Orsini hiçbir şey söylemeden çıkıp gitti. Koto onu ertesi sabah, bekleme odasının koltuklarından birinde oturur buldu.

"Şu olayla ilgili bir iki şey söyleyebilir miyim – her ne kadar beni ilgilendirmiyorsa da..."

"Tabii, önerilere her zaman açığım, özellikle de bir eski dosttan gelirse."

"Bana bak Koto, o kızı niçin rahat bırakmıyorsun?"

Komiser başını bile oynatmadı. Çok iyi anlıyordu. Afrika'nın göbeğinde bir genç kız -üstelik Alman- bir süre karşı koyabilirdi belki, ama bir gün -özellikle erkek, patronunun arkadaşı olunca- boyun eğmek zorunda kalacaktı. Ve Orsini'de uyandırdığı şiddetli kin, belki ancak böyle dinebilirdi.

"Peki, peki," dedi Koto, yara izi pembeleşirken, "Görüyorum ki sen de ayrıcalıklı mutlu kişilerden birisin."

"Bu konuyu geçiştirmekle hata ediyorsun," dedi Orsini, nefretle birden patlayarak. "Gelip Lamy'de bar hizmetlisi olarak çalışan böyle güzel parçalarla sık sık karşılaşıyor musun?"

"Çok şey gördüm ben, Orsini, sen de bunların arasındasın."

"Berlin'den geliyor bu kız, öyle değil mi?" dedi Orsini. "Onunla ilgili biraz bilgi topladım. Rus bölgesindeki bir gece kulübünde şarkı söylüyormuş eskiden. Bir Rus subayının metresi olmuş. Kuzey Afrika'daki bütün sorunların kendiliğinden çıktığını sanıyorsan..."

"Ondan kurtulmak için birkaç sebep daha."

"Bunun, görev yapmanın en sakat biçimi olduğunu söylememe izin ver," dedi Orsini. "Yapman gereken şey, tam tersi-

ne, onu burada alıkoymaktır; ama yakın gözetimde tutacaksın. Hareket etmesine engel ol, çevresini kuşat. Er geç, öfkenin ve iklimin etkisiyle bir gaf yapacaktır. O zaman, onu bütün küçük dostlarıyla birlikte yakalamış olursun."

"Anlıyorum," dedi Koto.

"Sana her zaman bilgi aktaracağıma güvenebilirsin. Kaynaklarım var."

"Teşekkürler."

Orsini'ye sabit gözlerle baktı. Orsini yeniden sarardı, ince dudaklarıyla gülümsemeye çalıştı.

"Birinci sınıf bir alçağı saptama yöntemin nedir, Koto?"

Komiser cevap vermedi, bakışlarını masasının üstünde duran bir kâğıda indirdi. Orsini bir an susup bekledi.

"Yirmi yıldır Afrika'da yaşıyorum, Koto... tek başıma. Bütün zamanını filleri öldürerek geçiremezsin..."

Komiser hâlâ kâğıtlarına bakıyordu.

"Sırdışı etme onu. Bırak, vazgeçene kadar çürüsün burada..."

Usulca panama şapkasını aldı, bir süre cevap bekledi, sonra dudaklarını kısarak çıktı gitti. Komiser başı önüne eğik duruyordu, sonra kısaca içini çekti, onbaşısını çağırdı. Onbaşı sakin, yuvarlak yüzlü, manyoka bitkisiyle pirinçten oluşmuş, yumuşak ve yatıştırıcı bir görünümü olan bir Sara yerlisiydi. Koto tek söz söylemeden, sabit gözlerle bakarken hazırolda bekledi. Şaşırmadan, soru sormadan, küçük parmağı pantolonunun dikiş çizgisinde, öylece durdu. Komiserin bakışları, bu iyi, basit, yumuşak huylu, kendi kendisiyle olan eksiksiz uyumu insana güven veren adamda takılı kaldı; sonra, kendini daha iyi hissedip rahatça ve derin derin soluk almaya yeniden başlayabildiğinde, onbaşıyı geri gönderdi.

YEDİ

Ve işte Orsini'nin sesiydi gölgelerin arasından yükselen – sineklerin hücumu nedeniyle, lambaların yakılma saati olabildiğince ertelenirdi – keskin alaycılığı ve aşağılayıcı ses tonu şiirsel bir çığlıktı sanki – Afrika hayvan topluluğunu zenginleştiren yeni bir gecekuşu türünün çığlığı – komiser, sırayla herkesi dilekçesini imzalamaya çağıran Morel denen adamı tam 'zararsız' olarak nitelendirdiği anda yükselen bir çığlık. Herkes, o tanıdık sesin yükseldiği karanlık köşeye doğru içgüdüsel olarak döndü: Karanlığın böğründe aniden açılan yaralara benzeyen ateşli bağırışlara, sert çıkışlara gerçekten yeteneği vardı. Beklediler. Sonra titrek bir ses yükseldi karanlıktan; notaları öfke olan bir şarkı gibiydi –gördüğü

nesneleri aşan, insanların, gezegenlerin, her toz tanesinin, her hayat hücresinin, birer birer, şerefle içinde yerini alabileceği sınırsız bir öfke. Zararsız mı? Bu konudaki düşüncesini kimse değiştiremezdi. Tabii ki, saf kişiler için her şey de saftı -Binbaşı Schölscher'i kastediyordu- ama kendisi aşırı saflık savında değildi. Herkes gibi, o da Morel tarafından bir ziyaretle onurlandırılmış ve dilekçeyi ilgiyle okumuştu. Ayrıca, fil avı kendisini de biraz ilgilendiriyordu. Hakkıyla değerlendirildiğinde, kendi payına düşen beş yüz baştı. Gergedanlar, suaygırları ve aslanlar bu sayının dışındaydı. Ortalama bir tahminle, toplam sayı bin dolaylarında olmalıydı. Evet, iyi bir avcıydı ve bundan gurur duyuyordu. Bedeninde iz sürecek soluk ve kolunda silah tutacak güç olduğu sürece avlanmayı sürdürmeye kararlıydı. Tahmin edileceği gibi, özel bir dikkatle okumuştu dilekçeyi. Afrika'da her yıl öldürülen fil sayısından söz ediliyor -geçen yıl için bu sayının otuz bin olduğu öne sürülüyordu-, insanlar tarafından giderek bataklıklara doğru sürülen ve yeryüzünden silinmeye mahkûm edilen bu soylu devlerin sonundan kaygı duyuluyordu. Diyordu ki dilekçede -sözcük sözcük aktarıyordu Orsini-, "Afrika'nın uçsuz bucaksız topraklarında dolaşan görkemli fil sürülerini görmüş özgür bir insanın, bu canlı güzelliği, insan adına lâyık olan herkesin yüzünde, görüntüsüyle her zaman mutlu bir gülümseme oluşturan bu özgürlük simgesini sonsuza kadar korumak için ne gerekiyorsa yapacağına söz vermemesi imkânsızdır." Orsini, "adına lâyık olan herkesin" diye, umutsuzca, son bir öfke ve aşağılamayla yineledi. Böyle bir savın ne kadar kötü niyetli olduğunu vurgulamak istercesine, uzun süre suskun bekledi. Sonra, derin bir soluk alıp kaldığı yerden sürdürdü, "kibir çağı sona erdi, deniyor, farklı ama bizden daha aşağı olmayan öbür hayvan türlerine da-

ha anlayışlı ve daha alçakgönüllü yaklaşmalıymışız". "Farklı ama bizden daha aşağı olmayan" diye yineledi, öfkeli bir tavırla, "Bu gezegenin insanı, bulabildiği her dostluğa ihtiyaç duyduğu bir aşamaya geldi; ve içinde bulunduğu yalnızlıkta bütün fillere, bütün köpeklere, bütün kuşlara ihtiyaç duyuyor..." diye sürüp gidiyordu dilekçe. Zafer dolu bir alayla, sevinçten tümüyle uzak, tuhaf bir kahkaha attı. "Hâlâ aramızda yaşayan bu dev boyutlu ve hantal güzelliği koruyabileceğimizi, böylesine bir özgürlüğe aramızda hâlâ yer olduğunu göstermenin zamanı geldi." Sustu, önüne çıkacak ilk ava atılmaya hazır sesinin, karanlıkta bir yerde gizlendiğini duyumsuyordu insan.

Birkaç kişi güldü. İçlerinden biri, bu Homeros'a özgü belgenin içeriği gerçekten böyleyse, yazarının orta halli bir eksantrik sayılması gerektiğini, ancak yine de ne ölçüde tehlikeli olabileceğini anlamanın güç olduğunu söyledi. Orsini dilekçenin yazarını dikkate değer bulduğu ölümlüler kitlesinin tümüyle dışında tuttuğundan, bu yorumu da duymazlıktan geldi. "İşte," diye sürdürdü konuşmasını, "aylardır savanlarda dolaşan, en uzak köylere kadar sokulan, yerlilerle kurduğu dostluklar sayesinde çeşitli lehçeler öğrenen bu adam, beyaz ırkın şerefli ününü yok etmek gibi tehlikeli ve inatçı bir uğraşa kendini adamış durumda." Böylece Batı uygarlığı, tümüyle uzak durulması gereken büyük bir çöküntü olarak tanıtılıyordu Afrikalılara. Yerliler, çağdaş bilimin tahrip silahlarından daha az kötü olan yamyamlığa geri dönmeye, ya da, sanki rastlantı gibi, Morel türünden kişilerin dünya müzelerine tıkabasa doldurduğu taş putlarına yeniden tapınmaya özendiriliyorlardı. Ya, her şey filler içindi! Kenya Mau-Maularınm önceden örgütlenmeden, kendiliğinden oluşan bir ayaklanmayı sürdürdüğüne inananlar, isterlerse

gözlerini yummaya devam edebilirlerdi. Kendisi, Orsini d'Acquaviva, hiçbir şey önermiyordu, hiçbir şey ileri sürmüyordu, aldatılmayı reddediyordu yalnızca. Bir kez daha belirtiyordu; Fransız Ekvator Afrikası'nın güvenliğini kollamak için para ödenmiyordu ona. Söylediği her şey yararsız olabilirdi. Morel'in dilekçesi, gözü kapalı bildiği çeşit çeşit imzayla süslenerek, ülke içinde rahatça dolaşacaktı... Biraz daha alçak, daha az sinirli ve daha şakacı bir ses tonuyla konuşuyordu; ağız çevresindeki kıvrımların, kısık gülüşlerinden birini biçimlendirdiğini kestirebilirdi insan. Evet, Morel kâğıt parçasını kendisine gösterdiğinde, alt bölümde iki ad yer alıyordu –baktığı ilk şey, doğal olarak buydu. İki ad: Binbaşı Forsythe idi birincisi; Çin'de tutuklu bulunduğu sırada, propaganda amacıyla, ülkesinin Kore'de bakteri savaşı sürdürdüğünü ve kendisinin de kolera ve veba aşılanmış sinekler içeren bombalar kullandığını 'itiraf ettiğinden', şerefsizce ordudan atılmış olan toplum dışı Amerikalı. Çad yetkililerinin böyle birine, kendi ülkesi tarafından istenmeyen bir vatan hainine niçin konukseverlik gösterdiğini insan gerçekten merak ediyordu. İkinci ada gelince, ötekilerin tahmin etmesini bekledi... Durdu. Bunu izleyen anlaşılmaz suskunluk içinde, tepeden tırnağa bir beyefendi, bu tür işlere burnunu sokmayan bir insan görünümündeydi...

Sonra Minna'nın sesi duyuldu.

"İkincisi benim adımdı. Ben de imzaladım o dilekçeyi," diyordu sakin sakin.

SEKİZ

Bir ikindi sonu, Minna barın ardında akşam için plak seçerken, birden karşısına çıkmıştı.

Boş dans pistine fırlamış, hesaplaşacağı kişiyi arar gibi yumrukları sıkılı, çevresine bakınarak pistin ortasında durmuştu.

Gökyüzünün, ilk müşteriyi bekler göründüğü boş terasta tehlikede ve yitik gibiydi.

Minna gülümsedi; ne de olsa, az çok bu yüzden buradaydı, sonra ilk kez görüyordu onu, tanımadığı kişiler hakkında düşünceleri olumluydu. Hayır, ünlü dilekçesini göstermemişti ona; en azından hemen göstermemişti. Minna'ya doğru yürümüş ve genç kız o zaman, gömleğinin yırtık, yüzünün kesikler-

le dolu, dalgalı, dağınık saçlarının şakaklarına ve üç derin çizgiyle karışmış, dik, inatçı alnına yapışmış olduğunu görmüştü. Bir kavgadan yeni çıkıp bir başka kavganın arayışı içindeydi sanki. Kolunun altına eski bir evrak çantası kıstırmıştı.

"Habib'le konuşmak istiyorum."

"Kendisi burada değil."

Bozulmuş gibiydi, yalan söyleyip söylemediğini anlamak istercesine çevresine bakındı.

"Mösyö Habib Maidaguri'de. Yarın akşama kadar dönmeyecek. Yapabileceğim bir şey var mı?"

"Alman mısınız?"

"Evet."

Usulca aydınlandı yüzü. Evrak çantasını barın üstüne bıraktı.

"Desenize vatandaş sayılırız. Bir bakıma ben de Almanım. Savaş sırasında sınırdışı edilip Almanya'ya gönderildim, iki yıl çeşitli toplama kamplarında kaldım. Sürekli Almanya'da kaldım diyebilirim. Yapışıp kaldım orada."

Minna yüzünü gizlemek için plaklara eğildi; Fort Lamy'de ona karşı genelde nazik davranıyorlardı; yalnız, milliyetinden söz edildiğinde aniden alaycı bir dikkat beliriyordu karşısındaki kişilerin bakışlarında. Birden, Morel'in ellerini elleri üzerinde duyumsadı.

"İşte yine söylememem gereken şeyleri söylüyorum. Filler arasında yaşaya yaşaya insanlarla konuşma alışkanlığını yitirdim. Yine de büyük bir kayıp sayılmaz."

"Çiftçi misiniz?"

"Yo, benim işim filler."

"Öyleyse Mösyö Haas'ı tanırsınız? Hayvanat bahçeleriyle sirklere iş yapıyor. Fil yakalamada uzmandır. Hamburg'ta Hagenbeck'in bütün hayvanlarını Haas sağlamıştır."

"Haas'ı tanırım," dedi yavaşça; yüzü asıldı yeniden. "Tabii tanırım onu. Uzun süredir peşindeyim... Er geç yakalayacağım. Hayır, matmazel, fil avlamam ben. Aralarında yaşamak bana yetiyor. Onları seviyorum. Onlara bakmayı, onları dinlemeyi, onları ufuk boyunca izlemeyi seviyorum. Doğrusunu söylemek gerekirse, fil olabilmek için neler vermezdim... Almanlara karşı hiçbir özel düşmanlığımın olmaması da buna inandırmalı sizi, Almanlar benim gözümde yalnızca insan ve bu da yeterli... Bir rom verin bana."

Şaka mı yapıyordu, ciddi mi konuşuyordu, anlayamamıştı Minna. Belki kendisi de bilmiyordu bunu. Ama bu sözlerin ardında hoş ve garip bir şeyler yattığını sezinledi – nazik insanlar genellikle tuhaf olurlar, diye Saint-Denis'ye açıklamada bulunmuş ve ardından gizemli bir tavırla eklemişti: Başka türlü olamazdı zaten.

"Madem Habib burada değil... Bir mesaj bırakabilir miyim?"

"Tabii."

"Öyleyse benimle gelin."

Ne olabileceğini merak ederek, ardından gitti. Otelin girişindeki görkemli kemerin önünde De Vries'nin pikabı duruyordu. Morel kapıyı açtı. Avcı, arka koltukta serilmiş yatıyordu. Güzel yüzü şişmiş, bir kolu incinmişti sanki. Başının çevresinde kanlı bir mendil sarılıydı. Kımıldayamayacak durumda görünüyordu. Yarı bilinçsiz baktı Minna'ya.

"Gölün batısında, günün dördüncü filini yere yıkmak üzereyken yakaladım onu. Kırk metre öteden ateş ettim, ancak çok hızlı koştuğum için ellerim titriyordu; vuramadım."

Kendini suçlar gibiydi.

"Tüfeğimin dipçiğinin yardımıyla gevezelik ettik biraz. Habib'e söyleyin, bu pisliği sürülerden birinin çevresinde bir

daha yakalayacak olursam, fillerin bile başaramayacağı bir paçavraya çeviririm onu. Bu kadar. *Au revoir*.*"

"Bekleyin."

Geri döndü.

"Romun ücretini ödemediniz, içmediniz de üstelik. Hiç değilse içkinizi bitirin lütfen."

Hiçbir şey söylemeden Minna'yı bara kadar izledi. Minna, De Vries'ye yardım etmeye çıkan çocuklara emirler verdi. Konuşmadan durdular bir süre. Minna, kollarını kavuşturarak bara yaslanmış, Morel'e bakıyordu. Morel, elinde kadehi, başını eğmiş duruyordu. Genç kız, olağanüstü bir inançla bir şeyler bekler gibiydi. Bu sessiz çağrıya bir süre karşı koydu Morel, sonra gözlerini kaldırdı, konuşmaya başladı. Kim olduğundan ve nereden geldiğinden söz etmeden filleri anlatmaya başlamıştı; önemli olan tek şey fillerdi sanki. Her yıl Afrika'da on binlerce fil öldürülüyordu – bu sayı geçen yıl otuz bindi – evet, otuz bin. Bu katliamı durdurmak için gücünün yettiği her şeyi yapmaya kararlıydı. Bu yüzden gelmişti Çad'a: Filleri koruma kampanyasını üstlenmişti. Dünyanın kalan son boş alanlarında bu devlerin yürüyüşünü gören herkes, bunun yitirilmemesi gereken bir değer olduğunu anlıyordu. Afrika hayvan topluluğunu korumak amacıyla yakında bir konferans düzenlenecekti Kongo'da. Gereken önlemlerin alınabilmesi için dünyayı yerinden oynatmaya hazırdı. Sürüleri tehdit eden, koleksiyoncu avcılar değildi yalnızca – yeterli protein alamayan yerliler de ava çıkıyorlardı – orman alanları giderek azalıyor, işlenmiş topraklar yaygınlaşıyordu; kısacası, kalkınma denen şeydi bu. Koleksiyon yapma amacıyla avlanma, açıkçası işin en alçakça yanıydı ve durdurulması gereken ilk şey de buydu. Öbürlerine gelince... Tuzağa düş-

*) (Fr.) Hoşçakal.

müş bir filin, kazıklara saplanmış olarak günler boyu acılar içinde kıvrandığını biliyor muydu Minna? Ateşle avlanmanın yerliler arasında hâlâ yaygın olduğunu, boyutları ve hızlı koşabilmeleri sayesinde, yalnızca yetişkin fillerin kaçıp kurtulabildiği alevlere kurban olan altı yavru file rastladığını biliyor muydu? Ve bazen bütün fil sürülerinin alevler içinde kalan savanlardan bellerine kadar yanıklar içinde kaçtığını, sonra da haftalarca acı çektiğini biliyor muydu? – Geceler boyu acı çığlıklarını dinleyerek uyumadan yatmıştı çalılıklarda. Fildişi kaçakçılığının, yerli kabileleri izinsiz avlanmaya yönelten Arap ve Asyalı tüccarlar tarafından hâlâ sürdürüldüğünü biliyor muydu? Yılda otuz bin fil –bunun ne anlama geldiğini bir an olsun utanmadan düşünmek mümkün müydü? Büyük hayvanat bahçelerinin önde gelen hayvan sağlayıcılarından Haas gibi bir adamın yakaladığı yavru fillerin yarısının, gözleri önünde öldüğünü biliyor muydu? Yerlilerin hiç değilse bir özrü vardı: Yeterince protein yoktu besinlerinde. Onların gözünde filler et demekti: Bu yüzden avlıyorlardı. Onları durdurmak için Afrika'nın hayat düzeyini yükseltmek gerekiyordu: Doğanın korunması için çalışan ciddi kampanyaların atması gereken ilk adım buydu. Ya beyazlar? 'Uygar' denen insanlar? Hiçbir özürleri yoktu. 'Ganimet' dedikleri şey için, heyecan için, aslında zevk için ava çıkıyorlardı.

Sesini yükseltmiş, yumruklarını sıkmıştı. Sözcüklerinkinden daha açık seçik bir keder vardı gözlerinde.

Hemen anlamıştı Minna; hiç duraksamadan, ilk hecesinden anlamıştı.

Ömrü boyunca çok acı çekmiş olmalıydı.

Acı çekmenin ne olduğunu biliyordu. Kollarını kavuşturarak şişe dolu raflara dayanmış, konuşmasını kesmemek için hiç kıpırdamamış, öte yandan, bir erkeğin bir kadınla

filler hakkında kolay kolay konuşmayacağı düşüncesiyle gülümsememeye çalışmıştı. Morel'in şanslı olduğunu ve dilekçesiyle birlikte doğru bir kişiye geldiğini düşündü. O, konuşmasını sürdürürken bir bardak konyak doldurdu kendine. Afrika'nın dev hayvanlarından başka bir şeyden söz etmemişlerdi, ancak daha sonra olayları olabildiğince açıklamaya çalıştığı o uzun gece boyunca, bir erkeğin bir kadına bundan daha açık kendisini anlatamayacağını söyleyecekti Saint-Denis'ye. "Ona yardım etmek istedim," diye omuzlarını hafifçe silkerek bitirmişti konuşmasını ve Saint-Denis, genç kızın duyduklarıyla, duygularını açıklamak için seçtiği sözcüklerin yoksulluğu arasmdaki zıtlıktan oldukça etkilenmişti. O zaman, neredeyse saldırgan bir tavırla sorgulamayı sürdürmüş ama genç kız hiçbir biçimde başka açıklamada bulunmamıştı. "Yalnızca yardım etmek istedim ona." Sigarasından bir nefes çekmiş, sözlerinin gizli anlamlar taşıdığını ama bunun çözümünü karşısındakine bıraktığını belirtmek istercesine, bazen sözlerine eşlik eden o uzun, ısrarlı bakışlarından birini yöneltmişti Saint-Denis'ye. "Kaldı ki, neyin ne olduğunu anlıyor insan..." Saint-Denis birden, bütün bu beylik sözlerin, bu Alman aksanının, bu brendi kadehinin, rujlu dudaklarının bir köşesinde sürekli duran bu bitmek bilmeyen sigaranın, bu dar bornozun altında çaprazlanmış çıplak bacakların –tümünün, kendini saldırganca korumaya çalışmanın, adımlarını dünyanın adımlarına uydurarak yürümeye çalışmanın bir biçimi olduğunu fark etti. "Evet, neyin ne olduğunu biliyorum. Eminim ki siz de biliyorsunuz, Mösyö Saint-Denis, otuz yıldır savanlarda tek başına yaşadığınızı duydum. Morel'in dostluğa ihtiyacı vardı. Er ya da geç, insan günün birinde dayanamaz artık, Mösyö Saint-Denis, o zaman kimileri için fillerdir dost, kimileri için

köpekler ya da sıçrayan fasulyeler, kimileri içinse yıldızlar ve tepeler; sizin için olduğu gibi –bunun size yettiğini söylüyorlar. Ama o –artık dayanamadığını anlıyordum."

Cizvit içini çekti. Minna'nın sözlerini acıyla aktaran Saint-Denis başını salladı. "Evet Peder, ne demek istediğinizi anlıyorum. Sizce, yalnızca içine düştüğümüz yoksunluğu göstermek için hayvanlara yönelmiş olmalıydı. Kuşkusuz, o kalın derili hayvanlardan daha büyük bir şeye yönelmesini öğütlerdiniz ona. Temelde, cesareti az ya da düş dünyası sınırlı bir kişi, ne aradığını bilmeden Tanrı arayışı içinde olacak kadar yalnız bir ruhtu belki de. Üzüntünüzü tümüyle paylaşıyorum." Basit bir soluk alma olayının böyle yorumlanmasının şaşkınlığıyla kaşlarını kaldırdı Cizvit.

"İçimizde doldurulması gereken büyük bir boşluk var, ama bütün Afrika sürüleri bile bunu doldurmada yetersiz kalacaktır. İnsan ruhu Afrika kıtası gibi değil, Peder Tassin; uçsuz bucaksız, ama yine de iyi sınırlandırılmış, denizlerle okyanuslar arasında sınırlanmış gibi."

Peder Tassin usulca gözlerini indirdi. Birileri insan ruhundan böylesine güvenle söz ettiğinde hep sıkıntı duyardı. "Ona yardım etmek istiyordum..." Bu açıklamayı çok daha iyi anlıyordu.

Nehrin ve kamışların üstüne ve son kuşların arasına yerleşmek için hep alacakaranlığın bu ânını seçen şaşırtıcı sessizlik içinde öylece dururlarken, gölgeler hızla iniyordu. Morel öfkesini dizginlemiş, konudan konuya atlayarak boğuk bir sesle sürdürmüştü konuşmasını. Sonra birden susup gözlerini Minna'ya kaldırdı.

"Ama bütün bunlarla canınızı sıkıyorum..."

"Hiç de sıkılmıyorum. İnsanın canı böyle sıkılmaz ki..."

"Filleri ilk kez savaş sırasında düşünmeye başladım, Almanya'da tutsaktım o zamanlar. Çevremdeki nesneler arasında düşleyebildiğim en değişik şey onlar olduğundan belki de: Uçsuz bucaksız bir özgürlüğün simgesiydiler. Dikenli tel örgülere her bakışımızda ya da hücre hapsinde klostrofobiden ve kederden neredeyse ölmek üzereyken, Afrika'nın açık alanlarında karşı konmaz yürüyüşleriyle filleri düşünmeye çalışırdık. Kendimizi daha iyi hissederdik böylece. Aç, bitkin birer canlı olarak dişlerimizi sıkar, büyük, özgür sürülerimizi gözlerimizle izlerdik. Geniş kırların, tepelerin ötesine yürüyüşlerini görürdük. Bu canlı özgürlük kitlesi altında zeminin titreyişini duyardık sanki. Gözcülerin dikkatini çekme korkusuyla bundan söz etmemeye çalışırdık. Arada bir birbirimize bakıp göz kırpardık. Her şey yolunda demekti bu; hâlâ onu görebiliyorduk, hâlâ içimizde yaşıyordu. O dev özgürlük simgesi, o doğal güzellik hep gözümüzün önündeydi ve her nasılsa, ayakta kalmamıza yardımcı oldu. Bütün bunlar çılgınlık gibi geliyor belki size, Matmazel, çok gençsiniz – umarım çok acı çekmediniz – ama, Afrika'ya gelişimin, doğanın korunması kampanyasına katılmamın, serseri avcılardan biri bir fil öldürdüğünde sırtına bir kurşun yapıştırmak istememin ve geceler boyu uykusuz kalmamın sebebi biraz da bu. Ve bu yüzden yöneticilerden en ılımlı adım neyse onu atmalarını istiyorum..."

Evrak çantasını açtı, bir sayfa çıkarıp barın üstüne bıraktı.

"Tümüyle usulüne uygun biçimde, fil avcılığının yasaklanmasını isteyen bir dilekçem var; işin en alçakçasından, koleksiyon için -buna zevk için de diyorlar- avlanmadan başlıyorum. İlk adım bu, pek bir şey sayılmaz. İmzalamak isterseniz çok mutlu olurum..."

Ve tabii, imzalamıştı.

DOKUZ

Yıllar sonra, Çad için efsane sayılabilecek bir serüvenin ilk adımları, başlangıçta hiçbir şey sezilmeden böyle atılmıştı işte. Merakı kamçılayacak ölçüde bir soğukkanlılıkla, "Her ikisini de iyi tanırdım," cümlesini bir konuşma arasına sıkıştırabilen kişilerin ilgiyle karşılanmaması imkânsızdı. Ancak, Morel'in hiç arkadaşı yoktu gerçekte, zamanının çoğunu savanlarda geçirmiş, evrak çantasıyla gidiş gelişleri Orsini'den başka kimsenin ilgisini çekmemişti. Olayların haklı çıkardığı, 'aldatılması güç' biri varsa, Orsini'ydi bu, eski kurt Orsini, çevresindeki avın kokusunu alma yeteneğine sahip olan avcı Orsini; sanki yalnızca o koku için yaşarmış gibi. Ta en başta, bu işin bütün ülkeye alev alev yayılabileceğini açık açık söy-

lememiş miydi? Çad'ın gece sesleri içinde sürekli yer alan bir şarkı gibi, acı bir tutkunun ürkütücü yankısı gibi, şaşırtıcı bir çığlıkla, alayla ve umutsuzca uyarmamış mıydı onları? Her şey bir yana, boşuna mıydı o Alman kadına duyduğu güvensizlik? Bu entrikanın belli başlı, önemli öğelerini fark etmemiş miydi? Evet, Orsini zafer saatlerini yaşıyordu artık, ancak uzun sürmeyecekti bu. Gerçi o efsanenin bir parçasıydı ama, dilediği biçimde değil. Büyük bir hata yapmıştı: Aşırı derecede ele vermişti kendini. Karşı konmaz biçimde üstüne çektiği alevlerden sonunda kurtulamadı. Düşmanı tanıyan ve av köpeklerini düşmanın üstüne salan ilk kişiydi. İnsanlık, sanki Orsini'nin kendisinden ve sanki yeryüzünden on bin kilometre yüksekte bir yerde başlıyor gibi, insan doğasından yeterinden çok soylu isteklerde bulunan her şeyin, kendisine meydan okuduğunu duyumsayan birinin bütün tutkusuyla atağa kalktı. Kendi yüksekliğini, kendi ölçülerini, kendi küçüklüğünü korumaya kararlıydı.

Orsini'den başka Morel'le ilgilenen tek kişi, cüzzamlılarla ilgilenmeyi kendisine temel görev edinen misyoner Peder Fargue idi. Peder Fargue sivri dilli, çabuk sinirlenen, ateistler karşısında masaya yumruğunu indirme eğiliminde olan bir Fransisken'di. Kızıl sakalı, boğayı andıran boynu, bazen küfüre yaklaşan konuşma biçimiyle biraz rahip, biraz da ağzı bozuk bir askerdi sanki. "Benim hatam değil bu," diye görünümüyle ilgili yorumlarda bulunurdu bazen, "yalnızca bir gövde işte" – ama, Fort Archambault'nun kuzeydoğusundaki çalılıkların derinliklerinde örnek bir hayat sürdürürdü. Kırdığı potlarla ünlüydü, bunlardan en büyüğü koloninin efsaneleri arasında sonsuza dek yerini almıştı bile. Olay Bangui'de, Brazzaville ile bağlantıyı sağlayan Kongo gemisinde geçmişti. İşin kötü yanı, Peder Fargue pot kırmamak için bü-

yük çaba harcamıştı. Orduda rahip olarak geçirdiği yıllarda çevresindekileri 'boynuzlu' diye çağırma alışkanlığı edinmişti, onun için insanlar 'iyi boynuzlular' ve 'kötü boynuzlular' diye iki gruba ayrılıyordu. 'Günaydın boynuzlu' –onun hoş bir selâmlama biçimiydi. Olay günü, geminin güvertesinde göründüğünde her zamanki grup sıraya girmiş bekliyordu. Aralarında genç karısının sadakatsizliği sebebiyle ülke çapında ünlenen Ouard da vardı. Fargue gruba yaklaşmış ve bilinen selâmlama biçimiyle el sıkmaya başlamıştı: "Günaydın boynuzlu, günaydın boynuzlu; günaydın boynuzlu; günaydın..." İri pençesinde biçare Ouard'm parmaklarını tuttuğunu fark etmişti birden. "Günaydın Mösyö Ouard!" diye bağırdı; ince düşünceli bir insan olduğunu nihayet gösterebilmenin hoşnutluğu içinde, hiç duraksamadan bir sonraki kişiye geçti: "Günaydın boynuzlu; günaydın boynuzlu," en son kişiye dek aynı biçimde sürdürdü. Cüzzamlıların ve uyku hastalığı kurbanlarının gözde misyoneri Peder Fargue, böyleydi işte. Acıların karanlık yüreğinde, cangılda uzun süre yaşamış biri olarak, tıbbi gereçlerinin yol olmadığı bahane edilerek altı hafta gecikmesi üzerine kavga çıkarmaya geldiği Fort Lamy'de karşısına çıkan kişiye sabırsızlıktan başka bir şey gösteremezdi. Söylediğim gibi bir adam karşısına geçmiş ve fillerin korunmasıyla ilgili gülünç bir dilekçe uzatmıştı burnuna.

"Git de o fillerini..." diye gürledi peder. "Bu kıtada bilmem kaç kişi uyku hastalığı ya da cüzzama yakalanmış durumda, ekvator frengisinden söz etmiyorum, tıkınmaktan çok s..tiklerinden – bebeklerin doğar doğmaz sinekler gibi öldüklerinden söz etmiyorum – trahom hastalığını duydun mu sen hiç? Ya spiroketa, ya filaryoz? Ve sen filler için yakınmaya geldin, ha?"

Fargue'in daha önce hiç görmediği biriydi; kirli gömleği, dolakları ve birkaç günlük sakalıyla doğruca savanlardan çıkıp gelmiş gibiydi. Sempatiyle bakıyordu Peder Fargue'e. Duyarlılığın baskın bir özellik olarak öne çıkmadığı Peder Fargue, yine de bu ateşli, neredeyse vahşi, bununla birlikte zaptolunmaz neşe kıvılcımlarının pusuda beklediği gözlerden etkilenmişti. Fransisken rahibi burnunun üstündeki gözlüğünü düzeltti, pek de inançlı olmayan bir sesle yineledi:

"Ve sen filler için yakınmaya geldin, ha?"

Morel hemen cevap vermedi. Yumruklarını sıktı, sonra cebinden tütün kesesini çıkarıp sigara sarmaya koyuldu. Öfkesini elleriyle yatıştırmak için bunu yaptığını duyumsuyordu insan. Sonunda gözlerini kaldırdı:

"Beni dinle," dedi, "Tamam, bir rahipsin sen. Bir misyoner. Bu yüzden bu işlere burnunu sokmuş durumdasın. Yani, bütün acılar, bütün çirkinlikler gün boyu gözlerinin önünde. Tamam. Açık yaraların her türü gözlerinin önünde – bütün çıplaklığıyla insanın sefaleti. Ya sonra, insanlığın bu pisliklerini silip temizlediğinde bir tepeye çıkıp değişik, yüce, güçlü ve özgür bir şeye bakmayı istemez miydin?"

"Değişik ve yüce bir şeye bakmayı istediğimde," diye kükredi Peder Fargue, masaya koca bir yumruk indirerek, "yüzümü döneceğim şey filler değildir; Tanrı'dır!"

Morel gülümsedi. Sigarasını dudaklarına iliştirdi.

"İyi ama şeytanla yapılan bir anlaşma değil ki imzalamanı istediğim. Fillerin katledilmesini önleyecek bir dilekçe yalnızca. Her yıl içlerinden otuz bini öldürülüyor. Otuz bin; küçük bir tahmin bu. Bunu hiç yadsıma... Ve hatırla..."

Neşe kıvılcımları vardı gözlerinde.

"Ve düşün Peder, yalnızca düşün: Hiçbir günah işlemediler."

"Kim işlemedi?" diye kükredi Fargue.

"Filler be adam, filler – başka kim olabilir ki?"

Şaşkınlıktan ağzı açık kalmıştı.

"Peki, ben..."

Tam zamanında durup haç çıkardı.

"Otur," dedi sonra.

"Adam oturdu." Fargue, kendini ziyarete gelen ve olaya gösterdiği olağanüstü ilgiyle Fransisken rahibinin kaygılanmasına sebep olan Peder Tassin'e sonradan böyle anlatıyordu – gerçekten de, ilk kez yüz bin yıllık bir fosil dışında bir şeye karşı ilgi duyuyordu Peder Tassin. "Adam oturdu ve bir süre kızgın kızgın bakıştık. Anlıyor musun, 'günah işlememiş' filleriyle bir bıçak yarası açıyordu sırtımda. İnancımı hedef alarak bıçaklıyordu beni. Gerçek günah ve her şey – benden daha iyi biliyorsun bunları. Beni tanırsın, eylem adamıyımdır: Esaslı bir frengi olayı ver bana, şöyle almış başını ilerleyen, bak bu tamam. Ama kuram... Bu iç dünyamızla ilgili bir şeydir. İnanç, Tanrı – tümüyle kalbimde bunlar, tümüyle içimde, ama beynimde değil. Kafalı biri değilim öyle... Sonra içki ısmarladım ona, ama kabul etmedi."

Cizvit'in yüzü ışıldadı bir an, bir gülüşün gençliği içinde silindi kırışıklıklar. Tassin'in bağlı bulunduğu mezhep tarafından pek hoş karşılanmadığını birden hatırladı Fargue. Bilimsel çalışmalarını yayınlaması birkaç kez yasaklanmıştı; dahası, Afrika'da bulunuşunun pek gönüllü olmadığı fısıldanıyordu. Peder Tassin'in yazılarında kurtuluşu yalnızca biyolojik evrim olarak gösterdiği ve insanlığın, tarihöncesi çağların belirsizliğinde yitip giden öbür türlere katılmaya mahkûm olduğunu öne sürdüğünü duymuştu. Yüzü gölgelendi: Dinsel dogmalara karşı çıkan bir şeyler vardı bu görüşlerde.

"Başka tür bir birlikteliğe gerek duyuyorsa, insanlığı bir yana bırakıp gerçekten yüce ve değişik bir şeye dönmeye gerek duyuyorsa, fillerde takılıp kalmakla hata ettiğini; daha büyük bir hayvanın, insanların yüreğinde yok olmasının daha büyük tehlikelere yol açacak bir şeyin -Ulu Tanrı'nın- korunmasını üstlenmesinin çok daha yararlı olduğunu anlattım ona."

Fargue'in böylesine masum ve basitçe söylediği 'hayvan' sözcüğü, sövgüden çok, bir evlada duyulan derin sevginin saf ve biraz kaba ifadesini düşündürüyordu.

"Altüst etmişti beni, gülümsüyordu. 'Peki öyleyse, söyle bana, seni imzalamaktan alıkoyan ne? Senden istenen ruhun değil. Yalnızca bir imza. İstediğim tek şey insanların filleri öldürmeyi durdurması. Hiçbir kötülük yok bunda. Öyleyse neden kaytarıyorsun?' Beni avcuna almıştı. Doğruydu, beni imzalamaktan alıkoyan neydi? Dilim tutulmuştu. Ağzımı açtım ama söyleyecek bir şey bulamadım. Burnumun ucuna kâğıt parçasını uzatıp dururken tümüyle kontrolümü yitirdim, lanet olası herifi ve fillerini fırlatıp attım dışarı. Ama söyledikleri aklımı kurcalıyordu. Niçin imzalamamıştım? Önemsiz bir şeydi, siyasetle ilgisi yoktu, Piskopos karşı çıkmazdı... Geceyarısına dek bunun sebebini bulmaya çalıştım, gözüme uyku girmiyordu. Sarırım sonunda sebebini buldum."

Fargue Cizvit'e kurnaz bir bakış attı. 'Görüyorsun dostum, söyledikleri kadar budala değilim' der gibiydi. "*Boynuzlu*'nun olayı ortaya koyuş biçimiydi sebep; Peygamberimizin, uğrunda öldüğü insan türüne hakaret eder gibiydi, çok ileri gidiyordu. Nasıl, bilmiyorum ama, dine karşı çıkmanı, kâfir olmanı istediği izlenimine kapılıyordu insan. Ne demek istediğimi bilmem anlayabiliyor musunuz?..."

Cizvit çok iyi anlıyordu.

"Fillerini, gerçekten değecek bir şey uğruna hayatlarını feda eden, savaş sırasında edindiğim arkadaşlarımın üzerine yığıyordu. Sanki en önemlisi onlarmış gibi... Dinsizlerden ve insanlara karşı nefret duyanlardan hoşlanmıyorum..."

Fargue'in yüzü morardı, yumruğunu indirdi masaya.

"Böyle biriyle ne zaman karşılaşsam kendimi kaybederim. Pis bir güruhtur hepsi."

Peder Tassin kibarca sözünü kesti.

"O gençle karşılaşmayı çok isterdim," dedi.

"Hemen karşılaşırsınız," diye homurdandı Fransisken rahibi. "Hâlâ Fort Lamy'de dolaşıyor olmalı, bu günlerde gelip burnunuza dayar dilekçesini."

ON

Ama Morel, Fort Lamy'de dolaşmıyordu artık.

Yırtıp attığı dilekçesinden, bir kadın yazısıyla imzalanmış, sık sık gülümseyerek baktığı bir parça saklıyordu yalnızca. Barın ardından bakıyordu Minna. Güneş, Afrika göğünün beyaz kadranı üstünde, hep aynı noktalardan geçerek zamanı belirtmeyi sürdürüyordu –sabah saat onda balıkçı kulübeleri, öğle üzeri Shari nehrinin üstüne sarkan kahverengi kayalar, saat dörtte Fort Foureau'nun yalnız palmiye ağacı, ve sonra, beş buçuğa doğru karşı kıyıda, kızıl saçları güneşin son ışıklarıyla parıldayarak at sırtında çılgınca ilerleyen, öfkeli ve umutsuz bir çabayla güneşi kovalar gibi güneşle aynı yönde gözden yitip giden Amerikalı binbaşı.

Pazaryerinde ve yerlilerin köyünde birkaç kez karşılaşmışlardı Binbaşı'yla; deriden, eski havacı yeleğinin içinde gürültücü bir devdi: Bir akşam Maidaguri yolunun ortasında görmüştü onu, her şeye katlanmalarına yardımcı olan o hafif, ölümsüz kahkahalarıyla gülen bir yerli grubunun arasında, yüzü toz içinde yerde yatıyordu. Binbaşı'yı jipe taşımış ve hiç konuşmadan, o akşam birlikte yemek yiyeceği Albay Babcock'un evine götürmüştü. Minna'yı düzenli olarak üç ayda bir yemeğe davet eden Albay, durumdan ve Amerikalının varlığından çok tedirgin olmuştu: Minna'yla baş başa geçireceği bu akşamı sabırsızlıkla beklemişti. Terasa yatırıp üstünü örttüler Binbaşı'nın; ama yemekten sonra, nasıl olduğuna bakmaya geldiklerinde onu ayakta buldular. Sürülerin bile altında kendilerini huzur ve güven içinde duyumsayacakları, yumuşak bir kadın gibi tek katlı evin üstüne yerleşen, geceye bakıyordu... Gülümseyerek döndü.

"Gelecek sefer beni pislik çukurunda bulduğunuzda, orada öylece bırakın," dedi, "ya da daha iyisi, gelip bana katılın, güzeldir orası. Gerçekten kendinizi evinizde gibi duyumsarsınız."

Albay'ın gözleri öfkeyle parıldadı.

"Arabam dışarıda," dedi, "binin gidin. Bu genç hanım muhtemel bir zatürre tehlikesinden kurtardı sizi, sizinse yaptığınız ilk iş ona hakaret etmek oldu."

Amerikalı bir kahkaha attı.

"Ve siz, doğal olarak, sözlerimin yalnızca ona yönelik olduğunu sanıyorsunuz, öyle mi Albay Babcock? İngilizler o kahrolası özgüvenlerini nereden bulurlar, bilmiyorum, sanırım mizah anlayışlarının bir parçası bu. Üzülmeyin Albay, sizi de düşünüyorum, pislik çukurunun eşsiz dostluğundan yoksun kalmayacaksınız. İngilizlerle öbür insanlar arasında-

ki ayrım, İngilizlerin kendileriyle ilgili gerçekleri iyi bilmesindedir. Böylece akıllıca sıvışıp paçayı kurtarıyorlar. Bütün eğitim sisteminiz, hoşunuza gitmeyen gerçeklerin üstüne gitmek yerine, lanet olası mizah anlayışınızla gerçekleri yumuşatmak üzerine kurulu. Benim de gençlik düşlerine kapıldığım bir dönem oldu. Ama Kore'de Çinliler tarafından tutsak edilecek kadar şanssızdım ben. Benliğimi bulmamı kendilerine iş edindiler. Ülkemin bakteri savaşı sürdürdüğü bana 'kanıtlandıktan' sonra, Çin halkının veba taşıyan sineklerle bombalanmasına karşı, komünist radyosundan yapılan yayın üzerine Hava Kuvvetleri'nden şerefsizce atıldığımı kuşkusuz biliyorsunuzdur. Dünyanın iki yüz seçkin bilim adamı ve önemli, saygın kişiler delilleri gerçek saydılar, doğruluğuna kefil oldular. Bütün bu soylu kişilerin sözlerine inanacak kadar saf ve idealisttim. Kızgınlık ve utanç duyuyordum, kızgınlığımı ve öfkemi radyodan haykırdım. Ama doğru değildi, uydurmaydı deliller. Bu şerefli kişilerin tümü komünizm adına çalışıyordu. Doğru değildi, deliller sahteydi, ama işin en garip yanı sonuç hep aynıydı. Komünistler şeytanca bir yalanı sahneye koysalar da, Amerikalılar Çin'e veba tohumları ekseler de, önemli olan tek şey var, Albay Babcock; pislik çukurundasınız. Kimsenin komünistlerden çekip alamayacağı bir erdemleri var: insanın yüzüne bakmaları. Kendini gizlemeyi öğretmek için kimseyi Eton'a göndermiyorlar. Batı bir uygarlık belki, ama komünistler insanlık adına çirkin bir gerçek. İnsanca olmayan yöntemleri için suçlamayın onları: Her şey insanca onlarda. Hepimiz büyük ve sevimli bir hayvan ailesiyiz, en azından bunu unutmamak gerek. İşte böyle, Albay Babcock, işte böyle bir pislik çukurundasınız. Bir adaya sığınmanızın, devekuşu gibi davranmanızın -İngiliz olmanızın, demek istiyorum- hiç-

bir yararı yok. Pislik kanalı orada, o sizsiniz, ya da sizin içinizde, damarlarınızda akıyor. Artık içimi döktüm sayılır, adım Forsythe, Georgia, Charleston'danım – tanıştığımıza sevindim. Aynı gemide olduğumuz sürece, birbirimizi tanımak en iyisi. İyi uykular."

Terasın basamaklarında tökezledi, gecenin içinde gözden kayboldu. Biraz uzaklaşmasını bekledi Albay, sonra Minna'yı kolundan tutup, "Zavallı," dedi yumuşak bir sesle, "Ne kadar yanılıyor... İngiltere hakkında."

O günden sonra Minna, Chari nehrinin karşı kıyısında dünyayı gerisinde bırakmaya çalışırcasına alacakaranlıkta dörtnala giden uzun boylu atlıyı her görüşünde, dost gözlerle izledi. Birkaç kez Morel'den haber almaya çalıştı ama uzun süredir Fort Lamy'de görünmüyordu. Fransızın yaşadığını söylediği yerli köyündeki toprak kulübeye gitti bir gün, başını sallayarak elini uzatan ve hiçbir şey bilmeyen yaşlı bir kadından başka kimseyi bulamadı.

ON BİR

Ve sonra olaylar ürkütücü bir biçimde tırmanmaya başladı. Bütün bölge önce kuşkudan şaşkınlığa, sonra kızgınlığa geçişi yaşadı, zoraki bir gururda son buldu her şey: İnsanlar kendi kendilerinden hoşnut, "Yalnızca Çad'da olabilir bu tür şeyler," diyorlardı. Serüvenlere uzun zaman önce son vermiş ve geride, ağızlarındaki kinin tadıyla, öğle uykusu saatlerinde bekâr mahallelerinde dolaşan iki zenci kadının, Devekuşu Ana ile Sarımsak Ana'nın yüzlerinden başka hiçbir şeyi kalmayan kişiler bile, belirsiz, tanıdık bir özlemin uyamşını duyuyorlardı içlerinde.

Ekinlerini sürekli tahrip eden fil sürülerini avlayan Langevielle, bacağında bir mermi, ambulansla Fort Lamy'e getirildi bir gün.

Hiçbir şey görmemiş, hiçbir şey duymamıştı; tarlayı tahrip eden kırk hayvanlık bir sürünün en güzel erkeğini tam vurmak üzereyken, sol bacağı bir kurşunla delinmişti. Herkes dikkat kesildi: İngiliz Nijeryası'nda, Kano'da, federasyon karşıtlarıyla partizanlar arasındaki siyasal çekişme henüz patlak vermişti; Kenya'da, Afrika'nın uzun süredir en huzurlu ve en zengin bölgesini ateşe ve kana buluyordu Mau-Maular; kuzeyden, bir kez daha yürüyüşe geçen, köle tüccarlarının eski yollarına doğru ilerleyen İslamiyet'in tehdit edici gümbürtüleri duyuluyordu. Ve Güney Afrika'da kara derililerin ruhundaki eski yaralar yeniden açılıyordu.

Terörizm Afrika'nın göbeğine ulaşmıştı: Bu konuda herkes aynı düşüncedeydi.

Yavru filleri yakaladığı ve dünya hayvanat bahçelerinin yarısına hayvan bulduğu Çad Gölü'nün sazlıkları arasında geçirdiği yıllar boyunca sivrisinekler tarafından yarısı yenmiş, iki metrelik bir adam olan Haas, Assua Sağlık Ocağı'na sedyeyle getirilmişti.

Hollandalı, koloni tarihinde benzeri duyulmamış, bu bakımdan oldukça zengin küfürler savuruyordu kendi dilinde. Kalçası, Langevielle'yi yaralayan mermiyle aynı kalibrede bir mermiyle derinden yaralanmıştı.

Haas, filleri belki de dünyada en iyi tanıyan, eksantrik bir kişiydi.

Öyle büyük bir öfke içindeydi ki, Schölscher'in tutarlı bir cevap alabilmesi on gün sürdü; yine de, pek yararı olmadı bunun.

Karmüstü yatmış, sert görünümlü bir melek özverisiyle, kalçasını pudralayan hemşirenin eşliğinde, canının çektiği o berbat cins purolardan ikram edip duran Schölscher'e söven

Hollandalı, sonunda homurdanarak anlaşılmaz birkaç açıklamada bulundu.

Her akşam yaptığı gibi, yakaladığı yavru filleri içine kapadığı kafese bakmaya gidiyordu. O sabah yeni bir yavru ele geçirmişti. Kafeste bulunanların sürekli oyun davetlerine karşın, parmaklıklara yaslanıp kıpırdamadan duran gerçek bir süt bebeğiydi. Hortumunu bir dal parçasına dolamış, annesi bu düşsel kuyruğun ucunda birden gerçekleşiverecekmiş gibi umutla bekliyordu. Aynı sabah Haas onları yakalayıp, bütün annelik duygularını birkaç dakikalığına unutturacak kadar ana fili ürküten silahını ateşlediğinde, yine bu konumda, sanki el ele gibi, annesinin ardından gidiyordu. Sürü, ayakları toprağa gömülü, kaskatı kesilen ve korkudan işeyen en genç fili ortada bırakıp dört bir yana kaçışmıştı. Haas boynuna halatı geçirmiş ve at sırtında iki çocuğun yardımıyla sürükleyerek götürmüştü. Ana fil önce sürüyle birlikte kaçmış, sonra geri dönüp keder ve düş kırıklığıyla böğürerek, havaya kaldırdığı hortumuyla yavrusunun kokusunu almaya çalışarak saatlerce körcesine çalılıklara saldırmıştı. Haas öyküsünü burada kesip üzgün gözlerle Schölscher'e baktı:

"Biliyor musunuz, fil dili diye bir şey vardır," dedi. "Her zaman yakaladığım yavru filin ardından annenin ağlayışını işitirim, hep aynı sestir duyduğum. Üç nota. Şöyle bir şey..."

Başını yukarı kaldırıp şaşılacak derecede canlı, yürek paralayıcı bir gümbürtü kopardı. Hemşire gülle gibi odaya dalıp yanına koştu.

"Zavallı Mösyö Haas, biraz dayanmaya çalışın," diye yalvardı, "gece için bir iğne yapacağım size."

Haas Hollanda dilinde birkaç sözcük söyledi ve hemşire telaşla kaçıp gitti.

"Evet, özellikle bu olayda anne filin saatlerce çalılıklarda bağırdığını duydum. Bana oldukça kararlı gibi geldi. Bu yüz-

den kafesin çevresinde önlem aldım. Kamp, kafesin bulunduğu yerden on kilometre uzaktaydı ve tedirgindim. Benim çocuklardan ikisini, gözlerini dört açmalarını söyleyerek akasya ağaçlarına yerleştirdim. Günbatımına doğru, uyuyup uyumadıklarına bakmak için uğradım. Tabii, uyukluyorlardı. Yavru fil dal parçasma sımsıkı sarılmış, mahzun bir sesle tıslıyordu. Şöyle bir şey..."

Haas mahzun bir sesle burnundan tısladı.

"Kıçına bir iki şaplak vurdum. Bir filin, saatte yüz kilometre hızla bulunduğum yöne doğru yuvarlanırken çıkardığı o bildik sesi duyduğumda, eve dönmeye hazırlanıyordum."

Işıltılı bir gülüşle aydınlandı Haas'm yüzü.

"Ömrüm boyunca binlerce kez duydum o sesi, geceleri sık sık düşlerime girdi, ama her seferinde üzerimdeki etkisi dehşet verici oldu. Bir özlemin havada dikey olarak yükselip orada kaldığını, bir bulutun üstüne yerleşip her şeyi yüksekten izlediğini duyumsuyor insan. Kesildiği zaman dünyayı daha çekilebilir kılan bir ses bu. Aşağı yukarı aynı anda, insanı altma almaya hazırlanan bir dağm olanca ağırlığıyla, üstüme doğru gelen fili gördüm. Nişan aldım, ancak tam ateş edeceğim anda kalçamdan kurşunlandım."

Schölscher düşünceli gözlerle bakıyordu Hollandalıya.

"Bana hiç dikkat etmeden geçip gitti dağ, üç metre kadar uzaklaştı," diye konuşmasını sürdürdü Haas. "Beni aşağıladı, ünüme aldırış etmiyordu sanki. Tek bir düşünce vardı kafasında –yavrusu. Korkulukları yıkıp geçti, bir pire gibi yapıştı üstüne yavrusu; sevinç içinde birlikte çıkıp gittiler."

"Ateş eden kimdi?" diye sordu Schölscher.

Hollandalının yüzünde kurnaz bir ifade belirdi.

"Budala Abdu idi ateş eden," diye hırıldadı. "Silahlı olarak ona son güvenişimdir bu. Sanırım canımı kurtarmaktı niyeti. Ama eli titreyerek tam..."

"Senin çocuklarla konuştum," dedi Binbaşı sertçe. "Derslerini iyi öğretmişsin ama, üniformamın saygınlığını hesaba katmıyorsun. Bildikleri tek şey, kanlar içinde, kıpırdayamayacak durumda, bir süvari askeri gibi sövgüler yağdırırken yerde bulunman."

Haas kurnazca baktı.

"Tamam dostum, sana gerçeği söyleyeceğim, ama bunu kendine sakla. Bu öykü duyulacak olursa ülke çapında maskara olurum."

Schölscher bekledi.

"İşin doğrusu, üstüme gelen fili görünce kendimi kaybettim, kötü nişan aldım ve mermiyi kendime sapladım."

Schölscher ayağa kalktı.

"Pekâlâ," dedi. "Tam düşündüğüm gibi. Anlayamadığım şey, onu niçin saklamaya çalıştığın."

Yaşlı Hollandalı başını kaldırdı. Gözleri derin, sürekli bir kederle dolmuştu birden.

"Buraya bak, Schölscher," dedi yavaşça. "Ben de seviyorum filleri – dahası, onları dünyada her şeyden çok sevdiğimi düşünüyorum bazen. Bu işin ticaretini yapıyorsam, sebebi, otuz yıldır onların arasında yaşamamı, onları tanımamı kolaylaştıran bu sevgidir; biliyorum ki alıp götürdüğüm her fil, avcılar, keneler, yaralar ve sivrisineklere karşı içlerinden birinin daha eksilmesi demektir – evet, sivrisinekler: Filler özellikle sivrisineklere karşı çok duyarlıdır. Ne var ki, yavru fillerin nasıl besleneceğini öğreninceye kadar düzinelerle yavrunun ölümüne sebep oldum – artık Çad'ın sıcak çamurlu suları içinde olmadıklarını fark etmeyinceye kadar ölüp gittiler... Öldüler. Cansız hortumuyla yan yatmış, insanlığın epey yoksun bulunduğu insancıl değerlere sığınmaya çalışan gözlerle sana bakan bir yavru fil gördün mü hiç? Evet, ben de seviyorum filleri – öyle ki dua ettiğim zamanlar – herkesin zayıf anları vardır –

dilediğim tek şey, zamanım geldiğinde, ölü fillerin gittiği yere gidebilmektir. Şunu kafana iyice sok: Hiçbir şey görmedim ve duymadım. Kıçımdaki mermiye gelince, hiç kimseden çalmadım onu. Hem sana kim söylüyor onun mermi olduğunu? Yönünü şaşırmış bir osuruk da olabilir pekâlâ."

Meydan okurcasına baktı Schölscher'e. Binbaşı, Haas gibi bir adamı otuz yıldır Çad Gölü'nün filleri arasında yaşamaya iten sebepleri düşünüyordu. Çoğu kişinin, insan türünden daha iyi, daha farklı bir birlikteliğin önsezisiyle içinde taşıdığı insanlardan kaçış isteğinin bir başka göstergesiydi işte; bazen alev alıp, şaşırtıcı, önceden kestirilmesi güç, patlayıcı biçimlere dönüşen bir kıvılcımdı bu istek. Evcil çekirgelerini yanlarına almadan hiçbir yere gitmeyen yaşlı Çinlileri, kafes içindeki kuşlarını kahveye götüren Tunusluları, can yoldaşı olarak yanında taşıdığı sıçrayan fasulyesinden gözlerini ayırmadan saatler geçiren Albay Babcock'u düşündü. Haas'ın Tanrı'ya inandığını duymak onu şaşırtmıştı biraz – bir çelişki vardı burada; piposundan bir nefes çekerken, doğru, diye düşündü, insanın yalnızlık anlarında dokunabileceği soğuk bir burnu yoktu Tanrı'nın, kimse kulaklarının ardını okşayamazdı O'nun, her sabah sahibini gördüğünde kuyruğunu sallamazdı; havaya kalkmış hortumu ve sarkık kulaklarıyla tepeler boyu gidişini kimse göremezdi. Dahası, sıcak, hoş bir pipo gibi, kimse avcunda tutamazdı O'nu. Dünya üstündeki nöbet elli ya da altmış yıl sürdüğüne göre, insanların hayatlarını, satın aldıkları bir piponun ya da sıçrayan fasulyelerin birlikteliğiyle geçirmelerini anlamak kolaydı. Kendisi Sahra'da, Deve Birlikleri'nin başında beş yıl geçirmişti ve bu yıllar hayatının en mutlu dönemi olmuştu. İnsanın çölde, başka yerlerdekinden daha az yalnızlık duyduğu doğruydu, orada sürekliliği yaşıyordu insan, gökyüzüyle neredeyse fiziksel ilişki içinde gibiy-

di: Böylece ihtiyaç duyduğu birlikteliklerin tümüne birden sahip oluyordu – sebep buydu belki de.

Bunların tümünü Haas'a söylemek istedi, ancak çölde geçirdiği yıllar pek konuşkan bir insan yapmamıştı onu. Öte yandan, duyumsadığı bazı şeylerin anlamının sözcüklerin dokunuşuyla önemli ölçüde değiştiğini fark etmişti. Bu yüzden, konuşurken kendine ait saymıyordu söylediklerini artık. Şimdi, düşünmenin yeterli olup olmadığını, düşüncelerin sonsuza kadar ulaşılamayacak bir şeyi salt el yordamıyla yoklamaktan öteye gidip gidemediğini, gerçeği görme zamanının uzakta olup olmadığını ve insan beyninin hâlâ kullanılmayan gizemli hücrelerinin günün birinde günışığına çıkıp çıkmayacağını merak ediyordu.

"Bu işte asıl amacın filler olduğuna emin değilim," dedi yine de.

"Öyleyse asıl amaç nedir, sence?"

Schölscher, insanların can yoldaşlığına ihtiyacı var, diye cevaplamak üzereydi, umutsuzca gerek duyuyorlar buna ve hiçbir şey bu dürtüyü – insan yüreğini sonsuza kadar kavrayıp işkence eden, İslâm dinindeki adıyla bu cennet köklerini – doyurabilecek yeterlilikte görünmüyor, diyecekti. Ne var ki bu tür bir konuşmanın, ve tabii düşüncenin, giydiği subay üniformasıyla bağdaşmayacağını fark etti. Saint-Cyr'de genç bir askeri okul öğrencisiyken amaçladığı ufukların, teğmen şeritlerinden ibaret olduğu günlerden kalma bir duyguydu belki bu.

Gençliğinin hatırasına gülümsedi usulca. Subay üniforması, ergenlik döneminin ilk parıltılarıyla birlikte, şiddetle arzuladığı bir şeyin simgesi olarak kalmıştı uzun süre: kurallara bağlılık. Aklın bazı durumlarını ve bazı davranışları yasaklıyordu bu. Böylece tepkilerini kendine saklamış – üstelik son yıllarda başkalarıyla düşünce alışverişine girmeye gide-

rek daha az gerek duymaya başlamıştı, çünkü artık kimse sorularla gelmiyordu ona, kesinliklerle geliyorlardı.

Küçük meraklardan başka bir şey kalmamıştı geriye.

Piposunu emerek, dost gözlerle baktı Hollandalıya.

"Filler değilse eğer, sorun nedir sence?" diye yineledi Haas, gözdağı verircesine sesini yükselterek.

"Yalnızlık, sanıyorum," dedi Schölscher, belirsizce.

Bir gözü yarı kapalı, güvensizlik içinde baktı Hollandalı.

"Sana burada ne diyorlar, biliyor musun?" diye sordu. "Rahip-asker."

Schölscher omuzlarını silkti.

"Tamam, tamam, yine de koyu katolik bir rahip olarak ölüp gideceksin, komutanım. Gerçekten beyaz harmaniyesi, sandaletler içindeki çıplak ayakları, tıraş edilmiş kafası ve en kısa zaman içinde çöle dönebilme telaşıyla, ne zaman deve birliklerinden bir subay görsem, işte Peder De Foucauld'nun izinden giden biri daha, diye düşünürüm. Ama, Morel hakkında hatalı düşünüyorsun. Kişisel orduna yandaş toplamaya çalışıyorsun, hepsi bu. Bir insanın hayvanlara duyduğu sevgi gibi basit bir olguyu neden karmaşıklaştırmak istiyorsun – yani, Morel'in yararına, demek istiyorum?"

Schölscher ayağa kalktı.

"O zavallıya yapabileceğin en büyük iyilik, çok geç olmadan onu yakalamamıza yardımcı olmandır," dedi. "Yoksa gelecek sefer birini gerçekten öldürecek ve o zaman onun için hiçbir şey yapamayacağız."

Böylece, insanların kendi türleri dışındaki birliktelikleri dilemekte ne kadar ileri gidebileceğini kendi kendine sorgulayarak çıkıp evine gitti.

ON İKİ

Schölscher, daha sonraki birkaç günü, söylentisi hemen her yerde yayılan Morel'in izinde, savanlarda geçirdi.

Geri dönen avcılar, onu bir köyde görüp kurşunlarından güçlükle kaçtıklarını yeminle anlatıyorlardı. Her bölge subayı, Morel'in kendi bölgesinde saklanmış, uğursuz bir darbe hazırlığı içinde olduğuna içtenlikle inanıyordu.

Schölscher, Morel'in gerçekten yalnız çalıştığından, onu kendi amaçları için kullanan birtakım suç ortaklarından yardım almadığından kuşkuya kapılmaya başlamıştı: Bir beyazın savanlarda böylesine rahat hareket edeceğine inanmak biraz güçtü.

Ne var ki, köylerde ve orman yollarında karşılaştığı yerlilere Morel'den ne zaman söz etse bomboş yüzler buluyordu karşısında: Başlarını iki yana sallayıp neden söz ettiğini anlamamış gibi davranıyorlardı.

Gün doğmadan iki saat kadar önce Fort Lamy'e dönmüş ve henüz yatağına girmişti ki, kendisiyle derhal görüşmek isteyen Çad Valisi'nden emir geldi. Çabucak giyinip büyük bir fincan kahve içti, arabasına atladı, yıldızlarla kuşatılmış sessiz kente doğru titreyerek yola çıktı.

Savaş konseyi oturumunun tam ortasına yetişmişti. Vali – tepeden tırnağa giyinikti ama dağınık bir görünümü vardı; ceketinin yüksek, sert yakası iliklenmemiş, yorgun ve vahşi görünüyordu, resmi bir davetten yeni dönmüştü herhalde, nikotin lekeli sakalının ortasında ıslak bir sigara izmariti yapışmış duruyordu – yüzü, üstünde uzun süre ama rahatsız biçimde uyunmuş bir yastığa benzeyen Genel Sekreter Foissard'a telgraf yazdırıyordu. Odadaki öbür üç kişiden Çad'ın askeri yöneticisi Albay Borrut, üstüne eğildiği haritayı öylesine dikkatli inceliyordu ki, gerçek bir ilgiden çok hesaplı bir çekingenliği düşündürüyordu insana – diğerleri, yanındaki yüksek rütbeli subaylardan biri sesini yükselttiğinde hemen hazırol durumuna geçmeye çalışan nöbetçi garnizon subayı ve Laurençot idi. Laurençot av hayvanları baş sorumlusuydu, Fort Lamy'de çok ender bulunur, genellikle Oulé tepelerinde bir yerlerde dolaşırdı; Schölscher'in, gülünç duruma düşmeyeceğine inanarak, aslanlardan söz edebileceği tek kişi olan Martinikli bir insan azmanıydı. Bazen kaygılı, bazen öfkeli görünürdü.

Vali sabırsızlıkla selam verdi.

"Evet, Schölscher... sonunda geldiniz demek. Sanırım her zamanki gibi neler olup bittiğinin ayrımında değilsiniz. Foissard, bilgi verin ona."

Genel Sekreter ömrünü, telgraflar arasında geçirmiş bir kişinin kesik kesik konuşmasıyla anlatmaya başladı. Konu Ornando'ydu.

«Hiç değilse, Ornando adını duymuşsunuzdur herhalde?" diye, sesinin en alaycı tonuyla sordu Vali.

Schölscher gülümsedi. Son üç haftadır Afrika Ekvatoru, Ornando adıyla çalkalanıyordu. Gelişinden önce öyle çok resmi telgraf, öneri, genelge ve gizli emir gönderilmişti ki, sivrisinekler bile adını öfkeli görevlilerin kulaklarına fısıldayabilirdi.

Ornando, Amerika'nın en sözü geçen köşe yazarıydı. Yazıları okunur, konuşmaları radyoda dinlenir ve her hafta elli milyondan çok Amerikalı televizyonda hayranlıkla onu izlerdi. Paris'ten gelen gizli emirler, ne pahasına olursa olsun üzerinde olumlu bir izlenim bırakılmasını öngörüyordu. Geri döndüğünde, Amerikan kamuoyunu Fransız Birliği'ne karşı olumlu yönde etkilemesi umuluyordu. Bu yüzden Mr. Ornando'nun dizanteriye yakalanmaması, çok terlememesi, yollarda sarsılmaması ve Afrika'ya asıl geliş sebebi avlanma olduğundan, avını kaçırmaması şifreli telgraflarla bildirilmişti. Emirler çok açık değildi, yine de serin su kaynaklarının Mr. Ornando'nun ayaklarının altında fışkırmamasını, tatlı bir esintinin saç buklelerini okşamasını ve tek bir sivrisineğin bile bu aziz kişiyi ısırmamasını Paris'tekilerin acınılacak bir tutkuyla düzenlemeye çalıştığını az çok duyumsuyordu insan. Ornando, sütbeyazı teni, beyaz astraganı andıran bukleli saçlarıyla şişman, iriyarı bir adamdı. Savanların en uzak köşelerine kadar tahtırevana benzeyen bir araçla taşınmış ve geçtiği ırmaklara, tepelere, uçurumlara hep aynı durgun gözlerle bakmıştı. Bir insanı tek bir sözcükle öldürebilmesiyle ünlenen bu gevşek, titrek et yığınının hangi gizli dürtüyle

Afrika'ya avlanmaya geldiğini anlamak oldukça güçtü. Ülkenin en deneyimli profesyonelleri konumundaki Huette kardeşlerin koruması ve rehberliğiyle iki aslan, bir gergedan, zarifliğiyle hayranlık uyandıran birkaç ceylan vurmuştu – son olarak, üçüncü günün şafak zamanı Yalou kıyısında, ölümün olanca düşkünlüğüyle ayaklarına yığılan, dişleri otuz beş kilo ağırlığında görkemli bir fil vurmuştu, ancak yarım saat sonra işemek için çadırdan çıkıp birkaç adım atmıştı ki, omzundan kurşunlandı. Derhal Fort Archambault'ya götürülmüştü. Sessizlik içinde, yüzü asık, yatıyordu. Nefret doluydu gözleri.

"İşte böyle," dedi Vali, telgraf yığınını bir yana iterek. "Altı gün önce oldu bu olay. O günden beri, Paris ve Brazzaville'den gelen telgraflardan çıkan tek ortak sonuç, benden pek hoşnut olmadıkları. Unutulmayacak bir olay. Sövgünün resmi telgraflarda bu düzeye ulaşacağını düşünemezdim hiç, içlerinden birini rastgele seçip bakman yeterli..."

Masasının üstündeki yığını işaret etti.

"Morel'i yakalamam için kırk sekiz saat süre tanındı. Adam, insanlık düşmanı olmasından öte, fillerin yanında yer alan bir deli olduğundan ötürü bu süre bizim için 'derhal' demektir... Tabii, olayın hiçbir siyasal yönü yok."

"Ya mermi?" diye sordu Schölscher.

"Haas ve Langeville'i vuran silahtan," dedi Foissard. "Bir imza kadar açık."

"Açıklamamızın baştan oldukça nahoş karşılandığını söylemeliyim," dedi Vali. "Paris'tekiler, Kuzey Afrika ayaklanmalarının yerel bir biçimi olarak görmek istediler olayı. Milliyetçilik türünden şeyler. Ulusların geleceklerini belirleme hakkı. Açıklamamda direnince gerçekten sinirlenmeye başladılar. Örgütlü bir terörizm eylemi değilse, hiçbir özrümün

bulunmadığını söylediler. Sonunda, yemin ederim, Çad'da terörist bağımsızlık eylemi örgütlemediğim için görevimde başarısız olduğum duygusuna kapılmamı becerdiler. Görüyorsunuz, ayaklanmalar ve katliamlarla sona ermeyen sömürgeciliğin başarılı bir sömürgecilik olmadığına inanıyorlar. Bir bakıma haklılar belki de."

Bu yaşlı Afrikalı'nın alaycılığının ardında büyük bir acı ve bezginliğin gizlendiğini biliyordu Schölscher.

"Ancak, düşüncelerinin değişmeye başladığını söyleyeyim. Basından çok yardım gördük. Sanırım ülke tarihinde ilk kez, Çad dünya basınının ilgisini çekebildi. Hastalıklara karşı verdiğimiz mücadeleden, çocuk ölümlerinin dikkate değer ölçüde azalmasından, dahası savaş sırasındaki direnişimizden söz etmemişlerdi hiç. Ama bu kez, nazar değmesin! Özel muhabirler tarafından bile onurlandırıldık. Bizim deli, insanların düşgücünü esir aldı – bu da insanlardan kaçışın, insanlardan nefret etmenin gündemde olduğunu kanıtlıyor. Dostumuza birkaç güzel ad bile bulmuşlar. Gazetelere göz atarsanız yalnızca 'tür değiştiren adam'dan, son 'onurlu haydut'tan söz ettiklerini göreceksiniz. Onurun anlamını pek de iyi anlayamadığımı eklemeliyim."

"Yeterince açık ama, değil mi?" dedi Laurençot.

Schölscher'den başka hepsi ona döndü.

"Düşündüklerinizi bize de açıklama inceliğini gösterirsiniz belki, Laurençot," dedi Vali. "Sabahın üçü oldu, bürokratlardan pek anlayış beklemeyin."

"Demek istediğim şu ki, Sayın Vali, şimdiye kadar filler elleri altında modern silah bulundurmadılar. Yalnızca dişleri vardı. Bu da geçen yıl Afrika'da, otuz bin filin nasıl yok edildiğini açıklıyor."

"Devam edin, devam edin."

"Otuz bin fil: Üç yüz ton fildişi eder bu. İyi bir hükümetin amacı üretimi artırmak olduğuna göre, bu yıl daha iyi bir sonuç alacağımıza inanıyorum. Belçika Kongosu'nun tek başına son birkaç yıl içinde altmış binden çok fil yakaladığını unutmayalım – son resmi sayılara göre yılda yedi bin – ancak bunun gerçekte on bin dolaylarında olduğundan kuşkunuz var mı? Bu rekoru kırmak için yüreklerimizi tümüyle ortaya koyacağımıza inanıyorum. Afrika'yı bir bütün olarak alırsak, biraz iyi niyetle yılda yüz bin fil öldürmeyi mutlaka başaracağız. Sonra bir başka canlı türüne geçmemiz gerekecek. Tabii, kendi türümüze."

Ağzında sigarası, çakmağına göz attı Vali. Schölscher, çakmağın fildişinden olduğunu fark etti. Arkasında, bir koleksiyoncu özeniyle seçilmiş fildişleri neredeyse tüm duvarı kaplıyordu. Ancak bu, ondan önceki görevlilerden birinin işiydi. Salt kendi işiyle ilgilenen bir insanın dalgın ifadesiyle Çad'ın askeri haritası üstüne eğilmişti Albay Borrut. Yüzbaşı öylesine kusursuzca hazırolda duruyordu ki, varlığı ortadan silinmişti sanki. Yalnız Laurençot rahat görünüyor, Genel Sekreter'in yaptığı umutsuz işaretleri ilgiyle izliyordu.

"Devam edin, lütfen," dedi Vali, zarif bir kibarlıkla.

"Tabii, yeni fildişlerinden söz ediyorum: Yerlilerin sakladığı eski dişler, uzun zaman önce tüccarlar tarafından köylülerin elinden çekilip alındı. Benim kadar siz de biliyorsunuz; sömürgecilik biraz da fil ölüleri üzerine kuruldu. İşadamları ve sömürgecilerin başlangıçtaki yatırım giderlerini karşılamalarını fildişi avcılığı sağladı."

"Eee?" dedi Vali, duygusuz bir sesle.

"Fil avcılığına son vermenin zamanı geldi, Sayın Vali. Bu Morel denen adam kaçığın biri olabilir, ama kamuoyu oluşturmayı başarabilirse, hapishaneye gidip elini sıkacağım."

Vali, masasının ardında dimdik oturuyordu. Kısa boylu kişilerin dik durması daha iyi oluyor, diye düşündü Schölscher. Yalnızca Vali'yle ilgili değildi bu düşüncesi. Genel Sekreter'in yüzünde, toplantının bitiminden sonra da orada kalacağını bilen birinin sıkıntılı ifadesi vardı. En sonunda Vali cevap verdi; hiçbir kızgınlık izi taşımayan, neredeyse dostça bir tavır içindeydi.

"Günümüz dünyasında, üstün amaçlar, özgürlükler gibi, sizin ve dostumuzun coşkuyla kendinizi adamış göründüğünüz fillerden çok daha iyi birer sav olabilecek değerler bulunduğunu düşünmüyor musunuz, sevgili Laurençot? Aramızda hâlâ umutsuzluğu reddedip havlu atanlar ve kendini avutmak için öbür canlı türlerine yönelenler var. Tam şu anda, sokaklarda, barikatlarda, hapishanelerde mücadele veren ve ölen insanlar var... Kişinin hâlâ bunlarla ilgilenmeyi seçmesine izin verilebilir."

Elinde sürekli döndürdüğü çakmağını sabit bakışlarla izleyerek sessizliğe gömüldü. Avizeyle pırıl pırıl aydınlatılmıştı oda; ancak ışık, pencereden taşarken önüne geçemediği Afrika gecesi, önünde son buluyordu. Vali, Fransa'da Direniş yıllarında yitirmişti tek oğlunu. Schölscher, Laurençot'nun bunu bilip bilmediğini sıkıntıyla düşündü.

"Biliyorum Sayın Vali," dedi Laurençot kibarca, biraz üzgün gibiydi. "Ne var ki, filler o mücadelenin bir parçası. İnsanlar hayatın temel güzelliklerini korumak için ölüyorlar. Özgürlük ya da onur diyebilirsiniz buna... Temel doğal güzellikleri korumak için ölüyorlar."

Sessizlik oldu. Vali çakmağını çaktı, ama yanmadı. Schölscher gülümsedi ve o anda, insanların davranışlarında, dahası en önemsizlerinde bile iktidarsızlıkla karşılaştığında duyduğu aptalca zevke şaşırdı.

"Size bir şey daha söyleyeyim, Laurençot. İnsanlık, yaşlı hanımları Pekin köpekleriyle avunmaya iten yenilgi ya da... ya da yalnızlık düzeyine ulaşmadı henüz. Dilerseniz, Pekin köpekleri yerine filler de diyebilirsiniz. Hayvan sevgisi ayrı, insanlardan nefret etme ayrı şeyler; dostumuzla ilgili konuda da üstüne gittiğimiz şey bu. Bu yüzden onu en kısa zamanda yakalayıp kilit altına almak istiyorum. Brazzaville'de ya da Paris'te gözden düştüğüm için değil: Kişisel bunalımlarını felsefi görüşlerle karıştıran kişilerden hoşlanmadığım için istiyorum bunu."

Yaşlı bir öğretmen sertliğiyle Laurençot'yu izledi bir süre.

"İlk kez, gazeteciler haklı, gibi geliyor bana. Bu adam, hakkımızda ne düşündüğünü belirtmeye, insanlığa karşı duyduğu küçümsemeyi göstermeye çalışıyor ve ifade aracı olarak da filleri kullanıyor, hepsi bu. Daha önce anarşistler topluma karşıydı; dostumuz bir adım daha ilerlemiş durumda: İnsanlığın kendisine karşı o. Altmışına merdiven dayamış ama hâlâ insanlardan tiksinmeyi öğrenememiş bir liberalim ben. Elimde değil, bu da benim kusurum olmalı. Bizim kuşak, hiçbir zaman bu tür şeylerle karın doyurmadı. Belki de modamız geçti bizim. Her neyse, bize ve başarılarımıza karşı duyduğu küçümsemeyi ilan etmek, insanlara duyduğu nefreti göstererek yüzümüze tükürmek için Çad'a gelen bu herifi hapse tıkacağım. Albay, dünyaya küskün dostumuzun son kez görüldüğü yere, on altıncı ve on sekizinci paraleller arasına yerleştireceksiniz taburunuzu. Schölscher, siz de muhbirlerinizi sokun bu işe ve onlara bu kez sonuç almak istediğimi söyleyin."

"Fil avcılığını yasaklamak çok daha cesur bir davranış olurdu, Sayın Vali," dedi. Laurençot. "Bu adam size daha önce pek çok resmi raporda yazdıklarımı kendi çılgın yöntemiyle söylemeye çalışıyor yalnızca."

"Siz oturup şiir yazın, Laurençot, bunun sizi daha çok rahatlatacağına inanıyorum."

Ayağa kalktı.

"Bu arada beyler, Fort Archambault'ya, Canossa'ya gideceğim. Mr. Ornando'ya hükümetin özürlerini iletmem gerek. Zevkli bir görev. Bütün bu kargaşadan sağ çıkan seçkin konuğumuz beni emrediyor. İnanılır gibi değil ama gerçek. Bir saat içinde havaalanında görüşürüz."

Schölscher ve Laurençot birlikte çıktılar. Gece hâlâ dokunulmamış gibiydi. Yol boyunca bir süre sessizlik içinde yürüdüler; çöl rüzgârı kum girdaplarıyla kuşatıyordu çevrelerini. Hava soğuktu. Zaman zaman toz içinde gibi görünen siluetlerin yanından geçiyorlardı. Arada bir karanlıkta garip garip parlayan yeşil gözler, elektrik fenerlerinin ışığında kuyruğunu bacakları arasına kıstırmış bir köpeğe dönüşüyordu. Köylü kadınlar kraliçelere benzeyen yürüyüşleriyle, başlarında yumurta ya da sebze taşıyarak pazar yolunu tutmuşlardı. Lamy'de bir mendil dolusu soğan satabilmek için, geceyarısı bazen otuz kilometre yol kat ettiklerini biliyordu Schölscher. Bunun salt yoksulluk olmadığını da biliyordu; Afrika buydu aynı zamanda. Gelişme, kıtaların ve insanların tuhaflıklarından vazgeçip gizemlerini bir yana bırakmalarını acımasızca gerektiriyordu ve o yol boyunca bir yerde son filin yazgısı belirlenmişti. İşlenmiş topraklar ormanlara doğru yavaş yavaş ilerleyecek, yollar büyük sürülerin dinginliğini parça parça kemirecekti. Doğal güzelliklere az, daha az yer kalacaktı zamanla. Ne yazık! Gülümsedi, daha sıkı kavradı pipusunu. Avcundaki bir parça sıcaklığın dostça rahatlatıcılığını çoğaltan soğuk hava hoşuna gidiyordu – hem yıldızlarla da bağdaşıyordu bu soğuk. Haas'ın sözlerini hatırladı birden: "Vaktim geldiğinde, ölmüş fillerin gittiği yere gidebilmek

için dua ederim bazen," ve o anda piposuz ne yapacağını düşündü. Ama belki onu da yanına alabilirdi.

Dümdüz uzanan yolda uzaktan gelen bir kamyonun farlarına yakalandılar, iki iri gölge toz girdabının içinde dans etmeye başladı. Yerli mahallesinin çıkışında dev bir siluet yola fırladı birden, yük kamyonunun toz perdesi üzerine serptiği aydınlıkta gökyüzüne doğru yükseldi, sonra küçüldü, öne eğilmiş, mırıldanarak yanlarından geçen Amerikalı binbaşının boyutlarına dönüştü.

"Zavallı şeytan," dedi Laurençot. "Başını sokacak bir delik bulmak için gelmiş Fort Lamy'e. Filleri yeğleyen biri daha, kuşkusuz... Yanıldığımı mı düşünüyorsun şu anda?"

"Hayır."

"Doğayı korumaya çalışan biri olarak konuşmaya çalıştım. Kaldı ki, bunun için para ödeniyor bana."

Schölscher dalgınlık içinde dinledi. Olaya yalnızca Afrika hayvan topluluğunun korunması açısından bakmak imkânsızdı onun için. Bu berrak gökyüzü altında, görüş uzaklığının tek sınırlandığı yer olan ufkun ötesinde, bir başka konunun var olduğunu duyumsadı. Gözlerini yıldızlara kaldırdı. Geniş beyazlık, görüntüsünü karanlıkta tuhaf biçimlere dönüştürüyordu. Düşünceli bir tavırla bir nefes çekti sigarasından. Ama belki de yanılıyordu, söz konusu olan yalnızca doğanın korunmasıydı belki de.

Ornando'ya yapılan saldırı dünya çapında ilgi uyandırmışsa, bunun daha çok kurbanın öneminden kaynaklanmadığına inanıyordu; kölelik ve radyoaktif ölümler çağının korkusu, yılgınlıklar ve yinelenen düş kırıklıkları, sonunda, milyonlarca insanın yüreğini bir parça insanlardan kaçış duygusuyla damgalamış ve milyonlarca insanı 'tür değiştiren adam'ın, 'doğanın son güzelliklerini insanlara karşı koruyan

son idealist'in öykülerini ilgiyle ve belki biraz da kişisel öç alma duygusuyla izlemeye yöneltmişti. Sevgiyle döndü Laurençot'ya. Bu gür, belli belirsiz müzikal sesten hoşlanmamak, salt Afrika hayvan topluluğundan söz ettiğini sanarak içtenlikle kendini anlatan bu kara devden hoşlanmaktan kaçınmak oldukça güçtü.

"Ben görevimi yapmaya çalışıyorum, Schölscher, hayatın çevremizdeki en güzel, en soylu değerlerini yıkıp yok ederken ilerlemeden nasıl söz edebiliriz? Sanatçılarımız, mimarlarımız, bilim adamlarımız, şairlerimiz hayatı daha güzelleştirmek için kan ter içinde uğraşırken parmağımızı otomatik silahların tetiğinde, kalan son ormanlara girmeye, okyanusları ve soluduğumuz havayı nükleer silahlarla zehirlemeye çalışıyoruz... Belki bu Morel denen deli, kamuoyu oluşturmayı başarabilir. Onun *Maki*'sine* katılabilirim gibi geliyor bana. Dünyanın kalan son görkemli özgürlüğünün aşağılanmasına ve insanın içinde yaşadığı ortama karşı takındığı tutuma direnmek zorundayız. Hiçbir gücü, hiçbir yararı, zaman zaman ortada görünmekten başka hiçbir amacı olmayan canlı bir güzelliği korumaktan, doğaya saygı duymaktan tümüyle yoksun muyuz artık? Özgürlük de soyu tükenmek üzere olan son doğal güzelliğimiz. Savanlarda uzun süre yaşadıktan sonra bunu sen de söyleyeceksin. Artık çeneme vurdu, Schölscher, ama senin düşüncelerin de ilgilendiriyor beni. İçimdeki birikimi söküp atmak için kendi kendime konuşup duruyorum, çünkü Morel gibi davranmaya cesaretim yok. İnsanların dikiş makinalarında kullanmaya ya da ayakkabılarına taban yapmaya yarayan şeyler dışında kalanları da korumayı başarması, hayatın kimi güzelliklerinin sığına-

*) Maki, Fransızca *(maquis)*: İkinci Dünya Savaşı'nda Nazilere karşı savaşan Fransız direniş örgütü. (ç.n.)

bileceği, insanın kendisinin de aklı ve budalalığı karşısında kendini koruyabileceği ve güvenlik duygusunu tadabileceği bir barınak, bir pay bırakması gerçekten gerekli. Ancak o zaman uygarlıktan söz etmeye başlayabiliriz. Yararcı uygarlık her zaman mantıksal sonucuna ulaşacaktır – zorunlu çalışma kampları. Bir pay bırakmalıyız. Ayrıca şunu da söyleyeyim... Gurur duyulacak pek bir şey de kalmadı, değil mi? Gerçekten hiçbir şey yok artık; öbür yaratıklara tepeden bakabileceğimiz Eyfel Kulesi dışında. Vali gibi sen de gidip şiir yazmamı söyleyebilirsin bana, ancak insanların dostluğa hiçbir zaman bugün duydukları kadar ihtiyaç duymadıklarını unutma. Morel denen adam ünlü dilekçesinde çekinmeden söyledi bunu. Bulabildiğimiz bütün köpeklere, bütün kedilere, bütün kuşlara ve bütün fillere ihtiyaç duyuyoruz..."

Birden kabaca tükürdü yere. Yıldızlara bakmaya cesaret edemiyormuş gibi başı eğik, "Çevremizde bulabildiğimiz bütün dostluklara ihtiyaç duyuyoruz," diye ekledi.

ON ÜÇ

Ornando, Vali'yi hastanedeki odasında kabul etti. Güçlükle konuşuyordu. Vali'nin süslü üniformasıyla kapıdan girişini gördüğü anda tazelenen kin dolu bakışlarını tavana dikmiş, sırtüstü yatıyordu. Çevirmen olarak görev yapan sekreteri, daha sonra, bu nefret dolu bakışların sağlığına kavuşmasının ilk belirtisi olduğunu söyleyecekti.

Yaralı olarak bulunduğundan beri hiçbir şeyden yakınmamış, tek söz söylememiş, sessizlik içinde kanama geçirip durmuştu; çoğu zaman garip bir doyum vardı yüzünde. Olup bitenleri doğallıkla, dahası, hoşnutlukla karşıladığı söylenebilirdi. En sonunda, birisi Morel'den ve mücadelesinden söz etmek cesaretini gösterdiğinde, özellikle şaşırmamış gibi davranmış ve sabit gözlerle tavana bakmayı sürdürmüş-

tü. Sonra Vali'yi çağırdı. Bu yüksek rütbeli kişinin üzüntü dolu açıklamalarını ve iyileşme dileklerini dinledikten sonra, şimdi onu yakından inceliyordu.

"Suçlunun gerektirdiği cezaya çarptırılacağını kendisine söyleyebilirsiniz," dedi Vali.

Sekreter söylenenleri çevirdi ve Ornando birden canlandı. Doğrulmaya çalışarak hızlı hızlı karşılık verdi. Sekreter sersemlemiş gibiydi.

"Mösyö Ornando o adamı rahat bırakmanızı istiyor," diye çevirdi. "Bunda kesinlikle diretiyor."

Kurnazca gülümsedi Vali.

"Bağışlamayı bilen bir kişi Mösyö Ornando. Lütfen, teşekkür edin kendisine," dedi. "Bu jestinden basını haberdar edeceğiz, yurttaşları bunu çok iyi değerlendirecektir. Ne olursa olsun, adalet kendi seyrini izleyecektir. Mösyö Ornando bu kaçığın saldırdığı ilk kişi değil..."

Ornando haykırmaya başladı birden. Sargılara karşın, bir dirseği üstünde doğrulmayı başarmış, başını sallayarak çaresiz bir öfke içinde bağırıyordu.

"Mösyö Ornando her hafta elli milyon Amerikalının kendisini dinlediğini hatırlatıyor size," diye korkuyla çevirdi sekreter. "Eğer... eğer o adamın saçının teline dokunursanız, Fransa'ya karşı, ülkenizin uzun süre unutamayacağı, gerekirse yıllarca sürecek bir kampanyaya başlayacağını söylememi istiyor. Eğer o adam rahat bırakılmazsa, yurttaşlarının gözünde Fransa'nın itibarını sarsmak için bütün etkinliğini kullanacağını söylüyor..."

Yalvaran bir sesle çabuk çabuk ekledi.

"Sayın Vali, Mösyö Ornando'nun ülkesinde kamuoyu üzerindeki etkisinden haberdar mısınız, bilmiyorum..."

Ornando biraz daha doğrulmuştu. Yüzünde beliren ter damlaları şişman boynuna doğru yuvarlanıyordu. Gözleri

tü. Sonra Vali'yi çağırdı. Bu yüksek rütbeli kişinin üzüntü dolu açıklamalarını ve iyileşme dileklerini dinledikten sonra, şimdi onu yakından inceliyordu.

"Suçlunun gerektirdiği cezaya çarptırılacağını kendisine söyleyebilirsiniz," dedi Vali.

Sekreter söylenenleri çevirdi ve Ornando birden canlandı. Doğrulmaya çalışarak hızlı hızlı karşılık verdi. Sekreter sersemlemiş gibiydi.

"Mösyö Ornando o adamı rahat bırakmanızı istiyor," diye çevirdi. "Bunda kesinlikle diretiyor."

Kurnazca gülümsedi Vali.

"Bağışlamayı bilen bir kişi Mösyö Ornando. Lütfen, teşekkür edin kendisine," dedi. "Bu jestinden basını haberdar edeceğiz, yurttaşları bunu çok iyi değerlendirecektir. Ne olursa olsun, adalet kendi seyrini izleyecektir. Mösyö Ornando bu kaçığın saldırdığı ilk kişi değil..."

Ornando haykırmaya başladı birden. Sargılara karşın, bir dirseği üstünde doğrulmayı başarmış, başını sallayarak çaresiz bir öfke içinde bağırıyordu.

"Mösyö Ornando her hafta elli milyon Amerikalının kendisini dinlediğini hatırlatıyor size," diye korkuyla çevirdi sekreter. "Eğer... eğer o adamın saçının teline dokunursanız, Fransa'ya karşı, ülkenizin uzun süre unutamayacağı, gerekirse yıllarca sürecek bir kampanyaya başlayacağını söylememi istiyor. Eğer o adam rahat bırakılmazsa, yurttaşlarının gözünde Fransa'nın itibarını sarsmak için bütün etkinliğini kullanacağını söylüyor..."

Yalvaran bir sesle çabuk çabuk ekledi.

"Sayın Vali, Mösyö Ornando'nun ülkesinde kamuoyu üzerindeki etkisinden haberdar mısınız, bilmiyorum..."

Ornando biraz daha doğrulmuştu. Yüzünde beliren ter damlaları şişman boynuna doğru yuvarlanıyordu. Gözleri

si olduğunu bildirdi Albay'a – "O haydut, duyuyor musunuz beni?" diye sesini yükseltti ve olanca sertliğiyle gözlerini Albay'a dikerek sözlerini yineledi; 'insan türüyle ilgisini kesmeye karar veren adam'a karşı gizli bir yakınlık duymakla suçlar gibiydi Albay'ı. Uçakta sessizlik içinde oturdu. Kollarını göğsünde kavuşturmuş, Morel'in, elinde silahı, insanlık onurunu yadsımaya hazır, cangıldaki her bitki kümesinin ardında saklanmasından kuşkulanır gibi meydan okuyan bir tavırla pencereden dışarı bakıyordu dik dik. Yüzü asıktı, tümüyle unuttuğu ıslak sigara izmaritini çiğniyordu bir yandan, ateş püsküren bakışları ormanda, Shari nehrinde ve nehrin, eski zamanların uçan sürüngenlerinden devedikenlerine kadar, geçmişin ve bugünün canlı türlerini barındıran vahşi hayatındaydı. Sigara izmaritini ağzının sağ yanından sol yanına geçirdi çabucak. Kızgınlıkla, demokrasiye gerçekten inanan bir hümanistin olanca öfkesiyle hâlâ dimdikti sakalı. Ateşli gözlerle taradı ormanı ve Michelangelo'yu düşünmeye çalıştı ve Shakespeare'i, Einstein'ı, teknik gelişmeleri, penisilini, pigmeler arasında kadınların sünnetinin önlenmesini -ki bu görevi kendi yürütmüştü-, resim ve heykelde Fransız ustalarının başarılarını, *Rigoletto*'nun Caruso tarafından söylenen üçüncü perdesini -evde plağı vardı bunun-, Goethe'yi düşündü; çocuk felci aşısını, parlamenter düzeni düşündü ve her düşünceyle birlikte sigara izmaritini ağzının bir köşesinden öbürüne hızla geçirdi. Altında uzanan ormana ve vahşi filleri arasında gizlenen insan düşmanı Morel'e öfke dolu bir gözle baktı – 'vahşi' dedi içinden, sözcüğü yineledi. Sonunda kendini galip ilan ettiği korkunç bir düelloya girdi onunla. İşte gökyüzündeydi, yükseklerdeydi, kollarını kavuşturmuş, sigara izmariti giderek daha çok ıslanırken, tek tek çetele tutuyordu. Genel kültürünü gözden geçirdi. İyi bir klasik eğitim görmekten hoşnuttu. Petrarque, Ronsard, Johann Sebastian Bach – hepsi yerini almıştı. Gerçek bir onur mücade-

si olduğunu bildirdi Albay'a – "O haydut, duyuyor musunuz beni?" diye sesini yükseltti ve olanca sertliğiyle gözlerini Albay'a dikerek sözlerini yineledi; 'insan türüyle ilgisini kesmeye karar veren adam'a karşı gizli bir yakınlık duymakla suçlar gibiydi Albay'ı. Uçakta sessizlik içinde oturdu. Kollarını göğsünde kavuşturmuş, Morel'in, elinde silahı, insanlık onurunu yadsımaya hazır, cangıldaki her bitki kümesinin ardında saklanmasından kuşkulanır gibi meydan okuyan bir tavırla pencereden dışarı bakıyordu dik dik. Yüzü asıktı, tümüyle unuttuğu ıslak sigara izmaritini çiğniyordu bir yandan, ateş püsküren bakışları ormanda, Shari nehrinde ve nehrin, eski zamanların uçan sürüngenlerinden devedikenlerine kadar, geçmişin ve bugünün canlı türlerini barındıran vahşi hayatındaydı. Sigara izmaritini ağzının sağ yanından sol yanına geçirdi çabucak. Kızgınlıkla, demokrasiye gerçekten inanan bir hümanistin olanca öfkesiyle hâlâ dimdikti sakalı. Ateşli gözlerle taradı ormanı ve Michelangelo'yu düşünmeye çalıştı ve Shakespeare'i, Einstein'ı, teknik gelişmeleri, penisilini, pigmeler arasında kadınların sünnetinin önlenmesini -ki bu görevi kendi yürütmüştü-, resim ve heykelde Fransız ustalarının başarılarını, *Rigoletto*'nun Caruso tarafından söylenen üçüncü perdesini -evde plağı vardı bunun-, Goethe'yi düşündü; çocuk felci aşısını, parlamenter düzeni düşündü ve her düşünceyle birlikte sigara izmaritini ağzının bir köşesinden öbürüne hızla geçirdi. Altında uzanan ormana ve vahşi filleri arasında gizlenen insan düşmanı Morel'e öfke dolu bir gözle baktı – 'vahşi' dedi içinden, sözcüğü yineledi. Sonunda kendini galip ilan ettiği korkunç bir düelloya girdi onunla. İşte gökyüzündeydi, yükseklerdeydi, kollarını kavuşturmuş, sigara izmariti giderek daha çok ıslanırken, tek tek çetele tutuyordu. Genel kültürünü gözden geçirdi. İyi bir klasik eğitim görmekten hoşnuttu. Petrarque, Ronsard, Johann Sebastian Bach – hepsi yerini almıştı. Gerçek bir onur mücade-

lesiydi bu. Beceri ve disiplinle, Radikal Sosyalist Parti'nin eski bir militanının kurnazlığıyla, Morel'in -ortada görünmese dekendisi için hazırladığı tuzaklardan kaçınmanın yolunu bulmuştu. Hidrojen bombası olayını, Marshall Adası yerlilerinin sakatlıklarını, Lucky Dragon'un Japon balıkçılarını, Stalin'i ve benzeri konuları bir an için bile olsa düşünmekten kaçınabilmişti. Sigara izmaritini, şaşırtıcı bir hızla ağzının bir köşesinden öbürüne geçirdi. Sabit konumunu bozmadan düşmana saldırarak durumu ustalıkla lehine çevirmişti: Afrika çöllerini verimli kılacak nükleer enerjinin yararlarını düşündü. Bulunduğu olağanüstü yükseklik -Bongo dağlarının üstünde, berrak bir mavilik içinde, üç bin metre yükseklikte uçuyorlardı- aşağıdaki ormanda pusuya yatmış insanlık düşmanına karşı insanlık adına verdiği mücadeleyi kolaylaştırıyordu: Böylece, Fort Lamy'de uçaktan indiğinde mizah yeteneğini yeniden kazanmış, esinlediği güzellik Morel ve Ornando gibi insanlık düşmanlarına karşı başlı başına bir cevap olan *Faust*'un bahçe sahnesinden çok sevdiği bir arya mırıldanıyordu.

Kendisini bekleyen gazetecilere -öğleden sonra üç özel muhabir gelmişti Paris'ten, Air France ertesi gün daha çok gazetecinin geleceğini bildirmişti-, içinde siyasal sebepler aramanın hatalı olduğu bir eşkıyalıkla karşı karşıya bulunduklarını, adamın tek başına eyleme geçen bir insanlık düşmanı, bir çılgın olduğunu, ya da onmaz yaraları yüzünden sürüden ayrılarak saldırgan ve tehlikeli olmaya başlayan bir fil gibi 'azdığı'nı söyledi. Gazeteciler 'azgın fil' sözcüğünü not edip Vali'yi soru yağmuruna tuttular. Bu Morel denen adam hakkında biraz bilgi verebilir miydi? Hayat öyküsünü bilen var mıydı? Fransız Direniş Örgütü üyesi olduğu ve faaliyetleri nedeniyle Almanlar tarafından sınırdışı edildiği doğru muydu? Vali şakayla cevap vermenin daha akıllıca olduğunu düşündü. Şu anda tek söyleyebileceği, adamın diş hekimi olduğuydu. Bü-

tün bu saçmalıkların açıklaması, Morel'in fildişlerine karşı saplantısı olmasında yatıyordu belki. Birkaç kişi güldü, ancak Vali yanlış bir ses tonuyla konuştuğunu ve sözlerinin biraz ters kaçtığını fark etti. Arabasına doğru yürüdü, ne var ki gazeteciler hâlâ çevresindeydiler. Morel'in dilekçesini Vali'ye sunduğu ve kendisinin Morel'i kabul etmeyi sürekli reddettiği gerçek miydi? Olay, dünya kamuoyunda olağanüstü ilgi uyandırmış ve kamuoyunun sempatisinin yöneticilerden çok, Morel'den ve fillerinden yana yön değiştirdiği kesinlikle gözlemlenmişti. Kâğıt bıçağı ve bilardo topu yapmak için Afrika'da yılda yaklaşık otuz bin filin öldürüldüğü doğru muydu? Büyükbaş hayvan rezervlerinin yeterli olmadığı doğru muydu? Afrika'daki zenci köylülerin hayat düzeylerine ilişkin birkaç şey söyleyebilir miydi Vali? Yeterli protein alamadıklarından filleri öldürmek zorunda kaldıkları doğru muydu? Bu kez Vali oldukça dikkatli cevap verdi: Kaygan bir zemin üstünde olduğunu fark etmişti. Fransa'nın geleneksel olarak filleri sevdiğini söyledi. Fransa, gerektiğinde başvurulacak her türlü koruma önlemini almaya garanti veriyordu. Kaldı ki Vali, kişi olarak, gerçek bir doğa tutkunuydu. Gazetecileri -buna karşılık gazeteciler de okurlarını- inandırmak isterdi ki, çocukluk çağlarından beri sevilen bu çekici hayvanların korunması için gerekli adımlar atılacaktı. En sonunda arabasına girmeyi başardı. Foissard ve Schölscher ardından geliyordu. Gazetecilerin beklenmedik saldırısından ve bu konuya verdikleri önemden öylesine tedirgin olmuştu ki, iyi yetişmiş memurların deprem, deniz baskını ve önemli dosyaların kaybolması karşısındaki dokunaklı yüz ifadesini takınan Genel Sekreter'in nasıl da hasta ve solgun göründüğünü hiç fark etmemişti.

"Of!" dedi Vali, mendiliyle alnını silerken, "evet, çocuklar, nasıl buldunuz? Dikkat edin, Ornando'yla ilgili tek soru yok! İlgi duydukları tek konu, Morel."

"Doğru, gazeteciler başka şeyden söz etmiyorlar," dedi Foissard güçlükle. "Halk, hayvanlarla ilgili şeylere çok ilgi duyuyor. Gazeteciler de olayı halkın gözünde daha romantikleştirmek için ellerinden geleni yapıyorlar."

"Evet. Ama istediklerini yapmaya hiç niyetim yok, lanet olsun... Gazetecileri büromda kabul etmek zorunda kalacağımdan hiç kuşkum yok; duvarlardaki bütün fildişlerini sökmenizi rica edeceğim. Yoksa, fildişleriyle bezenmiş fon önünde fotoğrafımı çekerlerse neler olacağını görürsünüz..."

Schölscher gülümsedi.

"Siz gülün bakalım dostum, duyarlılıktan nasibini almamış kalpsiz bir canavar olarak halka tanıtılmaya hiç de meraklı değilim. Göreceksiniz; o kaçığı bir an önce yakalamazsak kahraman olup çıkacak. Paris'te ne diyorlar?"

"Şimdilik her şeyi söylemiş gibiler, Sayın Vali. Öte yandan..."

Aşı merkezinden geçiyorlardı. Vali, mal sahibi gözüyle baktı binalara. Buraya gelişinden beri Çad'da çocuk ölümleri yüzde yirmi oranında azalmıştı. Aşı merkezinin önünden geçerken kendini hep iyi hissederdi. İyi bir baba olabilme duygusuna benziyordu bu. Yüzü aydınlandı. Foissard acı ilacını sunmak için bu gülüşten yararlandı.

"Öte yandan, Morel'le ilgili yeni haberler var."

Vali irkildi, belki de yalnızca arabanın sarsıntısıydı bu.

"Ee? Ne oldu yine?"

"Bir çiftliğe saldırmış. Sarkis'in çiftliği. Suriyeli o sırada uzaktaymış ama tümüyle yakmışlar çiftliği. Artık yalnız değil Morel. Tam bir çete var yanında."

Oldukça garipti ama, Vali sanki rahatlamış, yeniden güven kazanmış gibiydi. Schölscher ilgiyle izledi. O anda bütün gerçek yaratıcılar için söylenen bir sözü hatırladı: Başyapıtlar, sonradan hep yaratıcısından uzaklaşırlardı.

"Böylesi daha iyi," dedi Vali ağır ağır. "Hiç değilse durum şimdi açık ve kesin. Adam sıradan bir eşkıya. Gerçekten filleri korusaydı onunla uğraşmak çok güç olurdu. Bir efsaneyle savaşamazsmız. Ama şimdi, her şey açık... gözü dönmüş bir eşkıya o, belki de Afrika'nın son beyaz serüvencisi... Tabii, yine de, siyasal yönü yok olayın."

Kişinin, başarılarını umutsuzca savunuşunu görmek dokunuyordu insana.

"İşgal yıllarında benzer kişilerle karşılaştık Fransa'da. Direniş maskesi altında örgütlü eşkıyalığı deneyen alçaklar vardı."

Schölscher gözlerini kaldırdı: Bu karşılaştırmayı beklemiyordu.

"Gerçekten aynen böyle, Sayın Vali," dedi Foissard hevesle. "Bangassa'daki Banerjee fildişi mağazasına da saldırmış. Hintliyi ağaca bağlayıp dilekçe metnini okumuş. Sonra da 'Dünya Filleri Koruma Birliği' ya da bunun gibi bir şey adına, altı sopa cezasına çarptırmış adamı. Bu arada hâlâ tehlike altında bulunan Asya fillerini de korumaya niyetli olduğunu duyurmuş. Hastanede sinir krizleri geçiren Banerjee, adamın yaptığı işe içtenlikle inanan, ancak birisi tarafından yönlendirilen bir kaçık olduğuna inanıyor. Her neyse, dükkânı iyice yakıp yıkmışlar. Bulabildikleri bütün parayı, silah ve cephaneyle birlikte alıp götürmüşler. Yerli kadınlardan birine tecavüz edilmiş. Yanındaki adamların tümü Oulé'den. Hizmetçiler iki üç de mahkûm görmüş aralarında; üç hafta önce Bangui Hapishanesi'nden kaçan dillere destan Korototoro da aralarındaymış."

"Ya... yine de siyasal bir eylem değil," diye yineledi Vali, ağır ağır.

Genel Sekreter boğazını temizledi, ama hiçbir şey söylemedi, başını salladı.

Schölscher, omuzlarına abanmış çirkin hayalete yiğitçe karşı koymaya çalışan iki memuru izledi. Derinlerde kalmış takıntılarını, uykusuz gecelerini, korkularını ve -neredeyse- boş inançlarını görüyorlardı bu olayın içinde. Afrika'daki başarılarından, bunların tehlikede olduğunu düşünemeyecek kadar gurur duyuyorlardı. Ancak bu başarı korkulacak derecede yetkin düzeye ulaşmış değildi belki; yarattıkları yapıt, birden gözlerinin önünde hayat bulacak, birden bağımsızlığını yaşamaya başlayacak kadar görkemli ve üstün değildi. Bekleyiş içindeydiler. Oldukça büyük bir ölçek içinde, çok uzakları gözlüyorlardı. Schölscher birden, sıcak, kardeşçe bir dürtüyle, bundan dolayı onlara şükran duydu.

"Bence çok uzağı düşünmeye çalışmamalıyız, Sayın Vali. Olaylara daha alçakgönüllü yaklaşmalıyız. Hata bizim belki, ancak Çad'a bu biçimde bakmak zamansız olur. Olayın çok daha basit -ve çok daha düşsel- olduğuna inanıyorum. Bu Suriyeli, Sarkis, bölgenin en büyük fil avcısı. Ekinlerini çiğneyen sürülere karşı 'cezalandırma seferleri' düzenlemekten ve gözcülerin denetimi dışında bunu gerçekleştirmekten birkaç kez para cezasına çarptırıldı. Banerjee ise büyük bir fildişi tüccarı... Bir başka kışkırtma öğesi aramanız gereksiz bence. Olağanüstü bir adam ve olağanüstü bir serüvenle karşı karşıyayız."

Foissard onaylamayan bir bakış attı.

"Evet, Oulé bütün Afrika'nın en basit ve en ilkel kabilesi," dedi Vali. "Size katılıyorum, Schölscher. Aşırı duyarlı olmaya başladık galiba. Olaydan siyasal bir sonuç çıkarmak gülünç. Yine de..."

Sıkıntıyla gülümsedi.

"Yine de, her şey pek de farklı başlamamıştı Kenya'da."

"Anlayamadığım şey," diye, o akşam birlikte yemek yediği Cizvit'e gürledi Peder Fargue, "bu işte herkes kişisel ola-

rak olaya bulaşmış ya da hakarete uğramış gibi davranıyor. Şu ya da bu nedenle, sanki o sefil Morel yüzlerine tükürmüş gibi suratlarını ekşitiyorlar. Buna ne anlam veriyorsunuz?"

Cizvit, ev sahibine takılmadan duramadı. "Gurur, dostum, gurur!" dedi, başını sallayarak. Peder Fargue tedirgin olmuştu: Sohbet ederken iş konularına dönmekten nefret ederdi. "Kuşkusuz doğru," dedi aceleyle. Karşısındakine bu sıkıcı konuyu sürdürme fırsatı verdiği için pişmandı. "Biraz daha tavuk alın." Peder Tassin gülümsedi. "Kaldı ki, iyiye işaret bu. İnsanlar, karmaşık bir biçimde de olsa, insanlığın bir ruhu, bireylerden bağımsız -insanlık onuru dedikleri- bir vicdanı olduğunu anlamaya başladılar. Hakarete uğradıklarını düşünüyorlar; çünkü dostumuz, onların deyimiyle 'taraf değiştirdi'. Bir başka canlı türünü türümüze yeğledi. Gurur, ama, türü adına duyulan bir gurur. Bu da bir gelişmedir. Yazık ki, bu konudaki düşüncelerime bağlı bulunduğum mezhep olayı biraz... biraz sakıncalı buluyor. Ne olursa olsun, yazılarımın ölümümden sonra yayınlanacağını umuyorum. Günün birinde insanlığın yaşayan bir bütün olarak, iki milyar bireysel kozadan dışarı çıktığını görmek ilginç olacak." Fargue hiç hoşlanmadı bundan: Cizvit'in her yere yazılarıyla dolu çantasıyla birlikte gittiğini biliyordu. Tanrı bilir neler yazılıydı içinde. "İbadet bana yetiyor!" dedi tersleşerek; her zamanki tavrıyla ve her şeyi dışlayarak öfkeyle tavuğunu yemeye koyuldu.

ON DÖRT

Fort Lamy, zamanın gevezelikle geçirildiği bir yer değildi. Ancak bu kez söylentiler her fırsatta yükselip gerçek bir destan boyutuna ulaştı. 'O', Kenya Mau-Mauları ve Kuzey Afrika teröristleriyle bağlantı halindeydi. 'O', yerlilerden oluşan çetesinin başına geçip bir askeri karakola saldırmış, komutanı katletmiş, 'Afrika Kurtuluş Örgütü'nü kurmaya çalıştığı için askerleri çetesine katmıştı: "Sevgili dostum, her şeyin filler için olduğunu artık düşünmüyorsunuz, değil mi?" Garipti ama, herkes her şeyin filler için olduğunu düşünüyordu. Dahası, böyle bir olayın daha önce olmamasına şaşırmış gibiydiler. Morel genelde kadınların sempatisini kazanmıştı: Ona daha önce dikkat etmedikleri için pişmandılar sanki;

son derece etkileyici ve romantik bir şeydi bu; zavallı filleri niye rahat bırakmıyorlardı sanki? Olayın fillerle değil kendini insanlık düşmanı ilan eden bir teröristle ilgisi olduğunu anlatmanın hiçbir yararı yoktu –kadınlar, Morel'i ateşli gözlere sahip, yakışıklı bir genç adam, bir Assisi'li Aziz Francesco, ama biraz daha enerjik, biraz daha atak, biraz daha adaleli bir Aziz Francesco'dan başka bir şey olarak görmek istemiyorlardı. Çad Oteli'nde Minna omuzlarında şalı, konuşmalardan bölük pörçük parçalar yakalamaya çalışarak masa masa dolaşıyordu.

"Evet, tek yaptığı şey buydu," dedi Albay Babcock usulca gülümseyerek; kendini yatağa düşüren kalp krizinden birkaç gün sonra hastanede ziyaretine gelen Cizvit'le konuşuyordu. "Tek bir düşüncesi, tek bir amacı olan insanların mekanik davranışlarıyla masadan masaya gidiyor, bir süre dinliyor -kimse bir şey bilmiyordu tabii, bir yığın söylenti dolaşıyordu ortada-, ellerini şalının üstünde kavuşturarak hiçbir şey söylemeden duruyor, sonra da bir başka masaya geçiyordu. Soru sormuyordu. Kaygıyla ve artan bir sabırsızlıkla bir şeyler bekliyor, bir parça bilgi, birazcık haber bekliyor gibiydi. O güzel kafasının içinde neler döndüğünden kuşkulanmamıştım hiç: Bu tür olaylar deneyim alanımın dışında kalıyor..."

Albay'ın yüzü, geçirdiği kalp krizinden çok, kalp kırgınlığını düşündüren o çaresiz, süzgün ifadeye büründü yine. "Sanırım en iyisi içimi döküp kurtulmak olacak. Benim sınıfımın, benim çevremin insanları belirli bir terbiye gördüler –ya da belirli bir dünya görüşleri var, demek daha doğru. İyi ve kötü yanlarıyla bir dünya görüşü. Yaşadığımız yeri bir centilmenler dünyası olarak kavrayacak biçimde yetiştirildiğimizi söylersem herkesi kendime güldürmüş olurum herhalde. Bazen belden aşağıya darbe yeme tehlikesinin oldu-

ğunu biliyorduk kuşkusuz, ancak belden aşağıya vurulan darbenin yasadışı olduğu inancıyla yetiştirildik. Belden aşağıya indirilen darbenin kural olabileceği, hayat oyununun böyle oynanacağı düşüncesi hiç aklımıza gelmedi. Dilerseniz, modası geçmiş yaşlı bir budala deyin bana; ne var ki, benim gibiler bir Morel, bir Minna yaratan durumlarla hiçbir zaman karşılaşmadılar. İtiraf edeyim ki, bugün bile Morel'de eksantrik birinden başkasını göremiyorum. Gerisi..." Rahat bir duruş biçimi bulmayı umarcasına, güçlükle kaydı yatağının içinde. "Olayın salt bir jest – insan türüne karşı bir kin ve hatta nefret jesti olduğu, bir tür... karşı çıkış, yüze indirilen bir tokat olduğu düşüncesini – bu konuda herkesin ne söylediğini siz de benim kadar biliyorsunuz – hiçbir zaman anlayamadım, hâlâ da anlamış değilim. Hastalıklı, değersiz düşünceler bunlar, hayatta bu düşünceleri haklı kılacak durumlar olduğuna inanmak benim için çok güç. Ne var ki, bu tür durumların var olduğu anlaşılıyor."

Sıkıntılı bir bakış attı Cizvit'e, fiziksel yorgunluğuyla ilişkisiz bir bakış. "İyice anlayın bunu. Budalanın biri değilim, ama kötü yetiştirildim. Oyunun kurallarını düşünmedim hiçbir zaman. Her şeye karşın, bazı şeylerden haberdar olduk sonunda. Japon toplama kamplarında tutulan İngilizler vardı. Londra'nın bombalanması olayı vardı, sonra o dehşet verici gaz odaları. Sonra Avrupa'da ve doğuda komünizmin baskısı... Kurallara açıkça aykırıydı bunlar. Yine de, kötülükler, tarihsel kazalar, istisnalar olarak karşıladık olanları. Hâlâ oyunun kurallarının bunlar olmadığına inanıyor, bunların yalnızca belden aşağıya inmiş darbeler olduğunu düşünüyorduk. Şimdi, bizim için açıklığa kavuşan oyunun gerçek kurallarına, o olaylarda karşı çıkabileceğimiz düşüncesi hiç aklımıza gelmemişti. Ahlâksal değerlerin 'pamuklu duvarla-

rı' içinde yaşadık uzun süre; Naziler ve Stalin bile, insan gerçeğinin Eton Koleji'nin oyun alanlarında değil, kendi kamplarında bulunduğunu kafamıza sokmayı başaramadılar. Bütün bunları anlatırken neden 'biz' dediğimi bilmiyorum. Ancak, bir zamanlar ve belki de hâlâ, İngiltere'de benim gibi birçok budalanın bulunduğunu açıklamak istiyorum. Uygarlığın, insanın kendi kendini aldatması için harcanan uzun süreli çabalardan oluştuğu ve bu uygarca aldatmacayla özgün bir İngiliz tipinin yaratıldığı düşünülebilir. Bütün insanlarda temel bir erdemin bulunduğuna içtenlikle inanmıştık. Sona ermiş bir dönemin arta kalanları olduğumuzu ve bayağı gerçeklerin ağırlığıyla çok yakında bu gezegenden silineceğimizi itiraf etmeye hazırım, aynı filler gibi."

Cizvit merakla baktı, ancak Albay yaptığı bu karşılaştırmaya özel bir anlam katmak ister gibi görünmüyordu.

"Demek istediğim, Minna gibi birini anlamak için gereken deneyimden yoksunum. Çoğu yurttaşım gibi, kendimize ilişkin gerçeklerden uzaktım –bir ada olarak kalmıştık bugüne. Kızın çok acı çektiğini biliyordum tabii, ancak yüreğinde biriktirdiği küskünlükler konusunda hiçbir fikrim yoktu. Yapacağı delice hareketi önceden kestirebilmem imkânsızdı –Çad Oteli'nin müşterileri arasında hızlı adımlarla gidip gelirken o tasarı kafasındaydı herhalde.

"Biraz oturmak için masama gelmişti, her zamanki gibi bana gülümsediğini de söylemeliyim – beni görünce gülümserdi hep, sanırım gülünç biri olarak görüyordu beni. 'Evet, Albay Babcock, bu serüven hakkında ne düşünüyorsunuz?' Hayvanları seven birine karşı her zaman sempati duyduğumu, fillerin Afrika'nın bazı bölgelerinde yok edildiğinin gerçek olduğunu, ancak Morel'in bu işe oldukça abartılı bir biçimde giriştiğini söyledim. 'İngiltere'de her şey

The Times gazetesine yazılacak bir mektupla ortaya konabilirdi,' dedim, 'kamuoyunun baskısı altında, Parlamento da Afrika hayvan topluluğunu korumak için gereken yasaları oylamaya sunardı.' Beni dinlemiyor, sanki kendi düşüncelerini izliyor gibiydi. 'Yakında onu yakalarlar mutlaka,' dedi, kesin bir gerçeği açıklar gibi. Doğrusu, Morel'e hiç şans tanımadığımı söyledim. O zaman bana nasıl baktığını hiç unutmayacağım; sersemlemiş, boğulurcasına, yalvarır gibi. Bir yıllık hapis cezasıyla bu işten sıyrılabileceğini ekledim hemen, tabii bu arada kimseyi öldürmemişse –ki bu da büyük bir ihtimaldi. Benimle birlikte bir içki içip içemeyeceğini sordum –uzun süredir orada olduğumu ve hiçbir garsonun gelip sipariş almadığını hatırlatmanın kibar bir biçimiydi bu. Ama, sanırım ne söylediğimi duymadı. Titreyerek, gri şalına sarınarak durdu yanımda; viskimden başka bir şey düşünmekle meşguldü. Çok çekiciydi – onu her görüşümde bunu düşünmüşümdür – çok çekiciydi. Albay sustu. 'Yazık,' dedi ne demek istediğini belirtmeden. 'Çok yazık.' Sustu yine. Ne düşündüğünü kavramıştım. Üzgün göründüğünü söyledim. Şaşkınlıkla baktı. Sonra gülümsedi. Birden arkadaşça, incelikle davranmaya başladığını hatırlıyorum. Viskimi getirmeye gitti."

Albay içini çekti. "O anda hakkımda neler düşündüğünü çok iyi kestirebiliyorum. Hiçbir şey anlamayan yaşlı bir budala olduğumu düşünmüş olmalı. Ama belki biraz sempatiyle düşünmüştür bunu: Her şey bir yana, yönettiğim birliklerin, hiçbir zaman hiç kimsenin ırzına geçmediğini biliyor olmalıydı. Böylece viskime bakmaya gitti, sonra döndü, masama oturdu, ne yaptı biliyor musunuz? Elimi tuttu. Üzülerek söyleyeyim ki kadınların topluluk içinde el ele tutuşabileceği erkeklerden değilim ben. Alacakaranlık inmeye başlamış-

tı, ne var ki, her zaman telaş içinde olan o ünlü Afrika alacakaranlığı, ilk kez hiç de acelesi yokmuş gibi davranıyordu. Çevremizdekiler bize bakmıyordu belki, ama yine de çok utanmıştım. Bundan nasıl kurtulacağımı bilmiyordum. Öksürdüm ve gülümsemeleri durumunda bunu kendilerine saklamaları için sertçe çevreme bakındım. Ama az sonra hiç dayanılamayacak bir şey oldu. Ellerim onun elleri arasında, kabalık etme korkusuyla çekmeye kalkışmadan öylece otururken elimin üstünde ıslaklık duydum birden –gözyaşları! Ağlıyordu. Elimi elleri arasında sımsıkı tutmuş, ağlıyordu. Bir şeyler söylemek için ağzımı açtım, ona yardım etmek, onu rahatlatmak için herhangi bir şey. Gözyaşları arasında gülümsediğini gördüğümde, terasta bulunan herkesin duymuş olması gereken kırık, titrek bir sesle, 'Ah, Albay Babcock, ne hoşsunuz!' dedi ve sonra genç kız -Minna- çabucak elimi dudaklarına kaldırıp öptü." Albay güçlükle soluk aldı. "Bununla ne demek istediği ve hangi davranışımın bu jeste sebep olduğu bugüne kadar bir giz olarak kaldı bende. Ancak, kalbimin hastalığının o ânın tarihini taşıyıp taşımadığını merak ettiğim zamanlar vardır."

Sustu ve Cizvit'e sitemle baktı. "Ne yaptığımı ya da ne söylediğimi tam olarak hatırlayamıyorum. Her şeye karşın, durumumu anlamış olmalıydı, çünkü elimi bıraktı. Bir başka şey düşünüyordu belki de. Bu daha mümkündü bence, beni düşünmüyordu bile. 'Ama, onu yakalamalarına biraz daha zaman var, öyle değil mi?' diye sordu. O anda neden söz ettiğini anlayamamıştım. Işıklar henüz yakılmıştı ve herkesin bizi izlediği izlenimine kapılmıştım. Başkalarına niçin bu kadar aldırıyorsun, diyeceksiniz. İyi ama, kimse gülünç duruma düşmek istemez, emekli olmuş yaşlı İngiliz albayları da kimseden ayrıcalıklı değildir. Benim yaşımda

bu tür şeylerin artık önemli olmadığını söyleyeceksiniz. Ancak insanın hiçbir zaman yaşlanmadığı noktalar vardır. Altmış üç yaşındayken, genç bir kadının seni artık erkekten saymadığını anlamak, on altı yaşmdayken çocuk yerine konduğunu duyumsamaktan daha kolay kabul edilebilir bir şey değil."

Cizvit anladığını belirtti. Üzgündü; dünya, bir parça daha dikkat göstermeden geçip gitmiş olmalıydı Albay'ın yanından. Terbiye: Büyük bir tutku, büyük bir yetenek, görkemli imkânlar gerektirmeyen ama aynı zamanda insanlığın her zaman olduğundan daha uzun süre önünde duraklaması gereken bir şeydi. Mizaha karşı da büyük saygısı vardı, çünkü insanın kendisiyle olan mücadelesi için ürettiği en iyi silahlardan biriydi mizah.

"Yine de sonunda Morel'den söz ettiğini anladım," diye sürdürdü Albay. "Morel'in bir süre için kaçabileceğini ama yakalanmasının en fazla gün meselesi olduğunu söyledim." Albay usulca yatağında kaydı. "Söylediklerimi büyük bir dikkatle dinledi. Ellerini sımsıkı kenetlemiş, kaskatı, gergin durarak üzerime eğilmişti. Duygularını saklamıyordu –benimleyken, yanımda tehlike içinde bulunmadığını biliyor olmalıydı, anlayamamıştım. Sorun bir kadını anlamamak olduğu sürece, insanın bir centilmene her zaman güvenebileceğini düşünmüş olmalıydı. Konuşmalarımı başkalarının söz konusu ettiği gibi istekle dinledi, şu sözcüğü kullanmam doğruysa eğer, beni akıcı bir biçimde dinledi diyebilirim."

Albay sustu. "Bilmem gözlerini hatırlıyor musunuz?" diye sürdürdü konuşmasını bir süre sonra, "iri ve gri, çok açık griydi gözleri. İnsanı hep kederle sorgular gibiydiler. Başına gelen çirkin şeylerle gözleri arasında çelişki vardı sanki. Ama askerler kuşkusuz karanlıkta görmemişlerdir gözlerini... İna-

nılmayacak bir suçsuzluk vardı gözlerinde, belki salt renklerinden kaynaklanıyordu bu – her şeyi görmüş ama galip gelmiş gözlerdi onlar. Sesinin gözlerinden çok farklı olduğunu ekleyeyim – belki Alman aksanı yüzünden. Kalın... deneyimli... Çok da sigara içerdi. Morel'in yakalanmasının gün meselesi olduğunu, bundan kaçma şansı olmadığını anlatmaya çalışıyordum. Sözümü kesti. 'Gazetecilerle konuştum, hepsi aynı şeyi söylediler: Kamuoyu ondan yana. Keşke birisi ona yalnız olmadığını bildirebilse...' Meslek hayatımın en aptalca yorumunu o anda yaptım – aktif hizmette kırk yıl geçirdim. 'Ama,' dedim ona, 'bu konuyla siz de çok ilgileniyorsunuz?' Bana gülümsedi, bir an için yüzüme dost gözlerle baktı ve elime dokundu. Sonra ayağa kalktı ve çıkıp gitti.

"Elimde pipom, kayıtsız görünmeye çalışarak orada yalnız kaldım, ama yanımdan her ayrılışında üzülürdüm. Yaşlandıkça birlikteliklere daha çok, giderek daha çok ihtiyaç duymaya başladım. Bir süre daha kaldım orada, masadan masaya dolaşıyordu çünkü, belki yine gelebilirdi. Bazen aynı akşam iki üç kez geldiği olmuştu – saat altıya doğru giderdim oraya, eve dönmeyi canım pek istemezse akşam yemeğini orada yerdim; genellikle yemek siparişimi verirken ve daha sonra, kahve sırasında yanıma gelirdi, tabii yine de orada kaç kişi bulunduğuna bağlı olurdu bu... Hiçbir zaman önceden bilemezdim. Cumartesi günleri oraya hiç gitmezdim, cumartesileri çok meşgul olurdu... Yani, dikkatini çekmek güçtü. Pazartesi en uygun gündü, çok daha serbest olurdu. Daha sonraki yarım saat içinde yapabildiğim tek şey onu uzaktan gözlerimle izlemek oldu. Sık sık bakıyordum – çok güzel ve zarif olduğundan değil, gerçi güzeldi, gerçekten çok güzeldi, ama, bana doğru gelip gelmediğini anlamak için bakıyordum – biraz yalnızlık duyduğu izlenimine kapılmıştım ve

onu ihmal ediyor görünmek istemiyordum. Böylece bütün akşamımı ona ayırdım – orada kaldım ve terasta yemek yedim. Bana şükran duyduğunu sezinliyordum. Bir dostun varlığını gereksiniyor gibi belirsiz bir duygu içindeydim. Yalnızlığa ilişkin deneyimim çok; böyle bir varlığın uzakta da olsa, ne anlam taşıdığını bilirim. Çad Oteli'ni pek sevmem; fiyatlar bir rezalettir orada, sonra hep aynı yüzleri görürsünüz. Ama yine de, eskiden giderdim oraya, hemen her akşam, onun için giderdim – içeri girdiğimde bana gülümserdi. Sanırım, kendince ilgileniyordu benimle. Dostluğa ihtiyacı vardı. Ama böcekleri ve hep aynı plaklarıyla berbat bir yerdi orası – *Remember the forgotten men* adlı, hep kırmak istediğim bir plak vardı – ve bir de sesi terasa çıkar çıkmaz duyulan uğursuz Orsini.

"Orsini'ye karşı özellikle iyi davranmak için çok çabaladım, çünkü kişinin hoşgörülü olması gerektiğini düşünürüm; pis kokmak kokarcanın kendi hatası değildir. İnsan birilerini hayvanca bulsa da bunu belli etmemeli. Bu yüzden ona karşı dostça davranmaya çabaladım. Sonunda beni en iyi dostlarından biri gibi görmeye başladı – dahası, bir seferinde tek arkadaşı olduğumu söyledi, tiksindirici bir yapışkanlık vardı sesinde – böylece onu incitmemek için arada bir evime davet etmeye zorluyordu beni. Ondan öylesine tiksinmeye başlamıştım ki, onu görmek bile başımın ağrımasına sebep oluyordu. Bu durum suçluluk duymama yol açıyor ve gerçek duygularımı gizlemek için büyük çaba harcamam gerekiyordu – bana göre, kimseye karşı duymamam ya da göstermemem gereken duygulardı bunlar. Sonuçta onun ya da benim oturduğum yerde, terasta, yıldızlara bakarak akşamlarımızı sık sık birlikte geçirmeye başladık. Sefil herif bana öyle itici geliyordu ki yalnızca orada, yanımda bulunduğu, yıldızlara

baktığı için sonunda yıldızlardan da iğrendirdi beni. Dahası, bundan hoşlanıyordu sanki, güzel buluyordu yıldızları. Bunda da tiksindirici bir yan var gibi geliyordu bana. Orsini gibi birinin yıldızları sevmesi, yıldızların genelde düşünüldüğü gibi olmadığını kanıtlıyordu. Böylece akşamlarımızı sık sık birlikte geçiriyorduk, herkese ve her şeye karşı içindeki zehri akıtışını duymak zorunda kalıyordum. Orada, yanımda oturup sessiz ve dalgın yıldızlara bakarken, onun pis salgılarıyla onlara nasıl ulaşabileceğini düşündüğü izlenimine kapılıyordu insan. Bir yere kadar bunda başarılı olduğu da söylenebilir; çünkü her tür insanla her tür fiziksel serüveni Minna'ya yükleyerek pis sıvılarını ona bulaştırmakla geçiriyordu zamanını – Minna ile yıldızlar arasında bağıntı kurmamın gülünç bir romantizmle ilintili olmadığını söylememe gerek yok – bunun için çok yaşlıyım – Orsini için, onun gökkubbemizdeki uzak gezegenler kadar ulaşılmaz olduğunu ve onu karalayarak kendini avuttuğunu söylemek istiyorum. Kadınlar hakkında çirkin konuşan kişilere hiç katlanamam. Bu yüzden Orsini'nin benimle yalnızken, kendi evimin terasında, en yakın komşumdan beş kilometre uzakta, böyle davranmasına nasıl izin verdiğimi sorabilirsiniz. Ancak, kuşkucu ve kötü niyetli biri olduğundan, doğru dürüst konuşmasını söyleseydim, Tanrı bilir, ne saçmalıklarla kuşkulanırdı benden – yani o genç kadına karşı gizli duygular türünden şeyler. Her şeyi en temel ilişkiler içinde gören biriydi. Üstelik, Minna'yla ilgili saçmalıklarını engelleseydim, onun hakkında başka türlü konuşamayacağından, bana artık ondan hiç söz etmeyebilirdi. Yalnızca ve yalnızca bana ondan söz eden tek kişi olması sebebiyle, haftada iki üç kez evimdeki varlığına katlanıp katlanmadığımı kendime sorardım bazen. Yine de, bu durum başka yerlerde, ona benden daha çok

inanmaya yatkın kişilerin önünde pisliğini akıtmasına engel oluyordu. Kendimi ne acı bir konuma soktuğumu anlıyorsunuz. Üstelik, Orsini'ye karşı içtenliksiz davrandığım duygusu, beni özellikle başkalarının yanında ona karşı iki kat daha iyi davranmaya itiyor, biz İngilizlere karşı sık sık yöneltilen ikiyüzlülük suçlamasından sakınmaya zorluyordu – sonunda, bütün Fort Lamy'de Orsini'den en çok tiksinen kişi ben olduğum halde, herkes dost olduğumuza inandı.

"O akşam terasın öbür ucunda, söylediği her sözü anlayan zenci delikanlıların önünde, yerlilere sövüp saymakla meşguldü. Ona kalırsa, hiç kuşkusuz Morel'e yardım eden yerliler, Kenya gibi Çad'da da siyasal huzursuzluk olduğuna bütün dünyayı inandırmak istiyorlardı. Afrika'da bize çok zararı dokunan aptalca bir konuşmaydı bu. Saçmalamalarından öyle tedirgin olmuştum ki bir ara Minna'yı gözden kaybettim, yeniden gördüğümde önümde, masanın yakınında duruyordu. Ayağa kalktım. Şimdi düşününce, yüreğimin birden her zamankinden daha hızlı çarpmaya başladığını hatırlıyorum – bu da, kalbimdeki bozukluğun o zaman da var olduğunu ve ani bir davranışın kalp atışlarının hızlanması için yeterli olduğunu kanıtlıyor. Üzerinde pek durmadım."

Albay Babcock derin derin düşünür gibiydi.

"Daha önce de söylediğim gibi, en çarpıcı olan yanı gözleriydi. Çok açık sarı saçları, garip bir biçimde düz ama dolgun dudakları, çıkık elmacık kemikleri ve güven duygusu veren gözleriyle, uzun boylu... biçimli bir kadındı. İnsan gözlerine baktığında etkilenirdi. Hasır sandalyeye oturdu, Chari nehrinin karşı kıyısında bir noktaya bakarak, sessiz, kımıldamadan durdu bir süre. Dönüp, neyin onu böylesine büyülediğine bakacaktım az daha. 'Yerlilerden yardım gördüğünü ileri sürüyor Orsini. Keşke bu doğru olsa.' Bu dü-

şünceyi saçma bulduğumu söyledim. 'Yerlilerin bir filde gördüğü tek şey et,' dedim. 'İnanın bana, Afrika hayvan topluluğuna karşı tümüyle kayıtsızlar. Sürüler ekinleri çiğneyip, yönetim de birkaç hayvanı vurduğunda örnek olması için, hayvan ölülerinin oldukları yerde bırakılıp çürümesi gerekiyor. Ama görevli arkasını dönünce, zenciler etin üstüne üşüşüp iskeletten başka bir şey bırakmıyorlar geriye. Fillerin güzelliğine, soyluluğuna, onuruna, vb... gelince; bunlar, ulusların kendi geleceklerini belirleme hakkı gibi, katıksız Avrupalı düşünceleri...'

"Sesimi soluğumu kesen bir ateş, bir tutkuyla döndü bana doğru. 'İşte size inanan bir insan, Albay Babcock,' dedi, 'Sizi bir şeyleri korumaya çağıran bir insan. Sizinse tek yaptığınız, sorun sizi hiç ilgilendirmiyormuş gibi, soğukkanlılıkla olayı kuramsallaştırmak. Hayattaki güzelliklere inanıyor o, ama siz, hepiniz o güzelliği küçümsemekten başka bir şey yapmıyorsunuz; bir şeyler yapılabileceğine, bir şeylerin korunabileceğine, cömert ve ince olunabileceğine – her şeyin, çaresiz, çirkinliğe mahkûm olmadığına inanıyor o.'

"Bu beklenmedik çıkışa öyle şaşmıştım ki -üstelik onun böyle konuşması, anlıyorsunuz değil mi, başma gelen bunca şeyden sonra... bunca şey gördükten sonra, kendi gözleriylepipom ağzımdan düşmüştü. 'Ama, sevgili yavrum,' diye kekeledim, 'Afrika hayvan topluluğunu korumak için nasıl bir tutkudur ki bu...' Sözümü kesti: 'Ah, lütfen, gerçek sorunun ne olduğunu göremiyor musunuz? Sorun salt kendinize, sağduyunuza, aklınıza, başarma, evet, başarma yeteneğinize güvenip güvenmediğinizde. Orada, savanlarda size inanan; inceliğe, cömertliğe, bir... bir büyük sevgiye, içinde fil sürülerine ve... ve yaşayan en düşkün köpeğe bile yer olan bir büyük sevgiye sahip olduğunuza inanan bir adam var!'

"Gözleri yaşlarla doluydu, olağanüstü güzel saçları ve yüzü haklı olduğunu söylüyordu bana. 'Eğer siz İngilizler sorunun ne olduğunu anlamıyorsanız, İngiltere'nin bir başka yalan, bir masal olduğunu gösterir bu – *Ein Wintermärchen*,'* diye Almanca bitirdi sözlerini. Sonra ayağa kalktı, terasın karşı yönüne doğru yürüdü. O akşam onu bir daha görmedim. *Ein Wintermärchen? Ein Wintermärchen?* Sanırım bir masaldı bu. Ne demek istediğini tam olarak anlamamıştım. Gerçekten İngiltere'nin Sir Winston Churchill önderliğinde filleri korumak için harekete geçeceğini mi umuyordu acaba? Büyük bir hayvanları koruma derneği gibi, Morel'in yanında yerini almasını mı bekliyordu? Beni neden kınadığını tam olarak anlayamıyor ama aynı zamanda hatalı olduğumu belli belirsiz seziyordum. Her şey bir yana, benim yaşımdaki emekli albaylar bu tür durumların üstesinden gelmeye pek uygun değildi. O gece gözümü kırpmadım. Yatağımda dönüp durdum, yüzü gözlerimin önündeydi, haklı olduğuna emindim, çünkü acı çektiği öylesine belliydi ki. Güvenini haklı çıkarmadığımı garip bir biçimde duyumsuyordum ve dünyanın bir köşesinde ondan başka kimsem olmadığından -Devon'da hâlâ uzak bir kuzenim vardoğal olarak üzüntü duyuyordum. Bana karşı biraz haksız davrandığına ilişkin bir duygu da vardı içimde. Üstelik..."

Albay gözlerini yukarı kaldırdı. Yorgun görünüyordu, gözleri derinleşmiş, yüz çizgileri keskinleşmişti. Ama bakışları taşıdığı acıya karşın güçlüydü. "Nasıl söyleyeceğimi gerçekten bilmiyorum. Her şey bir yana... Şöyle söylemem uygunsa eğer; ömrüm boyunca fillere hep saygı duydum gibi geliyor bana."

*) Heinrich Heine'nin *Deutschland, Ein Wintermärchen* (Almanya, Bir Kış Masalı) adlı yapıtına gönderme. (ç.n.)

ON BEŞ

Daha sonra, söylentiler doruk noktasına ulaştığında ve herkes gizli korkularını yepyeni bir dehşetle çoğaltırken -Afrika milliyetçilerinin Morel'e açıkça yardım ettiği ve onu kendi siyasal amaçları doğrultusunda kullandığı söyleniyordu- tam bu sırada, Saint-Denis, her geçen yıl kendisinden bir şeyler eksilten ve geriye dazlak bir kafa, kara bir sakal ve neredeyse gizemli bir evrensel sağlık düşüyle bozulmuş bir çift gözden başka bir şey bırakmayan bir özveriyle, Oulé tepelerinin yöneticiliği görevini sürdürdüğü unutulmuş delikten dışarı çıkıp geldi ve olaya çok daha alçakgönüllü, insanca boyutlar kattı. Savanlarda Morel'le karşılaştığını, Morel'in yalnız ve yardımsız, bitkinlik ve yüksek ateşten yarı ölü durum-

da olduğunu açıkladı. Nerede karşılaştığı sorulduğunda, şaşkınlık dolu, ama öfkesiz, uzun, dik bakışlarla baktı soruyu sorana – sonra da kimsenin karşı koyamayacağı bir sakinlikle uzaklaştırdı adamı. Evet, savanın ortasında karşılaşmıştı onunla, Morel kinin istemişti kendisinden. "Ve siz de verdiniz, öyle mi?" Evet, tabii vermişti, o sırada kim olduğunu bilmiyordu. Alev alev yanan, coşku dolu, içinde yalnızlığın ve Tanrısızlığın pusu kurduğu gizemli bakışlarını gazetecilere dikmiş, hiçbir şeyin, Morel'in dış görünümünde hiçbir şeyin onun insanlıkdışı biri olduğunu göstermediğine gazetecileri inandırmaya çalışıyordu. Sövgülerin dinmesini bekledi, binlerce dövüşte tüylerini yitirmiş ama hâlâ gözüpek, küçük bir horoz cakasıyla ekledi: "Biraz da cephane verdim ona." Ah! oh! sesleri yükseldi, Saint-Denis hoşnut görünüyordu. "Evet, cephane verdim. Tehlikeli biri olduğunu nereden bilebilirdim? Güncel haberlerden kopuk, çeçe sinekleriyle savaştığımız bölgelerden birinde altı haftadır denetleme turundaydım. Filçayırlarından bir beyaz adam çıkageldi ve bana Obo'yu geçerken avlanma cephanesini kaybettiğini söyledi – biraz cephane verebilir miydim kendisine? Verdim. Bir doğabilimci olduğunu ve Afrika hayvan topluluğu üzerine çalışma yaptığını söyledi. Bunun soylu bir girişim olduğunu belirttim. Daha sonra ikimiz de yolumuza gittik."

Sonra herkes gibi, olayın sebepleri üzerine giriştiği sonsuz tartışmalardan uzaklaştığında ve geride Afrika'nın her zaman son sözü söyleyen çok yıldızlı, uzun gecelerinden başka bir şey kalmadığında Saint-Denis, Cizvit'e, o anda, yanıbaşında üzüntülü bir kadının varlığını neredeyse fiziksel bir keskinlikle duyumsadığını anlatacaktı. Kadın kendisini öyle dikkatle dinliyordu ki, sorguya çekildiğini duyumsayarak başını o yöne çevirmişti Saint-Denis.

"Gri kaşmir şalını iki eliyle kavramış, gölgeler içinde duruyordu, tutkulu durgunluğu Yunan tragedyalarını hatırlatmıştı bana. Alabildiğine sert sövgüler yağdıran o sefil küçük insan yığınının ardında cesur ve dimdik duruşuyla onu gördüğüm ân, bakışlarıyla karşılaştığım ân, onun bu işin bir parçası olduğunu, bu konuyla şöyle ya da böyle derinden ilgilendiğini ve kalben Morel'den yana olduğunu hemen anladım. Göz ardı edilemeyecek bir biçimde üstüme gelen o acıma dalgasına karşı kendimi koruma içgüdüsüyle, pek de işin alayına kaçmadan, bir budala gibi, 'Bak sen, bak sen' diye düşündüğümü hatırlıyorum. O anda, doğal olarak herkes gibi, o güzel başın içinden geçenlerden kuşkulanmak aklıma gelmemişti – bugün pek uzakta sayılmasak da, 'o anda' diyorum. Söylenebilecek tek şey, o olayda herkese yer olmasıydı; size, bana, fil sürülerine ve hâlâ doğmamış binlerce şeye... Ancak, o anda hiçbir şeyden kuşkulanmamıştım tabii."

Birkaç dal parçası attı ateşe; alevler yükseldi, birbirlerine sokuldu, sonra yine giderek alçaldı. Cizvit, karanlığa dikmişti gözlerini.

Saint-Denis, gecenin sessizliğiyle ve ayakları dibine yığılmış, ayın sınırlarına doğru uzanan tepeler dizisiyle yeniden bütünleşmek için bir süre sustu.

"Çevremdekiler nereye baktığıma dikkat etmiş olmalıydılar, başlar Minna'ya dönmüştü çünkü, birkaç kişi güldü ve alaycı bir ses yükseldi: 'Minna'nın dilekçeyi imzaladığını herhalde biliyorsunuzdur?' Bilmiyordum. 'Gelin, bir içki için bizimle,' dedim kıza. Özür diledi, zamanı yoktu, servis yapan çocuklara göz kulak olmalı ve plakları değiştirmeliydi... Arkasını döndü ve uzaklaştı. Nedendi bilmiyorum, onu sonsuza dek yitirmişim gibi aptalca bir duyguya kapılmıştım. Gidip yeni bir plak koydu: *Remember the forgetten men*, ya da bu-

na benzer bir şey. Ama hemen geri döndü ve sanki kendisine karşın davranıyormuş gibi masamıza oturdu. Konuşma tabii Morel'le ilgiliydi hâlâ: Verdiğim birkaç fişekten başka cephanesi yoktu, ormanda uzun süre dayanamazdı, vazgeçmek zorunda kalacaktı. 'Evet,' diye ekledi biri, 'işi bitik artık, fillerin ona nasıl yardım edebileceğini anlamak güç.' Usanmıştım: İnsan avı ortamı içinde duyumsuyordum kendimi.

"Özellikle Orsini'de seziliyordu bu. Benim masamda değildi – yirminci yüzyılın 'zambak beyazı' uygarlığının ta tepelerinden beni küçümsediğini, 'yerlileşmek'le suçladığını sanıyorum – o dayanılınaz ses terasın öte yanından beni izliyordu – o sesi gecenin öbür sesleriyle birlikte taşımayı öğrenmek gerekiyordu. Gazetecilerle konuşuyordu. Çevresinde bir çember oluşmuştu, çünkü 'her şeyi açıkça gören' ilk kişi O'ydu. 'Yetkililerin suç sayılabilecek savsaklamaları' ve 'beyazların Afrika'daki saygınlıklarının onarılmaz biçimde zedelenişi' üzerine bağırıp çağırmakla meşguldü. Bazı yüksek mevkilerdeki danışıklı dövüşten de söz etti ve bu bağlamda Morel'le ilgili şaşırtıcı bir cümle kullandı, gerçekten çok ileri giden bir cümle. Haksızlığın coşkusuyla dolu o sert ses – Tanrım, hâlâ onun sesinden söz ediyorum – zaferle alayın birleştiği şaşırtıcı bir ses tonuyla haykırmıştı: 'Ve beyler, unutmayınız, idealist dediğiniz adam işte bu' – gerçeğin bu kadar yakınına inen bir nefret darbesi duymamıştım hiç. Orsini'nin düşünceleri, belirsiz, kin dolu ve dolambaçlı bir biçimde, hedefin tam ortasını yakalamış gibi geliyordu bana; anlatması güç ama yadsınamayacak kadar açıktı; hoşgörü, adalet ya da özgürlük denen insanca kavramların ardına düşmüş o hantal, dokunaklı devlerin çöküntüsü çınlıyordu sesinde – yitirilmiş davaların birinden öbürüne, yenilgiden yenilgiye koşarken o devlerden biri çıldırmış, artık neye baş

koyduğunu bilmeden son fillerle yan yana ölmek için kara Afrika'ya gelmişti. Orsini'nin elinden kaçırmayacağı bir umutsuzluk ve çöküntü söz konusuydu. Son sözlerini hâlâ hatırlarım, terasın öbür yanından duyulabilen bir çınlamayla bağırmıştı : 'Görevlerini yapmaktan aciz yetkililerin başarısızlığı karşısında, yakında yönetimi devralmak durumunda kalacak bildik Afrikalı eller karışacaktır işe.'

"Kalktım gittim: Bayağılığı gösterişe dönüşen ve bütün dünyayı küçük hesapları içinde yok eden o sesten kurtulmak, oradan bir an önce uzaklaşmak için acele ediyordum. Huzur duymak için gökyüzünün ve yeryüzünün uçsuzluğunu çevremizde bulmak istediğimiz ânlardan biriydi; insana güçlü dostlukları ve yardımları düşleten bir ân. Dışarı çıkmak, nasıl bakılacağı bilindiğinde şu yaşlı Afrika'mızı oluşturduğu görülen yıldızlarına geri dönmek istiyordum."

Saint-Denis, uçsuz bucaksızlığı nedeniyle, yakın gibi görünen gökyüzüne doğru kaldırdı başını. "Elinizi uzatıp dokunabilirsiniz," dedi, sesi dingin bir kaynaktan doğar gibi yumuşaktı. "Üzgündüm, sanırım o akşamdan sonra, Orsini'yi düşününce artık düşmanlık duymuyordum; sonunda beni ona yakınlaştıran bir anlayış içindeydim. Onu hâlâ görüyorum; rengi beyazlaşmış, dudakları dünyaya ilişkin bildikleriyle hırçınca bükülmüş -gülümseme denemezdi buna-, evet, onu hâlâ görüyorum ve sanırım hep göreceğim; şiddetli kini içinde acınası gözleriyle, daha çok da yumrukların nasıl da yetersiz kaldığını gösteren bir hareketle yumruklarını savururken. Bazen Orsini'nin bütün yaptığının, aşırı derecede mağrur bir insan kavramına -kendini dışlayan bir kavrama- karşı, karmaşık bir cesaretle kendi ölçülerini savunma olduğunu düşünüyorum. Kendi küçüklüğünde nereye ait olduğunu görüyordu kuşkusuz. Morel'in, öbür ucundan, yu-

karından tuttuğu bir pelerini olanca gücüyle kendi üstüne doğru -aşağı doğru- çekiştirip durdu. Onunla örtünmeye çalıştı sürekli, ne pahasına olursa olsun, açıkta kalmadığını kanıtlamaya çalışıyordu. Dostluk ihtiyacının acısını duymuş olmalıydı yüreğinde."

Saint-Denis sustu. Sözleriyle açığa vurduğu sempati ve acıma arasındaki çelişkiyi sezmişti belki de birden. İçini çekti.

"Orsini'den söz ederek herhalde canınızı sıkıyorum. İlginizi çekmediğine eminim ve bu da, Orsini'nin sürekli karşı çıktığı yazgısının bir parçası. İsterseniz, Orsini'yi bir yana bırakalım. Bu yüksek tepelerde ona yer yok.

"Terastan ayrılıp çıkışa doğru yürüdüm. Elimin üstünde bir el duyumsadığımda, Çad Oteli'nin girişini biçimlendiren o gülünç, görkemli kemerin altındaydım. Homurdandım: Zenci kızlar, karşılığı pazaryerindeki boş kulübelerde ödenen alçakgönüllü servis önerileriyle gelirlerdi bazen. Ama Minna'ydı karşımdaki. 'Sizinle biraz konuşabilir miyim?' Durakladım. Onunla ilk karşılaşmamdan beri, Fort Lamy'e her gelişimde, onunla konuşmaktan, dahası ona bakmaktan kaçınmıştım hep. Tek başıma, hatıralarım olmadan savanlarda yaşıyordum. İnsanın, aklımda Minna gibi bir kızın düşüyle yalnızlığına geri dönmesi çok kötüydü, hayatını özgürce seçemediğini ve onu elinden kaçırdığını anlayıncaya kadar insanın içini sızlatırdı bu duygu. Yine de izledim onu. Tehlikeleri küçümsemekten korkmayan o güçlü kişilerden biri olduğum sonucuna varmazsınız umarım."

ON ALTI

"Beni yukarıya, odasına çıkardı. Çad Oteli, 1937 yılları sömürge mimarisinin en gösterişli üslûbunda yapılmıştı. Odası, helezon biçimindeki merdivenin tepesinde, az önce söz ettiğim görkemli sütunun üstüne oturtulmuş iki kuleden birinin içindeydi. Çok zevkli döşenmişti. Gerçek bir evi – İngilizlerin deyişiyle bir 'yuva'yı nasıl kurabileceğini kolayca anlayabiliyordu insan...

"'Hiç gelmediler buraya,' dedi, 'hiç.' Aşağıdaki müşterilerden söz ediyor olmalıydı – konuşmalarının ve kahkahalarının zayıf yankısını duyuyorduk. Dikkatle baktı bana, meydan okur gibiydi, kendini savunmaya, haklı çıkarmaya çalışıyordu sanki. Ancak, bu tür bir tartışmaya girmemeye kesin

kararlıydım – gerçekten çok önemli değildi bu. Duvara iğnelenmiş resimlerin beni sarstığını hatırlıyorum: Köpekler, kediler, bildik çocukça döküntüler – çocukluğun bulanık hatıralarını canlandırmıştı bunlar bende. Her şey çok rahatlatıcıydı. Evet, onları buraya getirmemekte haklı, diye düşündüm. Kendinden geçişleri sırasında engelleyici olabilirdi. Anlayacağınız, pek istekli değildim. Dönüp baktım: Sarı saçlardan oluşan başlığıyla uzun boylu bir kadm, bir Alman – oldukça solgun yüzlü ve gözleri – nasıl söyleyeyim – ve bunların hiçbiriyle ilgisi olmayan gözleri. Birden sormak istedim: 'Peki ama ne yapıyorsunuz siz burada? Niçin buradasınız?' Kuşkusuz Çad'da – ya da dünyanın başka yerlerinden pek çok kişiye sorulabilecek bir soruydu bu.

"Biraz da içki içiyor gibi geldi bana. Gözleri ışıl ışıl, saçları dağınıktı, uysallıktan hiçbir iz yoktu şimdi davranışlarında. Dünyada onu koruyabilecek tek şeymiş gibi şalına sarılmıyordu artık, başını dik tutuyor, zafer kazanmış gibi duruyordu – evet – küstahtı görünümü. Neden bilmiyorum ama onu birden itici buldum, neredeyse elle tutulabilir bir düşmanlık. Hızlı hızlı, sert sert, oldukça mekanik bir tavırla aşağı yukarı dolaştı odada. Acelesi vardı sanki. Masanın üstünde konyak şişesi ve tek bir bardak duruyordu. Biraz daha dikkatle izledim onu, ama neredeyse küçümseyen bir gülüşle başını iki yana salladı.

"'Yo, hayır,' dedi, 'sarhoş değilim. Arada bir kendi kendime içerim tabii.' Fransızcası pek iyi değildi. Çok sertti aksanı, incelik ve ölçüden yoksundu sesi – çok yüksek bir tonla konuşuyordu.

"'Ama bu akşam, burada bulunmayan biriyle birlikte içtim.'

"O anda herkesin yaptığı hatayı yaptım. Yanılmak çok kolaydı, durum yanılgıya düşmeye çok uygundu. Kızın öykü-

sünü kabaca biliyordum. Berlin'le ilgili bölümü, savaşı, baskınla ele geçirilen kenti, tecavüz olayını, yıkıntıları, sağ kalmanın güçlüğünü ve zevk ihtiyaçları için ondan yararlanan erkekleri çok iyi biliyordum. Bu yüzden küskünlüğünü ve kinini anlayabiliyordum; ve aklıma gelen bu ilk açıklama biçimi hiç de onur kazandırmadı bana. İnsanlığın çok az bir çabayla ve kaba bir biçimde sunabileceği, görülmeye değer her şeyi bu yirmi üç yaşındaki kız görmüş, diye düşündüm kendi kendime, şimdi de, türümüze sırt çeviren ve elinde silahla fillerin tarafına geçen bir adamın savanların derinliklerinde var olduğunu düşünerek kötücül bir sevinç duyuyor olmalıydı. Odasının kapısını kilitleyip, ortak düşmana karşı tavrını açıkça ortaya koyan teröristin sağlığına kadeh kaldırırken *Prosit** diyen Berlinli kız gözlerimin önünde canlandı birden. Bundan daha büyük bir yanılgı olamazdı."

Tepelerin dinginliği içinde Saint-Denis'yi dinleyen adam, yaşlı Afrikalının sesindeki acıdan bu hatanın hatırasının sonsuza kadar onunla birlikte yaşayacağını seziyordu.

"Gösterdiğim ilk tepkide her şeyden önce suçluluk duygusu vardı. Çok acı çekmiş insanlara karşı duyulan bir tür içgüdüsel güvensizlik. Sakatların, biraz da zalimce, göz zevkinizi bozduğunda duyulan tedirginlik. Sonra, çok acı çekmiş kişilerin sizinle... sizinle artık suç ortaklığı yapamayacağı düşüncesi. Artık sizinle top oynamayacakları... Bundan böyle, nedense bozulmuş oldukları düşüncesi. Can sıkıcıdırlar onlar: Kötü yazgılarından dolayı insan sempati duyar, ama sağ kaldıkları için biraz da suçlar onları. Alman ırkçılığı kuramcılarının Yahudileri yok etme saplantıları biraz da bu düşünceden kaynaklanıyordu: Çok acı çektirilmişti onlara ve bu yüzden, insan soyuna düşman olmaktan başka bir şey ola-

*) (Alm.) "Şerefe". (ç.n)

mazlardı artık. O anda ilk tepkim -doğruyu söylemek gerekirse, ani bir acımayla birlikte- buydu. O kızla Morel arasında var olan tek bağlantının ortak bir kin ve nefret olduğuna içtenlikle inanıyordum. Evet, bundan daha büyük bir yanılgı olamazdı. Ancak o kızın, Minna'nın, gerçeği anlamamızı hiç de kolaylaştırmadığını söylemeliyim.

"'Size teşekkür etmek istedim,' dedi ağırbaşlı bir tavırla, aramızda resmi bir ilişki kurar gibi. *'Ich wollte Ihnen danken.'** Aklımdan, ister istemez biraz da saldırganca, Almancaya çevirdim. Bir sigara yaktı. 'Ona yardım ettiğiniz için teşekkür etmek istedim. Kinin ve cephane verdiğiniz ve onu polise ihbar etmediğiniz için. Anladınız, en azından.'

"Hayır, Ulu Tanrım, hiç de anlamamıştım." Saint-Denis'nin sesi alaycı bir öfkeyle doluydu. "Hayır, hiçbir şey anlamamıştım – ama, diyorum ya, hiçbir şeyi kolaylaştırmıyordu kız. Birden ne yaptı, biliyor musunuz? Belki gözlerimden bir şeyler okumuştu –insanın onu gözleriyle izlememesi imkânsızdı... Her neyse, gülümsedi bana – en kötüsü de, yaşlar vardı gözlerinde, yemin ederim – gülümsedi ve sabahlığının kuşağını çözdü. Önünü açtı sonra. 'İster misiniz?' dedi. Elleri kalçalarında, önü açık kendini sunuyor ve başı dimdik yüzüme bakarak orada öylece duruyordu. Erkekleri böyle sanıyordu işte, beni de öbürlerinin dışında tutmadığını belirtmekten tedirgin gibiydi. 'İsterseniz,' dedi. 'Benim için hiç önemi yok, yok böyle bir şey, hiçbir zaman olmadı, bu beni lekelemiyor artık. Eğer size zevk verecekse...' Bir hemşire gibi, yardımsever bir rahibe gibi, gülümsedi yine... Bu Berlinli kadınların cinsel yönden iyice yoldan çıktıklarını ve isterik olduğunu söylerler." Saint-Denis başını kızgınlıkla iki yana salladı.

*) (Alm.) "Size teşekkür etmek istedim". (ç.n.)

"İşin içinden çıkın bakalım. O tepeden bakan tavrını bir görecektiniz, o tavır Alman ulusuna özgüdür, öyle değil mi? 'Benim için hiç önemi yok, yok böyle bir şey, hiçbir zaman var olmadı, bu beni lekelemiyor artık.' Sanki hiçbir zaman, hiç kimse ona sahip olmamış gibi, sakin, zafer dolu bir ses tonuyla düşüncesini açıklayışını duyar gibiyim. Ne demek istiyordu? Bu tür şeylerin insanı kirletmediğini mi? Böylece geçmişinden kurtulmaya, yeniden bir tür bâkirelik mi kazanmaya çalışıyordu? Bunun hatırasından kendini kurtarmak mıydı amacı? Berlin'i Ruslardan geri almaya mı çalışıyordu, neydi peki? Kendine en çok acı veren, en çok yaralayan şeyi küçümsemeye çalışarak yiğitçe savaşan, kendini savunmaya çalışan bir küçük çocuk muydu yoksa? Her neyse, sabahlığının önü açık, orada, önümde duruyordu ve..." Saint-Denis boşluğu ezmek istercesine sert bir hareketle ellerini birbirine kenetledi.

"Ona dokunmadım. Çok şaşkındım ve çabuk tepki gösterememiştim, hepsi buydu sanırım. Kısacası, unutulmaz bir gece, dahası bir erkeği mutlu etmek için yeterli bir beş dakika bile geçirmedim kollarında. Davranışım belirgin bir acımayı açığa vurmuştu herhalde, çünkü sinirli bir tavırla sabahlığının önünü kapadı, bir bardak dolusu konyak doldurdu kendine, dayanıklı olduğunu kanıtlamaya çalışan bütün genç kızlar gibiydi.

"'Çok içiyorsunuz,' dedim sertçe. Bardağını bıraktı. Tabii şimdi de ağlıyordu.

"'Nerede o? Lütfen söyleyin, nerede?'

"O seste neler gizliydi, nasıl bir tutku gizliydi, bilmiyorum. Ama 'bazı insanlar nasıl da şanslı' diye düşündüğümü çok iyi hatırlıyorum. Elli beş yaşındayım, yine de, Morel'in yerinde olmak için neler vermezdim – o anda, inanın bana,

beş yüz kilometre ötede, savanların derinliklerinde değildi Morel, o sesin içindeydi. Ve hâlâ Morel'in nerede olduğunu soruyordu bana!" Saint-Denis utanıp şaşırmış gibi bir ifadeyle baktı Cizvit'e ve Peder Tassin, şaşkınlığını paylaştığını belirtmek istercesine çabucak başını salladı.

"Tanrı beni bağışlasın, biraz da alayla, 'Matmazel,' dedim, 'elinden tutup onu korumaya çalışmak için ormana girmeye hazır olduğunuzu biliyorum, ama akılcı davranmalısınız. Size bir şey itiraf edeceğim: Onunla ormanın kıyısında karşılaşmam rastlantı değildi. Yerini bulmak, ilişki kurmak ve onunla tartışmak için yeri göğü aramıştım.' Hiçbir şey söylemeden sigarasını içti ve hakkımda ne düşündüğünü belli etmemeye çalışan gri gözleriyle beni izledi – zavallı bir budala olduğumu içinden yineliyordu herhalde." Onaylamadığını belirtmek istercesine ani bir baş hareketi yaptı Cizvit.

* * *

"'Ormandaki tamtamlar haftalardır Morel'den başka bir şeyden söz etmiyorlar,' diye sürdürdüm konuşmamı. Afrika davullarının dilinden anlayan son beyaz benim. Söyledikleri, Afrika barışı açısından iyiye işaret değildi. Bir efsanenin doğuşuydu bu; davullar nefretin diliyle konuşuyorlardı ve inanın bana fillerden hiç söz edilmiyordu.

"'Afrika'nın özerkliğini, Afrika Birleşik Devletleri'ni düşleyecek kadar yaşlı bir Afrikalıyım ben, ancak sevdiğim bir ırkı uzak tutmak istediğim bir şey varsa bu da tepeden tırnağa ırkçılıklarıyla Afrikalı yeni Stalinler, yeni zenci Napolyonlar, yeni İslam Mussolinileri ve Hitlerleridir. Yine de deneyimli kulaklarım davulların dilinde bu konuşma biçimini tanımakta güçlük çekmedi. Bölgesel olarak benim sorumluluk alanıma girmediği halde, Morel'le konuşmak is-

tedim. Bölgemdeki kabileler bozulmamıştır ve ben orada bulundukça onları kimse zehirleyemez. Benim oralarda yerlilerin hâlâ ağaçlarda yaşadığı bölgeler vardır: Onları aşağı inmeye zorlayacak bir adam değilim ben. Yapmak istediğim tek şey, nükleer çağın sağ kalanlarına birkaç dal parçası saklayabilmek. Kaldı ki; kara halkımın fetişlerine, o fetişlerin üstünü örtmesi istenen siyaset ve sanayi süprüntülerinden daha çok inandığım ânlar oluyor.'

"Morel'e söylemek istediklerimin bir bölümü bunlardı, ancak onunla karşılaşmak isteyişimin çok daha önemli bir sebebi vardı: İçten olup olmadığını, türümüze öfkeli bir çığlıkla karşı çıkan birinin, kalbimdeki adamın, gerçekten var olup olmadığını anlamak istiyordum.

"Nerede olduğuna ilişkin en ufak bir bilgim yoktu, çünkü hemen her yerde görülmüştü – pazaryerlerinin tümünde, genellikle kanatlı bir at üstünde, elinde keskin bir kılıç tutarken görüldüğüne ilişkin övünç dolu söylentiler dolaşıyordu. Sonunda, benim delikanlıyı, Oulé tepelerinin en büyük ve kuşkusuz en son fetişist kabile başkanının oğlu olan N'Gola'yı, babasından yardım istemeye gönderdim. Dwala eski bir dosttur, büyük mucizeler yaratır – gerektiğinde yağmur yağdırır; ölümcül hastaları ayağa kaldırır; siz kendiniz çağırmamışsanız ve içinizde uzun süredir barınmıyorsa eğer, sizin adınıza dualarıyla cinleri kovalar. Hangi ülke olursa olsun, ülkesine onur verecek büyük bir adamdır. Derin saygım vardır ona. Beni anlayacağından emindim ve yanılmıyordum."

Üç gün sonra, N'Gola geri döndü ve babasının benimle görüşmek istediğini söyledi.

"Dostum Dwala'yı görmeye gittim."

ON YEDİ

"'Kulübesinin gölgeliği altında kabul etti beni – yaşlı, kırışık, kısa boylu bir adamdı; bağdaş kurmuş, gözleri kapalı oturuyordu. Yüzü ve bedeni mavi, sarı ve kırmızıya boyanmıştı. Bundan, bir büyü töreninden yeni döndüğünü anlamıştım. Bitkin görünüyordu. N'Gola küçük bir kızı ölümden yeni döndürdüğünü söyledi." Saint-Denis durakladı, dudaklarını büzerek tedirgin gözlerle baktı Cizvit'e.

"Sanırım gülümsediniz, Peder. İsterseniz gülümseyin – düş gücünden yoksun olan ilk rahip siz değilsiniz. İsterseniz, çok basit olduğumu düşünün ve daha sonra genç meslektaşlarıma Saint-Denis'nin tümüyle yerlileştiğini, yıllardır karaderili insanlar arasında yaşadığı için onların batıl inançlarını

benimsediğini, nasıl olursa olsun, sorumlusu bulunduğu bölgeye yeni düşüncelerin sızmasını önleyen bir gerici olduğunu fısıldayın. Hakkımda bunları söylediklerini biliyorum. Ne var ki, yüksek ateşli bir nöbetin ardından uzun süre -iki saat- ölü gibi yattıktan sonra Dwala tarafından ayağa kaldırıldım. Beni geri döndürmek için korkunç çaba harcadığını söylemişti, çünkü uzun yol katetmiştim. Bunda hiçbir olağanüstülük göremiyorum. Onların kendi gizleri var, bizim kendi gizlerimiz; ve ben – ben Afrika'ya inanıyorum." Cizvit onayladığını belirten bir işaret yaptı çabucak.

"Her neyse, kız, Minna, beni dikkatle dinledi. Dahası, bana karşı dostça bir yaklaşım içinde görünüyordu. Bir koltuğun kolunda, bacak bacak üstüne atmış oturuyordu. Hayatıma ve gördüklerime ilişkin her şeyi ona anlatma isteği duyuyordum. Ama o anda, tabii yalnızca Morel hakkında konuşabilirdim onunla. Belki daha sonra bana sorular soracaktı. Oldukça ilgili görünüyordu. Gözlerini benden hiç ayırmadı ve sinirli bir tavırla birbiri ardına sigara içip durdu.

"Dwala'yla nasıl konuştuğum ve Dwala'nın cansız kolları, gözkapakları altında görünmeyen gözleriyle nasıl da kıpırtısız oturduğunu anlattım; soluk almıyor gibiydi. Beni dinleyip dinlemediğini bile bilmiyordum Dwala'nın. Belki de çoktan Morel'i aramaya çıkmış, onu bulmak için binlerce kilometrelik ormanı aşmakla meşguldü. Genelde canlı, hareketli, sürekli el kol hareketleri yapan bir insandı. Kafasındaki ve çenesindeki gri tüyler diken diken olmuş bir görünüm verirdi ona. Ancak bu kez gerçekten bitkin görünüyordu. Her şeye karşın, belki de beni duyabilir düşüncesiyle anlatmayı sürdürdüm.

"Ona çok şey söylememe gerek yoktu.

"Uzun süredir tanıyorduk birbirimizi. Birbirimize güvenirdik. İkimiz de Afrika'mıza ve kabilelerimize karşı aynı

sevgiyi duyar, onların inançlarına, onların geleneklerine karşı aynı bağlılığı taşır, onların barış içinde yaşamasını garanti altına almak için aynı isteği paylaşırdık. Uygarlığa ve uygarlığın zehirlerine karşı duyduğumuz güvensizlik de aynıydı. Aramızdaki tek ayrım, Dwala'nın salt karmaşık bir önsezi olarak algıladığı kırsal dünyamızı tehdit eden tehlikeyi, ben çok daha iyi tanıyordum. Bu konuda onunla sık sık konuşurduk, ne var ki, teknolojik gelişme dediğimiz olayı olanca dehşetiyle anlatmak güçtü. Oulé dilinde bunu anlatmaya yetecek güçte sözcük yoktu. Teknik terimlerimize ya da son bulgularımıza eşdeğer terim yoktu ve ben büyüyle hiçbir ilintisi bulunmayan bir şeyi anlatabilmek için hep büyüsel açılımları olan geleneksel simgelere başvurmak zorundaydım. Bu yüzden çok konuşmadım, yalnızca bana yardım etmesini istedim. Gözkapakları inikti hâlâ, ama Waitari'nin adını anınca birden canlandı. Gözlerini açtı, başını salladı ve öfkeyle konuşmaya başladı, arada bir yumruğunu salhyordu havada. Waitari bir vatan hainiydi, dedi – kabile değiştirerek yeni kabilesini eskisine karşı kışkırtan kişi anlamına gelen *'guanga-ala'* sözcüğünü kullanmıştı – bizim Batılı kabileler buna işbirlikçilik diyorlar. Waitari'nin artık bir Ouléli olmadığım ve köylere beyaz adamların düşünceleriyle, yabancıların düşünceleriyle geldiğini haykırdı. Kabile meclislerinde yaşlıların gücünü yok etmeyi, fetişist manastırları baskı altına almayı, büyü törenlerini yasaklamayı, klitorislerinin kesilmesi için kızlarını sunan anne-babaları cezalandırmayı istiyordu Waitari – Fransızların arasında edindiği düşüncelerle köylülerin beyinlerini zehirliyordu. Üstelik de, beyazların uyumasını önlüyordu Waitari. Onları saldırganca uyandırıp kötü bir biçimde alarma geçmelerine sebep oluyordu sürekli. Böylece beyazlar harekete geçiyor, Afrika'yı değiştirmeye,

geçmişle olan bağlantılarını kesip ona yeni bir görünüm vermeye çalışıyorlardı. Yaşlı dostum yumruğunu havaya kaldırmış, öfkeyle titriyordu; bedenine çizili büyü çizgileri -sarı, kırmızı ve mavi- terle birlikte akmaya başlamıştı. Öc alma duygusuyla dünyaya geri dönmüştü, yorgunluk ya da ilgisizlikten en küçük bir iz kalmamıştı artık, bizimle birlikteydi. 'Fransızlar ne yapıyor peki?' diye inledi. Waitari gibi adamları niçin başlarına geçiriyorlardı? Onları niçin yüreklendiriyorlar, niçin onlarla görüşme yapıyorlardı? Kabileler, kabilelerin geleneklerine ve atalarından kalma Tanrılarına saygı göstermeye söz vermemişler miydi?

"Waitari'nin artık yöneticilere kulak asmadığını ve Morel'in kampanyasına katıldığını söyledim ona. Onu, kendi amaçları doğrultusunda, akıllıca kullanıyordu. Konuyu yine Morel'e getirmeye çalıştım. Ancak, beni sabırsızlıkla dinledi. Onu ilgilendiren Waitari'ydi. Morel işini pek anladığını sanmıyorum. Onun gözünde bu, beyazlarla beyazlar arasında geçen olaylardan biriydi. Anlatmaya çalıştığım zaman sözümü kesti: 'Bizim insanlarımız her zaman fil avlamıştır, yemek için iyidir filler.' Ama sonunda, Waitari'nin Morel'den elde edebileceği çıkarları anlamasını sağladım – pazaryerlerinde söylenenleri ve ekili alanlardaki silahlı saldırıların nerelerde sürüp gittiğini benim kadar o da biliyordu. Silahlı çetelerin hareketlerini günü gününe, dakikalık ayrıntılarıyla bildiğini anlamıştım. Waitari'den tiksiniyor ama onunla ilişkilerini bozmamaya çalışıyordu: Geleceğin nelere gebe olduğunu kimse bilemezdi. Yarın belki de Fransız meclisinde söz sahibi olacaktı Waitari. Fransızlara akıl sır ermezdi, Waitari'yi uzun süre önce asmamış olmaları da her şeyi yapabileceklerini gösteriyordu. 'Gafil avlanmamak için şeytanla iyi geçinmek, bir büyücünün yapacağı iş değil,' dedim gülümseyerek.

"Yaşlı dostumun yüzünde gülümsemeye benzer bir şey dolaştı sanki – yalnız büyü dünyasına değil, bu dünyaya da ilişkin oldukça uzun deneyimlerin bıraktığı ize benzer bir şeydi – bizim topraklarımızda 'sinizm' denirdi buna, ama bizim topraklarımızdan çok uzaktaydık. Birbirimizi anlıyorduk – bir ima yeterliydi: Yirmi yıldır birlikte saklambaç oynuyorduk. Waitari'ye karşı olan ve benimkilere benzeyen gerçek duygularından kuşku duymadığımı, ancak, onunla sürekli ilişki içinde olduğundan ve ona hiç kuşkusuz düzenli aralıklarla darı ve tavuk gönderdiğinden de emin olduğumu söyledim. Dahası, belki de Waitari ve Morel'in yanlarındaki küçük grupta köyden bir iki delikanlı da vardı. Dwala sol gözünü yarı yarıya kapadı –bir kabullenmeydi bu, sonra da, yıllardır süren kusursuz anlaşmamızı birkaç dakikalık bir sessizlikle kutsadı. Ardından Waitari'ye duyduğu nefrete inandırmaya çalıştı beni, birkaç kez nazar büyüsü yapmış, ne yazık ki, adam habis olduğundan lanetlemeleri etkisiz kalmıştı. Ama köyden bir delikanlıyı ona göz kulak olması için grupta bulundurduğu ve oğlunun onunla sürekli ilişki içinde olduğu doğruydu. Bana eve gidip beklememi öğütledi. Oğlu N'Gola'nın bütün yolları bildiğini sözlerine ekledi; bunun resmen söz verme olduğunu biliyordum.

"Ve işte böylece, bir hafta sonra, N'Gola'yla birlikte, kendimi Bongo dağlarında, Galangalé sınırında buldum.

"Bölgeyi biliyordum: Birkaç yıl önce, o şuralarda -ve hâlâ- İngiliz Sudan'ındaki topraklarından çıkıp baskınlar düzenleyerek filleri öldüren ve fildişlerini alıp götüren Kreich eşkıyalarıyla oralarda uğraşmak zorunda kalmıştım.

"Morel'i o yönde bulacağımı ummuyordum; son rapora göre, Sarkis'in çiftliğine saldırısı sırasında görüldüğü yerde, daha güneyde etkinlik gösteriyor olmalıydı. Köylerle dolu

bir bölgeyi böylesine hızlı ve kolay geçmesi, Waitari'nin hâlâ saygı gördüğünü açıkça gösteriyordu. İlk kez, Morel'in, bir zamanların Chari milletvekilinin herhalde sandığı kadar saf olmadığını ve Waitari'yle birlikte olmaktan bir kazancı olduğunu düşündüm.

"Büyük bir merak, dahası biraz da coşkuyla randevuya gittiğimi söylemeliyim. Nasıl biri olduğunu gözümün önüne getiremiyordum. Onu görmek için şiddetli bir istek duyuyordum ve kendisiyle ilişki kurmak için harcadığım çabaların sebebi, öbür sebeplerden çok, belki de bu istekti. Fillere karşı büyük düşkünlüğe benzer bir şey duymayan biri, bütün hayatını Afrika'da geçiremezdi. Her şey bir yana, bu büyük sürüler aramızda kalan son özgürlük simgeleridir. Birçok bakımdan hızla yok olan bir şey. Onlarla açık alanlarda her karşılaşmanızda hortumlarını ve kocaman kulaklarını hareket ettirişleri karşısında, karşı konmaz bir gülümseme belirir dudaklarımızda. Kimsenin fillere şaşkınlık duymadan bakacağını kabul etmiyorum. Akıl almaz boyutları, hantallıkları ve dev gibi yükseklikleri, insanı düşlere sürükleyen bir özgürlük yığınını simgeliyor. Onlar... evet, onlar geriye kalan son *bireyler.* Buna, hepimizin az çok insanlardan kaçtığını ve Morel'in hareketinin her nasılsa bende özellikle duyarlı bir noktaya dokunduğunu ekleyin. Ana yolu geride bırakıp N'Gola'yla birlikte Bongo dağlarının sarp patikalarında iki gün süresince at sırtında yolculuk yaparken bunları düşünüyordum. Sonra bir sabah, Galangalé'nin dikenli çalılıkları ve volkanik kayalıklarını yavaş yavaş aşmaya çalışırken, ağaçlıklar arasından bir adam çıktı ve atımı geminden yakaladı. Gelmiştik."

ON SEKİZ

"Morel, kayadan duvarlarla kuşatılmış bir açıklığın ortasında, bana doğru tek başına ilerledi; bir çağlayanın altında, atlarının yanında duran bir grup silahlı adamı görmek için başımı kaldırmam yeterli olmuştu. Boyları göğsüne kadar gelen çalılan iterek hızlı hızlı yürüdü. Başı çıplaktı ve omzuna asılı silahı da toprağa doğru yöneltilmişti; elinde sonradan çok ün salacak olan evrak çantası vardı. Baştan oldukça tedirgin edici bulduğum meydan okuyan bir yüreklilikle yanıma geldi. Ama, kendimize yakıştırdığımız havalarla ilgili düş gücünden yoksunluğuyla tanınan bir derneğin üyesi olarak, bu havanın sizi hoşgörüyle gülümseteceğinden hiç kuşkum yok. Öncelikle ufak tefekliği ve sıradanlığı dikkatimi çekti; belki de çevre-

mizi saran, uzun yıllar boyunca üst üste yığılmış bazalt kayalıkları üstünde karmakarışık ve uçsuz bucaksız, bir başka ölçeği düşündüren gökyüzünden dolayı böyle görünüyordu. Her şeyden öte, ister istemez, yarattığı efsaneden etkilenmeye başlamıştım sanırım. Yüreğimin derinliklerinde, bir kahramanla karşılaşma umudu yatıyordu. Hayattan daha büyük biri, bilmem ne demek istediğimi anlayabiliyor musunuz? Bunun yerine, kendimi, terden yapış yapış olmuş dağınık saçları altında asık, inatçı yüzüyle biraz yabanıl, tıknaz bir adamın karşısında buldum; yanakları birkaç günlük sakalla örtülüydü, güçlü, dahası hayvansı bir izlenim veriyordu insana. Ama gözleri oldukça şaşırtıcıydı –iri, koyu ve yabanıl; haksızlığa karşı öfkeyle tutuşan gözler. Cilalanmamış, yalın bir şeyler, bir tür ciddilik vardı onda; yaptığına gerçekten inanan gözlerle bakıyordu. Ve tabu, neredeyse efsaneleşen, dilekçeler ve başvurularla dolu evrak çantasını kolunun altında sımsıkı tutuyordu. Neden bilmiyorum, ama özellikle o evrak çantası çok eğlendirici geliyordu bana – Galangalé'nin vahşi çalılıklarından çok, Cenevre'de bir konferans salonunu ya da Paris bölgesinde bir sendika toplantısını hatırlattığındandı belki de bu. Ve birden kavradım, böyleydi, evet, kesinlikle böyleydi: Düşmanla anlaşma koşullarını tartışmaya gelmiş, dosyalarını da birlikte getirmişti. Az daha kahkahayı basacaktım, ama, kendisinde var olan bir şeyler onu koruma isteği uyandırıyordu insanda. Onda açıkça görülen mizah duygusu eksikliğindendi belki de: Gerçek hayatta, ciddiliğin ve ağırbaşlılığın aşırısına kaçan kişiler sakatmış gibi gelir bana – insan, karşıdan karşıya geçerken nedense onlara yardım etmek ister. Onu, ister istemez, biraz gülünç yanından ele almakta direterek, Minna'ya böyle anlattım işte. Gülümsedi; bu gülüşü, hemen, şakacı yanıma verilen bir armağan olarak kabul edecek kadar zayıftım onun karşısında.

Ama gerçekte böyle değildi. O gülüşün bir sevecenlik ifadesi olduğunu ve yarattığım görüntünün tümüyle onaylanması anlamına geldiğini hemen anladım. Dahası, bunun kesinlikle anlayamayacağım bir şey, içine girmeme izin verilmeyen gizli, özel bir dünya olduğunu belirtmek istercesine bana yöneltilmiş bir lütuf, bir üstünlük vardı o gülüşte. Kadınların oldukça başarıyla insana yüklediği o duyguyu bilirsiniz: Ortada kaldığınızı, dışlandığınızı duyumsarsınız." Cizvit bunu gerçekten bildiğini belirtti. "Suskun ve sıkılgan, öylece dururken, kendimi toplamaya davet etti beni. 'Ne dedi size?' diye sordu. İlk konuşanın ben olduğumu biraz da tedirginlikle söyledim. Afrika'nın milliyetçilik davasına hizmet etmek için silaha başvurup vurmadığını sorarak konuşmaya başlamıştım. Oulé kabilelerini ayaklanmaya kışkırttığının doğru olup olmadığını sordum. Waitari'yi ve tutkularını bildiğimi söyledim; beyazları Afrika'dan atmayı isteyip istemediğini, eğer istiyorsa, bunun fillerle ne ilgisi olduğunu sordum. Belirgin bir sabırsızlık ve tedirginlikle beni dinledi.

"'Bunları söylemek için mi gönderdiler sizi buraya?' diye alçak sesle homurdandı – kendini tutmaya çalıştığı seziliyordu. 'Gerçekten atınızı yormaya değmezdi. Evet, aramızda Afrika'nın bağımsızlığı için savaşan arkadaşlar var. Ama neden? Filleri korumak için. Afrika hayvan topluluğunun korunmasını kendi ellerine almak için. Belki de, dediğiniz gibi, onların gözünde filler kendi özgürlüklerinin simgesi yalnızca. Bu bana uygun geliyor: Özgürlük her zaman uygun gelmiştir bana. Kişisel olarak, milliyetçiliğe hiç katlanamıyorum: Yeni ya da eski, beyaz ya da siyah, kırmızı ya da sarı: Bunları Fort Lamy'dekilere söyleyebilirsiniz, sarının içleri rahat edecektir...'

"Şiddet içeren bir aşırılıktan kendini kurtarmak istercesine, tükürdü birden. Konuşma biçimi garipti – oldukça dikkatli bir

dilden, arada bir kaba, basit tonlamalarla ve bilinçli bir yabanıllıkla argoya geçmişti. O günden sonra onu düşünecek çok zamanım oldu, konuşma biçimi yönünden kesin bir yargıya vardım. 'Basit insanlar' denen kişilerin bulunduğu yerlerde - kışlalarda, hapishanelerde, Maki'lerde, toplama kamplarında- uzun yıllar geçirmişti – ne zaman yürekten bir şeyler duysa, onlar gibi konuşmaya başlıyordu. Sanırım Morel'den çok söz ettim. Neredeyse destansı boyutlar kazanma aşamasına geldi.

"'Kendi ülkelerinin efendileri oldukları zaman zenci arkadaşlarımızın yapacakları ilk iş, fillerin korunmasını güvence altına almak olacaktır: Bunu programlarına, dahası anayasalarına pek çok sözcükle geçirmeye hazırlar.'

"Benimle alay edip etmediğini anlamak için dikkatle göz attım: Ama hayır, böyle bir şey yoktu – yalnızca öfkeliydi.

"'Hep böyle söylerler,' dedim.

"'Evet,' diye onayladı sakince, 'hep böyle söylerler. Ama bu arada, Fransız, İngiliz, Belçika hükümetlerine ve öbür hükümetlere yol göstermeyi engelleyen ne var? Yakın bir gelecekte Bukavu'da Afrika hayvan topluluğunun korunmasıyla ilgili bir toplantı yapılacak.'

"İşte yine Afrika hayvan topluluğundan söz ediyordu bana: Gerçekten tek düşüncesi bu muydu? Dikkatle baktım – gözlerinin derinliklerinde bir parıltı, bir alay parıltısı aramam boşunaydı. Ya da, herkesin az çok içinde taşıdığı insanlık düşmanı yanma, suç ortaklığı amacıyla bir göz kırpmaya izin verseydi, hemen rahatlayacaktı insan – hangimiz türümüze karşı bir ânlık ani bir nefret duymamışızdır? Ama hayır, yalnızca öfkeliydi.

"'Alçaklar,' dedi, yüzü sertleşmiş, sesi usulca alçalmıştı. 'Gözlerinin arasına nişan alıyorlar, çünkü gözlerinin arası geniş, özgür ve güzel. İyi bir atış, diyorlar buna. Bir ganimet.

Vurulan hayvanlar arasmda dişiler bulduk; haydi, bunun doğru olmadığını söyleyin.'

"Doğruydu.

"'Yine de arkadaşlarınız bir çiftliği yaktı,' dedim, pek de inanmayarak. 'Giderek eşkiyalığa çok benzemeye başladı bu iş.'

"'Doğru, kuzeyde bir çiftliği yaktık,' dedi. 'Sarkis'in çiftliği. Ama o olayda hiç kuşkuya kapılmadık ve aynı şeyi yeniden yapmakta hiç duraksamayız. Neler olup bittiğini benim kadar siz de biliyorsunuz.'

"Evet, biliyordum. Ekinlerini çiğneyen filleri uzaklaştırma bahanesiyle, bazı çiftçiler sürüleri sistemli olarak yok etmeye girişmişlerdi. Yasalara göre, bu tür uzaklaştırmaların, av hayvanları bekçilerinin gözetimi altında yapılması gerekiyordu. Ama gerçekte, tatlı bir sefer şansı yakalamaktan gereğinden çok hoşnut olan çiftçilerin, durumu yetkililere bildirmek için zamanı ve sık sık isteği olmuyordu.

"'Bunlar çok ender rastlanan durumlar,' dedim zayıf bir sesle.

"Doğru değildi, biliyordum. Örneğin, tam konuştuğum sırada Güney Afrika, Rodezya ve Botswana yetkililerinin ekili alanların amansız yaygınlaşması sonucu kuşatılmış sekiz yüz fillik bir sürüyü sistemli biçimde yok etmekle meşgul olduklarını ve hayvan ölülerini Tuli bölgesinde, Limpopo ve Shashi nehirlerinin kesiştikleri yere attıklarını biliyordum. Kalkınmayla birlikte, kaçınılması imkânsız çekişmelerden biriydi bu; ne ölçüde olursa olsun, iyi niyetle korunamazdı filler. Böylesi bir özgürlüğe bu dünyada yer olmayacaktı artık.

"'Her şey bir yana, ender rastlanan durumlar var,' diye yineledim.

"İlk kez sıkıntılı bir gülümseme belirdi yüzünde. 'Bütün çiftlikleri yakmaya niyetimiz yok tabii,' dedi neredeyse şaka yaparcasına. Evrak çantasını açıp bir sayfa uzattı.

"'Hazırladığımız bu listeyi verin onlara: Yok olma tehlikesi altında bulunan ve korunması gereken türleri gösteriyor birer birer.'

"Listeyi aldım ve bir bakışta insan türünün yazılı olmadığını gördüm; bu sözcükten ve nesneden öylesine tiksiniyordum ki, rahatlayarak içimi çektim; birden ondan hoşlanmaya başlamıştım. Fillerden başka, dağ gorilleri, beyaz gergedanlar, sarı sırtlı antiloplar ve genelde, bilim adamlarıyla doğabilimcilerin bütün uyarılarına karşı, dünyamızdan yavaş yavaş silinen türlerin adlarından oluşuyordu liste. Ama söylediğim gibi, Peder, asıl önemli olan tür yazılmamıştı. İnsanın başına geleceği bu kez kabulleneceği düşüncesiyle sevince kapıldım: İnsan özlenmeyecekti... İnsanlık düşmanlığımı paylaşmaya davet ederek, anlamlı bir gülümsemeyle baktım Morel'e, gizli bir anlaşmanın izlerini boşuna aradım yüzünde; içten, ciddi ve kızgın görünüyordu: Hiçbir olay belirtisi yoktu yüzünde; böyle bir reddediliş karşısında sevincim kızgınlığa dönüşmüştü. Çok boyutlu bakıştan yoksun, burnunun ucundan ötesini göremeyen, ölesiye ciddi, iyi niyetli kişilerden biriydi. Atının önünde, filçayırları içinde, bacakları ayrık, yüzünde kararlılık, inatçılık ve güvenin aptalca ifadesiyle öylece duruyordu.

"'Onlardan tek istediğim, fil avını yasaklayan bir emir,' dedi. 'O zaman hemen teslim olurum. Hapishaneye atsınlar beni, umurumda değil. Beni cezalandıracak tek bir Fransız mahkemesinin bulunmadığını biliyorum.'

"Alınmıştım. Gerçekten utanmış, aşağılanmış, korkunç bir öfkeye kapılmıştım; hayatın gerçeklerini hatırlatmak, kim olduğumuzu göstermek için yüzüne yumruk atıp tartakla-

mak geliyordu içimden. Bize hâlâ açıkça güven duyduğundan, lanet olası inancını hiç bozulmadan koruyordu. Ölümsüzlüklerini, sonsuza dek aramızda var oluşlarını garantilemek amacıyla gerekli önlemleri acilen almamız için, son fillerin içinde bulunduğu kötü duruma dikkatimizi çekmenin yeterli olduğuna inanıyordu. İşin en korkunç yanı, bir şeyler yapabileceğimize, kendi yazgımızın ve fillerin yazgısının ellerimizde olduğuna, talihin hiçbir rolü olmadığına, hâlâ katlanabileceğimize, kaçabileceğimize, üstün gelebileceğimize sakin sakin inanıyordu. Eşeğin biriydi açıkçası; zavallı bir idealist, inatçı bir hayalperest, bir boynuzlu, ilişkiye tanık oldukları zaman bile hiçbir şeye dikkat etmeyen şu ezeli boynuzlulardan biri. Konuşma biçimimi bağışlayın, Peder, ancak beni çileden çıkaran tek şey, insanlığın içinde bulunduğu durumu basit bir örgütlenme sorunu olarak gören çokbilmişlerdir. Hiçbir şeyin farkında olmadan, alınacak önlemleri ve çözümleri sürekli önünüze getirip bir parça huzur içinde yaşamanıza engel olan manyaklar ve sapıklar."

Saint-Denis'nin burnu karanlıkta kederle tısladı. Cizvit ağır ağır başını eğdi ve Saint-Denis, bu baş hareketiyle onayladığı kişinin Morel olup olmadığını merak ederek rahibi güvensizlikle süzdü.

"Yine de ona hiçbir şey söylemedim. İnsan onu kollamak, korumak, dahası bize duyduğu güveni haklı çıkarmak istiyor. Çelişki buradaydı işte: İnsan hem kendimize ilişkin gerçekleri ona anlatmak hem de bunları yadsımasına yardımcı olmak istiyordu. Sımsıkı yere basan bacakları hafifçe birbirinden ayrık, karışık saçları bulutlara karşı, alaycılığın hiçbir izini taşımayan dürüst, içten bakışlarıyla orada, önümde durmuş, cebinden çıkardığı kâğıt ve tütünle sigara sarıyordu kendine; hiçbir utanma ya da sıkılma belirtisi göstermeden sürdürdü.

"'Neler olup bittiğini halk bilmiyor, bu nedenle de bana yardım edemiyorlar,' diyordu sakin sakin, 'ancak sabah gazetelerini açıp bilardo topu ve kâğıt bıçağı yapmak için her yıl otuz bin filin öldürüldüğünü ve bu toplu kıyımı durdurmak için elinden geleni yapan birinin var olduğunu anladıkları zaman nasıl bir kıyamet koparacaklarını göreceksiniz. Hayvanat bahçeleri için yakalanan yüz yavru filden sekseninin ilk birkaç gün içinde öldüğü anlatıldığında, kamuoyunun neler söyleyeceğini göreceksiniz. Halkın duyarlılığı, diye bir şey vardır, bilirsiniz. Size söyleyeyim, hükümetleri düşüren şeylerdir bunlar. Halk için gerekli tek şey bilmektir.'

"Dayanılır gibi değildi. Şaşkınlıktan ağzım açık, dilim tutulmuş dinliyordum. Bu adam tepeden tırnağa, sarsılmaz bir biçimde inanıyordu bize; havaya, suya, rüzgâra inanır gibi güçlü, doğal, akıldışı bir inançla inanıyordu – Ulu Tanrım, sonunda gerçeğin kendi gücüymüş gibi görünen bir şeydi bu. O şaşırtıcı saflık karşısında yenik düşmemek – kendimi savunmak için çaba harcamak zorundaydım. İçinde yaşadığımız çirkin dönemde, insanların yalnız kendileri için değil, filler için de kaygılanacak kadar cömert ve yürekli olduklarına gerçekten inanıyordu. İnsanı ağlatmaya yeterliydi bu. Kederli ve sıkıntılı görünümüne, düşleyebildiğinizce insan onuruyla yüklü bildiriler, duyurular ve dilekçelerle tıka basa dolu evrak çantasına bakarak -hayranlıkla bakarak, demeliyim- öylece suskun durdum. Belki gülünç, ama aynı zamanda insanı silahsızlandıran bir şeydi bu; kişi, insanın esinlenme anlarında kendisine yakıştırdığı bütün güzel şeylere inandığını duyumsuyordu. Ve öte yandan, dikkafalıydı – insanlara ev ödevlerini yaptırmayı kafasına koyan, hatalı davranırsa cezalandırmaktan çekinmeyen bir öğretmen titizliği. Söylediklerimden, onun oldukça bulaşıcı bir kişi olduğunu anlayabilirsiniz."

Cizvit gölgeler içinde gülümsedi.

"Onunla ilgili ilk izlenimimin ne kadar yanlış olduğunu şimdi anlıyorum. Onunla görüşmeye, yaratılan efsaneye yakışan bir adam bulma umuduyla gitmiş ve sıradanlığı, kısa boyu, kaba görünümü karşısında düş kırıklığına uğramıştım. Ancak, zaferleri ve saflıkları anlatıla anlatıla bitirilemeyen halk masalları kahramanlarının sahip olduğu türden bir sıradanlıktı bu. Evet, artık bir başka gözle bakıyordum ona: Pervasız görünümünü, dağınık saçları altındaki o kararlı ve kızgın yüzünü belleğime işlemeye çalışıyordum. 'Bir zamanlar filleri, onların arasında yaşamayı, onları avcılardan korumayı ve gerekirse onlar uğruna hayatını feda etmeyi göze alacak kadar çok seven basit bir adam varmış...' diyen bir ses duyar gibiydim. Benimle konuşmaya başlamıştı yine. Anlamlı bir biçimde baktı yüzüme ve neredeyse bir sır verir gibi bir ses tonuyla konuştu; önce düş gördüğümü sandım, daha sonra, şapkamı tutup yere fırlatmak ve ağza alınmaz küfürler savurmak geçti içimden.

"'Köpekler yeterli değil artık,' diyordu hoşnutlukla. 'Biliyorsunuz, şimdiye kadar köpekler pek çok kişi için yeterliydi. Ama bir süredir bildiğiniz gibi, işlerin değişmesiyle insanlar köpeklerin karşılayamayacağı bir dostluk ve birliktelik ihtiyacına kapıldılar. Çok şey istedik köpeklerden; zevksiz, sıkıcı işlerden çöküntüye uğradılar – usandılar artık. Bizler için kuyruklarını sallayıp patilerini uzatarak ellerinden gelen her şeyi yaptıkları günleri bir düşünün – bıktılar artık...'

"Güldü, ama hiç de eğlenceli değildi. Sigarasını yalayarak yapıştırma işlemini bitirmişti, ağzına koydu ama yakmadı.

"'Söylüyorum size; bıktılar. Bu da doğal: Çok şey gördüler. Ve şimdi insanlar yalnızlık ve terk edilmişlik duygusunu

yaşıyorlar; güçlüklere dayanıklı daha büyük bir şeye ihtiyaçları var. Olayı böyle görüyorum ben.'

"Dikkatle baktım. Bildiğiniz gibi, hırslı ve kurnaz bir anarşist, gizli bir mizah duygusunu ve alaycılığı aşırılığa vardıran biri olduğu sık sık söylenirdi. Kişisel olarak bir an kuşkulandım bundan. Dikkatle baktım: Ama hayır, hiçbir şey; ne alaycılıktan en küçük bir iz, ne belli belirsiz bir göz kırpma – çok ciddiydi ve bir parça üzgündü. Sigarasını yakıp aynı düşüncede olup olmadığımı anlamak için bana göz attı. Desteklercesine gülmeye çalıştım, ama şaşırmış gibiydi. Sonra midemde bir şeyler altüst oldu, sanırım rengim de sararmıştı biraz, dahası gözlerimden yaşlar geldi. Birden sanki benden söz ettiğini duyumsamıştım. Söylediği doğruydu: Köpekler yetmiyordu artık... Daha büyük bir birlikteliğe ihtiyaç duyuyorduk. Kayan bulutlar altında usul usul sallanan çayırların içinde bekliyor ve neredeyse dostça, neredeyse kibar bir tavırla bana bakıyordu. Ne düşüneceğimi bilmiyordum artık. Hâlâ da bilmiyorum. Size tek söyleyebileceğim şey şu: Morel'in bu şaşırtıcı parlayışını Minna'ya anlattığımda, gözleri zafer parıltılarıyla dolu, başını kaldırdı; dayanılmaz bir dürtüye karşı savaşırcasına ellerini birbirine kenetledi, dudaklarında anlayış dolu bir gülümseme vardı. 'Ya sonra? Ya sonra?' diye atıldı üzerime. Ve sonra, dedim kuru bir sesle, içimden küfür edip vazgeçtim. Belli belirsiz koruyucu bir ses tonuyla, birkaç gün içinde Fort Lamy'e gideceğimi ve yetkililere, görüşmemizle ilgili rapor vereceğimi söyledim Morel'e. Bu arada sessiz durmasını ve davasını savunmam için bana zaman vermesini istedim. Orsini de aralarında olmak üzere, bazı avcıların, faaliyetlerinden dolayı çok öfkeli olduklarını, fillerin bunun acısını çekme tehlikesi içinde bulunduğunu sözlerime ekledim. Son olarak da, Fort Lamy'de herhangi bi-

rine kişisel bir mesajı olup olmadığını sorarak bunu iletmekten sevinç duyacağımı bildirdim. Duraksadı.

"'Hemen hemen hiç cephanemiz kalmadı,' dedi. 'Bunu onlara bildirebilirsiniz.'

"Bunun, Fort Lamy'e mesaj götürme önerimle ne ilgisi olduğunu pek anlayamamıştım; kaldı ki, ona cephane göndereceklerini düşünmüyordu herhalde, değil mi? Ama evet, aniden aklıma gelmişti, böyle sanıyordu; ve bir kez daha, kendini hiç de soyutlanmış, cangılda kaybolmuş, kin ve nefretle kuşatılmış olarak görmediğini, tam tersine, evrensel bir sempatinin merkezinde bulduğunu, cephanesinin kalmadığını bildiren tek bir haberle bütün dünyanın dereden tepeden koşup kendisine cephane getireceğine içtenlikle inandığını şaşkınlıkla fark ettim. Sanırım kahkahayı kopardım. Yine de, dönüş yolu için gerekli birkaç fişek dışında, elimdeki bütün cephaneyi ona bıraktım. Yasadışı birini desteklemeye hakkım olmadığını söyleyeceksiniz – ama yaptığım buydu. Her şey benim gibi yöneticiler yüzünden berbat olduğundan hükümetin artık hiçbir şeye güvenememesine şaşmamak gerek."

Saint-Denis alaycı bir tavırla pufladı.

"Sonra kayaların altındaki silahlı gruba göz attım. Bakışım dikkatini çekmişti, başım salladı. 'Doğru,' dedi. 'Gidin, konuşun onlarla. Fort Lamy'e döndüğünüzde gerçekten elinizden geleni yaptığınızı söyleyebilirsiniz o zaman. Tek başınıza gidin: Böylece hakkımda ne düşündüklerini çekinmeden söyleyebilirler.'

"İlk kez belirgin bir sevinç vardı yüzünde. Yanında bekleyen mavi giysili uzun boylu zenci atlının elinden yuları alıp eyere sıçradı ve filçayırlarının içinde uzaklaşmaya başladı. Ben de atımı çağlayana doğru mahmuzladım."

ON DOKUZ

"Oraya giderken, Morel'i yalnız bulmayacağımı biliyordum. Afrika'da, ilk fırsatta yasaları çiğnemek, soygunculuk ve yağmacılık yapmak ve genelde 'özgür bir hayat sürdürmek' için her an hazır bekleyen pek çok serüvenci bulunduğunu biliyordum. Kıtamız, yalnızca silahları ellerinde olduğu zaman özgür olduklarını duyumsayan kişiler için çekiciliğini yitirmemişti henüz. Bu yüzden, Morel'i uzun süredir elimizden kaçan yasadışı kişilerle kuşatılmış olarak bulmayı beklemiştim. Düş kırıklığına uğramadım. Çalılıktan gruba doğru ilerlerken tanıdığım ilk kişi Korotoro'ydu; kısa süre önce Bangui Hapishanesi'nden kaçan ve serüvenleri bütün pazaryerlerinde anlatılan, Hintlilere ve Suriyelilere ait dük-

kânların efsaneleşmiş soyguncusu. Dizlerinin üstünde hafif makinalı tüfeği, yere çömelmiş gülerek ve el kol hareketleri yaparak bir başka zenciyle konuşuyordu. Bana bakmadı. Ama Korotoro'yu çabuk unuttum. Fort Lamy'e geri dönünce Morel'in kampında gördüğüm kişilerin kimler olduğunu açıkladığım zaman bana yalan söylüyormuşum gibi davrandıklarını ve olayı her türlü ihtimalin ötesinde bir efsane, kendi insan düşmanlığımın bir yansıması havasına sokmak için abartmakla suçlandığımı eminim biliyorsunuzdur. O sırada karşılaştığım Morel'in arkadaşlarından bir ikisinin, dünyadaki bütün polis güçleri tarafından tatlı tatlı düşlenmeleri sebebiyle, sahte kimlikle karşıma çıkmış olmaları bir ihtimal, dahası güçlü bir ihtimal tabii. Ancak herkesin iddiasına göre onları benden başka gören olmamıştı, bu yüzden bana ait düş ürünleriydiler; gereğinden çok yalnız yaşamış ve gönlüne göre mitsel bir birliktelikle kendini donatmak isteyen bir insan düşmanının düş ürünü – evet. Peder, gerçekten onurlandırıyordu bu beni; karşı çıkmıyorum. Düş dünyama yöneltilen bu övgüden dolayı şükran duyuyorum. Neyse, gruptaki kişiler arasında çok iyi tanıdığım biri, kuşkusuz sizin de tanıdığınız, Kopenhag'daki Danimarka Doğa Tarihi Müzesi adına Orta Afrika'da bilimsel bir görevle bulunuyor olması gereken Danimarkalı doğabilimci Peer Qvist'ti. Sopa gibi ince, hep aynı sert ifadeyi taşıyan kırışık, durgun yüzlü, öfkeli bir duyarlılığı ve herkesçe bilinen sinirliliğini babacan sakalı altında saklayan -yaşlı demek yeterli değil- tarihsel bir adamdı. Düş kırıklığına uğrayan insancıl düşünceleri, insanlığa karşı duyulan sıradan bir nefretten ayırt edilmesi güçleşerek son bulan kişilerden biriydi. Yaşı kaçtı, bilmiyorum ama normal insan yaşının en az elli yıl üstünde görünüyordu. Küçük, buzullara benzer mavi ve soğuk gözleriyle dik

dik ve sessizce baktı bana. Kimliğini hiçbir zaman öğrenemediğim, benden başka kimsenin bir daha görmediği ve bana ait bir düş ürünü olduğu söylenen, tüfeğine dayanmış alaycı bir yüzle duran bir adam vardı yanında. O günden beri, Kenya'ya geçmeyi başardığı ve Kenya ormanlarında Mau-Mauların yanında çarpıştığı sanılan iki beyazdan biri olduğu ileri sürülüyor. Birkaç beyazın Mau-Maularla birlikte olduğuna ve bunlardan birisinin Fransız Generali adıyla tanındığına ilişkin söylentiyi duymuşsunuzdur sanırım. Bu konuda hiçbir şey kesin olarak bilinmiyor – yakalanan Kikuyus'tan duyulan söylentiler var yalnızca – tümü öldürülünceye kadar hiçbir şey bilinmeyecek – öldükleri zaman bile, gözümüzü dört açıp karıncalardan önce oraya varmamız gerekecek. İki dakikalık bir konuşma süresince yalnızca Paris'li olduğunu öğrenebildim; giriştikleri işin budalalık olduğuna inandırmaya çalışırken kahkahayla kesti sözümü:

"'Bakın, beyefendi, üç yıl Paris'te otobüs şoförlüğü yaptım, kalabalık saatlerde bu işi yapmanızı tavsiye ederim. İnsanları tanıma dediğiniz şeyi öğretti bu bana – beni saf değiştirmeye ve fillerin yanına geçmeye yönelten güzel, eksiksiz bir deneyimdi. Umarım bu yeterli bir açıklamadır sizin için.'

"Kızarmış yüzü, yuvalarından dışarı uğramış patlak gözleriyle garip bir adamdı arkadaşı; bir soluğu, kısa bir gülüşü ya da dolu dolu bir kusmuğu tutmaya çalışır gibi görünen şişkin yanakları arasında kırlaşmış küçük bir bıyık yer alıyordu. Biraz titreyerek, bir kayanın üstünde oturuyordu, alkol sersemliğinin son evrelerinde gibiydi; başka iklimlerde geçerli bir şıklık anlayışının artıklarıyla giyinmişti; tüvit giysisi ve tüylü şapkası yer yer yırtıktı; av tüfeği duruyordu dizlerinde; elbiselerinin ve o elbiselerin sahibinin daha iyi günler görüp geçirdiği açıkça görülüyordu. Biraz laflamaya

kalkıştığımda daha önce konuştuğum arkadaşı hemen araya girdi: 'Baron, oldukça soylu bir aileden gelmesine karşın, insanlarla bütün ilişkisini kesmeye karar verdi: Tiksintisi öyle büyük ki, insan dilini kullanmak bile istemiyor.' Bunun üzerine baron denen kişi bu sözleri onaylarcasına şaşırtıcı bir yaylım ateşiyle yellenmeye başladı. 'Görüyorsunuz,' dedi çömezi, 'yalnızca mors alfabesi kullanıyor. İnsan konuşmasının seslerinden bile tiksiniyor.' Bu anarşistlerin gerçek kimliklerini açıklamaya hiç de niyetli olmadıkları ve beni budala yerine koymaya çalıştıkları anlaşılıyordu. Yaşadığım ıssız bölgeye üç ayda bir gelen kaçak suçlulara ilişkin son kayıtları hatırlamaya çalıştımsa da, bu önemsiz kişilere duyduğum ilginin sona ermesi için güruhtaki son kişiye göz atmam yeterli olmuştu.

"Bir kayanın dibinde, gruptan biraz açıkta duruyordu; dev siluetini uzaktan tanımadığım için şaşırmıştım; ancak, Fransız Parlamentosu'nun Oulé milletvekilini, Avrupalılara özgü iyi biçilmiş bir takım elbise giymemiş olarak ilk kez görüyordum. Göğsü çıplaktı, yalnızca askeri bir ceket vardı omuzlarında, sıkılmış avuçlarında bir hafif makinalı tüfek tutuyordu – evet, Waitari'ydi..." Saint-Denis, Waitari adını acı bir biçimde söylemişti.

"Dediğim gibi, onu iyi tanıyordum: Yirmi yıl önce Paris'te, verdiği ilk bursu kazanan kişi bendim. Yıllar önce, baskı dolu mektuplarına karşılık olarak, kısıtlı maaşımdan ona birkaç kez para gönderdim. Bu yüzden, doğal olarak hiçbir zaman bağışlamadı beni. Onu suçlamıyordum: Değer bilmezliği uşaklığa yeğlemiştim. Sonra -çok sonra- Parlamento üyesi olarak bölgemi dolaştı. Sionville'e geri döndüğünde benimle ilgili söyleyeceği çok şey vardı: Gördüğü kadarıyla, geri kalmış kabileleri geçmişin köleliğinden kurtarmak için hiçbir şey

yapmıyordum. Bunda da haklıydı: Bunu yapmaya çalışmıyordum. Tersine, yalnızca Afrika ormanlarının geleneklerini ve dinsel törelerini bozulmadan koruyabilmek için giderek artan bir özlem duymakla kalmıyor, bazen bunları kendim de paylaşmak istiyordum. Neyse, bu kadar yeter. Orada, filçayırları içinde, elinde son model silahlarımızdan birini tutan uzun boylu, gurur dolu bir siluet gördüğüm zaman, işin içinde gerçekten ne olduğunu seçkin Fransızcasıyla yaptığı güzel konuşmalardan çok daha açık olarak, hemen hemen tümüyle anlamıştım. Ve, her zamanki gibi, onu çevreleyen Afrika göğünün güzelliğinden etkilenmiştim. Yanına gittim. Bakıştık. Çağlayandan bir iki metre uzakta, yüzümüze dökülüp kibirli ve düşmanca bir tavırla çevremizde dans eden su taneciklerinin içinde duruyordu. Afrika direnişi posteri için yalnızca poz veren ilk ve son siyaset adamı olduğunu bildiğim halde, görmezden gelinemeyecek bir inandırıcılık havası vardı üstünde: Saf fiziksel soyluluğun ve güzelliğin inandırıcılığı. 'Doğal' olarak adlandırılamayacak bir ayıklanmanın görkemli bir ürünüydü: Ataları yüzyıllardır soylarının daha güçsüz olan ürünlerini Arap ya da Portekizli kök tüccarlarının ellerine teslim ederek başlarından atmışlardı. Oulé'liler uzun süre köle sahiplerinin Afrika'nın merkezindeki en büyük kabilesi olmuşlardı. Kenetlenmiş dişlerimin arasında bir parça tütün, gözkamaştırıcı görünümü karşısında çaresiz, konuşmasını bekleyerek durdum orada. Bana elini uzatmadı.

"'Geldiğinize sevindim,' dedi, bizi çevreleyen bazalt kayalarından bir şeyler vardı sanki ses tonunda – belki de çağlayanın gürültüsünü bastırmak istiyordu yalnızca. 'Göreviniz bizimle ilgili gerçeği dünyaya anlatmak. Sömürgeci basın ucuz hümanizm anlayışı paravanasıyla Afrika direnişini gölgelemeye çalışıyor...'

"Terimle karışık yüzümü serinleten su damlacıklarını duyumsadım, Afrika'da bulunduğum süre içinde karşılaştığım bütün gariplikleri düşündüm, tütünümü çiğnedim, ona baktım ve bir şeyler daha söylemesini bekledim. Çağlayanın üstünde, su damlacıklarının girdabında güneş, kuleye benzeyen kayalar arasında gökkuşağından bir köprü kuruyordu.

"'Morel eksantrik biri. Ama işimize yarıyor. Dünyayı harekete geçirmek, Afrika direnişi düşümüzü kabul ettirmek için bize yardım ediyor. En azından paylaştığımız bir inanç var ortada: Afrika'nın doğal kaynaklarının utanç verici sömürüsünü durdurmanın zamanı geldi. Bunun dışında...' Omuzlarını silkti.

"'Modası geçmiş bir hümanist anlayışın acınacak bir idealisti Morel...'

"'Öyleyse, bunu kendisine söylemeniz gerek,' dedim.

"Waitari dinlemiyordu: Ataları arasında Oulé'nin mutlak yöneticilerinden on kuşak bulunuyordu ve Fransız Parlamentosu'nda konuşmacı olarak geçirdiği yıllar hiçbir şeyi düzeltmemişti. Birden, bir başka trajik görüntüyü, o sırada Kenya'daki bir hapishanede çürümekte olan Mau-Mau ayaklanmasının ruhani önderi Kenyatta'yı hatırladım – yalnızca bir leopar derisiyle örtülü aynı çıplaklık ve aynı inandırıcılık havası içindeydi – İngiltere'de yayınladığı bir antropoloji kitabının kapağındaki fotoğraf farklıydı.

"'Oulélilerarasında ne kadar destekçiniz var?' diye sordum. 'Dört beş kişi mi, bir düzine mi? Bütün kabile size karşı...'

"Görkemli omuzlarını silkti yine.

"'Daha iyisini bilemeyecek kadar geri kalmışlık içindeler. Sizin gibi insanlarda itinayla öyle kalmalarını sağlamaya çabalıyorlar. Ancak, Oulélilerolmadık kadar önemli değil. Şimdi büyük kara sessizliğe son vermenin tam sırası. Sesimizin As-

ya'da, Sovyetler Birliği'nde, Amerika'da, dahası Fransa'da duyulmasını istiyorum... Oulélilere seslenmiyorum.'

"Durakladı.

"'Son seçimlerde parlamentoda yerimi nasıl kaybettiğimi biliyorsunuz. Hükümet olanca gücüyle karşı çıktı bana...'

"Biliyordum. Ama bunu söz konusu etmemeliydi. Bir hataydı bu. Kendi de farkındaydı:

"'Yine de sonuç değişmezdi ya.'

"'Sonunda hapishaneye gireceksiniz,' dedim. Gülümsedi.

"'Sizin hapishaneleriniz, bağımsız yeni ulusların önderlerinin konakladığı bekleme odaları yalnızca... Sıramı dört gözle bekliyorum... Fillere gelince, en azından bayraklarımızda simge olarak yaşayacaklar. Uygun bir simge onlar, genişleyen özgürlüğümüzün, hiçbir şeyin durduramayacağı karşı konmaz bir gücün simgesi...'

"'Evet,' dedim.

"Burada haklıydı. Karşı konmaz, olağanüstü bir özgürlük vardı hâlâ Afrika'da. Ancak yalnızca geçmişe ilişkindi bu, geleceğe değil. Yakında yok olacaktı. Ormanları altüst eden, ezip geçen sürüler olmayacaktı artık. Son bireylerdi filler. Geçmişe ilişkindiler, geleceğe değil.

"'Eşiniz nasıl?'

"'Fransa'da annesiyle yaşıyor. Kendisi Fransız, biliyorsunuz.'

"'Evet, biliyorum. Çocuklarınız da Fransa'da mı?'

"'İki oğlum Paris'te okuyor,' dedi sakin sakin. 'İyi bir eğitim görmelerini istiyorum.'

"Başımı salladım. Alay etmiyordu. Bizi tanıyordu, hepsi buydu. Oğullarını bize emanet edebileceğini biliyordu. Gerçek bir Fransız siyasetçisi olup Afrika'yı Batı'nın elinden kurtarmaktan başka bir şey düşlemeyen bu kara derili adama

bakarak dişlerimi sıkıyordum. Bağımsız bir Afrika olacaktı tabii, yeni bir ulus, totaliter yönetim yanlısı; ancak bu da Batı'dan, zehirlenmiş beyinlerimizden gelecekti. Sevgili ülkemi, büyülü kıtamı en nefret ettiğim şeylere, maddeci Batı'ya teslim etmeye çalışan bu kara vatan hainine baktım, bu yüzden kendi halkın tarafından diri diri gömülmeye layıksın, diye düşündüm. Onlara karşı işleyebileceğin daha büyük bir suç olamaz. Bütün bunları düşündüm, ama söylemedim. Çiğnediğim tütünü tükürdüm toprağa; tükürdüğümden en iyi böyle yararlanabilirdim. Ne düşündüğüm ya da duyduğum ilgilendirmiyordu onu. Aldırmadım. Önemli olan, Fort Lamy'e dönünce ne söyleyeceğim, gazetelerin ne öyküler anlatacağıydı. Bana gelince – her zamankinden daha çok, tek kaygım, eski dostum Dwala'nın sözünü tutup tutmayacağıydı. İnsanı öldükten sonra bir ağaca dönüştürebilecek güce sahip olduğunu biliyordum ve beni ait olmaya katlanamadığım bu iğrenç türden sonsuza dek kurtarmaya ciddi ciddi söz vermişti. Beni bu yaşta giderek daha çok ürküten şey, bir kez daha insan derisi içinde doğabileceğim düşüncesiydi. Bazen gece yarısı ter içinde uyanmama sebep olan bir korkuydu bu. Beni, öldükten sonra, yeni hayatımda kökleri Afrika toprağına derinlemesine tutunan, kalın kabuklu, güçlü bir ağaç yapmaya söz veren Dwala'yla sonunda pazarlık yaptım – buna karşılık, Oulé tepelerinden geçen bir yol yapım düşüncesinden vazgeçmek gibi, birkaç küçük, idari iyilikte bulunacaktım. Eski dostumun verdiği sözü hatırlayınca biraz rahatladım. Yüzümü ve sakalımı sildim, düşüncelerimden söz etmedim. Söylemek istediğim şeyler vardı aslında: 'Sayın milletvekili, bir siyah olmaya, bir siyahın iç dünyasına, bir siyahın kahkahasına sahip olmaya hep özlem duydum. Neden, biliyor musunuz? Çünkü sizin bizden farklı ol-

duğunuzu düşünüyordum. Evet, sizin bu kederli dünyamızda farklı, özgün bir şey olduğunuza inanıyordum. Beyazların içi boş maddeciliğinden, inançsızlığından, aciz ve engellenmiş cinselliklerinden, sevinçten, kahkahadan, sihirden, hayat sonrasının zenginliğine olan inançtan yoksunluklarından sizlerle birlikte kaçmak istedim. Aslında, bizden çarçabuk öğrendiğiniz her şeyden, sizin gibilerin, siyahların ruhuna her gün işlediği şeylerden kaçmak istedim, Sayın Milletvekili. Yakında Afrika'dan hiçbir şey kalmayacak geriye: Sizin gibi kişiler, Sayın Milletvekili, ulusal bağımsızlığa ilişkin konuşmalarıyla Afrika'yı sonsuza dek Batı'nın eline teslim edecekler. O son zaferi bizim için kazanacaksınız. Tabii bunu başarmak için, sömürgecilikle karşılaştırıldığında, sömürgeciliğin, yanında çocuk oyuncağı gibi kaldığı bir tiranlık ve acımasızlık deneyimi geçirmeniz gerekecek. Bu zaferi bizim için, Marx ve ilericilik adına kazanacaksınız. Bunların fetişlerimiz, putlarımız, önyargılarımız, ırkçılığımız, milliyetçilik virüsümüz, Afrikalının kanına zerk etmeyi düşlediğiniz zehirimiz olması için... Biz buna hiç kalkışmadık henüz, ama milliyetçilik ve ilericilik adına bu işi siz yapacaksınız. Gönlümüzü okşayan beşinci gücümüzsünüz siz bizim. Doğal olarak bunu anlamıyoruz biz: Öyle aptalız ki. Sizinle savaşmaya, sizi bozguna uğratmaya, Afrika'yı sonsuza dek kurtarmanızı engellemeye çalışıyoruz. Afrika'nın tek şansı bu belki de. Belki, Afrika hem sizi hem bizi atlatıp kendi yolunu bulacak ve bu yolu izleyecektir. Irkçılar, zencilerin bizler gibi insanlar olmadığı savını ileri sürüyorlar; ama belki bu da, karaderili kardeşlerimizin gözleri önüne serdikleri bir başka boş umuttur yalnızca.' Söylemek istediklerim bunlardı, ama tabii hiçbir şey söylemedim. Bu tür şeylerden söz ettiğimde meslektaşlarımın yüzünde hep gördüğüm üstünlük ve kü-

çümseme ifadesini görmek istemiyordum yüzünde. Hakkımda ne düşündüklerini biliyordum. 'Zavallı Saint-Denis, kötü adam değil aslında, ama tümüyle yerlileşmiş. Azgın bir fil gibi insan düşmanı; yalnız ve geri kalmış. Onun gibilerden kurtulmanın zamanı geldi.' Böylece, hiçbir şey söylememeye çalışarak dişlerimin arasma yeni bir tütün parçası sıkıştırdım. Böyle davrandığım halde gözlerinin alaycı parıltısını görebiliyordum.

"'Kendinizi savunmayın, Saint-Denis. Yıllarca bizlerden biri oldunuz. Yeriniz bizim aramızdır. Afrika'ya adadınız kendinizi. Bizimle birlikte Afrika'nın bağımsızlığı uğruna savaşmaya ve belki de ölmeye katılırsanız Fransa'nın ve ait olduğunuz devlet kurumunun onurunu kurtarırsınız... Hayatınızın – toprağımıza adadığınız yıllarınızın en yüce başarısı olur bu.' Gözlerim dolmaya başlamıştı. Biliyor musunuz, Peder, ömrüm boyunca hiç şımartılmamıştım; geçtiğim yollarda şükran belirtileri ve yüreklendirmeler, eğer varsa, çok azdı. Yalnız bir eksantrik adam; onlar için salt buydum ben. Ama yine de, çeçe sineklerine savaş açmakla yeni ekim alanları sağlamış ve bilmem kaç insanın hayatını kurtarmıştım. Bu çabaların tümüyle gözden kaçmadığının tek göstergesi, bana verilen 'Çeçe' takma adıydı; bunun bile, bu adı takan genç meslektaşlarımın övgülerini gösterip göstermediğinden emin değilim. Ve işte sonunda Waitari'nin kendisi, hiçbir gücün benden koparamayacağı toprağıma, Afrika'ya ve halkıma verdiğim tarihsel hizmetin değerini biliyordu. İşte, milliyetçi bir önder beni kendi halkından sayıyor, kadm, erkek ya da köpek, hiç kimsenin hiçbir zaman bana sunmadığı kardeşliği sunuyordu. Zencilerim tarafından kendilerinden biri sayılmaktan, uygarlığın yollarına kurduğu pusulardan korunmalarına yardımcı olmaktan başka bir isteğim

yoktu dünyada. Yirmi yıldır tek bir amacım olmuştu, buna sabit düşünce de diyebilirsiniz; kara derili insanlarımı kollamak, yeni düşüncelerin yayılmasından, maddeciliğin bulaşıcılığından, siyaset hastalığından onları korumak, kabile geleneklerini ve olağanüstü inançlarını Batı'dan sakınmalarına yardımcı olmak, bizim yolumuzdan gitmelerini engellemek. Hiçbir şey kara derili insanlarımı dinsel törenleri sırasında görmek kadar büyülemedi beni ve ne zaman kabilelerimin birinde genç bir insanı atalarından kalma çıplaklığı yerine pantolon giymiş, fötr şapka takmış olarak gördümse, üstüne yürüyüp kıçına tekme attım. Penisilin ve DDT'yi bile çok zorunlu durumlarda kullandım, bundan çoğunu da kimse beklemesin benden! Eski dostum Dwala'yla ben; Batı denen zırhlı, iğrenç hayvanın içeri sızmasına karşı, Afrika'yı koruyanların hep ön saflarında yer almış ve zencilerimizi onun maddeci pençelerinden korumak için yiğitçe çabalamıştık. 'Afrika'da kitlelerin siyasal eğitimi' konusundaki hükümet yönergelerinin layık oldukları tek sonu genel helalarda görebilmeyi iş edinmiştim kendime. Zehirlerimizin – demokrasi, özyönetim, parlamenter kuruluşlar, siyasal partiler gibi saçmasapan siyasal kavramlarımızın ve Afrika'nın hayat biçimiyle Afrika kabilelerinin geleneklerini tehdit eden öbür şeylerin yayılmasına engel olmayı temel amaç edinmiştim kendime. Kırsal bir uygarlığı gözetmek ve onun yolumuzu izlemesini önlemek için buradaydım; kendi kendime verdiğim bu görevi yerine getirmek için her şeyi yapmaya hazırdım. Waitari başardığım işin değerini bildiğini söyleyince duygulanmış ve bana sunduğu kardeşlik karşısında şükran duymuştum. O günden beri bu dünyada gidecek yerim kalmadı. Bir beyaz değilim artık, tam bir siyah da sayılmam. İnsanlık bir kabileye benzetilirse, kabile dışı biri olduğumu

söyleyebilirsiniz, işte böyle, Peder, müthiş bir ayartmaydı. Ama teslim olmadım ve kendi alanımda dimdik durdum. Kara derisine karşın, Waitari'nin kim olduğunu hatırlamam yeterli olmuştu: Acımasız bir Batılı siyaset adamı, bütün hastalıklarımızın taşıyıcısı, Batı'nm bir sözcüsüydü – ömrümde duyduğum en iyi Fransızcayı konuşan boğuk sesini duymam yeterliydi. İhanetin şarkısını söylüyordu bana – Fransa'ya değil, Afrika'ya ihanetin, Afrika'nın geleneklerine, büyüsüne, ruhuna, ruhunun ta kendisine ihanetin şarkısı. Afrika kabilelerinin biçimsiz bir hamura, bir yığına dönüşmesi için tek amacı o ruhu siyasal buldozerlerin ve parti makinalarmm üstüne fırlatmak olan bir adamın yanında yer almayacaktım. Öfkeyle yumruklarımı sıkarak sakinliğimi korumaya çalıştım.

"'Ben burada oldukça,' dedim, 'hiç kimse büyü törenlerimizi parti toplantılarıyla değiştiremez...'

"Küçümseyerek bana baktı.

"'Siz bir gerici ve ırkçısınız, Saint Denis... Sömürgeciliğin tipik bir ürünüsünüz. Morel'in filleri sevmesi gibi siz de zencileri seviyorsunuz. Bu tür bir sevgiyi kabul etmiyoruz biz artık...'

"Bitkin ve yitiktim. Belki de haklıydı. Belki de siyahlar bizim gibi insanlardı gerçekte; ne olursa olsun gidebileceğim, başımı sokabileceğim hiçbir yer yoktu. Belki de yapabileceğim tek şey, Albay Babcock gibi, sıçrayan fasulyelerle dostluk kurmaktı. Uçsuz bucaksız ve kuşkucu bir hayvansılığın içinde buluyordum kendimi, hiçbir çıkış yolu yoktu. Bu ruh durumumu doğrularcasına, kirli bir gemici kepi giymiş, güç ve canlılıkla dolup taşan, sanki tanıdık, tıknaz bir siluetin ağaçların arasından çıktığını gördüm birden."

YİRMİ

"Adam, omzunda göz yuvalarından sopaya geçirilmiş üç balık, beni görünce bir an durakladı, sonra kollarını açarak kapkara sakalını titreten müthiş bir kahkahayla yanıma geldi.

"'Saint-Denis, gözlerime inanamıyorum! Ne yapıyorsunuz burada yaşlı münzevi? Bize katılmaya mı geldiniz? Dostluk ihtiyacı mı yoksa? Ya da devletin paralarıyla ortadan kaybolup Maki'de para torbalarıyla sığınacak yer mi arıyorsunuz? *Hah ha!* Eğer bu adam en insan düşmanı, en yaşlı, en kötü huylu ve yalnız yöneticimiz değilse, iki gözüm kör olsun!'

"Herifin kim olduğunu hatırlamak için kendimi zorladım; içimde uyandırdığı tiksintiye bakılacak olursa, daha önce tanışmış olmalıydık.

"'Ee? Dostlarımızı tanımıyor muyuz artık? Ömrünü ormanın kuytularında yalnız başına geçirmenin sonucu bu: Sonunda bütün insan yüzleri birbirine benzemeye başlıyor. İşte Habib; açık denizlerin kaptanı, Tanrı'dan sonraki biricik gemi ustası. Buradaki varlığı, eski kurdun yolculuklardan hâlâ vazgeçmediğini kanıtlıyor!'

"İçinde bulunduğu mutluluktan ve canlı, sağlıklı bakışlarından bu hayvanı hemen tanıyamadığıma şaşırmıştım. Takındığım soğuk ve uzak tavra hiç aldırmadan kolunu omuzlarıma doladı. Waitari ve Habib: Morel bu tür bir dostluk çemberiyle kuşatmıştı çevresini demek. Onların elinde yalnızca bir araçtı açıkçası; başıboş bir idealist. Fillerin sonunu içtenlikle düşünen tek kişiydi aralarında. Birden rahatladım – artık yaşadığım deliğe geri dönebilir, insanların çevirdikleri pis dolaplardan kendimi uzak tutup kollarımı kavuşturarak çevremde şu uzak yıldızlardan başka hiçbir parıltı ve umut görmeden –bu konuda da açık olmak gerek: Yıldızlara o saf ve güzel görünümü veren yalnızca uzaklıklarıydı- her şeyin gelip geçmesini bekleyebilirdim. Kısacası, her şey normale dönüyordu. Bu, açıkçası insanlığın, bildik sömürü ve ihanetlere, çaresiz biçimde mahkûm olan, doğruluk ve içtenlikten tümüyle yoksun, tipik bir girişimiydi; filler ise aldatılmamız için kullanılan bir başka araçtı. Sesime olabildiğince alaycı bir ton vermeye çalışarak Habib'e dünyevi yolculuğunda eşlik eden kişi olarak tanıdığım öbür gezginin nerede olduğunu sordum.

"'Soylu dâvası üstün geldi, dostum; bir idealin güzelliği üstün geldi. Fillerin kurtuluşu için, doğal güzelliklerin korunması için atağa kalktı; özgür Afrika düşüncesinin canlı tutulabilmesi uğruna her şeyi feda etti. Halkların geleceklerini belirleme hakkı denen soylu dava uğruna ölmeye hazır,

adını Byron'ın, Çin önderlerinin, Rus önderlerinin, Arabistan'ın Büyük Lawrence'ının adlarıyla yan yana tarihe kazıtmaya istekliydi! Bu yüzden güçsüz soluğunu isyanın uğultulu rüzgârına kattı! Şu anda, bütün büyük davalarda hep olduğu gibi, onmaz bir biçimde karıştı olaylara! Bir geceyarısı gelip beni uyandırdı, mertçe konuştu benimle, siyanürünü aldı, polislerin gelişinden bir iki saat önce -eski bir alışkanlığımızdır bu- fillerin tarafına geçti. Onu hemen her türden adi suçla suçladılar – oysa karakterinde hiçbir adilik yoktu: Sanatsever bir kişi; bir büyük eğitimci, gençleri seven bir insan, Oxford, şu, bu; sözcüğün tam anlamıyla bir insandı. İşte şimdi burada, bir kez daha soylu bir davaya karışmış ve hizmete her an hazır bekliyoruz; idealler ölmüyor, pislik içinde yaşamaya zorunlu oluyor kimi zaman, ama ölmüyor! Ne yazık ki delikanlı çok duyarlı bir insan: Şu anda Tanrı'nın cezası dizanteriden çadırında yatarken bir yandan da gitmesine izin vermem için yalvarıp duruyor, ama onu yaşatmak için elimden geleni yapacağım, biraz balık avladım, beyefendiye iyi bakmamız gerek, yine de her şey yolunda, hayat hâlâ yaşanmaya değer, size bunları eski bir deniz kurdu söylüyor – ve Tanrı da biliyor ki, namussuz herif ne söylediğini iyi biliyor!'

"Omzuma vurdu yine, pantolonunun kıvrık paçaları altında görünen insanı şaşırtacak kadar kaslı ve sert, çarpık bacaklarıyla uzaklaşıp gitti, balıkları ve üzerinde çok şey söylenen o mutlu sırıtışıyla gözden kayboldu.

"Birden, garip bir biçimde rahatladığımı duyumsadım.

"Ne kadar yalnız olursam olayım, böyle bir birlikteliğe henüz hazır değildim. Artık, filleri koruma kampanyası altında nelerin gizlendiğini ve Morel'in açık yürekliliğiyle budalalığının hangi amaçla sömürüldüğünü açıkça görebiliyordum.

"Peer Qvist gibi biri, büyük bir doğabilimci olarak, özgürlüğün köklerini insan ruhundan söküp atmaya çalışan, toprağı, havayı, okyanusları ve hayatın gerçek kaynaklarını ölümcül silahlarıyla zehirleyen acımasız insanlarca, yalnız insanın özgürlüğü yönünden değil, insan soyunun tükenmesi yönünden de tehdit edilen doğal güzelliklerin ömür boyu, ateşli bir savunucusu olarak katılmıştı bu mücadeleye. Yaşlı Danimarkalının burada bulunuşunu, kızgınlığını ve düşmanca öfkesini yeterince açıklıyordu bu. Onun arkasında, yeni bir dünya savaşının yakın olduğuna inanan ve Avrupa'nın yenilgisinden sonra Pan-Afrikan milliyetçiliğinin ilk kahramanı olmayı uman Waitari duruyordu. Daha arkada, bütün büyük davaların gölgesinde görüldüğü gibi, bir zafer andı olarak sıradan haydutlar ve katiller yer alıyordu. Onların da ardında, çok ötede, ve belki de salt Morel'in kalbinde, filler yer alıyordu.

"Büyük bir davaydı gerçekten ve bilinen en eski birlikteliği içeriyordu: İyi niyetli kişiler ve onları sömürenler, özverili çabalar ve çıkar hesapları, ufkun ötesinde bir ideal ama aynı zamanda yöntemleri haklı kılan sonuçların ihaneti. İnsanın en eski birlikteliği, soylu bir dava ve bunun ardında bir sürü alçak, büyük kıyımlara sebep olmak için gereken saflık tutkusu ve düşler..."

Saint-Denis durakladı. Peder Tassin, Moğolları andıran çıplak elmacık kemiklerine, çıplak kafasına ve tıknaz bedenine bakarak, soylu atı tarafından ufka doğru fırlatılmış bir binici daha, diye düşündü.

"Hoşçakalın, dedim onlara, N'Gola'nın hazır beklettiği midillime doğru yürüdüm. Bir süre Peer Qvist ile yan yana yol aldık. Yüzünde sert bir ifade, dimdik duruyordu eyerinin üstünde. Üzengilerden biri, bükülmeyen bacağını destekleye-

cek biçimde, öbüründen daha uzundu – Kuzey Kutbu'ndaki buzul yarıklarından birinde sağ bacağının eklemleri ezilmişti. Benimle hiç konuşmadığı halde, şu birkaç dakika süresince bana eşlik etmeyi niçin istedi, diye sordum kendime. Belki de, birden öbürlerinden daha yakın bulmuştu beni.

"Atlarımız kayalıklar arasındaki taşlı yolda ilerliyordu. Güneş ormana doğru alçalmıştı, ağaçlar ve çalılar kızıl ışıklarını aralarında bölüşüyorlardı sanki. Ağır ağır ilerlerken, gökgürültüsüne benzer bir ses yükseldi Galangalé'den; bütün orman öfkeli bir saldırı karşısında boyun eğmiş titriyor gibiydi, gökyüzü ve hava, suya doğru ilerleyen fillerin bağırışlarıyla dolmuştu: Kökleri altüst olmuş ağaçların çatırtıları, toprağın ve kayaların sarsıntısı ve fillerin çığlıkları birkaç dakika içinde doğal bir afet görünümüne dönüşmüştü. Dinledim. Alışkındım buna, ama yine de, her duyuşumda kalp atışlarımı hızlandırırdı bu sesler; korku değildi bu, garip bir etkileşimdi. Dinledim. Orman dört bir yandan yarılıyordu sanki, gürültünün yönünü kestirmek artık imkânsızdı. Her yönden kuşatıldığını, büyük bir kargaşanın ortasında kaybolduğunu duyumsuyordu insan. Bulunduğumuz yükseklikten, ırmağı gizleyen koyağın karşı kıyısında bütün ormanın acımasız bir korkuyla sarsılarak titrediğini, ağaç tepelerinin aniden eğilip kuştüyü gibi döküldüğünü görebiliyordum; sonra, onları gördüm, birbirlerine sokulmuş o çok iyi tanıdığım büyük gri biçimleri... Böylesine görkemli bir hantallığa, böylesine göz kamaştırıcı bir özgürlüğe çok yakında dünyamızda yer olmayacağını düşündüm. Gürültüleri varoluşlarının gereğine yeniden inandırmıştı sanki beni, onları her görüşümde elimde olmadan yaptığım gibi, rahatlayarak gülümsedim. Bu acizlik çağında, bu tabular, yasaklar ve kölelikler çağında, insanın en es-

ki doğrularına sırt çevirdiği ve en köklü ihtiyaçlarından vazgeçtiği bu psikolojik uysallık çağında, dünyanın, en eski gökgürültüsünü dinlerken, yine de köklerimizden tümüyle koparılmadığımız, tümüyle benliğimizi yitirmediğimiz, tümüyle iğdiş edilmediğimiz ve köleleştirilmediğimiz, henüz hep birlikte boyun eğmediğimiz duygusuna kapılırım hep. Ama yine de, böyle bir özgürlüğe çok yakında aramızda yer olmayacağını anlamak için o soylu öfkeyi duymak, o canlı toprak kaymasının ilerleyişine bir kez tanık olmak yeterliydi. İnsanın bunu kabullenip boyun eğmesi ve Morel'in yanında yer almaması oldukça güçtü.

"Peer Qvist patikanın bitiminde atının dizginlerini çekerek durdu. Onu bildim bileli, yüzünde tek bir ifade gördüğümü düşündüm. Yüzüne neredeyse bir aziz görünümü veren derin çizgiler arasında yerleşmiş çok sert bir ifadeydi bu, küçük mavi gözleri yıllar önce Fridtjorf Nansen ile birlikte Kuzey Kutbu'nda gördükleri sonsuz buzullardan bir şeyler taşıyor gibiydi. Yuvarlak, gri sakalının üstündeki bağışlamadan yoksun dudaktan, ince ve sertti.

"'Dinleyin,' dedi, 'dünyanın en güzel sesidir bu, özgürlüğün sesi.'

"'Afrika'ya geldik geleli duyarız bu sesi.'

"'Ama bugün aynı kişi değilsiniz, Saint-Denis. Eskiden salt kulaklarınıza erişirdi bu ses. Bugün yüreğinize ulaşıyor, artık ona karşı koyamazsınız. Bir zamanlar gürültüden uyuyamayınca silahınızı kapıp çözümlerdiniz işi. Şimdilerde silahlarınız o sesin yarattığı panikten daha çok tiksindiriyor sizi. Reşit olma denen şey sanırım bu. Neler anlatacaksınız Fort Lamy'dekilere?'

"'Yıllardır yineleyip durduğum şeyleri,' diye terslenerek cevapladım. 'Afrika filleri için bir şeyler yapmanın zamanı

geldiğini, doğayı korumanın insanın en acil görevi olduğunu söyleyeceğim.'

"Hiçbir kıpırtı yoktu yüzünde. İnsanlar yaşlandığında tek bir ifadenin yüzlerine yerleşip kaldığını ve kolay kolay yerinden kıpırdamadığını düşündüm.

"'Askeri birlikleri gönderirler mi dersiniz?'

"'Fransız Ekvatoru'nda hemen hiç askeri birlik yok. Ancak avcılar ellerinden geleni yapacaktır...'

"Yüzü sertti yine, ama şakalaşır gibi konuştu:

"'Bu yaşta öldürülmek eğlenceli olmalı.'

"'Matrak,' diye doğruladım onu. 'Kaç yaşındasınız?'

"'Çok yaşlıyım,' dedi kederle.

"Ardından ekledi: 'Afrika'da ölmekten hoşnutum.'

"'Neden?'

"'Çünkü insanlığın başlangıç yeri burası. İnsanlığın beşiği, Nyasaland. Kesinlikle kanıtlandı bu.'

"'Tuhaf bir sebep.'

"'İnsan evinde daha rahat ölür.'

"Kendine bir yuva bulmaya çalışan biri daha, diye düşündüm.

"'Ya Morel?' diye sordum.

"'Hepimiz bir başka birlikteliğin arayışı içindeyiz...'

"Keder vardı sesinde.

"'Zavallı Morel,' dedi. 'İçinden çıkılmaz bir konuma soktu kendini. İnsanca bir şeyi insanlarla birlikte savunmak istemekteki çelişkiyi şimdiye kadar kimse çözümleyemedi... Hoşçakalın.'"

YİRMİ BİR

"O gece hiç gözümü kırpmadım, bir sağa bir sola dönüp durdum çadırımda, kendimi hiç böylesine yalnız, böylesine terk edilmiş duyumsamamıştım. Gözlerimi karanlığa dikmiş bakarken fillerin bile çok küçük olduğunu düşünüyordum, çok daha büyük, çok daha sevecen bir varlığa ihtiyaç duyuyorduk. Ancak, şimdilik yalnızca filler görünüyordu ufukta.

"Fort Lamy'e dönünce fırtına gibi bir görüşme yaptım Valle'yle: Morel'le görüştüğümüz yeri gösterdim haritada, ama beni uzun süredir tanıdığını ve ne olursa olsun, verdiğim bilgiye güvenmediğini söyledi – pek de haksız sayılmazdı. Boş yere işi güçleştirdiklerini, bunun yerine yeni bir uluslararası anlaşma yapmalarının ve spor amacıyla hayvan avına son

vermelerinin çok daha kolay olduğunu anlatmaya çalıştım. Kendini kaybetti, Morel ve benzerlerince tırmandırılan insan düşmanlığının kara bayrağı önünde baş eğmeye henüz hazır olmadığını ve insanlığın parlak, soylu geleceğine olan inancını koruduğunu haykırdı. Eski bir hümanist ve demokrat olarak devlete karşı sorumlu olduğu topraklarda böylesine bir nefret, kin ve alaycılık gösterisine izin vermeyeceğini söyledi. Masasından kalktı, heybetle yükselip üstüme doğru abanarak fillerin siyasal bir şaşırtmaca olduğunu, olayın içyüzünü tabii ki bildiğini ve komünistlerin Afrika'da zafer kazanması halinde ilk iş olarak fillerin öldürüleceğini nefret dolu bir sesle kulağıma fısıldadı. Masasına dönüp oturdu. Fillerin bireyin kalan haklarını simgelediğini bilip bilmediğimi sordu alaycı bir sesle; işe yaramaz, sıkıntı verici, her yönden tehdit edilen ama yine de hayatımızı sürdürmemiz için zorunlu olan haklar – masasının üstündeki gazete yığınına sert bir yumruk indirdi – Fransız basınının bir bölümünün olaydan anladığı buydu – ona gelince, bütün küçük sersem aydınlara, bütün sözde aydınlara ve ağızlarından salya yerine mürekkep akıtanlara vereceği tek cevap, insanın geleceğine ve başarılarına güvenen, dümeni sımsıkı elinde tutan iyi bir cumhuriyetçinin içten, sağlıklı, kocaman kahkahasıydı. Bunun üzerine gözlerini faltaşı gibi açtı, dişlerini göstererek öyle müthiş bir kahkahayla sarsılmaya başladı ki, kanepeye yatırıp karısını çağırmak durumunda kaldık."

Saint-Denis güldü kendi kendine. "Belki biraz abartıyorum Peder, ama yine de, Morel olayıyla ilişkili olarak o sıralarda atılan manşetlerin Fort Lamy'dekileri nasıl bir öfkeye sürüklediğini düşünemezsiniz. Kendimden hoşnut, Foissard'la birlikte Vilayet'ten çıktım. Foissard, Vali'nin geceleri hiç uyuyamadığını, Paris'tekilerin olayın yalnızca Afrika

hayvan topluluğunun savunulmasıyla ilgili olduğuna Amerikalıları inandıramadığını, Fransız basınının hükümeti süregelen siyasal kargaşayı örtbas etmek amacıyla baştan başa bir Morel olayı yaratmakla suçladığını ve dünyanın hâlâ fillere inanma çağında olduğunu sanan Fransızların saflığıyla herkesin alay ettiğini anlatıyordu."

YİRMİ İKİ

"Minna'ya işte bunları bugün size anlattığım gibi anlattım. Ömrüm boyunca bir kadın tarafından böylesine yoğun dinlenme onuruna hiç sahip olmamıştım. Ellerini birbirine kenetlemiş, içindeki coşkuyu yadsıyan bir kırılgısızlıkla koltuğun kolunda oturuyordu. İnsanın onda kolayca görebildiği koruma ve yardım etme isteğinden, incelik ve sevecenliğinden, bu coşkun cömertlik selinden etkilenmemek imkânsızdı. Evet, verecek çok şeyi olan bir kadındı o."

Cizvit, biraz şaşkınlıkla baktı arkadaşına.

"Sıra Morel'in safça iletmemi istediği Homeros'a özgü mesaja geldiğinde, 'Hiç cephanemiz kalmadığını söyleyin onlara,' diyerek son sözlerini yinelediğimde Minna'nın du-

dakları titremeye başladı. Birden ayağa kalktı, odanın öbür ucuna gidip -vazoyu ve yastıkları yerinden oynatarak- gereksiz hareketler yapmaya başladı, yüzü duvara dönük, sessizce durdu orada, omuzları belirgin bir biçimde sarsılıyordu. Aklım başımdan gitmişti. Kısacık hayatında nice talihsizliklerle karşılaştığını biliyordum ve ilk kez, Morel'in ünlü deyişiyle, köpeklerin artık yetmediğine, Minna'nın daha büyük bir dostluğa, yalnızlığının boyutlarına uygun büyüklükte bir dostluğa ihtiyacı olduğunu düşündüm; ona yardım edebilirdim belki. Ancak, ne olursa olsun, bu işte bana yer yoktu, anlayabiliyordum bunu artık. Olayları trajik yönleriyle ele almaması gerektiğini söyledim ona; Morel doktorlar tarafından akli yönden dengesiz bulunacaktı belki de, ya da en azından, davranışlarından sorumlu tutulmayacaktı, o zaman bir iki yıl hapis cezasıyla kurtarırdı paçayı.

"Soluğumu kesen bir öfkeyle döndü bana. O hali sık sık gözümün önüne gelir hâlâ, elleri kalçalarında, giysisinin önü açık, saçları karmakarışık ayakta durarak, mucize gibi birden güzelliğinden bir şeyler eksilten o ağır Alman aksanıyla, balıkçı kadınlara özgü bir tavırla haykırıyordu karşımda.

"'Demek böyle Mösyö Saint-Denis,' diye atıldı üstüme, 'biri size yeter deyince, sizin acımasızlığınız ve vahşetinize yeter deyince, yüzlerinize, seslerinize ve ellerinize artık yeter deyince – o kişinin delirdiğine karar veriyorsunuz, öyle mi? Sizden artık hiçbir şey beklemediği için; sizinle, bilim adamlarınız, polisleriniz, bombalarınız, çalışma kamplarınız, makinalı tüfekleriniz – bütün utanç ve dehşet verici şeylerinizle ortak hiçbir yönü bulunmadığı için kilit altında tutulmalı, öyle mi? İnanın bana, onun gibi pek çok kişi var dünyada. Kuşkusuz onun yaptıklarını yapacak cesaretleri yok, çünkü öyle yenilgilere uğradılar ki, öyle... öyle yorgun düştüler ki

-ya da öyle inançsızlar ki- ama onu anlıyorlar, ne söylemek istediğini tam olarak anlıyorlar. Bürolarına, kamplarına, kışlalarına, ya da fabrikalarına -insanların boyun eğdiği ve bıkıp usandığı yerlere- gidip geliyorlar ve onu düşündükleri zaman gülümseyebilen kişiler benim yaptığımı yapıyorlar...'

"Bardağını kavradı.

"'Sağlığına kadeh kaldırıyorlar... *Prosit! Prosit!*' Omzumun üstünden boşlukta bir noktaya bakarak üst üste yineledi. Bu Almanca sözcüğe hiç katlanamazdım, özellikle bir kadının ağzından duymak üzücüydü. Sesinde ve davranışlarında birden belirginleşen bir bayağılık vardı, tam bir kayıtsızlıkla açık bırakmıştı giysisinin önünü – çok erkek tanıdığını duyumsuyordu insan... pek çok erkek.

"'Sevgili yavrum...' diye başladım. Sözümü kesti.

"'Bir şey daha, Mösyö Saint-Denis; biliyorsunuz, deriniz fillerinkinden daha değerli değil. Savaş sırasında Almanya'da, Belsen'de insan derisinden gece lambaları yapıyorduk – bilmiyorsanız öğrenin. Ve unutmayın, Saint-Denis, biz Almanlar her zaman her şeyin öncüsü olduk...'

"Güldü.

"'Üstelik alfabeyi bulan da bizleriz.'

"Matbaayı demek istiyor olmalıydı.

"'Yo, öyle bakmayın bana. Lanet olası acımanıza ihtiyaç duymuyorum. Çok sayıda erkeğin bana sahip olduğu doğru, ne var ki, insan ahşıyor buna. Erkekleri pantolonlarını çıkardıkları zaman yaptıkları şeylerle suçlayamazsınız. Gerçek anlamda kirli işler için iyice giyiniyorlar – dahası, üniformalar giyiyorlar, bayraklar, süsler...'

"Bir sigara yaktı, biraz daha kanyak doldurdu kendine. Bildiklerimin dışında kaldığımı duyumsuyordum. Hep kibar, hep ürkmüş gibi uysal olan bu kızın nasıl böyle bir çıkış

yapabileceğini anlayamıyordum. Morel'e ilişkin sözlerimi yanlış anladığını anlatmaya çalıştım. Tertemiz inançlarını sömüren bir grup siyasal kışkırtıcının ve haydutların eline düştüğünü, onun için hiçbir şey yapamayacağımızı söylemek istemiştim yalnızca. Sözümü kesti. Yanıldığımı, ona yardımcı olmayı kabul edersem bir şeyler yapmak için hâlâ vaktimiz olduğunu söyledi telaşla. Morel'le bağlantı kurabilmesi için Dwala'yla haber iletmemi istiyordu. Akılcı davranmasını sağlamaya çalıştım tabii, Oulé kabilelerinin güvenini kazanmanın bana yirmi yıla mal olduğunu, yaşlı Dwala'dan, benim için yaptıklarını bir başkası için de yapmasını isteyemeyeceğimi hatırlattım. Dwala ve ben şeref sözüyle birbirine bağlı iki eski müttefiktik; yönettiğim bölgedeki konumumu güç duruma sokmadan aramızdaki anlaşmayı bozamazdım. Waitari sempatizanlarının bulunduğu birkaç köy sürekli gözetim altındaydı, askeri ileri karakolun komutanının kollarına düşmesi işten bile değildi. Ayrıca, Waitari'nin bir düzineden çok adamı olduğundan kuşkuluydum, çoğu kasabalardaydı: Kabileler güvenmezdi Waitari'ye. Bizden biriydi o, bizim kavramlarımızla doluydu kafası, kabilelerin törelerini küçümsüyordu. Son olarak, her şeyden öte, Morel'in yıkıcı faaliyetlerde bulunmakla suçlandığını, yapabileceği en iyi şeyin bu olaydan uzak durmak olduğunu söyledim Minna'ya – bir yabancıydı ne de olsa... açık konuşmak gerekirse, bir Alman'dı.

"'Öyleyse,' diye bağırdı, 'gidip birini öldürmesini ve artık kimsenin ona yardım edemez duruma gelmesini yeğliyorsunuz demektir. Yönetici olarak görevlerinizden söz ediyorsunuz; bu görev, saldırıları durdurup Morel'i sağ olarak ele geçirmeyi içermiyor mu peki? Hükümetten övgü bile alabilirsiniz.' Hiç hoşuma gitmeyen bir ses tonuyla iğneliyordu beni.

'Onunla bir konuşabilsem, sözümü dinleyecektir, buna inanıyorum.'

"Ben de inanıyordum. Bunu sağlayabilecek araçları vardı.

"'Mösyö Saint-Denis, Morel'in içinde size güvenen, sizden yardım dileyen bir kişinin gizlendiğini anlayamıyor musunuz? Korunmaya... dostluğa ihtiyaç duyan bir insan?'

"Sesi kırgın, gözleri yaşlarla doluydu: Karşı konması güç bir tartışmaydı bu. Hızla düşündüm. Gerekli önlemlerin alınması koşuluyla, düşüncesi pek de çılgınca gelmiyordu artık bana. Bunu size nasıl açıklayabilirim, bilmiyorum; Morel'in, yakarmalarına dayanamayıp boyun eğeceğine ve ardma düşeceğine inanmıştım: Kendimi Morel'in yerine koyuyordum belki de... Dahası, bunun kaçırmaya hakkım olmayan bir şans olduğunu düşünüyordum. Tehlikeli bir düşmanı ele geçirmek için seven bir kadını kullanan, kurnazlık dolu bir tür Machiavelli olarak görüyordum kendimi. Hem, bu tür işlerde insan her zaman sevgiye güvenebilirdi. Uzman polislerin tümü de bilirdi bunu. Yem olarak hizmet edecekti bize: Akıllıca oynanacaktı Morel'le, hepsi buydu. Ona teslim olmakla kalmamış, kendime akıllı bir hava verebilmeyi de başarmıştım, Peder. Doğrusu, Minna'nın gençliğine, güzelliğine, öyle güçsüz ve çaresiz bir ifadeyle önümde duruşuna karşı koymak imkânsızdı. Bu yüzden, N'Gola'yı Morel'e gönderip Minna'yla görüşmeyi kabul edip etmediğini araştırmayı önerdim. Bu süre içinde en iyisi, Minna'nın Fort Lamy'den ayrılıp bölge merkezinde, Ogo'da konuğum olarak kalması ve hiçbir yere kıpırdamadan Morel'in cevabını beklemesiydi. Morel görüşmeyi kabul ederse, Oulé bölgesi dışında, Ubangi ya da Kamerun'da bir yer kararlaştırmak gerekecekti. Başarabilirse sorun yoktu. Başaramazsa sessizce Fort Lamy'e geri döner, birkaç gün savanlarda kaldığını söylerdi.

"Atak bir minnettarlık göstermeye başladı birden; bir başkasıyla ilintili olduğundan belki; tedirgin olmuştum.

"'Tamam, tamam,' dedim, 'teşekkür etmeyin bana; bakalım başarabilecek misiniz, göreceğiz. Olayın gerçekten yalnızlıktan kaynaklanıp kaynaklanmadığını anlayacağız – kimsesi olmadığı için çıldırıp çıldırmadığını anlayacağız, demek istiyorum. Sizin Morel'inizle ortak hiçbir yönüm olmamasına karşın, ben olayı böyle değerlendiriyorum.'

"Bir sigara yaktı, sinirli bir tavırla içmeye koyuldu. 'Ne olursa olsun dikkatli olmalıyız,' dedi bana: Bir Senegal birliğinin Bangui'ye gelmesi bekleniyordu, hemen Oulé bölgesine gönderilecekti. Birlikler gelmeden önce bu işin çözümlenmesi iyi olacaktı. Şaşırıp kalmıştım: Hükümetin, başka yerlerde çok daha gerekli olan birlikleri harekete geçirecek kadar olayı ciddiye aldığını bilmiyordum – sonra, nereden biliyordu bunu? Çad Oteli'nin terasındaki beylerin konuşmalarından öğrenmiş olmalıydı. N'Gola'ya gerekli emirleri hemen vereceğimi söyledim; ona gelince, birkaç gün içinde Fort Lamy'den ayrılacaktım, benimle gelebilirdi. Bu ertelemeden tedirgin olmuş gibiydi. Ogo'ya gitmek için yarın yola çıkamaz mıydı? Birlikte yolculuk yaptığımızın görülmemesi daha iyi olurdu, başıma dert açmak istemiyordu. Bunu söylerken ilk kez gerçek bir kibarlıkla yüzüme baktığını hatırlıyorum. 'Pekâlâ,' dedim, 'nasıl isterseniz.' Gerçekten Fort Lamy'de uzun süre kalmak istemiyordum. N'Gola her sabah Bangui'ye giden Portekiz kamyonları konvoyuyla birlikte gün doğarken yola çıkacaktı. Yalnızca geri dönüşünü beklemek kalacaktı bize.

"Soğuktan titriyordu, çıplak dizlerini giysisiyle örtmüştü yine. Saat sabahın ikisiydi. Ayrılmak istemiyordum bir türlü. Oradan buradan konuşmaya başladım: orman, iklim, kara-

derili insanlarım... Bitkin görünüyordu, söylediğim tek sözü bile dinlemiyordu açıkçası. Çeçe sineklerine karşı bölgemde verdiğim mücadeleyi ona anlatırken, hangi noktada kendimi yakaladığımı hatırlamıyorum. Gariptir: O lanet olası sinekleri yok ettiğimden beri sürekli onları düşünüyorum – onları özlediğimi sanabilir herkes. En azından, sineklerle olan birlikteliğim sürdü. Daha sonra Minna elini uzattı, kapıya kadar bana eşlik etti – kapı dışarı etti gerçekte. Dışarı çıkarken, otelin girişindeki görkemli kemerin altından geçtiğim sırada, sütunlardan birine yaslanmış soluk renkli bir panama şapka gözüme çarptı, bir sigaranın kızıl ışığında da Orsini'nin yüzünü gördüm. Müşterileri sayan bir pezevenk tavrıyla duruyordu orada, alay ve nefret dolu şaşkın bir ifadeyle baktı bana. Eve gittim, N'Gola'yı uyandırdım, mesajını verdim. Nasıl takınacağını çok iyi bildiği soğukkanlı bir tavırla, karanlığın içinde gideceği yere doğru koştu."

YİRMİ ÜÇ

"Bir süre Minna'dan haber alamadım. Şiddetli bir malarya nöbetine yakalanmıştım o gece. Cibinliğimin altında iki hafta boyunca titredim durdum. Gözlerimden birini açabildiğim anlarda Doktor Terrot'un üzerime eğilmiş kaygılı yüzünü görüyordum.

"Ayağa kalkıp attığım ilk adımda, terasıma rahatça yerleşip kitaplarımdan birini okuyan Schölscher'in yardımcısıyla karşılaştım. Beni görünce biraz utandı, Schölscher'in güneye gitmek üzere yola çıkmadan önce benimle görüşmeye çalıştığını, ancak doktorun kimsenin beni rahatsız etmesine izin vermediğini söyledi: Bu yüzden yardımcısından, bana Morel'le ilgili bazı sorular sormasını istemişti. Üç gündür o sandalye-

den hemen hiç kalkmamıştı. Kapının önüne nöbetçi dikmesinin çok daha kolay bir çözüm yolu olduğunu söyledim biraz sertçe. Bildiğim her şeyi anlattığımı, ayrıca, bu lanet olası işe gereksiz yere önem verdiklerini ekledim. Kibarca dinledi. Bir eli ceketinin cebinde, biçimli çenesi, beyaz giyimi ve koltuğunun altında duran bastonuyla uyumlu, dikkatli, titiz bir süvari subayının zerafeti içindeydi. Ondan hoşlanmamıştım. Kadın dudaklarından dökülen tatlı sözleri dengelemek için, olumsuz, haksız şeyler söylemek geliyordu hep içimden.

"Teğmen, beni biraz daha sinirlendiren bir sabırla tersliğimi yatıştırmayı denedi; yaşlarının ve yalnızlıklarının eksantrikleştirdiği yaşlı insanlara karşı göstermeye çalıştığı hoşgörüden kaynaklanan bir sabırdı bu. Fransız Birliği'nin güç günler geçirmekte olduğunu, terörizmin Kuzey'de yerleştiğini ve Fransız Ekvator Afrikası'nın sağlam bir örnek olması gerektiğini söyledi. Ülkede hemen hemen hiç askeri birlik yoktu: Tek bir jandarmayla karşılaşmadan Belçika Kongosu'na kadar gidilebilirdi. Bu koşullar altında herhangi bir eşkıyalık eylemi hesapta olmayan sonuçlar doğurabilirdi. Kendisinin Morel'e karşı kişisel sempatisi vardı; yazık ki, bugünün dünyasının fillerle uğraşacak durumda olmadığını anlayamamıştı Morel. Başka düşünceleri vardı insanların. Kendi postlarının derdine düşmüşlerdi. Çaresizlik belirten bir hareket yaptı Teğmen. 'Uluslararası ilişkileri de göz önünde bulundurmalıyız. Washington'dakiler Afrika halklarının ulusal bir dava olarak amaçladıkları kargaşayı örtbas etmek için Fransız hükümetinin başlı başına bir Morel olayı yarattığına inanıyorlar. Gerçekten, fillerden söz edilmesi müthiş tedirginlik yaratıyor Amerika'da – Fransızların, sorunlarıyla gerçekçi olarak yüz yüze geleceklerine, hâlâ küçük işlerle uğraştıklarını söylüyorlar.'

"Yüksek siyaset üzerine verdiği nutku çok parlak bulmuş, yumurtaların tavuğa verdiği dersin eğlendirici olduğunu acı bir alayla gözlemlemiştim. Ancak, Morel ve efsanevi hayvanlarının ne denli tehlikeli olduğunu biliyordum, bu konuda ondan öğreneceğim hiçbir şey yoktu.

"'Bildiğim bir şey daha var kuşkusuz,' dedi kuru bir sesle, 'o kız, biliyorsunuz, o... Çad Oteli'ndeki şarkıcı, ortadan kayboldu; Morel'e katıldığını gösteren kanıtlar var elimizde... Schölscher bu konuda ilginç bilgiler verebileceğinizi söylüyor. Mösyö Saint-Denis, özellikle bölgenizde, Ogo'da on gün önce neler yaptığını anlatırsınız herhalde...'

"Minna'nın bir sabah Amerikalı binbaşıyla birlikte küçük bir kamyonette, görünüşte birkaç gün sürecek bir av gezisine çıkarken görüldüğünü anlattı. Kimsenin dikkatini çekmemişti önce, ama ikisi de ortadan yok olmuştu ve kamyonet Oulé bölgesinin ortasında, bir yolun sonunda bulunmuştu... Çenesini bastonuna dayayarak yakından izliyordu beni. Gözlerimi kaldırdım. 'Devam edin.' Orsini'ye inanılacak olursa, Fort Lamy'den ayrılmadan önce Minna'yı son gören kişi olduğumu hatırlatmak zorundaydı. Bu olaya karşı büyük ilgi gösteriyordu Orsini – Morel'i kargaşa çıkarmak için Fransız Ekvator Afrikası'na gönderilmiş bir yabancı ajan sayıyor ve Minna'nın, müşterilerinden topladığı bilgilerle muhbir ve bilgi taşıyıcı olarak çalıştığını ileri sürüyordu. Teğmen sıkılmış gibiydi. Orsini'nin de kızdan yararlanmak için başka sebepleri olmalıydı: Güzeldi kız – bu ayrıntıya sanırım ben de dikkat etmiştim. Gözümü bile kırpmadım. Bu işte benim de rolüm olduğunu yadsımadığımı, ama kızın salt Morel'i korumak ve teslim olmaya razı etmek için onunla görüşmeye gittiğini biraz da gururla söyledim. Kanımca, yapabileceğimiz en iyi şey, kızı kendi haline bırakmaktı. Morel'i, bir

kuzu kadar uysal, geri getirecekti bize. 'Kadınların ellerinde, en iyi biçimde örgütlenmiş polis kuruluşlarının bile sahip olmadığı ikna araçları var,' dedim sertçe.

"İleri yaşların sapkınlıklarına karşı hoşgörü ve sabır dolu bir genç adam olarak kibarca dinledi Teğmen. 'Duyduğunuz zaman şaşıracağınızdan hiç kuşkum yok,' dedi sakin bir sesle. 'İlk raporlara göre, orta çapta bir kuşatmaya dayanacak kadar silah ve cephaneyi de beraberinde götürmüş... Silahları hemen Batanga-Fo'nun doğusundaki Wageman şirketine ait topraklara saldırıp ateşe vermede kullanmışlar. Birliklerimiz bölgeyi temizlemeye uğraşıyorlar; biraz da şansın yardımıyla, yağmurlar başlamadan bu işi bitirmeyi umuyoruz.' Morel'i teslim olmaya razı etmek bir yana, uzun süredir hazırladığı anlaşılan silah ve cephaneyle, destekleyerek direnişine yardımcı olmak için gittiği böylece ortaya çıkmıştı; hemen yola çıkışı Morel'in bu silahlara acil ihtiyaç duyduğunu gösteriyordu – bu konuda birisi mesaj getirmiş olmalıydı... Teğmen, çenesini bastonuna dayayarak düşünceli gözlerle yüzüme baktı."

YİRMİ DÖRT

"Artık dinlemiyordum. Dostum Dwala'yı ve bana verdiği sözü, daha doğrusu, yaptığımız pazarlığı düşünüyordum. Birkaç yıl önce olmuştu bu ve o günden beri anlaştığımız bedeli sadakatle ödemeyi sürdürmüştüm: her ilkbahar bir inek ve bir keçi. Konuyu ilk açışımda yüzünde gördüğüm ürkütücü ifadeyi, onu razı etmek için ne çok dil döktüğümü ve sonunda nasıl kendimi kaybedip dayakla tehdit ettiğimi hatırladım – iyi niyetine inandığımdan bunun yalnızca bir pazarlık yöntemi olduğunu çok iyi biliyordu. Kulübesinin bir köşesinde hasırda oturuyordu; loşlukta yanaklarındaki, çenesindeki ve kafasındaki kısa beyaz tüyler görünen, kısa boylu, çıplak, pörsümüş bir huysuz çocuk

gibiydi. Karının ağrıdığını, bir başka gün gelmemi söyledi; öte yandan, bu isteğimi yerine getirip getiremeyeceğini bilmiyordu hiç; bir beyaz adamdım ve Hıristiyandım. Kabilesinden biri değildim, ülkesinden biri değildim; gerçek ruhlara inanmayan biri için böyle bir işi üstlenecek gücü yoktu. Birbirimizi tanıdığımızdan beri ona ettiğim hizmetleri hatırlattım, Hıristiyan ve inançsız olmama gelince: Kendisine ve ruhlarına kabilesindeki zıpır delikanlılardan daha çok inandığımı ve bunu bildiğini söyledim. *'Maganja ouana'*, kendi inançlarına geri dön, deyip durdu; ama fiyatı artırmak için böyle davrandığını biliyordum, o da bunu bildiğimi biliyordu. Sonunda bağırıp çağırmaya başladım, isteğimi geri çevirecek olursa köyünden ve bütün Oulé bölgesinden geçen bir yol yaptıracaktım, hiçbir zaman bunu yapmayacağını biliyordu, ama yine de pazarlıkta bu konu da göz önünde bulunduruldu. Homurdandı, yumruklarını savurdu, bir beyaz için hiçbir zaman bunu yapmadığına ve hiç kimsenin de onun yanında yapamadığına ilişkin yeminler etti, biliyordum ki kabul ediyordu. Fiyatta anlaştık, iyi bir yer vereceğini söyledi bana. Ama o yeri ben uzun zaman önce saptamıştım. Tepelerde, ormanlarda aylarca dolaşıp birbiriyle karşılaştırarak aramıştım yerimi. Görüş açısı geniş bir yer gerekliydi, aynı zamanda, yalnız kalmak da istemiyordum; öbür ağaçlar olmalıydı çevremde. Uzun bir gelecekte efsaneye dönüşme tehlikesi içinde olmayan fil sürüleriyle, tümüyle Afrika olan, çok sevdiğim Oulé ovasına bakan güzel bir tepe seçmiştim sonunda.

"Tepeye ulaşmak üç günümüzü aldı. Yola çıktıktan sonra Dwala yine güçlükler çıkarmaya başladı, bulduğum tepenin yaşadığı yerden çok uzak olduğunu söyleyerek kuşkuya kapılmıştı – gücünün oralara kadar ulaşabileceğinden

emin değildi. Köyüne daha yakın, kabilesine ait bir başka toprak parçası önerdi; lanet olası gözünü yarı yarıya kapamıştı, kendinden biraz toprak satın almamı istiyordu. Küfür edip ne düşündüğümü söyledim. Sitem dolu gözlerle bakıyordu: 'Niçin kızmıyorsun' der gibiydi, 'bir denemem gerekiyordu'. Seçtiğim yeri gösterdim. Daha geniş, tümüyle çıplak bir başka tepe önerdi. Ama o görünümü ve gözlerimde sabah güneşini istiyordum, ayrıca yine yalnız olmak istemiyordum, bu kez çevremde başka ağaçlar olmalıydı. Güzel sedir ağaçları vardı tepede, nasıl bir şey istediğimi anlatabilmek için içlerinden birini işaret ettim. Başını iki yana salladı, homurdandı, biraz daha inanması gerekiyordu; bir deneyeceğini söyledi; ancak, misyonerlerden, özellikle Peder Fargue'den, köyüne yaptıkları ziyaretleri seyrekleştirmelerini isteyecektim – rahatsız ediyorlardı onu, ruhlar üzerinde olumsuz etki yaratıyorlardı, çok sık gelirlerse başaramayabilirdi. Söz verdim.

"Terasta oturup Teğmen'in konuşmasını dinlerken bunları düşünüyordum. Dwala'nın insanı bir sonraki hayatında ağaç yapacak güce sahip olduğunu biliyordum. N'Gola'nın gösterdiği, bir zamanlar kendi kabilesinin bireyleri olan ağaçları kendi gözlerimle görmüştüm. Adlarını ve öykülerini biliyordu N'Gola: 'Şunu bir arslan parçaladı,' ya da, 'Şu Ouléli büyük bir kabile başkanıydı,' derdi. Bu ağaçlar hâlâ duruyor yerlerinde, isterseniz gösteririm; o zaman Dwala'nın gücünden kuşku duyulamayacağını ya da insanın hiçbir şeye inanmaması gerektiğini kendi gözlerinizle görmüş olursunuz. İlk kez bir beyaz için yapıyordu bu işi ve sonuçtan öyle kaygı duyuyordu ki, dönüşte köylerden birinde durup hurma şarabı içerek sarhoş oldu; yine de gece boyunca inildeyip korkuyla çevresine bakındı, sık sık sarhoş olduğu-

mu biliyordum, ama benim yüzümden ruhlara karşı büyük bir tehlike altına girmişti sanıyorum.

"Teğmen, gerçekte artık benimle ilintisi olmayan bir canlı türünün saçma ve uzak işlerinden söz etmeyi sürdürürken, giderek artan bir dinginlikle bunları düşünüyordum."

2. BÖLÜM

YİRMİ BEŞ

Gökyüzünde yitmiş gibi duran tepenin doruğunda, atların başlarını dikip içinde ağır ağır ilerlediği uzun çayırların üstünde göründüler. Morel, belgelerle tıka basa dolu, eyerine iliştirilmiş ezelî evrak çantasıyla başı çekiyordu; sonra, otlar ve bambu kamışları arasında, kartala benzeyen yüz kesiti, tetikte bekleyen burun delikleri, savanların en küçük kıpırtısını bile kaçırmayan, hem canlı hem durgun, kaşsız, sarımsı gözleriyle, cangıla uzun süredir alışkın, vahşi hayvanların her türüyle karşılaşmış bir insanın gözleriyle, İdris geliyordu; Habib bu deneyimli, kıpırtısız bakışlar altında tedirginlikle gülüyordu bazen. Üç saattir tepeden randevu yerine doğru iniyorlardı; açık denizlerin kaptanı, kulaklarının üstüne düşmüş denizci

kepi, dudakları arasındaki sönmüş puro izmariti, üzengilere yapışmış kirli beyaz ayakkabılar içindeki ayaklarıyla, eyer üstünde durmakta güçlük çekiyordu: Ne de olsa, at sırtındayken, alıştığı çevrede sayılmazdı. Ama Waitari'den emir almıştı: Morel denen kaçığı gözden kaybetmeyecekti.

"Her türlü budalalığı yapabilir. Dünya kamuoyunun kendinden yana olduğuna öyle inanıyor ki, yalnızca temize çıkmak için değil, alkış toplamak ve mahkemeye görkemli bir kalabalığın omuzlarında taşınma düşüncesiyle Fransızlara teslim olabilir. Yakalanıp sorguya çekildiği anda eksantrikliği hemen anlaşılacak ve bizim için hiçbir değeri kalmayacak. Morel, ancak bir efsane olarak kaldığı sürece işimize yarayabilir; tam şu anda Arap radyosu, Afrika bağımsızlık savaşının kahramanı olarak onu dünyaya tanıtıyor. Demek istediğim, Morel'in yakalanmasına... sağ olarak yakalanmasına engel olmak gerek. Düşler içinde yaşayan idealistlere işe yaradıkları sürece karşı değilim – ama seçim yapma durumundaysak, kendini salt çatlağın biri olarak tanıtması yerine, doruk noktasındaki efsanesiyle birlikte ortadan yok olması ve Afrika'nın bağımsızlığı uğruna hayatını feda eden ilk beyaz olarak gelecek kuşaklara aktarılması daha iyi olur."

Elini kaldırdı:

"Söylemeye gerek yok, hiçbir şey önermiyorum..."

Habib başıyla onayladı. Hiçbir sevinç belirtisi göstermemeye çalışıyordu yüzünde. İnsan doğasının kendini ortaya koyuş biçiminin her türüne karşı gerçek bir profesyonelin tutkusunu duyuyordu. Çoğunlukla tek bir biçimde açığa vurduğu, kendine özgü bir yöntemi vardı: Başını geriye doğru atar, gözleri dar karanlık yarıklara dönüşür, sakalı titrer, içinde kabaran zevki bastırmak istercesine elini göğsüne bastırırdı. Ne var ki, kendine kazanç sağlayacak olaylarda, 'insan onuru'nun bütün yüksek amaçlarının, 'ölümsüz ilkeler'in, 'insan

hakları'nın ve Morel tipindeki öbür fil savunucularının içinde uyandırdığı âni sevinci açıkça göstermemeye bir silah satıcısı olarak özen gösteriyordu: Bütün bunlar ekmeğine yağ sürüyordu. Konuşulanları ifadesiz bir yüzle dinlemiş ve yalnız kalana kadar beklemişti. Şimdi, atların huzursuz kişnemelerle daldığı sarı otların hışırtıları içinde randevu yerine doğru ilerleyen Morel'i izlerken, yoldaşlarının ardından özgürce bir kahkaha patlattı ve o yaşlı zenci kurtarıcının, asker ceketini omuzlarına atmış, güçlü elleri bir 'harekât' haritası üstünde, kendini şimdiden rakipsiz önderi olarak gördüğü Süveyş'ten Cap'a uzanan Afrika federasyonunun resmini gürleyen sesiyle çizmeye çalışarak, ıssızlığın ortasındaki mağarasında -karargâhım diyordu oraya- yapayalnız duran o ordusuz kumandanın hatırasının sessiz gülüşüyle sarsıldı. Bu, gerçekten güçlü ve yüce olanın gözünde, insanın gücüne ve yüceliğine ilişkin öbür düşler gibi toz duman içine karışmaya yazgılı bir güçlülük ve yücelik düşüydü.

İşin gülünç yanını genç dostu De Vries'yle paylaşmaya çalışmıştı; ama De Vries, gözleri acı ve kin dolu, bağırsak sancıları içinde hasırın üstüne dümdüz uzanmış, kenetli dişlerini salt öfke dolu suçlamalar için çözerek içinde bulundukları umutsuz durumdan Habib'i sorumlu tutmuştu. "Sanki", diye açıklamıştı Habib, "gençliğin saflığına şaşar gibi, sanki kendini içinde bulduğu umutsuz durumdan sorumlu tutulabilecek biri varmış gibi dünyada..." De Vries, Lübnanlı'nın süslü konuşmasını öfkeyle dinlemişti: Kolik ve ateşten, sinekler, sivrisinekler ve at sırtında geçen saatlerden sonra bitkin, Habib'i bundan böyle dostluğundan yoksun bırakacak noktaya gelmiş gibi görünüyordu. Sonunda kaygısı artmıştı Habib'in. Sudan'a gitmelerinde yarar gördüğünü söyleyerek Waitari'yi kandırmaya çalıştı: Bütün sömürge halklarının, özellikle şimdiye kadar ihmal edilen kara Afri-

ka halklarının temsil edileceği Bandoeng'de yapılacak büyük bir konferanstan söz ediliyordu. Uluslararası kurullarda kendini tanıtmak ve sesini duyurmak için doğrudan eylemden bir süre uzak durmak gerekiyordu. Kaldı ki, şimdiden eylem olarak gösterebilecekleri şeyler de vardı. Yakılan çiftlikler, sömürgeciliğe karşı Afrika'nın doğal kaynaklarını savunan seçkin bir *Maki* – Afrika ayaklanmasının gerçek önderi olarak dünyanın karşısına çıkmanın zamanı gelmişti. Yoksa, Altın Kıyısı'nın N'Krumah'ına, Nijerya'nın Tserape'ına ve uyanan kıtanın önderliğini şimdiden üstlenen öbür kişilere meydanı boş bırakmış olacaktı.

Waitari, uzun süredir aynı kanıda olduğundan, kolayca inanmıştı. Yumruklarını sıkarak haritanın üstüne eğilmiş, sırtında Fransız ordusunun arazi gömleği ve omuzlarında bir askeri Fransız ceketi, tam anlamıyla 'karargâhındaki Afrika Bağımsızlık Ordusu Önderi' olarak, mağarada ayakta duruyordu: Tito'nun savaş sırasında çekilmiş benzer bir fotoğrafını hatırladı. Yalnızlıktan ezildiğini duyumsuyordu bazen. Hemen hemen hiç ayrılmıyordu mağaradan – yeni bir dünya savaşının ân meselesi olduğuna inandığı sıralarda bir Fransız parlamenteri olarak yaptığı son gezide gizlice sağlamayı başardığı dört beş üsten biriydi burası. Ama zamanlama hatası yapmıştı; savaş çıkmamıştı. Kendini hem Fransızlardan hem de Afrikalılardan kopuk, ordusuz, yapayalnız bulmuştu. Silahlarla donattığı beş üssün üçü köylüler tarafından yağmalanmış ya da yetkililerce bulunmuştu. 'Afrika hayvan topluluğunu koruma kampanyası' haberini alıncaya kadar, Arap Birliği'nin sağladığı kısıtlı gelirle Kahire'de yaşamıştı. Önüne çıkan fırsatı hemen değerlendirmişti. Düşleyemeyeceği bir propaganda aracıydı bu: Filleri Afrika'nın gücünün ve özgürlüğünün canlı bir simgesi olarak göstermek kolaydı. Ne var ki, akıl almayacak bir anlayışsızlık duvarıyla karşı karşı-

ya kalmıştı. Arap radyosunun bütün çabalarına karşın dünya kamuoyu Morel'e ve fillerine inanmayı sürdürmüştü.

Morel'i ve fillerini ciddi ve inandırıcı buluyorlardı.

Doğal güzellikler için direnen bir Fransız'ın Afrika'nın derinliklerinde bir yerde var olduğuna içtenlikle inanıyordu insanlar.

Olanca ağırlığıyla haritaya abanmış, kurnazlığıyla canını sıkan Habib'in düşüncelerini dinlerken her zamankinden daha yalnız ve amacından daha uzak buluyordu kendini.

Mağara toprak ve çürük kokuyordu, gri loşlukta yüzlerini bulup acı veren göz kamaştırıcı ışığın içeri süzüldüğü iki deliğe karşın, içerisi havasızdı. Duvarın karşısında şişirme bir minder, bir yığın giysi, gaz lambası ve dolu bir Sten tabanca duruyordu. Daha ötede otomatik silahlarla dolu bir sandık vardı, ama mermilerin çoğu silahlardan farklı kalibredeydi.

"Kahire'de halk sizi hiç bu kadar çok dinlemek istememişti... Basın, Afrika ayaklanması haberleriyle dolu. Ancak, tartışılan konuya ilişkin görüşlerinizi açıklamadan burada biraz daha kalırsanız, Morel ve fillerinin öyküsü, bir başka anlam vermenize imkân tanımayacak kadar iyi yerleşecek halkın belleğine..."

Waitari sertçe başını salladı.

"Ne demek istediğinizi anlıyorum. Fransızlar Afrika hayvan topluluğunun korunmasına ilişkin birkaç yeni yasayla paçayı kurtarırlarsa her şey altüst olur... Bunu kolayca yapabilirler. İtiraf edeyim ki, gerçekten Morel'i iyi tanımasaydım Afrika ayaklanması üstüne güzel bir paravana çekmekle görevli bir ajan olduğuna inanırdım... En hafif deyişle, Fransa'da ya da başka yerlerde, Afrika fillerinin yazgısını birden kendilerine dert edinen kişiler sanık durumundalar..."

Habib sevincini saklamak için bakışlarını önüne indirdi. Omuzlarına attığı askeri ceketiyle Oulé bölgesinin kuytu bir

mağarasında gerçek değerini ancak Fransız kitlelerin anlayacağı hatip sesi, büyüklük tutkusu, büyük harfle başlayan *Tarih* düşleri ve amaçladığı gücü gösteren sıkılı yumruklarıyla silahsız, desteksiz, partizansız, ardında bozkırdan başka bir şey olmadan yırtık bir 'harekât' haritası önünde gururla dikilen bu zenci Napolyon-yüreğini sevinçle dolduran bir gösteriş görüntüsüydü.

Şu anda bile, İdris'in ardında tepeyi inerken, karanlık bir mağara köşesinde dünyanın dikkatini çekmeyi gerginlik içinde bekleyen yalnız zenciyi düşünerek şaşkınlıkla başını sallıyordu. Büyük bir ihtimalle sonunda tümü hapishaneye girecekti, ama bu, hiç de tatsız sayılmayan hatıralar uyandırdı içinde; en güzel hatıralarının bir bölümünü hapishanede yaşamıştı – cinsel anlamda. Eksiksiz bir fiziksel ve ruhsal dengenin zevkine ulaşmıştı. Kanında dolaşan, bedenine yayılan ölümsüzlüğün şaşkınlık verici kesinliğini duyumsamıştı kimi zaman; o anlarda elini göğsüne bastırıyor, bu duygusal coşkudan kendini kurtarmak için sessiz kahkahalarından biriyle başını geriye atıp, yüzü, sebeplerini kimsenin hiçbir zaman anlayamadığı, oysa salt hayat sevgisinden ve bu dünyada, evinde bulunmanın güveni içinde olmaktan kaynaklanan doğuya özgü bir sevinç maskesine dönüşünceye kadar, ağzı açık, gözleri kapalı öylece duruyordu.

Randevu dikkatle hazırlanmış bir tuzak olabileceğinden, Morel'i gözünün önünden ayırmayarak, polisin eline sağ geçmemesi doğrultusunda kendisine verilen emri yerine getiriyordu şimdi. Ama, doğal güzellikleri cesurca savunan adama zarar vermeye niyeti yoktu Habib'in. Tersine, onunla birlikte olmak hoşuna gidiyordu. Tek isteği, insanın yüceliğine inanan birinin daha, dersini alacağı o kaçınılmaz ânda olay yerinde bulunmaktı. İdealistler bu iş için vardı zaten: hayatın gerçekle-

rine burunlarını sürtmek için. Temelde bir öğretmen olarak görüyordu kendini, bir ahlâkçı olarak – insanın doğru olarak anlaşılmış ve alçakgönüllülükle kabullenilmiş kendini gösterme çabalarının önemsizliğini ve boşunalığını görmek hoşuna gidiyordu. Gerektiğinde olayları biraz ötelemeye hazırdı – bazen ders almak için gereken küçük bir itki.

İdris'in sürekli ve dikkatli bakışlarını bir kez daha yakaladı gözleri. Dostça göz kırparak ihtiyatla karşılık verdi. Fransız Ekvator Afrikası'nın hiç kuşkusuz en iyi iz sürücülerinden biriydi yaşlı adam ve doğanın güzelliklerine ilişkin bilmedikleri, bilmeye değer şeyler değildi zaten. İhtiyatlı davranmakta yarar vardı. Uzun süredir ölü sanılıyordu. İdris'in yeniden ortaya çıktığına ve şimdi Morel'in yanında bulunduğuna ilişkin haberler, başka yerlerde olduğu gibi Çad Oteli'nin terasında da öfkeli tartışmalara ve inançsız bağrışmalara neden olmuştu. Eski toprak Orsini, bunun imkânsızlığı, düşünülemeyecek, söz konusu edilemeyecek bir şey oluşu üzerine yeminler etmişti; İdris ölmüştü; o zamanlardan tanıyordu onu, yaşlanışını ve eski bir hastalığın yinelenen ataklarıyla çöküşünü görmüştü - "tümü de frengiden delik deşik olmuştu"- ve ölüme yaklaşan bütün yaşlı, yalnız hayvanlar gibi sonunda geri dönmüştü.

"Belki de," dedi biri, "sözünü ettiğin hastalık, o büyük iz sürücüsünün alışkın olduğu büyük sürülerden yoksun, boşalan bir dünya karşısında duyduğu bir suçluluk duygusu, bir pişmanlıktı?"

Yerlilerin bu bilgisizliği, bu saflığıyla karşı karşıya geldiğinde alaycı vurgulamalara bürünürdü Orsini'nin sesi. Evet – bunu bekliyordu. Afrika'da efsaneler böyle doğuyordu işte. Böyle başlıyordu efsaneler – ihtiyaç duyduğumuz tek şey buydu: Beyaz avcıların son model silahları karşısında Afrika sürülerini korumak için dünyaya dönen İdris'in hayaleti... Yarı ağ-

lama, yarı nefret dolu bir sesle kısaca güldü, bir an durakladı, sonra, hedefini hiçbir zaman gözden kaçırmayanların amansız sakinliğiyle yeniden başladı. Afrika'ya yeni gelen budalalarda en çok dikkatini çeken şey, küstahça özgüvenleri ve yerli ruhuna ilişkin bilgisizlikleriydi – Orsini'nin ağzından 'yerli ruhu' sözcüğünü duymak orada bulunanları sersemletmiş ve ne demek istediğini anlama merakı uyandırmıştı. Herhangi bir kişi, diye sürdürdü, yerli ruhu üzerine... diyelim ki, kırk yıl boyunca çalışma yapmış herhangi bir kişi, fillerin zencilerin gözünde canlı bir et yığınından, bir yiyecekten, nasıl, ne zaman ve ne kadar sağlanabilirse sağlansın, mideyi dolduracak bir nesneden başka bir anlam taşımadığını söyleyecektir. İdris gibi profesyonel bir iz sürücünün izlediği hayvanların anısıyla birden şiirsel bir pişmanlığa kapıldığı düşüncesi, Afrika'daki ve başka yerlerdeki bütün sorunlarımızın kaynağı olan çürümüş beyinlerden ve Avrupa'dan yeni gelen ince duyarlılıklardan doğmuş olabilirdi ancak. Tanıdığı öbür siyahlar gibi -pek çok siyah tanımıştı, tümü de birbirine benziyordu- İdris için de, fil demek, öncelikle beş ton et ve çalabilir ya da kaçırıp götürebilirse, pazarlığa açık fildişi demekti. İdris'in yakınlık duyduğu fil sürülerinin yok olmasıyla ayaklanıp, suç işlediği yerlere, deyim yerindeyse, hortlak gibi dadanmak üzere geri döndüğü gibi budalaca bir düşünce, şu sıralarda Afrika'ya gönderdikleri kişilerin ne tür adamlar olduğunu ve güçsüzleşmemizin sebeplerini açıkça gösteriyordu – görevi ülkenin güvenliğini sağlamak olan Deve Birlikleri'nin bir subayınaydı bu sözler.

İnanmazlıktan çok, Orsini'yi, Afrika gecesine yeni bir ses katarak en güzel çığlıklarını atıp kinin ve nefretin şarkılarını söylediği o son çukura yuvarlamak için, "Ama," dedi içlerinden biri, "İdris gerçekten özel biriyse, neden ona karşı özel duygular beslemeyelim? O halde, yürekten bağlı olduğu bir

şeyi -kabul edelim ki, makinalaşma, avlanma ve ilerlemenin bileşik tehdidi altında hızla yok olan bir şeyi- korumak için Morel'in yanında yer almasında hiçbir olağanüstülük yok demektir. Ayrıca, bazı Oulé köylüleri beyaz türbanı ve mavi giysisiyle onu Fransız'ın yanında gördüklerini ve daha yaşlıların onu tanıyıp konuştuklarını yeminle anlattılar, hiç değişmediğini, hâlâ Arap ırkının damgasını taşıyan aynı yaşsız yüze sahip olduğunu söylediler – tek sözcükle, İdris'ti gördükleri; kesinlikle emindiler bundan."

Orsini, beklendiği gibi davranmamaya çalıştı – bunu hiç yapmazdı zaten – rol yapma yeteneği çok iyiydi. Peki, dedi; üstelemeyecekti. İdris gölgeler içinden geri dönmüştü. Ancak, olaya efsanevi boyutlar katılacağı açıkça görüldüğüne göre, Afrika'nın kutsal bağımsızlık ateşini yaymak, kutsal savaş meşalesini savurmak için İdris'in hayaletinin uzaklardan çıkageldiğini, Morel'e yardımcı olması için Muhammed tarafından gönderildiğini niye söylemiyorlardı peki? Böylece alçak herife, hizmet ettiği siyasal kışkırtıcılar yararına, dayanılmaz bir gözalıcılık, doğaüstü bir kimlik kazandırılmış olurdu – İdris'in geri dönüş öyküsünün bir başka amacı da yoktu zaten. Kendisine, Orsini D'Aquaviva'ya, yaşlı Afrikalı'ya gelince; zencileri ve filleri çok iyi tanıyan -yalnızca en güzellerini sayarsa yılda beş yüz fil- artık varlığına gerek duyulmayan tipte bir adamdı – yatmaya gidiyordu – onu bağışlayacaklarına inanıyordu – efsaneseverleri, sandıklarından daha kısa sürede acı bir düş kırıklığıyla uyanacaklarını söyleyerek ama yine de iyiliklerini düşünerek uyarıyor ve iyi geceler dilemek cesaretini gösteriyordu. Hesabı masanın üstüne fırlattı, kendilerinden hiçbir şey -içki bile- kabul edemeyeceği insanlar vardı – gölgeler içine karışıp yok oldu; Afrika gecesi en tuhaf seslerinden birini aniden yitirmişti.

Ama şimdi Morel'i tepeden aşağıya doğru, bambular ve çayırlar arasında izleyen, bir hayalet değil, Huette kardeşlerin 'tüm zamanların en büyük iz sürücüsü' -ki onların dilinde bu, kırk yıllık avcılık süresince öldürülen binlerce fil demekti- olarak nitelendirdiği kişiydi. Mavi giysisi, alnının üzerinde yükselen beyaz türbanı, burun deliklerinden dudak kenarlarına uzanan iki derin çizgi dışında kırışıksız yüzü ve sarımsı gözleriyle İdris, her gittiği yerde Fransız'ı izliyor, başkalarının kendini izlemesinden nasıl kolaylıkla kurtulduğunu göstererek çalılıklarda ilerlemesine yardımcı oluyordu. Bakışları cangıldaydı sürekli, Habib kendinin de bu dikkatli gözleme dahil olduğunu duyumsuyordu. Yine de, ilk kez vicdanı rahattı. Teslim olmasını ya da tuzağa düşmesini önlemek için Morel'i öldürmeye niyeti yoktu. Böylelikle saflığını ve hiçbir siyasal amacı bulunmadığını dünyaya kanıtlamış oluyordu. Waitari'nin tasarıları ve siyasal tutkuları umurunda değildi. Zorlu bir yolculuğun rastlantıları sonunda bu çalkantılı sulara sürüklenmiş, açık denizlerin başıboş kaptanıydı o yalnızca. Gelecekteki *Maki*'si için sessizce silah topladığı sırada Waitari'yle ilişkisi olmuş ve ona para karşılığında silah sağlamıştı. 'Ulusların geleceklerini belirleme hakkı'na, Morel'in fillere olan sınırsız sevgisine duyduğundan daha çok ilgi duymuyordu. Silah satıyordu, hepsi buydu; hangi taraf almak isterse. Kabilelere el bombası taşıyan kamyonun havaya uçmasından sonra, tam Fort Lamy'de tutuklanmak üzereyken, salt o sıralarda başka çıkış yolu bulunmadığından, Morel'in *Maki*'sine katılmıştı. Şanssız bir dönem geçirmişti. En kötüsü de, De Vries'nin hastalığıydı: Gerçekten üzülmüştü Lübnanlı – genç dostunun, deyim yerindeyse, elinden gitmek üzere olduğunu, böylece tensel zevkin en büyük kaynaklarından birin-

den yoksun kalacağını düşünmüştü. Doktor gerekliydi ve hastane bakımı; sedyede taşınsa bile -yolculuğu güçleştirecekti bu- arkadaşının Hartum'a kadar dayanabileceğinden kuşkuluydu. Habib'in anlayamadığı şeylerden biri, insanın hastalanması, fiziksel ya da ruhsal olarak zayıf düşmesi, daha doğrusu, hayatta güçlüklerle karşılaşmasıydı. İnanmazlık içinde dilini şaklattı, sonra başındaki kirli denizci kepini düzeltti, insanın doğanın korunmasını üstlenecek kadar yüce olduğuna inanan kendini bilmez, yardımsever dostundan çok da geri kalmamak için atını mahmuzladı.

YİRMİ ALTI

Öğlendi, ışık öylesine güçlüydü ki, dokunduğu her şey -çayırlar, çalılıklar, karınca tepeleri, kayalıklar, bambular ve daha ötede, bayırın tam altında gündüz sıcağında uyuklayan kıpırtısız fil sürüsü- rengini yitirmişti; titreşen sıcakta siyah ya da gri siluetlerden başka hiçbir şey kalmamıştı geriye.

Morel atını dizginledi, tepenin doruğunda, sıcak küllerden oluşan dünyanın ortasında durakladılar bir an. Doğudan gelen zayıf esintiler yanık otların kokusunu taşıyordu – Afrika'da yangın, insanın yakınında bir yerlerde olurdu hep; kurak mevsimlerde çalılıklara ve köylere baskın yapar, güneş aşiretinin soylu ama göçebe hayatını sürdürürdü; insa-

nın ateşi bulmakla övünmeye kalkışması yükselen alevler karşısında gülünç görünüyordu.

Derin bir iz yamacın karşı yanına geçiyor, ağlamaya benzer ıslık sesleriyle birlikte çayırlar arasında akıp gidiyordu: Yaban domuzlarıydı bunlar. Beyaz bir marabut göründü başlarının üstünde, orada olduklarını haber verir gibi ağır ağır döndü; sonra, aşama aşama, varlıklarından haberdar olan bütün canlılar dört bir yandan havalandılar – Morel, insanın ne işe yaradığını gösteren bu paniğin Afrika'nın bir köşesini tümüyle boşaltarak kilometrekarelerce yayıldığını biliyordu. Her zamanki gibi, bir an, bu uçuştan dolayı büyük bir düş kırıklığına kapıldı; sonra onlar tarafından kabul olunmasına, benimsenmesine ilişkin eski düşüne, yaklaştığında kuşların uzaklara uçmayacağı, yanlarından geçerken ceylanların sakin sakin otlamayı sürdüreceği ve fil sürülerinin kendilerine dokunacak kadar yaklaşmasına izin verecekleri günler üzerine kurduğu düşlere alayla gülümsedi. Tam arkasında duran Habib, bastırılmış bir sevincin daha da gürleştirdiği sesiyle:

"Evet," dedi, "bizden birisin sen, bütün hayvanlar da biliyor bunu: İstediğin kadar uğraş, bir başka birliktelik olamaz senin için kardeşim. Kendini ovala, fırçala, tükür, yıka, yine de hep insan kokacaksın: güçlü bir koku, İnsanlığın Eksalansları, yapabileceğin hiçbir şey yok!"

Morel neredeyse hoşlanmaya başlamıştı bu alçaktan. Açık sözlülüğünde ve alaycı tavırlarında, hayatla kurulmuş profesyonel bir yakınlıktan, uçsuz bir deneyimden kaynaklanan köklü bir inancın yankısı vardı; bu yüzden, başını geriye atıp gözlerini kısarak gökyüzüne doğru gürleyen bir kahkaha savurduğunda kimsenin çözemeyeceği ya da karşı çıkamayacağı son bir açıklama iletir gibiydi. Habib'e dostça göz atıp uzun otlar arasında ilerlemeye başladı yine; artık çalılar öyle sıklaş-

mıştı ki, atlar burun deliklerini korumak için başlarını yukarı kaldırıyor, vahşi hayvanları ya da vahşi hayvanların yuvalarını huysuzlukla koklayarak yüksek adımlar atıyorlardı.

Bambu ormanının kıyısından geçip kurumuş bir bataklık yatağıyla karşılaşmışlardı: Yağmurlar gecikmişti, Oulé tepelerinin pınarlarında ve su birikintilerinde hızla katılaşan çamurun çatlayan kabuğundan başka bir şey yoktu.

Sol yanlarında, yüz metre kadar ötelerinde, yok olmuş bir kavmin üyelerince geride bırakılmış granit putlara benzer kımıltısız bir fil sürüsü gördüler. İçlerinden iki üç erkek, arada bir hortumlarını yukarı kaldırıp yaklaşmakta olan yağmuru müjdeleyen bir nem belirtisi yakalama umuduyla havayı koklayarak inatçı bir arayış içinde, çatlamış yatak üstünde ağır ağır dolaşıyordu. Morel, fil sürülerinin Mamoun Gölü'ne, Mamoun'dan Güney Birao'ya, Yata'ya, Nguessi'ye ve en büyük kuraklıklarda bile su bulacaklarına inandıkları Wagaga'ya her yıl bu zamanlar yaptıkları mevsimlik göç yolculuğunun bir durağı olduğunu biliyordu bu bataklığın. 1947 kuraklığı sırasında hükümet bölgeyi av hayvanlarının barınağı olarak ilân etmişti: O sıralarda insan gözünün görebileceği en büyük sürü topluluğu haftalarca orada görülmüştü – zamanın gazeteleri 'kayıp cennetten bir görünüm' olarak adlandırmıştı olayı – ganimet seçmek için yasak bölgenin kenarında sakin sakin beklemek yeterliydi. Av meraklıları, harcadıkları paranın karşılığını alacaklarından emin, dünyanın dört bir yanından gelip bölgeye üşüşmüşlerdi: Bir ayda elliden çok safari; iktidarsızlardan, alkoliklerden, cinsellikleri boğa güreşleriyle tatlı tatlı uyanan, tetikteki bir parmakla, bir gergedanın boynuzlarına ya da erkek bir filin dişlerine dikili bir gözle doruk noktalarına ulaşan, her türlü ihtimale karşı, yanlarında bir de profesyonel avcı bulunduran kadınlardan oluşmuş bir topluluk. Morel,

içgüdüsel olarak yumruklarını sıktı, burun delikleri çoğalan bir öfkeyle kısılıp beyazlaşıyordu: Ancak bu kez korkulacak bir şey yoktu, safari tehlikesi söz konusu değildi: Ormando olayının etkisi yararlı olmuş, erkeklik düşkünleri doyumu başka yerlerde aramaya başlamışlardı.

Sürünün huzursuzluğuna ve bataklığın durumuna bakılırsa, kuraklık artacak, belki bir felâkete dönüşecekti: Kuru çamur yatağından yükselen kavruk sazların hâlâ yeşil olan sapları, çekilen suyun derinliğini gösteriyordu. Fil sürülerinin son birkaç gündür, gitmeyi tasarladıkları yerlerin durumunu ya da yolları denetlemek için, daha ötelere artık keşif görevlisi göndermedikleri dikkatini çekmişti. Bunun yerine, sersemlik içinde hep birlikte hareket ediyor gibiydiler. Yine de, yol boyunca birkaç noktada onları bekleyen su birikintileri vardı hâlâ; suda yuvarlanıp birbirlerinin üstüne su fışkırtarak, ya da saatlerce suda yatarak, rahatça hortumlarını kıvırıp içlerini zevkle derin derin çekerek, sık sık kamışların ardından izleme imkânı bulduğu gösterilerini yapabilirlerdi.

Cebinden sigara kâğıdıyla tütün çıkarıp sevgi dolu bir gülümsemeyle sürüyü izleyerek sigara sarmaya başladı. İçinde, böylesine hantal ve beceriksiz bir özgürlük yığını için bile yeterince yer bulunan bir dünyaydı savunduğu. Hayatın güzelliklerinin sığınabileceği bir hoşgörü, bir insanlık payı. Tarımın gelişmesi, elektriğe kavuşma, yolların ve kentlerin yapımı, ilerlemenin uyanışı içinde ilkel ormanların yok oluşunun önüne geçilemezdi; ancak, insanın yeni bir geleceğe doğru yürüyüşü çok eski güzelliklerimizi koruyacak kadar insanca olmalıydı, kurulmakta olan dünyada artık yeri olmadığı düşünülen bu hantal devlerin yükünü sırtlanmayı kabul etmeliydik... Gözleri kısıldı biraz; alaycı, acı bir gülüş yerleşti dudaklarına. Sizi tanıyorum, diye düşündü. Bugün fillerin arkaik ve sıkıcı

olduğunu, yolların ve telgraf direklerinin yapımını engellediğini söylüyorsunuz; daha sonra insan haklarının da modası geçmiş ve sıkıcı olduğunu, ilerlemeyi engellediğini söyleyeceksiniz; bu gereksiz yükü geçtiğimiz yerlerde bırakıp kendimizi sıkıntıya sokmayacak kadar büyük bir sapkınlık söz konusu olacak. Ve sonunda insanın kendisi hantal bir lükse, arkaik bir canlıya dönüşecek sizin gözünüzde; onun da üstesinden geleceksiniz, artan bir verimlilik ve evrensel kölelik kalacak geriye; maddesel başarılarının ağırlığı altında ezilip yok olacak insan. Çalışma kampının dikenli telleri ardındayken öğrenmişti bunları: Bizim eğitimimizdi bu, unutmaya hazır olmadığı bir dersti.

Eyerinin üstünde kıpırdamadan, başka hiçbir şeye aldırmazcasına sürüyü gülümsemeyle izleyerek sigarasını içti. Sayıları altmış dolaylarındaydı, daha ileride, sarı bambu ormanının ötesindeki yamaçta bir başka sürünün ilk fillerinin siluetleri görünüyordu. Peer Qvist, Fransız Ekvator Afrikası'nda ve Kamerun'daki fil sayısının altmış binden biraz daha az olduğunu söylüyordu. Bütün Afrika kıtasında toplam sayı yüz elli bin dolaylarındaydı – bunlar arasında bir avcıya dört beş kez hedef olmadan yaşlılıktan ölenlerin sayısı çok azdı. Hayvanları korkutup uzaklaştırmak için birkaç kâğıt fişek yeterliydi; bu bakımdan, tarlaların ve ekinlerin sürülere karşı korunması saçma bir özürdü. Ruhsat düzenine gelince, verilen her ruhsata karşılık, on beş yirmi hayvanın yasadışı yoldan öldürülmesine göz yummayacak tek bir bekçi bile bulunamazdı. Giderek köleleşen ya da uysallaşan varlığının öfkesiyle yüklü insanla, dünya üstünde hâlâ var olan özgürlüğün son ve en büyük canlı simgesi arasındaki ölüm-kalım kavgası Afrika ormanlarında her gün sürekli yaşanıyordu.

Günlük besisinde gereksindiği en alt düzeyde protein değerinden yoksun olan Afrika köylüsünün, olaya et ihtiyacı-

nın ötesinde bakabilmesini beklemek çok güçtü, ama öte yandan, Afrika insanının fiziksel güçsüzlüğü doğayı koruma kampanyasını daha da acilleştiriyordu. Afrikalıların açlığı sürdükçe, filler için hiçbir umut kalmayacaktı. Bu yüzden Afrika insanının hayat düzeyini yükseltmek mücadelenin bir parçasıydı. Ama, karşısına çıkan güçlükler ne olursa olsun, uzlaşmayı reddediyordu: İnsanlığın güçlüklerle dolu yolunda ilerlerken tarihsel devlerle kendini sıkıntıya sokması ve bu tamamlayıcı yükü omuzlaması gerekiyordu. Hayat dizgesini denetim altına alan her türden verimlilik anlayışının sabotajcısıydı; ömrü boyunca da bilinçli bir engel olarak kalacaktı. Kampanyasının ilk sonuçları cesaret vericiydi: Olay her yerde konuşulmaya başlanmış ve basın konuyu ele almıştı; herkes tarafından tanınan biriydi artık, kamuoyunu harekete geçirmişti; insanların neyin tehlikede olduğunu giderek anlamaya başladığına inanıyordu.

Şaşkın ve bitkin sürüsünü gözleyerek sakin sakin sigara içmeyi sürdürdü. Amacına ulaşacağına inanıyordu artık, ama sabırlı olmalıydı ve sabırlı olmak çok güçtü. Bedenlerine saplanan mermilerin açtığı, sonrada kenelerin ve sineklerin yuvalandığı, kangrene dönüşmüş, giderek derinleşen yaralarıyla bazen yıllarca acılar içinde yaşayan hayvanların sayısını kestirmek güçtü. Bu konuda ne düşündüklerini öğrenmek için Huette kardeşlerle, Rémy ile ya da Vasselard'la konuşmak yeterliydi. Üç gün önce sol gözü mermiyle oyulmuş, kafatası kemikleri görünen bir fil öldürmüştü: Yala nehrinin yatağında, alnını ıslak çamurla sıvayıp boş yere acısını azaltmaya çalışarak dönenip dururken bulmuştu onu. Büyük avcıların zamanlarının büyük bölümünü, yaralı hayvanları öldürmek için onları izleyerek geçirdiklerini biliyordu – hayvanların tehlikeli olmaya başlaması değildi yalnızca sebep. Bu insanların avlarına ve avlarının yaralarına karşı gizli bir

yakınlık duyduklarına, gerektiğinde onlara yardımcı olmak istediklerine inanıyordu.

Afrika'ya özgü hediyelik eşya koleksiyoncularının tutkuları başlı başına iğrenç bir gizdi onun için. Fransız Ekvator Afrikası'nın işlenmiş deri 'uzman'larından birinin tabakhanesine birkaç gün önce saldırı düzenlemiş ve atölyeyi yakmıştı: Herr Wagemann'dı adamın adı, işyeri Gola'nın birkaç kilometre kuzeyindeydi. Wagemann'ın iş alanını Hintli, Portekizli ve öbür tüccarlardan ayıran, aslan, leopar, zebra gibi, Morel'in aynı dirençle kolladığı hayvanların derilerini de işlemesiydi: Belsen'de insan derisinden gece lambası yapan üreticilere bile haset ettirecek bir düşüncesi vardı Herr Wagemann'ın.

Gerçekte çok basit bir şeydi, ama yine de düşünüp bulmak gerekiyordu.

Fillerin bacakları dizlerinin yirmi santim kadar altından kesiliyordu.

Ve uygun biçimde işlenip temizlenen bu kütüklerden kâğıt sepetleri, vazolar, şampanya kovaları ve şemsiyelikler yapılıyordu.

Bölgedeki kabileler, 'fillerin babası' anlamına gelen Ubaba-Giva adını takmışlardı Morel'e, bundan daha güzel bir ad düşünemiyordu. Afrika filleri için direnmeyi sürdürmeliydi, insanlara, özellikle Fransızlara, kampanyasının önemini anlamak kalmalıydı yalnızca. Anlayacaklarına inanıyordu – onları doğrudan ilgilendiren bir şeydi bu: Geleneklerinin bir parçasıydı.

Orada bir süre daha oyalandı, sigarasını eyerine bastırarak söndürdü ve birden gözlerinde parıldayan yabanıl umudu görünce başını sallayıp dilini şaklatan Habib'i şaşkınlık içinde bırakarak, kendinden emin bir tavırla bir şarkı mırıldanmaya başladı; dizginleri çekti, atını doğuya, kuru topra-

ğın üstünde yükselen sazlara doğru sürdü. Ötedeki tepenin doruğuna ulaştığında, başını fillere çevirip öyle bir zevkle güldü ki, Lübnanlı kulağını kaşıyıp haset dolu bir beğeniyle, insanın içinde sakil duran o yanıltıcı yenilmezliğin izlerini taşıyan görkemli çılgınlığa küfür ederek enerjik bir tavırla atını topukladı ve -daha önce De Vries'nin yanında yorum yapmadan kullandığı sözcükleri bir kez daha kullanarak- 'hâlâ bunlara inanan' budalayı izlemeye koyuldu.

İki saat sonra köye ulaşmışlardı, kulübelerin arasında ilerlediler. Birkaç çocuk koşarak karşılarına çıktı; ama köy sakinleri, beyazlar arasmda geçen bir kavga olarak gördükleri olaya karışmamaya kararlı olduklarını gösteren bir tavırla, yüzlerine dikkatle bakmaktan kaçınıyorlardı. Morel'i kızdırmıştı bu; anlayışsızlıklarına ve kayıtsızlıklarına karşm, Afrikalıların kendi yanında yer almasını isterdi; incinmişti. Genel olarak, grubu yaklaşırken boşalmıştı köyler; karşısında yalnızca birkaç yaşlı kadınla çocuklarına sımsıkı sarılmış ürkek anneler bulmuştu. Bu düşmanlık ya da korkunun sebeplerini anlayamıyordu. Her şey bir yana, yiyip içtiklerinin bedelini hep ödemiş, başlangıçtaki birkaç taşkınlıktan sonra, özellikle Korotoro ve arkadaşlarına karşı sert bir disiplin uygulamıştı. Afrika'nın gerçek ruhunu, geleceğini ve bütünlüğünü korumuyor muydu o? Yine de, Fort Archambault'da dilekçesini küçümseyen bir tavırla bir yana iten yaşlı zenci öğretmenin cevabını elinde olmadan bir kez daha hatırlıyordu:

"Sizin filleriniz iyi beslenen Avrupalılara özgü bir düşünce. Bizim için filler canh et demektir; bize yeterli sayıda sığır ve öküz sağladığınız zaman konuyu yeniden düşünürüz..."

YİRMİ YEDİ

Dört katır, üç sandık cephane ve silah, bir sandık viski vardı yanlarında; son mermiye ve son şişeye sıra geldiğinde ne olacağını hiç bilmiyordu Johnny Forsythe. Büyük bilinmezlik, deniyordu buna. Yanağını kaşıdı ve geleceğin bu şaşırtıcı belirsizliğini hayretle düşündü. Zaman zaman gölgelerin izlenmekten kurtulduğu kızgın manzarada ardından gelen kıza göz atıyordu. Sonunda kendilerini neyin beklediğini bilmiyordu ama umudu tükenmemişti. Sırıtarak başını iki yana salladı. Başka pek çok kişininki gibi olacaktı herhalde sonu – bildiği kadarıyla, Tanrı'dan yardım dileyerek kimse iyi kalite viski bulamamıştı şimdiye kadar. Sisli bir bölgeydi gelecek, içinde bir Fransız hapishanesini, bir kurşunu, ya da Brazzaville'deki Amerikan konsolosunun karamsar, çok ka-

ramsar yüzünü saklıyor olabilirdi. İçkili kavgalarından birinden sonra, "Burada hepimiz ülkemizin saygınlığından sorumluyuz," demişti konsolos. O seçkin kişinin ne söyleyeceği Johnny Forsythe'ta büyük bir merak uyandırıyordu şimdi. Konsolos, arka ayakları üstünde yürüyen memeli türünün, tanışma şansını bulduğu en iyi örneğiydi kuşkusuz. "İnsan: Arka ayakları üstünde yürüyen bir memeli" – eski bir dostunun, Abéché'deki zenci öğretmenin evinde, bir Fransız ansiklopedisinin yapraklarını karıştırırken bulduğu, nefis bir tanımdı bu: Her şeyi gerçek boyutlarına indirgeme becerisine sahipti Fransızlar. Sırıtarak başını iki yana salladı yine.

"Bir süre içki içmemelisiniz, Binbaşı Forsythe, böyle sürdüremezsiniz."

"Yakında bırakacağım içkiyi. Fillerin arasma karışır karışmaz... Beni sarhoş olmaya iten, insanlarla birlikte olmak. Hoşlanmıyorum bundan."

Yola çıktıklanndan beri, daha dayanıksız ya da içkiye daha az alışkın birini öldürmeye yetecek kadar içki içmişti. Direksiyon kullanacak durumda olmadığından, son ana kadar Minna kullanmıştı kamyoneti. Aracı Naimey'de bırakıp Morel'in göndereceği, Ogo'da kendileriyle iki kez ilişki kuran Yusuf adlı rehberi beklemişlerdi. Ama kamyonet sözleşilen yere ulaştığında gelen giden yoktu. Yolculuğun bu bölümü süresince hiçbir önlem almamışlardı: Fort Archambault ile Fort Lamy arasındaki yoldan otuz kilometre kadar uzaktaydılar, ama henüz kuşkulanan yoktu kendilerinden, kimse bilmiyordu ne taşıdıklarını, orada bulunmalarında olağanüstü ya da kuşku uyandıracak hiçbir sebep yoktu.

Yusuf'un bekleyeceği yere doğru ilerlerken, ağır bir tül gibi inmişti gece.

Minna kamyoneti durdurdu, koltuğa yayılmış yatan Forsythe'ı olduğu yerde bırakıp aşağı indi. Sesler yeni yeni duyulma-

ya başlıyordu dışarıda. Binlerce ses arasında tek bildik ve güven verici olan, böceklerin vınlayan nabız atışlarıydı. Gecenin içinde, olanca gizemini ve yabancılığını, birbiriyle uyumsuz, sayısız vurgusunu, ağlayış, yakarış ve kahkahalarını yeniden kazanmıştı Afrika; toprak, geçen bir sürüyle birlikte arada bir titriyordu. Issız yol farların ışığında, ileri doğru uzanıp gidiyordu. Hâlâ çöl serinliğinin esintilerini taşıyan hava, gökyüzüne ses ve soluk verircesine hızlı, ritmik vuruşlarla çarpıyordu.

Birden, böceklerin seslerinden, o küçük korodan rahatsız olmuş gibi, hiçbir uzaklığın yakınlaşmasını önleyemediği bir kükreme yükseldi. Ay'ı çevreleyen bulutlar hızla uzaklara kaçmaya başlamış gibi geldi Minna'ya. Hızla çarpıyordu kalbi. Korkusunu bastırmaya çalıştı, titreyerek ama yine de mutlulukla gökyüzüne bakarak, yıldızlı sonsuzlukta gülünçleşmeden yükselebilecek o tek sesi dinledi bir süre. Kükreme yaklaşıyordu sanki, geri çekildi, kaçtı geceden, döndü, kamyonun çamurluğuna oturdu ve çantasını kavradı. Farların yardımıyla geceden kopmuş, tedirgin, neredeyse korkulu, kendine güven veren bildik bir reflekse sarıldı sımsıkı: Bacak bacak üstüne attı, eteğini dizlerinin üstüne çekti, rujunu ve aynasını çıkardı, küstah bir biçim verdi dudaklarına. Birden kahkahalarla gülmeye başladı: Aslanın her kükreyişi, kamyonetin içindeki Forsythe'ın derin horultularından biriyle karşılık buluyordu.

Sonra, sessizlik çöktü, böcekler geri döndüler; şalını aldı, omuzlarına sardı, ürpertiler içinde, mutlu, her şeyden uzak, gecenin mavi fosforlu dalgalarının dinginliğini duyarak öylece oturdu. Gökyüzü öyle parlaktı ki, yolun üstünde uçuşan milyonlarca beyaz pervane Samanyolu'na katılıp yıldız kümesini ulaşılabilir kılacaktı sanki. Morel'in, yanında kalmasına ve filler için bir şeyler yapmasına izin verip vermeyeceğini merak etti. Neden bunu istediğini soracaktı kuşkusuz, cevap verecek durumda değildi. İçgüdülerine göre davranıyordu; birincisi,

çok seviyordu hayvanları; ikincisi -aradaki bağıntıyı kendisi de tam olarak kuramamakla birlikte- sık sık yalnız ve terk edilmiş buluyordu kendini; bir başka sebep de, anne ve babasının Berlin yıkıntılarında öldürülmesiydi; 'amca'sıydı; savaştı; yoksulluktu; vurulmuş sevgilisiydi; yatmak zorunda kaldığı bütün erkeklerdi; bütün başından geçenlerdi sebep...

"Her neyse, neden yaptığımı bilmiyordum," diye anlatmıştı Schölscher'e, omuzlarını silkerek. Binbaşı'nın getirdiği Gauloises paketinden bir sigara alıp, elindeki çakmağa doğru eğilmişti. "Herkes bana neden diye sordu, doğanın korunması için benim de bir şeyler yapmak istediğimi söyleyince inanmadılar... Kaldı ki, Berlin'den biri olmalıydı Morel'in yanında — *es war aber doch ganz natürlich, dass ein Mensch aus Berlin bei ihm war, nicht?...**"

Elinde kanyak bardağı ve sigarasıyla sakin sakin oturarak anlayıp anlamadığından emin olmak için Schölscher'in gözlerinin içine baktı. Neredeyse şaşırtıcı bir sıradanlığı vardı: Gazeteler aracılığıyla üne kavuşması onu pek etkilememişti sanki. Yolda saatlerce beklediklerini, parıldayan iki farın arasında oturup uyuklamaya başladığını anlattı Schölscher'e. Sonra omzuna bir el dokunmuş ve solgun bir siluet görmüştü önünde: Yusuf'tu. Yine direksiyona geçmiş, delikanlı da arkaya oturmuştu. Gün ağarana kadar yol almışlardı, sonra, yolun sonunda sık bir çalılığın içinde bırakmışlardı kamyonu. Bu kez, at sırtında, tepelere doğru yola çıkmışlardı. Akşama doğru, filçayırları arasında, midilli sırtında çok şişman biri çıkmıştı karşılarına. Beyaz renkte mantarlı bir şapka altında bildik bir yüzdü; kızıl sakalı ağ gibi yakalamıştı gün ışığını.

Peder Fargue onlarla karşılaşmaktan hoşnut olmuşa benzemiyordu: Aksi ve az konuşan biriydi. Meraksız bir tavırla,

---

*) (Alm.) Ama tabii, Berlin'den birinin onun yanında olması oldukça doğaldı, değil mi?

bu terk edilmiş bölgede ne yaptıklarını sordu... 'Tanrı'nın terk ettiği' diyecekken son anda güç tutmuştu kendini; günaha girme korkusuyla başını salladı. Forsythe karmaşık açıklamalara girişti; Duparc bir haftalığına çiftliğine davet etmişti, oraya gidiyorlardı kısacası.

"Yaa," diye homurdandı misyoner, "çok geç kaldınız. Üç gün önce yaktı çiftliği..."

"Kim? Kim yaktı?"

"Morel, başka kim olabilir? Duparc'ı bir güzel dövüp evini ateşe verdiler... Zavallı adam, bu yıl yirmi kadar fil öldürmek suçunu işlemiş – ekinlerini çiğneyen filleri öldürmüş."

"Hâlâ bu iş sürüyor demek?" diye sordu Forsythe, gülerek.

Fargue kızgın bir bakış attı.

"Hâlâ sürüyor mu? E, herhalde..."

Anlaşılmaz bir şeyler mırıldandı.

"O şey çocuğunu yakalamak için dört gündür at sırtındayım... ama siyahlar öyle bir dehşet içindeler ki, tek sözcük alamıyorsun ağızlarından... Berbat olan hafta sonunuz için üzgünüm, Matmazel. Akşamı Ada'da geçirseniz iyi edersiniz. Beyaz Rahiplerin bir yeri var orada. Yolunuzun üstünde; taze sebze ve yaban çilekleri de yetiştiriyorlar."

Yollarının üstünde değildi, ama bunu söyleyemezlerdi. O gece bir iki şişe şaraptan sonra, Fargue öfkesini dizginleyemedi.

"O adama anlatmak isterdim," diye gürledi, masayı da din yoluna döndürmek istercesine yumruklayarak; "yolun yarısında işi bırakmanın yetmediğini, bütün fillerin çok güzel olduğunu, ancak her şeyin üstünde, daha büyük, bizim için daha önemli, daha güzel bir şeyin var olduğunu – ve bundan pek de kuşkusu olmadığını anlatmak isterdim o korkağa! Sorarım size, bütün bu olan bitenin içinde Tanrı nerede peki?"

Masaya öyle bir yumruk indirdi ki, masanın insan olmadığına ve ona hiçbir zararı dokunmadığına inanmak güçtü.

"Rahat bırak o masayı," dedi Forsythe. "Seni asla anlayamaz."

"Ah, bilmiyorum," dedi Fransisken rahibi sıkıntıyla, "yumruklarsam yumruklarım. Tiksinti duyulacak bir şey var ortada, bunu kabul edin. İnsanın içinde öyle bir sevgi varsa, insan o sevgiyi yanlış yönlendirmemeli, geliştirmelidir. Salt büyük oldukları için de fillerde kalmamalıdır!"

Yere öyle sert tükürdü ki, topraktan bir toz bulutu kalktı.

"Bir şey daha söyleyeyim: O herif kişisel olarak bana da saldırıyor gibi geliyor arada bir..."

"Bunu da nereden çıkardın?"

Fargue sustu bir an, sonra kollarını iki yana açarak sızlanır gibi bağırdı:

"Nereden mi çıkarıyorum? Haklı belki de, öyle mi? Yaptıklarım yeterli değil belki de? Asıl sorun, cüzamlılar ve uyku hastalığına yakalanmış insanlar değil belki? Belki benim de fillerin arasına karışmam gerek, öyle mi?"

Johnny Forsythe eğlenmeye başlamıştı.

"Fargue, ne kadar zamandır uyumadın?"

"Sekiz gecedir," diye masaya yumruğunu indirerek bağırdı misyoner, o yumruk bir imansızın başına inseydi dine hizmet etmiş olurdu. "Gün ağarıncaya kadar filler dolaşıyor gözlerimin önünde! İnanmayacaksın ama, içlerinden bazıları hortumlarıyla işaretler bile yapıyorlar."

"Ne tür işaretler?"

"Ne tür işaretler olduğunu nereden bileyim? 'Gel, gel, gel,' diyorlar hortumlarıyla, hepsi bu!" Bir gözünü kapatıp işaret parmağını bükerek, şeytanca, kurnaz bir ifadesiyle taklidini yaptı.

"Hadi bakalım Peder," dedi Forsythe, "gel de çık işin içinden!"

"O fillerin nereden geldiğini bir bilebilsem!"

Umutsuzca homurdandı Fargue.

"Nereden bilebilir insan! Herhangi bir kişi üstüme sahyor olabilir onları, herhangi biri dediğim zaman, herhangi birini kastediyorum!"

"Aman," dedi Forsythe, "alt tarafı filleri salıyorlar üstüne; güzel Foulbé kızlarını değil..."

"Ah, öyle mi sanıyorsun?" dedi Fargue, "Hiç değilse Foulbé kızlarının nereden geldiği belli, geceyarısı koca memeleriyle kalçalarını sallayarak birden karşına çıktıkları zaman..."

Yarıda kesti. Forsythe belirgin bir ilgiyle dinliyordu. Fargue kıpkırmızı kesilip masayı yumruklamaya başladı yine.

"İşe başlamadan o fillerin nereden geldiğini bilmek istiyorum," diye bağırdı. "Ona yardım etmeden önce, bütün bunların ardında neyin yattığını öğrenmek istiyorum. Salt fillere inanıyorsa -çünkü o tür insanların yeterli inancı, yeterli yüreği yoktur- Tanrı'nın yokluğunu gösteren, bir başka şeyi O'nun yerine koymaya çalışan yeni bir hileyse bu – o zaman..."

Dişlerini sıkıp birden masayı öyle yumruklamaya başladı ki, gecenin derinliklerinden, ormanın derinliklerinden bir yerden Afrika tamtamlarının sesleri yükseldi.

Fargue şaşırmıştı.

"Bu da ne?"

"Bir şey değil," dedi Forsythe sakin sakin. "Seni cevaplıyorlar. Bilmeden onları kutsal savaşa çağırdın herhalde tamtamlarınla. Hepimizin kökü kazmacak yarın."

Sıkıntıyla baktı Fargue, ayağa kalktı, hepsine iyi geceler dileyip tedirginlik içinde dışarı çıktı. Forsythe güldü, gerindi, hiçbir sarhoşluk belirtisi göstermeden ayağa kalktı; hâlâ yapabildiği tek şey, likör kadehini tutmaktı.

"İyi geceler Peder," diye bağırdı ardından, karanlığın içine doğru. "Zamanı gelince, kalan son fillerle birlikte cennete gittiğinde çok *üzüleceğim; yazık, seni* hiç göremeyeceğim artık!"

Gün ağarırken yola koyuldular yine; at sırtında geçen iki saatin ardından, başlarının üstündeki gri kayalardan fışkıran sarı otlar ve pusuya yatmış insanlara benzeyen sütleğenler arasındaki patikayı geride bıraktıklarında tepenin doruğunda bekleyen mavi bir siluetle karşılaştılar. Geiger aygıtlarıyla* gelip buralarda dolaşan maden arayıcılar yüzünden Geiger Tepeleri olarak bilinen yerdeydiler şimdi. Hiç uranyum bulunmamıştı bu tepelerde, yine de, maden düşleri kuranlar kayaların altında bir yerde günün birinde bulacakları müthiş damarların gizlendiği inancındaydılar.

Doruğa ulaşınca, köyün ilk kulübeleri arasında at sırtındaki Habib'i ve Morel'i gördüler – Habib parıldayan alnında kirli denizci kepi ve dağınık kara sakalıyla korku dolu bir karaya ayak basmış denizciye benziyordu; Morel ise, buruşuk fötr şapkası, haki renkli gömleği ve şortu, eyerine bağlı eski evrak çantasıyla gülümsüyordu. Minna hemen tanıdı onu. Morel koyu renkli gözlerinde, karşılık bulmaması güç bir sevinç pırıltısıyla elini uzatarak hemen Minna'ya doğru yürüdü.

"Nasıl geçti?"

"İyi geçti."

Forsythe tepelere dönüp alaycı, tiyatroya özgü bir selâmla eğildi – gün ağardığından beri içiyordu:

"Gelişmenin ve ahlâksal başarıların dünyasına 'hoşçakal' diyebiliriz artık... Atomun, 'beyin yıkama'nın, halk demokrasisinin ve kitlesel misillemenin babalarına hoşçakal diyelim; genç bir Amerikalı havacının Çinli çocuklar üstüne veba aşı-

*) Radyasyon ölçme aracı. (ç.n.)

lanmış sinekler attığına gerçekten inanan iki yüz bilim adamı ve ruhani önderin kopardığı kıyamete hoşçakal diyelim... Her şeye hoşçakal deyip tür değiştirmenin, fillerin arasına karışıp ıssızlığın içinde yaşamanın zamanı geldi..."

Morel onu dinlemiyordu. Minna'yı omuzlarından tutmuş, koyu renkli, nazik gözleriyle gülümseyerek bakıyordu.

"Teşekkür ederim. Bizim için çok yararlı ve cesurca bir iş yaptınız. Silah sakladığımız yerlerden ikisi bulunmuştu, hemen hemen hiç cephanemiz kalmamıştı ve..."

Gülümsedi.

"Ayrıca, bir şeye başlamak, gerisini getirmekten daha güçtür. Yine de pek kolay olmayacak."

"Biliyorum."

"Çok zaman alacak ama..."

Güldü.

"Şu anda doğanın korunmasıyla pek ilgilendikleri yok siyaset adamlarının. Ama halk ilgi duyuyor. Söylemeye çalıştığımız şeyler olağanüstü karşılık buluyor. Neredeyse bütün gazeteler bundan söz ediyorlar. Er geç amacımıza ulaşacağız. İki hafta içinde Afrika hayvan topluluğunun korunmasıyla ilgili yeni bir konferans yapılacak Kongo'da. Dünya kamuoyunun ilgisini bu işin güçlüklerine çarpıcı bir biçimde çekmeyi kendimize görev edineceğiz. Ama güç bir iş; çok da sabır gerekli."

"Acelem yok benim."

"İstediğiniz zaman Lamy'e geri dönebilirsiniz. İdris yardımcı olur. Size soru sorarlar, ama bir şey yapmazlar. Bunu göze alamazlar. Kamuoyunun bizden yana olduğunu çok iyi biliyorlar..."

Söylediklerine gerçekten inanır gibiydi, çok ciddileşmişti. Sözlerinde alay, umutsuz, acı bir alay varsa da bunu iyice gizleyip sahip olduğu tek öldürücü silah olarak derinlerde

bir yerde saklıyor olmalıydı. O anı hatırlayarak gülümsedi ve Schölscher'in sessiz sorusunu cevaplar gibi Binbaşı'ya bakarak konuştu: "Bazen müthiş ciddileşirdi, bazen de büyük bir sevinç dalgası dolaşırdı gözlerinde..."

Schölscher Çad Oteli'nin terasındaki gazetecilerden birinin sesini, gizlenememiş acılığıyla dikkati çeken o sesi hatırladı:

"Morel gibi anarşistler için topluma saldırmak yetmiyor artık. Türümüze, insanlığın ta kendisine saldırmaları gerekiyor... Kampanyasının gerçek amacı da bu: Bizden nefret ediyor."

Ve yine genç kız, Oulé tepelerinde ilk karşılaştıkları anda neler duyumsadığını kullandığı sözcüklerden daha iyi yansıtan bir zevk ve canlılıkla anlatıyordu. Bir an durakladı, dudaklarının arasına bir sigara yerleştirip gizemli ama zafer dolu bir gülümsemeyle :

"Onu başkalarından daha iyi anladığımı biliyordu belki de... Ben, *ein Mädchen aus Berlin*,*" dedi.

Köyün bitiminde, öbürlerinden daha büyük, ezilmiş topraktan basamakları ve ek yapıları olan bir baraka vardı. Kapıda haki renkli gömlek ve şort giymiş fötr şapkalı bir zenci hafif makinalı tüfeğiyle bekliyordu. Sırıtarak baktı, Minna tedirgin olmuş gibiydi, bunu Morel de fark etmiş olmalı ki, "Kimseyi öldürmedi şimdiye kadar. İyi arkadaşız biz," dedi.

Kulübede, penceresiz yarı aydınlıkta kır saçlı, şişman bir adam oturuyordu. Pantolonunun düğmelerini yarı yarıya çözmüş, sıcağa ya da sineklere karşı koymak için değil, yeşile çalan yüzünden ve yalvaran gözlerinden kolayca okunabilen dehşeti yatıştırmak için bir Japon yelpazesiyle sinirli sinirli yelpazeleniyordu. Morel'in içeri girdiğini görünce neredeyse makina hızıyla yelpazesini sallamaya başladı ve genç kadına olan saygısından -Çad Oteli'nin fahişesini hiçbir şaş-

*) (Alm.) 'Berlinli bir kız.'

kınlık göstermeden tanımıştı, şaşkınlıkları uzun zamandır bırakmıştı anlaşılan- düğmelerini ilikleyerek ayağa kalktı.

"Mösyö Morel," dedi, "bize böyle davranamazsınız. Dört gündür kendi evimde hapis tutuyorsunuz beni. Gidin buradan. Yetkililerle başımı belaya sokmak istemiyorum. Depomun terörist bir örgütün karargâhına dönüşmesine izin veremem. Kapımda bekleyen zenci, Fransız Ekvator Afrikası'nın en ünlü eşkıyalarından biri ve bana katlanamayacağım bir biçimde davranıyor. Saygın bir kişiyim ben, savaş sırasında maddi ve manevi yönden müttefiklerimize yardımcı oldum. Teröristlere yardımcı olduğumun, yabancı ajanları ve kargaşayı kışkırttığımın söylenmesini istemiyorum; özellikle bir Arap olarak istemiyorum bunu, Afrika'da olan biten her şeyden, her zaman biz suçlanıyoruz. Evimden derhal gitmenizi istiyorum."

Morel masadan su maşrapasını alıp başına dikti.

"Savaş sırasında müttefiklerin yanında yer aldınsa, bugün de bizim yanımızda yer alman gerekiyor dostum," dedi. "Aynı şey. Aynı mücadele. Doğanın korunması için bir şeyler yapmamıza yardımcı olmalısın. Savaş sırasında bunun için çalışmadık mı zaten?"

Tombul elde çılgınca çırpındı yelpaze.

"Mösyö Morel, sizinle ters düşmek istemiyorum, niyetinizin ne olduğunu anlamıyorum, gerçek amacınızın ne olduğuna ilişkin hiçbir düşüncem yok, ne var ki, bütün bunların filler için olduğuna inanacak kadar saf biri olduğumu sanıyorsanız bana hakaret ediyorsunuz demektir. Mösyö Morel, budalanın biri değilim ben, şu anda Paris'te verilebilen en iyi eğitimi gören üç oğlum var benim."

"Peki bütün bunlar ne için öyleyse?"

"Ne için olduğunu bilmiyorum, Mösyö Morel; ilgilenmiyorum da. Siyasete burnumu sokmuyorum."

"Tabii ki siyasete burnunu sokmuyorsun," dedi Morel. "Ama yine de, paketlenmeye hazır elli tonun üstünde fildişi bulduk çatının altında; kavanozlara konup sınıra gönderilmek, oradan da Zanzibar yakınlarındaki bir gemiye yüklenmek üzere, alışılmış biçimde küçük parçalara ayrılmış fildişleri."

"O fildişlerini yerliler gönderdi bana. Ormanda ölü olarak bulunmuş fillerden, yasal yollarla toplanmıştır. Ölen hayvanları bulmak için ormanı tarayan adamlarım var. Avlanarak ele geçirilmedi o fildişleri. Ayrıca Mösyö Morel, sizden rica ediyorum..."

"Kapa çeneni alçak!" diye bağırdı Morel. "Buradan yüz yirmi kilometre kadar uzakta, kırk kilometreden daha geniş cepheli bir yangınla orman tümüyle tahrip edildi – bununla da ilgin yok tabii. Birkaç gece önce uyuyamadım; çünkü Yala nehri yatağında yanıklar içindeki hayvanlar ölmeyi başaramadan önce korkunç gürültü çıkarıyorlardı. Benim gibi sen de nehir yatağını incelersen, yaralarının acısını dindirmek için yuvarlanan fillerin yatağın toprağını altüst ettiğini görürsün... Ama hepsi bu kadar değil..."

"Mösyö Morel, bir kez daha bana hakaret etmemenizi rica ediyorum... Buna hakkınız yok..."

"...Hepsi bu kadar değil. Köylerden topladığın taşıyıcıların geri döndüğünü bugüne kadar gören olmadı..."

Yelpaze hızla çırpındı.

"Anladın sanırım. Kırk yaşın altındaki erkeklerin vahalarda -daha doğrusu, Litz pazarında- bin beş yüz riyal ettiği ve dış görünümü iyi olan on beş yaşlarındaki delikanlıların el değmemiş anüsleriyle dört bin riyal getirdiği açıkça ortada... Evrak çantamda hepsi var: Birleşmiş Milletler Kölelikle Mücadele Komisyonu'nun resmi sayıları... Senin çocukların niçin geri dön-

mediğine şaşmamak gerek. Fildişleriyle birlikte onları da gemilere yolladın. Müslüman olanlara Mekke'de hacı olacaklarına ilişkin söz verildi... Bütün bunlar, sana bir alçağa davrandığım gibi davranma hakkını veriyor bana, öyle değil mi?"

Tam o sırada, yarı aydınlıkta balçık duvarın önünde dikilen beyaz bir siluet gördü Minna; bir eli kalçasındaydı. Boğuk, titrek bir sesle konuşmaya başladığında dudaklarından çenesine doğru uzanan kara bıyıklı yüzün neredeyse sapsarı olduğunu fark etti. Arkadaşının utanmış görünümüne ve yelpazesini hızlı hızlı salladığına bakılırsa hakaret ediyor olmalıydı.

"Ne dedi?" diye sordu Morel.

"Önemli değil, Mösyö Morel."

"Yürekli bir adamsa söyle, ne söyledi?"

"Sizi köpeklere havale edeceğini söyledi."

Morel gülümsedi.

"Çok nazik. Günün birinde işe yarayacak bir öneri. Adı ne onun?"

"Isr Eddine."

"Söyle ona, her uyuz köpek görüşümde, Isr Eddie'den, köpekler topluluğunun bir büyüğünden aldığım tavsiye mektubuyla geldiğimi söyleyeceğim."

"Mösyö Morel, sözler kolayca ağızdan çıkar ama zor geri alınır, diye bir atasözü vardır bizde..." dedi kaçakçı, yüzünde acı bir ifadeyle yelpazelenirken.

Morel neredeyse dostça göz attı ikisine de.

"İnsanın onurlu olduğuna uzun süredir inanıyorum. Taşıyıcıların ücretlerini ödeyip evlerine geri göndereceksin. Bu arada karına söyle, bize yemek getirsin. Bir şey daha var: Bu çöl centilmenine söyle, geceyarısı kulübesinde bir daha delikanlı çığlığı duyacak olursam gururunu öyle bir kırarım ki, büyük bir yükten kurtulup hafifleyerek evine döner. Köyün

kadınları anlatıyorlar: Her akşam bir annenin kalbini kırmakla meşgul olduğunu anlayabilirsin seslerden."

"Kurutulmuş tuzlu et insanın kanını kaynatır," dedi kaçakçı, bir özdeyiş söyler gibi.

Ayağa kalktı, avluya çıktı. Çivit rengi pamuklu elbiseli, zengin görünümlü bir zenci kadın taşlarla örülmüş ocağa doğru eğilmişti. Arkadaşı, sandaletlerinin üstüne dökülen bol kumaştan ve insanın dileyebileceği bütün vakarı taşıyan güzel başından kaynaklanan o soylu yürüyüşüyle ardından gitti. Morel ve Minna yalnız kalmıştı.

Çad Oteli'ndeki karşılaşmalarından bu yana ilk yalnız kalışlarıydı bu. Schölscher'e söylediğine göre, çok az görmesine karşın, onu öyle sık düşünmüştü ki, sonunda tümüyle bir başka biçime dönüştürmüştü. İlk önce, belleğinde yarattığı kahraman görünümüyle hiçbir benzerliği yoktu gerçekte ve yüzü ona yakıştırdığı olağanüstü soyluluğun hiçbir izini taşımıyordu. Oldukça basit, köşeli, biraz da sıradan bir yüzdü bu; gözleri -bir hayli güzel, Berlin'de karşılaştığı askerlerden hatırladığı kadarıyla, bir hayli Fransız gözleri- dışında. Arap ve arkadaşı dışarı çıkar çıkmaz gülerek Minna'ya döndü.

"Gördüğünüz gibi, tepeden tırnağa türlü türlü giysiler giydirdiler bana... Bazıları derin siyasal amaçlar yüklediler üstüme: Kargaşa yaratıp Afrika'da başlayan ayaklanma hareketlerini örtbas etmeye çalışan bir Fransız ajanı konumundayım. Bazılarına göre de komünist sayılıyorum. Bir başka grup milliyetçilik ateşini alevlendirmek için Kahire'den para aldığıma inanıyor...»

Omuzlarını silkti.

"Oysa gerçek çok basit. Neyse ki, sağduyu diye bir şey var. Halkın inandığının tersine, bir efsane değil bu. Bizim işimiz halkın duygularına seslenebilmek; yaptığımız da bu zaten.

Birkaç hafta daha dayanmalıyız, imkân bulabilirsek yağmur mevsimine kadar – o mevsimde bize hiçbir şey yapamazlar. Ne söylediğimizi anlayabilecek, olabildiğince çok sayıda insana ulaşabilmemiz için, biraz daha tanıtıma ihtiyacımız var. Doğanın korunması doğrudan ilgilendiriyor onları..."

Sabahın ilk saatlerinde sık sık gördüğü gibi, elinde bir tüfek, göğsü çıplak, dudaklarında belirsiz bir gülümsemeyle tehlike içinde bulunan devlere bekçilik ederken, bu yüzden tepelerin üstünde güvenle dikiliyordu demek.

YİRMİ SEKİZ

Yirminci yüzyılın bu evresinde, görev her zamankinden daha güç ve acildi. Morel'in kampanyası, uzun süredir yüreklendirici bir işaret bekleyip umutlarını yitirmek üzere olan kişilerde büyük bir sempati uyandırmıştı. Çad Oteli'nin terasında 'fillerin tarafına geçen adam'ı anlatmaya çalışan bir gazetecinin deyişiyle, insan 'Almanların tümü öyle değildir, Rusların tümü öyle değildir, Arapların tümü öyle değildir, milliyetçilerin tümü öyle değildir, komünistlerin tümü öyle değildir, Çinlilerin tümü öyle değildir, insanların tümü öyle değildir' dediği zaman insanlık için söylenebilecek her şeyi söylemiş olur; daha sonra 'Johann Sebastian Bach! Einstein!'

ya da 'Schweitzer!' diye ayışığında bağırmanın hiçbir yararı yoktur – ayışığı bunu biliyordur zaten.

Sanki birden, uçak bileti alabilecek güçte olan, düş kırıklığına uğramış bütün idealistler, türümüzün vazgeçmek istemediği bir umudun sözcüsüne dönüşen kişiyi desteklemek için Fransız Ekvator Afrikası'na gelmeye başlamışlardı. Morel'e katılmak amacıyla gelen 'gönüllüleri' saptamak üzere turistler arasında yapılan denetim Duala'da, Brazzaville'de, Bangui'de ve Fort Lamy'de artırılmıştı.

Gelenler arasında bir an önce aya doğru yelken açmaya çalışan klasik tipte serseriler vardı tabii; ancak büyük bir sansasyon yaratıp dünyanın gözlerinin Morel'in kampanyasına çevrilmesine katkıda bulunan büyük bir katılım da olmuştu.

15 Mart günü Amerikan gazeteleri, çağın en seçkin bilim adamlarından ve hidrojen bombasının babalarından biri olan Profesör Ostrach'ın iz bırakmadan ortadan yok olduğunu iri puntolarla duyurdu. Ostrach, hidrojen bombasının sırlarını bilmekle kalmıyor, aynı zamanda, Sovyetler Birliği ve Amerika'nın en önemli bilim adamlarının, gece gündüz demeden kutsal bir dava karşısında gösterdikleri tipik özveriyle üzerinde çalıştıkları yeni bazalt bombasının gücünü de biliyordu. Salt hayvanlara değil bitki örtüsüne de zarar veren, belki de biraz daha çalışma ve test sonunda, okyanuslardan en küçük pınarlara kadar yeryüzündeki tüm sıvıyı ayrıştırma gücüne sahip olabilecek etkin ve öldürücü bir silahtı bu.

Ostrach'ın İspanya İç Savaşı sırasında Cumhuriyetçilerin öksüz çocuklarına para yardımı yaptığı ve hayatın temel başlangıç biçimini dünya yüzeyinde, belirli planktonlarda, genelleştirilecek olursa, bir zamanlar insanlık serüveninin başladığı ve -kimbilir?- belki de bir gün daha iyi koşullar altında yeniden başlayacağı su ortamında korumak amacıyla, ba-

zalt bombasının gücünün azaltılması için bilim adamı arkadaşlarını birkaç kez ikna etmeye çalıştığı biliniyordu. Bir güvenlik önlemi olarak yapılan soruşturma sonunda, komisyon kuşkulanılacak bir durum olmadığını bildirdi. Bombanın gücünün azaltılması için gösterdiği çabalarsa, komisyon, üyeleri ve hoşgörülü basm tarafından 'büyük bilim adamlarında sık sık görülen bir idealizm ve sağlık örneği' olarak adlandırıldı. Güzel bir sabah, bütün dünyanın ortadan yok olduğunu öğrendiği adam buydu işte.

Takma bir adla Avrupa'ya geçtiği öğrenildi sonradan. İki haftadır hiç haber alınamamıştı, bazalt bombası üzerine yaptıkları çalışmaları hızla gelişen Sovyet bilim adamları ekibine katıldığı sanılıyordu genelde. Ancak, Mayıs ayı başında, Lai'nin kuzeydoğusundaki Baga köylerinden birinin kabile başkanı, kırkıncı kilometredeki konukevinde, birini bekler görünen bir beyazın olduğunu bölge yöneticisine bildirdi – Morel'in çevrede olduğu biliniyordu. Yabancı, bütün karşı çıkışlarına karşın, koruma altında Fort Lamy'e götürüldü ve orada Profesör Ostrach olduğunu kendiliğinden itiraf etti.

Büyük bir sansasyondu bu; Fort Lamy'de bulunan gazetecilerin sayısı yirmi dört saat içinde üç kat arttı. Ostrach uzun boynunda iri bir adem elması olan, kısa ve kır saçlı, alaycı bakışlı genç bir adamdı. Yarattığı fırtınadan şaşkına dönmüş görünüyordu. Polisin nükleer sırları fillere iletme çabasında olmadığından başka hiçbir şey öğrenemediği saygılı sorgulamasının ardından, Çad Oteli'nin terasında bir basın toplantısı düzenledi. Hayır, Morel'e katılmaya çalışmıyordu. Doğaya karşı duyduğu derin sevgi ve fotoğraf makinasıyla avlanmanın en sevdiği spor oluşu nedeniyle, özgür fillerin birkaç fotoğrafını çekmek istiyordu yalnızca. Yani, fillerin fotoğrafını çekmeye mi çalışıyordu? Evet, öyleydi; bun-

da ne kötülük vardı, anlayamıyordu. Afrika Komünist Partisi'nin *'kamoun'* -fil- sözcüğünü bütün Afrika'da parola olarak benimsediğini ve partinin Batı'ya karşı verdiği mücadelenin simgesi olarak kullandığını bilmiyor muydu peki? Hayır, bilmiyordu. Bilseydi, fillerin fotoğrafını çekmeye kalkışmazdı elbette. Bozguncu olduklarından tümüyle habersizdi. Bundan böyle fillerle hiçbir ilişkisi olmayacaktı. Bunu kesinlikle belirtmek istiyordu. Alnındaki teri sildi. "Tanrım," dedi, "siyasal amacım olmadığını, her türlü art niyetin ötesinde ve sonuçlarını düşünmeden salt fillerin fotoğrafını çekmek istediğimi açıklamama yardım et. Ömrüm boyunca kamuoyunun gözü önünde duran biri olmadım ben; yaptığım ya da söylediğim her şeyi tartmaya alışkın değilim. Tanrım, çocuklarımı iki üç kez Bronx Hayvanat Bahçesi'ne filleri göstermek için götürdüğümü düşünüyorum da şimdi, bunu güvenlik açısından tehlikeli olup olmadığını anlamak için yapılan inceleme sırasında Senato Komisyonu'na söylemeyi unuttuğumu hatırlıyorum. Ancak, az önce de söylediğim gibi, gelişmiş bir siyasal bilince sahip değilim. Nükleer çalışmalarım bakımından bunun yapılmaması gereken bir iş olduğunu fark etmemiştim. Çok, çok üzgünüm. Ama yine de, o filleri hayvanat bahçesine koyan ben değilim, bozgunculukla ilişkileri varsa, hükümetin o hayvanları orada tutmaması gerektiğini düşünüyorum. Tanrım, insan her şeyi düşünemez, öyle değil mi?"

"Profesör Ostrach," diye sordu bir gazeteci, "Katolik misiniz?"

"Hayır, İsrailliyim."

"Öyleyse neden peygamberimizin adını sürekli anıyorsunuz?"

Ostrach telaşlanmış gibiydi.

"Ne, O da mı bu işe karıştı yoksa? Yani demek istiyorum ki, fillerle birlikte, O da mı bozguncu oldu? Bir deyiş olarak kullandım, biliyorsunuz, insan aynı düşüncelere sahip olmadığı birinin adını çok iyi bilebilir..."

Ufak tefek adam telaşlanmış görünmeye çalışıyordu. İnsan, bozgunculuktan pek de uzak olmayan şiddetli, neredeyse umutsuz bir alayla davrandığını duyumsuyordu.

İnsanlığa karşı hastalıklı bir nefret duyarak, Morel gibi fillerin yanında yer almaya çalışmıyordu demek? Hayır, elbette hayır – insanlığın kendisini bu denli tiksindirdiğini düşünmek saçmaydı. Gülümsemesi biraz daha arttı. Hayır, insanlık bu kadar tiksindirmiyordu onu. Yoksa, hayatının en güzel yıllarını insanlığa önce hidrojen, sonra bazalt bombası yapmak için harcar mıydı hiç?

Gazetecilerden biri kısa, umutsuz bir kahkaha attı ve Schölscher bir kez daha Amerikalı bilim adamının gözlerinde o eski, yok edilmez sevincin parıltılarını gördü.

Filleri, soyu tükenme tehlikesi içinde bulunan tek canlı türü olarak mı görüyordu?

"Özür dilerim," dedi Ostrach, "ama ulusal savunma konularına ilişkin olabilecek nükleer sırları tartışamam."

"Nükleer deneylerin giderek artan etkilerinin ve bu deneyler sonunda açığa çıkan radyasyonun bütün insanlara büyük acılara mal olacağı ve gelecek kuşaklar için trajik sonuçlar doğuracağı doğru mu sizce?"

Bir kez daha, ulusal savunmayla ilgili soruları tartışamayacak durumda olduğunu duyumsuyordu. Ne olursa olsun, bilim adamları, laboratuvarlarının sessizliği ve dinginliği içinde sakin sakin işlerini sürdürebilmeleri için rahat bırakılmalıydılar.

"Peki ama, ne işi?" diye nefret dolu bir sesle bağırdı biri, terasın öbür ucundan. "Ne gibi bir iş gerçekte? Bütün insan türünün yok olmasıyla son bulacak bir iş değil mi bu?"

"Umutsuzluk bize yasak," dedi Ostrach, aydınlık bir gülümsemeyle. "Sonuçları ne olursa olsun, saf bilimsel araştırmaların yolu üstünde hiçbir engel bulunmamalı. Uygulamadaki sonuçlar hiç önemli değil. Önemli olan, insan dehasının özgür ve yansız olarak ortaya konması."

"Bir başka deyişle, bir bilim adamı bütün dünyayı havaya uçursa ya da çekirdek tabakasına kadar zehirlese de, insan dehasının özgür ve yansız olarak ortaya konuşu olacak bu, öyle mi?"

Çok üzgündü, ancak bir kez daha, ülkesinin ulusal güvenliğine ilişkin sorunları tartışmak istemiyordu...

Bölgede gezintiler yaparak, ancak her seferinde, niyetinden hiçbir kuşkusu olmayan gazetecilerin arabalarından oluşan düzenli bir konvoy tarafından izlenerek, birkaç gün daha kaldı Fort Lamy'de. Bilim adamının yanına onu bir an bile yalnız bırakmayan bir muhafız katarak soruna çözüm getiren komiser Katowski'nin de hiç kuşkusu yoktu niyetinden. Böylece, sekiz gün boyunca her sabah motorize bir konvoy Fort Lamy'den ayrılıyor, bölgedeki en sarp yolları seçen ve sık sık kendisini küfür ederek izleyen polis görevlisine ve gazetecilere dostça el sallayarak belirli bir çevrede dönüp duran pikap tipi arabanın direksiyonundaki alaycı, küçümseyen tavırlı ufak tefek adamı izliyordu. Morel'in gönderdiği gizli görevli yol üstünde bir yerlerde beklediyse, bunu anlayan olmamıştı.

Ama Ostrach'ın amacı, gazetecileri başından savıp doğanın savunulması işini başlatan Morel'e katılmak değil, büyük bir başarıyla yerine getirdiği gibi, kampanyaya çarpıcı bir ha-

ber niteliği kazandırmaktı; daha sonra, uçağın pencerelerinden birinden kendilerine alayla bakan küçük, üzgün ama gülümseyen yüzü görünce şanslı olduklarına inanmakta güçlük çeken bitkin basın mensuplarını dostça selamlayarak ülkesine geri döndü.

Evet, dört bir yandan eksantrik tiplerin -ya da yalnızca iyi niyetli ve anlayışlı kişilerin- Morel'in yanında yer alma girişiminde bulunduklarını ve Morel'in artık yalnız olmadığını biliyordu Schölscher. Fort Lamy'de, Bangui'de postaneler ona gönderilen mektuplarla dolup taşıyordu; dünyanın her köşesinden ve her dilden Vali'ye gönderilen mektuplardaki sövgülerin zenginliği, Vali'nin sessizce mırıldandığı saldırgan dilin zenginliğine eşitti. Morel'in kampanyası güncel olayları giderek artan bir kuşkuyla yakından izleyen ve siyasal, askeri, bilimsel alanlarda kendi adlarına yapılan sapmalarla gülünç duruma düşmekten bıkan insanların duyarlı bir noktasına dokunmuş, serüvenleri gizli bir öfke, korku, utanç ya da umutla karşılanmış, en azından anlık bir doyum uyandırmıştı. Geniş halk kesimlerinin gözünde kahraman olmuştu Morel. Yine de, serüvenini birkaç haftalığına paylaşan Minna kadar büyük bir hayranı yoktu. Duruşmalar sırasında, adı her geçtiğinde başını kaldırmış, canlılık kazanmış, halkı, yargıcı, yanında oturan polis memurunu unutup gülümseyerek konuşmaları dinlemeye başlamıştı. Duparc adlı bir tanık, Morel ve bir grup zenci tarafından nasıl yatağından sürüklenip dövüldüğünü ve bütün mülkü ateşe verildiğinde nasıl ağaca bağlandığını anlatırken gözleri öfkeyle parıldayarak ayağa fırlamış, çok yükseldiğinde kabalaşan sesi ve ağır Alman aksanıyla bağırmıştı:

"Niçin gerçeği söylemiyorsunuz, Mösyö Duparc, siz utanıyorsanız ben söyleyeyim; Mösyö Peer Qvist, Mösyö Forsythe ve burada bulunan başkaları söylesin..."

Duparc sinirlenmiş gibiydi, dönüp baktı.

"Tanıklık etmenizi istemedim sizden," dedi kısaca, "ama yine de, gerçeği anlatacağım, bunu bana bir Almanın hatırlatmasına gerek duymuyorum..."

Maki'ye katılır katılmaz 'Duparc olayı'ndan söz edildiğini duymaya başlamıştı. Birkaç kez Habib, neşeli, sessiz bir gülüşle ve yakın dostu Yaşarın'ın bu işte parmağı olduğunu belirtmek istercesine gözünü kırparak, Minna'nın yanında bu olayı ima etmişti. Sonunda, biraz da kaygıyla Morel'e sordu:

"Onu bu kadar çok güldüren Duparc olayı da neyin nesi?"

Yakınında oturuyordu Morel, çıplak göğsü gaz lambasının ışığında parıldıyor, omuzlarında Almanya'dan, kamptan kalma kırbaç izleri görülüyordu – Minna parmak uçlarıyla okşadı o izleri ve sonra uzunca bir süre elini orada bıraktı; omuzlarına dokunan ikinci Alman eliydi bu.

"Trajik bir yanı yok olayın aslında," dedi ağır ve sakin bir sesle, "Habib kapıldığım öfkeye ve şoka gülmekte haklı, sanırım... Almanya'da kamptayken, direniş örgütünde Robert adını kullanan bir arkadaşım vardı, tanıdığım en cesur kişiydi; kızıl saçlı, güçlü yumrukları ve sabit gözleriyle dayanıklı biriydi. Umudu elden bırakmayan kişilerdendi O. Bizim bloğun temel direğiydi; bütün siyasal mahkûmlar içgüdüsel olarak toplanırdı çevresinde. Her şeyi derin derin düşünüp güvenle düşüncelerinden sıyrılan kişilerin neşesiyle dolu olurdu her zaman. Cesaretimiz azaldığında, umutsuzluğa ve teslimiyete yatkın olduğumuz zamanlar bizi canlandıracak yepyeni şeyler bulurdu hep. Örneğin, bir gün erkenden, kolunda bir kız varmış gibi yürüyerek girdi bloktan içeri. İğrenç, hasta, umutsuz, yenik, kir pas içinde kıvrılmıştık köşelerimizde. Hâlâ biraz gücü olanlar homurdanıyor, yakınıyor ve yüksek sesle küfür ediyordu. Robert, kolunda hâlâ hayali

genç kız, kulübenin karşı yanına doğru yürüdü, sonra kızı yatağına oturmaya davet eder gibi nazik bir jest yaptı. Genel bir çöküntü içinde olmamıza karşın, birkaç kişi ilgi gösterdi. Çocuklar, dirsekleri üstünde doğrulmuş, Robert'ın görünmez kızına kur yapışına sersemlik içinde bakıyorlardı. Çenesini okşuyor, elini öpüyor, kulağına bir şeyler fısıldıyor ve sık sık bir ayı nezaketiyle başını eğiyordu. Bir ara, pantolonunu indirmiş kaşınan Janin dikkatini çekti, ayağa kalkıp bir battaniye fırlattı üstüne.

"'Ne oluyor?' diye ciyak ciyak bağırdı Janin. 'Sana ne oluyor? Kaşınmaya hakkım yok mu benim?'

"'İnsan gibi davran, Allahın cezası,' diye gürledi Robert. 'Bir bayan var karşında.'

"'Ne?'

"'Deli misin nesin?'

"'Ne bayanı?'

"'Tabii ki onu görmek kolay değil,' dedi Robert, dişlerinin arasından. 'Buna şaşmıyorum... Bazılarınız onu görmezlikten geliyorsunuz, öyle değil mi? Böylece rahat rahat pislik içinde oturabilirsiniz...'

"Kimse bir şey söylemedi. Çıldırmıştı herhalde, ama yine de, karşısında adi suçluları bile saygıyla susturan güçlü yumrukları vardı. Hayali kadınına dönüp sevgiyle elini öptü. Sonra şaşkınlıktan ağzı açık kalmış mahkûmlara döndü:

"'Şunu iyice açıklığa kavuşturalım: Bundan sonra bir değişiklik var. Öncelikle zırlamayı keseceksiniz. Onun yanında bir erkekmişsiniz gibi davranmaya çalışacaksınız. 'Erkekmişsiniz gibi' diyorum – önemli olan yalnızca bu. Onun hatırına temiz olmak ve davranışlarınızı düzene sokmak için ölesiye çaba harcayacaksınız – yoksa hesaplaşırız. Bu pis kokulu ortama bir gün bile dayanamaz o – kaldı ki, biz

Fransızız; bir kadının yanında çarpıcı ve nazik olmayı biliriz. Ona saygı göstermeyen -örneğin, yanında osuran- ilk kişi dayak yiyecektir...'

"Şaşkınlıktan ağzımız açık, sessizce bakıyorduk ona. Sonra anlamaya başladık. Alçak sesli gülüşmeler oldu; ama yine de hepimiz, içinde bulunduğumuz çöküntüde bize güç verecek bir özsaygı anlaşması bulunmazsa, kimi kurgulara, kimi mitlere sımsıkı sarılmazsak kendimizi bırakmaktan, Naziler dahil her şeye boyun eğmekten, teslim olmaktan ve ihanet etmekten başka yapacağımız hiçbir şey kalmadığını şaşkınlıkla duyumsuyorduk. O andan sonra olağanüstü bir şey oldu: K bloktakilerin morali birkaç yönden birden yükseldi. Görülmemiş bir temizlik seferberliği başlamıştı. Bir gün, sabrı tükenmek üzere olan Chatel, tam kendini bırakma noktasında yürekliliğini artırmak için olmalı, 'Matmazel'e karşı saygıda kusur ettiği' bahanesiyle mahkûmlardan birinin üstüne atıldı. Serseme dönen kamp yetkililerine yapılan açıklama günlerce eğlenmemize neden olmuştu. Her sabah aramızdan iki kişi, Matmazel'i 'giyinirken' şehvetli bakışlardan korumak için açık bir battaniyeyi iki ucundan tutuyordu. Piyanist Rotstein, içimizde en bitkin kişi olmasına karşın, öğle tatilinin yirmi dakikasını ona çiçek toplayarak geçiriyordu. Gruptaki aydınlar zekâ pırıltılarını sergilemek için ince espriler ve konuşmalar yapıyor, kalan erkekliği adına görev başına çağrılan herkes yenilmezliğini göstermeye çalışıyordu.

"Tabii, kamp komutanı kısa sürede durumu öğrendi. O gün öğle paydosunda soğuk bir gülümsemeyle Robert'a doğru yürüyerek:

"'Robert,' dedi, K Blok'a kadın getirdiğin söyleniyor.'

"'Barakayı arayabilirsiniz.'

"Nazi içini çekerek başını iki yana salladı.

"'Bu işlerden anlarım Robert,' dedi kibarca. 'Çok iyi anlarım. Bu işler için dünyaya gelmişim. İşim bu. Bu yüzden partide bu kadar yükseldim. Bu işlerden anlarım ama hiç hoşlanmam. Nefret ettiğimi bile söyleyebilirim. Beni bir Nasyonal Sosyalist yapan şeyler bunlar. İnsan ruhunun mutlak gücüne inanmıyorum, Robert. Soyluluk geleneklerine ya da özsaygı denen mite inanmıyorum. Tinselliğin üstünlüğüne inanmıyorum. Bu tür bir Yahudi idealizmini katlanılmaz buluyorum. K Bloku'nu o kadından arındırmak için yarına kadar süre tanıyorum sana, Robert. Dahası...'

"Gözlük camlarının ardında gülümsedi.

"'İdealistlere ilişkin her şeyi bilirim, Robert, hümanistlere ilişkin şeyleri de. İktidara geldiğimizden beri idealistler ve hümanistler üzerine uzmanlaştım. Tinsel değerleri istediğim yerlerden edindim ben. Unutma ki, özünde bizimki de komünistlerinki gibi maddeci bir devrim. Bu yüzden... Yarın sabah iki askerle birlikte K Blok'a geleceğim. Moralinize aşırı derecede katkıda bulunan o görünmez kadını teslim edeceksiniz bana. Arkadaşlarına o kadının, ruhsal değil, askerlerimizin fiziksel ihtiyaçlarını karşılamak için en yakın geneleve götürüleceğini söyleyeceğim...'

"O akşam donuk bir şaşkınlık egemendi K Blok'ta. K Blok sakinlerinin büyük bir bölümü -gerçekçiler, akılcılar, açıkgözler, temkinliler, ayağını yere sıkı basıp kolay uyum sağlayanlar- kadını teslim etmeye hazırdılar; ancak, kimsenin kendilerine düşüncelerini sormayacağını ve konunun Robert'a gideceğini biliyorlardı. Robert teslim olmayacaktı. Bunu anlamak için bir göz atmak yeterliydi: Sevinç içindeydi. Gözleri pırıl pırıl, mutlulukla oturuyordu orada. Denemeye bile değmezdi; kabul etmeyecekti. Kendi yarattıklarımıza, mitlerimize, kitaplarımızda ve okullarımızda kendi kendimize an-

lattığımız o soylu öykülere inanacak güçten bizler yoksun olsak bile, hiç değilse kendisi vazgeçmeyi reddediyor ve o küçük, inatçı, alaycı gözleriyle bizi izliyordu. Nazi Almanyası'ndan çok daha heybetli bir güce sahip bir mahkûmdu o. Sorunun tümüyle kendine bağlı olduğu, kafasında yarattığı görünmez yaratığı SS'lerin kaba güç kullanarak kendisinden alamayacağı, onu teslim etmenin ya da var olmadığını kabul etmenin tümüyle kendisine kaldığı düşüncesiyle apaçık bir sevinç içindeydi. Dilsiz bir yakarışla bakıyorduk ona. Teslim olmaya izin verseydi, boyun eğseydi, her şey bir bakıma daha kolaylaşacaktı, çok daha kolaylaşacaktı. Kendimizi özsaygı anlaşmasından kurtarabilseydik umutsuzluk yasak olmayacaktı bize. O zaman Parti'ye katılmamak için sebebimiz de kalmayacaktı. Ne var ki, tuzağa düşmeyeceğini, oltadaki yemi yutmayacağını anlamak için sırıtan yüzüne bakmak yeterliydi. O akşam, K Blok'taki adi suçlular gerçekten delirdiğimizi düşündüler sanırım. Aramızdaki anlayışlılar sağduyulu kişilerin, deneyimli kişilerin, uyum sağlamayı öğrenen, hayatla iyi geçinen, iyice pişmiş gerçekçilerin hoşgörülü bakışlarıyla, Habib'inkilere benzeyen bakışlarıyla bize bakıyor ve alaycı sırıtmalarla eğleniyorlardı...

"'Ne yapacağız?'

"'Yarın onu bırakıp akşam geri getirsek?'

"'Geri gelmez,' dedi Rotstein usulca.

"Robert hiçbir şey söylemiyor, ilgiyle dinliyordu.

"'En kızdığım şey, onu geneleve atmayı önermeleri...'

"Konuşulanlan hiç de onaylamayan bir ifadeyle izleyen Émile, demiryolcu küçük komünist, sonunda patladı:

"'Delinin birisin sen Robert, delinin biri! Bir kurguya, bir şarkıya, bir mite sarılamazsın böyle! Hücreye kapatılacaksın, işkence göreceksin ya da kurşuna dizileceksin: Niçin? Böyle

budalaca bir şey için mi? Burada bize düşen görev sağ kalmak, buradan sağ çıkmak, gelecekte bu tür suçları imkânsız kılmak ve yeni bir dünya kurmak için buranın nasıl bir yer olduğunu başkalarına anlatmak – mitlere, budalaca anlaşmalara, peri masallarına sımsıkı sarılmak değil!'

"Robert sakin sakin eğleniyordu. Émile bu işe karışmayacağını belirtmek istercesine arkasını dönüp köşesine gömüldü. Ertesi sabah hepimizi hazırol'a çekti Robert. Kamp komutanı iki SS askeriyle birlikte geldi ve gözlüklerinin ardından hepimizi süzdü. Gülümseyen dudakları her zamankinden daha çok kıvrılmıştı, gözlükleri bile neşelenmiş gibiydi.

"'Evet Mösyö Robert,' dedi. 'Erdemli genç bayan için kararın nedir?'

"'Burada kalacak,' dedi Robert.

"Subayın yüzü usulca sarardı. Gözlüğü titremeye başladı. Kendini beceriksiz bir duruma düşürdüğünün ayrımındaydı. Yanındaki iki SS askeri güçsüzlüğüne tanık olmuştu. Kendini Robert'ın merhametine bırakmıştı. Nasıl isterse öyle davranacaktı Robert. Hiçbir güç, hiçbir asker, hiçbir silah yaratılan kadının bloktan ayrılmasını sağlayamazdı, iznimiz olmadan ona hiçbir şey yapamazlardı. Kişinin kendisiyle yaptığı anlaşmaya olan bağlılığı karşısında yalnızca dişlerini sıkmış; gerçek ya da sahte, özsaygının ışığı vurmuştu yüzlerimize... Yenilgisini belli etmemek için bir an duraksadı.

"'Pekâlâ,' dedi. 'Anlıyorum. O halde beni izle...'

"Robert dışarı çıkmadan önce dönüp bize gülümsedi.

"'Ona iyi bakın çocuklar,' dedi kibarca.

"Onu artık hiç göremeyeceğiz sanıyorduk. Ama bir ay sonra döndü. Biraz zayıflamış, burnu yassılmış, birkaç tırnağı sökülmüştü; ama yenilgiden hiçbir iz yoktu gözlerinde. Bir

sabah, hücre hapsinin bilinmezliğinde birkaç kilo vermiş olarak bloktan içeri girdi. Yüzü kil rengiydi, ama değişmemişti.

"'Küçük sevimli bir hücre,' diye anlattı bize. 'Bir metreye bir buçuk metre boyutlarında – uzanmak imkânsız. Hava alabilmek için başımı duvarlara vurmak istediğim anlar oldu. Klostrofobi dedikleri!... Sonunda bir şey geldi aklıma: Dayanamayacak gibi olduğumda gözlerimi yumuyor ve Afrika'da başıboş dolaşan özgür fil sürülerini düşünüyordum; hiçbir şeyin durduramayacağı yüzlerce ve yüzlerce görkemli fil – ne beton duvarlar, ne dikenli teller, hiçbir şey durduramıyordu onları – uçsuz bucaksız açık alanlarda yollarına çıkan her şeyi ezip geçerek ilerliyorlardı, hiçbir şey durduramıyordu onları. Özgürlük budur işte! Klostrofobiye kapıldığınızda ya da dikenli tellerle, beton duvarlarla, tepeden tırnağa maddecilikle acı çekmeye başladığınızda Afrika'nın geniş açıklıklarında ilerleyen fil sürülerini düşleyin yalnızca. Gözlerinizi kapayıp onları izleyin, o görüntüyü içinizde saklayın; göreceksiniz, daha güçlü ve daha mutlu olduğunuzu duyumsayacaksınız...'

"Öyle de oldu. Daha iyi olduğumuzu duyumsuyorduk. Gözlerimizin önündeki bu canlı, güçlü özgürlük simgesiyle birlikte yaşayarak tuhaf, gizli bir coşku duyuyorduk. Sonraları, bu görkemli saldırının günün birinde SS'leri nasıl çiğneyip geçeceğini ve geriye onlardan hiçbir şey kalmayacağını düşünüp gülümseyerek bakmaya başlamıştık SS'lere... Doğanın içinden çıkıp bizi kurtarmaya gelecek olan o hiçbir şeyin durduramayacağı gücün giderek yaklaşmasıyla toprağın titrediğini duyabiliyorduk..."

Morel bir an sustu ve. Afrika gecesinde o güven verici sarsıntıyı duymayı hâlâ bekler gibi çevreyi dinledi.

"Savaştan sonra Robert'ı kaybettim. Bir gün..."

Bir acının izleri vardı sesinde, bir gölge inmişti yüzüne, sesi alçalmış, bastırılan bir öfkeyle boğuklaşmıştı. Birden, halkın 'çıldıran' adam, 'tür değiştiren' adam, 'fillerin yanına geçen' adam olarak kafasında canlandırdığı kişi oluvermişti.

"Tarlanı çiğneyip ekinlerine zarar veren filleri öldürmene izin veren bir yasa yürürlükte. İçimizdeki iyi nişancılar için harika bir özür. Yalnızca fillerin çiftliğine girip kabak tarlanı çiğnediğini kanıtlaman yeterli. Böylece hükümetin güvencesi altında bir sürüyü öldürüp misilleme yapmakta özgürsün. Bu 'yasa'nın yıllardır sebep olduğu aşırılıkları bilmeyen tek bir yönetici bulamazsın. Bu cezalandırma seferlerini daha sıkı denetim altına almak istemeyen tek bir bekçi de yoktur... Konuyu biraz ben ele aldım. Sonunda fillere bir yardım elinin uzandığını göstermek ve Kongo'da yapılacak olan Afrika hayvan topluluğunun korunmasına ilişkin konferansın öncesinde bu suça dikkatleri çekmek istedim. Bir süre önce, iki buçuk kilometre yarıçaplı tek pamuk tarlasının sahibi olan Duparc adlı birinin bu 'cezalandırma' gezileri sırasında yirmiye yakın fil öldürdüğünü duymuştum. Çiftliği, kurak mevsimlerde kuzeye giden ve aşağı yukarı hep aynı yolu izleyen fillerin mevsimlik göç yolu üstündeydi. Sürüdeki öncülerin bulduğu su birikintilerinin yanından geçer o yol. Duparc kuzeye doğru yola çıkan fillerin, sanki orada güven içindelermiş gibi, buluşma yeri olarak kendi çiftliğini seçtiklerinden yakınıyordu. Yüzlerce fil biraraya gelip yola çıkmadan önce uzun tartışmalar yapıyorlardı. Uzun bir öyküdür bu, kısa keselim: Mehtaplı bir gecede, yatağında yakaladım Duparc'ı – kapıları ve pencereleri açık uyuyordu – geldiğimde Waitari ile Habib evi çoktan ateşe vermişti. Duparc pijamalı olarak akasya ağacına bağlanmış, olağanüstü bir şaşkınlıkla yanan mülkünü izliyordu. Her zaman yaptığım gi-

bi, Dünya Filleri Koruma Komitesi adına cezasını duyurmak için yanına gittim. İlk kez karşı karşıya gelmiştik: Robert'ı o anda tanıdım..."

Morel uzunca bir süre sustu. Minna bir şeyleri hatırlamaya mı yoksa unutmaya mı çalıştığını kestiremiyordu. Habib'in bu olayı imâ ettiği anlardaki neşesini ye göğsünü sessizce sarsan müthiş kahkahasını anlıyordu şimdi; Schölscher de Lübnanlı'nın mahkemedeki sanık bölümünde, iki polisin arasında öne doğru eğilip halkı ve yargıçları aynı zevki paylaşmaya davet edercesine, iki idealistin bu mutlu karşılaşmaları üzerine neşeyle tanıklık edişini hatırlamıştı:

"İki insanın böyle bir şaşkınlıkla birbirine baktığını daha önce hiç görmemiştim. İkisi de Nazilere karşı verilen mücadelede yer almışlar ve bir Alman toplama kampında dostlar edinmişlerdi. Bir pencereden öbürüne sıçrayan alevlerin görkemli aydınlığı içindeydiler. Yüzlerindeki ifade gerçekten görülmeye değerdi. İlk olarak Morel konuşabildi. 'Sen!' diye kekeledi. 'Sen ha! Filleri korumak için yanımızda yer alması gereken biri varsa, o sensin! Ve sen, yalnızca tarlanı çiğnedikleri için onları öldüren ilk kişisin!' Duparc sıkıntıyla baktı ve çenesi açıldı. 'Çiftliğimi harap ediyorlar!' diye bağırdı: 'Geçen yıl üç milyon frank zarara uğrattılar beni: Köylülerimin bahçelerini sürekli tahrip ediyorlar. Kaldı ki, kendimi savunmaya hakkım var! Asıl konunun filler olduğuna inanmamı istiyorsan... birlikte hareket ettiğin kişilere dönüp bir bak önce!'"

"Yani," diye güldü Habib, "benden söz ediyordu. Daha sonra, akasya ağacının kölelerini sökercesine kendini bağlayan ipleri zorlamaya başladı. Niyeti kendini alevlere atmak değilse -bir idealist için güzel bir son olurdu bu bence-, su kovalarıyla evine koşmak istiyordu. Morel de meslektaşının

evine doğru salladı elini – güçsüzlük jestiydi. Sonra başını eğdi. 'Filleri öldürmeye hakkın yok,' diye yineledi. 'Senin hakkın yok. Senin hakkın yok. Çözün onu..' Yenilgi içinde uzaklaştı."

Olayı, alışkın, düz bir ses tonuyla sakin sakin anlatmıştı Minna'ya Morel. Sonra ekledi:

"İşte böyle, insanlar kolay unutuyorlar. Ama bu hiçbir şey kanıtlamıyor. Genelde insanlar anlamaya başlıyorlar. Savaşı, korkuyu bilen, çocuklarını, hidrojen bombası denemelerini, siyasal baskıları düşünen herkes doğanın korunmasının kendini yakından ilgilendirdiğini anlamaya başladı..."

Minna omuzlarındaki derin beyaz yara izlerini görüyordu, o izleri parmak uçlarıyla okşadı. Gaz lambasının ışığında balçık duvarın üstünde bir kertenkele koşarak yer değiştirdi. Morel birden gülüp hayvanı parmağıyla gösterdi:

"Lai'deki orman müfettişi, dilekçemle birlikte kendisine gittiğimde her şeyi çok iyi özetledi... Afrika hayvan topluluğunun daha etkin biçimde korunması için yıllardır rapor üstüne rapor yazdığını anlattı bana... Belki kendisi de zenci olduğundan, daha iyi anlıyordu. Her neyse, 'Tahrip ettiğimiz ya da tahrip etmek üzere olduğumuz her şeyle birlikte, kendimize ilişkin öğrendiğimiz her şeyle birlikte ulaştığımız bu noktada, bütün köpeklere, kuşlara, çevremizde bulabildiğimiz bütün dostluklara ihtiyaç duyuyoruz... İnsanın dostluğa ihtiyacı var,' dedi."

Minna, Morel'in sözlerini tarihsel bir önem taşıyormuş gibi, zafer dolu bir ciddiyetle Schölscher'e yineledi. Sonra subayın gözlerinin içine bakarak:

"Herkes insanlardan iğrenen, nefret-dolu bir insanlık düşmanı olarak tanıtmaya çalıştı onu; oysa tersine, bizleri savunmak, yaşayan ve avlanan her şeyi korumak istedi o..." dedi.

Kimse yıldızlarla aydınlanmış kum tepecikleri üstünde nice yalnız geceler geçiren Schölscher'den daha iyi bilemezdi çölü. Kimse, kimi zaman insanın yüreğini sımsıkı kavrayan ve insanı, başkalarından umutsuzca beklediği sevecenliği köpeklere vermeye yönelten koruma içgüdüsünü Schölscher'den daha iyi anlayamazdı. Bu derin çaresizlik duygusu hiçbir zaman, insan yapımı radyoaktif tozların, zorunlu çalışma kamplarının, siyasal köleliğin, kitlelerin güvenliği bakımından düzenli aralıklarla fotoğrafları çekilen korkunç nükleer bulutlarla bütün kıtaları tahrip etmeye hazır uzaktan kumanda aygıtlarının çağındaki kadar keder verici olmamıştı. Afrika'nın derinliklerinden birden yükselen alaycı ama öfkeli çığlık, hemen her yerde büyük bir sempatiyle dinlenmişti; bu da Morel'in, yetkililerin kendisini yakalamak için yaptıkları bütün girişimlerden anında haberdar olmasının sebebini açıklamaya yeterliydi. Schölscher, efsaneleşmiş önderleri dışında, bütün 'teröristler'in ele geçirildiğini bildirmek için Valiliğe gittiğinde, Vali'nin bile gözlerinde yakaladığı güçlükle gizlenmiş hoşnutluk ifadesini hatırladı.

"Demek, dostumuz bir kez daha elimizden kaçtı, ha? Ötekilerin tümü de burada, öyle mi? Yüksek makamlarda dostları var gibi geliyor bana..."

"Evet, gazeteler de sık sık bunu söylüyor. Kanımca, Morel'i yakalamanın imkânsızlaşması, onun artık buralarda bulunmayışından kaynaklanıyor..."

"Yani?"

"Yani ondan yararlanan milliyetçilerin kurbanı oldu. Savanın bir köşesinde, sırtında bir kurşun..."

"Tek sözcüğüne bile inanmıyorum bunun," dedi Vali.

Bıyığına yapışmış ıslak, sönük sigara izmariti, donuk gözleri ve tiryaki öksürüğüyle masasının ardından subaya sert

ert baktı. Liberal, kuşkucu, duyarsız, ama yine de, Fransızların bayraklarına hâlâ işledikleri filler kadar modern dünyanın dışında, filler kadar modası geçmiş *'Liberté, Egalité, Fraternité'** gibi eski ilkelere bağlı bir adamdı; Cumhuriyetin tipik bir ürünüydü.

"Onu gömmekte biraz acele ediyorsunuz, dostum. Böylelikle ondan kurtulabileceğimizi sanıyorsunuz belki, ama yanılıyorsunuz. Morel gerçekten kendini milliyetçilere öldürttüyse, gerçekten sorun yaratacak demektir. Artık var olmayan bir adamın efsanesi her şeyi söyletebilir..."

"Ben de bu yüzden onu artık sağ olarak göremeyeceğimize inanıyorum..."

Vali neredeyse kin dolu gözlerle baktı.

"Hangi mezhebe katılmayı düşündüğünü bilmiyorum, Schölscher, ama kestirebildiğimi sanıyorum... Türümüze karşı güven ve beğeni duygularıyla dolu gibi görünüyorsun. Ben dostumuzun hâlâ sağ olduğuna ve pek çok sorun çıkaracağına inanıyorum..."

Umut ve neredeyse hoşnutlukla söylenmiş sözlerdi bunlar.

Kılık değiştirmiş Morel'i aynı anda on ayrı yerde gören güvenilir tanıkları konu alan çok renkli haberlerle gazetelerini dolduran gazeteciler de aynı kanıdaydılar. Peer Qvist, yakalandıktan sonra sıkı bir koruma altında getirildiği Lai'deki komandanlığa üşüşen subay izleyicilerin karşısında, ağzında kalın bir puro, önünde dumanı tüten bir çay termosuyla alaycı bir tavırla rahatça otururken boğuk sesine hoşgörülü, dahası, kibar bir ton katarak, "Ondan kurtulduğunuzu sanıyorsanız, yanılıyorsunuz beyler," demişti. "Ne istediğini bilen, inatçı bir adamdır o; inanın, yine de pek çok sorun çıkaracaktır size."

---

* (Fr.) Özgürlük, Eşitlik, Kardeşlik. (ç.n.)

Forsythe da buna inanıyordu. Ayaklarıyla tempo tutmayı sürdürerek birinden ödünç aldığı gramofonun sesini alçaltırken, Morel'e bir şey olabileceği düşüncesini bir omuz silkişiyle uzaklaştırdı.

"Nerede olduğunu bilmiyorum. Ama iyi olduğuna eminim. Doğanın korunması için gereken önlemler alınmadıkça mücadeleyi sürdüreceğine ve sesini duyuracağına inanıyorum."

Ne var ki, Schölscher'in kaygılarını doğrulayan kötü bir haber dolaşıyordu ortada: Kahire'de Arap Radyosu Morel'in Oulé tepelerindeki bir kuşatmada Fransız 'sömürgeciler' tarafından öldürüldüğünü duyuruyordu. Schölscher, Waitari'yi götürüldüğü askeri hastanedeki odasında birkaç kez görmeye gitmişti. Eski Sionville milletvekilinin sağlığı çok iyiydi, ancak Paris'ten gelen yönergeler kesindi: Eski milletvekili için eldeki bütün imkânlar kullanılacaktı. Waitari, her ziyaretinde uygar muhaliflere özgü soğuk bir nezaketle karşılamıştı kendisini.

"Bildiğim her şeyi size anlattım. Ortadan yok oluşu diye adlandırdığınız olaydan bir hafta önce Morel'den ayrıldım. Anlaşılan, sonuna dek onu izleyen bir gazeteci var: Ona sorsanız daha iyi olur. Ama kişisel izlenimimi öğrenmek istiyorsanız söyleyeyim: Morel bir daha sağ olarak görülmeyecek."

"Sözleriniz kanının ötesinde bir kesinlik taşıyor, sanki... bilgi edinmiş gibisiniz."

"Sömürgeciler bir Fransız'ın Afrika'nın bağımsızlık mücadelesinde yer almasına izin veremezler. Herkes Morel'in bir kişilik, dahası eksantrik bir tip olduğunu kabul ediyor, ancak davamıza duyduğu ilgi de aynı ölçüde kesin. Onun gözünde filler Afrika'nın özgürlüğünün simgesiydi yalnızca... İstediğinizi yapın, bu yalın gerçeği değiştirmeyi başaramayacaksınız. Onun dağarcığındaki -belki saçma ama içten-

di- 'doğanın güzelliklerini koruma...' sözünün anlamı buydu. Özgürlükten söz ediyordu."

Bir cesedin bir yerlerde, kuytu bir çalılıkta, efsanesinin bir davaya, bir ideolojiye hizmet edebilmesi için çürüyüp gittiğini düşündü Schölscher. Gri flanel takımıyla önünde duran Afrikalı'ya baktı:

"Aranızda şiddetli bir kavga olmuş..."

"Ayrıldığımız noktalar vardı. Yöntemler... araçlar üzerinde görüş birliği içinde değildik her zaman. İşgal sırasında Fransız *Maki*'sinde sizin de benzer anlaşmazlıklarınız oldu, aynı şeyler Kuzey Afrika fellahlarının arasmda da oldu... Yine de bizden yanaydı o."

"Kuru Gölü'nde olanlardan sonra da mı? Sizden sonra oraya gittim ve gördüm..."

"Morel'in eksantrik bir insan olduğunu söyledim size. Afrika'nın bağımsızlık davasına olan içten bağlılığının hiçbir biçimde eksilmediğini söyledim, yine de bu, onunla olan ilişkilerimizi kolaylaştırmıyordu... Birkaç kez sert tartışmalarımız oldu. Ancak, özgürlüğümüz söz konusu olduğunda aramızda hiçbir ayrılığın bulunmadığına inanmanızı isterim..."

Ve Habib, eski suçları nedeniyle iade edilmesine ilişkin bütün isteklere karşın -bunlardan biri de uyuşturucu madde kaçakçılığıydı-, iki asker arasında elleri kelepçeli, ama hâlâ dimdik, içinde bulunduğu pislikten öyle ya da böyle bir kez daha kendini kurtarmasını sağlayacak olan, hayatla kurduğu eski ama hâlâ geçerli ortaklığın güveni içinde neşeyle konuşuyordu:

"Elimde değil, insansever biriyim ben. Kitlelerin yasalara uygun özlemleri için silah ve cephane, insan ruhunun yasalara uygun özlemleri içinse uyuşturucu madde gerekli. Be-

nim için insanlığa yardım hep en ön sırada yer alıyor, gördüğünüz gibi."

Ve işte genç kız gözyaşları içinde yineliyordu:

"Onunki dünyanın en büyük sevgisiydi. Ama duruşmada bir insan düşmanı, insanlıktan tiksinen biri olarak tanıtmaya çalıştılar onu. Oysa tersine, bize yardım etmeye çalışıyordu..."

"Doğayı koruma kampanyası düşüncesine nasıl kapıldığını tam olarak anlattı mı size?"

Evet, bu konuyu ona anlatmıştı tabii. Amerikan birlikleri geldikten sonra, biraz şaşkın ve biraz cesareti kırılmış olarak ayrılmıştı kamptan – bir an için bile olsa duyduğu cesaretsizliği kendine bağışlatmak istercesine belli belirsiz utangaç bir omuz silkişiyle itiraf etmişti bunu. Ne yapacağını, nereden başlayacağını, işe nasıl girişeceğini, aynı şeyin yinelenmesini nasıl önleyeceğini tam olarak bilmiyordu: Çok güçsüzdü ve bazen bu görevin ağırlığı altında ezildiğini duyumsuyordu. Yollarda başıboş dolaşan, savaş sırasında ülkeden çıkarılan milyonlarca kişinin ve göçmenlerin yaşantısını paylaşarak avare gibi dolaştı Almanya'da. Bir akşam, Alman kasabalarından birinde, kaldırım üstündeki küçük bir kız çocuğu çarptı gözüne. Paltosu yoktu sırtında, ağlıyordu. Yoldan geçenler dönüp ters ters bakıyorlardı: Böyle soğuk bir havada küçük bir çocuğu paltosuz sokağa bırakmak günahtı.

"Ağlama. Bak, herkesi rahatsız ediyorsun."

Küçük kız sustu ve dikkatli gözlerle süzdü Morel'i. Nasıl biriyle karşı karşıya olduğunu anlamaya çalışıyordu.

"Köpek ister miydiniz bayım?"

Köpek, çamur birikintisi içinde mahzun mahzun oturan beyaz bir yavruydu; o da paltosuz gibiydi sanki.

"Ona bakamayacağız. Annemin işe gitmesi gerek, hiç paramız yok. Savaştan önce işe gitmezdi annem, arabamız bile vardı."

Bir kulağı beyazdı köpeğin, bir teriye kırması olduğu belli belirsiz anlaşılıyordu. Köpek işime yarayabilir diye düşündü kederle. Evi bekler, meyve bahçesini bekler, yorucu bir iş gününden sonra oturma odasının geniş şöminesi yanında dizinin dibinde oturur... Pek inandırıcı değildi bu. Sokulup uyuyarak insanı ısıtır, eve geldiğinde kuyruğunu sallayıp burnunu avcuna sürterdi. Daha doğrusu, insana eşlik ederdi. Tutup kaldırdı yavruyu, ıslak sırtını avcunun içine yerleştirdi.

"Erkek mi bu?"

"Baksanıza, dişi."

Onaylamaz gözlerle baktı çocuğa. Bu ayrıntı işi güçleştiriyordu. Sürdürdüğü hayat biçimi içinde dişi bir köpek başına dert olabilirdi. Her altı ayda bir yavrulardı herhalde. Savaşlardan sonra hep böyle olurdu. Doğa bir yerde yitirdiklerini bir başka yerde ödünlemeye çalışırdı. Hayır, diye karar verdi, dişi bir köpek yeterli olamazdı.

"Peki," dediğini duydu, "onu alıyorum. Sana gelince; doğru eve koş. Bu havada paltosuz sokağa çıkılamayacağını söyle annene."

"Onun hatası değil. Şu anda işte. Benimle ilgilenemiyor."

"Haydi git artık!"

Çocuk köpeğe sarıldı, sonra da ağlayarak koşup gitti. Çok üzgündü Morel. Öfkelenmemeliydi. Köpeğin avcunun içinde titrediğini fark etti; paltosunun cebine sokup elini üstüne koydu – yavaş yavaş ılıklaşıp titremesi duran nemli, soğuk bir toptu sanki. Can yoldaşlığıyla tanışması böyle olmuştu işte. Başka köpeklerle, başka insanlarla -bir çatı, bir lokma ek-

mek, hiç değilse başlarını sokabilecekleri bir köşe arayışı içinde dolaşıp duran yitik insanlarla, Baltıklılarla, Polonyalılarla, Çekler, Almanlar, Ukraynalılarla- karşılaşarak birlikte nice yollar katetmişlerdi. Köpek yavrusu cebindeydi ve sevecen burnunu avcunda duyumsuyordu. Ama yardım etmek ve korumak için çok daha büyük bir cep ve kendisininkinden çok daha güçlü bir el gerekliydi insana. Göçmenler için çalışmak, siyasete atılmak, baskı ve yoksullukla savaşmak yeterli görünmüyordu ona – yeterli değildi. Daha ileri gitmeli, bütün olanları, işin içyüzünü açıklığa kavuşturmalıydı: Ancak, nereden başlayacağını bilmiyordu.

Yanında köpek yavrusu, yol kenarında oturup nereden başlanacağını düşünerek günler geçirdi.

Ses veren öfkeli bir protesto, dünyanın en uzak yerlerindeki insanlara uzanan bir yardım çağrısı yükseltmeliydi gerçekte. Gücünü dağıtmayacak, doğrudan temel noktalara inecek, işin özüne dokunacaktı. Bankta öylece oturup kaldı; köpeğini okşuyor ve bir bitki sapı emerek düşünüyordu.

Bir sabah köpeği kırlarda koşmaya gitti; o akşam geri dönmedi, ertesi sabah da. Onu bir daha hiç görmedi. Her yerde aradı, karşılaştığı kişilere sordu, ne var ki insanlar kayıp köpeklerle ilgilenecek durumda değillerdi. Sonunda başıboş hayvanların belediyece toplandığı yere uğramasını salık verdi biri. Gitti. Bir adam içeri aldı onu. Elli metreye on metrelik, dikenli tellerle çevrili bir yerdi. İçeride, çoğu melez, Avrupa'da ya da Asya'da sokaklarda çokça karşılaşılan yüzlerce köpek vardı; cinsi belirsiz köpekler... Yazgılarını bilircesine başlarını bile kaldırmadan duran cesaretini tümüyle yitirmiş birkaçı dışında, ötekiler, hâlâ kurtarılmayı umanlar, neler duyumsadığını anlar gibi büyük bir umut ve ilgiyle yüzüne bakıyor ve kulaklarını dikiyorlardı.

"Sahip çıkan olmazsa bunları ne yapıyorsunuz?"

"Bir hafta kadar burada bekletip sonra gaz odasma koyuyoruz. Derilerini saklıyoruz, kemiklerden de jelatin ve sabun yapıyoruz..."

Bir an sustu Morel. Yüzünü göremiyordu genç kız, yalnızca kırbaç izleri taşıyan omuzları görünüyordu.

"Galiba kararımı orada verdim. Önce, adamı yumruklamayı düşündüm – sonra, hayır, hemen değil, böyle değil, dedim kendi kendime. Jelatin ve sabun yapılacak olan köpeklere baktım uzun uzun. Biraz daha bekle, üstün insan ırkı, dedim içimden, biraz daha bekle, sana göstereceğim, hayata saygı duymayı öğreteceğim sana. Seninle, gaz odalarınla, atom bombaların ve sabun ihtiyacınla yapacağım kavgayı ben kazanacağım... O akşam, üç delikanlı topladım sokaktan – ikisi Baltıklı, biri Polonya Yahudisiydi – köpeklerin kapatıldığı yere küçük bir komando baskını düzenledik – bekçileri bir güzel pataklayıp köpekleri saldık ve barakayı ateşe verdik. İşte böyle başladım. İyi bir başlangıç yaptığıma inanıyordum. O günden sonra yapılması gereken tek bir şey vardı: sürdürmek. Şunun ya da bunun için ayrı ayrı direnmeye gerek yoktu, insan ya da köpek – önemli olan sorunun köklerine yüklenmek, doğanın korunmasından işe başlamaktı. Fillerin çok büyük, çok hantal olduğunu, telgraf direklerini yıkıp ekinleri çiğnediğini, yanlış bir çağda yaşadıklarını söylemeye başlayacaktı insanlar, aynı şeyi özgürlük için de söyleyeceklerdi sonunda – özgürlük ve insanın kendisi bir çağ hatasına dönüşecekti... İşte böyle başladım."

...Ve Peer Qvist, bakışlarını açık pencereye çevirip o solgun gözlerinde beliren ani parıltıyla:

"İslam 'cennet kökleri' olarak adlandırıyor bunu," dedi. "Meksika Kızılderilileri ise 'hayat ağacı' diyorlar. Her ikisi-

nin de diz çöküp gözlerini gökyüzüne kaldırarak azap çeken göğüslerini yumruklamasına sebep olan şey bu. Morel gibi dikkafalıların dilekçelerle, savaş komiteleriyle, doğanın korunmasını kendi ellerine geçirme çabalarıyla kaçmaya çalıştıkları koruma ve birliktelik ihtiyacı. Adalete, özgürlüğe, onura duyduğumuz ihtiyaç, kalplerimize derinlemesine işlemiş cennet kökleridir. Ama insan, kıskıvrak saran köklerinden başka hiçbir şey bilmiyor cennete ilişkin..."

... Ve elinde sigarası, Morel'in barakada, başıboş köpeklerin gözlerinde gördüğü ifadeye benzeyen, o güçlü ihtiyacı dışa vuran suskun bakışıyla, bacak bacak üstüne atmış karşısında oturuyordu genç kız. ...

... Ve Peder Fargue, kıpkırmızı bir yüzle direksiyonun başına geçmiş, 'Vali Condé'den bu yana Fransız Ekvator Afrikası'nda gördüğümüz en büyük kâfir' olarak adlandırdığı adamı aramak üzere yola çıkmaya hazırlanıyordu. – Vali 'General Condé' bölgedeki Hıristiyan kurumlarına yapılan yardımı azaltmış ve rahibelerin sağlık eğitiminden geçmelerini öngörmüştü. Güneşte tutuşan kızıl sakalı, kısa pantolonunun altından görünen kalın baldırları üstüne topladığı rahip cüppesiyle rahibelerin ve delikanlıların beğeni dolu bakışları altında Haçlı Seferi'ne çıkar gibiydi – ne var ki, bütün bu gülünç ve çocuksu yanları Tanrı sevgisinden kaynaklanan bir ağırbaşlılıktan yoksun bırakmıyordu onu. Schölscher, Vali'nin konuşma biçimine ya da direnen bir çocuğun ağzına zorla ilaç verir gibi yardım etme çabalarına kilise ileri gelenlerinin nasıl katlandığını sık sık merak ederdi – ancak bunun cevabı, bütün fiziksel gücünün o canlı güzellikten kaynaklandığı inancında yatıyordu.

"'Onu bulup akıl vereceğim,' diye izleyicilerine dönüp bağırdı Peder Fargue. 'Daha güçlü ve görkemli olanı bulmak

için gözlerini gökyüzüne kaldırması yeterliyken, şu anda tepenin birinde oturup mutlu bir gülümsemeyle kâfir fil sürülerini izleyerek coşkuya kapıldığını düşündükçe şeyine bir tekme yapıştırmak geliyor içimden! Doğanın korunmasıymış! Yıllardır bu işle uğraşıyorum ben, hepimizin korunmaya ihtiyaç duyduğunu onun kadar ben de biliyorum, ama toplantılar düzenleyip dilekçeler imzalamak yetmiyor; yardımı da doğru yerden istemek gerek...'''

Eteklerini elleriyle toplayan bir rahibe, Yardım Kurumu binasından fırlayıp içeride unuttuğu dua kitabına koşturdu. Fargue kitabı cebine tıkıp bütün ağırlığıyla gaz pedalına yüklendi. Minna ve Forsythe'ı son gören kişi olduğundan onlarla ilgili soru sormaya gelen Schölscher, fiziksel gücü, içindeki inançla karşılaştırıldığında önemsiz kalan bu dev insanı dost gözlerle izlerken, egzoz dumanı içinde uzaklaşıp gitti.

YİRMİ DOKUZ

Schölscher, Fort Lamy'e dönünce Vali'yi öfke içinde, yazı makinasında yazılmış bir kâğıt parçasına bakarken buldu. "Harekât emri," dedi. "Oulé bölgesi askeri birlikler ve helikopterlerle taranacak..."

"Seferi ne kadar erteleyebilirsiniz?"

Vali yan gözle baktı ona.

"Yanlış anlaşılmamayı dileyerek şunu söyleyeyim, Schölscher: İsteğiniz henüz kabul edilmedi, hâlâ aramızdasınız, manastırda değil. Zavallı küçük işlerimize sırt çevirip yıldızlar arasında dolaşmaya başlayabileceğiniz anı birkaç hafta ertelemeniz gerekecek. Şimdilik üniformanızın içinde, ilâhi merha-

metin ve Hıristiyan yardımseverliğinin değil, hâlâ yasaların ve düzenin hizmetindesiniz. Fransız Devleti'nin, subaylarımızın hükümet hesabına mistisizme yönelmelerine imkân sağlamak için Develi Çöl Birliği'ni oluşturduğuna gerçekten inanmaya başladım... Peder De Foucauld, uzun vadede bize en iyi subaylarımızla pahalıya mal oluyor. Tanrı'nın Sahra sınırlarında sürdürdüğü düzenli bir asker toplama kampanyası bu... Yanılmıyorsam, hâlâ yalnız dostumuzun sevgiden yoksun gözlerini fillerden daha yukarılara kaldıracağını umuyorsunuz..."

"En azından, yağmurlardan iki hafta önce Oulé bölgesinde harekâta başlamanın hiçbir yararı olmadığını söyleyebilirsiniz onlara..."

"Paris'tekiler tropikal yağmurlardan pek rahatsız olmuşa benzemiyorlar. Anlaşılan tropikal yağmurlar kimseyi ıslatmıyor Bakanlıklarda. Özellikle bana bunu söylemek için bunca yolu gelen bir haberciyle karşılaştım. Borrut elinden geleni yapmaya başlıyor..."

"Afrika'nın en sakin bölgesinde askeri birlikleri kullanmanın olaya birden bambaşka bir nitelik kazandıracağını da belirtebilirsiniz..."

"Nasıl bambaşka bir nitelik?..."

"Siyasal bir nitelik," dedi Schölscher.

Vali'nin sabrı tükenmeye başlamıştı.

"Bakın dostum; içinde yaşadığınız oldukça özel dünyada kimsenin insanların işlerine ilgisi ya da inancı olmadığını biliyorum. Ne var ki, yeryüzündeki insanların yarısını etkisi altına alan ve gerçekte insan ilişkilerinin siyasal ilişkilerden başka bir şey olmadığını ortaya koyan bir öğretinin zaferini gördü yüzyılımız..."

"O düşünceyi savunmaları için bir sebep değil bu," dedi Schölscher.

"Ayrıca, işin içinde Waitari *var.* Evet, biliyorum, Herbier'den rapor aldım: Waitari'nin Sudan'da olduğu anlaşılıyor. Arap Radyosu'nda konuşup basın toplantısı yapacak – budala Morel'i kullanıp kendine uygun gelen siyasal yorumlarla olayı saptıracak... Herbier'nin, Waitari ve arkadaşlarının, Arap köle tüccarlarının yardımıyla sınırı nasıl geçtiğini belirtmesi çok iyi oldu; yine de, bu kadar iyi bilgi topladığına göre, onları teker teker yakalasaydı çok daha iyi ederdi..."

"Yüz elli bin kilometrekarelik bir alandan sorumlu üç bölge muhafızı var Herbier'nin," dedi Schölscher.

"Tamam. Herkes hayran olunacak kadar iyi yapıyor işini, öyle değil mi? Çok etkileyici. Paris'in bizi neden her gün kutlamadığına şaşıyorum..."

Bir kalem aldı eline.

"Bir şey daha var. Waitari'nin geçtiği her yerde, rastlantıymış gibi Oulé kabileleri olay çıkarıyor. Biliyorum: Her yıl dinsel törenlerin başlama zamanında bu tür şeyler olur... ancak hiç bu kadar ileri gitmemişlerdi."

Schölscher hiçbir şey söylemedi. Her yıl bu zamanlarda Oulé kabilelerinin neden sorun çıkarmaya başladığını kendisi kadar Vali de biliyordu.

Kuraklık mevsiminin ortalarında sürüler, su birikintilerine doğru mevsimlik göçlerine başlarlardı. Köylerden geçen sürüler, Orta Afrika'nın bütün avcı kabileleri arasında en çok ava düşkün olanların gözlerine ve gönüllerine acı verirlerdi sanki. Oulé geleneklerinin ve büyü törenlerinin dörtte üçü savaş ya da avcılıkla ilgiliydi: Ama her ikisi de, sert resmi kurallarla kısıtlanmış ya da imkânsız kılınmıştı. Bölgede her geziye çıkışında, barut ve av silahları isteyen, ciddi ve dokunaklı bir dille yazılmış dilekçeler; kabak tarlalarını çiğnedikleri için öldürdükleri fillerin dişlerine ve etlerine el konmasına ilişkin şiddetli protestolar alırdı Vali. Bu

tür el koymalar da olmasa, fil avcılığının yangın çıkarmak dahil her biçimi -bu da önemli ölçüde uygulanıyordu- sürülerin tükenmesiyle son bulacaktı. Mevsimlik göç zamanı fil sayısının çokluğu özellikle kışkırtıcı olduğundan Oulélilerin akılları başlarından gidiyor ve yöneticilere karşı çıkıp, ellerinde mızraklar, atalarının yöntemleriyle hayvanların üstüne saldırıyorlardı. Etin çekiciliği başlarına vuruyor ve soyaçekime karşı koyamıyorlardı.

Ama hepsinden önemlisi, bütün büyü törenlerinde fillerin hayaları önemli bir rol oynuyordu ve bu ganimeti getirebilen delikanlılar kabile konseyinde erkek olarak oturma hakkı kazanıyorlardı. Bu yüzden her yıl, törenlerin başlama zamanında, gerçekten krizlere, bunalımlara, dahası intiharlara sebep olacak kadar şiddetle erkeklikten yoksun kalma duygusuna kapılıyorlardı. Bu yıl bu tür çılgınlıkların ciddi boyutlara ulaştığı doğruydu.

Schölscher'in hiçbir şey söylememesine karşın, "Biliyorum," dedi Vali, bezginlikle. "Hepsini biliyorum..."

Kapıya doğru salladı elini.

"Onlara anlatmayı bir deneyin bakalım. Oulé kabilelerinin siyasal ya da ulusal bağımsızlıklarının değil, fil hayalarının ardında olduğunu anlatmaya çalışın. Bir deneyin yalnızca..."

Kapı açıldı ve Albay Borrut, tropikal iklime uygun giyinmeye zamanı olmadığını göstermek istercesine flanel takım elbise giymiş, kendinden emin bir gençle birlikte içeri girdi. Vali ayağa kalkıp gelenleri tanıştırdı.

"Yağmurlar altı hafta içinde başlayacaksa güvenlik harekâtına hemen başlamak için daha çok sebep olduğunu söylüyordum Albay'a. Yangının yayılmasını önlemek ve komşu kabileler üzerinde nüfuz sağlamak gerek..."

"Yangın söz konusu değil," dedi Vali. "Kabilelere gelince; bütün bölgede gerçek bir huzur egemen. Onların gözün-

de bu, beyazlar arasındaki bir sorun. Eğer Morel henüz yakalanmamışsa, bu onun kabilelerden yardım aldığını değil, tam tersine, kabilelerin bu işten uzak durduğunu gösteriyor. Polis güçlerinin desteklenmesini isteyen ilk kişi bendim. Ama, zırhlı araçlar, helikopterler ve alev püskürten silahlar istemedim..."

"Çinhindi'ni hatırlayın, sör. Siyasal tavır, çok az ve çok geç, felakete sebep oldu."

Vali sevimli görünmeye çalıştı.

"Mösyö," dedi, "ister inanın ister inanmayın – inanmak çok güç, biliyorum – Oulé tepelerinde, Afrika fillerini avcılara karşı korumayı kafasma koymuş bir adam var. Kırk yıl önce, Arktika'daki balinaların yok edilmesini protesto etmek için öğrencilerini balina avcılarının bürolarına saldırtan ve bu yüzden kendi ülkesinde hapse atılan Danimarkalı bir doğabilimci var yanında. Bu yaşlı adam, kırk yıldır bu tür mücadelelerin içinde yer aldı. Doğanın savunusu ne zaman söz konusu olsa, Peer Qvist'i hep ilk sırada bulursunuz. İkisi, birkaç öfkeli hümanistin yardımıyla üç dört avcıyı yaralayıp birkaç fildişi deposunu ve çiftliği ateşe verdiler. Yasadışı eylemlerini küçümsemiyorum. Ama, Çinhindi'nden de çok uzaktayız. Aralarında siyasal kışkırtıcılar var kuşkusuz. Waitari bu adamla birlikte ve bu yangından bilinen siyasal sonuçları çıkarmak için elinden gelen her şeyi yapacağına inanıyorum. Yineliyorum; yasadışı eylemlerini küçümsemiyorum. Ama yine de Çinhindi'nden çok uzaktayız."

Genç adam bacak bacak üstüne attı.

"Sayın Vali, bu işi ta başlangıcından beri büyük bir beceriyle basma yansıtmanın yolunu buldunuz... Hepimiz buna hayran olduk. Ama, Morel denen adamın gerçekten doğal güzelliklerle ilgili olabileceği... nasıl söyleyeyim... safça bir düşünce bu. Kendimizi aldatmayalım. Adam besbelli kurnaz

bir siyasal kışkırtıcı. Bizim karşı olduğumuz şey, yeni milliyetçilik, halkların kendi geleceklerini belirleme hakkı..."

Vali gerçekten bezgin görünüyordu. Schölscher'e karanlık bir bakış attı. 'Bak işte, sana söylemiştim: Hepsi de buraya kendi saplantılarıyla birlikte geliyorlar' der gibiydi. Kenya'da, Tanrıları ellerinden alınan Kikiyular insan menisi ve çocuk beyinleri içeren dinsel törenlerle avunmaya çalıştıkları zaman bile, Avrupa'ya geri döndüklerinde, Batı'nın kutsal gelenekleri üstünde hak iddia eden bir halkın siyasal düş kırıklığı olarak değerlendirmişlerdi olayı. Genç adam nazik bir tavırla, ama yalnızca kendi adına konuşmadığını açıkça gösteren bir ısrarla sürdürdü konuşmasını.

"Bu ayaklanmanın ana çizgileri öyle net ve birbiriyle öyle uyumlu ki, olayı artık kamuoyundan saklayamayız – aslında bunu yapmaya niyetimiz de yok... Sözünü ettiğiniz kişi tarafından temsil edilen bir silah kaçakçılığı şebekeniz var. Kendi ülkesinin ordusundan kovulmuş ve herhalde komünistlerin hizmetinde olan Amerikalı bir serüvenciniz var. Berlin'de bir Rus subayının metresi olduğu ortaya çıkan, silah ve cephane yüklü bir jiple bozkırda kaybolan bir Alman kızınız var... Ve son olarak da, düşünceleri, açıklamaları ve bildirgeleriyle ünlü Waitari'niz var... O kadının polisten daha uyanık davranabilmesinin getirdiği kolaylığı da ekleyeyim..."

Sustu.

"Uyanıklık diye bir şey söz konusu değil," dedi Schölscher. "Onu gözaltında tutmamız için hiçbir sebep yoktu."

"Paris'ten ayrılmadan önce Oulé kabilelerinin ayaklanmasına ilişkin raporunuzu aldık..."

"Ayaklanma söz konusu değil," dedi Vali. "Geçen yıl bu zamanlar gönderdiğim raporu da okusaydınız -insanlar hiçbir zaman dosyanın tümüne bakmazlar- aynı şeylerin olduğunu ve bunların da önceden haber verildiğini görürdünüz.

Oulé köyleri, sürülerin su birikintilerine doğru yaptıkları mevsimlik göç yolu üstünde kuruludur. Afrika'da hâlâ görülebilen kalabalık fil sürülerini kuraklık mevsiminde, şu tepelerde izleyebilirsiniz. Birkaç yıl önce, fillerin, çaresizlik içinde barakalarla birlikte bir anda ezilmeyi beklediğimiz köyün çevresinde, saatlerce dalga dalga toplandığını görmüştüm. 1947 kuraklığı sırasındaydı. Korkunç bir kuraklık yaşamıştık o yıl: Gornon köylerinde, kuyuların dibinde, sırtları kırılmış ceylanlar bulmaya başlamışlardı... Bizlerden önce, Oulé kabilelerindeki delikanlıların dinsel bir törenden sonra, tepelere doğru yola çıktığı, fil hayalarıyla birlikte dönenlerin erkek olarak kutsandığı ve kabile konseyinde erkek olarak oturma hakkı kazandığı mevsimdi bu. Filleri ve aynı zamanda Oulélileri korumak için bu tür şeyleri engelledik: Her üç delikanlıdan biri bu mızraklı dövüşlerde ölüyordu. Sonuç, Oulé delikanlılarının erkekliklerini yitirme duygusuna kapılmaları oldu. Tabii ki evleniyorlar, ama bir şeylerin eksikliğini duyumsuyorlar. Büyüye dayanan bir geleneği bastırmak kolaysa da, sizin ilkellik psikolojisi dediğiniz, benimse insanın iç dünyası olarak adlandırdığım şeyden geriye kalan boşluğu doldurmak çok güç. Sonuç her kuraklık mevsimi, filler geçip giderken Oulélilerin kendilerini kaybetmeleri ve olabildiğince sert bir biçimde öfkelerini göstermeye çalışmaları oldu; bu yıl olaylar önceki yıllardan daha şiddetli geçiyor..."

"Her yıl bir ya da iki ay fil avlamalarına izin vermek daha basit bir çözüm yolu olabilir. Paris'e dönünce bundan söz edeceğim."

"Bu konuda uluslararası anlaşmalarla bağlıyız," dedi Vali, kuru bir sesle.

"Düzenlenebilir. Kuralları biraz gevşetmek, her yıl dışarıda bize karşı siyasal propaganda aracı olarak kullanılan karışıklıklarla karşılaşmaktan daha kolay olacaktır..."

Schölscher alay dolu bir sezgiyi bastırmakta güçlük çekiyordu. Morel'in umutsuz kampanyası, Afrika hayvan topluluğunu ve özellikle filleri korumada yetersiz kalan yasaları daha da gevşetmekle sonuçlanabilir ve bütün insancıl çabaların, tam alegorili bir öyküsüne dönüşebilirdi.

Schölscher şimdi bile, son söz söylendikten ya da yazıldıktan sonra -bu olayda gerçekten son söz diye bir şey varsa eğer- insanın, doğanın korunmasını eline geçirecek kadar güçlü ve cömert olduğuna yürekten inanan bu büyük Alman kızı karşısında, şimdi, duruşmadan aylar sonra bile, bu olayı hatırladığında gülümsemeden edemiyordu.

Onu son kez Fort Lamy Hapishanesi'nde görmeye gitmişti. Üstünde hâlâ Deve Birlikleri'nin beyaz üniforması, mavi kepi, omuzlarında rütbe sırmaları ve elinde bastonu vardı – bu kılık değişimi içinde tedirginlik duymaya başlamıştı: Fransa'ya, Chauvigny manastırına gidiyordu ertesi sabah.

Onu bir kez daha neden görmeye gittiğini bilmiyordu. İnsanın, kendi kendinin efendisi ve koruyucusu olmaya çalışması yolundaki çabalarının boşunalığıyla inancını pekiştirmeye ihtiyacı yoktu. Ama yine de, karşı konmaz bir biçimde bu iki kişiye doğru sürüklenmişti. Acıklı serüvenleri Peer Qvist'in coşku dolu sözlerini hatırlatmıştı hep: "Cennetin kökleri yüreklerinde sonsuza dek yerleşmiş; ama yine de, köklerinden başka hiçbir şey bilmiyorlar cennete ilişkin..."

Ama, uzun uzun öğütler vermeye ya da onu kendi inançlarına döndürmeye gelmemişti.

Cebinden küçük bir kanyak şişesi çıkarıp masanın üstüne koydu.

"Az daha unutuyordum. Bunu size getirdim."

Minna gülümsedi.

"Teşekkürler."

"Biliyor musunuz, hiçbir zaman anlayamadığım bir şey var: Duruşmalarda söz konusu olmadı; Herbier, Gola'nın otuz kilometre kadar güneyinde, gezici bir sağlık ocağını yeni ateşe veren, Oulé kabilesinden bir grubun arasmda rastlamıştı size. Filleri özgürce avlama hakkı isteyerek bağırıyorlardı. Ancak Herbier, Morel'in başlarında olduğunu, yerlilerin onu alkışladığını ve Morel'in onlarla anlaşma halindeymiş gibi göründüğünü yazmıştı raporunda..."

Evet, bunu çok iyi hatırlıyordu, çünkü Morel'in şaşkınlık içinde olduğunu ilk kez görüyordu. İki hafta önce, Waitari ve Habib, sınıra kadar yolu çok iyi bilen iki kaçakçı ve ölmek üzere olan De Vries'yi sedyede taşıyanlarla birlikte, yanlarından ayrılmıştı. Yol boyunca, mola verdikleri köylerde Waitari halk toplantıları düzenlemiş ve yasal isteklerinin yerine getirilebilmesi için ayaklanmaları gerektiğini anlatmıştı kabilelere. Onlara 'özgürlük' verecek olan Morel'den söz etmişti – özgürlük, istedikleri kadar fil öldürmek ve diledikleri kadar et bulmak demekti onlar için. Sonuçta, Morel'in her gittiği Oulé köyünde, gençler verilen sözlerin ne olabileceğini ve kaynaklarının ne olduğunu kuşkuyla karşılayan yaşlıların ihtiyatlı davranmaları yolundaki öğütlerine karşın, alkışlayarak ve dans ederek Morel'i izliyorlardı. Onları sakinleştirmek imkânsızdı. Dinsel törenlerin başlama mevsimiydi ve hurma şarabıyla sarhoştular. Çevrelerini saran çalılıklardan gelen çatırtılar ve kuraklıktan dolayı. Kuru Gölü'ne doğru kaçan fillerin görünümleri sarhoşluklarını artırıyordu belki de. Morel çelişkiyi önce fark etmedi. Hoşnut görünüyordu, bir ara Peer Qvist'e dönüp,

"Sanırım anlamaya başlıyorlar," dedi.

Ldini köyünden henüz ayrılmışlardı, köyün üzerinde bir helikopter birkaç kez dönüp durmuştu. Morel'in Sionville'e

ünlü 'komando' baskınını yapmayı tasarladığı, tepelerde hazırladıkları iki mağaradan birine doğru tırmanıyorlardı – harekât, böylesine heyecan yaratmıştı demek. Danimarkalı pek de inanmış görünmüyordu: Çevresinde dans eden gençlerin kopardığı yaygarayı dikkatle dinliyordu. Yanılsamalara yer vermeyen, küçük, buz gibi soğuk gözleri dikkatle izliyordu görüntüyü. Boynuna sarılı kırmızı puanlı ipek eşarbı, rütbe demirlerinden kalma izleri hâlâ taşıyan havacı ceketinin altından görülen çıplak göğsüyle duran Johnny Forsythe, kahkahalarla gülüyor ve zafer kazanmış bir boksör gibi sıkılı yumruklarını havaya kaldırıyordu.

"Ya," dedi Johnny Forsythe, "sonunda ünlü oldum işte. Kore'den döndüğümden beri böyle ilgi görmemiştim... Ya müthiş yanılıyorum, ya da Afrikalılarca böylesine alkışlanan ilk Güneyli benim. Ne şarkısı söylüyorlar?"

Peer Qvist hiçbir şey söylemedi. Morel'e keskin garip bir bakış attıktan sonra, atını ileri sürdü. Minna, Morel'in şarkıyı ince hoşnutlukla dinlediğini gördü, ancak birkaç saniye sonra, çözümsüz bir ifadeyle gözlerini ileriye dikmiş, şaşkınlık içinde olduğunu fark etti. Köyden ayrıldıktan sonra, Danimarkalı gençlerin söyledikleri şarkıyı baştan sona çevirdi:

Koca fili öldüreceğiz
Koca fili yiyeceğiz
Karnını deşip
Yüreğini ve ciğerini yiyeceğiz
Hiç aç kalmayacağız artık
Oulé tepeleri
Ve öldürülecek filler var oldukça.

Johnny Forsythe neredeyse atından düşmesine sebep olacak kadar güçlü bir kahkahayla sarsıldı.

"Bu senin için yazılmış bir özgürlük marşı," dedi Morel'e.

Morel'in Forsythe'ı öldüreceğini düşündü Minna. Bir an için, başkalarının onu kendisine tanıtmaya çalıştığı kişiye dönüştüğünü gördü – nefret dolu gözleri, kilitlenmiş çenesi ve bütün kasları sımsıkı gerilerek bir yumruk görünümüne bürünmüş yüzüyle, bir çılgın.

"Kapa çeneni, Johnny. Alaycılığa sığınmak ve kabalığın evrensel görünümüyle kendi vicdan azabını bastırmaya çalışmak epey avutucu olmalı; bunu başaramadığın zamanlar viski içebilirsin. Yüzyıllardır bu insanlar avcılık yaptı ve şimdi, yerine hiçbir şey konmadan, avcılık çekilip alındı ellerinden. İnsanlar, yerine hiçbir şey konmadan geçmişlerinden koparıldıklarında, gözleri hep o geçmişte kalarak yaşarlar... Burada suçlanması gereken onlar değil."

Forsythe bir an sevecen gözlerle baktı. Sonra eğildi, eyere bağlı torbadan viski şişesini çıkarıp Morel'e fırlattı:

"Tut," diye bağırdı neşeyle. "Benden çok sana gerek."

Morel şişeyi yakalayıp taşa çarptı.

"Lanet olsun," dedi Johnny Forsythe üzüntüyle. "Son şişeydi."

Mato'dan Valé'ye uzanan yol boyunca, geçtikleri Oulé köylerinde coşkuyla karşılandılar. Valé'de dans eden, bağıran, *'kamoun'* -fil- sözcüğünü zafer dolu tonlamalarla haykıran bir kalabalık tarafından kuşatılmışlardı: Gruptaki genç yerlilerin bir bölümü, gezgin sağlık ocağının yağmalandığı, personelin dövülüp tıbbi gereçlerin yakıldığı komşu köyden geliyorlardı. Yol boyunca, arada bir atların önüne geçerek ve büyük bir coşku içinde birbirleriyle itişip şarkı söyleyerek Morel'in ardından koştular.

Ama bir sonraki köyde sessizlikle karşılaştılar.

Köy, tümüyle boş ve terk edilmiş gibi görünüyordu.

Havlayan sarı köpekler ve koni biçimli çamurdan kulübelerin eşiklerinde durup geçişlerini izleyen şişkin karınlı birkaç çocuk vardı yalnızca.

Terk edilmiş alanda kendilerini bekler gibi duran birinin geldikleri yöne doğru yürüdüğünü gördüklerinde, atları köye girmek üzereydi.

Bir beyazdı.

Silahını sımsıkı kavramıştı, silahlı iki siyah asker geliyordu ardmdan.

Bölgeyi denetlemeye çıkan Herbier'ydi bu. Oulé kabilelerinin dinsel törenlere başlangıç mevsimindeki taşkınlıklarına uzun süredir alışıktı, ama gezgin sağlık ocağının yakılması yıllardır karşılaştığı en büyük şiddet eylemiydi. Son üç yıldır yanında bulunan iki Massa'lı bekçiden oluşan 'birliğiyle' birlikte, hemen Gola'ya koşmuştu. Yirmi kilometrelik bir koşudan sonra bitkin, ama hâlâ mızraklarını savuracak ve gözdağı veren çığlıkları atacak kadar güçlü genç yerlilerin önünde köye giren bir grup atlıyı gördüğünde silahını kaptı ve gelenleri karşılamak üzere terk edilmiş köyün içinde yürüdü. Massa'lı iki bekçi, ellerinde silahları, tümüyle ifadesiz yüzleriyle onu izlediler.

Korotoro büyük bir zevkle gülümseyerek, kendilerine doğru yürüyen yöneticiye nişan almıştı; köyde bulundukları sürece hep aynı konumda bekledi. Dik bıyıkları ve küçük, yuvarlak göbeğiyle bu işe uygun fizikten yoksundu Herbier ama, gösterdiği yüreklilik övgüye değerdi. Genç yerliler arasından birkaç gözdağı veren çığlık koptuysa da, çabucak sustular ve atların ardına sığındılar.

"Seni neyin beklediği konusunda düşlere kapılmadığını umarım, Morel," dedi yönetici. "Ayrıca, buna pek aldırdığını da sanmıyorum. İnsan, lanet olasıca budala rolünü uzun

süre oynuyorsa, kazanacağına emin demektir. Kazanacaksın. Kafana yiyeceksin kurşunu, bu sözümü unutma."

"Kafa bu işe yarar, öyle değil mi?" dedi Morel.

"Karım ve dört çocuğum olmasaydı, tetiği çekip şimdiye kadar çoktan bitirirdim işini," dedi Herbier. "O zaman Afrika için gerçekten bir şeyler yaptığıma inanarak mutluluk içinde ölürdüm. Ama çocuklarım var. Bu yüzden kendimi tutmam gerek."

"Hepimiz aynı durumdayız," dedi Morel gülümseyerek. "Takma kafana. Benim de kendimi tutmam gerek. Filleri korumayı sürdüreceğim. Görüyorsun, çok bir şey istemiyorum."

"Korkağın birisin sen," dedi Herbier. "Bir korkak gibi durumdan yararlanıyorsun. Bütün dünyada Oulé bölgesinin siyasal ayaklanmalarla çalkalandığı ve bizim de bunları bastırmaya çalıştığımız izlenimini uyandırmamak için güç kullanmak istemediğimizi biliyorsun... Böyle bir izlenim yaratmak için birilerinin seni kiraladığını sanıyorum. Başlangıçta, içtenlikle davrandığını düşünüyordum. Şimdiyse, Kahire'nin ya da daha ötelerde bir yerin kuklası olduğuna inanıyorum."

"Güç kullanmana gerek yok," dedi Morel neşeyle. "Teslim olmaya hazırım. Koşullarımı biliyorsun. Yapmanız gereken tek şey, her tür fil avını yasaklamak ve Afrika hayvan topluluğunun korunması için gereken önlemleri almak. O zaman mahkemeye çıkmaya hazırım. Ve beni mahkûm edecek tek bir Fransız mahkemesi bulmaya davet ediyorum seni..."

Herbier güldü. Pek de başarılı bir gülüş değildi bu ama, yine de güldüğünü göstermeye çalıştı. Sonra, hemen eski kızgınlığına büründü yüzü. Gola'dan gelen genç yerlilerin bulunduğu yönü işaret etti.

"Ne istediklerini biliyor musun onların? Bir sor. Konuştur bakalım. Haydi, sana söylüyorum, bir sor onlara!"

Gençlere dönüp Oulé dilinde bir şeyler bağırdı. Yerliler kısa bir süre orada, atların arkasında durdular; sonra kendi aralarında konuştukları duyuldu. En sonunda içlerinden biri gruptan çıkıp Morel'in önünde durdu. Yaşı yirminin altında görünüyordu. Tıraşlı kafası, toza bulanmış, terden sırılsıklam bedeniyle Morel'in önünde dikilip mızrağıyla yere vurarak hızlı hızlı konuşmaya başladı. Dinleyicileri olduğunu görüp konuştukça üstünde toplanan dikkat, başına doğru yönelmeye başladı. Bir ara çıplak ayağıyla yöneticiye doğru bir toz bulutu savurdu.

Herbier, elinde tüfeği, kapırdamadan, sıkıntıyla dinliyordu. Arada bir, anlayıp anlamadığına emin olmak istercesine kısa bir bakış atıyordu Morel'e.

Delikanlı, kendinin ve halkının yıllardır adaleti sağlamak için uğraştığını, ama artık Ubaba-Giva ve Waitari sayesinde haklarını alacaklarını söyledi. Fransızlar özgürce avlanmalarını engellemiş ve sürülere saldıranlara ağır para cezaları yüklemişti. Yönetim yeterince barut vermiyordu, fişeklerini kendileri doldurmak zorundaydılar, fildişileri ellerinden alınıyordu. Haksızlıktı bu. O ve halkı büyük birer avcıydılar -öbür kabilelerin hiçbiri, hatta Wangolar, dahası Saralar bile onlarla karşılaştırılamazdı- ama hükümet kadınlar gibi köylerinde oturmaya zorluyordu onları, fillerle boy ölçüşmeleri yasaklanmıştı. Kreich kabilelerinin çapulcuları sakin sakin Sudan'dan gelip istedikleri kadar fil öldürürken, fildişi ve etlerle birlikte Oulélilere gülerek evlerine dönerken kimse onlara tek sözcük söylemiyor, ama Oulélilerin eli kolu bağlı oturmaları isteniyordu. Oulé kabilelerinin genç insanları erkekliklerini kanıtlama imkânına sahip değillerdi artık. Başlangıç törenlerinde, bufalo hayalarıyla durumu idare etmek zorundaydılar, ölmüş atalarına karşı büyük bir ayıptı bu, ka-

bilelerde doğumların azalmasına ve yeni doğanlar arasında kız çocukların erkeklerden çok olmasına sebep hep buydu. Oulé tepelerinin Oulélilerce öldürülen ve üstünde otlar biten fil sürüleri olduğunu herkes biliyordu; Oulé bölgesi denen yer bile yakında ortadan silinecekti.

Titrek, ritmik bir ses tonuyla konuşuyordu, dudaklarından yükselen gerçek bir ağıttı, her şeyi en sonunda söyleyebilmiş gibi, öfkesi bile dinmişti: Oulé tepelerinin oluşumunu anlatmaya sıra geldiğinde, sesi ciddiydi. Bir kez daha Morel'i işaret ederek, yakında Oulé tepelerine, katledilen fillerin üstünde göz alabildiğince yükselen yeni tepeler katarak ataların ruhlarını şadedeceklerini söyleyip konuşmasına son verdi. Kızgınlığını tümüyle unutmuş, kutsal bir açıklama yaparcasına yükseltmişti sesini. Yüzü ciddiydi ve Oulé tepelerinin gerçekten nasıl oluştuğuna inanmamak elde değildi. Bu büyüye kapılmamak için kendini sarstı Morel: İşte, yeni bir halk önderi daha yetişiyordu.

"İşte," dedi Herbier hoşnutlukla. "Şimdi öğrendin mi?"

"Yıllardır biliyordum bunu," dedi Morel. "Ben ırkçı değilim, bu yüzden hiçbir zaman beyazlarla siyahlar arasında ayrım olduğuna inanmadım. Ama cesaretini yitirmek için bir sebep değil bu... Ve şimdi, çekil yolumuzdan dostum, yoksa atlarımızla üstünden geçeceğiz..."

Atlarını sürdüler ve yöneticiyi, iki Massa'li bekçiyle birlikte, ölmüş gibi görünen köyde bıraktılar. O akşam neşesini ve kendine olan güvenini yeniden kazandı Morel. Aşağıda Oulé bölgesinin sonsuzluğa doğru uzanan gri tepeleri, bambu ormanının girişinde durakladıklarında, ara sıra canlanıp kıpırdayan bu uçsuz bucaksız taşlaşmış fil sürüsünü izlerken Morel, Minna'nın yanına gelmiş, ateşin başında oturarak gözlerini sardığı sigaraya dikmiş ve dinginlik içinde olaylardan söz

etmişti. Kendinden hoşnutluğun, dahası kendini beğenmişliğin izleri vardı sesinde. Amaçlarına ulaşmak için kullandığı taktiklere gerçekten güvendiğini duyumsuyordu insan.

"Biliyor musun, onlara yalnızca iğrenç olduklarını, artık değişmenin, doğaya saygı göstermenin, içinde Afrika'daki bütün fillere bile yer olan insanca bir pay bırakmanın zamanı geldiğini söyleseydim, bu kadar aldırmayacaklardı. Omuzlarını silkip, kilit altında tutulması gereken bir fanatik, düşlerde yaşayan biri olduğumu düşüneceklerdi. Bu yüzden fillerin yalnızca bir bahane, bir simge olduğunu, bunun altında Afrika'nın bağımsızlığını öngören terörist eylemlerin yattığını ve filleri korumanın, Afrika'nın doğal kaynaklarının beyazlarca sömürülmesine karşı çıkan bir protesto yöntemi olduğunu düşünmeleri benim işime geliyor. Hiç kuşkusuz, onları uyandırmak, alarma geçirmek, bir şeyler yaptırmak ve beni ciddiye almalarını sağlamak için bir şans bu; yapacakları en akıllıca, en kurnazca şey, bizi bahanemizden yoksun bırakmak – yani, fil avını tümüyle yasaklamak. Afrika hayvan topluluğunun korunması konulu Kongo Konferansı'na geldiklerinde, yapacakları şey bu olacak. Benim de tek isteğim bu. Ötesi.."

Elini salladı.

"Her şey bir yerden başlamak zorunda..."

...Ve haftalarca Oulé tepelerinde dolaşıp, insanı kendi kendinin koruyucusu yapmak isteyen ve bu işi başaracak kadar büyük ve güçlü olduğuna inanan kâfiri aramakla vakit geçiren Peder Fargue:

"İzin verin, onu bulayım, dostum. Ona öyle çok yıldız göstereceğim ki, onların ışığında en sonunda gerçekleri görebilecek. Başvurularını ve dilekçelerini doğru yere göndermeyi öğreteceğim ona..."

...Ve yüzündeki sert çizgiler yaşından çok güçlülüğünü gösteren Peer Qvist, dumanı tüten çayının önünde dimdik oturuyordu:

"Yaşlı bir doğabilimciyim ben. Tanrı'nın toprağa ektiği köklerin tümünü korurum -insan ruhuna ettiklerini de tabii, buna adalet ihtiyacı deyin, özgürlük ihtiyacı deyin, onur ihtiyacı deyin..."

...Ve Albay Babcock, Fort Lamy'deki askeri hastanede -silahlı tek bir kişi kaçışını önleyebilirmiş gibi- verandada kapısını bekleyen Senegalli nöbetçinin eşliğinde, odasında yatıyordu. Schölscher içeri girince, çarşafların ve yastıkların kusursuz düzenliliği karşısında şaşkına dönmüştü; hemşirelerin bakımından çok, hastanın bitkinliğinin bir göstergesiydi bu. Majestelerinin bir subayına tanınan tek başkaldırı biçimi olan alaycılığını artık gizlemeyen Albay Babcock:

"Erdem," dedi, "işte bunun için direniyor o. İngiltere dışında şimdiye kadar uygulanmayan bir şeyi, insanlara erdemli davranılmasını istiyor. Görkemli bir protesto onunki; bir subay ve bir centilmen buna karşı kayıtsız kalamaz..."

Soluk almak için durakladı. Kısa süren sessizlikte, Albay'ın yatağının yanındaki karton kutudan gelen hafif, madeni bir ses duyuldu odada. Kutu açıktı. Sıçrayan fasulye vardı içinde. Ara sıra zıpladıkça, dost gözlerle dönüp bakıyordu Albay. Fort Lamy'de herkes biliyordu bu küçük hobisini: Aylardır her gittiği yere içinde küçük bir tırtıl barındıran Meksika fasulyelerinden birini de götürüyordu. Küçük tırtıl kendini saran gövdeden kurtulmak istedikçe elde ettiği sonuç, kısa bir sıçrama oluyordu. Bir zamanlar, Çad Oteli'nin terasında oturmaya gidişlerinde, Albay Babcock'un yaptığı ilk iş kutuyu açıp önündeki masanın üstüne koymak olurdu. Bazen de resmi bir tanıtıma girişirdi:

"'İşte karşınızda dostum Toto,' der ve genellikle fasulye, sıçramak için tam o anı kollardı. Daha sonra Albay, 'kara gün dostu' olarak nitelendirdiği bu yaratığa bir bardak viski ısmarlardı. Çad Oteli'ndekiler bu masum hevese aldırmaz olmuşlardı artık: Onlar neler görmüştü neler.

"Onun içinde bulunduğu durumda, kuşkusuz yalnızlığın da rolü var. Söylediğim şeyi iyi biliyorum: Çok yakın zamana kadar büyük, gerçek bir dostluğa sahip olma şansından ben de yoksundum..."

Meksika fasulyesi kutusunun içinde kısaca sıçradı ve Albay gülümsedi; İspanyol soylularını andıran zayıf yüzü, kırlaşmış sivri uçlu sakalı ve bıyığı, biçimli durgun elleriyle teröriste benzemiyordu, ama yine de öyleydi: İnsanın kendi hayatından her usanışında, o hayat biçiminin göklerinde patlatabileceği sessiz ve nazik bir dinamitti mizah, yine de çok ölçülü davranmak ve yüzüne gözüne bulaştırmamak gerekiyordu.

"Zavallı Toto," dedi Albay. "Benim yüzümden çok tedirgin. Kalbim için kaygı duyuyor. Birinin sizi özleyeceğini bilmek çok güzel. Korktuğu başına gelirse, ona bakmayı kabul eder misiniz? Ah, tabii. Siz kendinize göre bir birliktelik kurdunuz bile. Manastıra çekileceğinizi söyleyip duruyorlar..."

Koyu renkli gözlerinde sevecen bir ifade vardı.

"Morel'in erdemi savunduğuna inanıyorum – yeryüzünde karşı karşıya bulunduğumuz davranış biçimi öfkeyle doldurdu onu. Temelde, İngiliz olduğunu bilmeyen bir İngiliz o. Uzun lâfın kısası, sanırım açıklama yapmamı istemek için geldiniz buraya – bir İngiliz subayının bu işe karıştırılması bana çok doğal geliyor. Her şey bir yana, ülkem, hayvanlara olan sevgisiyle tanınır."

Toto kısaca sıçradı: Kendi kendine, adamakıllı eğleniyordu sanki.

"Bir sabah jipime atladım, şurada gördüğünüz Toto'yu da yanıma aldım tabii -o da çok naziktir-, silah ve cephanelerle birlikte Fransız ile yanındaki öbür asilerin bulunduğu söylenen Oulé tepelerine doğru yola çıktım... Bildiğiniz gibi çok uzaklaşamadım. Ya heyecandan, ya da ölüm denen bence psikolojik anlaşmazlığın yaklaşmasından, Gola'ya ulaşmadan az önce kalp krizi geçirdim ve şimdi, kapımda kaçmamı önleyecek bir nöbetçiyle birlikte, buradayım. Mahkemenin zabıt katibi, asilere yardıma olmaktan suçlanacağımı söyledi..."

Ama Schölscher, doktorla görüştükten sonra, Albay'ın böyle bir suçlamayla karşılaşacağını sanmıyordu. Gerçekten de birkaç gün sonra öldü ve cenaze törenine katılmak için Brazzaville'den gelen İngiliz Konsolosu'nun apaçık hoşnutsuzluğuna karşın, son istekleri saygıyla karşılandı.

Albay'ın İngiliz bayrağına sarılı tabutunda doğal olmayan hiçbir şey görmemişti Konsolos. Ancak, tören sırasında sıçrayıp duran bir Meksika fasulyesinin bayrağın üzerine konması isteği, Fransızlar arasında geçen bir hayatın etkilerinin, uygun bir biçimde karşı çıkılmaması durumunda, yaşlı ülkelerinin sağlıklı disiplinini korumayı başaramayan bazı kişilerin karakterlerini ne kadar zayıflatabileceğinin bir kanıtı olarak göründü seçkin devlet görevlisine.

...Ve en sonunda, Morel'e karşı bir harekât düzenlendiği haberini alınca, ne pahasına olursa olsun katılmak için, Çad Gölü'nün sazlıklarından fırlayan Haas bozdu sessizliği:

"Eğer bunları gerçekten filleri savunmak için yapıyorsa, önünde şapkamı çıkarıp onun yanında yer alacağım. Ama eğer filleri siyasal amaçlı olarak kullanıyorsa, ya da eğer yeni bir ideolojik oyun, art niyetli bir oyunsa, bir propagandaysa bu, insanların hâlâ sahip olduğu son temiz şeyi kirletmeyi öğreteceğim ona..."

Ancak, dünyanın dört bir yanında herkes olayı kendine göre yorumlarken, Morel'in yanında bulunanlar aynı düşüncedeydiler: Tek bir amacı vardı Morel'in, tek bir amacı: filleri korumak.

Morel, çalıların arasına gizlenip mutlu, gülümseyen gözlerle özgür filleri saatlerce izliyor ve İdris, sık sık omzuna dokunup fillere çok yaklaşmasını önlemek zorunda kalıyordu. Akşamüstü geri döndüğü zaman, silahı dizlerinin arasında, şapkasını başının ardına atıp çok duygulandığında ya da mutlu olduğunda iyice belirginleşen kaba şivesiyle konuşarak ateşin yanında oturuyordu:

"Bir gün okullarda zenci çocuklara Afrika'daki filleri savunan kişinin Morel adında bir Fransız olduğunu öğretecekler. Penisilinin bulucusunun Fleming olduğunu söyler gibi söyleyecekler bunu. Belki, Nobel Ödülü bile alabilirim günün birinde – eğer bir gün, sevecenlik adına verecekleri bir Nobel Ödülü olursa..."

Evrensel bir sempatiyle kuşatıldığını düşlüyor ve dünyada, doğanın güzellikleriyle uğraşmaktan başka işi olmayan milyonlarca kişi varmış gibi konuşuyordu. Sarı otlar içinde antilop sürülerini gördükçe gözleri sevinçle parlıyor, mutlu bir gülümseme yerleşiyordu dudaklarına. Minna, Oulé tepelerinde, onun yanında geçirdiği bu özgürlük anlarını hatırlayarak kendi kendine gülümsedi. Sonra hüzünlendi yüzü, uzun, ısrarlı bakışlarla Schölscher'e döndü. Tutsaklığı sırasında çok acı çekmiş olmalıydı, evet, doğruydu bu – daha önceleri söylediği gibi, 'kafes'te geçen iki yıl sonsuza dek damgasını vurmuştu ona. Zulme dayanamıyor ve bütün öfkelenmelerinin sebebi bu oluyordu. Bir akşam, ufkun dumanla kaplandığını gördüler; köylülerden bir bölümü ateşle avlanmadan dönüyorlardı: Bütün bölgeyi harap ederek günlerce

sürdü yangın; günlerce, ölen ya da can çekişen hayvanlara tökezlediler. Morel müthiş bir öfke içindeydi; köyün ileri gelenlerinin evlerini yaktırdı. Mahkemede 'deliliği'nin bir örneği olarak söz edilmişti bu olaydan...

Minna başını salladı. "Anlatmaya çalıştım, ama beni dinlemediler. Hiç acı çekmemiş, katı insanlardı; bu yüzden anlayamıyorlardı... Kanıtlamak istedikleri tek şey, sürekli yinelediklerı gibi, 'anarşist' ya da 'nihilist' olduğumuzdu... Bana yöneltilen bütün sorular, dünyaya karşı kin dolu, toplumdışı biri olduğumu kanıtlamak amacını taşıyordu. Soruları evet ya da hayır olarak cevaplamam isteniyordu, hiçbir şey açıklama imkânı vermediler, sonunda omuzlarımı silkip kendi hallerine bıraktım onları – hiç önemsemiyordum..." Yaptığı hareketi yineleyerek omuzlarını silkti ve Schölscher, sanık bölümünde duran Alman kızını, vişneçürüğü rengi giysiler içindeki yargıçları, dinleyicilerin sıcaktan terleyen yüzlerini, dahası, sıcağı seslendirircesine dönen vantilatörün vızıltılarını duyar gibi oldu.

"Morel'in yanında yer almanızın tek sebebi doğaya olan sevginizdi, öyle mi?"

"Evet."

"Doğayı koruma kampanyasını sürdürmesine yardımcı olmak istediniz."

"Evet."

"Başka sebep yok muydu?"

"Yoktu."

"Morel'le cinsel ilişkide bulundunuz mu?"

"Evet."

"Ona katılmanızdan önce miydi, sonra mıydı bu?"

"Sonra."

"Ona âşık mıydınız?"

"Ben..."

"Sizi dinliyoruz."

"Bilmiyorum. Neden bu değildi..."

"Doğaya olan sevginiz miydi?"

"Evet."

"Alman polis raporlarında belirtildiği gibi, savaştan sonra -bu ifadeyi kullanmam uygunsa eğer- bir randevuevinde çalıştığınız doğru mu?"

"Ben..."

"Evet ya da hayır olarak cevaplayın."

"Evet."

"Ne kadar sürdü bu?"

"Berlin işgal edildiği zaman, Rus askerleri Ostersee'de bir villaya kapadılar bizi. Tecavüz ettiler. Orada birkaç gün kaldık. Daha sonra, askeri polis tarafından bulunduğumuzda 'fahişe' olarak damgalandık."

"Oradan, villa dediğiniz yerden ayrıldıktan sonra, amcanızın yanına mı döndünüz?"

"Hayır, bir süre hastanede yattım."

"Hasta mıydınız?"

"Zührevi bir hastalığa yakalanmıştım ve hamileydim."

"Çocuğunuz doğdu mu?"

"Hastanenin doktorları önlediler."

"Bunu siz mi istediniz?"

"Evet."

"Kaç yaşındaydınız o zaman?"

"On yedi."

"İnsanlara karşı kin duyuyordunuz, değil mi?"

"Çok mutsuzdum... Ama kimseye karşı kin duymadım."

"Kimseye karşı öfke duymuyor muydunuz?"

"Hayır, duymuyordum."

"Hastaneden çıktıktan kısa bir süre sonra, bir Rus subayının metresi olduğunuz doğru mu?"

"Evet."

"Uzun sürdü mü birlikteliğiniz?"

"Üç ay sürdü."

"Sonra?"

"Bir başka yere atandı. Yanımda olmak için askerden kaçtı. Sonra, amcam ihbar etti onu. Bir daha da hiç görmedim."

"Firar etmesi için onu yüreklendirmiş miydiniz?"

"Hayır."

"Ona âşık mıydınız?"

"Evet."

"Ve amcanız onu ihbar etti, öyle mi?"

"Evet."

"Daha sonra tutuklandı ve belki de kurşuna dizildi?"

"Evet."

"Amcanızdaydı suç, öyle mi?"

"Evet."

"Sonra tümüyle yalnız kaldınız."

"Evet."

"Nereye gittiniz o zaman?"

"Amcamın yanına döndüm."

Salonda çıt çıkmıyordu. Mahkeme başkanı, bu itirafın yaptığı etkiye zaman tanımak için durakladı:

"Sevdiğiniz erkeği ele vermiş olması sizce önemli değil miydi?"

"Önemliydi."

"Ama, yine de, amcanızın yanına döndünüz."

"Evet."

"Onunla da cinsel ilişkide bulundunuz mu?"

Savunma avukatı ayağa fırladı.

"Sayın Başkan, bu sorular Fransız adaleti adına yüz karasıdır..."

"Sanığın sorumu cevaplamasını rica ediyorum. Berlin polisinin soruşturma raporu, Müttefik Güçler Kontrol Komisyonu'nun onaylı tanık belgeleriyle birlikte önümüzde duruyor. Amcanızla cinsel ilişkide bulundunuz mu?"

"Gerçek amcam değildi," dedi Minna, hafifçe titreyen bir sesle. "Kan bağı yoktu aramızda..."

"Onunla cinsel ilişkide bulundunuz mu?"

"Ben on beş yaşındayken, annem ve babam bir bombardımanda öldüler. Bu olaydan hemen sonra evlat edinmişti beni. Kendisiyle cinsel ilişkide bulunmam için beni zorluyordu..."

"Polise başvurmadınız mı?"

"Hayır."

"Neden?"

"Utanıyordum."

"Polise başvurmak yerine, onunla cinsel ilişkide bulunmayı sürdürdünüz ama?"

"Evet. Kaldı ki..."

"Kaldı ki?"

"Çok önemli değildi bu. Milyonlarca insan öldürülüyordu... Bütün kent yıkıntılar içindeydi, çocuklar sokaklarda ölüyordu. Önemli olan bu değildi."

"İnsanların cinsel davranışlarının hiçbir önemi yoktur yani, öyle mi?"

"Önemli olan bu değildir," diye yineledi inatla.

"Daha sonra, Berlin'de bir gece kulübünde çıplak dansöz olarak çalıştınız, öyle mi?"

"Evet."

"Ara sıra müşterilerle cinsel ilişki kurdunuz mu?"

"Evet."

"Para karşılığında?"

"Evet."

"Hiç de önemli bulmadığınız bir şeydi ama bu, değil mi? Sorun değildi yani?"

Kendisini anlayacak ve savunacak birini arar gibi, umutsuzca sağa sola baktı. Schölscher, kepi dizlerinin üstünde, dostça gözlerle bakarak oturuyordu mahkeme salonunda. İki Dominiken rahibinin arasında oturan Saint-Denis doğruldu, sonra yine yerine oturdu; yüzü solgun, yumrukları sıkılıydı. Sanıkların bulunduğu sırada, Peer Qvist sakin ama sert bir yüz ifadesiyle kollarını göğsünde kavuşturmuş duruyor, Habib kendi kendine müthiş eğleniyor görünüyordu. Fortsythe başını eğmişti. Yalnızca Waitari ve genç arkadaşları etkilenmemiş gibiydi, dahası dinlemiyor görünüyorlardı. Kısa bir süre daha bakındı, sonra gözyaşları yuvarlandı yanaklarından.

"Ama yine de, silah ve cephaneyle birlikte Morel'e katıldığınız şurada, insanlara karşı hiçbir özel kininiz olmadığını söylüyorsunuz."

"Bütün bunlardan uzaklaşmak istemiştim... Ona yardım etmek istedim..."

"Bu yüzden mi Morel'e katıldınız? Ona yardım etmek için mi?"

"Evet."

"Ve hiç kin duymadan davrandığınızı öne sürüyorsunuz."

"Doğayı korumasına yardımcı olmak istedim..."

"Ona âşık mıydınız?"

"Bilmiyorum."

"Kendisini iyi tanır mıydınız?"

"Hayır. Yalnızca bir kez görüşmüştük."

"Ve bu görüşme, sonuçlarından kuşkusuz haberdar olmadığınız böyle bir serüvene atılmanız için yeterliydi, öyle mi?"

Elleri parmaklıkların üzerinde, bu sorulardan kurtulmak istercesine sertçe başını sallayarak hiçbir şey söylemeden bir süre durdu. Ama yine de, son söz onun olmuştu. Dirençli gözlerle baktı tümüne, başını eğdi, halkın hiç de yabancı olmadığı o inatçı ifadeyle:

"O, farklı bir şeye inanan bir insandı," dedi.

... Hücrede, pencerenin ardında küçük bir kare biçimindeydi beyaz gökyüzü. Kısa saçlı genç subay ile elinde sigarası, naylon çoraplı bacaklarını birbirinin üstüne atarak oturan Alman kızı çaresizlik içinde birbirlerine bakıyorlardı.

"O, farklı bir şeye inanan bir insandı..." Schölscher, o gür, ateşli özlem çığlığını hatırlıyor, gerçeğe bu kadar yaklaşıp yine de onu göremeınenin nasıl olabildiğini bir kez daha anlamaya çalışarak suskun bir şaşkınlıkla Minna'ya bakıyordu.

Çevrelerinde, hücrenin çevresinde, çok iyi bildiği çöllerde, kervanların izleri boyunca, vahaların gölgeliklerinde, camilerin serinliğinde ve kumların sıcaklığında, bu ikisinin boş yere aradığı birlikteliği ve cevabı en basit Bedevi bile bulabiliyordu.

Gözle görülmeyen ama rahatlık veren o varlığa gülümsedi.

... Araf Irnit'ten iki yüz metre kadar ötede, malını kolayca satan Kano'lu bir tüccar, yanında eşeğiyle bir akasya ağacının altında oturuyordu. Gözlüğünü taktı, elinde kitabı, satırları yinelerken sessizce kıpırdayan dudaklarıyla durakladı bir an: "Bütün inancım O'nadır, O ölümsüz olanadır. Dualarım, o çocuğu olmayan, hükümranlığında hiçbir ortağı olmayan, hiçbir yardımcıya ihtiyacı olmayan Tanrı'yadır. Onun yüceliğini ilan edelim. Sen yalnızca bir an için buradasın. Yarattıklarına biçim veren, kendini kabul ettiren, gizil bir zenginlik olan O'na sen'a edelim..." Gözleri, omuzlarında yağ fıçıları taşıyan peçeli üç kadının ardında kalan boşlukta dola-

şırken dudakları sürekli kımıldıyordu – sonra, gözlerini yumdu, dudakları daha hızlı hareket ediyordu şimdi, elini sertçe göğsüne bastırdı. "Bir başka Çatı yoktur, bir başka Kapı yoktur, bir başka Güzellik yoktur, bir başka Sevecenlik yoktur. Yüreğime hoşgeldin; gözlerime, dudaklarıma hoşgeldin. Sen ki kayaları yerinden oynatan..." Mallarını çok ucuza satıp satmadığını merak etti bir an – birden eğildi, ellerini göğsüne bastırdı, gözlüğünü çıkardı, gözlerini sildi. "Sen zenginsin, kulların yoksul. Sen görkemlisin, kulların basit. Sen ölçülemezsin, kulların alçak. Sen yücesin, kulların küçük. Sen güçlüsün, kulların zayıf. Sana sen olduğun için teşekkür ediyorum..."

Arada bir akasya ağacının giderek genişleyen gölgesine, yoldan geçen mavi peçeli Gola atlılarına, alacakaranlıkta oynayan çocuk grubuna bakarak, usulca yineledi duaları; dikkati dağılmaya başladığında göğsünü yumrukluyor, gözlerini yukarı kaldırıp sesini yükselterek sallanıyordu; daha sonra iyice dinlendiğini duyumsadığında, kitabı cüppesinin altında duran kaba sokup eşeğine bindi; hayvanı topukladı, bu kadar çok parayla akşam akşam yola çıkmakla akıllılık edip etmediğini düşünerek yol boyunca ilerledi; Golalılar soyguculuklarıyla ünlüydüler çünkü.

Aynı anda, biraz daha güneyde, kocası Fizan'da paralı asker olan Foulbé kabilesinden Fatima, evinin kapısında komşularının kutlamalarını ve armağanlarını kabul ediyordu. Ölen çocuğu içeride yatıyor ve Fatima, bu yolculuk için böylesine genç yaşta seçilen oğluna yolluk getirenlerin ellerine dokundukça gülümsüyordu.

Murzuk'tan Fizan'a dönen tuz yüklü kervan, yol üstündeki ilk su birikintisinin, Sara'daki kuyunun yüz kilometre kadar batısında mola veriyordu; çölün çıplaklığında elli kişi

-Cezayir sınırında otomatik silahlarla yüklü elli kervanın güvenliğini sağlamak için rehberilik eden ünlü Kamzin de aralarındaydı- beyaz giysileri içinde diz çöküp, bir gözü beyaz bir çizgiyle kapanmış ve burnunun bir bölümü cüzamdan dökülmüş Kamzin gibi, alınlarını kuma dokundurup her baş eğişlerinde mırıldanıyorlardı: "Tanrım! Bizimle birlikte ol Tanrım!..."

Evet, Schölscher bütün bunları, Hıristiyan inancını İslâm'da tazelemesini sağlayanları görmüştü. Ne ki kendinden çok uzakta bulunan birine yardım eli uzatmanın hiçbir yararı yoktu, biraz da acımasız bir alaycılıkla sigara paketini Minna'ya uzattı.

Minna dumanı içine çekip etekliğini aşağı doğru çekiştirdi, neşeyle savurdu saçlarını. Yo, onlara kin duymuyordu. İnsan onları da anlamaya çalışmalıydı. Morel bir kez daha ellerinden kaçmıştı; bu yüzden, bunun acısını yakalananlardan çıkarıyorlardı. Öfkeliydiler ve herhalde korkuyorlardı; Morel'in mahkeme sırasında saldırıya geçmeyi tasarladığı, Arapların pazarında kılık değiştirmiş olarak görüldüğü, sanıkları kurtarıp yargıçları dövmek için bir komando baskını düzenleyeceği söyleniyordu – Sionville baskınını gerçekleştiren serüvenciden her şey beklenirdi.

Sionville olayını bir türlü hazmedemiyorlardı açıkçası; bir hafta boyunca, gazeteler yalnızca bundan söz etmişlerdi ve herhalde Morel'in de istediği buydu. Afrika Hayvan Topluluğunu Koruma Konferansı yakında Kongo'da düzenlenecekti. Morel, delegeleri etkilemek ve heyecan yaratacak bir biçimde dünyanın ilgisini delegelerin üstüne çekmek için 'doğrudan vuruş' olarak adlandırdığı eyleme karar vermişti. O sırada, Oulé sırtlarından başlayan ekvator ormanının eteklerinde, bambu kamışları, kayalar ve dikenler arasındaki bir

mağarada kalıyorlardı. Haziran ayının ilk salı günü, Oulé bölgesinin güney kesiminde, Lati'den Sionville'e giden yolda bir kamyon 'komandoları' bekleyecek, her şey yolunda giderse, Sudan sınırına, oradan da Waitari'nin Kahire temsilcileriyle buluşacağı Hartum'a gideceklerdi. Ormanı geçerken İdris yol gösterecek, daha sonra mağaraya dönüp, Yusuf ve Minna'yla birlikte Kuru Gölü'ne, Waitari'nin bulunduğu bazı gazetelerin de Afrika Bağımsızlık Ordusu'nun eğitim merkezi olarak tanımladığı ve her gazetecinin, hayal gücüne göre Fransız Ekvator Afrikası'nda yirmi ayrı nokta belirlediği yere doğru yola çıkacaklardı. İkiye ayrılan grup Kuru Gölü'nde buluşacak ve Sudan sınırına olan elli kilometrelik yolu kamyonla geçeceklerdi. Bu korkusuz tasarı karşısında, gördüğü askeri eğitim yeniden depreşen Forsythe'a bakılırsa, kendisinin Amerika Birleşik Devletleri başkanı olmak için Ike'ı yenme şansı kadar şansları vardı. Sionville'e giden tek yolda, yedi saat uzaklıkta iki askeri garnizon bulunuyordu: Baskında başarılı olsalar bile, geri dönerken yollarının kesileceği kuşkusuzdu. Düşüncelerini Morel'e iletti. Silahını dikkatle temizlerken, sakin sakin cevaplamıştı Morel:

"Senin sorunun halka hiç güvenmemen, Jack. Tabii ki geri dönüşte durdurabilirler bizi. Sonra ne olur? Bizi görmemek için başka yöne çevirirler başlarını, hepsi bu. Halk bıktı artık; gazete okuyorlar, olup biteni görüyorlar. Herkes öfke içinde ve bize yardım etmeye hazırlar. Kendilerini tehlikeye atmak istemiyorlar tabii, ama yine de şereflerini korumak için bir şeyler yapan birinin bulunmasından hoşnutlar. Bu kadar basit işte."

Johnny Forsythe başını iki yana salladı ve Morel'in gözlerinde, boş yere şakacı bir iz aradı. Fransız çok ciddi görünüyordu.

Tek kaygısı, yakında başlayacak olan yağmurdu.

Sudan ile aralarındaki çorak bölge 'susuz yol' olarak adlandırılıyor, Oulé topraklarının batısından başlayıp Kuru Gölü'ne dek uzanıyor, yüz elli kilometreyi aşkın kızıl toprak, kayalıklar, sütleğenler, taşlarla birlikte tek bir su birikintisi olmaksızın sürüp gidiyordu. Oysa birkaç saatlik yağmur, yolu aşma imkânı verebilecekti. Haziran başıydı ve henüz tek damla yağmur düşmemişti bitkin toprağa. Afrika kuraklıktan kavruluyordu. Sionville'den sonra bir haftalık bir yolculuğu göze almak kolay değildi. Bu konudaki düşüncesi sorulan İdris, gözlerini kısıp havada hafif bir nem belirtisi yakalamak için gökyüzüne bakmış, burun delikleri titreyerek birkaç saat duraksadıktan sonra kararını açıklamıştı: Kuraklık sona ereceğe benzemiyordu henüz. Hayata ilişkin her şey siliniyordu ormanda; hayvanlar, su arayışı içinde ortadan yok olmuşlardı. Galangalé ırmağının incecik suyu taşlar arasında çoktan yitmişti. Su içmek için beş kilometre ötedeki köye inmek zorundaydılar. Fil sürüleri her zamanki mevsimlik göçlerinden vazgeçiyor ve hiçbir zaman kurumayan Kuru Gölü'ne koşuyorlardı. Ancak, Kuru Gölü'ne ulaşmak için yüz elli kilometreyi aşkın çöl arazisini geçmek gerekiyordu, bu tehlikeli yolculuğu ancak erişkin hayvanlar göze alabilirdi. İdris gökyüzüne bakarken, kimsenin daha önce görmediği bir canlılıkla giysisinin geniş mavi yenlerinden çıkan kollarını sallayarak konuşuyordu. Hatırlayabildiği kadarıyla, böyle bir kuraklığın daha önce görülmediğini söyledi çevresindekilere; bir otorite olarak, kimsenin kuşkusu yoktu sözlerinin doğruluğundan. Çiçekbozuğu yüzünde, dinsel coşkuya dönen batıl bir korku ifadesi dolaşıyordu. Aniden namaz kılmaya başladı, saatlerce sürdü bu, toprağın karşısında baş eğmiş gibiydi: Fransız Ekvator Afrikası'nın en ünlü iz sürücü-

sünü, yok olmasına katkıda bulunduğu fil sürülerinin korunması için Tanrı'ya yalvarırken görmek çok etkileyiciydi. Felaket tehlikesi ve dehşet duygusuyla sarsılarak hem korkmuş hem de sersemlemiş olduğunu görüyorlardı; öylece eğilmiş, parmakları arasında kum gibi kayan toprağı ara sıra avuçluyor, sonra usulca başını sallıyordu.

Çevrelerindeki havanın kaygıyla ağırlaştığını duyumsayabiliyorlardı.

Ormanın sesleri dinmiş, böceklerin vızıltısı kesilmişti; gün doğarken toprağın üstünde çiğ damlacıkları görünmüyordu. Dallar özsularını yitirmiş, hafif bir basınçla kırılabilir duruma gelmişti. Tümüyle yok olmuştu fil sürüleri; binlercesinin bulunduğu bölgede tek bir buffalo yoktu; tek bir beyaz ceylan yoktu tepelerde; ne yaban domuzlarının hızlı adımları ne de çalılar altındaki oklu kirpiler; ağaç altlarında maymun ölüleri bulmaya başlamışlardı. Bir ara Galangalé ırmağının yatağında ilerleyen yaşlı bir fil gördüler; aynı akşam, çölü geçmek için çok yaşlı olduğundan, sürüsü tarafından terk edilen hayvanı çakıl taşları arasında ölü buldular.

Mozambik kıyılarında, haftalarca süren susuzluktan sonra denize inen çılgına dönmüş hayvanların, tuzlu su içip birkaç saat içinde öldüğü yıldı o yıl; maymunların gruplar halinde kendilerini kör kuyulara atıp acı acı haykırışlar içinde boğulduğu, ekinlerin tümüyle kuruduğu, Hint Okyanusu'na dek tüm Orta Afrika'da 'su' sözcüğünün, insanlardan, hayvanlardan ve topraklardan oluşan acılı bir koronun evrensel duası haline dönüştüğü yıldı.

Morel kendine olan güvenini biraz yitirmişti, merhamet dilercesine gözlerini gökyüzüne dikerek saatlerce baktı. Forsythe, 'doğanın korunmasını eline geçirmek isteyen adam'ı alayla izliyor, yine de ne düşündüğünü açıkça göster-

mesi hoşuna gidiyordu; yalnız, bir ara, Morel'in sımsıkı tuttuğu evrak çantasının, başvurular, bildirgeler ve dilekçelerle dolu ünlü evrak çantasının üstüne koydu elini:

"Bu tür durumlarda kime başvuracağını gerçekten bilmiyorsun, değil mi?"

Morel sakin sakin başını salladı.

"Doğru. Ama eski bir söz vardır: Hiçbir şey kolayca gözden çıkarılmamalı. Sen elinden geleni yap da, gerisi..."

Ertesi gün, dört kişilik küçük 'komando' grubu filleri koruyan adamın en heyecan yaratıcı serüvenine doğru, doğayı koruma kampanyasına yepyeni ve dünya çapında bir ün kazandırmak üzere ormana daldı.

OTUZ

Forsythe daha sonra, atların hiçbir işe yaramadığı Oulé arazisi boyunca iki gece üç gün süren yolculuğun dayanılmaz bir fiziksel çaba gerektiren, dikenler, kayalar ve sıcaktan oluşan bir karabasana benzediğini söyleyecekti. Yakalandıktan sonra, Morel'in tükenmeyen bir güç ve köklü bir inançla canlanmış gibi davrandığını ve amacına ulaşmasına hiçbir şeyin engel olamayacağını anlatmıştı Schölscher'e. "Hâlâ gözlerimi kapadığımda -zaman ve mekân kavramlarının ötesinde- yüreğinde o görkemli tutku ve tükenmez bir çabayla, sonsuza dek ileriye yürüyüşünü görür gibiyim. İster inanın ister inanmayın, onunla olan bağlantım hiç kopmadı." Gü-

lümsedi. "Son yıllarda akıl almayacak miktarda alkole batmıştım – dahası, bazen bedenimin her hücresinin kendi payına düşeni edinebilmek için inlediğini duyumsardım. Morel kanyak dolu bir matarayla yanıma geldi. Geri çevirdim. Yaptığıma kendim de şaşmıştım. Ona küfür ettim, bırak kanımdaki hücreler ağızları açık inleyip dursun dedim, sert bir tavırla beni izleyen Peer Qvist'in onaylayan bakışları altında kalktım yürüdüm yine.

"Yaşına ve kireçlenmiş dizlerine karşın, doğal güzelliklerin tarihsel bekçisi hiçbir yorgunluk belirtisi göstermiyordu. Hep önümde, kayalıklı patikalar boyunca, orman yollarında, bambu kamışları ve sarp kayalar arasında, kurumuş bataklıklarda ve tepelerde, yılmak bilmeyen ölümsüz dev bir siluet gibi yorulmadan tırmanışını görüyordum. Şapkasını kulağına doğru eğmiş, toprağı usul usul çiğneyen Korotoro arada bir küçük beyaz dişlerini yapay cesaret gülüşüyle göstererek ardından geliyordu.

"İdris, beyaz giysisi zaman zaman ağaçlar arasında görünüp kaybolarak yol gösteriyordu.

"Morel en arkadaydı. Bugüne dek çılgınlığının simgesi olarak gördüğüm, bildirgelerle dolu ünlü evrak çantasını sımsıkı kavramıştı..."

Randevu yerine sabah saat beşte ulaştılar ve kamyonu gördüler. İdris hiçbir şey söylemeden yürüyüp ormana daldı. Ateşin yanında haki rengi giysili üç zenci oturuyordu. Ellerinde makinalı tüfeklerle ayağa fırladılar. Morel yanlarına yaklaştı.

"Bırakın şu silahları," dedi öfkeyle. "Kim olduğunuzu kimse bilmiyor, kimse sizden kuşkulanmıyor, ama kendi kendinize dikkat çekiyorsunuz."

Üç genç adam birini arar gibi çevrelerine bakındılar, içlerinden biri Waitari'den söz etti. Morel, Waitari'nin Sudan'da olduğunu söyleyince düş kırıklığına uğramış gibi yüzleri asıldı. Kendilerini önderlerine adadıkları ve onun yanında dövüşmeyi, dahası ölmeyi istedikleri, yokluğuyla kendilerini huzursuz, güvensiz, yitik bulduklarını anlaşılıyordu.

Birinin adı Madjumba'ydı; ırkının güçlü omuzlarına sahip bir Ouléliydi; sinirliliğini sürekli asık yüzüyle gizliyordu; yerli şivesinin hızlı, titrek, boğuk ritmiyle konuştuğu Fransızcada tek bir vurgu vardı – çekingenliğin vurgusu. İkinci kişi İnguélé idi, ince yüzünün güzel çizgileri ve sıkılgan ifadesi saklamaya çalıştığı duyarlılığı yansıtıyordu: Siyasal bir amaç ya da özlemle aralarına katılmış gibi görünmüyordu; kadınsı zarafeti, bu eylemde yer alarak erkekliğini kanıtlamaya itiyordu onu belki de. Aralarındaki en hoş, en kültürlü, dahası cesaret yönünden en doğal kişi olmasına karşın arkadaşları tarafından, özellikle Madjumba tarafından yönetiliyordu; onu, efsaneleşmiş önderinden daha gözleri kapalı izlediği söylenebilirdi. Waitari'yi yalnızca arkadaşlarının abartılmış övgülerinden tanıdığı kısa sürede anlaşıldı. İnsana insan olma üstünlüğünü veren o saf ışığı saçıyordu çevresine, Morel'in doğal olarak saygı duyduğu kişilerden biriydi, insan onurunun doğal niteliklerini bulmuştu belki de onda. Gruptaki üçüncü kişi, N'Dolo, Sionville'in en zengin tüccarlarından birinin oğluydu; babasma ait olan kamyon, sahibinden habersiz, bu yolculuğun hizmetine verilmişti. Grubun aydın kişisiydi o: Irkının aşırı coşkun davranışları yüzünden sık sık eleştirildiğini bildiğinden tarafsızlığa ve soğukkanlılığa alıştırdığı ifadesiz, durgun yüzüyle bir eylem adamı olmaya ve kuramlarını uygulamaya koymaya karar veren tipik bir öğrenciydi. "Ayrıcalıklı sınıftan ailelerin çocukları olma-

ları nedeniyle" kendisinin ve arkadaşlarının öğrenimlerinin bir bölümünü Fransa'da yaptıklarını söylemişti Morel'e.

Aralarında geçen birkaç dakikalık konuşmanın ardından bezgin ve üzülmüş görünüyordu Morel.

"Onları da zehirledik," dedi.

Sonra, direksiyonda oturan N'Dolo'nun yanına atladı. Genç öğrenci, yol boyunca Morel'i ısrarla sorgulayıp durdu, cevaplamaya zaman bırakmayan bir cerbezeyle konuşuyordu. Kırk yaşındaki bir adamla eşit koşullarda davranmaya çalışan bir delikanlının duyduğu güvensizliği örtme çabasıydı bu yalnızca. Öte yandan, belirgin bir düşmanlık ve tedirginlik vardı tavırlarında. Waitari'nin yokluğunda, delinin biri olarak kabul edilen, amaçları inanılmayacak kadar saf ve kendi amaçlarından uzak biriyle birlikte olmanın rahatsızlığından kaynaklanıyordu tedirginliği. Gözleri uçsuz bucaksız ağaç duvarları arasındaki dar yola dikili, burnunun üstündeki gözlüğünü düzeltmek için ara sıra direksiyonu bırakarak, fillerin kendisi ve arkadaşları için yalnızca bir bahane, işe yarar bir propaganda aracı, Afrika'nın doğal kaynaklarının yabancı kapitalizm tarafından sömürüsünün bir simgesi olduğunu yineleyip duruyordu. Sömürgeciliğin, daha kârlı alanlar bulmadan önce, fildişi yüzünden Afrika'ya girdiğini biliyorlardı tabii. Öte yandan, filler, Afrika'nın gelişen gücüne -hiçbir şeyin engelleyemeyeceği gücüne- uygun bir simgeydi. Kişisel olarak fillerden etkilenmemişti – öyle ya da böyle. Gerçekte, bir başka çağa aitti onlar, sanayileşmiş, elektriğe kavuşmuş, yeni, modern Afrika'ya ayak bağıydılar. Kabile dönemine ait karanlığın artıklarıydılar. Hiç konuşmadan sakin sakin ileriye bakan Morel'e döndü.

N'Dolo gözlüğünü gözlerine doğru itip derin bir tekerlek izinden kaçtı. Kamyon çalılıklara sürtündü. Bir leopar, başını

çevirmeden ağır ağır yolun karşısına geçti; ara sıra dallardan maymunlar atlıyor ve koşarak kaçıyorlardı. Erkek maymun çığlıklar atıp tehditler savurarak artlarını kolluyor, dişi maymun tüylerine sımsıkı yapışan yavrularını kucaklıyor ve bütün aile bağrışarak ağaçlar arasında gözden kayboluyorlardı.

"Bunların hiçbirini istemiyoruz," dedi N'Dolo, başıyla maymunları işaret ederek. "Dünyanın hayvanat bahçesi olmayı sürdürmek istemiyoruz. Aslanlar ve filler yerine, fabrikalar ve traktörler istiyoruz. Önce, ucuz işgücü üretmeye yarayan bu egzotik durağanlıktan hoşnutluk duyan sömürgecilikten kurtulmalıyız. Ne pahasına olursa olsun, bundan kurtulmalıyız. Daha sonra, aynı güçle, aşırı duygusallığa kapılmadan, kitleleri eğitmeliyiz: Kabile düzenine dayalı geçmişi ezip, ilkel geleneklerle kararmış beyinlere yeni siyasal düşünceleri nasıl olursa olsun işlemeliyiz. Kitleler denetimi ele geçirmeye hazır olmadığından, bir diktatörlük dönemi doğal olarak gerekecektir; Rusya'da Stalin'in deneyimleri tarihsel olarak doğrulandı..."

Morel sakin sakin dinliyordu; Afrika'yı gelecekte nelerin beklediğine ilişkin düşlere uzun süre önce son vermişti.

İnsan, kendine güveni olmayan ve sinirliliğini saklamaya çalışan bu delikanlıyı gençliğinden dolayı kuşkusuz hoş görebilirdi. Kibiri ve böbürlenmesi, cesaret kazanmak için karanlıkta ıslık çalmanın bir başka biçimiydi yalnızca. Yine de yazık, diye düşündü; bu yaştaki bir çocuğun isterlerinin bu kadar alt düzeyde kalması çok yazık. İnsan gençken daha geniş düşünceli, daha cömert, daha çatışmacı olmalı; uzlaşmayı reddetmeli, sınırlamaları reddetmeli... Ne var ki bu genç ama gelişmesi engellenmiş yüreklere yalnızca gelişmek değil, filleri de yüklenerek gelişmek, o ağırlığı yüklenmek durumunda olduğumuzu anlatmaya çalışsan, delinin biri oldu-

ğunu düşünürlerdi – ki zaten öylesin. Omuzlarını silkip bir manyakmışsın -dahası, bir hümanistmişsin gibi (bu, fillerden çok daha modası geçmiş, geri kalmış, çağdışı bir şeydi)- davranırlardı. Anlayamazlardı. Zorunlu çalışma kampları deneyimini henüz yaşamamış olmalarıydı belki de sebep. Bu yüzden, insanın sınırlarının yalnız filleri değil, başımızdaki totaliter tehdide karşılık tek cevap ve kişinin bağlı olduğu siyasal sistemler, öğretiler ve ideolojiler ne olursa olsun, uygarlığı hak etmiş tek değer olabilecek onuru, özgürlüğü ve insan haklarını kapsayacak kadar geniş olduğunu anlayamıyorlardı. Paris'te birkaç yıl geçirmişlerdi, ama yine de gerçek bir eğitimden geçmeleri gerekiyordu – hiçbir okulun, lisenin, üniversitenin sağlayamayacağı bir eğitim: Acının eğitiminden geçmeleri gerekiyordu. Ancak o zaman doğayı koruma kampanyasının ne olduğunu anlayabilirlerdi: Şimdilik, kamyonlarından yararlanmakla yetinmeliydi. Afrika hayvan topluluğunu koruma konferansı bir hafta içinde Bukavu'da yapılacaktı. Alınan kararlar genellikle ilgi toplamazdı gazetelerde, ama bu kez toplayacaktı.

Hoşnutlukla içini çekip parmaklarını tütün kesesine daldırdı ve sigara sarmaya başladı. Birden ani bir frenle durdu kamyon, Morel ön cama doğru fırladı. Çırpınarak kaçıştı kızıl keklikler; bir oklu kirpi hızlı hızlı yürüdü; ağaçlar sarsılarak çoğalan bir gürültüyle eğildiler, ormandan çıkan yirmiye yakın filin yarattığı kulakları sağır eden heyelanla altüst oldu kökleri. Önlerindeki yol tıkandı.

Bioundi Ulusal Parkı'nın sınırındaydılar. Hayvanlar rahattı – ya da kuraklık, her şeye karşı kayıtsız yapmıştı onları, tek düşünceleri vardı: su – kamyonla ilgilenmediler.

Yalnızca bir yavru fil, oyun oynamak ister gibi neşeyle döndü kamyona doğru, ama annesi uslu durmasını söyledi.

Bir an yol boyunca ilerledi devler, sonra da saçılmış dal parçalarıyla örtülü yolu geride bırakıp sağa döndüler. Yol eğilip sökülen ağaçlarla tıkanmıştı.

N'Dolo sabırsız bir tavırla bağırdı:

"Görüyorsunuz işte! Bunlar var oldukça modern bir ülke kurulması nasıl beklenebilir?"

Morel'e döndü. Parmaklarıyla tütün tanelerini ezen Fransız, alt dudağına yapıştırdığı sigara kâğıdıyla öylece kımıldamadan oturuyordu. Koyu renkli gözleri öylesine neşe doluydu ki, genç öğrenci sustu: Tutsaklık yıllarından hâlâ kurtulamamış gerçek bir çatlaktı bu adam – Waitari, onun deliliğinden yararlanmakta haklıydı, ama yine de onunla ciddi konuları tartışmak yalnızca zaman kaybıydı.

Kamyonun içinde, Inguélé ile omzunda uyuklayan Korotoro arasında oturan Johnny Forsythe, Amerika Birleşik Devletleri'ndeki zenci sorunuyla ilgili sert eleştirileri dinliyordu Madjumba'dan. Genç öğrencinin, olaylar ve istatistikler üzerine epey bilgisi vardı; güneydeki ve büyük kentlerdeki linç etme olaylarından, ırk ayrımından ve zencilerin iktisadi durumlarından alıntılar yapıyordu bol bol: Kamyon Oulé ormanında yol alırken, delikanlı artan bir öfkeyle bütün bunları anlatmış ve olaylardan kişisel olarak Forsythe sorumluymuş gibi bir tavır takınmıştı. Acı bir gülümsemeyle dinliyordu Forsythe; Çin'deki esir kampında komünist otoritelerce uygulanan propagandanın sözcüğü sözcüğüne aynısıydı söyledikleri.

"Ya," dedi. "Sözlerinizin çoğu doğru. Ama biliyorsunuz, ilerleme kaydettik..."

Kibar Inguélé bu avuntu verici sözlerle yatışmış gibiydi. Forsythe bu zarif tavırlı, uzun kirpikli, soylu çizgilere sahip

güzel yüzlü, çekingen delikanlının öbürleri arasında ne işi olduğunu anlayamıyordu. Kadınsı biri değildi; ancak, erkekliğin inceliği dışlamadığı nice delikanlı gibi, kaba şakalarla karşılaşıyor olmalıydı. İki ateşli milliyetçiyle birlikte bu tehlikeli serüvende yer almasının tek sebebi de bu olmalıydı – verdiği kararda, düşüncelerinden çok, bir delikanlının hayatı pahasına erkekliğini kanıtlama tutkusu ağır basmıştı belki de.

"Yine de, her konuda dikkat çekecek kadar bilgi sahibisin," dedi Forsythe. "Sanırım Fransa'da öğrenim gördün."

"Gerçekten Paris'te iyi bir siyasal bilimler eğitimi gördüm," dedi Madjumba. "Burada rahipler okuluna gittim. Ama insan hiçbir şey öğrenemiyor onlardan. Bir başka çağın artıkları onlar, geçmişe aitler, fosil gibiler..."

Sustu ve Peer Qvist'e göz attı çabucak. Sonra, somurtkan bir ifadeyle Danimarkalının elindeki küçük İncil'e indirdi gözlerini.

Ama yaşlı serüvenci dinlemiyordu. Kitabı dizlerinin üstünde, uyukluyordu. Bir süredir, geceleri bir iki saat uyumakla yetiniyor ve bunu, ne yüreğinde ne de tutkularında yer verdiği yaşlılığın bir belirtisi sayıyordu. Böylece, düşünceleri bugünle uzak geçmiş arasmda dolaşırken, uykuyla uyanıklık arasındaki dalgınlık konumunda giderek daha sık kalıyordu. Hatıraların getirdiği insanlarla dolu ânlardı bunlar – hayvanların ve doğa görüntülerinin, ormanların ve denizlerin, korunan ve sonsuza dek yok olan canlı türlerinin, içi doldurulmuş müze eşyalarından başka geriye hiçbir şeyin kalmayışının hatıraları. Ellerinde zıpkın, silah ya da balta tutan insanların, öfkeyle sırıtan ya da nefret dolu yüzlerinin hatıraları. Soğuğun öz rengi olan gri maviye büründüğü, kuzeyin geniş çam ormanında, Lapland türü ren geyiklerinin üstünde yükselen solgun güneşi izlerken, gözleri yarı açık ve

gözkapakları kıpırtısızdı. Sonra ilk kez, dokuz yaşındayken küçük hırsızlara karşı ilk kuş yuvasını korurken gösterdiği o ünlü öfkesi karşısında kaçışan küçük çocukların korku dolu yüzleri. Gazete kâğıdı yapılmak üzere ağır ağır kurban edilip baltalanan Finlandiya ormanları – Çar'ın resmi görevlilerine başvurmuştu önce; karşı çıkışlarının sonuçsuz kalması üzerine, birkaç öğrencisiyle birlikte, oduncuların kamplarına baskın düzenleyen bir müfreze kurmuştu. Tabii herkes, siyasal amaçları olduğunu ve Finlandiya'yı Çar'ın elinden kurtarmak için ormanları bahane ettiğini söylemişti – sonunda, gerçekten Finlandiya'nın özgürlüğü için de savaşmıştı; doğa ve özgürlük birlikte yürümüştü. Evet, bir doğabilimci ve vahşi hayatın bir koruyucusu olarak -küçümsemeyeceği tek resmi unvan buydu- hiçbir zaman ödün vermemiş; bu yüzden pek çok kavgaya, çatışmaya, kampanyaya ve polemiğe girmiş; hatırlayabildiğinden daha çok sayıda ülkede, pek çok kez hapse girmişti. Kamyonun branda bezine yaslanmıştı; nasırlı elleri ağaç kökleriyle sarılmıştı İncil'e; seyrek gri saçları geniş Güney Afrika şapkası altında şakaklarına yapışmıştı; ayaklarının dibindeydi tüfeği; yaşlılığın soldurduğu mavi ışıklı kısık gözlerinin üstünde gözkapakları kıpırtısızdı; Kuzey Denizi'ni ve kim bilir, belki de Balina Avcılar Birliği Merkezi'ni bir gün yakıp yıktığı için kurtulan balinaları izliyordu; ağaç dallarına tırmanır gibi kollarına tırmanarak uyuyan küçük Koala ayısını ve yalnızca bir büyük kutup kâşifi değil, mutlak gücün yeryüzüne ektiği -ve dahası bir bölümü insan kalbine gömülen- bütün canlı köklere sevgi duyan insan Fridtjof Nansen'in yüzünü görüyordu. Kendisini bir kez hapishanede ziyarete gelmişti; elini omzuna koyup, "Peer," demişti kederle, "insanlığa düşman olduğun söyleniyor; benden gençsin, günün birinde o nefret ettiğin söylenen tü-

rün savunusu için direnmek zorunda kalmaya yetecektir ömrün – günden güne daha çok tehdit edilen türün – türümüzün savunusu için..."

Ömrünün son yıllarını bu işe adayan ve başlarını sokacak yerleri olmayan lanetlilere ilk göçmen pasaportlarını sağlayan Nansen, bir kez daha ileri görüşlülüğünü ortaya koymuştu: Peer Qvist'in, ölüm kamplarına ve zorunlu çalışma kamplarına karşı, insan özgürlüğünün acımasızca altüst edilişine ve hidrojen bombasına karşı, karada, havada ve denizlerin derinliklerinde ağır ağır biriken nükleer artıkların sinsi ama yine de önceden sezilebilen tehlikesine karşı insanları mücadeleye çağırma zamanı gelip çatmıştı – bir zamanlar kuşları savunduğu öfke ve kızgınlıkla kendi türümüzü savunmak için direnme zamanı gelip çatmıştı. İnatçı, umutsuz ama onurlu bir düştü onunki. İnsan kalbine gömülen cennet köklerinin en güçlülerinden birini -özgürlük deniyordu o köke, daha yüce ve sonsuz bir serbestliğin öncüsü gibiydi- savunduğu için Nazilerce kurşuna dizilen arkadaşı rahip Kaj Munk'un yüzünü görüyordu. Toprak aşınmasına karşı mücadele verirken görüyordu kendini, şiddetli patlamalarla öldürülen toprak için mücadele verirken – bir yerden öbürüne sürülmüş, enstitülerden, akademilerden dışlanmış, on yıl sonra olaylar haklılığını kanıtladığında geri dönmesi için davet edilmişti; ama artık çok geçti, hiçbir resmi tazminat işlenen hatayı onaramaz, yitip gideni, kırılıp dökületi geri getiremezdi. Sonunda ilerlemiş yaşı ve eksantrik kişiliği kendisine hoşgörülü ve koruyucu bir bağışıklık, dahası popülerlik sağlamıştı – işte dik kafalı Peer Qvist hâlâ ortalıktaydı, hâlâ çabalıyordu, Afrika'daki o olaya bile bulaştırmıştı kendini... Hayvan topluluğu ve bitki örtüsünün korunmasıyla ilgili bütün resmi kuruluşların kara listesindeydi: 'yöntemleri' üzüntüyle karşılan-

mış, sık sık siyasal mücadelelere karışması sebebiyle kınanmıştı. Doğruydu bu. Kökler sayılamayacak kadar çoktu, güzelliği ve çeşitliliğiyle sonsuzdu -bir bölümü insan ruhunun derinliklerine ekilmişti-, bitip tükenmeden acı veren bir tutku, bir sonsuzluk ihtiyacı, bir susuzluk, bir önsezi, sınırsız bir beklentiydi: özgürlük, eşitlik, kardeşlik, onur... Bundan daha derin ve daha çok tehlike altında olan hiçbir kök yoktu. Bir doğabilimci olarak hiçbir zaman ödün vermemişti ve yaşayan bütün güzelliklerin düşmanları hep onu karşılarında bulmuşlardı. Yine de her şey eksik kalmıştı ve artık çok yaşlıydı... Neyse, dedi içinden, Fransız'ın dediğine bakılırsa inatçılık ve aksilik insanın ömrünü uzatıyordu, öyleyse bir süre daha buralardaydı... Bir el omzuna dokunuyordu.

"Evet?"

"Bu delikanlıya niçin burada olduğumuzu anlatıyordum. Fillere inanmıyor. 'Bu Morel için geçerli olabilir, çünkü o delinin biri, fillere gelinceye kadar, savunulması gereken çok daha önemli şeyler var,' diyor, ulusların kaderlerini belirleme hakkından söz ediyor. Kendi hesabıma, yalnız ve yalnız, gidecek yerim olmadığından fillerin arasında bulunduğumu anlattım ona. İnsan adını taşımaya artık katlanamıyorum ve tür değiştirmek için elimden geleni yapmaya hazırım. Fil ya da fare, ne olursa olsun, insandan iyidir. Ya siz ne düşünüyorsunuz?"

"Ben mi?" dedi Peer Qvist; sert boğuk sesinden alay edip etmediği anlaşılmıyordu. "Kopenhag Doğa Tarihi Müzesi'nce resmi bir görev için gönderildim buraya: Hepsi bu..."

Günbatımından az önce, karşı yönden gelen bir kamyon gördüler. Morel, N'Dolo'nun manevra yapmasına yardımcı olmak için aşağı indi. Tanınmaktan korkmuyordu: Gazetelerde çıkan eski pasaportlarındaki fotoğrafların şimdiki gö-

rünümüyle pek benzerliği yoktu. Kamyon şoförünün Sanchili adında bir Portekizli olduğu anlaşıldı. Yağmur başlarsa, iki saat içinde geçit vermez bir duruma dönüşecekti yol, yine de tehlikeyi göze alıp yola çıkmıştı, çünkü dükkânlarının bulunduğu Nguele'de karısı doğum yapmak üzereydi. Dokuzuncu çocuğuydu bu. Bir süre yolun ortasında sigara içerek sohbet ettiler. Portekizli işlerinin kötü gittiğinden söz etti...

"Fildişi ihracatçısıyım ben," dedi. "Bütün bu plastikler..."

Morel düşünceli bir tavırla yanağını kaşıyarak baktı. Bir an durakladı.

"Pekâlâ," dedi sonunda, "dilerim yol boyunca Morel'le karşılaşmazsın... Seni baba yapan şeyi koparır yoksa."

Küçük Portekizli sarsılarak güldü.

"Bu güzel, güzel... Karıma söyleyeyim. Doğrusu, onunla karşılaşmaya hiç istekli değilim... Bir düşün: Bölgenin en büyük fildişi tüccarıyım ben. Her neyse, yola çıkmam gerek. İşte kartım. Nguele'ye gel, görüşelim..."

"İyi," dedi Morel. "Seni görmeye geleceğim."

"Dükkânım kasabanın dışında, yola yakın. Kolayca bulursun... Gelirsen sevinirim. İyi şanslar, yakında görüşmek üzere."

Morel Portekizli'nin ardından baktı, sonra kamyona atladı.

OTUZ BİR

Akşam saat ona doğru, Sionville'e hareket ettiler. Nehri izlediler bir süre, sonra mango ağaçları arasındaki yola saptılar. Yüksekçe bir tepede, bir kapının önünde durdular. Morel aşağı atladı. Bir varlık gibiydi gece, bir beden, hışırdayan bir canlı; terleyişini ve yakınlığını duyumsayabiliyordu insan; böceklerin korosu karanlığa coşku dolu bir soluk kataraк çarpıntılı tek bir nabız gibi atıyordu; yol sessizdi artık. Morel geceyi olanca canlılığıyla duyumsuyordu çevresinde: Çölden ve çölün ıssızlığından uzaktaydılar. Bir el dokundu omzuna: N'Dolo'ydu.

"Sizinle geliyorum."

"Tasarladığımız gibi, direksiyonun başında bekleyeceksin. Beklemekten korkuyorsan, bu çok kötü..."

Öğrenci kamyona geri döndü. Kapıya doğru ağır adımlarla yürüdü Morel. Öbürleri önceden gelmişlerdi, *makinalı* tüfeklerini koltuklarının altına kıstırmışlardı. Yalnızca evrak çantası vardı Morel'in yanında. Bahçede yarım düzine Amerikan arabası duruyordu. Planda bu yoktu.

"Lastikleri indirelim mi?"

"Şimdi değil. Daha sonra. Gitmek isteyen olursa, bırakın... İçeride bulunduğumuz sırada bütün lastikleri patlatılmış bulurlarsa, bu ortalığı ayağa kaldırmaktan başka bir işe yaramaz."

Sionville'in tek gazetesinin ve en büyük madeninin sahibi olan Challut'nun villasına yaklaşırken geniş pencerelerden gelen ışıkları gördüler. Müzik sesi duyuluyordu. Kollara ayrılan bir merdiven terasa kadar çıkıyordu; pencereler açıktı, dans eden çiftler görülüyordu. Korotoro kıpırdamadan durdu bir an, silahını kaldırdı.

"Ne güzel, değil mi?" dedi, kocaman bir gülüşle başını sallayarak.

Yaşlı Danimarkalı ciddi bir tavırla başını salladı, "İlk balomu hatırlatıyor bana," dedi, mezardan gelir gibi boğuk bir sesle.

Peer Qvist ve Inguélé'yi villanın önündeki çalılıklarda bırakıp matbaaya giden çiçekler arasındaki yolu izlediler. Matbaa, bahçenin bitiminde, bir barakadaydı. İlk olarak Morel girdi içeri. Gözlüğünün üstünde yeşil siperlik bulunan kır saçlı bir zenci rotatife doğru eğilmişti. Köşedeki masada şortlu iki zenci dama oynuyordu.

"Merhaba."

Dama oynayanlar başlarını kaldırdılar. Yüzlerinde hâlâ bir ifade yoktu. Güçlükle yutkundular. Dizgici gözlüğünün üstünden sakin bir tavırla baktı.

"Merhaba," dedi.

Öbür iki kişi, ağızları açık, gözleri sessiz bir dehşetle yuvalarından fırlamış, öylece donakalmışlardı. Biri, hamle yapacağı taşı hâlâ elinde tutuyordu. Forsythe sevimli bir gülüşle oyuna eğildi.

"Kim kazanıyor?"

Yaklaşan bir arabanın sesleri geliyordu uzaktan. Madjumba birden bahçeye doğru döndü; otomatik tüfeği ateşe hazırdı.

"Konuklar geliyor, evlât," dedi yaşlı adam. "Buraya hiçbir zaman uğramazlar."

Morel el yordamıyla çantasını açtı, bir kâğıt parçası çıkardı, hoşnut bir tavırla kâğıdı masaya bıraktı.

"Bunu ilk sayfaya basacaksın... Kolayca görülebilmesi için tam ortasına..."

Dizgici, elinde kalemi, yazıya eğildi: *"Dünya Fillerini Koruma Komitesi Bildirisi. Komitenin uyarılarına uymayan avcılar ve fildişi tüccarlarına aşağıdaki cezalar verilmiştir. Suçüstü yakalanan fil tuzakçısı Haas ile Longevielle ve Ornando adlarındaki avcılar bedenen cezalandırılmıştır. Sarkis, Duparc ve Banerjee'nin taşınmaz mülkleri ile fillerin ve suaygırlarının kesik bacaklarından vazolar, kâğıt sepetleri, şampanya kovaları ve çeşitli süs eşyaları imal eden Wagemann'ın tabakhanesi yerle bir edilmiştir. Listede bunlardan sonra yer alan, Fransız Ekvator Afrikası'ndaki avcıların 'kadın şampiyonu' Madam Challut, meydan dayağı cezasına çarptırılmıştır. Komite, olayın siyasal yönü bulunmadığını; ideolojik, öğretisel, partisel, ırksal, sınıfsal ya da milliyetçi öğelerle hiçbir ilişkisi bulunmadığını bir kez daha belirtmektedir. Komite, hiçbir ayrım gözetmeksizin, yalnızca insanlık onuruna seslenmekte ve bir başka düşüncesi olmaksızın, insanın dünyadaki en büyük ve en hantal arkadaşı olan fillerden başlayarak doğa-*

nın korunması için yeni bir uluslararası anlaşma yapılması çağırışında bulunmakta ve hangi ırktan ya da inançtan olursa olsun bütün insanların bu acil insanlık göreviyle Komite'de birleşeceğine inanmaktadır. Afrika ormanlarında ve öbür yerlerde sürüp giden hayvan katliamını önlemekten başka gayemiz yoktur. Şu anda, Bukavu'da, Afrika'nın bitki örtüsünün ve hayvan topluluğunun korunması için yeni bir konferans düzenlenirken, Komitemiz, geçmişte genel bir ilgisizlik ortamı içinde yapılan bu toplantıya dünya kamuoyunun dikkatini çekmeyi gerekli görmektedir. Komite, fillerin korunması için ilgili hükümetlerin garanti vermesi durumunda, faaliyetleine derhal son vermeyi taahhüt eder. Komite adına, imza: Morel."

Dizgici hiçbir şaşkınlık belirtisi göstermedi. Kâğıdı okurken Morel kaygıyla izlemişti onu.

"Evet, ne diyorsun? Nasıl buldun?"

"Beğendim," dedi yaşlı zenci.

Morel memnundu.

"Pekâlâ, başla bakalım."

Dizgici işe koyuldu. Dama oynayanlar hiç kıpırdamamıştı. Korotoro, yanlarına gidip dama taşlarını silahının namlusuyla savurdu. Dehşet dolu gözlerini oynattılar, boyunlarındaki ademelmaları spazma tutulmuş gibi aşağı yukarı hareket ediyordu, ter içindeydiler. Bir taburede oturup kopardığı çiçeği emen Forsythe, bir süre sonra huzursuzluk duymaya başladı.

"İçki yok mu?"

Yaşlı adam kalemini kulağının arkasına koydu.

"İsterseniz, mutfaktan bira getirebilirim."

"Ve herkesi ayağa kaldırırsın," dedi Madjumba, sertçe. "Kim düşer o tuzağa!"

Yaşlı adam duymamış gibi davrandı, sigara saran Morel'e döndü.

"Git getir," dedi Fransız, sakin bir tavırla.

"Delirdin mi sen?" diye bağırdı Madjumba. "Ya telefonları varsa?"

"Telefon var," dedi dizgici.

"Git getir," diye yineledi Morel, gözlerini kaldırmadan. "Biraz da sandviç getir."

Yaşlı adam barakadan çıktı. Forsythe, Morel'e bakarak alayla salladı başını.

"Müthiş," dedi. "İnsana gerçekten inanan birini görmek beni sevindiriyor. Yine de dostum, bazen seni hiç anlayamıyorum."

"Önemli değil," dedi Morel, gülümseyerek.

Zaman ağır ağır geçti. Madjumba'nın yüzü düşmanca bir öfkeyle asılmıştı. Başı yukarıda, kolunda otomatik tüfeği, kıpırdamadan dururken, hem mağrur hem tetikte görünüyordu. Waitari'nin bu deli Fransızı niçin desteklediğini hiçbir zaman anlayamamıştı. Cenevre'deki bir Kızılhaç toplantısında oturur gibi sakin, koltuğunun altında 'hümanist' başvurular ve bildirilerle dolu evrak çantası, sigarasını sarmaya çalışıyordu. Ama yine de, her zamanki gibi, hiç duraksamadan önderinin sözlerini dinlemişti Madjumba; sömürgecilerin kurşunları altında ölmeye hazırdı. Birkaç hafta önce, Yusuf harekât emriyle birlikte geldiğinde, N'Dolo'nun uzun açıklamaları pek de inandırıcı görünmemişti kendisine. "Yapılacak tek şey, her türlü kargaşaya sahip çıkıp bundan siyasal yönden yararlanmak olacak," diye akıcı bir dille açıklıyordu N'Dolo. "Her türlü kavgadan, karısını döven kocadan, sokak kavgalarından yararlanarak... halka partinin arkasında olduğu gösterilmeli. Halk, güçlü olduğumuza inanırsa bize katılacaktır. Bu yüzden, Morel bizim için önem taşıyor. Budalaca kampanyasını başlatmadan önce, ülke son derece sakin ve huzurluydu. Bağımsız-

lık, kabilelerin umurunda bile değil; anlamını bile bilmiyorlar; o sözcük henüz konuşmalarımızda yer almıyor. Henüz kitle olamamış ilkel yığınları uyandırmak imkânsız: Bizi anlayabilecek durumda olanların başlarındakilere, dış dünyaya, Sovyetler Birliği'ne, Birleşmiş Milletler'e, Arap Birliği'ne iyice anlatmalıyız. Fillerin bayraktan başka bir şey olmadığını, Afrika'nın gücünün ve karşı koyulmaz özgürlüğünün bir simgesi olduğunu açıklığa kavuşturmalıyız. Bu yüzden, Morel'den yararlanmak, kazandığı, ilgiyi ve ünü kendimize çevirmek çok önemli. Waitari ne yaptığını iyi biliyor..."

Madjumba bu sözlere boyun eğmiş, ama şimdi, evrensel bir sempatiyle kuşatıldığını sanan bu mutlu budalanın yanında tuzağa düşürülmüştü. Budala, evrak çantası ve dudaklarından sarkan sigarasıyla orada duruyordu. Bu tuzak yüzünden onu öldürmek geliyordu içinden. Her şey bir yana, Afrika'nın bu bölgesini yüzyıllarca yönetmiş savaşçıların kanını taşıyordu. Yaşlı dizgici, sömürgecilerin kölesiydi; hiç kuşkusuz, onları ele verecekti. Fareler gibi kıstırılacaklardı burada. Silahını hazırlayıp kapıya ve nabız gibi atan böceklerle dolu geceye doğru çevirdi; sağ olarak ele geçmemeye karar vermişti...

Çakıllı yolda yaklaşan ayak sesleri duydu. Yaşlı adam, bir tabak sandviç ve iki şişe birayla geri dönüyordu. Madjumba'ya ezici bir bakış atıp işine koyuldu.

Morel, köşede yığılı duran gazeteleri gözden geçirmeye başladı. Kendisiyle ilgili makaleleri buldukça, gazete parçasını dikkatle yırtıp katlıyor ve evrak çantasına koyuyordu. Amerikan dergilerine de çabucak gözatıp Forsythe'a uzattı:

"Bak, Jack, senden oldukça söz ediyorlar ülkede..."

Forsythe, alaycı bir tavırla omuzlarını silkti.

"Tabii, ne söylediklerini düşünebiliyorum..."

Okuduğuna inanabilmesi için, makaleyi iki kez gözden geçirmek zorunda kalmıştı; elinde dergi, umarsızca Morel'e bakarak öylece oturdu; Fransız'ın gözlerinde bulduğu sıcak, sevecen ifade, okuduklarının doğru olduğunu, ülkesinde onu gerçekten anladıklarını söylüyordu Forsythe'a.

"Böyle bir durumda insanın neler duyduğunu size anlatabilirim," diyecekti daha sonra Schölscher'e. Tutuklandıktan sonra, Lamy'deki ilk sorgulaması yapılıyordu. Bitkindi, kumların ve güneşin parıltısından hâlâ şişkin ve kıpkırmızıydı gözleri, ama kendisiyle ve dünyayla barışıktı; çayını yudumluyordu. "Birden anlaşılmanın ve bağışlanmanın ya da en azından sempatiyle ve -lanet olsun, utanmadan söyleyeceğim- acınarak tartışılmanın nasıl bir duygu uyandırdığını tam olarak anlatabilirim. Önce filleri düşündüğümü hatırlıyorum: Boş inançlara dayanan bir şükran duygusunun itkisi. 'Bunu bana filler sağladı,' diye düşündüm. Küçük, dikkatli gözlerinin alayla beni izlediğini görür gibiydim – tabii, yalnızca Morel'in gözleriydi bunlar. Gizlice beslediğim bulanık, karmaşık umudum, kendime bile hiçbir zaman itiraf etmediğim umudum gerçekleşmişti. Binbaşı Forsythe'ın, kendi deyimleriyle 'dönek'in, Morel'in doğayı koruma kampanyasına katıldığı, yüreğindeki olanca öfkeyle onun da 'hayvanların tarafına geçtiği' haberinin yarattığı heyecandan sonra, bazı gazeteciler başımdan geçenleri yeniden inceliyorlardı. Tanrım! Mesajımı doğru algılıyorlardı. Umutsuzluğumu ve utancımı -yaptığım şeyin değil, böylesine acımasız bir aldatmacaya ve şerefsizliğe kalkışabilen bir canlı türüne, acımasız yalanlara, çarpıtılmış düşüncelere, sahtekârlığa yer veren, insanı, öbür hayvan türlerinden ayırarak insan yapan temel ahlâk kurallarının her kırıntısına ihanet etmeye hazır bir canlı türüne ait olmanın utancını- anlamaya başlamışlardı. Bir 'dönek'tim, ama bu kez, tü-

müyle ve gerçekten dönektim: Kendi hatam yüzünden değil, dünyaya gelmekle ait olma şanssızlığına uğradığım canlı türünü terk etmiştim. 'Kanıt' denen şeyleri doğru kabul edip öfkemi ve utancımı haykırmak üzere radyo istasyonuna koşmakla, yalnızca insanların dürüstlüğüne ve ahlâkına aşırı inancımdan dolayı suçlu olduğumu söylüyorlardı artık: Dünyanın en seçkin kişilerinden bir bölümünün, o büyük bilim, ahlâk, dahası din adamlarının ve Nobel Ödülü kazanmış kişilerin siyasal çıkarları uğruna alçakça ve şerefsizce bir yalana katılabilecekleri ve temel şeref kavramına karşı bu kadar ilgisiz kalabilecekleri aklına gelmemişti. 'Kanıt'lara bakıp altındaki imzaları gördüğüm zaman, insanların insanlık onurunun her zerresine ihanet edebilecek kadar şerefsizlik batağına saplandığımızıhiç düşünmemiştim. Ama gerçek buydu. Kendimizle ilgili söylediğimiz bütün güzel ve soylu masallara karşın, çamurun içinde sürünüyorduk. Ne var ki, insan yirmi beş yaşındayken, bunu anlamadan önce aldanabiliyor. Artık hepimizin bildiği gibi veba aşılanmış sinekler alçakça bir yalandı; bir propaganda hilesi, siyasal bir çözümdü. Ancak, kendimize ilişkin bu küçük gerçeği keşfettiğimde artık ordudan kovulmuştum: Komünist olmak hiçbir şeyi değiştirmiyordu, hepimiz insan türüne aittik ve başka hiçbir hayvan böyle bir şeyi tasarlayamazdı. Tabii, bütün yazarlar, Morel ve fillerinin yanında yer almakla, türümü yadsıyıp amaca ulaşmak için araçları haklı kılan insanca kurnazlıkları göz ardı eden hayvanların tarafına geçmekle gösterdiğim tepkinin saflığını ve çocuksuluğunu vurguluyorlardı. Ama bu bile benim lehime oldu. Bana karşı biraz da koruyucu ve babacan bir tavır takındılar. Dahası bir ara, haklarımın geri verilmesinden söz edildi... Söylediğim gibi, bunların tümünü fillere borçlu olduğum duygusuna kapılmıştım. Morel büyük bir ilgiyle izliyordu beni; göz-

leri alaycı bir kibarlıkla doluydu. 'Senin hisse senetlerinin değeri yükselebilecek gibi görünüyor ülkende,' dedi. 'Evet, öyle görünüyor,' diyebildim."

Geceyarısına doğru üç bin gazete hazırdı. Barakadan ayrılacakları sırada, yaşlı dizgici Morel'e yaklaşıp elini uzattı.

"İyi şanslar," dedi. "Üzgünüm, yaşlı bir adam olduğum için daha fazla yardım edemiyorum size... Ama torunlarıma sizden söz edeceğim... Çok şey okudum, olup bitenleri anlıyorum."

Gazete yığınını kamyona taşıdılar. Bahçe, ağustosböceklerinin görkemli korosuyla çınlıyordu. N'Dolo direksiyonun başında, gergindi. Hareketsiz kamyonu korku dolu bir kâbusun içinde sürer gibiydi. Parıldayan bir yüzle Morel'e döndü. Duyduğu panik, böceklerin şiddetli sesleriyle ifadesini bulur gibiydi.

"Uzun sürmeyecek." dedi Morel. "Tamam, git indir lastiklerini. Bitirdik sayılır."

"Bir araba geldi... Bana hiçbir şey sormadılar, ama..."

"Biliyorum, biliyorum. Haydi, lastikleri hallet."

Bahçeye geri döndüler. Peer Qvist ile Inguélé villanın önündeydiler

Morel şapkasını geriye doğru itti. "Haydi gidiyoruz."

Parçalanmış giysiler içinde toz ve tere bulanmış, yüzleri tıraşsız, makineli tüfeklerini sımsıkı kavrayarak terasa çıkan merdivene doğru ilerlediler. Çakıl taşları gıcırdıyordu botlarının altında. Morel'in yanında yürüyen Forsythe, saraya saldırmaya hazırlanan devrimci bir çeteye benzediklerini düşünerek gülümsedi.

Silahları ellerinde, yüzyıllar boyu bir davanın savunusu için, ezici üstünlüklere karşı çıkmak üzere yürüyen bütün küçük çeteleri gözünün önüne getirerek, bu kez, diye mutlu-

lukla düşündü, bu kez – bu kez gerçekten değecek bir şey için yürünüyor: Bir ideal için değil, soylu bir yalan için değil, insanlar için değil, hayvanlar için yürünüyor.

Müzik sesi duyuluyor ve açık pencerelerin önünden dönerek geçen çiftler görülüyordu.

"*Mavi Tuna*," dedi Forsythe. "Bundan sonra en sevdiğim vals bu olacak..."

Terasa çıkıp hep birlikte camlı kapıdan içeri girdiler. Kısa bir kadın çığlığı ve kırılan bir bardak sesi duyuldu. Madjumba otomatik tüfeğinin dipçiğiyle pikabın iğnesini kaldırana dek, *Mavi Tuna* şaşkın bir sessizlik içinde çalmaya devam etti...

Beyaz ceketli ve gece elbiseli yirmi-yirmi beş kadın ve erkek, ellerinde kadehleriyle geriye çekilip kuru pastalar ve şampanya kovaları arasında donakaldılar.

Morel, ağzında sigarası, parlak avizenin altında durup çevresine bakındı.

Kanepeler ve koltuklar zebra derisiyle kaplıydı – her yer hayvan postlarıyla örtülüydü – leopar, aslan, antilop postları – duvarlar boyu görkemli fildişleri – kudu ve okapi boynuzları – gerçekten seçkin parçalar.

Beyaz eldivenli bir zenci garsonun titrek ellerle tuttuğu tepsideki kadehlerin gülünç tıngırtısından başka ses duyulmuyordu. Forsythe, garsonun yanına gidip kolunu omzuna koydu.

"Haydi, gidip telefon hatlarını keselim, ne dersin? Çok eğlenceli olur."

Konuklardan biri olan Doktor Gambier, daha sonra rahat bir koltuğa gömülüp o geceyi düşündüğünde, gördüklerini neşeyle anlatacaktı.

"Alt dudağına yapışmış sigara izmaritiyle Morel, öbürlerinin yanında ufak tefek kalıyordu. Silahsızdı, bacakları açık, öylece duruyordu. Elinde tıka basa dolu bir evrak çantası bu-

lunuyordu. Gerçekten tehlikeli görünen iki zenci vardı yanında – parmakları silahlarının tetiğindeydi. Üçüncüsü arkamızda duruyordu – eski bir fötr şapka vardı başında, avuç dolusu kuru pastayı ağzına tıkıştırmakla meşguldü. Çoğumuzun iyi tanıdığı, aksi, yaşlı eksantrik bir adam olan Peer Qvist de aralarındaydı. Sonra, üzücü bir ünü olan o Amerikalı serüvenci. Amerikan ordusundan kovulduğu söyleniyordu. Kahire'den sonra Çad'a gelmişti. Süveyş Kanalı'nda gemi batırmayı alışkanlık haline getirmiş öbür Yabancı Lejyon firarileri gibi, Mısır hesabına çalışıyor olmalıydı – böyle söylüyordu herkes. Onun için her şey büyük bir şakaydı sanki: Yakışıklı, çilli yüzü alaycı biçimde sırıtıyordu sürekli. Boynunun çevresine bir mendil dolamıştı, önü açık deri ceketinden çıplak göğsü görünüyordu. Silahını güçlü elleriyle sımsıkı kavramıştı.

"Ama en önemlisi Morel'di. Basında yer alan fotoğraflarına hiç benzemiyordu. Yine de, kim olduğu konusunda insan yanılmıyordu. Olağanüstü güzel dudakların, son nefesini verir gibi, ama coşkuyla, 'İşte Morel,' dediğini işittim. Morel, hayvan derisiyle döşenmiş koltuklara ve fildişi kaplı duvarlara baktı. Yüzü gitgide kararıyordu, siyah gözlerinde âni bir öfke belirdi. Tehlikeli görünmeye başlamıştı birden; sımsıkı kenetlenmişti dişleri; sigara izmaritini yere fırlattı, öfkeyle ezdi ve bize doğru yürüdü.

"İşte orada, karşımızda, saklandığı sanılan Oulé tepelerinden bin kilometre uzaktaydı. Kıpırdamadık: Haas'ın, Ornando'nun ve öbürlerinin başlarına gelenleri çok iyi hatırlıyorduk. Telaşlı değildim, ama elimde olmadan, büyük bir merakla bakıyordum. Aylarca, yalnızca ondan söz etmiştik, yine de var olduğuna inanmak güçtü – bir efsaneydi bizim için – içimizden çok az kişi, onun ve fillerinin, dikkatleri Oulé bölgesindeki sorunun temel kaynağı olan siyasal karga-

şadan uzaklaştırmak isteyen yöneticilerce yaratıldığına inanıyordu. 'İçimizden çok az kişi' diyordum, aralarında ben yoktum. Afrika'nın mucizelerine inanırım ben: Hâlâ beklenmedik şeylerin olabileceği ve serüvencilerinin henüz son sözlerini söylemediği bir kıtadır Afrika – serüvenciler derken, Afrika'nın altınlarının, elmaslarının, uranyum yataklarının ardında sinsice dolaşanlardan söz etmiyorum. Afrika'nın hâlâ akıl almaz mucizeler kıtası olduğuna inandım hep; şimdiyse bunu kendi gözlerimle görüyorum...

"Aklı başına gelen ilk kişi Challut oldu – denetimi kolay kolay elinden bırakmayan bir kişi için pek de şaşırtıcı değildi bu... 'Ne demek oluyor bu?' diye bağırdı. Morel dönüp baktı. 'Seninle alıp veremediğimiz yok,' dedi. 'Ancak karına söyleyecek bir çift sözümüz var: Filleri Savunma Komitesi, Fransız Ekvator Afrikası fil avı kadınlar rekorunu elinde tuttuğunu unutmuyor. Bildiğim kadarıyla, yüz hayvan öldürüldü...' Dizginlenemeyen bir öfkeyle titredi sesi. Evrak çantasını ağır ağır açıp bir kâğıt çıkardı ve o inanılmaz belgeyi yüksek sesle okudu – biliyorsunuz, ertesi sabah Challut'nün kendi gazetesinde yayınlandığını göreceğimiz yazıydı bu...

"Heyecan yaratan bir etki uyandırdığını söylemeliyim. 'Madam Challut, Fransız Ekvator Afrikası'nda büyükbaş hayvan avı kadınlar şampiyonu olarak, halkın huzurunda falaka cezasına çarptırılmıştır,' diyen paragrafa geldiğinde, bütün gözler büyük bir şaşkınlıkla ev sahibesine döndü. Rengi uçmuştu. Kendisini tanırsınız: Kırk yaşlarında, ufak tefek, enerjik, sesinde ve davranışlarındaki belli belirsiz erkeksi tavra karşın, oldukça güzel bir kadındır. Bu tür bir olayla karşı karşıya gelecek son kişiydi. Kocasının kolunu yakaladı. 'Buna izin vermeyeceksin, değil mi?' diye bağırdı. Bildiğim kadarıyla, ilk kez birinden yardım ve koruma istiyordu..."

Challut ileri doğru bir adım attı. Güçlü bir adamdı. Giydiği beyaz cekete karşın, kaba bir görünümü vardı. Kuzey Fransa'nın eski madencilerindendi, sonradan altın arayıcısı olmuştu. Büyük bir inançla, "Kendi kendini yaratan kişiyim ben" diye yinelemeyi severdi.. Başını öne eğdi, yaralanan onurunun derinliklerinden gelen sesi boğuktu. "Böyle bir şey yaparsan, ne pahasına olursa olsun, derini yüzerim, Morel," dedi usulca. "Arkanda neyin olduğunu biliyorum. Biliyorum o hikâyeyi. Filler, diyorsunuz siz... Av silahlarına ve avlanma ruhsatının karşılığını ödeyecek güce yalnızca Avrupalılar sahip. Afrika'nın doğal zenginliklerini sömüren ve tüketen kişiler olduğumuzu söylüyorsun. Buraya geldiğimden beri duyarım bu hikâyeyi. Ama Afrika'nın doğal zenginlikleri yeterince sömürülmüyor gerçekte; biz olmasaydık hiç sömürülmeyecek, öylece bilinmeden kalacaktı... Biz sömürgeciler olmasaydık -bu addan utanç duymuyorum- tek bir maden damarı bile bulunmayacaktı ve nüfus yirmi yıl içinde iki kat artmayacaktı. Buraya ilk geldiğimde yalnızca frengi, cüzam ve uyku hastalığı buldum: Halkımı iyileştirdim, besledim, giydirdim, onlara iş ve ev sağladım ve istek verdim – bizim yaptıklarımızı yapma isteği. Afrika'nın mayasında benim gibi kişiler vardır. Sen ve senin gibiler, 'Afrika'nın doğal kaynaklarının utanmazca sömürüsü' olarak adlandırıyorsunuz bunu; bense, herkes için, ama öncelikle Afrikalılar için yeni bir Afrika'nın kurulması diyorum. Yüzyılın başlarında buraya geldiğimizde ardına düştüğümüz ilk şey fildişi olduğundan ve modern silahlarla avlanabilen ilk kişiler olduğumuzdan, fil avcılığını Afrika'nın doğal kaynaklarının kapitalist sömürüsünün simgesi olarak kullanmayı düşündünüz... Evet, bunların hepsini komünist basında okudum. Ama onların yardımına gerek duymuyordum. Zaten anlamıştım bunu."

"Hımm," dedi Morel.

Hoşnut görünümünden bu yorumu ilginç bulduğu anlaşılıyordu. Daha sonra, Peer Qvist'e, "İyi bir yorumdu," diyecekti. "Bunu hiç düşünmemiştim. Bütün bunları kendi kendine bulmuş Challut, geğirir gibi doğallıkla ve kolayca bulmuş. Böyle işte, yarası olan gocunur... Bu adamların sabit fikirliliği gerçekten gülünç. İnsan, yalnızca onlardan ve yöntemlerinden bıkmış olabilir; bir başka birlikteliği arıyor olabilir: Bunu kafaları almıyor bir türlü. İnanamıyorlar. Mutlaka bir hile olması gerek bunun ardında, bir dalavere, siyasal bir şeyler, onların anlayabileceği bir şeyler. Kendi kokularına öyle alışmışlar ki, birisi temiz hava solumak, daha farklı, daha önemli, tehdit altında bulunan bir şeylere, ne pahasına olursa olsun, savunulması gereken bir şeylere yönelmek istediğinde, bunu anlayamıyorlar. Burunlarının ucunu göremiyorlar bir türlü..." Ateşin yanında oturdukları sırada, içtenlikle ve sakin bir tavırla söylemişti bunları. Peer Qvist'in sabrı tükenmek üzereydi. Varlığı ve insan düşmanlığıyla zamanını boşuna harcadığını, onun gerçekte ne için direndiğini bildiğini söylemek üzere ağzını açtığında Morel'in dikkatli, alaycı bakışlarıyla karşılaştı. Dünyanın ve yaşayan güzelliklerin yaşlı bekçisi, dişlerinin arasında okkalı bir İskandinav küfürü, battaniyesinin altında kıvrılıp gülümseyen Fransız'a sırtını döndü.

"Neler döndüğü konusunda haklıyım, değil mi?" diye bağırdı Challut. "Güzel. Öyleyse çıkın gidin. Ama kanının saçının teline dokunacak olursanız..."

Alaycı, kaba bir ifade belirmişti Morel'in yüzünde. Nefis bir şakanın ağır ağır tadını çıkarıyor gibiydi.

"Dokunulacak olan şey saçı değil," dedi. "Ama dersini alacak. Yanlış anlaşılmaya yol açmaması için, bu işi aramızdaki en yaşlı kişi yapacak."

Danimarkalı'ya işaret verdi. Peer Qvist, "Dokunmayın bana!" diye çığlık atan Madam Challut'ye doğru soğukkanlılıkla ilerledi.

"Challut'nün suskun öfkesine -üç makinalı tüfek ona doğru yönelmişti- ve karısının çığlıklarına gülmemek imkânsızdı," diyecekti daha sonra Doktor Gambier. "Peer Qvist pek de gönülsüz görünmüyordu. Ancak, tanıdığım en yaşlı insanlardan biri olduğundan, gri sakalı ve sert yüz ifadesi olayı skandal havasından çıkarıyordu. Yaşlı adamın tokatları altında çıplak kıçını sallayan Annette Challut'nün görünümü unutulur gibi değildi. Kaldı ki, buna hiç de lâyık olmadığı söylenemezdi. Küçük Madam Challut olayı abartıyordu biraz. Ne derseniz deyin; en büyük zevki filleri öldürmek olan bir kadında hastalıklı bir yan var demektir. Her şey bir yana, doyum sağlamanın ya da kendini avutmanın başka yolları vardır. Bir doktor olarak, böyle bir ruhsal duruma saldırıda bulunacak değilim, ne var ki, o dev yapılı erkeklerden sanki öc alır gibi davranıyordu... Her neyse, bunu hak ettiğini düşünen yalnızca ben değildim. Yaşlı İskandinavyalının görevini yerine getirmede gösterdiği ağırbaşlılık, Madam Challut'nün yararlı bir ders aldığı izlenimini daha da güçlendiriyordu. Evet, hakkında pek çok şey söylenmesine karşın, Morel'in içtenliğine inanıyorum ben; bildiğiniz gibi, profesyonel avcılar bile safariye karşı duydukları tiksintiyi gizlemiyorlar artık."

Villadan ayrılışları şurasında, Challut'nün silueti elinde silahıyla terasta, pencerenin ışığı önünde belirmişti... Morel sigara izmaritini omzunun üstünden fırlatırken, Madjumba silahını doğrulttu.

"Kimden yanasınız siz, Mösyö Morel?" diye bağırdı. "Bizden mi, onlardan mı?"

"İnsanın yanında yer alacağı başkaları da var, dostum," dedi Morel, neşeyle. "Bildiğiniz gibi, fillerden yanayım ben. Sinirlerine hakim olmayı öğrenmen gerek. Patron sen olduğun zaman, kendi halkından ya da öbürlerinden dilediğin kadar insanı öldürebilirsin. Şu anda, burada sorumlu olan benim."

Kamyona atladılar. N'Dolo aracı son hızla sürüyordu.

"Daha yavaş. Aceleye gerek yok... İyi bir başlangıç yaptık. Lastikleri patlattın mı?"

"Evet."

Sabah saat beşte çarşıya inen hizmetçi çocukların alması için, gazete yığınlarını otelin kapısına bıraktılar.

El fenerlerinin ışığında, yolun ortasında kolunu kaldırmış duran bir siluet gördüklerinde, Sionville'in yaklaşık iki kilometre doğusunda nehir boyunca uzanan, kalas, oluklu sac ve katranlı mukavvadan yapılma gecekondu mahallesinde ilerliyorlardı.

Oulé kabilesinden, boyu iki metreyi bulan biriydi bu. Bir değneğe dayanmıştı. Siyah takım elbise giymiş ve sert yakalık takmıştı. Başında mantarlı kolonyal şapka, ayağında beyaz bez ayakkabılar vardı. Ardında, rüzgârın taşıdığı toz bulutunda yarı yarıya gizlenen iki ya da üç kıpırtısız siluet duruyordu. N'Dolo sertçe bastı frene. Adam ilerledi.

"Selâm, yoldaşlar," dedi. "Biz de kaygılanmaya başlamıştık. Kadromuzu işçiler arasına dağıtmaya zamanımız olmadı; ama bunun yapılacağından emin olabilirsiniz. Yoldaşlar, izin verirseniz sizi kutlamak istiyorum. Güzel bir buluş bu. Marksist eğitim görmemiş cahil yoldaşlar bile fillerin ne anlama geldiğini açıkladığımızda anladılar. Savaş kışkırtıcıları, sömürgeciler ve bunların dalkavukları da, evlerinin duvarlarına tebeşirle yazılı *'kamoun'* -fil- sözcüğünü gördüklerinde

ne olduğunu anladılar. Bunu anlamalarının kanıtı, polislerin bu sözcükleri hemen silmeye başlaması oldu. Parti elinden geldiğince sizi destekleyecek. Güzel bir siyasal slogan bu, yoldaşlar; bundan en iyi ne biçimde yararlanacağımızı öğreneceğiz." Birden yumruğunu havaya kaldırdı. "*Kamoun!*"

"*Kamoun!*" dedi Morel, yumruğunu mecburen kaldırırken.

Korotoro son gazete paketini de adamın ayaklarına doğru fırlattı ve onu böylece, değneğine dayanmış, yumrukları sıkılı sonsuz bir siluet olarak Afrika gecesinde bıraktılar.

Morel bu yanlış anlamadan canı sıkılmış gibi görünmüyordu.

Fillerin korunması, insancıl bir düşünce, bir ahlâk, bir hoşgörü sorunu, ne pahasına olursa olsun korunması gereken bir özgürlük payı olduğu sürece, kampanyasının hükümetlerle hiçbir ilişkisi olmayacaktı. Ancak, bu kampanya bir siyasal slogana dönüştüğünde tehlikeli olabilir ve yöneticiler bir şeyler yapmak zorunda kalabilirlerdi: Olayın bu yöne sapmasına, başkalarınca sömürülmesine izin veremezlerdi; kendilerine karşı çevrilmesine omuzlarını silkerek ilgisiz kalamazlardı. Bunu etkisiz kılmak için bir şeyler yapmak zorundaydılar. Yapılacak en iyi şey Afrika hayvan topluluğunun korunmasından etkin ve gerçekçi yararlar sağlamak, fil avını olanca çirkinliğiyle yasaklamak, tehlike altında bulunan devlere ihtiyaç duydukları dostluğu ve korunma güvencesini vermekti. Hükümet yetkilileri arasında bulunan akıllı strateji uzmanlarının bunu titizlikle sağlayacağına inanıyordu – zaten istediği de buydu. Tütün kesesini ve sigara kâğıdını çıkardı; kamyonun sarsıntılarına ve karanlığa karşın, el yordamıyla sigara sarıp yaktı.

"Niçin gülüyorsun?" diye sordu Forsythe.

Kibrit söndü.

OTUZ İKİ

Gün ağarıyordu. Tepeler doğudan bulundukları yere doğru yaklaşmaya başlamışlardı: Konuşmalarını dinlemek için, çok uzaklardan kalkıp gece boyu yolculuk yapmışlar gibi geldi Saint-Denis'ye. Arkadaşının yüzü gölgelerden sıyrılıyordu; uykusuz bir gecenin izlerinin, yaşlılık çizgileri arasında gizlenmişcesine, kolayca görünmediği bir yüzdü bu.

"Gece bitti. Bizse zamanımızın çoğunu, konuşmaktan çok, sessiz hatıralar arasmda dolaşmakla geçirdik. Bu garip serüveni zaten biliyor gibi görünüyorsunuz. Tasarladığınız gibi, sabahleyin kazılarınıza dönmek için yola çıktığınızda, sizi bu tepelere neyin getirdiğini hiçbir zaman öğrenemeye-

ceğim. Morel ve Minna'ya ilişkin olarak, milyonlarca yıl öncenin insanlarının ne olduğunu gösteren izleri ve kalıntıları toplamak için taş parçaları üzerine kafa yorarak geçirdiğiniz kırk yıl süresince öğrenemediğiniz şeyi söyleyecek durumda değilim. O insanların en ilkel silahları bile, tarih öncesi çağlardan beri yazgılarını yenmek için sürdürdükleri mücadeleyi ve cesaretlerini gösteriyor. Cesaret: Kuşkusuz, Morel ve arkadaşları için söylenecek tek söz bu – başlangıçtan beri kabullenmeye zorlandığımız acımasız yasaya karşı bir başkaldırı. İlk insanın ellerinde biçimlenen taş silahların kalıntıları üzerine kafa yormak; jeolojik geçmişin derinliklerinden yükselen o yiğitlik ezgisini, insan çabasının ve cesaretinin o görkemli destanını, Morel ve arkadaşlarının yalnızca bir sayfa daha ekledikleri insan onuru düşlerini işitmek yeterlidir sanırım.

"Ama belki de, buraya gelip beni görmeniz için yalnızca bir bahanedir bu; yalnızca birisiyle birlikte olma ihtiyacı duydunuz belki de. Bu bakımdan, hiçbir sorununuz olmamalı, Peder. İçinizdeki boşluğu doldurmak için filleri yardıma çağırmak, kuşkusuz aklınıza gelmemiştir. Ama yine de, insan çabasının yeni bir öyküsünü -Morel ve o kızın, o Alman kızın öyküsünü- dinlemek için yaklaşık yedi yüz kilometrelik bir yol katettinizse, hiçbir hayvanın dışlanmaması gereken o korunma ihtiyacını ani bir sancıyla duymuş olmanızdır belki de sebep – belki de, mağaralardaki ilk büyü törenlerinden katedrallerimize dek, bu korunma ihtiyacı yüzünden dua edenlerin, çok ender olarak doyurucu bir sonuç almış olmalarıdır sebep – doğanın savunusunu kendi eline geçirmek için cesurca mücadele veren kişilere pek de düşmanca bakmıyorsunuz belki de. Morel'in açıklanışı ancak böyledir, bence; cesareti, sabrı, uzlaşmayı reddeden tutumu

ancak böyle açıklanabilir. Hiçbir hayvanın korumasız kalmaması gerektiğini Berlin yıkıntıları arasında anlayan ve yalnızca kendini koruma içgüdüsüyle Morel'i izleyen o kız ancak böyle açıklanabilir.

"Bu tepelerin ve Afrika'nın son sürülerinin bekçiliğine hükümetçe atandığımdan beri, beni hiç yalnız bırakmadılar. Ben de Morel'e katılmışım gibi geliyor bazen. Morel'in artık var olmadığı, siyasal sebeplerle arkadaşlarından biri tarafından öldürüldüğü söyleniyor sık sık. Tek sözcüğüne bile inanmıyorum bunun. Öyle ya da böyle, kimse hiçbir şey kanıtlayacak durumda değil. Kaldı ki şahsen, onun bu tepelerde hâlâ var olduğuna inanıyorum. Çok dostu vardı ve sonunda onu çevreleyen koruyucu bir hoşgörü perdesinin gerisinde kaldı. Yenildiğine inanmak çok güç. Bu yüzden, hayvanları koruma kampanyasını yeniden başlatmak için hazırlık yapmak üzere bir yerlerde saklanıyor gibi geliyor bana. Kısacası, son sözünü henüz söylemedi.

"Uykusuz gecelerimde, içinden yazıya geçirilmiş umutlarının taşdığı o gülünç evrak çantasıyla beni ziyarete geliyor. Bu tepelerde karşılaşılacağı beklenmeyen Paris aksanıyla, 'Köpekler artık yetmiyor,' diyor alaycı bir tavırla. 'İnsanlar ölesiye yalnız. Bir başka birlikteliğe, daha büyük, daha dayanıklı her şeyi gerçekten karşılayabilecek bir şeye ihtiyaç duyuyorlar. Köpekler yetmiyor artık; o boşluğu doldurabilmek için filler gerekli.'

"Ve çarşıda, tüccarların meraklı bakışları altında sonsuza dek yürüyen Schölscher: Koltuğunun altına sıkıştırdığı bastonu, gök mavisi kepi ve beyaz giysisiyle o seçkin siluet – yüzünde, ihtiyaç duyduğu dostluğu bulmuş olmaktan kaynaklanan huzurun dingin ifadesi var. Artık, Chauvigny'de bir

Trapist* manastırında yaşıyor Schölscher. Çad Oteli'nin terasında, aldığı karara ilişkin -gerçek sebep dışında- pek çok yorum yapıldı. Deve Birliklerimizin çoğu subayı gibi çöllerde geçen uzun yıllar boyunca İslamiyetle olan yakın ilişkisi, ıssız çöl toprakları ve bu topraklarda yaşayanlarla, sımsıcak kumlar ve Afrika'ya olan sımsıcak inancıyla ağır ağır biçimlenen o kararda rol oynamıştı. Düşen yaprakların ve tutkulu insanların, dünyanın başka yerlerinden çok daha çabuk geriye döndüğü bir topraktır Afrika. Dönüşümlerin, geçici konaklamaların, kısa süreli molaların toprağıdır. Üstünde derme çatma kurulu köyler her an hareket etmeye hazır gibidir. Burada hepimize insanın önemsizliği öğretildi. Schölscher buna karşı başkalarından daha duyarlıydı: Hepsi bu.

"Evet, kimi zaman küçücük bir şey, olağanüstü parlak bir gece ya da müthiş bir yalnızlık ânı onları görmeme ve sözlerini duymama yetiyor. Minna duruşma sırasında Morel'e aşk yüzünden katılıp katılmadığı sorulduğunda yaptığı gibi, o inatçı tavrıyla başım sallayarak karşısındakileri inandırmak istercesine üst üste yineliyor: 'Kendiliğimden gittim oraya. Hayvanları korumasına yardımcı olmak istiyordum. Ve Berlinli birinin onunla birlikte olmasını istiyordum...'"

Saint-Denis acı acı gülümsedi.

"Sonuç olarak, Peder, yaptıkları gösteriyi anlamak için çok zeki olmak gerekmiyor: Acı çekmiş olmak yeter. Minna çok zeki değildi, eğitim de görmemişti – yine de, çözümsüz bir ifade vardı yüzünde – orada, iki polis memurunun arasında, etekleri dizlerinin üstünde, bacak bacak üstüne atmış otururken bazen umutsuz bir alayla sarı saçlarını savurarak ne demek istediğini anlayamayan yargıçlara – ama kendisi,

*) Merkezi Trappe'da olan Citeaux tarikatı rahibine verilen ad. (ç.n.)

bütün bunların ne anlama geldiğini anlıyordu; çok acı çekmişti, anlıyordu. Başlangıçta yargıçlar ona yardımcı olmaya çalışmışlardı. Özellikle benim tanıklığımdan sonra, onu tatlı dille ikna etmeye çalıştılar: Benimle anlaşarak gittiğini, Morel'e silah ve cephane götürmüşse bunu yalnızca onun güvenini kazanmak için yapmış olabileceğini, ancak asıl amacının onu çılgın mücadelesinden vazgeçirip teslim olmaya razı etmek olduğunu söylemiştim. Ama kendisine uzanan bu eli öfkeyle bir yana itti. 'Hayvanları korumasına yardımcı olmak için bir şeyler yapmak istedim,' deyip durdu. Sonuç olarak, altı ay hapis cezasına çarptırıldı. Duruşmanın sonuna dek, Morel'e âşık olduğunu reddetti – kendisinden bir şey çalınıyormuşcasına, başarısının önemi böylelikle indirgeniyormuşcasma kızgındı. Mahkemenin deyimiyle, 'Morel'le arasında cinsel ilişki' bulunduğunu gösteren kanıtlar karşısında bile yalnızca omuzlarını silkip sakin sakin yineledi: 'Söyledim size; ona yardım etmek istiyordum.'

"Ve Peer Qvist; yaşlı nöbetçi -kendi deyimiyle, 'Tanrı'nın evinin gece bekçisi'- İncil'i elleri arasında sımsıkı tutmuş, Tanrı'nın yeryüzüne ve insan ruhunun derinliklerine diktiği köklerin -insan ruhunu bir önsezi, bir özlem, bir amaç gibi, adalete, onura, özgürlüğe ve sevgiye duyulan bir tutku gibi sımsıkı kavrayan köklerin- sonsuz çeşitliliğini savunmayı sürdürmeye kararlı olduğunu bir kez daha mahkemede yineliyordu.

"Şu tepelerde sık sık görünür bana; taş gibi durgun ama yabanıl yüzü, gözkapaklarının ağırlığıyla neredeyse kapanmış soluk gözleriyle yıldızlar altında bir yalnız nöbetçi...

"Ve insanın doğasının tiksintiyle yadsınması yerine korunması gerektiğini anlayan Forsythe: Hapishaneden çıkıp Amerika'ya döndüğünde bağışlandığını ve yeniden kabul

edildiğini okudum gazetelerde – doğayı koruma kampanyasını ateşli bir biçimde sürdürüyormuş kendi ülkesinde.

"Ve duruşmadan sonra, elleri kelepçeli olarak kamyona götürülen Habib: Kaptan kepi bir kulağına doğru eğilmişti ve hâlâ neşeliydi. Arada bir polislere göz atıyordu. Dikkat çekecek kadar güçlü ve yakışıklı bir genç adamdı, duruşma süresince kendi kendine son derece eğlenmiş, hiçbir konuşmayı kaçırmamış, bu 'böcek-insanlar'ın kendisine çok uygun gelen bir konumdan kurtulmak için gösterdikleri çabalardan büyülenmiş gibiydi. Giderken, güven dolu bir gülüşle bana seslendi: 'Yolculuğum henüz bitmedi!' Haklıydı: Duala'ya götürülürken, yanındaki bekçinin yardımıyla kaçmayı başardı. Şu sıralarda Doğu Akdeniz'de, eskiden söylediği gibi, 'halkların ve genelde insan ruhunun yüksek amaçlarına hizmet etmek için' silâh kaçakçılığıyla uğraştığı söyleniyor. Onu hep ilginç bulmuşumdur – sürekli rahattı.

"Orsini'yi unutmayalım..."

Saint-Denis bir an durdu ve dönüp şimdi çok yakın, çok genç ve şafağın taptaze ışıltılarına karşı duyarlı gibi görünen tepelere baktı. Ortalık, Cizvit'in uzun beyaz parmaklarında ağır ağır çevirdiği tespih tanelerini görmesine yetecek kadar aydınlıktı. Bunun sabah duası olduğunu düşündü ve bozmamak için sustu. Ama Cizvit, bakışını görmüştü, konuşmasını sürdürmesini isteyen bir gülümseyişle döndü: Mesleğinin küçük alışkanlıklarından uzun süre önce vazgeçmişti, yine de tespih taneleri parmaklarını oyalıyor ve daha az sigara içmesine yardımcı oluyordu.

"Orsini'yi unutmayalım: Unutursak bizi hiçbir zaman bağışlamayacaktır. Bütün hayatı kendi önemsizliğine uzun bir karşı çıkıştan ibaretti: Bu kadar hayvanı -hayvanların en güçlülerini ve en güzellerini- öldürmesinin bundan kay-

naklandığma inanıyorum. Kendi payına düşen filleri, aslanları ve gergedanları öldürmek için düzenli olarak Afrika'ya gelen bir yazar, sırrını söylemişti bir gün. Bu ihtiyacın nereden kaynaklandığını sorduğumda, içtenlikle davranacak kadar sarhoş olmalıydı: 'Ömrüm boyunca korkudan yarı ölü gibi yaşadım. Yaşama korkusu, ölüm korkusu, hastalık korkusu, iktidarsızlık korkusu, sonunda kaçınılmaz olan fiziksel düşkünlük korkusu. Korkularım dayanılmaz boyutlara ulaşınca Afrika'ya geliyorum. Saldırıya geçen bir gergedanda, çalılıklardan çıkıp ağır ağır karşıma dikilen bir aslanda, bana doğru yönelen bir filde yoğunlaşıyor korkularım. Ancak o zaman somut bir nesneye, kişinin öldürebileceği bir şeye dönüşüyor. Ateş ediyor ve bir süre kurtuluyorum. Ani ölümüyle birlikte, birikmiş dehşetimi de alıp götürüyor hayvan – birkaç saatliğine kurtuluyorum, huzura kavuşuyorum. Altmcı haftanın sonunda, gerçek bir tedaviye dönüşüyor bu...' Orsini'de de böyle bir saplantı vardı bence – ama her şeyden önce, onunki, Orsini olmanın küçüklüğüne ve yetersizliğine, insan olmanın küçüklüğüne ve yetersizliğine karşı şiddetli bir protestoydu. Bu aşağılık duygusunu bastırmak için bir sürü fil ve aslan öldürmesi gerekiyordu.

"Evet, Orsini'yi unutmayalım: Bu büyük bir hata olur. Bu öykünün çevresinde sinsi sinsi dolaştığını, acı çeken bir ruh gibi içine girmeye çalıştığını, kendisine ilgi gösterilmemesini protesto ettiğini, ayağa kalkıp sesini duyurmaya çalıştığını duyumsuyorum. Sionville baskınından sonra, Çad Oteli'nin terasında Orsini'yi görenler 'olanları hazmetmeye değil', meydan okumaya niyetli olduğunu sezebiliyorlardı. Tavırları tümüyle değişmişti. Sesi çıkmıyordu artık, kimseyle konuşmuyordu, beyaz giysileri içinde başını dik tutarak sessiz

bir hakaret ve horgörü anıtı gibi masasında oturuyordu. Kimse bir şey sormaya ya da omzuna dokunmaya cesaret edemiyordu artık: Bir tapınmayı, suskun bir nefretle tapınmayı yarıda bıraktığı izlenimine kapılıyordu insan.

"Kafasında, o düzgün panama şapkasının altında, ne dolaştığını sonra öğrenecektik – 'bazı mecburi önlemleri tartışmak üzere çok gizli bir toplantı' çağrısı yaptıktan sonra.

"Bu gizemli davetiyeyi Fransız Ekvator Afrikası'nın önde gelen avcılarına göndermişti. İçlerinden bazıları toplantıya geldiler: Geldiler, çünkü Orsini'ye güvenmiyor ve kafasından geçenleri tam olarak anlamadan kendi adlarını kullanarak hareket etmesini istemiyorlardı. Böylece, Orsini'nin Afrika'ya ilişkin her türlü nesneden arınmış, iyi cins Avrupa malı mobilyalarla döşeli -duvarlarını 'iğrenç' hayvanlarla kaplayan kişilerden değildi o- evinde toplandılar. Konuklarını sessizlik içinde karşıladı; gözlerinin içine bakmadan, gizemli bir tavırla ellerini sıktı. Sonra, hizmetçi delikanlıları uzaklaştırarak kapıları kapadı: Bir suikast toplantısıydı sanki; herkes bu duyguya kapılmıştı.

"Önde gelen profesyonel avcılarımızın bir bölümü oradaydı. Kuzey Kamerun'da karıları ve çocuklarıyla yaşayan ve Fort Lamy'e çok seyrek gelen Huette kardeşler; Birinci Dünya Savaşı'nda bir kolunu yitiren, ama iki kollu insanlara sakat oldukları izlenimini veren, kısa kesilmiş kızıl kır saçlı, altın dişli, giysisinin bir kolunu cebine sokan Bonnet; gangsterlerin ve pezevenklerin dünyası sayılan Fontaine caddesinden, Libya çölünde Rommel'e karşı faaliyet yürüten Popski'nin 'özel ordu'suna kadar uzanan karmaşık hayatında, büyükbaş hayvan avcılığının yalnızca bir bölüm olarak yer aldığı Gauders; Huette kardeşlerin büyüğüyle birlikte, profes-

yonel fildişi avcılığının serbest olduğu zamanları hâlâ hatırlayan uzun boylu, zayıf, çökük avurtlu Goyé.

"Orsini birinden öbürüne geçerek kadehlerini doldurdu. Sonra ayağa kalktı; bir an sessizce yüzlerine baktı. Bazı durumlarda bildik yasal yöntemler yetersiz kalıyordu, kişi adaleti kendi eliyle sağlayabilmeliydi. Açıklamaya gerek yoktu: Yeterli bilgiye sahiptiler. Fransız Ekvator Afrikası'na son altı ay içinde tek bir turist bile safari için gelmemişti. Onları suçlayamazlardı; salt avlanma zevki uğruna hayatlarını tehlikeye atamazlardı. Basın, Morel'in etkinliklerini utanç verici biçimde sömürmüş ve bu kampanya, avcılığın temel ilkelerini tehdit eden boyutlara ulaşmıştı. Kısacası, en güzel ve en soylu uğraşılardan biri olan meslekleri gözden düşme tehlikesi içindeydi. Bunun sebebi, bazı politikacıların Morel ve Waitari'yle gizlice anlaşmaları ve onlar gibi, fillerin öldürülmesini, Afrika'nın doğal kaynaklarının beyazlar tarafından sömürüsünün simgesine dönüştüren Arap Birliği'ne hizmet etmeleriydi. Artık buna bir son vermek gerekiyordu ve bunu yapmanın tek bir yolu vardı: Morel'i deliğinden çıkarmak. Önerisi buydu...

"Konuklar sessizce dinlediler. İlk konuşan Bonnet oldu:

"'Hayır, ben yokum,' dedi kısaca.

"Öbürleri sıkıntılı bir suskunlukla Orsini'ye baktılar...

"'Dinleyin,' diye homurdandı Goyé. 'Morel'i elime geçirseydim duman ederdim. Ama fillerin ne günahı var... Özünde haklı adam: Çok sayıda fil katledildi. Turistlere fotoğraf makinasıyla avlanmaları söylenebilir...'

"Gauders purosunu emdi. Kırışık gözlerinde alaycı bir ifadeyle Orsini'ye baktı. Huette kardeşlerin üçü de öylece sessiz ve ilgisiz oturuyorlardı. Orsini'nin rengi uçmuştu.

"'Morel'i başka hiçbir biçimde ele geçiremezsiniz,' dedi öfkeden titreyen bir sesle. 'Saklandığı delikten çıkarmanın

tek yolu, çalılıklara dalıp onu öfkeden çıldırtacak ve yardımlarına koşacak kadar çok sayıda fil öldürmek. Bunun yasalara aykırı olduğunu biliyorum; ancak, yasaların çaresiz kaldığı durumlar oluyor bazen; o zaman adaleti kendi eliyle sağlamak zorunda kalıyor insan...'

"Gauders purosunu ağzından çıkardı:

"'Yani, ona kartvizitini mi göndermeyi öneriyorsun?'

"'İstersen öyle de diyebiliriz.'

"'Ad yazmak için iyi bir yöntem.'

"Evden ilk olarak Bonnet ayrıldı. Onu, akşam süresince hiç ağzını açmayan Huette kardeşler izledi. Gauders ve Goyé ayağa kalktılar.

"'Pekâlâ, demek böyle düşünüyorsunuz; o halde, ben tek başıma giderim,' diye parladı Orsini. 'Para cezasından mı korkuyorsunuz? Challut sizin yerinize zevkle öderdi o cezayı.'

"'Bak kardeşim,' dedi Gauders. 'Bu berbat hayatım boyunca çok hayvan öldürdüm. Yanlış hatırlamıyorsam, insan da öldürdüm... Belleğim pek güçlü değil. Morel'le görülecek hesabın varsa, git öldür onu; ama belden aşağısına vurmaya çalışma... Her oyunun kuralı vardır. Benden sana öğüt: Bırak onu. Yoksa, yarardan çok zarar vereceksin bize... Morel yakında unutulacak. Geçip gidecek. İnsanlar çabucak geçip gider...'

"'Tek başıma gideceğim,' diye yineledi Orsini. 'Kendi bildiğim gibi yapacağım.'

"Ve öyle yaptı.

"Orsini'nin savanda görkemli ilerleyişinin haberi Fort Lamy'e on gün sonra ulaştı. Bölgemde çıkan her olayda olduğu gibi, Orsini'nin yiğitliğine derhal son vermem istendi. Onu bulmak güç değildi: Bulunduğu yeri belli etmek için elinden geleni yapıyordu. Köylerdeki davullar ilerleyişini duyuruyor; her aşamada etseverlerce görkemli bir biçimde

karşılanıyordu. Orsini, dişi, erkek ya da yavru diye hiçbir ayrım gözetmeden, gördüğü her fili öldürerek Yatta'ya doğru ilerliyordu. Morel'e ulaşmakla kazanacağı üne güveniyordu. Kısacası, Gauders'in söylediği gibi, kartvizitini gönderiyordu Morel'e. Doğal alan olarak ayrılmış topraklara bile aldırmıyordu. Geçtiği köylerden iyi nişancılar toplamıştı; bütün ülke onu, yalnızca onu konuşuyordu. Bir halk kahramanı oluvermişti; yiyecek et sağlayan biri, bir baba, iyi ve cömert bir insan, Tanrı'nın bir lütfu – birkaç gün içinde olağanüstü zaferi inanılmaz boyutlara ulaşmıştı. Onu bu zafer yürüyüşü sırasında görenler -Oussa'daki Rodriguez onunla tartışmaya kalkışmıştı- esriklik içinde, neredeyse bir düş gibi, zaferden sarhoş, avurtlarının kirli bir sakalla örtülü olduğunu söylediler. Şafak sökünceye kadar şerefine dans edilen köylerde, dudaklarında bir üstünlük gülümseyişiyle hiç uyumadan sabahladığını; kuraklığın, kalan birkaç su birikintisine sürüklediği filleri izlemek için geceyarısmdan sonra yola koyulduğunu anlattılar: Gerçekten de, bu tarihsel devlerle görülecek kişisel bir hesabı vardı sanki. Ve sesinin en yüksek perdesiyle Morel'i çağırıyordu.

"Orsini'nin Fort Lamy'den ayrılışından dört gün sonra, sabah saat yedide, onun son konaklama yerine öğleden sonra varmayı umduğum sırada -yağmur, uzun süren gecikmesini benzersiz bir şiddetle dengelemeye çalışarak, bir önceki akşam başlamıştı- önümde uzanan yolda, sararmış otlar arasında ilerlemeye çalışan garip bir grup gördüm. Fark ettiğim ilk şey, bildik bir siluetti -Peder Fargue'nin beyaz kolonyel şapkası ve eski cüppesi-, ardında, sedye taşıyan iki kişiyle, sopaya geçirilmiş, hâlâ kanları damlayan et parçalarını yüklenmiş bir grup zenci vardı. Fargue hiç konuşmadan elimi sıktı ve sedyeyi işaret etti. Çıkık elmacık kemikle-

rine doğru uzanan sakalıyla Orsini'yi hemen tanıdım: Gözlerindeki müthiş acı durumu açıklıyordu. Battaniyeyi bir an kaldırıp bıraktım.

"Fargue, yanımda morfin olup olmadığını sordu. Ne var ki, ilaç çantamı yirmi kilometre ötede, jipte bırakmıştım. 'Daha çok acı çekecek hali kalmamış,' diye homurdandı Fargue. 'Filler tarafından ezildiğinden bu yana hemen hemen yirmi saat geçmiş. Hayata böylesine sarılan kimse görmedim.'

"'Nasıl olmuş?' diye sordum, Bir şeyler söylemiş olmak için sormuştum bunu – gerçekte, battaniyenin altına göz atmak yetmişti bana.

"'Ezip geçmişler,' dedi Fargue, 'Gençlerin anlattığına göre, sürüye yaklaşık yüz metre yaklaşmışlar. Orsini iki nişancıyı da bulundukları noktada bırakıp fazladan bir iki fil öldürebilmek için biraz daha ilerlemiş. Sonrasını Orsini'den dinledim – belki de sayıklıyordu, çünkü bana getirilinceye kadar saatlerce bu durumda beklemişti ve artık ne dediğini bilmiyordu. Neyse, çalılıkların ötesindeki açıklığa ulaştığı zaman kendini tehlikede hissettiğini ve başını çevirdiğinde, elli metre kadar ötesinde duran Morel'i gördüğünü söyledi. Morel olduğuna yemin ediyor – tek başına, elinde evrak çantası, sanki hep orada kendisini bekliyormuş gibi kıpırtısızmış. Orsini nişan alıp silahını ateşlemiş. Iskalamış – dikkatinizi çekerim; elli metre uzaklıktan vuramamış. En iyi avcılarımızdan biri adına çok şaşırtıcı bir durum. Bu, sinirsel yorgunluk ve Morel'e ilişkin saplantısı nedeniyle hayal gördüğü biçimindeki kanımı doğruluyor. Üst üste ateş ettiğini ve her seferinde kaçırdığını söyledi. O zaman, silah seslerinden ürken filler, ya da bu zavallının deyimiyle, 'Morel'in yardımına koşan filler' üzerine yürüyüp çiğnemeye başlamışlar; işte sonuç ortada; pek de iç açıcı sayılmaz...'

"Orsini'nin yanına döndüm; rapor hazırlamam gerekiyordu. Morel'in hâlâ yaşadığı ve bazılarının ileri sürdüğüne göre de, arkadaşlarından biri tarafından siyasal sebeplerle öldürüldüğü yolunda şiddetli tartışmalar sürüyordu Fort Lamy'de. Üstüne eğildim. 'Orsini, Morel olduğuna emin misin?' diye sordum. Kararmaya yüz tutmuş kesiklerle dolu dudaklarını usulca kımıldattı. 'Kesinlikle,' diye mırıldandı. 'Ama!' Her şeyi yine kuşku altında bırakan bir 'ama'ydı bu. 'Cevap vermeye çalış.' Konuşabilmek için müthiş çaba gösteriyordu. 'Ama onu öyle çok düşündüm ki... düşlerimde bile... hep gözlerimin önündeydi...' dedi.

"Pek de inandırıcı bir tanıklık değildi bu. Birden, köylülerin evlerine götürdükleri kanlı fil eti kokusu çarptı burnuma. Orsini'nin bakışları Peder Fargue'in bulunduğu yöne uzandı, kararmış dudakları kımıldadı, son sözleri bugüne kadar duyulmuş en korkunç, en müthiş, en ürkütücü sözlerdi. 'Yaşamak istiyorum!' diye mırıldandı o insan harabesi...

"Peder Fargue de dengesini yitirmiş gibiydi. 'Domuz!' diye söylendi. Ama Orsini'nin gözlerini kapayan yine de Fargue idi.

"İşte böyle. Ama, söylediğim gibi, Orsini'nin sözleri inandırıcı görünmemişti bana – kafası Morel'le öylesine doluydu ki, pekâlâ hayal görmüş olabilirdi. Bir süredir ortalıkta görünmediği için, Morel'in öldüğünü öne sürenleri ciddiye aldığımı söylemek istemiyorum. Dostu çoktu, olağanüstü sempati toplamıştı; bir yerde saklandığına inanıyorum. Sizin bile, kazı yerlerinizden birinde ona barınak sağladığınız söyleniyor, Peder, ancak gülümsemenizden bu suçlamanın temelsiz olduğunu ve yalnızca son haberleri ona iletebilmek için bu kadar uzaklardan benimle gelmiş olmadığınızı anlıyorum... Suç ortaklarının var olduğu doğruydu – bulunduğu yeri bildiren mesajları

atlayan telsiz operatörlerinden, dostum ve meslektaşım Cérisot'ya kadar pek çok suç ortağı. Yabancı ülkelerde yaygın bir kanıyı, Afrika'daki resmi görevlilerimizin, onların emirlerini dinlemeyip 'kendi' siyasetlerini güttüğü kanısını güçlendiren bir hareketti Cérisot'nunki. Yine de oldukça Fransız, oldukça anlaşılabilir bir hareketti. Dostum Cérisot, kuşkusuz hazırlıksız yakalanmış değildi. Sionville baskınından sonra, Morel'in kamyonunun karargâhına yaklaştığı bildirildiğinde, Fransızlar için çok değerli olan bir fırsatı, kendi kafasına göre hareket etme fırsatını kaçırmak istememişti..."

Sionville'den Yango'ya kadar yol altı saat sürüyordu. Sionville'deki matbaaya yapılan 'terörist baskın'ı bildiren ve 'haydutlar'ın dönüş yolunda yakalanmasını emreden telsiz telgraf, bölgenin yöneticisi Cérisot'ya sabah saat beşte ulaştı. 'Karşılama komitesi' adını verdiği ekibi hazırlaması için zamanı vardı.

Cérisot, Afrika'da hâlâ kol gezen, insanın yeryüzündeki en eski yoldaşlarına; kuraklığa, vebaya, tevekküle ve boş inançlara karşı yiğitçe savaşan enerjik yapılı, tıknaz bir adamdı. Ne var ki, Cérisot insanın en kötü düşmanının bu dört karanlık yoldaş olmadığını artık sık sık düşünüyordu; insanın korkması gereken şey, kendisiydi.

Ciddi ve dikkatli bir tavırla telgrafı katladı.

Birden, çok, çok uzun süredir, belki de ömrü boyunca beklediği fırsatın karşısına çıktığını duyumsadı: Tropikal ormanın bir köşesinde, elinden geldiğince çabalayan önemsiz birinin, bütün dünyaya sözünü sakınmadan seslenmesi sık karşılaşılan bir olay değildi.

Çılgın Fransız'ın dosdoğru Yango'dan geçecek kadar iyimser olduğundan kuşku duyuyordu. Sionville'den ayrıl-

dıktan sonra kamyonu bırakmış ve ormana saklanmış olmalıydı, ama yine de, Yango'dan geçecek kadar kendine güveniyorsa hak ettiği karşılığı bulacaktı.

Hemen işe koyuldu.

İlk olarak, on beş yıldır sırtına geçirmediği eski teğmen üniformasını bulup uzun bir uğraşıdan sonra giydi –soluk alma gücünün yarısını harcayarak başarmıştı bunu. Sonra, üç bekçi, bir radyo operatörü ve orduda görev almış sekiz köylüden oluşan askeri birliğini seferber etti; ellerine silah verip yol boyunca sıraladı; kendi de kepini bir kulağına doğru eğip başlarına geçti.

Yüksek ekvator ağaçları arasında, sonsuzluğa uzanır gibi görünen yola arada bir sabırsızlıkla bakarak beklemeye başladı.

Keyfi yerindeydi.

Daha o sabah, çiğnenen, yok edilen insan özgürlüğünün bir başka öyküsünü, derin, acı dolu, ölümsüz özgürlük özlemleri için, sonsuzluğun bu küçük kökünü yüreklerinde canlı tutabilmek için savaşan ve demir yumruklar altında yapayalnız can veren cesur insanların bir başka öyküsünü radyodan dinlemişti.

Spiker, 'dünya haberleri' dediği şeyi, insanın, okullarında ve üniversitelerinde, kiliselerinde ve kitaplarında anlattığı, kendine ilişkin bütün soylu masalların gündelik, yabanıl yalanlamasını okurken, başı üzüntü ve utançla öne eğilmiş, öylece kalakalmıştı.

İnsan aklının, insanlığı hâlâ sahip çıktığı onurdan tümüyle yoksun bırakacak yeni bir yol bulmak için uğraşıp didindiğini düşünüyor ve bazen, doğayı acımasızca ve horgörüyle tehdit eden tek nesnenin insan olmadığını kanıtlayan kanser hastalığının dünya çapında yaygınlaşmasıyla avunuyordu.

Kararlı ve öfkeli küçük bir adamdı.

Askerlerini iki kez gözden geçirdi, giysilerinin ayrıntılarıyla ilgilendi, reflekslerini sınamak için birkaç alıştırma yaptırdı.

Böylece, öfkeli ve alaycı protestosu uzlaşmayı reddedenlerin güçlü haykırışlarına dönüşen ve hâlâ insanın, ileriye doğru güçlüklerle dolu yürüyüşü sırasında filleri de yüklenebilecek kadar dayanıklı ve zengin gönüllü olduğuna inanan inatçı Fransız'ın kamyonu uzaktan göründüğünde, bölge yöneticisi Cérisot hazırdı.

Adamlarına döndü:

"Dikkat!.."

Kamyondakiler onları görmüş olmalıydılar; çünkü araç, toz bulutu içinde hızlanmıştı. Cérisot, branda bezinin aralığından kendilerine doğru yöneltilen makinalı tüfeği şimdi görebiliyordu.

"Hazır ol!.."

Kamyon, hazırol konumunda dimdik duran askerlerin önünden hızla geçti, Fransız subayı ve askerleri selâm veriyorlardı.

Şoför mahallindeki Morel, hiçbir şaşkınlık belirtisi göstermeden onlara baktı; dostça bir hareketle elini kaldırdı, sonra huzur içinde koltuğuna yaslandı, kollarını kavuşturdu, yüksek ağaçlar altında uzanan yola göz attı. Kendi kendine konuşur gibi sakin bir sesle:

"Evet," dedi, "halk anlamaya başladı. Anlayacaklarını biliyordum."

Yango'daki meslektaşıyla aynı anda, Banki'deki onbaşı da Morel'in dönüş yolunda tutuklanması için emir almıştı. Elinde kalem, ifadesiz bir yüzle telgrafa baktı. Orduya on yıl hizmet vermiş, Ubangi'li bir zenciydi. Fransız'ın, kendi tarihle-

rine ve doğanın korunması için verilen uzun mücadelelere ilişkin düşüncelerini biliyordu. Yol, bürosunun önünden geçiyordu. Mesajı üst üste birkaç kez okuduktan sonra kâğıtların altına saklayıp arada bir yola bakarak öylece oturdu, iki saate yakın bir süre beklemesi gerekiyordu. Kamyon geçip gittiğinde aracı gözleriyle izledi. Biraz zaman tanıdı, sonra radyosuna doğru eğildi: "Son mesajınızı yineleyin. İyi alamadım." Mesajı ikinci kez kopya etti, tam olarak aldığını bildirdikten sonra, emir subayına götürdü.

Mola vermeden yola devam ediyor, ancak yanlarında bulunan bidonlardan benzin doldurmak için duraklıyorlardı. Her duraklamada, delikanlıların üçü ara sıra Morel'e öfkeyle göz atarak alçak sesle durum değerlendirmesi yapıyorlardı. Aralarında en öfkelisi Madjumba'ydı. Öbür iki arkadaşı üzerinde fiziksel egemenlik kurmuş gibiydi: Kendini kanıtlamak için gereğinden çok nazik olan Inguélé kadar duyarlı ve N'Dolo kadar konuşkan değildi; kaba kuvvete dayanan kesin bir kararlılık içindeydi. Öbürlerini kışkırtan şiddetli öfkenin Madjumba'nın sesinden kaynaklandığı kolayca görülüyordu. Morel pek dikkat etmiyordu, ama Peer Qvist gözucuyla onları izliyordu. Şafak söktükten sonra ormanda yol alıp benzin doldurmak ve kahve yapmak için ikinci kez durduklarında, N'Dolo aşırı ısınan motora doğru solgun, dağınık bir yüzle eğilen Morel'in yanına gitti.

Gözlüğünü burnunun üstüne yerleştirerek, "Bize açıklama yapmanız gerek," dedi. "Eylemimizin hiçbir siyasal yönü bulunmadığını hangi hakla belirttiniz yazılı bildiride? Bu yetkiyi size kim verdi? Bize metni basılmadan önce niçin göstermediniz? Sizi koşulsuz olarak destekledik; ancak, eylemimizin amaçlarını kamuoyu önünde küçültmeye hakkınız yoktu..."

Morel yorgun gözlerle baktı.

"Eeee?"

"O bildiri açıkça bize yönelik. Buna gerek yoktu. Bize ihanet ettiniz. Siyasal bir eylem bizimki. Afrika Bağımsızlık Ordusu'nun askerleriyiz biz. En önemli anında eylemimizi baltaladınız; siyasal niteliğini yok ettiniz..."

Morel ayağa kalktı, şapkasını geriye iterek alnını sıvazladı; üzgün ve bıkkındı, öfkeliydi sesi.

"Dinle dostum," dedi. "Çok gençsin; söyleyeceklerimin Waitari'ye söylenmesi gerek aslında, ama madem çok istiyorsun... Beni ilgilendiren tek şey, fillerin korunması. Bundan hiç hoşlanmadığını biliyorum; ama aldırmıyorum. İster beğen, ister beğenme. Neyin ardında olduğumu en başta, açıkça söyledim. Kendi özgür iradelerinizle bana katıldınız. Pekâlâ. Fillerin korunmasını yürekten istediğinizi söylediniz. Doğal güzelliklerle ilgilendiğinizden söz ettiniz. Güzel. Bana yardım etmeyi önerdiniz; koşulsuz ve sınırsız yardım. Kabul ettim, uygun buldum; kimseyi geri çevirmiyorum... Sizin de kendinize göre sebepleriniz var, kuşkusuz – bunları çok iyi biliyorum; göründüğüm kadar budala değilim. Ama benim de kendime göre sebeplerim var... Ancak bu, temel amaçlarda, fillerin korunmasında ve özgürce yaşama hakkımızı içinde barındıran uygarlık payının savunusunda anlaştığımız sürece, birlikte hareket etmemizi engellemiyor. Ne var ki, benimle gelen sizsiniz; bunu unutmayın, sizden hiçbir şey istemedim, sizi arayıp bulan ben değilim. Waitari bana yardımcı olmak istediğini söylüyordu sürekli; çünkü filler onun için de çok değerliydi, çünkü filler Afrika'ydı. İktidara geldiğinizde, fillerin korunmasını kutsal bir dava yapacağınızı ve anayasanızda buna yer vereceğinizi söylüyordu. İyi niyetle kabul ettim. Ancak bunlar sizi ilgilendirmiyorsa, milliyetçilik

sizin için yeterliyse, tek amacınız toplumsal bağımsızlıksa ve fillerin canı cehenneme, diyorsanız, bunu daha önce söylemeliydiniz. Sizin açınızdan değerli olduklarını söylememeliydiniz. Siyasetle uğraşmıyorum ben. Benim için önemi olan bir şeylerin, içinde barınabileceği küçücük bir yer, bir hareket alanı için direniyorum. Bunun siyasetle ne ilgisi var? Ancak sizi avutmak için şunu da ekleyeyim: Kaygılanmanıza gerek yok. Nasıl olsa bunda da siyasal bir yön bulacaklardır. Onlara güvenebilirsiniz. Bunun, siyasetten başka bir şeyle ilintili olduğuna hiçbir zaman inanmayacaklardır. Bu yüzden, hiç üzülmeyin."

N'Dolo bağırdı: "Ulusların kaderlerini belirleme hakkından yana mısınız, değil misiniz? Evet ya da hayır deyin!"

Morel, gerçekten üzgün görünüyordu. Peer Qvist'e döndü:

"Hiçbir yararı yok; nasılsa anlamayacak."

"Bağımsız Afrika'nın karşısındasmız," dedi öğrenci. "Gerçek olan bu."

"Yeterince açıklayabildim mi, açıklayamadım mı?" diye haykırdı Morel. "Uluslar – umurumda bile değil. Eski uluslar, yeni uluslar, benimki, sizinki, pek çok ulus. Bilyeler için savaşmıyorum. Bundan vazgeçtim. Anlaşıldı mı? Güzel. Yalnızca fillerin korunmasıyla ilgileniyorum. Orada, canlı, güzel ve şişman, göz önünde bulunmalarını istiyorum. Görevinizin acilliği ve güçlüğü ne olursa olsun, onları taşımanızı istiyorum. Hiçbir ulus bunun için tek başma güvence veremez; bütün ulusların temel ilkelerde birleşip bu özgürlük payına saygı duymayı sağlamaları gerek. Dilekçemi dünyanın bütün ülkelerine ve Birleşmiş Milletler'e gönderdim. Postanesi olan her yere gönderdim. Yakında uluslararası bir kongre toplanacak. Onlardan yardım isteyeceğim: Hayvanlarım üzerine bir anlaşmaya varmanız gerek, bu çok önemli diye-

ceğim. Herhalde bunu sağlarlar. Yoksa, yeni devletlerin, yeni ulusların doğması gerekecek; Afrikalı ya da değil, filleri yüklenmeyi kabul edecek, bu hantal özgürlüğü koruyabilecek yeni ulusların. Ancak bu kez, bu yeni ulusların sözlerini tutacaklarından emin olmam gerek. Öyle çok aldatıldım ki... İdeolojilere gelince; ideolojilere güvenemiyorum: Çok yer kaplıyorlar ve filler büyük, hantal, yararsız görünüyor acelesi olanlara. Milliyetçiliğe gelince -şu anda dünyanın hemen her yerinde görebilirsiniz, doğal güzelliklerle ne çok ilgileniyorlar-, bu tür milliyetçilik, insanların icad ettiği ve çok sayıda icad ettiği bir başka budalalık yalnızca. Neyse, harika bir konuşma yaptım; kuşkularınızı giderebildim sanırım. Şimdi bidonları taşımama yardım edebilirsiniz."

N'Dolo uzaklaşınca, Morel, Peer Qvist'e döndü:

"Yeterince açık, değil mi?"

"Evet," dedi Danimarkalı, üzgün bir tavırla. "Yeterince açık. Ama hiçbir zaman ikna olmayacak. Buna benzer çok şey yaşadım. Ulusal bağımsızlığın bireysel haklardan daha önemli olduğunu söyleyecekler size. Finlandiya'da, ormanları savunduğum sıralarda Rus görevliler kâğıt hamurunun ağaçlardan daha önemli olduğunu sabırla anlatmaya çalıştılar; aynı böyleydi... Ancak, ormanlar tükenince anladılar. Balina avcıları, piyasada balina yağına ihtiyaç duyulduğunu ve bunun balinalardan daha önemli olduğunu söyleyip durdular... Hep böyledir. Toplumsal özgürlük diye bir şey olmadığını hiçbir zaman anlamayacaklar..."

O ândan sonra üç delikanlı da Morel'le hiç konuşmadılar, düşmanca tutumlarını da gizlemediler. Kamyonu süren N'Dolo'nun yüzü nefret doluydu. Göz göze geldiklerinde kibirli bir küçümsemeyle karşılaştı Morel. Böyle iki üç bakıştan ve iki saat süren sessizlikten sonra genç öğrenci kesik kesik konuştu:

"Sizin filleriniz ne, biliyor musunuz? Yalnızca bir hile, bir paravana. Vicdanınızı rahatlatmanızı sağlıyorlar, tamam mı? O buğulu camın ardında sömürgeciliğin kirli işleriyle rahatça uğraşmanız için..."

Morel sakin sakin başını salladı.

"Olabilir," dedi.

"Lanet olsun," diye öfkeyle bağırdı genç öğrenci. "Sürekli yan çizeceğine bir kez olsun doğru cevap ver! Halkın özgürlüğünden yana mısın değil misin, evet ya da hayır de!"

Morel cevap vermek için içgüdüsel olarak ağzını açtı, ama tam zamanında durakladı. Değmezdi. Hâlâ anlamamış iseler, bunu içlerinde duymuyorlar demekti. Kişi bunu ya duyardı, ya da duymazdı. Duymayan yalnız onlar değildi ki. İnsanların sokağa dökülüp yöneticilerinden, ya da onun yerini alacak bir başka şeyden, özgürlüğe saygı duyulmasını isteyecekleri gün henüz gelmedi diye ciddi ciddi düşündü. Yeterince acı çekmemiş olmalarıydı belki de bunun sebebi. Ama o gün gelecekti. Doğanın korunması için ilk olarak Ruslar haykırmaya başlayacaklardı herhalde. Zaman alacaktı belki, ama o gün gelecekti. Kaldı ki Afrika, serüvencilerin, öfkelilerin ve biraz daha ilerleme çabası içinde hayatını gözden çıkaran öncülerin ülkesi olmuştu her zaman – yapılacak tek şey, onlar gibi davranmaktı. Uğraşmak gerekiyordu, sürdürmek gerekiyordu. Şurası açıktı ki insanlık, o özgürlük payına, o hareket alanına saygı duyma yetisine sahip değildi. Uygarlık, öbür güçlüklerle birlikte, filleri de yüklenmeyi göze alamıyorsa; toplum, bu özgürlük payını lüks saymada diretiyorsa – pekâlâ! Demek ki sonunda insanın kendisi de gereksiz bir lükse dönüşecekti. Kişisel olarak buna aldırmıyordu. İnsan düşmanı olarak ün salmış, resmen böyle kabullenilmiş ve ilân edilmişti. Doğruldu, alnını sildi. Gözlerinin de-

rinliklerinde sürekli var olan neşe parıltıları yüzeye çıkmıştı şimdi; Peer Qvist'in de, Forsythe'm da gülümsemesine şaşırmadığını biliyordu. Öbürlerine gelince, genelde dış dünyaya gelince; zaten uzun süredir deli olduğu söyleniyordu.

Bir sonraki molada, üç delikanlı yemeklerini ayrı bir yerde yediler. Silâhları ellerindeydi. Sırtlarını döndüklerinde saldırıya uğrayacaklarmış gibi davranıyorlardı. Peer Qvist öfkeyle izliyordu gençleri. Genç insanları iyi tanırdı, hırçınlıklarını anlardı – ama gerçekten gözlerini gençlerden hiç ayırmayan kişi Korotoro'ydu. Yağlı şapkasını gözlerine indirmişti, yüzü asıktı. Otomatik silahı dizlerinin üstünde, ateşe hazır bekliyordu. Öğrencileri işaret ederek, "Kirli işler peşindeler," dedi Forsythe'a.

Bu son molada, Korotoro'yu biraz daha iyi tanıyabilmişti Forsythe. Güneyin en köklü ailelerinden birinin oğlu olan Amerikalı genç subayla, keçe şapkasını ve küstah gülümseyişini Afrika'nın bütün hapishanelerine sürüklemiş zenci serseri arasında içgüdüsel bir yakınlık doğmuştu. Belirli ölçüde paylaşılmış acı deneyimler, ikisine de ortak bir şeyler kazandırmıştı sonunda. Çoğu zaman yan yana yatıyorlardı; Forsythe'm omzuna indirdiği dostça darbeye, beyaz dişlerinin acımasız ama göz kamaştırıcı görünümüyle karşılık veriyordu Korotoro.

O akşam, sütleğenlerin arasında mola verdiklerinde, çevrelerini kuşatan çöl karanlığı su aramaya çıkan sürülerin bağırışlarıyla çınlarken, Forsythe bir müzik aleti çalmaya hazır biri gibi dizlerinde makinalı tüfeğiyle yere çömelmiş Korotoro'yu gördü. Johnny Forsytlıe, ilk kez bu güvenilmez adamı Morel'in ardına takılmaya sürükleyen sebebi ve onu neden böylesine sadakatle izlediğini kendi kendine sordu.

"Anlat bakalım, Koro..."

Korotoro'nun gülümseyişi karanlıkta bile görülüyordu.

"Neredeyse bir yıldır her yere onunla birlikte gidiyorsun... Bu kadar çok mu seviyorsun filleri?"

Gülümsemesi arttı.

"Filler umurumda değil."

"Öyleyse neden? Yoksa öbürlerinden yana mısın? Afrika'nın bağımsızlığı için çalışanlardan – şu üçü gibi fellah mısın sen de?"

Yere tükürdü ve gururla cevapladı:

"Fransız Ordusu'ndan atıldım ben..."

Sözlerinin anlamı pek açık değildi, ama üstünlük taslayan bir tonla ve kamyonun yanında duran üç delikanlıyı hedef alan bir küçümsemeyle söylenmişti bu sözler.

"Pekâlâ, niçin onlarla birliktesin öyleyse?"

Korotoro gene tükürdü.

"Kimsem yok," diye açıkladı kısaca.

Bu sözler, Morel'e karşı duyduğu dostluğun açıkça itirafıydı ve orada bulunması için bundan daha iyi bir sebep olamazdı.

Ne olursa olsun, mutlak bir ölümden kurtulmalarını Korotoro'ya borçluydular. Suriyelilerin dükkânlarına dadanmış bu soyguncunun dikkati, tuzak kurmaya çalışan üç delikanlının her hareketini izleyerek, tasarılarını daha önce uygulamalarını önlemişti. Forsythe, gerekli dikkati göstermediği için acı bir biçimde kendini eleştirecekti – delikanlıların her davranışı bir dikkat çağrısıydı sanki: Ciddiye alınmamaya dayanamıyorlardı. İhanete uğradıklarına inanmaları ve öbürlerinin ilgisiz davranışlarını küçümsenme olarak yorumlamaları yüzünden, sonunda kopma noktasına gelmişlerdi – doğrusu, başlangıçta düşündüklerinden daha geç olmuştu bu kopuş. Forsythe daha sonra, kafalarından geçenleri hiç kestiremediğini anlatacaktı Schölscher'e.

"Onlara dikkat etmiyordum. Hoşnut olmadıklarını biliyordum gerçi, ama onları gülümsemeyle karşılıyordum. Düşünmem gereken başka şeyler vardı. Sionville'de, deyim yerindeyse, zehirli bir kaynak suyundan, umuttan sarhoş olmuştum... En sonunda, başım dik olarak ülkeme geri dönebilecektim; yurttaşlarımın suçlu olmadığımı, tek hatamın içtenliğim ve insanlara, insanların dürüstlüğüne aşırı derecede inanmam olduğunu anlamaları, Afrika'nın kuytu bir köşesinden ne amaçla haykırdığımı kavramaları düşüncesi beni altüst etmişti. Umuttan sarhoş olduğumu duyumsuyordum. Başımdan geçenlerden sonra yerin altından çıkabilmem, üzerinde düşünülmesi gereken bir konuydu. Kumların üstünde yatıyor, yıldızlara bakıyor ve yemin ederim ki gerçekte var olandan daha çok yıldız görüyordum. Hiçbir gece böylesine güzel görünmemişti gözüme. Dahası, bir ara şarkı bile söyledim. – Her neyse, bizim delikanlılar için kaygı duymaktan binlerce kilometre uzaktaydım.

"Birden bir motor gürültüsü duydum; o sırada uyukluyordum. Başımı kaldırdığımda, kamyonun gecenin karanlığı içinde son hızla uzaklaşışını gördüm. Korotoro birkaç adım koştu; sonra makinalı tüfeğiyle nişan alıp ateş etti. Kamyondan silah sesleri geldi ve Koro'nun havaya sıçradığını gördüm. Uzaklaşan kamyonun ardından birkaç el üst üste ateş etti, sonra düştü, kumların üstünde seken son mermiye kadar silahını elinden bırakmadı. Fötr şapkasının yerde yuvarlanışını hatırlıyorum. Morel'in ilk yaptığı hareket, öldüğünü anlayınca, şapkasını yerden alıp başına yerleştirmek olmuştu. Kahverengi bir fötr şapkaydı; Avrupa uygarlığının bildik simgesi. Ona çok düşkündü, ikisi arasında bir tür dostluk vardı sanki. Kişi, herhangi bir şeye bağlanabilirdi...

"Mezarını ellerimizle kazdıktan sonra, onu öylece, fötr şapkasıyla birlikte gömdük. Sonra bakıştık. Göl hâlâ yirmi kilometre kadar ötemizdeydi ve ne olursa olsun Korotoro'nun uyanıklığı sayesinde kurtulduğumuzu biliyorduk. Delikanlıları öyle dikkatli izlemişti ki, tasarılarını daha önce uygulayamamışlardı. Bu işi elli kilometre önce, ilk molamızda yapsalardı -susuz, yiyeceksiz ve silahsız- işimiz bitik demekti. Yol boyunca parmağı tetikte beklemiş, ancak birkaç dakika uyuklayınca aradıkları fırsatı yakalamışlardı. Onlara ihanet etmiştik, anlıyorsunuz ya. Mücadelemizin hiçbir siyasal yönü bulunmadığını ve bunun çok daha önemli olduğunu dünyaya ilân etmeye kalkışmıştık. Bu yüzden bizimle ilişkilerini kesip sevgili şeflerine yakınmalarını iletmek üzere Sudan sınırına doğru yola koyulmuşlardı. Yeni bir ulus yaratmak istiyorlardı ve Morel'in korumak istediği şeyler, hiç kuşkusuz, onlara gülünç, saçma ve eskimiş bir duyarlılığın karşılığı olarak görünüyordu...

"Morel çok üzüldü... Yirmi kilometrelik yolu yayan ve susuz yürümek değildi onu üzen. Güçlüklere ve tehlikelere aldırdığı yoktu. Ama çok düşkündü Koro'ya, uzun süredir birlikteydiler, bir gün saatini çalmıştı namussuz -üstünü aramış ve bulmuştu-, yine de bir tür arkadaşlık vardı aralarında... Kaldı ki, daha iyi bir şey bulamazsa, eski şapkalara bile bağlanabilir insan. Onu üzen bir şey daha vardı: öğrenci delikanlılar. Fransız eğitim kurumlarında ve üniversitelerinde yetişip, ülkenizde kullanılan deyimle, 'hümanizma' eğitimlerini tamamladıkları için, gerçekte neyi savunduğunu anlamaları gerektiğini düşünüyordu. Ne var ki, insan bu tür şeyleri okullarda öğrenmiyor. Bunları kendi becerilerinle öğreniyorsun. Doğaya saygının ne olduğunu anlayabilmek için umutsuzluğu yaşamak gerekiyor. Şu bizim delikanlılar; onca öğre-

nime karşın, katetmeleri gereken uzun bir yol var. Korotoro okuma yazma bilmezdi; ancak, bunları içgüdüsel olarak duyumsadığını sanıyorum... Dostluğa her şeyden çok önem verirdi. Umutsuzluğu yaşamıştı... Umutsuzluk, insana kendini koruma içgüdüsünü ve koruma ihtiyacını öğretiyor.

"Gerçekte, Morel de en azından bunu anlamış ve eşyalarımızı toplayıp gündüz sıcağı çökmeden yol almak için ufuktaki yüksek, kırmızı kayalar önünde güneş yükseldikçe belirginleşen filler, buffalolar ve iri kahverengi antiloplar arasında yola koyulduğumuzda açıkça söylemişti: 'Bu üç budala, filler için gerektiğinde hayatlarını feda edecek aşamaya gelmemişlerse, bunun sebebi yeterince acı çekmemiş olmalarıdır. Sömürgecilik, yeterince acımasız bir okul olamadı demek ki; hayatı yeterince öğretemedi – Fransız sömürgeciliği doğaya karşı belli ölçüde saygılı davrandı anlaşılan. Hâlâ öğrenmeleri gereken çok şey var ve Fransızlar bu tür şeyleri öğretmiyorlar. Kendi ırklarından olan insanlar üstlenecektir bu görevi. Günün birinde kendi Stalinleri, kendi Hitlerleri, kendi Napolyonları, kendi Führerleri, kendi Duçeleri ortaya çıkacak ve o zaman kendi insanları doğaya saygı gösterilmesini isteyerek haykırmaya başlayacaklar. Ancak o zaman anlayacaklar.'"

3. BÖLÜM

OTUZ ÜÇ

Karşı koltukta uzun -oturmuş demek pek doğru değildi- yakınmalarını dinleyen Mısırlı'nın ilgisizliğinden çok, elindeki amber tespihin şakırtıları rahatsız ediyordu Waitari'yi. Amber tespih, elinden dizlerine doğru gevşek biçimde sarkıyor ve bir saattir, Waitari'nin sözlerini sert şakırtılarla noktalıyordu. Yorgun ve zeki bakışları vardı Mısırlı'nın; yüzü kırışık ama narindi, gülümsediğinde dudakları tümüyle siliniyordu. Kırlaşmış saçlarında duran fesine karşın, giysisi İtalyan ipeğindendi ve iyi bir terzinin elinden çıkmıştı.

Güneş, toplantının yapılacağı Hartum'daki Nil Oteli'nin iç bahçesini örten güneşliğin üstüne iyice çökmüştü. Bahçenin ortasındaki çeşmeden yeşil-mavi mermer mozayiğe ağır

ağır su damlıyordu. Merdivenin iki yanında, koltukaltlarında gümüş tepsiler tutan beyaz giysili, türbanlı iki garson hiç kıpırdamadan duruyorlardı. Waitari öfke içindeydi. Eyleme ilişkin her türlü düşüncenin saçma göründüğü Doğu'ya özgü bu uyuşuk ortama artık katlanamayacaktı.

"Son sözünüz bu mu?" diye sertçe sordu.

Adam elini kaldırdı. "Siyasette son söz diye bir şey yoktur, dostum. Size etkin destek sağlamamızın şimdilik çok güç olduğunu söyleyelim, isterseniz. Bildiğiniz gibi, Tunus, Cezayir ve Fas'ta olumlu sonuçlar almaya başladık; bununla uğraşıyoruz. İçtenlikle söylüyorum. Şu anda gücümüzü bölmek aptallık olur. Bizim için değeriniz çok büyük, üstelik -açıkça söylemek gerekirse- yalnızsınız. Ne var ki, Fransız Ekvator Afrikası'nda tek tük, önemsiz rahatsızlıklar yaratmada yarar görmüyoruz – bu tür bir etkinlik, hazırlıksız oluşumuzu biraz daha belirginleştirir. Aynı anda, her yerde olamayız. Şimdilik reddedişimizin sebepleri bunlar. Ama inanın bana, sizi destekleyeceğimiz gün de gelecek..."

Sesinde ve yüzünde belirsiz bir ürperti dolaştı. Waitari, kanı tutku dolu olmasına karşın, görünümü durgun olan bu yüzleri iyi bilirdi: Bir fanatikti Mısırlı, üstelik de dindardı.

"Yanılmıyorsam, öncelikle dinsel inançlarınız doğrultusunda hizmet ediyorsunuz. Kahire'de ulusların kaderlerini belirleme hakkından söz edildiğini çok duydum..."

Mısırlı ağır ağır başını salladı. "İlk hedefimiz bize en yakın olanlar. Batı'dan üstümüze yağan maddeci barbarlığa karşı inançlarımızı savunmak zorundayız."

Gözlerini amber tespihe dikti, dudaklarının çizgisi daha da incelmişti: Gülümsüyordu. "Kaldı ki, bildiğiniz gibi, Marksizm bizim gözümüzde bir Batı öğretisidir."

Waitari, Fransız Komünist Partisi'yle olan ilişkilerinin duyulduğunu biliyordu. "Hiçbir bağıntı kuramadım," dedi soğuk bir tavırla. "Bağımsızlık savaşında da komünistlerin desteğini niçin reddetmem gerektiğini anlayamıyorum. Çekoslovakya ve Rusya'dan silah alırken siz de hiçbir sakınca görmüyorsunuz."

Eliyle bıkkın bir hareket yaptı: Güçsüz, ince, narin ve ürpertili eli, Waitari'ninkiyle tam bir karşıtlık oluşturuyordu.

"İsterseniz, böyle bir tartışmaya hiç girmeyelim. Yalnızca, sabırlı olmanız gerektiğini söylemek istiyorum. Şu anda, elimizdeki her dolar ve her kurşun bize bir başka yerde gerekli..."

Waitari Mısırlı'ya bir an sessizce baktı. Sonra konuşmaya başladı. Konuşmanın Fransızca olmasından hoşnuttu – düşüncelerini en iyi aktarabileceği dildi Fransızca. Bir süre konuştu, sözlerini bitirdiğinde ne silah, ne para, ne de 'gönüllü' sağlayabilmişti, ama en azından bir tek şeyde başarılı olmuştu: Ev sahibi, Fransız mantığının iyi biçilmiş kumaşı içinde Afrikalı tutkusuna bürünme becerisine sahip bu tok sesli ve güçlü zencinin, Afrika siyaset hayatının göklerinde yükselen yeni bir yıldız olduğuna inanmıştı.

Ne yazık ki, önemli bir kişi olmasına karşın, sesini duyurması gereken dünya kamuoyunun yalnızca küçük ve değersiz bir parçasıydı. Sömürge halkları delegelerinin ilk konferansı çok yakında Bandoeng'de başlayacaktı. Konferansı düzenleyenler onu çağırmayı uygun bulmamışlardı. Böyle bir atlanışın -bir hakaretin- yinelenmesini istemiyordu. Ne pahasına olursa olsun, gerekli saygınlığı sağlamalıydı; terörizm, geçici de olsa sonuçsuz da olsa, hâlâ tek eylem biçimiydi. Kabile başkanlarının ve büyücü doktorların kendisine karşı düşmanlıkları nedeniyle, kabileleri ayaklandırması söz konusu olamazdı; kabileler boş inançlardan, ilkel alışkanlıklardan ve cahillikten oluşan aşılması güç bir engelle kendile-

rini uzaklaştırmışlardı. Ama uluslararası kararların alındığı çevrelere girebilmek için birkaç gazete manşeti yeterliydi. Odasına döndü, yatağına uzanıp duvardaki süvari oymalarına kızgın gözlerle baktı: Yakında, Sudan'dan çekilen İngilizlerden yalnızca bunlar kalacaktı geriye. Öyleyse Kahire'den umudu kesmek gerekiyordu. Bir kez daha başladığı noktaya geri dönmüştü: Para bulmalıydı. Silâh kaçakçıları karşılıksız mal vermiyordu ve 'gönüllü'leri bono karşılığında toplayamazdı. Bir çözüm yolu bulacağından kuşkusu yoktu – çünkü kendi yazgısından kuşkulanmıyordu. Yazgısını, ellerinin ve sesinin gücünde ve yalnızlığının büyüklüğünde duyumsuyordu. Geceler boyu uykularını kaçıran o sınırsız arzu, bir zaferin müjdesini, onuncu kuşaktan ataları olan Oulé'li kabile başkanlarının hatırasını taşıyordu sanki.

Kapı çalındı. Gelen, gücünü dünyanın, ancak yaşamasını bilenlere sonsuz nimetlerini sunduğu inancından alan Habib'ti. Kendine olan güveni, insanın doğasını iyi tanımasından kaynaklanıyordu. Birine baktığı zaman, karşısındaki, onun kendisini uzun süredir tanıdığını sanırdı. Evet, Arap Birliği delegesiyle yaptığı görüşmenin olumsuz sonuçlandığını biliyordu. Yine de bu başarısızlık ciddiye alınmamalıydı. *İnşallah*, bir yol bulunacaktı. Arkadaşı De Vries'nin hastanede yattığı sırada biçimlendirdiği küçük bir tasarı için gelmişti buraya. Evet, Tanrı'ya şükür, artık tümüyle iyileşmişti De Vries. Şans rüzgârı kendilerinden yana esiyordu. Gerçekten Tanrı'nın lütfuydu – sıradan bir söz değildi bu, Doğu Afrika'yı kasıp kavuran kuraklığı da kapsıyordu. Şansları yaver giderse iyi para kazanabilirlerdi.

Cebinden bir harita çıkarıp yatağın üstüne serdi. Süslü konuşmasını yarıda kesti, iri parmağını mavi bir bölge üstüne koyarak, "İşte," dedi. "İşte, Kuru Gölü. Bütün bölgede hâlâ su bulunan tek yer."

OTUZ DÖRT

22 Haziran günü öğleye doğru, Kuru Gölü'nün kıyısında toplanmış olağanüstü sayıda fil sürüsünün fotoğraflarını çeken Amerikalı fotoğrafçı Abe Fields'ı getiren uçak, gölün üstünde alçaktan uçuyordu: Kum tepeciklerinden, sudan, kuşlardan, kayalardan ve sazlardan oluşan iki yüz kilometre karelik bir alandı göl. Uçak, sabahtan beri aynı bölgede dolaşıp durmuş, yalnızca bir kez Bahr El Gazal'ın güneyindeki El Garani havaalanına inip yakıt almış, sonra yine havalanmıştı.

Abe Fields, uçağın ön bölümünde karınüstü uzanmış, mesleğinin en dramatik yazı dizilerinden birinin art arda fotoğraflarını çekmekle meşguldü.

Gölün doğusunda yer alan çöl, susuzluktan can çekişen ya da hâlâ Kuru'ya ulaşmaya çalışan hayvanlarla doluydu. Yüz elli kilometrelik kurak yol boyunca serilmişti hayvan leşleri; uçağın her alçalışında binlerce yırtıcı kuş havalanıyor, sonra ağır ağır geri dönüyordu. Kalabalık buffalo sürüleri uçak geçerken arada bir başlarını kaldırarak kızıl kumlarda hareketsiz bekliyor, sonra sürüyü artık izleyemeyecek durumda olan ama yine de ayakta durmaya çalışan yüzlerce hayvanı bir kez daha arkalarında bırakarak yola koyuluyorlardı; yol, sürülerin kuraklık mevsimindeki toplanma yeri olan Bahr Salamat'ın kurumuş çamurlarından başlayarak bütün bölgeye yayılan gri ve kahverengi hareketli noktalarla doluydu. Filler, Kuru Gölü'ne doğru inatla ilerlerken, yüzlercesi âni bir güç yitimiyle birden duraklayıp cansız hortumlarıyla yere yığılıyorlardı. Yola devam eden hayvanların yerden kaldırdığı Bahr El Gazal'ın ünlü kızıl kumu bazen öylesine yoğunlaşıyordu ki, güneşi içinde yansıtıyor ve fotoğraf çekimini güçleştiriyordu.

Fields'ın Afrika hayvan topluluğuna ilişkin hiçbir bilgisi yoktu; buffaloyla tapiri bile birbirinden ayırt edemiyordu. Ancak, kamuoyunun hayvanların acı çekmesinden etkilendiğini biliyordu: İyi bir konuya el attığından emindi. Sürülerin bu (telojik) göçünün sebeplerini kamuoyuna iyice açıklayabilmek için bölgedeki göl ve su birikintilerinin kurumuş yataklarının, Mamoun'un ve Yro'nun çatlak yüzeylerinin ve kilometrelerce çırılçıplak uzanan Bahr Salaman bataklıklarının fotoğraflarını birbiri ardınca çekiyordu. Pilot, Bahr El Din üstünde öyle alçalmıştı ki, kimi yüzüstü, kimi sırtüstü uzanan yüzlerce timsahın fotoğrafını çekebilirdi. Nehir yatağı, timsahların can çekişen çırpıntılarıyla karmakarışık olmuştu. Kuru Gölü'nün kıyıya yakın kesiminde, su tümüyle çekilmişti; yalnızca gölün or-

larındaki yirmi kilometre karelik alan, sazlar ve kızıl kayalı adacıklar arasında parıldıyordu hâlâ. Yüzlerce fil suyun içinde, sazlar arasında hareketsiz duruyor, kuzeye doğru uzanan hâlâ ıslak çamurlar kuşların akıl almaz hareketleriyle canlılık kazanıyordu; ne var ki, görüntülenmesi imkânsız bir manzaraydı bu; uçak alçalır alçalmaz canlı bedenlerden oluşan bir yığının arasında kalmış ve pilot, pervaneleri korumak için uçağı hemen yana doğru yatırmıştı. Fields, kuşların çok renkli, uçsuz bucaksız bir tarla gibi göründüğü iki yüz metre yükseklikten çektiği tek fotoğrafla yetinmek zorundaydı.

Abe Fields ömrü boyunca, makinalı tüfeklerle taranan Fransa sokaklarından Karayipler'de Hazel kasırgasının yıkıntılarına, Çinhindi'nde mayınlarla havaya uçurulan Fransız askerlerine dek pek çok şeyin fotoğrafını çekmiş, ama böyle bir görünümle hiç karşılaşmamıştı. Sezgilerinde yanılmıyordu: Ele aldığı konunun özgün, benzersiz niteliğinden kaynaklanan tam anlamıyla profesyonelce bir coşkuydu duyduğu. Coşkularının niteliğine ilişkin yanılgılara kapılmaya uzun süre önce son vermişti: Çok şey görmüştü ve bir görüntü avcısı olarak, görüntülediği bütün olaylarda gözle görülenin ötesinde kalan şeylere kendini kaptırsaydı umarsız bir ayyaş olarak çoktan tükenmiş olacağını biliyordu. (Fields ne çok içki içtiğini ilk kez ayrımsıyordu.) Kendini çok iyi korumasına yardımcı olan kalın kabuğu, soğukkanlı uzman elleri ve sertleşmiş bakışlar gerektiren bir mesleğin dorukların ı şimdiden garantilemesini sağlıyordu.

Fields mesleğe güç bir biçimde başlayıp öfkeli bir kararlılıkla, postu deldirmek ya da gerçekten yankılar uyandıran bir yazı dizisiyle geri dönmek üzere, İç Savaş yıllarında İspanya'ya giden kısa boylu, atak bir adamdı. Guadalajara'daki ilk saldırı sırasında makinalı tüfeklerle taranan Cumhuri-

yetçilerin birkaç metre öteden, sonradan üne kavuşan fotoğraflarını çekmeyi başarmıştı: Ortaya çıkışı böyle olmuştu. (Fotoğraf çekerken yaralanmış, ancak coşku içinde bulunduğundan hiçbir şey duymamıştı.) O günden bu yana görüntülemede başarısız kaldığı tek olay, ailesinin Polonya'da yok edilişiydi; bunda bile -düşmanlarının dediği gibi- onun hatası yoktu; çünkü o sırada Polonya'da değildi. Dünyaya, objektifinin izin verdiği ölçüde coşkuyla bakma alışkanlığını edinmiş, soğuk, miyop gözleri vardı.

Şanssız olduğu dönemler vardı: Kuzey Afrika'daki ilk toplu kıyımı kaçırmış, Morel'le ilgili bir makale yazma umuduyla Çad'a geldiğinde Fort Lamy'de nöbetleşe kalan öbür yirmi gazeteciden daha başarılı olamamıştı. Daha sonra, Mısır'da birleşmeden yana olanlarla karşıtları arasındaki çatışma sırasında ordunun ayaklanacağını duyup Hartum'a geçmiş, ama başkaldıran birlikler kendisi gelene kadar kısa sürede denetim altına alınmışlardı. Bu arada kuraklıkla ilgili sözler duymuş ama hiçbir görüntü canlanmamıştı gözünün önünde. Susuzluktan çılgına dönüp Mozambik kıyılarında kendilerini denize atan fil sürülerinin kitlesel göçlerini duyduğu zaman birden haber kokusu almış ve gidip durumu görmeye karar vermişti. Uçak kiralamış ve daha ilk uçuşta nasıl bir fırsat yakaladığını anlamıştı. Artık çalışıyor ve beklenmedik yardımından dolayı Tanrı'ya şükrediyordu.

Hartum'da bulabildiği tek uçak, İngilizlerin bıraktığı ve sahibi Kraliyet Hava Kuvvetleri'nden Pilot Teğmen Davies'in Ortadoğu'nun duyarlı bölgelerinde gönüllüleri eğitmek için kullandığı eski bir Blenheim'dı; Fields uçağı pilotuyla birlikte kiraladı. Uçak daha önce bindiklerinden daha kötü sayılmazdı; önemli olan gidilecek yere ulaşmaktı: O zaman, insanın güvenliğe kafa yoracak zamanı da pek kal-

mıyordu. (Kazalardan korkmazdı Fields; en güzel fotoğraflarını kazalara borçluydu. Kaldı ki, kazada değil, prostat ya da rektum kanserinden öleceğine ilişkin tuhaf bir inancı vardı. Nasıl böylesine emindi, bilmiyordu; ama genelde hayata bakışı böyleydi.) Birkaç fotoğraf daha çekip pilotun yanındaki yerine döndü. Dahili konuşma düzenine bağlı kulaklığını başına geçirdi:

"Neyle beslendiklerini anlayamıyorum. Su var, tamam. Ancak çevredeki toprak bomboş."

"Sazları yiyorlar," dedi Davies. "Çok sazlık var. Filler tadı güzel olan sazları severler..."

Davies savaş sırasında parlak başarılar kazanmıştı. Daha sonra, Kraliyet Hava Kuvvetleri'nde uçamayacak kadar yaşlandığında, karada yaşayamayacağını düşünerek, yeryüzünden üç yüz metre yükseklikte herhangi bir yerin parçası olarak kalmak üzere her şeyi yapmaya hazır, Ortadoğu ve Afrika'nın uçan aylaklarından biri olmuştu. 1945'ten sonra, lekeli yanakları, iyi eğitim görmüş sesi, modası geçmiş havacı argosu, pala bıyıkları, ama hepsinden önemlisi uçuş sevgisiyle, İskenderiye'den Hartum'a kadar bütün barlarda görünmeye başlamıştı. Almanlar gelinceye kadar, Mısır Hava Kuvvetleri'nde eğitmen olarak çalışmış, sonra Trablusgarp ve Sudan'a silah taşımış, en sonunda kendini güzel günler geçirdiği Gordon's Tree havalimanından pek de uzak olmayan bir hava üssünde, garip görevlere hazır bir Blenheim ve Beechraft ile bulmuştu.

"Sazlarla besleniyorlar. Köküyle birlikte yendiğinde tadı güzel oluyor anlaşılan..."

Sol motor teklemeye başlamıştı, uçak bir an sarsıldı ve aynı anda sağ motor tümüyle durdu. Fields negatiflerini koyduğu çantayı kapıp, boynunda asılı iki fotoğraf makinasıyla

birlikte güven altına aldı. (Fields uçakların motor arızalarına ve zorunlu inişlere alışkındı; bu tür durumlara her an hazırdı.) O sırada, yerdeki sürülerden elli metre kadar yüksekteydiler. Davies boş bir kumluk aradı; tam önünde, bir kuş bulutunun havalandığı bir açıklık gördü; sigortadan alacağı parayla kullanılabilir durumda iki uçak alabileceğini düşündü sevinçle. Uçak suyun içinde duran bir fil grubunun üstünden sekerek geçti; bulundukları tarafta yatan iki file tam dokunurken, gövdesinin yarısı suda bulunan hayvan, birden sol kanadın altından ayağa kalktı; uçak kendi ekseni çevresinde dönüp kuyruğundan yere çakıldı ve ikiye bölündü.

Fields pilot kabininden dışarı fırlayıp negatif çantası ve büyük bir şans eseri kırılmamış olan fotoğraf makinalarıyla birlikte kumlara oturmuştu. Hemen ayağa kalktı, gözlüğünü taktı, objektifini ayarlayıp arka plandaki fillerle birlikte uçağın ve ezilmiş göğsüyle kumanda tablosu üstüne serilmiş Davies'in birkaç fotoğrafını çekti. Sonra, çevresine bakındı.

Toprak düzeyinden bakıldığında, göl daha büyük ve sürüler daha kalabalık görünüyordu: Filler hemen her yönden sarmıştı çevresini. Bir an kaygı duydu; ama hayvanlar öyle bitkindi ki, aralarına düşen uçak, kuşların havalanmasından başka tepki yaratmamıştı. (Fields, Fort Lamy'de kaldığı otelin penceresinden her sabah gördüğü dev Afrika leyleklerini tanıyabilmişti yalnızca.) Kuşlar geriye dönmeye başlamışlardı bile; fillerin sırtına ve böğrüne konan beyaz bataklık kuşları vardı aralarında. Doğuya, uzak yüksek kayalara uzanan alanda, havanın, suyun ve kızıl kayaların parıltıları arasında hareketsiz duran, antilop sandığı sarımsı renkli, kalabalık bir canlı topluluğu gördü. Tehlikesizce sudan çıkabileceğini düşündü. Göl, yüz metre kadar ötede, üstünde boş, yıkık yerli kulübelerinin yer aldığı kum tepesinde son buluyordu. Tepe boyunca,

iki kilometre kadar uzanıyordu evler. Tepenin kuzeyinden, bulunduğu yöne doğru koşan bir siluet gördü. Film çantasını ve fotoğraf makinalarını başının üstüne kaldırarak suyun içinde yürüdü; derinlik bir metreyi aşmıyordu. Kum tepesine kolayca ulaştı Ve uzun boylu, kızıl saçlı, üstü çıplak, boynuna kırmızı benekli beyaz bir mendil dolamış bir adamla karşılaştı. Çillerle dolu yüzü bildik birini andırıyordu.

"Başka kimse var mıydı içeride?"

"Vardı, öldü," dedi Fields, kötü bir Fransızcayla. Bu yüzü nerede gördüğünü hatırlamaya çalışıyordu. Gömleğinin cebinden sigara paketini çıkarıp otomatik bir hareketle uzattı. Çilli yüz, Fields'ın bilebildiği sigara arzusunun çok ötesinde bir sevince bürünmüştü.

"Tanrım! Amerikan sigarası! Uzun süredir ilk kez görüyorum..."

Fields artık dinlemiyordu. Çilleri tanımıştı: Kore Savaşı yıllarında Amerikan basınında dikkat çekecek kadar yer almışlar, 'dönek' sözcüğünün ötesinde, alçaklığın bir simgesi olarak gazetelerin ilk sayfalarında teşhir edilmişlerdi. Uzun süren bir güneş tutulmasından sonra, ilk sayfada yer almaya başlamıştı yine çiller; ancak, nitelikleri değişmişti: Fields'ın Paris'ten Çad'a hareketinden önce, halkın sevgisini kazanmaya başlamışlardı. Fields, şansının kendisini nereye getirdiğini ancak şimdi anlıyordu. Yirmi gazetecinin aylardır ulaşmaya çalıştığı kişiyi, bir uçak kazası fotoğraf makinasının önüne sürüyordu...

"Paket sizde kalabilir. Umarım tatsız hatıralarınızı tazelemez..."

Forsythe tanınmasından doğan şaşkınlığını gizlemek için güldü. Serabın sonsuza dek çoğalttığı hayvan sürülerinin, binlerce kuşun, buffaloların, antilopların, sıcakta hareketsiz

duran fillerin arasında, titrek bir ortamda saplanıp kalmış gibi, orada, tepenin üstünde durup kazadan söz ettiler. (Fields'ın tahminine göre, Kuru'daki fil sayısı bin ile iki bin arasında değişiyordu. Oysa kazadan önce çektiği fotoğraflar banyo edildiğinde, kaza sabahı orada bulunan fil sayısının yedi yüz dolaylarında olduğu görülmüştü.) Geriye doğru bir adım atıp Forsythe'ın fotoğrafını çekti. Sonra, tepe boyunca kulübelere doğru yürüdüler. Fields daha sonra, o anda tek bir şey düşündüğünü söyleyecekti: Morel'in fotoğrafını çekmek. Fotoğraf makinasını elinde çekime hazır tutuyor ve heyecandan bacakları titriyordu. (Bu titremenin kaza yüzünden olabileceği hiç aklına gelmemişti.) Aynı zamanda bir başka duyguyla, daha belirsiz, daha derin, ama gerçek niteliği üzerine dönüşecek kadar kaygıya kapılmadığı bir duyguyla çatışma içindeydi. Morel'in eylemi, içindeki gizli bir tele dokunmuştu sanki: Kişi, insan davranışının profesyonel gözlemcisi olarak, 'tür değiştiren adam'ınkine benzer bir öfke duymadan, dünya basınının ön sıralarında yirmi beş yıl kalamazdı. Artık emin değildi: Morel'in Kahire'nin ya da Moskova'nın, ya da her ikisinin birden hizmetinde bulunan yalnızca zeki bir siyasal kışkırtıcı olması pek de imkânsız değildi. Fields kuşku ile umut arasında bocalıyordu ve bu durum belirgin bir gerginlik biçiminde ortaya çıkıyordu: Gözlüğünü burnunun üstünde düzeltip duruyor ve koltuğunun altında silahla aniden göğün altında belirivereceğini düşlediği dev yapılı, masalsı siluetin arayışı içinde çevresine bakınıyordu – ancak tek görebildiği, bundan çok daha az ilginç bulduğu fil sürüleriydi.

Forsythe'ın sorularını dalgınlık içinde cevapladı. Profesyonel bakış açısından, kendi adına, garip bir ihmalcilikti bu: Forsythe sınırsız bir merak uyandırmıştı Amerika Birleşik

Devletleri'nde. Ama Fields, Forsythe'm nerede olduğunu biliyordu; oysa Morel, tümüyle keşfedilmesi gereken, kendi yüreğine belki de çok yakın olan bir şeylerle ilintili yepyeni ufuklar açmıştı önünde. Yine de, Sionville seferinden sonra öğrendiklerini doğrulayan cevaplar verdi Forsythe'a: Amerikan kamuoyu ona, öfkesine, pişmanlığına ve o yeni tür 'dönek'in yumruklarını savuruşuna sempati duymaya başlamıştı; hayvanların yanında yer alan sömürülmüş ve ihanete uğramış Amerikalı'nın davranışının ardındaki kırgınlık ve tiksinti tümüyle anlaşılmıştı. Basın, 'deliller' konusuna yeniden el atmıştı ve Hava Kuvvetleri'nden 'onursuzca ihraç edilmesi'ne ilişkin yoğun eleştirilerde bulunuyorlardı. Seul'deki ünlü radyo konuşmasında, ülkesinin ordusunun bakteriyolojik silahlar kullandığına ilişkin 'deliller'le karşılaşan genç, idealist bir Amerikalı'nın öfkesiyle haykırdığı işaret ediliyordu.

"Her neyse, şimdi serüveninize büyük bir ilgi duyuyorlar..."

Fields onların 'kimler' olduğunu söylemedi: Kamuoyu için yalnızca bu sözcüğü kullanıyordu. Sözleri, ele aldığı yazı dizisinin ilginçliğini hatırlatmıştı kendisine; profesyonellik duyguları uyandı yine: Forsythe'm bir iki fotoğrafını çekip soru sormaya başladı. Johnnie Forsythe sinirli bir tavırla art arda sigara içerek sertçe cevapladı.

"Bildiğiniz gibi, Hava Kuvvetleri'nden atılmıştım; unutulmak – ve unutmak için buraya geldim ve kendimi Çad'a gömdüm. Zamanımın çoğunu sarhoş olmaya çalışmakla geçirdim. Bilinen bütün aşamalarıyla düşüşün en klasik yolu... Bu konuya girmeyeceğim. Ailem, sesimin çıkmaması koşuluyla, küçük bir gelir bağladı bana: Biz Güneylilerde onur duygusu çok gelişmiştir. Ama Fort Lamy'de de işler yolunda gitmedi: Bir gün, 'unutmama yardımcı olmak' için içki sunan

bir herifi tepeledim. Gün oldu, aynı kişi, hiçbir şey söylemeden, yalnızca gülümseyerek yine içki ısmarladı ve ben de kabul ettim: İhtiyaç duyduğum her şeyi alacak param yoktu. Yalnızca zenciler kibardı: Gülerlerdi, ama bana değil; onların dünyaya bakışları böyleydi. Kısacası, işler kötü gidiyordu. O sıralarda Morel, dilekçesiyle birlikte bana geldi. Tabii, imzaladım. Yeryüzünde hiç kimse, Morel'in neden söz ettiğini benden daha iyi anlayamazdı. Beni komünistlerin aldattığını ve komünistlerden kurtulmanın yeterli olduğunu söylemek işin kolayına kaçmak olur. Kaldı ki, uluslararası kişiliklerden, dünyaca ünlü bilim adamlarından, Nobel Ödülü sahiplerinden, iki yüz 'seçkin' aydından oluşan bir kurul vardı ortada ve bu saygın kişilerin tümü, yirmi beş yaşındaki genç Amerikan subayını, yani beni, ülkesinin sivil halk üstüne veba mikrobu saçtığına inandırmak istiyordu. Bakınız beyefendi, işte delili – mikrop aşılanmış sinekler... Dürüst, içten, insan yüzleri; soylu beyaz saçlar; insan gözleri, insan dudakları, 'deliller'i önüme süren insan elleri; bu suçu itiraf ederek insanlık görevimi yapmamı isteyen insan sözleri... Ah, dostum! Bunun komünizmle, faşizmle, demokrasiyle ya da benzerleriyle olan ilişkisi tartışma götürür... Yalnızca insanlardı onlar. Binlerce yıldır böylece sürüp gidiyor. Ülkeme döndüğümde, bu sözlerde hiçbir doğruluk payı bulunmadığı kanıtlandı bana; yalnızca propagandaydı, soğuk savaş... Bir kez daha insan yüzleriyle karşı karşıyaydım; dünyaca ünlü ciddi ve kibar bilim adamları – uluslararası mahkeme... İşin garibi, artık önemi yoktu. Amerikalıların suçlu olup olmadığı ya da komünistlerin suçlu olup olmadığı arasında bir ayrım yoktu. İnsanlık, tepeden tırnağa pisliğe batmış olarak bu işin içindeydi. Evet, 'dönek' demişlerdi bana ve dönek olduğumu doğrulayacaktım. Onları, o pisliği, o lanet olası canlı türünü

terk edecektim... Morel'in kulaklarına haykırdıklarını kimse benden daha iyi anlayamazdı. Onu, daha sonra 'hayvanların tarafına geçen adam' ya da 'tür değiştiren adam' olarak adlandıracaklardi; yani bir dönek... Ancak, olay bu değildi kuşkusuz. Kimsenin, daha alt düzeyinde kalmaması gereken bir onur kavramının savunucusuydu o... Dilekçesinin genel bir alay konusu olarak sonuçlandığı açıklığa kavuşunca ona yardım ettim: Silah depoladık... Sonrasını biliyorsunuz..."

Fields başını salladı. Ceplerinde sigara paketini aradı, sonra Forsythe'a verdiğini hatırladı. Bir sigara istedi. Hiç yorum yapmamıştı; Forsythe kendisini dinleyip dinlemediğini merak etti ve içgüdüsel olarak ona saygı duydu: Bu ufak tefek adam ölümcül bir uçak kazasını yeni atlatmış ve onu, sanki bir kavşakta karşıdan karşıya geçer gibi sakin bir tavırla, gözlüğü ve fotoğraf makinasıyla fillerin arasında yürürken görmüştü. Doğruydu; mesleği katılaştırmıştı onu. Pek çok şey görmüş geçirmiş biri olduğu belliydi. Gözucuyla yüzüne baktı ve Yahudi, diye karar verdi. Birden, işin ta başından beri, Morel'in yanında bir Yahudi'nin bulunması gerektiğini düşündü – Alman gaz odalarından sağ çıkmış biri olması yeğlenirdi.

Sionville baskınından beri -baskının amacı, dünya kamuoyunun ilgisini Afrika hayvan topluluğunun korunmasıyla ilgili olan Bukavu Konferansı'na çekmekti- son on gündür, Kuru Gölü'nde bulunduklarını söyledi; 1947 yılındaki su baskınıyla bölgelerinden uzaklaşıp gölün batı yakasındaki tepelere yerleşen Kai balıkçılarının köyündeki terk edilmiş kulübelerde yaşıyorlardı. Morel iki gün önce sınırın öte tarafına, Sudan ile Çad arasındaki deve kervanlarının geçit yeri olan Gfat'a hareket etmişti. Yeryüzünün o bölgesinde yaşayan tek tüccarın bir radyosu olması gerekirdi; Morel henüz sona eren konferansta alınan kararları öğrenmek istiyordu.

"Gerekli adımlardan bazılarını atacaklarına inanıyor Morel; bunu yaparlarsa teslim olacak... Fransız mahkemelerince, görkemli bir biçimde suçsuz bulunacağına inanıyor. Büyük bir ihtimalle yanılıyor; her zamanki gibi aşırı iyimser. Artık nasıl olur, bilmiyorum."

Sustu, sonra çekingen bir sesle, en kısa sürede Amerika Birleşik Devletleri'ne dönmeyi tasarladığını söyledi. Fields yine hiçbir yorumda bulunmamıştı. Kum tepesinin öbür yanına ulaşmışlardı. Fields çok uzaktan, kulübelerin ötesinde, atların yanında bekleyen genç kadını gördü. Durup fotoğraf çekti. Çad Oteli'nde sık sık Minna'dan söz edildiğini duymuş, çeşitli kişilerce çekilen ve hep istekle gösterilen fotoğraflarını merakla izlemişti: Düş gücünü çok çalıştırmış olmalıydı; şimdi düş kırıklığı duyuyordu. Güzeldi, ama sıradan bir güzellikti bu -yalnızca dudaklarında etkileyici bir şeyler vardı-, düz ama dolgun dudakları nerdeyse acıklı bir görünüme sahipti. Ama yine de bu kızda, 'insan türünün düşmanı' olarak tanınan adama silah ve cephane taşıyacak kadar şiddet ve öfke olduğuna inanmak imkânsızdı. Hoş bir havası vardı ve onu öyle bir rolde düşlemeyi imkânsız kılacak kadar sakin ve aynı zamanda kimsesiz görünüyordu.

Kazayı tepeden gördüğünü ama yaklaşmaya cesaret edemediğini söyledi Fields'a. Uçakta bulunanların tümünün hemen öldüğünü sanmıştı. Fields'ı hâlâ bir bütün olarak kaldığına inanmak istercesine, tepeden tırnağa süzerek şaşkın şaşkın başını salladı. Fields pilotun öldüğünü ama kendisinin yara almadan kurtulduğunu söyledi. (Daha sonra Fort Lamy Hastanesi'nde röntgen filmi çekilmiş ve üç kaburga kemiğinin kırık olduğu saptanmıştı.) Bozuk Almancası'yla onunla konuşurken bir yandan da fotoğraf çekebileceği en uygun açıyı düşünüyordu. Daha sonra, çenesinden bağlı geniş fötr

şapkasını çıkarmasını istedi; fışkıran otlarla diken diken görünen kayaların, beyaz su kuşlarının ve serabın uçsuz bucaksız yatay aynasında, kıpırtısız fillerin oluşturduğu ortamda bir fotoğrafını çekti. Bu işlerle uğraştığı sırada, Minna sürülerin çektiği acıları öylesine bir canlılık ve sempatiyle anlatıyordu ki, Fields genç kızın yaptıklarının, yeryüzünün çok eski zamanlarına ait olan bu manzarada karşılaşmalarındaki garipliğin ve serüveninin hemen her yerde uyandırdığı ilginin biraz olsun bilincinde olup olmadığını merak etti. Sonradan, teröristler arasında bulunduğu izlenimine bir an bile kapılmadığını, üstelik kendi işlerinden başka hiçbir şeyle ilgilenmeyen barışçıl ve bilimsel bir keşif grubunun üyeleri arasındaymış gibi bir duyguya kapıldığını söyleyecekti.

"Ölen arkadaşınız için bir şeyler yapsam iyi olacak," dedi Forsythe. "Bu sıcakta..."

Fields birkaç fotoğraf daha çektikten sonra, yardım etmeyi önerdi. Morel'i ele geçirmeyi dört gözle bekliyordu, ama sabırlı olmalıydı. Minna, Peer Qvist'i görmeyi isteyip istemediğini sorduğunda hemen kabul etti; Danimarkalı doğabilimciye ilişkin bildiklerini hatırlamaya çalıştı. Danimarkalıyla ilgili değişik düşünceler öne sürülüyordu: Bazıları o saygın görünümlü kafada, kendini gösterme meraklısı bir kişinin şöhret tutkusunun gizlendiğini, bazıları içten davrandığını ama delinin biri olduğunu söylüyor, bazılarıysa nükleer silahların yasaklanmasına ilişkin Stockholm bildirgesini imzalayanlardan biri olduğunu ve İspanya İç Savaşı'na katıldığını hatırlayarak onu yalnızca bir komünist ajanı olarak değerlendiriyorlardı. (Fields daha sonra Peer Qvist'e, Stockholm bildirgesini imzalama sebebini sorma imkânı bulmuştu. Doğabilimci, o bildirgeyi nükleer atıkların bitki ve hayvan örtüsünde yaratacağı korkunç sonuçları düşünerek imzala-

dığını söylemişti. Yalnızca insanlık değildi tehlikede olan; daha da önemlisi, denizde yaşayan canlılar ve kuşlar tehlikedeydi.) Tepe boyunca, Danimarkalının kulübesine doğru yürürlerken -Fields, birbirlerinden uzakta yaşamayı yeğlediklerini fark etmişti- Minna, buharlaşmanın çok yüksek olduğunu söyledi. Sabahları sazlar, kum tepeleri ve kayalar sanki gece boyunca büyümüş gibi görünüyorlardı. Kuru Gölü'ne ulaşan bitkin sürülerin hiçbir şey yemeden günlerce yere serilip kaldıklarını görmek, başka yörelerdeki durumu değerlendirmek için yeterliydi...

"Schrecklich!" dedi. *"So schrecklich!"**

Fields uygun bir karşılık verdi. Hayvanlara karşı özel bir sevgisi olmadığını söyleyememişti. Bir kez köpek almak istemiş, ama sık yer değiştirmeyi gerektiren mesleğiyle bunun bağdaşmadığını düşünmüştü. Bir kez de Meksika'da, boğa güreşi izlerken, yaralı boğanın görünümünden tiksinti duyarak matadorun ölmesini yürekten dilemişti. Ömrü boyunca çok ender olarak bir kişiden ya da bir şeyden yana olmuştu, ama Meksika'da bunu yapmıştı: Boğadan yanaydı. Heyecan yaratıcı bir resim için profesyonelce bir istek değildi bu: Evet, fotoğraf makinası yanındaydı, ama gözlerini yummuştu. Yanında oturanlardan biri, "Gözlerini kapayan şu adama bakın!" diye İngilizce seslendi. "Haydi bayım, biliyorsunuz, boğalar yalnızca canlı et parçalarıdır!" Fields soğuk bir bakışla süzdü adamı. "Canlı et parçası kavramının nerede başlayıp nerede bittiğine karar vermek güç," dedi, düşmanca duygularını belli eden bir tavırla. Abe Fields'ın hayvanlara karşı özel bir düşkünlüğü yoktu ve Minna'nın tek önemli konuymuş gibi Afrika sürülerinden söz edişi karşısında biraz şaşırmıştı. Ahlâksal inançlarıyla bağdaşmıyordu: İnsanların yüz-

*) (Alm.) Korkunç, çok korkunç. (ç.n.)

de altmışının açlıktan öldüğü bir dünyada, 'özgürlük' sözcüğünün hiçbir anlamı yoktu bu kişiler için; kaldı ki, doğanın korunmasından çok daha acil davalar vardı.

Ancak bu son düşünce birden, öylesine umulmadık biçimde yankılandı ki yüreğinde, Morel'le bu genç kızın gizli ve şaşırtıcı amaçları olabileceğini, böyle şiddet ve dirençle savundukları doğanın korunması savının, hedeflerinin görünürdeki basitliğinin çok ötesinde, insan hayatına saygıyı ve hoşgörüyü, bir hoşgörü ve onur ihtiyacını gizleyebileceğini düşündü. Olağanüstü bir öykünün izinde olduğu zamanlar duyduğu sezgiyle ürperdi. Profesyonelce coşkusunu dizginlemeye çalıştı: Gerçeğin kokusunu almış olsa bile onunla pek ilgisi yoktu bunun; çünkü insanın görüntüleyemeyeceği bir şeydi bu. Ancak, doğru dürüst öğrenim görmemiş, Berlin gece kulüplerinin tipik bir ürünü olan bu zavallı kızın, o sıradan ve kaba güzelliği altında, hep biraz kırgın görünen o ısrarlı, gri-mavi bakışları altında, insanlığın yeryüzündeki belirsiz ilerleyişi boyunca karşılaştığı en eski, ama en acil sorunların derinden kavranışını gizlediğini düşlemek güçtü; bu tür şeyleri anlayabileceğini sanmak gerçekten imkânsızdı; Fransız'ın yalnızca filleri koruduğuna safça inanmış olmalıydı, ya da belki de, üstlendiği umutsuz kampanyanın karmaşıklığını anlamadan Fransız'a âşık oluvermişti. Genç kız artık derinleşen alacakaranlıkta, kumsala ve palmiye ağaçlarına konmuş binlerce kuşa bakmak için durakladı ve Fields, yüzünde öylesine mutlu bir ifade gördü ki, içgüdüsel olarak fotoğraf makinasına sarıldı.

"Sizi böyle davranmaya iten neydi?" diye ansızın ve biraz kabaca sordu: Enstantaneleri her zaman yeğlerdi.

Genç kız başını öte yana çevirdi ve Fields alay dolu bir gülümsemeyi gizlemek için başını çevirdiği duygusuna kapıldı.

"Şaşırtıcı olan ne?" diye omuzlarını silkerek sordu. "Savaş sırasında ve daha sonra... çok şey öğrendim."

"Ne ilgisi var, anlayamadım."

"Anlamadığınıza eminim. Fort Lamy'de Mösyö Morel'in elinde dolaşan dilekçeyi okudum ve doğal hayatın korunması için ben de bir şeyler yapmak istedim... Bu sizi şaşırtmış olmalı, çünkü bir Alman kızıyım ben ve siz sanıyorsunuz ki..."

Fields tedirginlik duydu.

"Hiçbir şey sanmıyorum. Alman oluşunuzun bu işle ne ilgisi olabilir? Filleri korumayı kafasına koymuş yasadışı birine silâh ve cephane taşımayı göze almanızı açıklamıyor bu."

"Berlin'den geliyorum," dedi sanki inatla. "Berlin'de çok şey gördük... Size nasıl anlatabilirim, bilemiyorum. İnsan bunu hisseder ya da etmez. Sanırım günün birinde bıktım. Birden... başka bir şeye ihtiyaç duydum."

Omuzlarını silkti. Tabii, diye düşündü Fields. Bunu anlıyordu. Bir başka şey... değişik bir şey. Yazı işleri yönetmenlerinin kendisinden sürekli istedikleri şeydi bu. Haklıydılar elbette, ama görüntülemesi güç bir yazı dizisi olacaktı bu... 'Değişik bir şey!' Hiçbir zaman görüntülenmemişti ve hiçbir zaman görüntülenmeyecekti. Kum tepesinin bitimine ulaşmışlardı, Minna köyün öbür kulübelerinden biraz daha uzakta duran son kulübeyi gösterdi.

"İşte şu."

Danimarkalıyı gözleri yarı kapalı, kıpırdamadan sırtüstü yatarken buldular. Fields onunla daha önce karşılaşmamıştı, ama hakkında yazılan makaleleri okumuştu. Dergiler olabildiğince sık fotoğrafını basıyorlardı. Şaşılacak yanı yoktu bunun: Yayınlanmaya değer bir konuydu. Yüzü oldukça yaşlıydı ve Avrupalılarda pek sık görülmeyen, çilecilere özgü sert bir ifadesi vardı. (Fields aynı ifadeyi Çinliler ve Hintliler ara-

sında da görmüştü. Ancak karşılaştırma yapabileceği beyazlar Asya'daki misyonerlerdi: Genelde Avrupalılara özgü özellikleri yitirip kısık gözlü oluyorlardı.) Fields öne eğildi ve uyuyan adamın elindeki kitaba baktı: İncil'di. Böyle bir yüzle kartvizit taşımaya gerek yok, diye düşündü. Elindeki kitapla birlikte fotoğrafını çekti.

Danimarkalı gözlerini açtı ve sabit bakışlarla yüzlerine baktı: Ama Fields onun hâlâ çok uzaklarda olduğunu ve hâlâ yarım bıraktığı düşü sürdürdüğünü düşündü. Fields uçak kazasından söz etti, kim olduğunu ve burada ne yaptığını anlattı. Konuşmaya başladılar. Minna ikisini yalnız bıraktı. Peer Qvist, bildiği kadarıyla, yağmurların daha önce hiç böyle gecikmediğini ve sonucun Afrika açısından korkunç olacağını söyledi. Gözlerinde öylesine duygulu bir ifade vardı ki -fanatikçe bir ifadeydi sanki bu-, Fields o gözlerde bir doğabilimcinin sevecenliğini aşan bir şeyler olduğunu duyumsadı.

Danimarkalı kısa bir sessizlikten sonra, "Evet," dedi. "Kimi zaman, doğanın korunmasını insanın üstlenmesi günah sayılır; kimi zaman Tanrı, köklerini dünyadan söküp atmaya karar vermiş gibidir..."

Fields anlaşılmaz bir şeyler mırıldandı. Dinsel inançları güçlü değildi. Danimarkalıdan fotoğraf çekmek için izin istedi ve bu isteği garip biçimde yanlış anlaşıldı. Fields yaşlı serüvencinin fotoğrafını çekmek istiyordu yalnızca, ancak Peer Qvist başka türlü anladı.

Toprak sahibiymiş gibi bütün çevreyi göstererek, "Tabii," dedi. "İstediğiniz kadar fotoğraf çekin. İnsan gözünün yıllardır göremediği kadar yoğun kuş sürülerinden birini bulacaksınız şurada. Çektiğiniz fotoğrafları daha sonra koleksiyonum için Danimarka'ya postalarsanız çok sevinirim."

Fields memnuniyetle söz verdi. Dışarı çıkmadan önce, Danimarkalı İncil'i cebine koydu. Tepe boyunca yürüdükleri sırada Fields, Morel'le nasıl ilişki kurduğunu sordu.

"Kopenhag Doğa Tarihi Müzesi sayesinde diyebilirsiniz," diye cevapladı, gözlerinde alaycı bir ifadeyle.

Resmiyeti hiç sevmediği anlaşılıyordu. Fields üsteledi ve sonunda Peer Qvist, Morel'in dilekçesini alan ilk kişilerden biri olduğunu söyledi. Morel, İskandinavya kamuoyunu Afrika fillerinden yana harekete geçirmesini istemişti. Dilekçeyle birlikte gönderdiği mektupta Danimarka, İsveç, Norveç ve Finlandiya'dan söz ediyordu. "Doğanın korunması sorununu belli ölçüde çözen ülkeler, dünyanın öbür ülkelerinde de bu sorunun çözümüne yardımcı olmalıdırlar." Peer Qvist kısa bir süre sustu.

"Bir noktaya kadar haklı olabilir... Kendilerinden bir türlü hoşnut olmayan yurttaşlarıma bunları söyleyemezdim elbet, ancak ülkelerimizde hayatın her biçimine karşı içgüdüsel bir saygı vardır..."

Morel'in dilekçesini aldıktan sonra Cenevre Komisyonu'nda sesini duyurmaya çalışmış, ancak hesaplı bir çekimserlikten başka sonuç elde edememişti... Gerçekte, onlarla kavga da etmişti. Kısa bir süre önce Güney Pasifik'te, binlerce kuşun kutba doğru göç yolu üstündeki tek dinlenme yeri olan iki küçük adaya güdümlü roket üssü kurulmasına karşı çıkan bir konuşma yaptığında hiçbiri kendisini desteklememişti.

Siyasete bulaşmakla suçlanmaktan korkuyorlardı...

Daha sonra, olaya ilgi duymuş ve uçağa atlayıp Çad'a gelmişti. Morel hâlâ Fort Lamy'deydi, istatistikler ve dilekçelerle dolu evrak çantasıyla kapı kapı dolaşıyordu.

"Bana tasarılarını anlattı. Cesaretini kırmadım: Benzer mücadelelerle dolu bir hayat uzanıyordu ardımda. Kitleler-

de merak ve ilgi uyandırarak sonuç alınabileceğini biliyordum. Kaldı ki Morel, kolay kolay cesareti kırılacak kişilerden değildi... Yine de, güçlükleri serdim gözlerinin önüne. 'Bunlara alışkınım ben,' dedi. 'Bu tür şeyleri daha önce de yaptım. En zorlu mücadelemi mayısböceklerinin savunusu sırasında verdim.'"

Peer Qvist, Morel'in mayısböcekleri öyküsünü anlatacaktı, ama Fields onu kibarca konuştukları konuya çekti. Mayısböcekleri ve Pasifik adaları kendisini pek ilgilendirmiyordu. Yaşlı adam konudan konuya atlama eğilimindeydi. (Birkaç yıl sonra Peer Qvist'le, ölümünden kısa süre önce İsveç'te Uppsala'da karşılaştıklarında, kafası hatıralarla dolu olan yaşlı adam mayısböceklerinin öyküsünü Fields'a anlatmayı başarmış, ancak o anda Fields, çektiği onca güzel fotoğrafa karşın Morel'e ilişkin önemli bir ipucunu kaçırdığını anlamıştı.) Fields olabildiğince nazik bir biçimde sözünü kestiğinde, Peer Qvist susup alaycı gözlerle yüzüne bakmıştı.

"Evet," dedi, "vaktinizi alıyorum. Buraya beni dinlemeye değil, fotoğraf çekmeye geldiniz. Kaldı ki, Morel'e kendiniz soru sorabilirsiniz. Şu sıralarda geri dönmesi gerek."

Fields sazların ötesinde, Kai'li balıkçıların oluşturduğu uzun bir kuyruk gördü. Çırılçıplaktılar. Hepsinin sırtında birer sepet vardı ve birkaç adımda bir durup ellerindeki mızrakları hep birlikte suya daldırıyorlardı. Hep bir ağızdan, aynı ses tonuyla bağrışıyorlardı; mızraklarını suya daldırdıkça kısa, keskin bir çığlıkta toplanıyordu sesleri. Peer Qvist bazen bir vuruşta üç balık birden öldürdüklerini söyledi. Önceleri, at sırtında Bongo tepelerindeki sürülere mızrakla saldıran Sudan yerlilerinin yöntemini kullanarak, bitkin düşmüş filleri de mızraklıyorlardı. Ancak Morel ortaya çıktığından beri, gönülsüz de olsa, filleri rahat bırakmışlardı.

Fields sazların çevresinde dolaşırlarken, kalabalık bir kuş sürüsünün dörtnala bir koşuda havalanan çok renkli toprak parçaları gibi havalanıp yere konuşunu gördü; daha sonra, beş filden oluşan bir grup iri bedenleriyle sazları yararak kızıl bir toz bulutu içinde ortaya çıktı. Göle ulaştıklarında grubun ortasındaki iki hayvan suya çöktüler, sonra da hiçbir hayat belirtisi göstermeden kıpırtısız hortumlarıyla öylece serilip kaldılar; öbürleri suyun daha derin olduğu kesime doğru ilerliyorlardı.

"Ortadaki iki hayvana öbürleri destek oluyorlardı," dedi Peer Qvist. "Tanrı bilir, saatlerce böyle yürümüş olmalılar."

Fields su kıyısına gelişlerini kaçırmıştı, boynunda asılı fotoğraf makinasına dokunmadı. (Üç ay önce bir Amerikan ajansıyla arasındaki anlaşmaya son vermiş, Paris'te kendi ajansını kurmuştu. Kuru Gölü yazı serisi 100.000 doların üstünde para getirecekti – bir fotoğraflı haber için şimdiye kadar ödenen en yüksek ücretti bu.)

Daha sonraki iki saat süresince, bataklığın bütün yüzeyini kaplayan on binlerce kuşun renkli fotoğraflarını çekti; beyazların, siyahların, grilerin ve pembelerin usulca devinimiydi bu; bazen alacalanıyor, bazen aynı renklerden oluşan gruplara bölünüyorlardı; gökyüzünden çok, yeryüzünün derinliklerinden gelmiş suda yaşayan bir canlı türü gibiydiler. (Fields güzelliğe karşı belirgin bir düşmanlık duyardı. Güzellik karşısında soyutlandığı duygusuna kapılırdı. Yapı olarak duyarlı bir insandı, uyuma önem verirdi ve bu yüzden güzellik karşısında yanlış bir nota gibi hissederdi kendini. Bir zamanlar Carpaccio üzerine bir dizi hazırlaması gerekmiş ve freskler önünde geçirdiği saatler onu hasta etmişti. Görkemli manzaralar karşısında da aynı tepkiyi duyardı hep; insanın kendini evinde hissedeceği küçük, sigara du-

manlı bir barı, görkemli manzaralara her zaman yeğlerdi.) O çalışırken, Peer Qvist bir şeylerin sahibi olmanın gururuyla hayvanların adlarını sıralıyordu; ne var ki Fields'ın bu adları aklında tutmaya hiç niyeti yoktu, dikkatini işi üstüne toplamıştı: Hayvan cinslerinin ayırt edilmesi için çektiği fotoğrafları daha sonra bir uzmana göstermek, bu adları bellemekten daha kolaydı (New York Doğa Tarihi Müzesi'nden bir uzman, yarıya yakını Avrupa'dan gelmiş yirmi yedi cins kuş saymıştı fotoğraflarda). Fields, Danimarkalının da gizlice birkaç fotoğrafını çekti. Elinde silahı, geniş Güney Afrika şapkasının altında keskin bakışlarla kuşlar denizinin kıyısında nöbet tutan bu yaşlı bekçinin görünümü, ömrü boyunca gördüğü en etkileyici şeylerden biriydi.

Peer Qvist, gazetecinin hızlı ve coşkulu çalışmasından etkilenmişti. Dönüş yolunda daha kibar davranıyordu artık. Fields yaşlı adamın gözünde biraz değer kazandığını sezdi. Bundan yararlanarak, doğanın korunması amacıyla geçmişte yürüttüğü ünlü kampanyayla ilgili sorular yöneltti. Danimarkalı, savunduğu hayvan türlerinin uzun bir sıralamasından sonra -neredeyse bütün canlı türlerini kapsıyordu bu liste- sözlerini sert bir tavırla bitirdi:

"Ve özgürlük! Her yerde özgürlük!" Kökü kazınmış, yok olmuş canlı güzelliklerin hatıralarıyla örülü bir suskunluğun içine gömüldü birden.

Fields yaşlı adamın mizacını anlamaya başlıyordu; düşlerini bozmamaya çalıştı. Tepenin öbür ucuna doğru sessizce yürüdüler. Minna yemek hazırlıyor, Forsythe bıçakla açtığı teneke kutuları kafasına dikip boşaltarak genç kızla şakalaşıyordu. (Fields, Morel'in bu kampanyayı önceden hazırladığını sezinledi. Konservelerin çeşitliliğinden öte, cephane sandıkları, ilk yardım ve konaklama gereçleri gibi pek çok mal-

zeme kuma gömülüydü ve dikkatli bir tasarımın izlerini taşıyordu. Duruşma sırasında bu hazırlığın, Morel'e uzun süre önce katılan ve gelecekteki Afrika Bağımsızlık Ordusu'nun önderleri için Kuru'da bir eğitim kampı kurmayı tasarlayan Waitari'nin işi olduğu anlaşıldı. O sıralarda Fransız Ekvator Afrikası'nda böyle bir kampın bulunduğu gazetelerce öne sürülüyor ancak yetkililer tarafından yalanlanıyordu. Waitari bu üsleri kurmaya daha 1948 yılında, Üçüncü Dünya Savaşı'na kesin gözüyle baktığı sırada, Kahire'ye sığınıp ünlü radyo konuşmasını yapmadan önce, Parlamento üyesi sıfatıyla Fransız Ekvator Afrikası'na yaptığı son resmi gezi sırasında başlamıştı. Sonradan, resmi yetkiye sahip olduğu günlerde kendisini dinleyenlerin hemen hepsi -Kuru köylerinden birinin kabile başkanı olan Sudan sınırının saygın silâh kaçakçılarından Ghaliti dışında- bu gizli depoların yerlerini yetkililere ihbar etmişlerdi.)

Göl, gri bir sis içinde kaybolmaya başlamıştı artık; akşamın ilk serinliğiyle biraz canlanan fillerin sesleri duyuluyordu; Fields yüksek ateşin etkisiyle birden titredi, bedeni ağrıyor, acı ve yorgunluk duyuyordu şimdi. Yemeğine el sürmeden özür dileyip kumlara uzandı. Tek bir düşünce bilincini uyanık tutuyordu: Morel hava kararmadan dönerse fotoğrafını çekmeye hazır olmalıydı. Biraz sonra Peer Qvist'e, Bukavu Konferansı'ndan çok şey bekleyip beklemediğini sordu.

"Bu kez bir şeyler yapacaklar sanıyorum," dedi doğabilimci. "Bütün dünya, en azından fil avını önlemelerini bekliyor onlardan. Ancak bir ilk adım olacaktır bu. Bildiğiniz gibi, dünya kamuoyunun ilgisini Bukavu Konferansı'ndaki tartışmalara yönelttik."

Biraz sonra Forsythe pilottan söz etti.

"Galiba şimdilik yapılacak en iyi şey onu suda bırakmak..."

Fields'a sigara paketini uzattı.

"Sigaralarını kurtardım."

Fields sıkıntı duydu. Davies'i tümüyle unutmuştu.

"Fillerin çiğnemesini önlemek için iki metrelik iki kayanın arasına sıkıştırdım onu.. Sonra gömeriz. Kişisel eşyalarını barakanıza bıraktım -şu barakaya-, belki ailesine göndermek istersiniz."

"Çok az tanıyordum onu," dedi Fields.

Sözlerini tamamladığı ân, tepenin üstünde üç atlı belirdi. İçlerinden biri beyazdı.

Fields fotoğraf makinasını kavrayıp ayağa fırladı. Yorgunluğun bütün belirtileri silinmişti sanki, makinasını eline aldıktan otuz saniye sonra Morel'in ilk fotoğrafını çekti. O ânda, ışık nedeniyle yalnızca beş on dakika zamanı olduğunu fark etti ve bu süreyi olabildiğince iyi değerlendirdi. Uzun süredir -profesyonelce söylemek gerekirse, Paris'in düşman işgalinden kurtulduğu andan beri- böyle bir coşku duymamıştı. (Fields Fransızları pek sevmezdi, ama Paris'e tapardı.) Morel'le konuşmaya başlayıncaya kadar yarım makara film kullandı. Forsythe gazeteciden söz ederken Morel'e eşlik eden iki Afrikalı kuşkulu gözlerle Fields'a bakıyorlardı, ama Morel hoşnut görünüyordu: Atının yularını yanındaki beyazlı gence bırakıp kumlara oturdu, iştahla ve gürültüyle yemek yiyerek fotoğrafının çekilmesine izin verdi.

Afrikalılardan daha uzun boylu ve daha yaşlı olanı, küçük kalkık burnu, kırçıl sakalı ve bıyığıyla tipik bir Araptı. Mavi bir giysi giymiş ve başına beyaz türban sarmıştı. Fields, Morel'in polisten kolayca kaçabilmesinin, Fort Lamy'de Fransız Ekvator Afrikası'nın en ünlü kaçakçılarından birinin, uzun süredir öldüğü sanılan birinin yardımıyla açıklandığını fark etti. Bu, o adam olmalıydı.

Öbürü, yüzü düşünceli bir delikanlıydı. Yüz ifadesinde öfkeli ve gizemli bir şeyler vardı; kıpırtısız yüz çizgileri altında denetlenen bir öfkeydi bu; Fields'ın hemen ilk anda ilgisini çekti. Ne var ki, Kuru'ya gelişini izleyen hareketli saatler delikanlıyı unutturacak, çok daha sonra, duruşma sırasında, delikanlının Morel olayında oynadığı önemli rolü öğrenecekti. O zaman bile kimse, Fransız'ın bu trajik ve sessiz çatışmadan galip çıkıp çıkmadığını, insan onuruna gösterdiği sakin ve biraz alaycı güvenin, çalılıklarda, yalnızca karıncaların söz sahibi olduğu bir delikte son bulup bulmadığını kesin olarak söylemeyecekti.

Morel yemek yerken, Gfat'a yaptığı yolculuğun sonuçlarını anlattı. Geçimini yalnızca ticaretle sağlamadığı açıkça anlaşılan tüccar, radyosunu dinlemelerine izin vermiş, ancak Morel'in anlayabildiği iki program kanalında da Bukavu Konferansı'ndan söz edilmemişti. Yapılacak en iyi şey, önceden kararlaştırıldığı gibi, Waitari'yi Hartum'a kadar izlemekti. Konferansa katılan ülkeler gerekli önlemlerin alınacağına ilişkin söz verdilerse, bu yeterliydi; yoksa, savaşını sürecekti. Ne olursa olsun, Kuru'da kalmanın anlamı yoktu. Gfat'daki adam bir muhbirdi herhalde – esrar yüklü kamyonlarının sınırdan rahatça geçişinin karşılığını böyle ödüyor olmalıydı. Konferansın sonuçlarını ve kamuoyunun kampanyaya karşı tutumunu öğrenmek gerekiyordu. Ancak o zaman, gerçekleri bilerek, ne yapılması gerektiğine karar verilebilirdi.

Konuşmayı dikkatle dinleyen Fields şaşkınlık içindeydi. Bir sadelik, her türlü karmaşanın dışında bir doğrudanlık, büyük bir sağduyuyu ve pratikliği açığa çıkaran bir şeyler vardı Morel'de. Kısa sürede edinilmiş ilk izlenimdi bu; ama Fields enstantanelere alışkındı. Morel'de, yapılması gereken

işi sakin sakin başaran bir kişinin güvenli tavrı vardı. Etkileyici, biraz kaba konuşma biçimi ve düzgün yüz çizgileri Paris'in işçi sınıfı barlarını düşündürüyordu. Onu orada, Afrika fillerinin arasında görmek ve konuşmasını işitmek garip geliyordu insana. Yüzündeki temel özellik, inatçılıktı: Düz, kısa alnında, ağzının düz çizgilerinde açığa çıkıyordu bu, ama gözlerinin derinliklerinde oldukça Fransızlara özgü bir alaycılık okunuyordu.

Fields, sonunda gün boyunca hazırladığı bir iki soruyu sormaya karar verdi. (Röportajlara alışkın değildi Fields. Fotoğraflarına yazı gerektiğinde -ki çok az olurdu bu durum- yazıyı başka biri kaleme alırdı. Herkesin çekinmeden üstlenebileceği bir işti bu; çünkü hep yazıyı ikinci plana atan fotoğraflar çekmekle ünlüydü Fields.) Morel'e dünyanın dört bir yanında uyandırdığı meraktan söz ederek konuşmaya başladı – dilekçesi, yüz binlerce imzayla kaplanmaya başlamıştı.

"Gizli siyasal amaçlarınız olduğu söyleniyor... Sizin gözünüzde fillerin, Afrika'nın özgürlüğünün ve bağımsızlığının simgesi olduğundan söz ediyorlar. Milliyetçiler bunu açıkça belirterek sizi destekliyorlar..."

Morel başını salladı.

"Biliyorum. Herkes filleri kullanmanın akıllıca bir hareket olduğundan söz ediyor. Ama kimse onlar adına bir şey yapmıyor. Bakın, buna aldırmıyorum: Fillerin yanında yer alan birinin ne kadar iyi niyetli olduğu beni ilgilendirmiyor. Bu, işime geliyor. Kaldı ki, komünist, Titocu, milliyetçi, Arap ya da Çekoslovak oluşları umurumda değil. Beni hiç ilgilendirmiyor bunlar. Hepsi de fillerimin korunması gerektiğine içtenlikle inanıyorlarsa, bu işime geliyor. Fillerimin simgesel, alegorik ya da bir başka şey olduğunu ileri süren bazı akıllılar olduğunu biliyorum. Ama bu savların

hiçbiri doğru değil. Benim fillerim yaşayan bir şey – sizin ve benim gibi, soluk alıyorlar, acı çekiyorlar, ölüyorlar. Benim savunduğum şey onların -ve bizim- doğal yaşama ve dolaşma hakkımızın içinde barınacağı ve saygı göreceği bir hoşgörü payı. Uluslardan, partilerden ve siyasal düzenlerden biraz uzaklaşıp, hiçbir zaman tehdit edilmemesi gereken bir şeye bir parça yer vermelerini istiyorum... Açık seçik tanımlanmış bir işle uğraşıyoruz burada – fillerden başlayarak doğal güzelliklerin korunması... Kimse bunun altında başka şey aramasın."

"Direnişinizi birkaç aydır sürdürüyorsunuz. Yetkililerden sürekli kaçmayı başarmanızı nasıl açıklıyorsunuz?"

Morel güldü.

"Herhalde benim için iyi şeyler düşünüyorlar..."

"Avcıları yaralayıp çiftlikleri yaktınız, ama kimseyi öldürmediniz. Bir rastlantı mıydı bu?"

"Elimden geldiğince iyi nişan aldım."

"Kimseyi öldürmemek için mi?"

"İnsanı öldürmekle ona bir şey öğretemezsiniz... Tersine, her şeyi unutturursunuz. Tamam mı?"

Söylediklerinden gurur duyar gibiydi.

"Yetkililer -ve bazı avcılar- sizin açıklamalarınızın tersine, fillerin kesinlikle yok olma tehlikesi altında bulunmadığını belirttiler. Gerekli bütün önlemlerin alındığını söylediler."

"Yani, filleri öldürmeyi sürdürmenin hiçbir sakıncası yok, öyle mi?"

Fields ne söyleyeceğini bilmiyordu. Fransız alaycı gözlerle baktı.

"Fillerin tümüyle yok olduğu yerler var yeryüzünde," dedi yavaşça. "Bunların hangi bölgeler olduğunu herkes bili-

yor; haritada var. Gerçekte bu bölgeler haritanın büyük bir bölümünü kapsıyor... Tamam, fillerin koruma altına alındığı bölgeler de var, ama bu bölgelerden söz ederek övünülmeye başlandığında, öbür bölgelerde olup bitenlerden de söz etmek gerek. İki kuşaktır file rastlanmayan, Fransa'nın beş altı kat büyüklüğünde yerler gösterebilirim size; ama yine de yerel yönetimler fillerin her yerde bulunabileceğini, rahatsız edilmeden özgürce yaşadıklarını ve onları asıl görmek istemeyenin sizler olduğunu anlatacaklardır sakin sakin..."

İlk kez öfkenin izleri vardı sesinde. Fields yüreğinin hızla çarpmaya başladığını duyumsadı. İşin can alıcı noktası elinin altındaydı, yalnızca doğru soru sorması yeterliydi.

"Milliyetçilerle aranızdaki ilişkilerin niteliğini bir kez daha anlatabilirseniz sevinirim," diyebildi. "Amerika'da bu konuya büyük ilgi duyuluyor."

"Yardım amacıyla bana gelen herkese 'hoşgeldin' diyorum. Milliyetçilik, biliyorsunuz... beyaz ya da siyah avcılar... eskiler ya da yeniler... hepsine karşıyım. Doğanın korunması için gerekli adımları atacak olanlardan yanayım ben. Irklar, sınıflar ya da uluslar – bunların tümü avcılığın değişik adları... Eğer Fransa, Afrika'yı terk ettiğinde fillerin saygı görmesini sağlayabilirse, bu, Fransa'nın sonsuza dek Afrika'da var olacağı anlamına gelir. Pek sanmıyorum, ama yine de kimbilir..."

Sonradan aklına gelmiş gibi ekledi:

"İşgal sırasında direnişçilerle birlikteydim... Fransa'yı Almanya'ya karşı korumak için, filleri avcılara karşı korumak için savaştığım kadar savaşmadım..."

Fields fotoğraf makinasını sımsıkı kavradı. Sinirli bir tepkiydi bu. Fotoğraf çekmeye hiç niyeti yoktu. Gerçekte, hava çok karanlıktı. Güçlükle görebiliyordu Morel'i; kumlarda oturan bir gölgeydi. Miyop gözlerini yıldızların ışığına ayar-

lamaya çalıştı. O da kumda, bacakları açık oturuyordu. Mendilini dört köşesinden düğümleyip güneşten korunmak için başına geçirmiş, daha sonra çıkarmayı unutmuştu. Morel'i güçlükle görebiliyordu artık, ama dikkatle dinliyordu. Yıldızları da görmeye başlamıştı şimdi.

"Hiçbir zaman siyasetle yakından ilgilenmedim. Dahası, siyasal grevlerin karşısındayım. Renault fabrikasında işçiler grev yaptığında, sebebi siyasal değildir bunun; insanca yaşayabilmektir... Bu da aslında, doğanın korunmasından başka bir şey değildir."

Bir an sustu.

"Milliyetçiliğe gelince; futbol karşılaşmaları dışında hiçbir biçimde var olmaya hakkı yok milliyetçiliğin... Burada yaptıklarımı aynı biçimde bir başka ülkede de yapabilirdim..." Kahkaha attı. "İskandinav ülkeleri dışında. Ama belki orada bile... Kendi gözlerimle durumu görmek için bir gün oralara gitmem gerek."

Fields sorması gereken soruyu düşünüyordu hâlâ. Birkaç sözcük gerekiyordu yalnızca; böylece her şey söylenmiş olacaktı. Dilinin ucundaydı sözcükler...

"İşte böyle," diye sözlerini bitirdi Morel. "Durum yeterince açık sanırım. İyi geceler."

Ayağa kalktı, gitti. Fields olup bitenlere ilişkin bir fikir edinmişti artık, ancak düşüncesini yazıya döküp dökemeyeceğini merak ediyordu. Kıpırdadıkça bedeninin ağrısını duyuyordu yine: Dayanma gücü azalmıştı. Öte yandan, fotoğraflarını ve röportajını Paris bürosuna en hızlı ve en güvenilir biçimde nasıl ulaştıracağını düşünerek kaygılanmaya başlamıştı. En iyisi Hartum'a geri dönmekti. Morel de oraya gitmeyi düşünüyordu, ancak ne zaman gideceğini henüz bilmiyordu. Fields hemen yola çıkmanın daha iyi olacağını düşün-

dü. Forsythe'a bakılırsa, Gfat kuyusu denen yerde bir kervana rastlama umudu vardı, böylece en azından El Fasher yoluna kadar gidebilirdi. Ne var ki Gfat'a ulaşana dek yüz kilometrelik çölü aşmak zorundaydı. Ağrıları artmadan -ki artacak gibi görünüyordu- bir an önce yola çıkıp gerekli fiziksel gücü toplayabilirdi. (Fields daha önce at sırtında uzun yol katetmemişti hiç.) Ama sonunda kalmaya karar verdi. Bu kararının profesyonelce olmadığının bilincindeydi: Morel'den ayrılmak güç geliyordu.

OTUZ BEŞ

Kamyonlar tek sıra halinde dizilmiş, Bahr El Gazal'ın sıcağı ve uçsuz bucaksız arazisi içinde, kayalık zeminde yükselen dikenli çalılıklar ve içinde sırtlanların toz bulutları kopardığı kuru ot kümeleri arasında, girişilen işin güçlüğünü belirtircesine, ağır ağır ilerliyorlardı. Yol, bir yanılsama gibi görünüyordu Waitari'ye: Yalnızca birkaç ot kümesi eksikti, hepsi buydu.

"Yağmur başlarsa her yer çamur olacak," dedi.

"Allaha şükür, meteoroloji yağmurdan söz etmedi," dedi Habib.

De Vries on dört saattir direksiyondaydı. Waitari, küçük ama yabanıl yuvarlaklıkla küçüklüğün bir karışımıydı, dur-

gun, soluk mavi gözlerini yoldan ayırmıyordu. Habib, dişlerinin arasında yanmayan bir puroyla hemen yanında oturuyordu.

Şoför mahalli öyle sıcaktı ki, ter sızıntıları bile ferahlatıcı bir etki yaratıyordu. Waitari kaygı duydu; kamyonun ağır sarsıntılarından bitkin düşmüş, uzun süredir alışkın olmadığı çöl aydınlığından gözleri kaynaşmıştı, koyu camlı gözlük almadığı için kızıyordu kendine. De Vries'ye her göz atışında, kayalar arasında yitmiş gibi görünen yola o soluk, saydam gözleriyle saatlerdir nasıl sürekli bakabildiğini merak ediyordu.

Hedefe yaklaştıkça başarı şanslarını daha kuşkulu görüyordu. Tek güvencesi De Vries'nin kendine olan güveni ve Habib'in iyimserliğiydi – iyimserlik, Habib'in doğasında vardı zaten, ama bunu düşünmek için günün oldukça geç bir saatindeydiler. Her neyse, tek umudu biraz para bulmaktı. Bir Fransız devriyesine rastlama tehlikesine gelince, olabilecek en iyi şeydi bu: Silahlı kırk kişi vardı kamyonlarda, 'birliğimiz bir grup asiye saldırdı' türünden resmi bir bildirge hiç de fena olmazdı. Gerisi, Kahire Radyosu'nun işiydi.

Yazık ki böylesine fiziksel bir yorgunluğa karşı dirençli değildi artık. Yirmi yıldır konfor içinde yaşıyordu... ve şimdi o konforun eksikliğini duyuyordu acı acı. En hoşuna giden şey, esaslı bir tartışma, kitleler üstündeki etkisini çok iyi bildiği o gür sesini duyurabileceği halk mitingleri ve demokrasinin tahtı olan kürsülerdi. Paris'i, karısının hazırladığı yemekleri ve siyah yüzünün hemen dikkat çekeceği halk mitinglerinin siyasal coşkuyla dolu havasını özlüyordu. Hata yapmıştı belki de. Ama iş işten geçmişti. Geriye kalan, gelecekteki ulusların gelecekteki önderlerinin elinde tutmaya çalıştığı topraklardı – orada bile ünlü olmak ve Af-

rika'nın önderi olarak konuşabilme iddiasına sahip olmak gerekiyordu. Oulé kabilelerinde ulus bilincinin yerleşmesini bekleseydi, ancak gelecek kuşaklara seslenmiş olabilirdi; bu da kişisel kariyeriyle ilgili tasarılarından vazgeçmesi demekti. Oulé, Massa ve Go dillerinde 'ulus' diye bir sözcük yoktu ve kabileler yalnızca büyücü-doktorlarıyla, büyü törenleriyle ve tabii etle ilgileniyorlardı. Ouléliler şimdiye dek yalnızca et ihtiyaçlarının bilincinde olmuşlardı – Afrika insanının ve gerçekte bütün insanlığın en eski ihtiyacıydı bu; yeni siyasal kurumlara duyulan ihtiyaçtan çok daha köklü ve acildi. Gençlik yıllarında sık sık, vurulmuş bir hayvanın başına çöküp bir oturuşta beş kilo et yiyen köylüler görürdü. Çad'dan Cap'a kadar, Afrikalıların yetersiz ya da düzensiz beslenme yüzünden sürekli diri kalan et özlemi, kıtanın sahip olduğu en güçlü ve en kardeşçe ortaklıktı. Bir düş, bir özlem, hiç dinmeyen bir arzu, bedenin cinsel istekten daha güçlü ve daha çok acı veren psikolojik çığlığıydı bu. Morel'i ve fillerini düşünüp acı acı gülümsedi. Beyazların gözünde fil, uzun süredir yalnızca fildişi anlamına geliyordu; siyahlar içinse hep yalnızca et anlamına gelmişti – şanslı bir mızrak darbesinin bir vuruşta sağlayabileceği en çok et. Fillerin 'güzelliği' ya da 'soyluluğu' karnı tok insanlara, günde iki öğün yemek yiyebilen, lokantaların ve soyut sanat müzelerinin insanlarına özgü bir düşünceydi – yüz yüze gelemediği çirkin toplumsal ilişkilerden kaçıp güzelliğin mağrur bulutlarına sığınan, 'güzellik', 'soyluluk', 'kardeşlik' kavramlarının belirsizliğinde ve alacakaranlığında kendinden geçen çürümüş toplumlara özgü bir düşünceydi; tarih, toplumun yalnızca saf şiirsel davranışları benimsemesine izin veriyordu çünkü. Kentsoylu aydınları, hızlı atılım yapan ve ilerleyen toplumun filleri de yüklenmesi ge-

rektiğini savunuyorlardı, ancak böylelikle yıkımdan kurtulabilirdi toplumlar. Kendilerinin de bu tarihöncesi hayvanlar kadar biçimsiz ve anakronik olduklarının farkındaydılar; kendileri adma merhamet dilemenin, canlarının bağışlanmasını dilemenin tek yoluydu bu. Morel için durum böyleydi. Filleri insan onurunun ve özgürlüğün simgesi yapmak, bu düşünceleri uygulamaya geçirmekten, onlara gerçek anlamda siyasal boyutlar kazandırmaktan daha kolaydı. Eylemden kaçıp jestlere sığınmak, idealistlerin klasik davranışıydı ve Morel bunun kusursuz bir örneği sayılırdı.

Oysa Afrikalılar için fillerin tek güzelliği, etlerinin çok olmasından ileri geliyordu; insan onuruna gelince, insan onuru öncelikle tok olmak demekti. Ne olursa olsun, insan onuru buradan başlıyordu. Afrikalı, belki karnı doyduğu zaman, belki o zaman fillere estetik yönden ilgi duyabilir ve doğanın güzelliği üzerine tatlı düşlere dalabilirdi. Bugün için doğa, fillerin karnını yarıp dişlerini geçirmesini, doymasını, kendinden geçinceye kadar doymasını söylüyordu ona; bir sonraki lokmanın bir daha nereden sağlanacağını bilmiyordu Afrikalı. Morel'in ve 'soylu' fillerinin duygusal efsanesine son vererek ve Afrika direnişinin gerçek amaçlarını örten idealist paravanayı kaldırarak her şeyi açıklığa kavuşturacaktı. Biraz para bulmak gerekiyordu: Kamyonlarda tümüyle silâhlı ve tepeden tırnağa donanımlı kırk kişi vardı; hiçbirine parası ödenmemişti. Sefer başarısızlıkla sonuçlanırsa geriye kalan tek umut bir Fransız siyasi hapishanesine düşmek olacaktı – siyasal muhaliflerine iyi davranmayı öğrenmişlerdi onlar. Şimdilik tümüyle Habib ve De Vries'nin elindeydi. İnsanlık tarihinin en önemli eylemlerinin kimi zaman ayaktakımının elinde olması ne garipti. Silâh kaçakçıları, casuslar, kışkırtıcı ajanlar, tefeciler – insanlığın soylu başarılarından

bazılarıyla sımsıkı bağlantılıydılar. Ne yazık ki bu kişileri yanına almak, başarıyı garantilemeye yetmiyordu.

Habib'e döndü ve dizleri üstünde duran mavi kepine Lübnanlı'nın alaycı gözlerle baktığını gördü. Duygusal sebeplerle sakladığı gök mavisi eski bir yüzbaşı kepiydi bu. Yalnızca yüzbaşı şeritlerini çıkarıp yerine generallere ait beş yıldız takmıştı. Ama Fransızca generallerinin altın renkli yıldızları değildi bunlar; mavi zemin üstüne işlenmiş siyah yıldızlardı. O alaycı bakışların altında, 'ordusuz bir general,' diye düşündü; ama onun ordusu Hindistan'daydı, Asya'daydı, Amerika'daydı, dahası Fransa'daydı. Onun ordusu uluslararası kamuoyuydu; ilkel Afrika kabileleri değil, uygar dünyanın bilinciydi onun ordusu.

"Evet, biliyorum, ordusuz bir general," dedi gururla. "Ama düşüncelerin orduya ihtiyacı yok: Kendiliğinden yollarını çizer düşünceler. İşler yolunda gitmezse, haydut gibi karşılanmak istemiyorsak, üniformalı olmamız gerek..."

Habib onaylarcasına başını salladı; Waitari merak dolu bakışlarını yanlış yorumlamıştı. Habib, şaşkın bir beğeniyle siyah yıldızlı gök mavisi kepe bakmaya devam ediyordu... Bir kez daha, yoluna serdiği bütün mücevherler için hayata karşı sonsuz bir şükran duydu. Fransız kepi ve sökülmüş yüzbaşı şeritleri yerine dikilmiş beş küçük siyah yıldız her şeyi açıklıyordu – öncelikle, insanların kendi yalnızlıklarında hangi noktaya kadar gidebileceklerini gösteriyordu. Usulca ıslık çalarak ileriye baktı. İnsanlar benzersizdi, inanılır gibi değildi, hayranlık vericiydi, zevk için yeryüzüne serpilmiş saf mücevherlerdi insanlar. Habib üniforma giymeyi baştan reddetmiş ve yalnızca denizci kepini giymekle yetinmişti. O, açık denizlerde dolaşan özgür bir korsan olmuştu her zaman; kendi bayrağı altında dolaşmamıştı belki, ama hep ken-

di işini görmüştü ve hep böyle kalmak niyetindeydi. Yalnızca bir serüvenciydi o; bir hayat tutkunu, hiçbir davanın hizmetinde değildi; eğer varsa, onun için tek ideal, yalnızca ve yalnızca hayatın sunduğu müthiş imkânların peşinde olmaktı. Ve bir de, imkânlar elverdiğince, ilginç genç arkadaşı için avcılık gibi o yaşta anlayışla karşılanması gereken çeşitli oyalayıcı ihtiyaçları sağlamak ve aynı zamanda İnsanlığın Eksalansları ile, fillerin koruyucusu ile arasındaki bir eski kozu paylaşmasına ortam hazırlamak...

"Her şey yolunda gidecek," dedi De Vries, kısaca. "Ülkenin bu kesimini bilirim. Tek askeri karakol sınırda, iki yüz kilometre kuzeyde bulunuyor. Altı kişilik bir karakol..."

"Yağmur da yağmayacak," diye ekledi Habib. "Şansıma güvenebilirsiniz; beni hiç yarı yolda bırakmadı..."

Forsythe'ın sabrı tükenmeye başlamıştı. Morel'in Kuru'dan ayrılmak istemeyişini anlayamıyordu. Gölün yakınlarında bulunmakla kazançları ne olacaktı, bilemiyordu. Morel bölgenin askerlerden arınmış olduğunu istediği kadar söyleyebilirdi: Gfat'a gitmesi ihtiyatsızlıktı. Hemen ardından gölden ayrılsalardı sorun yoktu, ama burada bulunduklarını herkesin bildiğine bahse girebilirdi. Gfat Kuyusu, Sudan'dan Mısır'a, Çad'dan Omdurman'a kadar, haber alma ajanslarının gelip boğazlarını ıslattıkları yerdi; çamur ve taştan yapılma yirmi kadar evi ve üç dükkânıyla, sınırı geçmeye çalışan kervanların gözden kaçamadıkları tek yerdi, taşıdıkları mallara biraz anlayış gösterilmesine karşılık her zaman hizmete hazırdı kervanlar. Kısacası, tam kurtulma umudu belirmişken budalaca yakalanma tehlikesi söz konusuydu. Kongo Konferansı'nın sonuçları kuşkusuz Hartum'da biliniyordu. Morel bundan sonra ne yapacaklarına karar vermeden önce Hartum'a gitmeleri gerektiğini söylemişti.

Ancak Forsythe, Bukavu Konferansı'na katılan delegeler gerekli önlemleri alsalar bile, Morel'in geri kalan ömrünü sürülerin ardında geçireceğine inanıyordu artık. Meteliği olmadığından, geçici ününün son parıltıları da sönüp gittiğinde, insanların seslerini alçaltmaya bile gerek duymadan acıyan bir gülümseyişle söz edecekleri Afrika yıkıntılarından birine dönüşecekti: 'Ya, evet, şu Morel. Sarının uzun zaman oldu öleli. Yine de, Tanrı bilir. Çok ünlüydü bir zamanlar. Yıldızı parlıyordu.' Sonra, dinleyicilerde ancak birkaç bulanık hatırayı canlandıracak uzun bir öykü – 'Evet, tabii, hatırlıyorum... avcılara karşı filleri koruyan adam...' Sevecenlik parıltıları taşıyan bir başka bakış – insanın işine bağlı olması ne iyi şeydi...

Forsythe acı acı gülümsedi: Bunların tümünü iyi bilirdi ve aynı şeyi yeniden yaşamaya hiç niyeti yoktu. Kuşkusuz Morel'den ayrılıp Hartum'a yalnız gidebilirdi. Ama Kore deneyiminden sonra hastalık derecesinde sadakat ihtiyacı duymaya başlamıştı. Sonra, Minna da vardı. Davranışlarının sebebini, anlattıklarına karşı gösterdiği ilgisizliği anlamak için boşuna uğraşmıştı. Gülümserdi; o kadar. Ayrıca birbirlerini çok az görüyorlardı. Bu da olağanüstü bir şeydi: Dördü de ayrı kulübelerde tek başına yaşıyorlardı. Minna'nın pişirdiği yemekler dışında, çok az biraraya gelip konuşuyorlardı. Yurttaşları gibi, toplu yaşamayı seven ve birileriyle birlikte olma ihtiyacı duyan Forsythe bazen öfkeleniyordu: Birbiriyle ilişki kurmayı, birlikte olmayı reddeden dev gibi dört yalnızlık. İdris'le Yusuf bile birbirlerinden uzaktılar: Ayrı yaşıyor ve genelde birbirleriyle hiç konuşmuyorlardı. Morel ise göl kıyısında, fillerin arasında geçiriyordu günlerini. Peer Qvist bataklıkta gözden yitiyor, hiç kuşkusuz, eksik olup olmadıklarını anlamak için binlerce kuşun sayımıyla uğraşıyordu. Minna tek başına tepede, göl kıyısında oturup Forsy-

the'ı, kaygılarını, daha doğrusu göz önünde olmayan her şeyi dışlayan bir tavırla, zevk dolu, dahası mutlu bir yüz ifadesiyle saatlerce kuşlara ve sürülere bakıyordu.

Forsythe bir kez daha dışlandığını duyumsadı. Eskiden bunu doğal karşılardı. O da insan yüzlerine ve insanlarla birlikte olmaya pek düşkün değildi. Ama şimdi, öbürleriyle arasındaki psikolojik bağ kopmuştu. Ülkesine dönmesini bekleyen bir yakınlaşmanın, bir dostça yaklaşımın varlığı söz konusuydu artık; artık toplumdışı değildi, dönüş yolu açıktı. Şimdi geriye dönüp kampanyayı orada sürdürmek, seslerini duyurmak, daha sonra da dünyaya sırt çevirmek çok daha acil görünüyordu ona. Morel'in, Peer Qvist'in, Minna'nın dikkafalılıklarının insanlıkla olan bağlarını kopardığını; uyumsuzluklarının ve dirençlerinin, onları sınırsız ve ulaşılmaz kılacak bir noktaya doğru ilerlediğini düşünüyordu. Geri dönüşsüz bir noktanın ötelerinde, dünyevi olmayan bir yerlerde tümüyle yiteceklerdi yakında.

Bir sabah Minna'ya, bu insansız topraklarda dolaşmayı sürdürmenin imkânsızlığını anlatmaya çalışmıştı. O sırada Minna, her sabah kendisine balık köftesi getiren iki Kai yerlisiyle konuşuyordu. Neden söz ettiklerini hiç anlayamıyordu Forsythe: Ayrı dillerde konuşuyor ve birbirlerini anlamıyorlardı. – Minna Almanca bir şeyler söylüyor, öbürleri de anlamlı baş işaretleri ve el kol hareketleriyle Kai dilinde karşılık veriyorlardı. Her nasılsa, yine de anlaşıyorlardı. Bu konuşma her gün on beş dakika sürüyor, daha sonra, kocaman gülücüklerle birbirlerinden ayrılıyorlardı. Orada kalmak için artık sebep bulunmadığını, bunun tehlikeli olmaya başladığını, Morel ve filleri için ellerinden geleni yaptıklarını, ama şimdi Hartum'a gitmeyi önerdiğini söyledi. Minna'nın, sözlerini hemen onayladığını şaşkınlıkla gördü.

"Gfat'ta kamyon bulursunuz, sanırım. Ara sıra geçerler oradan."

"Ya siz, siz ne olacaksınız?" dedi adam, öfkeyle.

"Ne demek istiyorsunuz; ben mi?"

"Siz gelmiyor musunuz?"

"Nereye gidebilirim?"

"Benimle gelin."

"Sizinle birlikte nereye gideceğim, Mösyö Forsythe? Yoksa bana evlenme mi teklif ediyorsunuz?"

"Tabii," dedi, ses tonundaki alaycılığı gizlemeye çalışmadan.

Hemen ekledi.

"Ciddi söylüyorum."

Minna gülümsedi.

"Teşekkür ederim. Nereye gideceğimi bilmediğim için sizinle evlenemem... Mösyö Forsythe, aşk diye bir şey var, biliyorsunuz..."

"Morel mi?" diye sordu kısaca.

Başını iki yana salladı.

"Yo, Morel değil. Morel bunun da ötesinde; ama o değil... Hayır, Morel değil... kimse değil... artık."

Birden başını çevirip uzaklaştı. Forsythe tepe boyunca sazların üzerindeki alçak ufuk çizgisine doğru yürüyüşünü izledi. Fort Lamy'de duydukları geldi aklına; kurşuna dizilen Rus subayıyla arasındaki trajik ilişki üzerine öyküler anlatıyorlardı. Tepede uzaklaşmasını izlerken, 'O subay olmalı,' diye düşündü ve kurşuna dizilmiş bir Rus subayı olmayı bütün kalbiyle diledi.

"Kuru Gölü'nde mi?" diye yineledi Vali. "Benim bölgem sayılmaz orası..."

Ama onun bölgesiydi işte. Her şey onun bölgesinde oluyordu. Çıkan sorunlardan hep kendisi sorumluydu.

Kabilelerden biri, fil hayaları olmadan büyü töreni yapılamayacağına karar verdiğinde ve yeterli miktarda fil hayası kesmeye izin verilmediği için çılgına döndüğünde, olay mutlaka kendi bölgesindeki Oulé kabilelerinden birinde oluyordu; oysa Çad'da böyle pek çok kabile vardı.

Leopar-adamlar, uzun süredir seslerinin duyulmadığını düşünüp bir ay içinde beş köylüyü parçaladığında, bu da mutlaka *kendi* kabilelerinden biriyle ilintili oluyordu.

Ölünün biri, yeşil, mavi ve sarıya boyanmadan gizemli bir biçimde ortadan yok olduğunda -törenin asıl amacı bedeni dokunulmaz kılıp ruhlar için saklamaktı- ve daha sonra, yalnızca kemirilmiş kemik parçaları bulunduğunda, bu olay da Oulé tepelerinde oluyor, üstelik oralardan geçen bir gazeteci işe burnunu sokuyordu; oysa son on beş yıldır karşılaşılan ilk yamyamlık olayıydı bu.

Ve bir insanlık düşmanının çılgın köpekleri hayvanların tarafına geçmeye karar verdiğinde, olayın geçtiği yer yine kendi bölgesinde, burnunun dibindeydi.

Aslında, işin başından beri böyle bir gelişme bekliyordu.

Morel'in Çad'daki ilk serüvenlerini duyar duymaz biraz üzülmüş, tedirgin olmuştu: 'Bak sen!' demişti kendi kendine, 'Bir yanlışlık olmasın sakın, niçin benim bölgemde olmadı bu olay?' Yanlışlık ortadaydı ve herhalde Morel bunu fark etmişti; kendini rahatlatmak için birilerini pataklama ihtiyacı duyduğunda Sionville'i ve Paris'te siyasal nüfuz sahibi olan Challut'nün karısını seçmişti. Olayın sonuçları hemen etkisini göstermişti: Vali'nin yerine geçecek kişinin yola çıktığı söyleniyordu.

Ama yine de Oulé valisi sevinç ve mutluluk duydu. Sevdiği Afrika buydu işte: Yepyeni ve umulmadık şeyler hep oradan çıkıyordu. Afrika'ya yeni bir yön vermeden, ilerlemeden söz edilebilirdi: Ama sürprizlerle doluydu o, kara kahkahasıyla caka satarcasına olağanüstü ve akıldışı sürprizlerle doluydu. Hâlâ efsaneler yaratabilecek bir kıta varsa, o Afrika'ydı.

Borrut'ye döndü. Albay, Morel'in yakalanmasıyla işin başından beri ilgili olduğundan, geçici görevle Çad'dan gönderilmişti. 'Bu da zaten bildiklerimizi doğruluyor' diye düşündü Vali: Askerlerin üstlerinden gördüğü hoşgörü, devlet memurlarının üstlerinden gördüğü hoşgörüden daha çoktu.

"Evet?"

Borrut parmağını çabucak haritada dolaştırdı.

"Şu mavi nokta -şurası- Gfat Kuyusu... Kervanların toplanma yeri. Köle ticareti zamanında çok önemli bir yerdi. Taşınan malın niteliği değiştiği halde, hâlâ önemli... El Fasher yolu daha kuzeyden geçiyor ama gözden kaçmayı yeğleyenler için bu geçit paha biçilmez bir yer... Bu yüzden, orada sürekli bir adam bulunduruyoruz. İngilizler çekildiğinden beri muhbirler açısından tehlikeli bir yer oldu... Bu da çok huysuz ve titiz biri yaptı adamımızı, yine de aldığı ücrete değer... Dört gün önce Morel dükkânına gelmiş. İki Afrikalı'yla birlikte, doğruca çölden gelip içeri dalmış; birisi İdris herhalde, ama yine de, kendi gözlerimle görmek isterim: İdris yıllar önce ölmüş olmalıydı – yaşıyorsa, şu anda yüz yaşında demektir. Radyonun başına geçip tam beş saat haberleri dinlemişler. Bütün megalomanlar gibi, kendisiyle ilgili söylenenleri öğrenme isteğinin önüne geçememiş olmalı."

Vali düşünceliydi. Brazzaville'de yılda iki kez yapılan toplantıdan henüz dönmüştü. Orada alaycı ve acıma dolu

bakışlarla karşılaşmıştı. Küçük Santex, adı kadınların adet bezlerinin markasına benzeyen şişko dolandırıcı bile omzuna vurarak sormuştu: "Evet, sevgili dostum, koruduğum adamdan ne haber?" Meslektaşları hasta biriymiş ya da kırılgan bir nesneymiş gibi davranmışlardı ona. Bir bölümü, hâlâ fillerin bir mitos, bir paravana, Morel'inse milliyetçi bir ajan olduğunu ileri sürüyordu. Tersini savunduğunda çoğunluğu karşısında bulmuştu. Ama yine de, bu kurguyu bozmama konusunda hepsi de aynı düşüncedeydi. Bütün dünyanın buna inanması, Fransız Ekvator Afrikası'nda milliyetçi bir hareketin varlığını itiraf etmekten çok daha iyiydi. Söyledikleri gibi, kamuoyunun 'kanmış olduğu', halkın Morel'e ve fillerine inandığı doğruydu. Dünyanın her köşesinden Morel'i destekleyen dilekçe ve telgraflar geliyordu. Kamuoyunun gözünde Morel, siyasal ideolojiler ve uluslarla ilgisi olmayan bir olayın kahramanıydı: Afrika'yla ilintisi olmayan, insanda gizli kalmış bir öfkeye, insan olma mücadelesinden günün birinde galip çıkına düşüne dayanan bir olayın kahramanı. Saygı ve hoşgörü istiyordu dilekçeler. Bu kampanyanın doğanın savunulmasıyla ilgili olduğu inancındaydılar. Vali de inanıyordu buna. İnsan, milyonlarca yıl önce, ilk kez Afrika'da ortaya çıkmıştı – Afrika'nın tipik bir özelliğiydi bu – dolayısıyla, insanın olabildiğince şiddetle kendini protesto etmek için Afrika'ya gelmesi çok doğaldı...

"Devam edin, Albay, sonra ne olmuş?"

"Birkaç kutu kibrit ve kervanlar için bulundurulan yüz paket Gauloises sigarasını alıp gitmiş – Kuru Gölü'ne doğru. Adamımız yola kadar izlemiş onu. Bundan kuşkumuz yok."

"Çad bir şey yaptı mı?"

"Afna'dan Deve Birlikleri'ni görıderdiler. Schölscher de var Birlik'te."

"Kuru'ya develeri mi gönderiyorlar?"

"Evet, anlıyorum... Ne var ki, beş yüz kilometrelik bir yarıçap içinde başka askeri birlik yok... Kötü bir zamana rastladı. Sudan sınırı bomboş... Açık. Orada, kırk yıl İngilizlerle birlikteydik. Bir yerine iki polis gücü vardı. O zamanlar, fildişi peşinde, Bongos'un güneyinde baskınlar düzenleyen Kreich eşkiyalarını kollamak zorundaydık yalnızca. Şimdiyse... İngilizler gitti, birliklerimiz oradan oraya koşturup duruyor. Gözlenmesi gereken binlerce kilometrelik yeni sınır varmışcasına..."

Albay elini haritada dolaştırdı.

"Sudan'a sığınmasını önlememiz gerek. O zaman geriye, gidip teslim almak kalıyor... Kırk sekiz saat içinde bu iş biter."

"Ya!" dedi Vali.

Albay gücenmiş gibiydi.

"Her neyse, bu iş bitince görevi devredeceğim," dedi, daha dostça bir ses tonuyla. "Gereğinden çok şöhret kazandı... Hapishaneye girince vaktini gelen mektupları okuyarak geçirecek. Sanırım dengesiz olduğunu ve eylemlerinden sorumlu tutulamayacağım söyleyecekler. Ha, şu da var; yerime atanan kişi belli oldu."

Borrut, sevgi dolu bildik tavrını takındı.

"Sayag atandı... Onu buraya çeken şeyi doğrusu merak ediyorum."

"Büyük bir avcıdır," dedi Borrut, "Her yıl, en az bir kez av için Afrika'ya gelir..."

Vali ilgilendi.

"Nasıl, iyi nişancı mıdır?"

"Dünya çapında... Yirmi-otuz yıl öncesinin en büyük profesyonel fildişi avcılarından biriydi."

Vali'nin yüzü anlayışla parıldadı. Borrut'yü kapıya kadar büyük bir incelikle geçirdi. Albay, aleyhinde verilen hükmü böylesine hoş karşılayan bir başka kişi görmemişti. Albay gittikten sonra, Vali yan odaya geçip özel sekreterini çağırdı.

"Hâlâ burada bulunan gazeteciler var sanırım. Yoksa hepsi gitti mi?"

"İki üç kişi var. Az önce birlikte yemek yedik."

"Güzel... Sayag'ı tanır mısınız?"

"Geçen yıl evinizde karşılaşmıştık. Av için gelmişti..."

"Evet, hatırlıyorum... Şimdi benim yerime geliyor Sayag. Bunu gazetecilere söyleyebilirsiniz: Artık gizli değil. Afrika'yı çok iyi bilen, yetenekli biri olduğunu söyleyin... Her yıl, düzenli olarak avlanmaya gelirdi buralara. Avlanmak: Bunu vurgulayın. Fransa'nın en büyük fil avcısı olduğu bir gerçek. En az beş yüz fil var listesinde... İstediğiniz kadar abartabilirsiniz. Valilik görevine başladığında, turistlerin büyükbaş hayvan avcılığına katkıda bulunacağını ve bu işi herkesten iyi yapacağını söyleyin... Onun önderliğinde, Kenya'nın en büyük safari ülkesi olma unvanını elinden alacağımızdan söz edin.. Hepsi bu, sanırım anladınız. Pis pis sırıtmayı bir yana bırakıp işe koyulun bakalım."

Masasına oturdu, bir an düşündü. Sonra gülümsedi.

Ceccaldi, Gezgin Sağlık Ocağı'nın önünde, portatif bir masanın başında oturmuş, at sırtında, Oulé tepelerinde Morel'i arayan Peder Fargue'in, günlerdir atı Butor'dan başka küfürlerini dinleyecek kimsesi olmadığı için biriken öfkesinin boşalmasını dalgın dalgın izliyordu. Bu fıçıya benzeyen adamın, bayırdan yuvarlanırcasına inişini kaygıyla izlemişti doktor. Sırtına bindiği hayvan, dünyanın en büyük, en güçlü, en azimli atı olmalıydı. Şimdi de gürültüsünü, patırtısını dinliyordu.

Beyaz giysili yüzlerce hasta yere çömelmiş, umuttan ve tevekkülden aynı ölçüde kaynaklanan bir sabırla sıra bekliyorlardı.

Onkoserkoz salgını, Fransız Ekvatoru Afrikası'nı tarihinin en büyük mücadelelerinden biriyle karşı karşıya bırakmıştı. Felaket, halkı evlerinden dışarı uğratmıştı; bazı köylerde halkın yarısından çoğu kör olmuştu.

Binbaşı Ceccaldi soluk almadan ameliyat yapıyordu; kampanya başladığından beri geceleri üç saat uykuyla yetinmeye başlamıştı. Bu yüzden, Morel ve filleriyle pek ilgilenmiyordu. Ama Peder Fargue, kötülüğün her türüne karşı olan bir savaşçıydı ve doktorun, bu tür mücadelelerde hep yanında yer alan bir adama ilgi göstermemesi beklenemezdi.

"Bu fil sevdasına toplama kampında kapıldığı söyleniyor," diye gürledi Fargue. "Ne yani, özgürlüğe özlem duyan tek kişinin kendisi olduğunu mu sanıyor! Klostrofobinin acısını hepimiz çekiyoruz, hepimiz bıktık kendi hapishanelerimizden... Bıktık bu gövdelerden!"

Göğsüne sert bir yumruk indirdi.

"Özgür olmayı istemeyen tek bir Hıristiyan yoktur dünyada. Ama bizim elimizde değil ki bu; yapabileceğimiz tek şey, gözlerimizi, ruhu ve ruhun hapishanesini yaratıp birini öbürünün içine kapatan Tanrı'ya kaldırmaktır! Öyle değil mi?"

"Tabii, tabii," dedi Ceccaldi, büyük bir saygıyla. Çadıra doğru yürüyen hastalıklı yerlilerin oluşturduğu uzun kuyruğu izliyordu. Körlerin neden hep gökyüzüne doğru baktıklarını düşünerek ayağa kalktı.

"Özür dilerim, hastalar bekliyor."

Dinsel söylevinden pek hoşnut görünen Fargue de ayağa kalktı.

"Peki," dedi. "Size yardım etmeye geldim."

* * *

Günün en güzel vaktiydi. Sıcak bastırmamıştı henüz; sürülerin üstünde şafak renkli kuşlar uçuyordu. Binlerce bataklık kuşu, leylekler ve jabirular fillerin arasında dolaşıyor; bir bölümüyse kum tepeleri ve kayaların üstünde, başlarını kanatlarının altına sokmuş hâlâ uyuyorlardı. Pelikanlar bu kalabalıkta sıkışıp kalmışlardı. Her sabahki gibi, su biraz daha çekilmiş, biraz daha kırmızı toprak ortaya çıkmıştı; oysa eskiden, kuşlar, sazlar ve yosunlu kayalar, su yüzeyinde seyrek görülen yeşil adacıklardı; şimdiyse beş metre dipteki çıplak kayalar ve göl yatağı ortaya çıkmıştı: İnsan, kayalardan ve tepelerden atlayarak hiç ıslanmadan gölü geçebilirdi.

Sabaha kadar çoğalmıştı sürüler.

Uçuk pembe siste ortaya çıkan taşlaşmış yüzlerce gri devin, kıpırtısız boynuzları batık bir donanmanın direkleri gibi suyun üstünde duran su antiloplarının, kimi zaman kesintisiz bir toprak parçası gibi görünecek kadar birbirine yaklaşmış ceylanların ve buffaloların görünümünden dehşete kapılmamak imkânsızdı. Morel gece boyunca iki kez bir aslanın kükreyişini duymuştu.

Gölün doğu yakası hayvan leşleriyle kaplıydı. Bir önceki sabah, yalnız bir zürafanın sudan yüz metre kadar ötede garip biçimde yayılmış beklenmedik gövdesiyle karşılaşmıştı.

Uzun süre şaşkınlık içinde bakmıştı: Bu narin hayvanın yüzlerce kilometrelik çölü ve kayalığı aşmayı nasıl başardığını anlayamıyordu.

Yine de, en trajik olanı fillerin görünümüydü; iri bedenleri bitkinliklerini ve çaresizliklerini hemen gösteriyordu.

Başlarını eğmiş, cansız hortumlarıyla hiç kıpırdamadan suda duruyorlardı. Çevrelerindeki tek hayat belirtisi, sırtlarında yürüyen beyaz balıkçıl kuşlarıydı.

Yalnızca fiziksel çöküntü değil, suya ulaşıncaya kadar geçirdikleri dehşet dolu haftalardan sonra gösterdikleri sinirsel bir tepkiydi bu.

Morel, fillerin olağanüstü bir durumdan sonra normale dönmede öbür hayvanlardan daha yavaş davrandıklarını biliyordu. Çad'da filler arasında otuz yıl geçiren Haas, yavrusunu elinden aldığı bir dişi filin saatler süren öfkeli bir arayıştan sonra birden gücünü yitirdiğini, kendisini harekete geçirmek için kafalarıyla iten sürünün öbür üyelerinin bütün çabalarına karşın kıpırdamadan durduğunu anlatırdı makalelerinde. Dişi fil bazen yanlamasına devrilir, gözleri kapalı saatlerce yatardı. Haas bu zavallı hayvanlardan birine yaklaşıp hiçbir tepki almadan hortumunu okşayabileceğini söylüyordu. 'Zavallı hayvanın hortumunu okşamak'; bu ilginç adam aynen bu ifadeyi kullanıyordu. Fillere duyduğu sempati, yavrularını ellerinden alıp tutsaklığa göndermesini önlemiyordu. Tutsaklık. Tutsak filler... Morel karnının beynine sıçradığını duyumsadı. Dünyanın bütün kölecilerine karşı duyduğu öfkeyle silahını sımsıkı kavradı. Ancak, Haas'ın kıçına kurşunu yapıştırdığında boşuna yaşamadığını duyumsamış, daha sonra, bu işi kimin yaptığını anlaması için, küfürler savuran Hollandah'ya yaklaşmıştı. Haas'ın yardımcıları akasyaların altında, saygılı bir uzaklıkta duruyorlardı. "Tutsaklarınızla ilgili makalelerinizi okudum," dedi. "Telif hakkına benim de bir katkım olsun istedim..." Haas'ı sarsan kısa kahkahayı acı dolu bir kasılma izledi. Dirseğinin üstünde doğruldu: "Kolla kendini," dedi ciddi bir tavırla.

Yanlamasına yatmıştı fil, suyun değmediği öbür yanında çölün ince, kızıl kumu vardı hâlâ; bacaklarının arasında iki balıkçıl kuşu dolaşıyordu. Morel, ölmüş olduğunu düşündü önce. Ama sazlıktan çıkarken kulağının hafifçe seğirdiğini gör-

dü; bir alarm refleksinin başlangıcıydı bu. Daha sonra gözlerinin hareket ettiğini ve kendine doğru bakışlarını çevirdiğini gördü. Parmağıyla kumlara dokundu: Silkelenecek gücü bile yoktu hayvanın. Yalnızca birkaç santimlik su vardı birikintide; çamurlu yüzeyi hava kabarcıklarıyla doluydu. Kuruyan bataklıklar, milyonlarca yürek vuruşu gibi aralıksız darbelerle ses veriyordu; çamur balıkları yüzgeçleri üstünde sıçrayarak yok olmaya başlayan gölü terk ediyorlardı. Gündüz yer değiştirdiklerini ilk kez duyuyordu; esrarlı göçlerine başlamadan önce geceyi beklerlerdi genellikle. Nereye gitmek istediklerini ve neden bu kadar uzun süre beklediklerini merak etti. Böyle sıçraya sıçraya kilometrelerde yol katedebilirlerdi, ölü bir çamur balığına da çok seyrek rastlamıştı. Burnunda çürük bitki ve çamur kokusu, arada bir yüzüne çarpıp zikzak çizerek önünden geçen sinekler ve kulaklarında sürekli vızıltılarla tüfeğini dizlerinin üstüne koyup bir kayaya oturdu. Biraz ötede yatan fil gibi terk edilmiş, bitkin fillerin sinirlerini kesen Kai yerlilerini görür gibi oldu. Verdiği cezadan sonra, yine aynı işe kalkışacaklarını sanmıyordu; ama yerli çocuklar sinsi sinsi dolaşıyordu sazların arasında. Nöbet tutmaktan başka yapabileceği bir şey yoktu, zaten bu yüzden gelmişti buraya... Ve bu birliktelikten hoşlanmıştı. Yarım saat sonra, fil hortumunu kaldırdı ve ağır ağır su püskürttü. Morel de ona göz kırptı.

"İşte böyle, ihtiyar," dedi. "Umudunu hiçbir zaman yitirmeyeceksin. Umudu yitirmemek için deli olmak gerek; doğru. Milyonlarca yıl önce karada yaşamak için karnını sudan dışarı çıkaran ilk sürüngenin akciğerleri yoktu, ama yine de soluk almaya çalıştı – o da bir deliydi. Buna karşın, sonunda, sürüngen adama döndü. Her zaman elimizden geleni yapmaya çalışmalıyız – günün birinde, insan olabilmeyi de başarabiliriz belki, kimbilir."

Bunları yalnızca düşünüyor muydu, yoksa yüksek sesle söylüyor muydu, bilmiyordu. Yusuf'a döndü; bir yıldır birlikteydiler, kuşkusuz artık hiçbir şey şaşırtmıyordu onu.

"Yusuf!"

Delikanlı yavaş yavaş sazlıktan çıktı.

"Evet, beyim."

"Buraların efendisi olduğun zaman -ki bu çok yakın- fillere gözkulak olmalısın..."

"Evet, beyim."

Ama sürülerle ilgilenmiyordu Yusuf; onlara bakmıyordu bile. Dahası, filleri küçümsüyor gibi geldi Morel'e. Afrika hayvan topluluğunu koruma kampanyasına kendi isteğiyle katılmıştı. Mücadelenin başlangıcında, bir gün hiçbir şey söylemeden sazlıktan çıkagelmiş, o günden sonra, elinde makinalı tüfeğiyle siyah bir koruyucu melek gibi her gittiği yerde Morel'i izlemişti. Artık kim olduğunu ve neden kendisini izlediğini biliyordu Morel; ama bunu belli etmemeye özen gösteriyordu. Bir kez daha, hafif alaycı ama dost gözlerle dönüp baktı. Kölelikten hiçbir iz yoktu yüzünde; köklü bir tutku ve şaşmaz bir ağırbaşlılık vardı gözlerinde. Neredeyse bir yıldır birlikteydiler, birlikte yemek yemiş ve uyumuşlardı. Bir kez, delikanlının uykusunda konuştuğunu duymuştu Morel. Parlak bir Sahra gecesiydi; mavi ay ışığında yürüyüşe çıkmış, bir ara, yüzünü toprağa çevirip yan yatan Yusuf'un yanında duraklamıştı. Birden delikanlı mırıldanmaya başlamış ve Morel bu düşe kulak misafiri olmuştu: Afrika için çarpışan güçleri görebilmesi bakımından bu birkaç saniye yetmişti... O zamandan beri Yusuf'un varlığı, tehlikede bulunan şeyin önemini sürekli hatırlatmıştı ona – kendi hayatından daha önemli bir şeydi bu.

"Sürekli beni izlemekten yorulmadın mı?"

"Hayır, beyim."

Morel kendini tutamayıp alayla gülümsedi. Fötr şapkasını arkaya iterek sordu:

"Bana gerçekten gözkulak oluyorsun, değil mi?"

Delikanlı tedirginliğini gizlemeye çalıştı. Morel tahminlerini, artık uzun süredir bildiği şeyi söylemek üzereyken, tam zamanında sustu. Hiç yararı yoktu bunun. Kestirip atmamak gerekiyordu. Bu genç Afrikalı'ya şans tanımalıydı; insan olarak kendi eğitimini sürdürmeliydi delikanlı; sonunda başarılı olur ya da olmazdı. Ona güveniyordu. Başaramaması için hiç sebep yoktu.

"Başıma bir şey gelmesinden korkuyorsun, değil mi?"

Delikanlı gözlerini yere indirdi. Arap fatihlerin soyundan geldiğini gösteren geniş burun delikli yüzünde bir iç çatışmanın izleri okunuyordu.

"Sizinle nereye olursa gelirim."

Peer Qvist, 'Afrika'nın son güveni' diyordu buna... Waitari bir başka ad bulmuştu: ataerkillik. Uşağın efendisine olan bağlılığı... Fransız'ın alaycı bakışları sazlar arasında yatan filin gözleriyle karşılaştı.

"Üzülme, hepsinin üstesinden geleceğiz," dedi. "Hepsini alt edeceğiz. Beyazları, siyahları, grileri, sarıları, hepsini. Çamur sonsuza dek kalmaz. Tarihöncesi hayvanları gibi sürünerek sıyrılacağız çamurdan. Ve göreceksin; soluk almaya yarayan akciğerlerimiz olacak sonunda, sonunda adam olacağız, sonunda insan olacağız."

OTUZ ALTI

Fields ikinci gecesini kulübede, Minna'nın verdiği battaniyeye sarınarak geçirdi. İyi uyuyamamıştı, kaburga kemikleri ağrıyordu; iki kez kalkıp kustu. Üçüncü kez, dişi bir varlığı yakınında duyumsayarak uyandı ve doğruldu; ama bu dişi, peçeli bir kadın havasıyla gelen Afrika gecesinden başkası değildi. Uzunca bir süre, hızla çarpan kalbini yatıştırmaya çalıştı: Eski, bildik ihtiyaçtı, ama o ihtiyaca hiç alışamamıştı. Çok yorgun ya da hasta olduğu zamanlar fiziksel olarak duyuruyordu kendini; bütün bedeni özlemle sızlıyordu. Orada, karanlıkta oturup bunun yalnızca üreme içgüdüsü, doğanın bir oyunu, basit bir fiziksel dürtü olduğuna kendini inandırmaya çalışarak sigara içti. Ama duyduğu birliktelik

ihtiyacı öyle güçlüydü ki, akılcılık yalnızlığını ve bu ihtiyaca karşı yıllardır sürdürdüğü mücadelenin umarsızlığını biraz daha vurguluyordu. Böyle bir ihtiyaca bir kadının cevap olabileceğini düşünmek gülünçtü, omuzlarına dolanan kollarla ondan kurtulabileceğini düşlemek gülünçtü. Kaldı ki, pek çok kadınla yatmıştı. Birliktelik ihtiyacıyla ilgisi yoktu bunun. Sigarasını kuma bastırdı: Arada bir yanına gelip patisini uzatacak iyi bir köpekti ihtiyaç duyduğu.

Saat sabahın ikisiydi. Karanlıkta filler bağırıyordu, karmaşık ve yakındı sesleri – bu devlerin kulübeleri yıkıp geçmesini hiçbir şeyin önleyemeyeceğini düşündü...

Yeniden uyuklamaya koyuldu. Silah sesleriyle uyandığında üç saat kadar deliksiz bir uyku çekmişti. Bir an, sürekli yinelenen düşlerinin kurbanı olduğunu düşünerek dinledi: Karaya çıkışlarının beşinci gününde Anzio Köprüsü başında ya da Normandiya kıyılarında, ya da Fransız birliklerinin Çinhindi'nde çeltik tarlaları içinde ilerleyişi sırasında duyduğu, aralıklı ancak yoğun silah sesleriydi bu. Ama düş görmüyordu. Akla yakın tek açıklama, Morel'in polis birliklerince kıstırılması – ve kendini savunuyor olmasıydı! Yine de, böylesine yoğun bir ateşi açıklamaktan uzaktı.

Fotoğraf makinasını ve film çantasını kapıp tepeye koştu. Hâlâ kullanılmamış bir filmi vardı, makinada da yarım makara boştu. Ama yedek filme güvenmezdi pek; kendine bir yedek filmlik güvenlik payı bırakmayı ilke edinmişti. Böylece, her türlü olayda kafası dinç oluyordu. (Fields, makinasında film bulunmadığı bir anda, yankılar uyandıracak, olağanüstü, görülmemiş bir olayla, daha doğrusu bir mucizeyle karşılaşacağı düşüncesinden kurtulamıyordu bir türlü.) Gözleri uykuyla uykusuzluk arasında yapış yapıştı; yine de, ne olduğunu tam olarak kavramadan ilk fotoğrafını çekti.

Net, duru ışıkta manzara daha yaklaşmış gibi görünüyordu. Her kayanın, otlardan ve sazlıklardan oluşan her adacığın üstünde ayakta duran, diz çökmüş ya da boylu boyunca uzanmış haki giysili insanlar fillere ateş ediyorlardı.

İlk bakışta, her yönden ateş ediliyor gibiydi. Binlerce buffalo kara bir heyelan gibi batıdaki kayalıklara doğru hareket ederken, yeryüzünün bütün kuşlarının aniden gökyüzünü kararttığı yere, kuzeydeki bataklıklara kadar, Kuru Gölü'nün bütün uzantılarında aynı katliamın sürdüğünü görmek için tek bir bakış yetmişti Fields'a. Dehşete düşen hayvanların bağırışları öylesine korkunç bir şamata içinde yükseliyordu ki, ateş sesleri duyulmaz oluyordu. Kayaların üstünde gökyüzüne karşı dikilen askerler art arda nişan alırken, güneş, sarı başlıkları üstünde parıldıyordu.

Yaklaşık iki yüz yıllık gri bir yığın, kurşunların altında birbirine sokulmuş, gölün ortasında toplanmıştı; sular sıçrıyordu başlarının üstünden; kayalara uzanan askerler bacaklarına dinamit atıyorlardı.

(Fields daha sonra, bütün gece bir tabur askerin Kuru'da mevzi aldığını sandığını söyleyecekti.)

Bulunduğu yerden yarım düzine fotoğraf çekti; sonra, çok yakından ateşlenen otomatik silahların kurşun yağmuru altında ağır ağır çöken yedi fillik bir grubu daha yakından görüntülemek için suya girmeye davrandı, ama kulağının yanından geçen kurşun vızıltısını duyunca, üstündeki değerli filmleri tehlikeye atmamaya karar verdi: Suya düşebilirdi filmler. Böylece kum tepesine döndü, kerteriz almaya ve saptayabileceği en iyi görüntüleri düşünmeye çalıştı.

Bu bitkin hayvanların düzenli olarak katledilmesinin sebeplerini kendi kendine sorarak zaman yitirmemek, ancak bu katliamı görüntülemekle yetinmek Fields'a özgü bir dav-

ranıştı. (Fields bu fotoğraflardan birini, Waitari'nin kendisine yaptığı açıklamadan alıntı yaparak yayınladı: "Fildişinden para kazanmak, ama bunun da ötesinde, Morel efsanesini yıkmak için yaptık bu işi. Bağımsızlık savaşımızı, Afrika hayvan topluluğunu koruma adına, 'insanca' denen bir kampanyanın paravanası ardına gizlemeye çalışıyorlar. Sömürgeciliğin çirkin gerçeklerini büyük sözler ve büyük, insancıl ilkeler ardında gizlemeye çalışmak klasik bir taktiktir. Bu taktiklere son vermek zorundaydık.")

Birkaç fotoğraftan sonra Fields makinasını bıraktı ve Morel'in kulübesine doğru koşmaya başladı. O anda, eşsiz bir fotoğraf kaçırdı. Koşarken, kocaman dişlerini gökyüzüne kaldırmış görkemli bir erkek filin, kendisini hedef alan kurşunlara karşın, bir kayaya çıktığını gördü. Fields obektifini ayarlamaya çalışırken, hayvan, avcıyı hortumuyla yakalamayı başarmış ve onunla birlikte suya yuvarlanmıştı. Fields görüntüyü önce yarım saniye farkla, sonra da, düşüş sırasında avcının gövdesinin filin altında kalması nedeniyle kaçırmıştı. Olanca gürültüye karşın, avcının dehşet çığlığını net olarak duydu. (Kuru Havzası'nda öldürülen fil sayısına ilişkin tahmininde yanılmıştı Fields. Fort Lamy'e döndüğünde ateşin sürdüğü iki gün süresince yaklaşık dört yüz fil öldürüldüğünü söylemişti. Basmda da yer alan Çad yetkililerinin resmi açıklamasına göre iki yüz yetmiş fil öldürülmüş, iki yüz hayvan dişleriyle birlikte bulunmuştu. Fields'ın hatası, genel görünümden çok, fotoğraf makinasıyla hedef aldığı tek tek vuruşlara dikkatini yoğunlaştırmasından kaynaklanıyor olmalıydı; ayrıca, gölü temel alarak tüm Kuru Havzası için tahmin yürütmüştü. Verdiği sayılar, dahası resmi açıklamada yer alanlar, avcılık uzmanlarınca kuşkuyla karşılanmıştı. De Vries'nin otuz beşkırk adamını bütün gece Kuru kayalıklarına yerleştirmeyi ba-

şardığı varsayılsa bile, sürülerin bitkin oluşunun sağladığı üstünlük de göz önünde tutularak, silah başına ortalama yediden çok hayvan düşmesi avcılığın gerçekleriyle bağdaşmıyordu. Tarihe geçmiş en büyük fil katliamı olan 1910 Ubangi katliamında yirmi kişiye yetmiş hayvan düşmüştü; bu katliamda, sürü Bandu bataklıklarına saplanmış ve çok ağır hareket etmesi avcılara yeterince zaman kazandırmıştı. Uzmanlar, harekâtın iki gün sürdüğünü ve ateşin başlangıcında kaçmayı başaran pek çok hayvanın suya geri döndüğünü belirten Fields'ın açıklamalarını da kuşkuyla karşılamışlardı. Sayılar, Schölscher'in dönüşünden sonra bile, yanında getirdiği yadsınmaz delillere karşın, günlerce tartışılmıştı. Fields, ölmek için gölü terk eden yaralı hayvanları hesaba katmayan, yalnızca kaçırılan fildişi sayısına dayalı Schölscher'in rakamlarını kuşkuyla karşılamıştı önceleri. Ateş edenler özenle nişan almaktansa art arda ateş etmeye önem verdiklerinden yaralı hayvan sayısı yüksek olmalıydı. İyi bir askerle iyi bir avcının nitelikleri aynı olmak zorunda değildi ve Habib, adamlarının çoğunu, Nisan ayında ayaklanan, sonra da önderleri tarafından küçük gruplar halinde toplanan, bağımsızlık ya da Mısır'la birleşme konusunda yapılacak referandum için kentlerde hazır bekletilen Sudan birliklerinin asker kaçakları arasından toplamıştı. Gemileriyle Çinhindi'nden dönerken, Süveyş Kanalı'nda gemiden atlayan yüzlerce kişi arasmdan seçilmiş birkaç Yabancı Lejyon kaçağı da vardı aralarında. Bütün harekât, askeri gereçler kullanılarak tamamlanmıştı; söz konusu olan, haki gömlekleri ve sarı Arap başlıklarından oluşan üniformaları değildi yalnızca; pek çok hayvan makinalı tüfeklerle öldürülmüş, çoğunun başı patlayıcı maddelerle paramparça edilmişti. (Fields'ın daha sonra söylediği gibi, eksik olan tek şey bombardıman uçaklarıydı.)

Fields, Morel'i kulübesinde arkadaşlarıyla birlikte elleri arkadan bağlanmış, yüzü kan içinde yerde otururken buldu. Sonradan, Morel'in ilk ateş sesleriyle uyandığında tüfeğini kapıp göle koştuğunu, tepeden ateş etmek için bir an durakladığını, sonra suya atlayıp sağa sola koşuşan fillerin arasında durarak göğsüne kadar yükselen suda ateş etmeyi sürdürdüğünü öğrendi. Üçüncü atışta birini vurmuş, yeniden nişan almaya çalışırken ensesinden inen bir dipçik darbesiyle bilincini yitirmişti. Bu olaydan biraz önce Forsythe ve Minna, Habib ve adamları tarafından uyandırılmıştı. Ama askerler açık havada, tepenin öbür ucunda, battaniyesine sarılıp yıldızlara ve sürülere yaklaşarak uyuyan Morel'i bulamamışlardı. Habib suda, fillerin arasında avcılara ateş ederek birden ortaya çıkışını görünceye kadar, Morel'i boş yere aramış durmuştu.

Minna dışında, hepsinin elleri arkadan bağlıydı; iki Sudanlı makinalı tüfeklerini üstlerine yöneltmişti; sırıtan iki asker arasında Fields'ın daha önce görmediği ve gerçek bir soyluluğu yansıtan olağanüstü güzel bakışlarıyla onu etkileyen bir zenci duruyordu. Yüzü kömür karasıydı ve bu, hem narin hem de klasik bir sertlik taşıyan yüz çizgilerine unutulmaz bir erkek güzelliği kazandırıyordu. İri yapılı biriydi. (Fields ilk bakışta aşağılık duygusuna kapılmıştı.) Yine de, adamın güzel bakışları değildi onu büyüleyen; Fields bu siyah Sezar'ın başındaki kepten gözlerini ayıramıyordu. Gök mavisi zemin üstüne işlenmiş beş general yıldızıyla Fransızların süvari subaylarının giydiği kepti bu. Ama yıldızlar altın rengi değil, siyahtı. Fields, şaşkınlıktan ağzı açık bakakaldı. Hem ürkünç hem de acıklı bir şeydi bu – gözleme imkânı bulduğu en soylu şizofreni vakalarından biriydi. Bu general kepi Fransızdı, ama siyah yıldızlar bir başka öyküyü anlatı-

yordu. İçgüdüsel olarak elleri fotoğraf makinasına gitti; bir yandan fotoğraf çekiyor, bir yandan da bunun ömrünün son fotoğrafı olup olmadığını merak ederek bağırıyordu: "Amerikalı gazeteci, Amerikalı gazeteci..." (Fields bir yıl önce New York'ta, Akra'dan yeni dönen zenci yazar George Penn'le karşılaşmıştı. Penn şunları söylemişti: "Afrika'da birkaç önemli siyaset adamı var: Akra'da N'Krumah, Nijerya'da Azikiwe, Iambaların Awoluwa'sı ve şimdi Tanganika'da hapishanede olan Kenyatta. Ve bir de, şimdiye kadar beyazlar ve siyahlar arasında karşılaştığım en olağanüstü kişilerden biri: Fransız Ekvator Afrikası'nın Waitari'si... Afrika, günün birinde sesini gerçekten yükselttiğinde duyulacak olan ad budur. Tabii, bu arada Fransa onu kendine başbakan seçmezse: Bunu rahatlıkla yapabilirler.")

Waitari'nin arkasında, durumdan en az dişlerinin arasındaki puro kadar zevk aldığı anlaşılan biri duruyordu. Mavi gömlek ve pantolon giymiş, başına beyaz gemici kasketi takmıştı; siyah beyaz kirli ayakkabılar vardı ayağında. Güleryüzlü dolandırıcı tavrı, Afrika'nın göbeğinden çok, küçük çapta kaçakçılık işlerinin yeni yeni dönmeye başladığı bir Akdeniz limanını düşündürüyordu insana.

Peer Qvist, kulübesinin bir köşesinde, İdris'in yanında başını eğmiş oturuyordu. Johnnie Forsythe ciddi bir direniş göstermiş olmalıydı, gülümsememesine karşın kan sızıyordu dudaklarından. İlk başta, kendisini tekmeleyerek uyandıran kişilerin askeri giysileri yanıltmıştı onu. Gelenleri, Fransız Ekvator Afrikası yöneticileriyle işbirliği yapıp kendilerini tutuklamaya gelen Sudan polisleri sanmıştı. Direnmeye kalkışmamış ve Waitari'yle Habib'i görünceye kadar ne olup bittiğini anlamamıştı. Olayı kavraması için dışarıya çıkarılmayı beklemesi ve göldeki katliamı görmesi gerekmişti. O zaman

yanında bulunan askerlerin üstüne atılmış ve fena halde dayak yemişti. Yusuf ortalıkta yoktu; Minna'ya gelince, bluzu yırtılmış ve yüzü nefretle allak bullak olmuştu, hıçkırarak ağlıyor, histerik çığlıklar atıyor ve omuzlarını gülerek sımsıkı kavrayan Sudanlı'dan kendini kurtarmaya çalışıyordu.

Fields kulübeye girince ani bir refleksle dönen iki makinalı tüfekle karşılaştı. Kaygı dolu kısa bir duraksamaya karşın fotoğraf makinasını kavradı ve bir Amerikalı gazeteci olarak dokunulmazlığından söz edip fotoğraf çekti. (Fields gerçekte korku duymuyordu. Sonunun nasıl olacağını kesinlikle biliyordu: Günün birinde prostat ya da rektum kanserinden öleceğine ilişkin köklü inancı, soğukkanlılığını korumasını ve mesleğinin tatlı tehlikeleri karşısında kayıtsız kalmasını sağlıyordu.) Gerçekten, o andaki tek kaygısı fotoğraf makinası ve filmlerinden kaynaklanıyordu: Makinasına ve filmlerine el konabilirdi. Oysa Waitari, Fields'ın orada bulunmasından hoşnut görünüyordu. Davranışları kibar ve canlıydı, bir Amerikalı gazetecinin karşısında bulunmaktan duyduğu hoşnutluğu gizlemeye çalışmıyordu. Fields politikacıları iyi tanırdı, bu tavrın sebeplerini hemen sezinledi. Eski Oulé milletvekilinin, özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nde kendinden söz ettirmesinin yararlarını çok iyi anlıyordu. Fields geldiğinden beri, Waitari Morel'i unutmuş, basına verdiği önemi açıkça gösteren bir kibarlıkla konuşmaya dalmıştı. (Fields daha sonra, bir Fransız aydınıyla sohbet ettiği izlenimini sürekli taşıdığını söyleyecekti.)

"Makalelerinizde bize adil davranacağınızı umarım," dedi. (Fields, Waitari'nin önceleri tumturaklı bir biçimde konuştuğunu, ama bu tavrın kısa sürede yok olup yerini inancın şiddetine bıraktığını gözledi. İlk karşılaştıkları andan beri içtenlikle ve güvenle davrandığına emindi; büyük dema-

gogların ve gerçek halk önderlerinin ortak gizi olan, anlaşılmaz bir biçimde dikkati yöneltme sanatını çok iyi biliyordu. Fields bu gösterinin yalnızca hitabet yönüne kapılmış değildi -bir gazeteciyle konuşurken halka seslendiğini aklından çıkaran bir politikacıyla henüz karşılaşmamıştı- ama önemli bir kişilikle karşı karşıya geldiğinde bunu kavrıyordu: Waitari'nin derhal yarattığı güçlü izlenim, fiziksel bir vakardan ve kendisini tedirgin eden, dahası biraz da kıskandıran bir soyluluktan kaynaklanıyordu.)

"Burada bulunmanız, en sonunda gerçeğin duyulmasına imkân sağlayacak. Sömürgeci basının, Afrika'nın özgürlüğü uğruna verdiğimiz mücadelenin özünü gizlemek ve yerine kamuoyunun desteğini sağlamak için özellikle kiralanan Morel'in o saçma, rezil, onur kırıcı öyküsünü yerleştirmek için harcadığı çabalar karşısında, bağımsızlık uğruna savaşanların nasıl kızgın ve öfkeli olduklarını anlatamam. Biz, onu kimin kiraladığını ve bu kadar uzun süre kaçmayı nasıl başardığını biliyoruz. Morel, haklı isteklerimizi ardında gizleyen bir insancıllık paravanası olarak hizmet ediyor. Öfkeliyiz, hakaret görüyoruz: Bütün dünyanın hayvanat bahçesi olarak kullanılmaktan; gökdelenlerinden ve otomobillerinden bıkıp ilkellik içinde rahatlamak, çıplaklığımız ve hayvan sürülerimiz karşısında rahatlamak için buraya gelen turistlerin gözlerini dinlendirmekten usandık. Usandık, usanmaktan da öte; Afrika'yı yabanıl geçmişinden çekip kurtarmak istiyoruz. Bizim için fabrika bacalarının, siz turistlerin pek hoşuna giden zürafa boyunlarından binlerce kat daha güzel olduğunu söyleyebilirim. Fillerle ve 'Cennetin son bahçesi' Afrika'yla ilgili duygusal saçmalıklara son vermek üzere buradayız. Vahşi hayvanların korunmasıyla değil, yeni Afrika'nın doğusuyla ilgiliyiz. Bu yüzden, modern silahlara ihti-

yaç duyuyoruz, fildişleri hiç değilse bunun bir bölümünün parasını karşılayabilir. Hiçbir zaman avcılıktan zevk almadım. Dahası, halkımın bir zamanlar avcı olduğunu unutmasını isterdim. Avcılık ilkel çağlarla – ne pahasına olursa olsun halkımızı içinden kurtaracağımız arkaik dönemle ilintili bağlardan biri. Ama eylemimiz için para gerekiyor. Burada bulunuşumuz kimseden yardım görmediğimizi kanıtlıyor. Kahire yardım önerdi: Geri çevirdim. Ama silah tüccarları karşılıksız bir şey satmıyorlar. Onun için, para gerekiyor. Kamuoyunuz fillere karşı çok duyarlı, ama Afrika halkının geleceğine karşı kayıtsız, ya da bilgisiz. Kamuoyunun dikkatini çekmek istiyorum ve bizimle ilgili doğruları söylemeniz konusunda meslek ahlâkınıza güveniyorum. Amacımıza ulaşmak için Afrika'nın bütün fillerini kurban etmemiz gerekseydi, hiç duraksamadan bunu yapardık..."

Fields Paris'te birkaç yıl yaşamış, ancak böylesine etkileyici bir biçimde Fransızca konuşan kimseyle karşılaşmamıştı. Waitari'nin resmi gezileri sırasında Fransız Ekvator Afrikası kabilelerine hangi dilde seslendiğini merak etti. (Sonradan araştırdı: Waitari'nin en iyi bildiği dil, Oulé diliydi. Yörenin öbür yirmi yedi dilini hiç bilmiyordu. 1945'den beri kabilelere Fransızca öğretmek ve Afrika dillerini zamanla ortadan kaldırmak için yoğun çaba harcayan zenci politikacılardan biriydi. Bunun sebebini kestirmek zor değildi. Büyücü doktorlar ve kabile başkanları, etkinliklerini dil engeli ardında sürdürüyorlardı. Waitari açısından Fransızca, tutsaklıktan kurtulmanın, birleşmenin ve siyasal eğitimin temel silahıydı; ilkel geçmişe karşı mücadeleyi sürdürmenin en uygun biçimiydi. Oulé dilinde 'ulus' anlamında, 'ülke' anlamında, 'siyaset' anlamında, 'işçi sınıfı', 'proletarya' anlamında hiçbir sözcük yoktu; 'Marksizm' ya da 'Sosyalizm' sözcük dağarcı-

ğının çok ötesindeydi ve 'ulusların kaderlerini belirleme hakkı' kavramı, 'Qulélilerin düşmanlarına karşı zaferi' anlamına dönüşmüştü. Waitari gibi bir milliyetçiyi, Fransız dilini kullanma şampiyonu yapan apaçık tutarsızlığın açıklaması bu kadar basitti.)

Waitari konuşurken, göl kıyısından hâlâ silah sesleri geliyordu. Fields bu seslerin uygun bir arka plan oluşturduğunu, sözlerinin bir tür uygulama gösterisi olduğunu düşündü.

Fields'ın, yurttaşlarının çoğu gibi, felsefi düşünme yeteneği pek gelişmemişti; özellikle uyruğunu değiştirdikten sonra, soyut kavramlara dalmamaya özen göstermişti. Ardına düşülmüş amaçların yüceliğinden çok, amaca ulaşmak için kullanılan pratik araçlara, kavranabilen ve görüntülenebilen nesnelere karşı -göl kıyısında bu türden pek çok şey olmalıydı- duyarlıydı. Zenci önder, sanayileşmiş, elektriğe kavuşmuş, ilkel koşullardan ve tropik ormanlardan arınmış geleceğin Afrika'sını coşkun bir ses tonuyla gözlerinin önüne sererken, Fields silâh seslerini dinliyor ve öldürülen fil sayısını kestirmeye çalışıyordu. Bu sayıyı hemen abarttı. Elleri arkalarında bağh, başları eğik oturan Morel'in, Forsythe'm, Peer Qvist'in ve İdris'in bir fotoğrafını daha çekti. Bu yenik duruşta, ölümsüzlüğün o anlatılması güç burukluğu vardı. Yırtık bluzuyla perişan bir halde yanlarında duran Minna, arada bir elinin tersiyle gözyaşlarını silerek sessizce ağlıyordu şimdi. (Fields daha sonra, eskiden arkadaşlarıyla buluştuğu bir Paris kahvesinde otururken, "Hâlâ inandığım tek devrim, biyolojik devrim," diyecekti. "İnsan, günün birinde kabul edilebilir bir şeye dönüşecek. İlerleme, yalnızca biyoloji laboratuvarlarında doğabilir.")

Fields'ı şaşırtan, aralarındaki en sakin kişinin Morel olmasıydı – ne şaşkın ne de öfkeliydi. Bu tür olaylarla uzun süre-

dir karşılaşıyor olmalıydı; neyle karşı karşıya bulunduğunun bilincindeydi ve cesareti kolayca kırılmıyordu. Fillerin katliamı sırasında ne düşündüğünü, daha sonra hırçın bir tavırla soran Fields'ı sakin sakin cevaplamıştı:

"Yusuf'u düşündüm: Onun elinde. Anlayıp anlamamak ona kalmış bir şey. Savaşı kazanmak ya da kaybetmek... Seçimi yapacak olan kişi o."

(Fields, gidip gelirken, gözkulak olduğu atların yanında birkaç kez görmüştü Yusuf'u. Delikanlı kumların üstüne çömelmişti. Silahını saklamış olmalıydı, belki de elinden almışlardı; ama, kuşkusuz gençliğinden ötürü, Habib'in adamları dokunmamışlardı ona. Gazeteci bir şeyler söylediğinde delikanlı gözlerini kaldırmış ve cevap vermeden -belki de görmeden- bakmıştı Fields'a. Fields, vurdumduymazlık ardına gizlenen bu yüzde gördüğü olağanüstü keder karşısında sarsılmıştı. Dudakları titriyordu, acı doluydu bakışları, yüz çizgileri kararlılığını yitirmişti; bir üzüntüyü, bir ikilemi, gazetecinin boş yere sebebini bulmaya çalıştığı bir iç çatışmayı dışa vuruyordu. Delikanlı, Fields'ın dostça yönelttiği soruya hiçbir tepki göstermeden ve karşılık vermeden başını usulca öne eğmişti.)

Waitari'nin siyasal söylevi sırasında -o ateşli sözcük seline bir başka ad verilemezdi- Morel, içinde bulunduğu belirgin kayıtsızlıktan yalnızca bir kez sıyrılmıştı. Eski Oulé milletvekili, "Evet, komünizm sempatizanı olmakla suçlanıyorum. Kolay bir çıkış yolu bu. Ama, özgürlüklerin en değerlisinin bir ülkenin bağımsızlığı olduğunu söyleyen komünistler değil, aşırı sağcı bir Fransız yazarı olan Charles Maurras'dı..." diyerek öfkeyle çıkıştığında. Morel acı acı gülmüş ve alaycı bir tavırla onaylarcasına başını sallamıştı.

Bu konuşma sırasında Fields'ı rahatlatan tek kişi, boyalı olduğu açıkça belli olan kuzguni siyah sakalının ortasında

dikilen purosunda, hem müstehcen hem neşe dolu bir ifade bulunan ve olup bitenin, ara sıra sessiz bir kahkahayla sarsılarak büyük bir zevkle tadını çıkarıyor gibi görünen gemici kepli adamdı. Forsythe, arada bir üzüntüyle Minna'ya bakıyor ve kan tükürerek alaycı bir gülümsemeyle Waitari'yi dinliyordu. Konuşmaya karışan tek kişi Peer Qvist oldu. Birkaç kez sabırsız gözlerle Waitari'ye bakmış ve sonunda öfkeyle tıkalı bir sesle, sakalı titreyerek, ağır İskandinav aksanıyla gürlemişti:

"Kongo-Okyanus demiryolu hattı yapımı sırasında ölen on binlerce zenci, insani acılar bakımından, Afrika için tasarladıklarınızla karşılaştırıldığında hiç kalır... Sömürgecilerin ve istilacıların en acımasızlarından biri olacaksınız siz – Afrika'ya en yabancı kalanlardan biri – derinizin rengi hiçbir şeyi değiştirmiyor: Batı'nın tipik ürünlerinden birisiniz siz; en iyi ürünlerimizden biri. Kabileler köle tüccarlarını, yamyamlığı, hastalığı ve sömürgeciliği biliyorlar; ne var ki, Yeni Afrika adı altında tasarladığınız yapıda karşılaşacaklarının yanında hiç kalır bunlar. Sağ kalacaklar adına içim kan ağlıyor..."

Waitari omuzlarını silkti.

"Ne yazık ki sizin gibi beyazlar kalmadı Afrika'da, Peer Qvist. İşimiz daha kolay olurdu o zaman. Bizim açımızdan en tehlikeli olan, yeni şeyler yapmaya çalışan Avrupalılar; doğal güzelliklerle yetinenler değil... Siz, anakronizmin ta kendisisiniz; Avrupa için bile... Sizi ikna etmeye çalışmanın yararı yok – siz 'geçmiş'siniz, artık geçerli değilsiniz. Morel'e gelince... İnsanlığa duyduğu şiddetli düşmanlık, ona göre yeterince temiz olmadığı için insan ellerine duyduğu tiksinti – beni hiç ilgilendirmeyen, tipik bir burjuva nevrozu: Büyücü doktorlarımızın inandığı gibi, zihinsel hastalıkları olağanüstü bir varlığın belirtisi saymaya uzun süre önce son verdim...

Dostumuz Forsythe, kendi kişisel sebeplerinden dolayı burada... İdris, Afrika'nın geri kalmış geçmişini savunuyor – vahşi kabilelerin, köyleri basan leoparların ve aslanların, ufka kadar uzanan fillerin ve buffaloların geçmişi... Aranızda en dostça duygular beslediğim bu genç hanıma gelince... erkeklerle olan bazı deneyimleri yüzünden, diyelim: Bir köpeğin dostluğuyla yetinmesi gerekirdi. Dengesiz ve hüküm giymiş bir toplumun ürünlerisiniz hepiniz. Şu anda size değil, şansımızın buraya getirdiği, Afrika'nın özgürlüğü için pek çok şey yapabilecek Amerikan toplumunun temsilcisine sesleniyorum. Size gelince, Peer Qvist; bir kez daha söyleyeyim, beni eğlendirdiğiniz için sizden hoşlanıyorum ve size acı veren gizli düşü biliyorum... Ben misyoner okullarında yetiştim. Söylememe izin verin; Cennet Bahçesi'nin devri artık kapandı. Siyahlar boş inançlardan ve mucize beklentilerinden çok çekti. Sizse, hâlâ mistik çobanlar düşlüyorsunuz – geceleri Beytüllahim Yıldızı'nı arıyorsunuz; çölde, eşek sırtında bir kadın gördüğünüz zaman, çarşafının altında yeni doğmuş bir çocuk saklayıp saklamadığını merak ediyorsunuz. Kuşkusuz, bunlardan sonra, ekonominin, siyasal gelişimin, proletaryanın ve işçi ücretlerinin katı gerçekleriyle karşılaşınca öfkeden çılgına dönüyor ve dostumuz Saint-Denis gibi, 'büyülü' Afrika'ya, gizemli törenlerin, büyücü doktorların Afrika'sına, ya da Kutsal Kitap'la ilgili dönemleri düşlemenize yardımcı olan sürülerin arasına sığınıyorsunuz. Afyonlanmış düşlerinizden sizi yoksun bırakmaya çalıştığımız için bizi hiçbir zaman bağışlamayacaksınız... Bu düşün bedeli nedir, biliyor musunuz ihtiyar? Cahilliktir, cüzzamdır, kıtlıktır, fil hastalığıdır, parazit hastalıklarıdır, 'büyü'nün birer parçasıdır bunlar – çocuk ölümleridir, milyonlarca insanın kronik beslenme yetersizliğidir. Nostaljik düşünüz için, fil sürüleri

için, böylesine önem verdiğiniz 'doğal güzellikler' için insanlarımızın ödediği bedeldir bunlar. Size, sevgili Kopenhag müzenize dönmenizi salık veririm, Peer Qvist... Az bulunur bir türün örneği olarak, ait olduğunuz yer orası."

Fields'a döndü.

"Sizinle daha sonra konuşacağım. Bunların hepsini, özgürlüğümüzü kazanmak için yaptığımızı lütfen aklınızdan çıkarmayın. Fildişlerini Hartum'a götürüp elde edeceğimiz parayla silah alacağız. Sayıca azız, dürüst bir gazeteci olarak görevinizi yapmakla bize yardımcı olabilirsiniz."

Sert ve buyurgan bir sesti bu, yine de taşıdığı kaygıyı ve umutsuz içtenliği duyumsamamak imkânsızdı. Ama silah sesleri arasında, can çekişen fillerin gölden gelen bağırışları, Abe Fields'a fotoğraf makinasının ardında geçirdiği yirmi yıl boyunca öğrendiklerini hatırlatmaya yetmişti. Bu Afrikalı devrimci, 'özgürlük', 'adalet', 'ilerleme' sözcüklerini bayraklarına işleyen ve öldürmeyi, acı çektirmeyi, soylu ve insancıl amaçları uğruna yaşayan özgürlükleri bastırmayı sürdüren öbür devrimcilerden farklı değildi. Çelişki, insani bir çelişkiydi ve hiçbir siyasal devrim bunu çözümleyemeyecekti. İnsanın doğasında vardı bu. (Ancak Fields'ın 'biyolojik gelişme' olarak adlandırdığı ateşli ve saf bir inancı vardı. Bilimsel araştırmalara ilişkin bütün haberleri izler, dikkatle okurdu. Viski bardağının üstünden, 'insanı kabul edilebilir bir şey yapacak olan devrim' diye belirsizlikle adlandırdığı bir buluşun beklentisi içinde gibiydi her zaman.) Böylece, kendisine yöneltlen içtenlik dolu rica karşısında kıpırdamadan durdu ve can çekişen fillerin gölden gelen seslerine karşı kayıtsız kalmaya çalıştı. Önemli olan iyi fotoğraf çekmek ve gerisine aldırmamaktı. Başını gururla kaldırmış, Fransız mavisi kepinin altında, kömür karası yüzünde onurlu, yadsınması güç

bir soyluluk ifadesiyle orada öylece durarak suskun bir coşkuyla kendisine bakan Waitari'nin bir fotoğrafını daha çekti. Filmleri idareli kullanmak zorundaydı, yanında yeterince film bulunmayışının dehşetini duymaya başlamıştı.

Waitari kulübeden çıkınca, gemici kepli adam -Fields daha sonra onun Habib adlı bir serüvenci olduğunu öğrenecekti- Morel'in yanına gitti, cebinden tütün paketini çıkarıp sigara sardı, sigarayı Morel'in dudakları arasına sıkıştırıp yaktı. Morel bir nefes çekti. Morel bu adamdan hoşlanıyordu sanki, her türlü ideolojiden yoksun, paragöz alçağın biri olduğu açıkça anlaşılıyordu çünkü.

"Korkarım şanslı bir gününde değilsin dostum," dedi Lübnanlı, neredeyse nazik bir ses tonuyla. "Haberleri dinleyebildin mi, bilmiyorum. Afrika hayvan topluluğunun korunmasına ilişkin konferans, senin fillerinle ilgili hiçbir karar alınmadan, üç gün önce bitti... Yürürlükteki ev yasasının ayrıntıları düzeltildi, ama köklü bir değişiklik yok..."

Fransız bu haberden etkilenmişti. Yüzü öfkeliydi. Üzgün bir ifade vardı gözlerinde, bir an yenik düşmüş gibi duraksadı. Fields onun, karşı çıktığı ve savaştığı kişilerin iyi niyetine ve cömertliğine ne kadar güvendiğini fark etti. (Daha sonra Fields, Bukavu Konferansı'nın delegelerinden birkaçıyla konuşma imkânı bulacaktı. İçlerinden biri olayı kendine göre şöyle özetlemişti: 'Bizim görevimiz Afrika hayvan topluluğunun, özellikle yok olma tehlikesi altında bulunan hayvan türlerinin korunmasıyla ilgili yasaların gözden geçirilmesini sağlamaktı. Avcılığın ahlâki yönü üzerine düşünce belirtmemiz ya da Morel ve saplantılarıyla uğraşmamız istenmedi bizden. Bazı bölgelerde fillerin sayıca azaldığı bir gerçek; ama bu azalma, ormanlık alanların genelde azalmasına ve tarımdaki gelişmeye denk düşüyor. Afrika'yı bir bütün olarak düşünürsek, fillerin

yok olma tehlikesi altında bulunduğunu söylemek yanlış olur. Sayıca azalıyorlar, tamam, ama aynı şey değil ki bu... Yasayı düzeltmeye ve türlerin varlığını sürdürebilmek için yeterli sayıda örneği koruma altına almaya hep zaman olacaktır. Şu anda filler, tarım için ciddi bir tehlike oluşturacak kadar çok sayıdalar. Geniş alanlar ve sınırsız özgürlük isteyen bu hantal devlerin kesinlikle azaltılması gereken gün gelecek kuşkusuz. O gün henüz gelmedi, ama gelecek. Başımıza gelecekleri göz önüne getirebilmek için, uçsuz bucaksız fil sürülerinin sanayileşmiş ülkelerden birinde, örneğin Belçika'da özgürce dolaşmasına izin verildiğini düşlemek yeterli. Kutsal inekleri Hindistan'ın başından atmak için, Tanrı bilir, neler vermeye razıydı Nehru. Kaldı ki, bir manyağın hatırına Afrika fillerini dokunulmaz kılmaya hiç niyetimiz yok.)

Daha sonra Fields'a Bukavu Konferansı'nın sonuçları üzerine düşlere kapılmadığını söyleyen Forsythe dışında, Morel'in arkadaşları da bu habere şaşırmışlardı. (Kısa bir süre sonra, ölmek üzere olan fillerin gölden gelen ve sanki katledilen devler kendilerini bu kadar çok seven ve kollayan adamdan yardım istiyorlarmışcasına, yalvarır gibi yankılanan çağrılarına karşı kendini korumak için, kulakları sağır eden bir öfkeyle yükselen çığlıklar bir başka mermiyle birden kesilirken, Forsythe sinizme sığınmaya çalıştı. Kırık bir ses ve düş kırıklığına uğramış bir gülümseyişle yineleyip duruyordu: "Benim gözümde hepsi bir. Yapılacak hiçbir şey yok. Vazgeçtim. Tek isteğim, ülkeme geri dönmek. Her şey söylenip yapıldıktan sonra geride kalanlara sırt çevirmenin en iyi yolu, televizyon izleyerek sakin sakin evde oturmaktır." Ancak Forsythe'm bu ruh hali yalnızca birkaç saat sürdü; daha sonra, sağlık belirtisi olan kızgın ve sert yüz ifadesine kavuşmuştu yine.)

Habib, Morel'in tepkisini keyifle izliyordu. Sönen purosunu yaktı, dumanı içine çekti ve 'İnsanlığın Ekselansları' olarak adlandırdığı adamı anlayışlı gözlerle izledi.

Morel birden başını kaldırıp Forsythe'a baktı:

"Jack, şu kayanın üstündeki adam... Onu ben mi vurdum?"

"Sen vurdun. Göle düşüşünü gördüm. Bir daha ayağa kalkmadı. Ayrıca filler de onu ezip geçtiler."

"İyi."

Habib'e döndü:

"Bunun, arkadaşlarından De Vries'nin düşüncesi olduğunu baştan beri biliyordum," dedi. "Bu tür tuzaklarla iş bitiren bir adam o... Hatırlayacaksın, birkaç ay önce Fort Lamy'de onu uyarmıştım. Seni de uyardım. Onu bir daha bir sürünün yakınında görürsem öldüreceğimi söylemiştim. İşte öldürdüm."

Habib bozuldu bir an. Yüzü solmuş ve dişlerini purosuna geçirmişti. Sonra yüz çizgileri gevşedi ve alaycı gülüşünü yeniden talandı. Başını sallayarak purosunu şişman parmakları arasına aldı.

"Her şeye karşın, zavallı delikanlı kaçtı elimden," dedi, neredeyse neşeyle. "İki üç kez zaptedebildim; olacağı varmış demek ki. Bir başka yol arkadaşı bulmam gerekecek..."

Purosunun izmaritini toprağa tükürdü, çok düşünceliydi. Sonra başını geriye atıp koca bir kahkaha savurdu.

"Açık denizlerin kaptanını durdurmak bu kadar kolay değil!"

Fields daha sonra, Habib'le koruması altındaki delikanlının arasındaki ilişkinin niteliğini öğrendiğinde, bu sağlam yapılı alçağın gücüne ve neşesine hayran olmuştu.

(Fields, Habib'le İstanbul'da, kaldığı otelin barında bir kez daha karşılaşacaktı. Martini kadehi önünde düşüncelere dalıp gitmişken yürekten bir kahkaha işitmiş ve koca bir pençe

omzuna inmişti. Yeni boyanmış kara sakalı ve Orta Amerika cumhuriyetlerinden birinin ticaret filosu kaptanı üniformasıyla Habib'di karşısında duran. "Bir gemi dolusu portakal, düşünebiliyor musunuz? Yemin ederim, bu kez gerçekten portakal! Bu tür bir iş yapacağımı hiç düşünmemiştim!" Fields, Yunanistan'la Türkiye arasındaki gerginlik sırasında İstanbul'a gelmişti. Kıbrıs'ın İngiliz savaş gemilerince abluka altına alınması silah ticaretine son verememişti. Fields birden, portakal olsun ya da olmasın, Habib'in ilginç görüşler ileri sürebileceğini düşündü. Habib, dikkat çekecek kadar bilgi sahibi görünüyordu. Sonra Morel'e ve Kuru Gölü'nde karşılaşmalarına geçtiler. "Fransız'a dönüp yapabileceğiniz bir şey olup olmadığını soruşunuzu hatırlıyor musunuz? Çok iyiydi bu. Neden? Çünkü bilmeden onun hayatını kurtarmıştınız bile. Evet, açıklayayım: Waitari'nin üç yandaşı -Madjumba, N'Dolo ve... üçüncünün adını hatırlayamıyorum, ama güzel bir çocuktu, her neyse- Morel'i vatan haini olduğu için öldürmeye karar vermişlerdi. Dahası, Sionville baskınından sonra üç kişilik bir mahkeme kurup onu yargılamış ve Afrika'nın bağımsızlık davasına ihanetinden dolayı suçlu bulmuşlardı. Morel, yayınladığı bildirgede milliyetçilikle değil, fillerin korunmasıyla ilgilendiğini belirterek eyleminin siyasal yönü bulunmadığını açıkça söylüyordu. Kuru Gölü'ne gelir gelmez, bu cezayı uygulama izni vermesi için Waitari'ye baskı yapmaya başladılar. Siz olmasaydınız, Morel bir fare gibi öldürülecekti – ancak, ünlü bir Amerikalı gazeteci aralarında bulunduğundan, Waitari artık bunun söz konusu olmadığını anlatmakta güçlük çekmedi. Ve sizin Morel'e yapabileceğiniz bir şey olup olmadığını soruşunuz... Çok gülünçtü! Ah! Ne günlerdi o günler. Ne yazık ki Morel gibi insanı güldüren idealistlerle sık sık karşılaşılmıyor... Yazık." Üzgün bir tavırla

sustu. Bir süre sessizce dişlerini temizledi. "Biliyor musunuz dostum, İnsanlığın Ekselansları'na ilişkin son söz ne ne olacak?" Fields sessizce başını iki yana salladı. "Sürekli yanında taşıdığı, avcılığa ve safariye karşı hayvanların korunmasına ilişkin dilekçe ve bildirilerle dolu evrak çantasını hatırlıyor musunuz?" Fields başını salladı. Habib'in göğsü sarsılmaya başlamıştı; 'pençesi'ni göğsüne bastırıp başını geriye attı, gözlerini yumdu, yüzü acımasız bir sevinç maskesine dönmüştü. "O çanta deridendi...")

Fields, kimsenin konuşmadığı barakada bir süre daha kaldı. Yüreklendirici şeyler söylemek istiyordu. Fillerin korunması kampanyasını içtenlikle benimseyen ve bu kampanya için kuşkusuz bir şeyler yapacak olan Amerikan kamuoyunun tepkisine ilişkin belirsiz ve pek de inandırıcı olmayan birkaç sözden başka bir şey gelmiyordu aklına. Forsythe alaycı bir bakışla karşılamıştı sözlerini. Morel en küçük bir ilgi göstermemiş, Minna derin derin içini çekip gözlerini kurulamıştı.

"Gerektiği sürece eylemimizi sürdüreceğiz," dedi Peer Qvist, kısaca.

Morel, Fields'a döndü:

"Bizim için ne yapabileceğinizi sordunuz. Belki bir şeyler yapabilirsiniz. Waitari'yi bize biraz silah ve cephane bırakmaya ikna edebilirsiniz. Onu yalnızca kamuoyunun Afrika'daki terörizmden söz etmesi ilgilendirdiğine göre, neden geri çevirsin bunu..."

Fields birden, Bukavu Konferansı'nın başarısızlığı duyulduğundan beri, Morel'in gelecekteki kampanyalarına ilişkin tasarılarından bir an olsun vazgeçmediğini fark etti. Onun için yapabileceği bir şey olduğundan, içi rahatlamıştı. Geceyarısı çalmak pahasına da olsa, Morel'e silah ve cephane sağlamaya kesinlikle karar vermiş olarak barakadan hemen çıktı.

Waitari'yi kararan göğün altında, kum tepesinin biraz aşağısında, iki genç zenciyle ateşli bir tartışmanın ortasında buldu. Üçüncüsü biraz ötede duruyor, üzgün ve sıkıntılı görünüyordu. Yanlarına yaklaştığında tartışma birden kesildi ve iki delikanlı hiç de hoşnut olmayan gözlerle dönüp baktılar. Waitari, gazetecinin ricası karşısında şaşırmıştı, bir an düşünüp Morel'e kampanyasını sürdürmesi için silah ve cephane bırakmayı kabul etti. Sonra omuzlarını silkerek konuyu değiştirdi, söylediklerinin ve fillerin toplu kıyımının Fields üzerinde bıraktığı etkiyi anlamaya çalıştı. Fields anlaşılmaz sözler mırıldandı, sonra ateş seslerinin daha uzak kıyılarda ve sazlıklarda kesik kesik sürdüğü göl kıyısında birkaç fotoğraf çekmek üzere yanlarından ayrıldı.

Waitari'nin yanına ne tür adamlar topladığı konusunda bilgi edinmeye çalışıyordu. Görünürde tümü Güney Sudanlı'ydı. Hepsi de İngilizcenin kimi temel sözcüklerini biliyor gibiydiler, içgüdüsel olarak askerce bir havayla hazırolda durup kendisine 'sir' diye hitap ediyorlardı. Ama bütün sorularına karşılık, kocaman bir gülüşle dişlerini gösterip cevap vermeyi reddediyorlardı. Aralarında dört beyazın bulunması Fields'ı çok şaşırtmıştı. İki Alman, bir Slav ve Baltık ülkelerinden birinden gelme bir başkası; tümü de Süveyş Kanalı'nda gemiden atlayan Yabancı Lejyon kaçaklarıydılar. Yüzlerinin tanınıp tanınmamasına aldırmayan, hiçbir yerle bağlantısı olmayan kişiler gibi, dinlenirken fotoğraflarının çekilmesine izin vermişlerdi. 'Zorunlu askerler gibi' ateş eden Sudanlılardan yakınıyorlardı; bu sözler iri yapılı, sarışın Slav'ın dudaklarında bir profesyonelin en büyük hakaretlerinden biri olarak biçimleniyordu. İyi eğitilmiş nişancıları da hesaba kattıklarında adam başına ortalama sekiz ya da on fil öldürmüş olabilirlerdi. Fields, Hartum'a niçin geldiklerini sordu-

ğunda oldukça ihtiyatlı davrandılar; sonunda Almanlardan biri yalnızca 'emir bekledikleri'ni söyledi. Bütün harekâtın iyi bir askeri örgütlenmenin izlerini taşıması Fields'ın dikkatini çekmişti. Söylediklerine göre tek kaygıları, dönüş yolunda Sudan polisi tarafından yollarının kesilmesiydi.

Sıcak, doruk noktasındaydı.

Akbabalar dört bir yandan sürüler halinde gelerek gölün üstünde dönüp duruyorlardı. Fields suyun içinde kadın, erkek ve çocuklardan oluşan ve nereden geldiği belli olmayan bir zenci grubunun bıçaklarını çekip etlere saldırdıklarını görünce şaşkına döndü.

İlk gün öldürülen fil sayısını hesaplamaya çalıştı, ancak her seferinde hesapları birbirinden farklı çıkıyordu. Bunu özellikle önemsiyordu; çünkü Waitari'nin fildişinden elde edeceği paraya karşılık satın alabileceği silah miktarını kestirmeye çalışıyordu. İlk günün bitiminde şu sayıları bulmuştu: Öldürülen hayvan sayısı yüz elliydi, seksen dört hayvanın dişleri vardı, bir çift fildişi ortalama 40 pound olarak alındığında en çok 3 500 pound ediyordu. Bir Thompson makinalı tüfek Ortadoğu'da 50 pound idi. Yirmi dörtlük bir kutu el bombası 100 pound; bir revolver, durumuna göre, 10-15 pound; bir İtalyan Beretta tüfek 20 pound idi ve bu fiyatlar siyasal durumlara ve piyasanın dalgalanmasına göre sık sık yüzde elli oranında değişim gösteriyordu. Bir Yabancı Lejyon kaçağı aylığı 50 pounddan çalıştırılabilirdi. Fields, en iyimser tahminle Waitari'nin üç aylığına yaklaşık yirmi 'gönüllü'yü besleyip silahlandırabileceğini düşündü. Kuşkusuz ne Waitari'nin tutkularını karşılamaya, ne de Afrika'nın en sakin ve en iyi yönetilen bölgelerinden birinde ciddi bir sorun çıkarmaya yeterli olacaktı bu. Sonunda açıkça Waitari'ye sordu. Waitari bu konuyu göz önünde bulundurduğunu belirten bir tavırla başını salladı.

"İnanın bana, Mösyö Fields, hiç düş kurmuyorum. Kabileler, 'gelenekleri'nin bekçiliğini yapmaya pek meraklı olan Fransızların yardımıyla, kabile başkanlarının, sultanların, kralların ve büyücü doktorların halkı mahkûm ettiği ilkel koşullar yüzünden, ne yazık ki beni izlemeye hazır değiller. Şimdilik, içtenlikle söylüyorum, asıl amacım bizi dinlemeye gerçekten hazır dünya kamuoyuna ulaşabilmek. Afrika'nın ayaklanması diye bir olgunun söz konusu olduğunu kamuoyu bilmeli. Bölgeye yapılacak iki üç silahlı baskın bunu kesinlikle sağlar. Fransız hapishanelerine düşmeye aldırmıyorum: Tersine, dört gözle bekliyorum. Kenya'nın Kenyatta'sı hapiste; Altın Kıyısı'nın N'Khrumah'sı hapishaneden iktidara geçmek için çıktı... Günümüzde sömürgeci hapishaneleri devlet görevlerinin bekleme odalarına dönüştü..."

Fields anladığını belirten bir işaret yaptı; görev başındayken duygularını gösterme alışkanlığında olmadığı halde yüzünde suskun bir onaylamazlık vardı.

"Sizi şaşırttığımı sanıyorum," dedi, neredeyse üzüntüyle. "Belki de 'Zenci Makyavel'i oynadığımı düşünüyorsunuz. Ancak, Mösyö Fields, bu ülkede tepeden tırnağa uygar bir zenci olmanın ne demek olduğunu bilmiyorsunuz – hâlâ şu durumda olan bir ülkede... Bakın."

Yirmi metre kadar ötede, suyun içinde duran fil ölüsüne doğru uzattı kolunu: Çırılçıplak iki kişi, hayvanın ikiye yarılmış kanlı karnı içinde durmuş, iç organlarını yiyorlardı...

"Evet, fotoğraf makinanızla yakalayabilirsiniz... Ancak bizim açımızdan olağan bir görüntü bu."

Eli hâlâ aynı görüntüyü işaret ederek bir an durakladı, sonra Fields'a sırtını döndü, siluetini gökyüzünün altında daha da yalnızlaştıran bir vakarla uzaklaştı.

Waitari az sonra aynı konuya yine dönecekti. Silah sesleri kesilmişti: Habib böyle sakin bir geceden sonra sürülerin geri döneceğini umuyordu. Ne var ki, yaralı hayvanların sazlıklar arasında sığınacak bir yer aradığı gölden, can çekişenlerin hâlâ sesleri geliyordı! Fields kaburga kemiklerindeki ağrıyı dindirmek için, su kenarına yakın bir yerde bitkin, soluk soluğa kumlara oturdu. Fiziksel direnci zayıftı. İş başındayken bazen bir atletin dayanıklılığını gösterirdi ama tümüyle sinirsel gerilime dayalı olurdu bu – iyi bir konu yakaladığında yaşadığı bir 'güç kazanma'ydı sanki: Gündelik hayatında tümüyle yoksun olduğu gizemli bir güç kaynağıydı – Paris'te, beşinci kattaki dairesine soluğu tükenerek tırmanırdı her zaman. Ayrı kalmaktan en korktuğu şey olan fotoğraf makinası ve film çantasıyla gün boyu kum tepelerinde ve suda koşturmuştu. Yarım makara filmi kalmıştı artık. Yeni bir konu birden ortaya çıkmazsa kendini yatağa düşürecek olan sinirsel çöküntü ânının yaklaştığını duyumsuyordu. Her şeyden çok içkiye ve sigaraya ihtiyaç duyduğu ândı o ân.

Hava çok serin, dahası soğuktu; kavurucu sıcaktan sonra ısının bu müthiş değişimiyle sersemlemişti. Öylece başı önüne eğik, alacakaranlıkta kumlara oturdu; gözlerini her kaldırışında gökyüzü uçuk maviden sarıya, sonra leylâk rengine dönüşerek renk değiştirdi ve sonunda, suyun içinde teknesini çevreleyen süt gibi fosforlu planktonlarıyla Meksika Körfezi'ni hatırlatan bir karanlığın içine gömüldü. Meksika Körfezi'nin ortasında bir teknede ne yaptığını düşündü ve oraya dünya, gökyüzü, deniz ve insanlar için bıkıp usanmadan özel sayı yayınlayan, günün birinde Tanrı için de bir özel sayı çıkaracağı söylenen baştan sona renkli fotoğraflarla dolu bir dergiye denizdeki canlılarla ilgili bir dizi hazırlamak için gittiğini hatırladı. Yaralı ve can çekişen hayvanların geceyi

dolduran bağrışlarını duymamaya çalışıyordu. Karanlık basmadan önce çektiği son fotoğraf, köylülerin tek tek kamyonlara yüklediği bir fildişi yığınının görüntüsüydü. Diş kökleri hâlâ kanlıydı. (Fields'm renkli filmi kalmamıştı artık.) Dünyanın dört bir yanındaki mezbahalarda olup bitenlerin gerçekte bundan pek farklı olmadığını, ölenin sığır yerine fil oluşunun pek değişiklik sayılamayacağını düşündü.

Belki yorgunluktan, Fields'm düşünceleri kısır bir döngüye girmişti artık. İlk çocukluk hatıralarından biri annesinin gülümseyişiydi, çocuğu büyüleyen altın dişlerin ışıldattığı bir gülüştü bu. Nazilerin gaz odaları kurbanlarından 'kazandığı' altın diş yığınının hatırasıyla birlikte her seferinde belleğinin derinliklerine bastırıyordu bu hatırayı. Zamanın gazetelerinde yayınlanan bu diş yığını fotoğraflarına Fields saatlerce bakmış ve annesinin gülümsemesini aramıştı.

Mavi aydınlıkta kendisine doğru gelen silueti gördüğünde düşünceleri bu noktadaydı. Gelen Waitari'ydi. Biraz konuştular. Fields, gölden gelen seslerin ve haykırışların olağanüstü çeşitliliğinden, özellikle dört bir yandan yükselen tekdüze, neredeyse sürekli darbe seslerinden söz etti. Waitari bu gürültüyü, kuruyan bataklığı terk edip suya ulaşmaya çalışan çamur balıklarının çıkardığını söyledi; sudan kilometrelerce uzakta, hâlâ yüzgeçleri üstünde ileri doğru sıçrarken görülürlerdi kimi zaman.

"Olağanüstü bir ülke," dedi Fields.

Waitari bir an sessizce durdu.

"Evet. Ve o olağanüstülüğe bir son vermenin zamanı geldi. Çağdışılığa son vermenin zamanı geldi... Çok az sayıdaki yollarımız boyunca turistlerinizin hayran kaldığı sürüleri görünce neler duyumsadığımı biliyor musunuz? Utanç. Utanç;

çünkü o 'güzellik', zencilerimizin çıplak kıçları, çiçek hastalığı, ağaçlarda yaşayan insanlar, boş inançlar ve kör cehaletle ayakta kalıyor. Özgür her aslan, her fil bir süre daha bekleme, bir süre daha yabanıllık ve ilkellik demek. Ve beyaz uzmanlar omuzlarımıza vurarak kendilerini üstün gören gülümseyişleriyle, 'Siz de görüyorsunuz, dostum, biz olmadan henüz hiçbir şey yapamazsınız...' diyorlar."

Sesi öfkeyle titriyordu, yıldızlara doğru işaret etti.

"Afrika dünyanın hayvanat bahçesi olmaktan vazgeçmedikçe, kaderini değiştiremez... Amerika bizonların ortadan yok olmasıyla cehennemden kurtuldu; kurtlar Rus bozkırlarında kızakları kovaladığı sürece Rus köylüleri sefaletten ve cahillikten öldüler; Afrika'da aslanların ve fillerin artık bulunmadığı gün, en sonunda kendi kaderinin efendisi olan bir ulus doğacak. Eğitilmiş gençlerimiz ve öğrencilerimiz için özgür sürüler yalnızca halkımızın geri kalmışlığının bir göstergesidir. Yalnız filler pahasına değil, kendi hayatlarımız pahasına da olsa, bu geri kalmışlığın üstesinden gelmeye hazırız..."

Fields yorgunluğuna, sol yanındaki ağrıya, üzerine çöken genel bitkinliğe karşın, gümbür gümbür sesli bu Afrikalı dev heykelin kendisini ikna etmeye çalıştığının farkındaydı. Birçok kez güzel konuşma dinlemiş, ancak böyle bir coşku, böylesine bastırılmış bir şiddet, erkeksi güzellikle sarmalanmış böyle güzel bir ses duymamıştı. Öte yandan, onarmaya çalıştığı bir yanlış anlaşılmanın telaşı içindeydi.

"Biliyorsunuz, yalnızca bir fotoğrafçıyım ben. Ömrüm boyunca yazılı hiçbir şey yayınlamadım. Ben fotoğraf makinamı konuştururum. Eylem sebeplerinizi çok iyi anlıyorum, ancak bunu hiçbir zaman sizin kadar iyi açıklayamam..."

Durakladı. 'Bunu yapabilmek için profesyonel bir siyaset adamı olmak gerek,' demek istediyse de, "Bunu yapabilmek için profesyonel bir yazar olmak gerek," dedi.

Waitari bir an sessizce durdu.

"Bakın Mösyö Fields," dedi sonunda, "bize yardım etmelisiniz. Karşı karşıya bulunduğumuz suskunluk tuzağının ne anlama geldiğini bilmiyorsunuz... Arap basını ve radyosu bile, söyleyecek şey bulamadıkları anlar dışında benden söz etmiyorlar. Bir gazeteci ve bir Amerikalı olarak göreviniz dünyaya bizi anlatmaktır."

"Bana yazılı bir bildiri verin. Elimden geleni yapacağım. Sözcüklere karşı yeteneğim yok. Fotoğrafa yatkın gözlerim var, hepsi bu. Söz yeteneğinin çok iyi olması gerek – bütün..."

"Bütün olan biteni haklı kılmak için,' diyecekti ama kısa kesti.

"Buradan siz ayrılmadan önce, gerekli bütün belgeleri vereceğim. Neden benimle Hartum'a gelmiyorsunuz? Böylece haberinizi ilk uçakla gönderebilirdiniz."

"Hayır, sanırım Morel'le kalacağım."

"Afrika halklarının kaderinden çok o deli adam ve fillerine ilgi duyuyor gibi görünüyorsunuz..."

"Hartum'da neyi görüntüleyebilirim, bilmiyorum. Yarım makara filmim kaldı... Morel çok uzağa gidemez. O kaçınılmaz ân geldiğinde... yanında bulunmak istiyorum."

Waitari ayağa kalktı. Gecenin içinde ve gecenin ışıklarına karşı -omuzlarıyla yıldızları karartmıştı- hâlâ yerde oturmakta olan Abe Fields'a bir dev gibi göründü.

"Anlıyorum. Mösyö Fields, katılaşmış bir profesyonelsiniz siz."

"Bir profesyonel, evet."

"Yarın sabah özgeçmişimle birlikte eylemimize ilişkin bir de bildiri vereceğim size. Unutmayın, bir zamanlar kendisi de bir sömürge olan ülkeniz için birinci sınıf bir konu bulacaksınız o bildiride..."

Onda kalan belki de en Afrikalıca şey olan o geniş adımlı, yumuşak yürüyüşüyle uzaklaştı. Fields, ağrıyan yarını ovalayarak gözleriyle uzaklaşmasını izledi. Birden, Waitari'nin Fransız halkının kendi arasında tartıştığı Afrikalı milliyetçi tipinden daha farklı olduğunu düşündü.

Ertesi sabah, siyasal amaçlarının ana çizgileriyle birlikte verdiği özgeçmişi, liseleri, gururla belirtilen bursları, hukuk doktorası, yayınladığı kitaplar, üye olduğu çeşitli Fransız siyasal grupları ve partileri, çalıştığı parlamento komisyonlarıyla -hiçbir şey atlanmamıştı- tepeden tırnağa bir Fransızdı. Bir Fransız ürünüydü Waitari; tek kusuru, çok başarılı ve soyutlanmış oluşuydu: Tutkusu, yalnızlığının bir ölçüsüydü sadece. Fields, zenci yazar dostu Georgie Penn'in onunla ilgili sözlerini bir kez daha hatırladı: "Afrika sesini yükselttiği zaman en sık duyulacak olan onun adıdır... tabii, eğer Fransızlar onu kendilerine başbakan yapmazlarsa."

(Fields sözünü tuttu ve Waitari'nin açıklamalarını elinden geldiğince kamuoyuna duyurdu. Ama aldığı tepki sınırlı kaldı. Amerikan halkı, ideolojik görüşlerden çok, duygularına seslenen olaylara ilgi gösteriyordu ve Fields'ın Kuru Gölü haberi, ardındaki siyasal sebeplerden ziyade katledilen fillerin fotoğraflarıyla doğrudan halkın duygularına seslenmişti. Halkta hayvanlara ilişkin şeylere karşı birden uyanan ilgi ve sempati, gerekli durumlarda buna hep güvenmiş olan gazete yöneticilerince iyi biliniyordu. Bu bağlamda Fields şu ha-

tırasını anlatırdı: Savaştan önce, yüksek tirajlı bir dergide, kaynar su kazanlarına atılmadan ve konserve çorbaya dönüşmeden önce sırtüstü uzanmış dev kaplumbağaları gösteren bir fotoğraflı haber yayınlamıştı. Bu yayından sonra derginin satışları yüzde beş artmıştı. Fields, haberinin kaplumbağa konserveleri satışını nasıl etkilediğini uzun zaman öğrenemedi; satışların değişmediğini sanıyordu.)

OTUZ YEDİ

Abe Fields, Morel ve arkadaşlarına daha iyi davranılmasını sağlamak için çalışmaya başladı. Boyun eğdikleri işkencelere öfkeyle karşı çıkınca, Waitari aşırı konforun bulunmadığı her durumu Amerikalıların 'işkence' olarak nitelendirme eğiliminde olduklarını küçümseyen bir tavırla söyledi.

"Kore'den dönen savaş tutsaklarınızın komünist işkencesi olarak adlandırdıkları, Asya'daki geniş halk kitlelerinin yüzyıllardır içinde bulunduğu ve mahkûmlarınızın yalnızca birkaç aylığına paylaştığı hayat koşullarıdır..."

"Olabilir," dedi Abe Fields, "ancak sorun şu: Amerikan kamuoyunun sempatisini kazanmak istiyor musunuz, yoksa onların tepkilerine karşı kayıtsız mısınız?... Şu anda o halk sizinle

ilgili hiçbir şey bilmiyor, ama Morel'in serüvenine karşı büyük bir merak duyuyor. Siz ne yapıyorsunuz? Özgürlük ve ulusların kaderlerini belirleme hakkı adına, ortalama okur için biraz kuramsal ve ideolojik sebeplerle, filleri öldürmekle işe koyuluyorsunuz. Basının neredeyse bir efsane kahramanı yaptığı Morel'e gelince: Yirmi dört saattir boğucu sıcakta, elleri ve ayakları bağlı olarak onu ve arkadaşlarını elinizde tutuyorsunuz. Biliyorum, aptalca bir şey bu, ancak ülkemdeki insanlar ideolojiden çok temel insan haklarına karşı duyarlılık gösteriyorlar..."

Waitari kabaca sözünü kesti.

"Daha ileri gitmeden, size bir iki soru sormam gerekecek."

"Sorun."

"Siz -evet ya da hayır deyin- Afrika halklarının özgürlüğünden yana mısınız, değil misiniz? Siz -evet ya da hayır deyin- sömürgeciliğe karşı mısınız, değil misiniz? Buradaki tek gazeteci sizsiniz, burada ne yaptığımızı eğilimleriniz doğrultusunda yansıtmanız sizin için çok kolay olacaktır."

Abe Felds burnundan solumaya başlamıştı.

"Sömürgeciliğe karşıyım. Herkes için özgürlükten yanayım: Fransızlar için bile özgürlükten yanayım ve Fransızlara delicesine düşkün değilim... Çok tumturaklı sözler söylüyorlar bize. Çeyrek yüzyıldır tarihin büyük T harfiyle fotoğrafını çekiyorum; bu da insanın sonunda her şeye karşın fillere sempati duymasına neden oluyor... İsterseniz insanlık düşmanlığı olarak adlandırın, ancak dünyadaki milyonlarca kişinin Morel'e, sizin sandığınızdan daha çok sempati duyduğunu söylemekle hata ettiğimi sanmıyorum..."

"Siz Batı dünyasının gerçek bir sözcüsüsünüz, Mösyö Fields," dedi Waitari.

İğneleyiciydi konuşması; ama Fields, Fransız aydınlarına alışkındı.

"Bilmiyorum. Sovyet halkının, sözgelimi Morel'in serüvenlerinden ne kadar haberdar olduğunu bilmiyorum. Eğer haberdarsa, günde sekiz saat cıvata sıkarak çalışan ve geri kalan zamanını daha çok cıvatayı daha hızlı, daha coşkulu sıkmanın gerekliliği üzerine söylevler dinleyerek geçiren bir Rus işçisi, Morel'e ve fillerine -Morel'in korumaya çalıştığı şeylere- karşı oldukça sempati duyuyordur sanırım..."

Bu konuşma, barakalardan birinde geçiyordu. Waitari, yazı masası olarak kullandığı bir cephane sandığının ardında oturuyordu. Elinin altında açık bir harita, haritanın yanında bir paket sigara, çakmak ve beş siyah yıldızlı gök mavisi kepi duruyordu. Barakanın önünde başı sarı türbanlı bir Sudanlı nöbetçi bekliyordu. Siyah önderin sağında, kendisine sürekli eşlik eden gençlerden biri, eli deri kemerine iliştirilmiş revolverinin üstünde, sert bir asker tavrıyla duruyordu.

Fields ara sıra, o özenle cilalanmış kemere göz atıyordu. Deri kemerlerden tiksinirdi – doğrusu, genel olarak deriden tiksinirdi: Deriyle yabanıllık arasında ezelden beri yakın bir ilişki vardı. Abe Fields, dünyanın en büyük deri düşmanıydı. Barakaya girdiğinden beri bu düşmanlık duygusuyla savaşıyordu. Yine Fransızlar ve tumturaklı sözleri, diye düşündü. Bu Afrikalı, büyük Fransız ordusu geleneklerine göre yetiştirilmişti ve şimdi yine ona öykünüyordu. Siyah yıldızlı mavi kep, Fransa'ya duyulan son bir trajik saygıydı. Şaşırtıcı olan, her şeye karşın Fransızların geçtikleri her yerde sömürgeci istilâlarını tümüyle gerçekleştirmiş olmalarıydı. Bu karaderili adam her an Jeanne D'Arc'a ya da La Fayette'e, Direniş'e, Charles de Gaulle'e, Napolyon'a ve Devrim'e gönderme yapabilirdi. Fields, dışarıda silah sesleri ve can çekişen fillerin bağırışları olmasaydı, bu keder verici 'tarihsel' ortama aldırış etmeyebilirdi.

"Anlamıyorsunuz," dedi Waitari.

Paketten bir sigara aldı. Kolunda eşmerkezli üç kadranı olan, oldukça karmaşık, altın bir saat takılıydı. Çağdaş dakikliğin son ürünlerinden biri olmalıydı. Öte yandan Fields, el güzelliğine de düşkündü. Ne garip, diye düşündü, her şeye karşın, nasıl da güzel olabiliyordu insan elleri.

"Anlamayı çok isterdim."

"Fransızlar paravana kullanmada uzmandır. Paravanaları güzel cümleler ve büyük atasözleridir: Özgürlük, Eşitlik, Kardeşlik, soylu koruma isteği, öncelikle Afrika hayvan topluluğu... Morel'in filleri yalnızca bu, böyle bir paravana. Saklamaya çalıştığı çirkin gerçeklerse sömürgeciliktir, asgari geçim düzeyinin altında kalan yoksulluktur, iki yüz milyon kişinin siyasal bağımsızlığını geciktirebilmek için bu insanların kör cehalet içinde yaşatılmalarıdır. Artık o paravanayı şiddet kullanarak ortadan kaldırıyorum. Olanca gücümle... Gördüğünüz gibi. Sizin deyişinizle bir 'halk kahramanı'nı karşımıza çıkarmak, Fransız Ekvator Afrikası'ndaki karışıklıklar, tek düşüncesi filleri avcılara karşı korumak olan eksantrik bir tipten kaynaklanıyormuş gibi göstermeye çalışmak gerçekten çok akıllıca, çok uygun. Kamuoyunu uyutmak amacıyla kurnazca uydurulmuş tatlı bir masal. Ama gerçeklik uzlaşmayı reddediyor. Masalların ve düş ürünlerinin bulutları ardmda saklı kalmayı artık reddediyoruz... Dünya bizi görmek zorunda; insanlar Afrika gerçeğini bütün yaralarıyla birlikte görmek zorunda. Ne olursa olsun, sizin 'efsanevi kahraman' kafa karıştırmak için sömürgecilerden yüklü bir para almış olmalı..."

"Buna gerçekten inanıyor musunuz?"

"Yetkililerin ona karşı gösterdiği garip yumuşaklığı başka nasıl açıklarsınız? Yine de itiraf edelim ki, yaptıklarına ger-

çekten inanan bir düşçü o. Görevim, bu konuyla ilgili yanlış anlamaları ortadan kaldırmak. Önemli olan Afrika'nın bağımsızlığı. Filler değil..."

Sert bir hareketle elini salladı.

"Morel'in bir Fransız ajanı olduğunu söylemiyorum; ajanlığı hak ettiğini söylüyorum. Biz paravanayı kaldırmaya çalışıyoruz. İnsanlar bizi görmek istemiyorlar: Ama görecekler."

Fields, bu 'biz' sözcüğünde ne kadar 'ben' olduğunu merak etti.

"Bütün bunlardan ve sizin ikilemlerinize duyduğum kişisel saygıdan dolayı, eğer efsanevi kahramanınız burada olduğumuz sürece uslu durup hiçbir şey yapmamaya söz verirse, onu özgür bırakmaya hazırım. Başında bekleyecek üç adam sağlama lüksünü karşılayamıyorum – o adamlara başka yerlerde ihtiyaç duyuyorum."

Abe Fields, Fransız'ın söz vermesinin Waitari için yeterli olduğuna dikkat etmişti. Bu koşulları Morel'in kabul edebileceğini hiç düşünmemişti, ama Morel hiçbir güçlük çıkarmadan kabul edince şaşırdı. Yitirdiği bu son muharebeyi, giriştiği mücadelenin geçici olaylarından biri olarak gördüğü anlaşılıyordu. Kızgın değildi, toparlanmıştı biraz. İnanılmayacak kadar kir pas içinde, yanaklarında uzamış sakalının gölgesi, tedirgin bir Sudanlı'nın makinalı tüfeğinin namlusu altında elleri arkada bağlı otururken, insan onun akıl almayacak kadar sakin bir güvenle, yenilmez bir inatla desteklendiğini duyumsuyordu. Deliliği bundan kaynaklanıyor olmalıydı: Cesaretini yitirme, ya da umutsuzluğa düşme yeteneği yoktu. *Un con,** diye düşündü Abe Fields: Ona en uygun düşen sözcük buydu. Umutsuzluk be-

*) (Fr.) Enayi. (ç.n.)

lirtilerine teslim olmayı reddeden mutlu bir budala. Umutsuzluk belirtilerinin var olmayışından söz edilemezdi: Yalnızca gölde ölen fillerin bağırışları değil, birkaç gün önce yasa değişikliği sağlayamadan bir kez daha sona eren Afrika hayvan topluluğunun korunması konferansının başarısızlığı da ortadaydı. Filler eskisi gibi öldürülecekti yine: İlerleme adına, hızlı sanayileşme adına, et ihtiyacı ya da avcılık sanatı adına öldürülecekti. Ama Morel bunlardan tümüyle habersizmiş gibi davranıyordu. Hayat hiçbir zaman, hiçbir şey öğretememişti ona. Gerçekte belli belirsiz bir keder gölgesi vardı sesinde, ama güçlükle algılanabilen bir işaretti bu yalnızca.

"Biri özel bir aşı icat etmeli," diyordu. "Ya da bir hap. Bugünlerde bulacaklar bu hapı. Hep inançlı bir adam oldum ben. İlerlemeye inanıyorum. Bugünlerde piyasaya erdem hapları, insanlık hapları sürecekler. İnsanlar, her sabah işe gitmeden önce, bir bardak suyla birlikte bir hap yutacaklar. O zaman her şey birden ilginçleşecek, siyaset bile olabilirlik kazanacak... İplerimizi çözerse barakadan dışarı çıkmayacağıma ilişkin söz vermemi istiyor, öyle mi? İçtenlikle söz veriyorum. Yalnızca bir koşulum var: Silahlarımızı ve atlarımızı giderken bize bırakasın."

"Buna söz verdi."

"İyi. Ne yapacağımızı sanıyor? Nasıl olsa silahsızız. Elbette yüzlerine tükürebiliriz, ama bunun etkisi olmaz. Etkili şeylerden yanayım ben: kesin, sınırlı, akla yakın işlerden yanayım... Düş kurmuyorum. Bu yüzden buradayım zaten..."

Gülümser gibiydi. Fields ilk kez, gömleğine küçük bir haç iğnelemiş olduğuna dikkat etti. Son savaş sırasında yenilgiyi reddederek, artık ortalıkta görünmeyen bir generalin, Charles De Gaulle adında fillere inanan bir başka adamın çevre-

sinde toplanan bir avuç Fransızın benimsediği rozetti bu. O küçük rozet çok şeyi açıklıyordu – en azından, Morel'in sahip olduğu güven dolu tavırları açıklıyordu.

Arkadaşları da aynı bulaşıcı hastalığa yakalanmıştı sanki. Morel bulaşıcıydı; Abe Fields'ın hiç kuşkusu yoktu bundan. Aynı etkiyi kendinde de duyumsamaya başlamıştı: Kalbi hızlı hızlı çarpıyordu, coşku doluydu ve dudaklarında o budala gülüşü taşıdığını biliyordu. Peer Qvist, kalın kırçıl kaşlarından birini indirmiş, öbürünü kötü kötü bakan mavi buz parçası üstüne kaldırmış, gazeteciyi ilgiyle izliyordu. Ama yaşlı serüvencinin saygın görünümü altında, kendinden söz ettirme dürtüsüyle birlikte, keskin bir mizah duygusunun da gizlendiğinden söz ediliyordu. Orada bulunması, bir kez daha mücadelenin yoğunluğu içinde yer alması çok doğaldı; elli yıldır adı, doğal güzellikleri koruma kampanyalarıyla birlikte anılıyordu. Ününü koruyarak görevini yerine getiriyordu – ve insan en çok, bazı meslektaşlarının öne sürdüğü gibi, onun gözünde ünün, koruduğu canlı türleri kadar değerli olup olmadığını merak ediyordu. Ya o kıza, kimsenin elinden alamayacağı bir şeye kavuşmuş gibi gurur ve coşkuyla, neredeyse mutlu bir ifadeyle Morel'in yanında duran o Alman'a ne demeliydi? Her şey bir yana, ikinci sınıf zavallı bir fahişeydi ve bu serüvene, insanın kendi gücüne olan köklü inancına dayalı bu gösteriye nasıl karıştığını anlamak güçtü – Nazi Almanya'smdan, Berlin yıkıntılarından ve galip askerlerden, kişinin, doğal güzelliklere olan sınırsız inancı ve bozulmamış düşleriyle kurtulabileceğini inanmak güçtü. Oraya yalnızca bir fahişe olarak geldiğini düşünmek daha kolay ve akla yakındı – Morel, ölümsüz bir ifade taşıyan alaycı gülümsemesiyle tipik Fransız dudaklarına ve kaba kaba boğazını temizleme alışkanlığına karşın, karışık saç-

ları, kahverengi gözleri ve güzel çenesiyle genelde yakışıklı sayılırdı.

(Fields, Paris'teki uğrak yeri olan küçük Amerikan barda yurttaşlarıyla Morel hakkında konuşurken, geçmişe dönük bir sempatiye karşı sürekli direnmek durumunda kalmıştı. "Bazı budalalar harika bir takma ad bulmuşlardı ona: Bir *esperado;* umuttan hiçbir zaman vazgeçmeyen biri. Rezillik çukurundan zaferle doğrulan yeni bir insan türü. Bundan pek hoşlanmadığımı söylememe gerek yok. Yine de, itiraf edeyim ki bir yerlerde doğru şeyler yapan, doğru şeylerin mücadelesini veren birinin var olduğunu bilmek hiç de kötü değil: İnsan daha rahat uyuyor.")

Forsythe da, öbürleri gibi, bu ironik bulaşıcı hastalıktan, hiçbir olumsuz kanıtın bozamayacağı bu aşırı umut havasından etkilenmişti. Şiş yüzündeki çiller, çürük izleri arasında, hâlâ neşe dolu bir gülümseme yaratabiliyordu. Fields'a göz kırptı.

"Göreceksiniz, işler yoluna girecek," dedi. "Anlattığınıza göre, özgür dünya bizi alkışlamaya başlamış bile. Şimdi geriye komünist ülkeleri beklemek kalıyor. Çin'deki ve Kore'deki 'sorgulayıcılarım'dan şöyle bir telgraf bekliyorum: *'Geçmişteki yanlış anlaşılmalardan dolayı üzgünüz stop gerekli önlemlerin derhal alınması fillerin ve insanlığın öbür dostlarının korunmasını sağlayacaktır stop Amerikalı kardeşlerimizin bakteriyolojik savaş yaptığına ilişkin yalan beyanlarda bulunan bilim adamları kurulu, Beria'yla ittifak halinde sabotajlarda ve kışkırtıcı eylemlerde bulunduğunu itiraf etti stop üyeler ömür boyu zorunlu çalışma cezasına çarptırıldı stop doğal güzelliklerin korunması yolunda kardeşçe birleşen bütün halklara içten selamlar.'* Size söylüyorum, cesareti yitirmek için hiçbir sebep yok."

Abe Fields fotoğraf makinasını ayarladı ve Forsythe'ın, barakanın çalılı damından süzülen ışık çizgileri içindeki kızıl saçları, boynuna doladığı kırmızı puanlı mendili, zaferle gülümseyen yüzü ve çıplak bedeniyle güzel bir fotoğrafını çekti – bulaşıcı bir sevinç gibi üstüne gelen umut dalgasına karşı korunmak için fotoğraf makinasının ardına sığınmıştı.

"Mücadeleyi sürdürebilmek için bize silah ve at bırakması koşuluyla, söz verdiğimi söyleyebilirsiniz..." diye yineledi Morel.

Abe Fields'ı dost gözlerle izledi. Bu küçük fotoğrafçı dürüst biriydi. İlgisiz görünümü altında, sempatik, insana yardım etmek için cesurca çırpınan biri. Yahudi burnu ve saçlarına sahip, miyop, narin bir adamdı; geçirdiği uçak kazasından, göründüğünden daha çok etkilenmiş olmahydı; yine de, fotoğraf makinasını bir yana bırakıp tehdit altında bulunan devlere yardıma koşmaya hazır olduğunu duyumsuyordu insan. Orada bulunması gerçekten büyük bir şanstı ve iyi fotoğraflar çekmesi önemliydi: O fotoğraflar kamuoyunda öfke yaratacaktı; hiçbir zaman yeterince öfke bulunmuyordu çevrede. Bu yenilgi ve uysalhk yüzyılında bir avuç insanın kazanma inancıyla dolu, dimdik durduğunu bütün dünyanın bilmesi gerekiyordu. Yalnızca cesaret ve sabır sorunuydu bu. Moskova'dan Madrid'e, Pekin'den Çad'a, karanlığın derinliklerinde yeraltı hayatını sürdüren insanlığın saklı kalmış ilkbaharı, milyonlarca zayıf filizin karşı konmaz gücüyle gerçekleşecekti. Onların gökyüzüne ve ışığa doğru, erdeme ve özgürlüğe doğru ağır ağır ilerleyişini, o umut fısıltısını, o gizli hışırtıyı duyar gibiydi. Ağır ağır yükselen bir mırıltıydı, seçilmesi güçtü; ama insan kalbindeki kökler derin ve güçlüydü, filizler açık havaya doğru usul usul buluyorlardı yollarını; kulakları keskindi, orada gözleri yeryüzünün en derin gi-

rintilerine takılmuş sırtüstü yatarken sesleri duyabiliyor, o ezeli ve zor baharın usul usul süren itkisini görebiliyordu.

* * *

Moskova'daki Pravda binasından iki kişi çıkıp tramvaya doğru yürüdüler. Biri zayıf ve uzun boyluydu, ellerini arkasında kavuşturmuş, öne eğilerek yürüyordu; adı İvan Nikitiç Tuçkin'di. Öbürü daha kısa boylu ve tıknazdı, arkadaşına uyabilmek için onun her adımına karşılık iki adım atmak zorunda kalıyor, bu da koşarcasına hareket etmesine sebep oluyordu. Adı Nikolay Nikolayeviç Riyabtçikov'du. İkisi de yirmi yıldır birbirlerinden ayrılmamışlardı: Birinin İngilizce, öbürünün Fransızca çevirmeni olarak çalıştığı gazete bürosunun aynı köşesinde, aynı masada yan yana oturuyorlardı: Öte yandan, Komsomolskaya'da üç odalı bir apartman dairesini iki aileyle birlikte paylaşıyorlardı.

"*Ddaa...*" dedi İvan Nikitiç Tuçkin, konuşmaya hep bu onaylama sözcüğüyle başlardı – arkadaşının artık dikkat etmediği bir alışkanlıktı bu. "*Ddaa...* Wall Street tekelcileri, Amerikan halkının dikkatini kendilerini tehdit eden ekonomik krizden ve savaş hazırlıklarından uzaklaştırmak için ne yapacaklarını bilmiyorlar anlaşılan... Gazetelerinin ilk sayfalarını, haftalardır Orta Afrika'da filleri avcılara karşı koruyan şu Fransız'ın -herhalde tümüyle uydurma olan- serüvenlerine ayırıyorlar... İşte, her sabah okurlarına verdikleri kültürel besin. En ince ayrıntılarına kadar o zırvalara katlanmak zorundayız... Artık yorucu olmaya başladı. Düşlerime bile giriyor. Geçen gece -düşünebiliyor musunuz, Nikolay Nikolayeviç- her şeyi ezip geçen, yerle bir eden, bütün engelleri ayakları altında çiğneyerek yeri titreten özgür fil sürüleri gördüm düşümde..."

"Evet, uykunuzda içinizi çektiğinizi duydum, İvan Nikitiç," dedi arkadaşı, "içinizi çektiğinizi duydum ve kendi kendime dedim ki: Aa, bizim İvan Nikitiç tatlı düşler görüyor."

İki arkadaş bir süre suskun yürüdüler. Az sonra, kalabalık tramvayda kendilerine yer bulmaya çalışacaklar, sonra hükümet mağazasının önünde yiyecek almak için kuyruğa girecekler, odalarına dönüp mutfağı kullanmak üzere kendilerine ayrılan yarım saatin gelmesini bekleyeceklerdi.

"*Ddaa...*" diye içini çekti İvan Nikitiç, "bakın Nikolay Nikolayeviç, bence filler gerçekten ilginç hayvanlar. Yazık ki Sovyet sinema endüstrisi bize onları en doğal özellikleri -özgürlükleri- içinde daha sık görme imkânı tanımıyor. Filler yakından incelenmeye değer, Nikolay Nikolayeviç. Hayvanat bahçesinde iki fil var, ara sıra doğaya ilişkin bir bilgi edinebilmeleri için yeğenlerimle birlikte oraya giderim..."

Cümlesini bitirmedi, içini çekti.

"Geçen kış sirkte evcil fillerin harika bir gösterisi vardı, bilmem hatırlıyor musunuz?" diye sordu Nikolay Nikolayeviç.

"*Ddaa...*" diye homurdandı İvan Nikitiç.

"O kadar büyük ve güçlü hayvanlarla uğraşan eğiticinin çok zeki ve sabırlı olması gerekir... Koyun gibiydiler. Bir bölümü dans etti, bazıları arka ayakları üstünde durdu, bazıları da sırtüstü yatıp kimi izleyicileri üzerlerinde yürüttü... Çok ilginç. Bizim Sovyet eğiticilerin dünyanın en iyi eğiticileri olduğu söyleniyor."

Moskova hayatın yoğun uğultusu içindeydi: Yerden yepyeni yapılar yükseliyor, fabrikalar insanın burnunun dibinde bitiyordu. Ortalıkta dolaşan araba sayısı ve servet miktarı her an biraz daha artıyor, halk tehlikeli bir hızla maddi refaha ulaşıyordu; yine de, İvan Nikitiç Tuçkin doğal güzellikleri yüksek sesle düşlemeyi sürdürdü.

"*Ddaa*... Geçenlerde parmaklıkların ardında iki fili izliyordum, sonra üzüldüm. Yazık, dedim kendi kendime, filler böyle yaşamak için yaratılmadılar ki. Onlara açık alanlar gerek, özgür yaşamak için yaratıldılar. Hayvanlar saygı duyuldukları sürece görkemlidirler..."

"Aynı düşüncedeyim, benzer duyguları ben de birkaç kez yaşadım."

"Gençlerin eğitimi için orada bulunuyorlar aslında. Okullarımızdaki genç insanlar filin neye benzediğini, nasıl yaşadığım bilmeli – zorunlu bir şey bu. Böylelikle doğaya ilişkin bir şeyler öğrenmiş oluyorlar... Yoksa böyle bir hayvanın var olduğunu bile bilmeden yaşayacaklar..."

Nikolay Nikolayeviç arkadaşının sesindeki kederden etkilenmişti. Her zamanki hızlı yürüyüşüyle, kuyruktaki yerlerini almak için tramvay durağına doğru yürüyordu, ama bakışları gölgelenmişti sanki, ellerini arkasında kavuşturup doğanın güzellikleri üzerine yüksek sesle düş kurmayı sürdürdü.

"Parmaklıkların ardında onlara yetecek kadar alan var gerçi, ne de olsa kafes değil... Ama sorun bu değil: Özellikle insan bürodan çıkıp değişik bir şey düşünerek kafasını dinleme ihtiyacı duyduğunda... Sovyet filmlerinin yetersizliğini işte orada düşündüm... Dayanılır gibi değil! Sovyet sinema endüstrisindeki yoldaşlar, ihtiyaç duyduğumuz şeyi verin bize! Özgürlüğü yaşayan büyük fil sürülerini gösterin bize, yoldaşlar!.. Yüz fil... Yüz elli fil... Bin fil!"

"İvan Nikitiç, lütfen bağırmayın... Haklısınız ama lütfen... Sokakta değil..."

İvan Nikitiç birden kaldırımın ortasında durup arkadaşına döndü. Gelip geçenler merakla bakıyorlardı.

"Bana diyeceksiniz ki: Kusura bakmayın İvan Nikitiç, bizim ülkemizde bu imkânsız, Rus toprakları hiç fil görmedi,

özgür fil görmedi... Filler hep hayvanat bahçelerinde ve sirklerde parmaklıkların ardında bulundular. İşte buna cevabım şu: Ya filmler, yoldaşlar? Sovyet sinema endüstrimiz bunun için ne yapıyor? Sorarım size, ihtiyaç duyduğumuz şeyi bize vermek için ne bekliyor? Ha? Ne bekliyor?"

"Lütfen, İvan Nikitiç, bağırmayın..."

"Bağırmıyorum. Düşüncelerimi açıklıyorum yalnızca. Sovyet filmlerinin yapımından sorumlu olanlara sesleniyorum. Yeter! diyorum onlara, Sovyet sinema endüstrisinde çalışan yoldaşlar, değişiklik yapmak gerek! Niçin film stüdyolarımız fillerin özgür yaşadığı Afrika'ya birkaç ekip göndermiyor? Bize onları gösterin, bırakın ekranlarımızda görünsünler, ölmeden bir kez olsun onları görme imkânı tanıyın bize..."

Hararetle elini kolunu sallıyordu. Çevrelerinde küçük bir kalabalık birikmiş, konuşmasını ilgiyle dinliyordu. Nikolay Nikolayeviç sinirli bir tavırla arkadaşını kolundan çekti, ancak İvan Nikitiç kendi düşünceleriyle dopdoluydu.

"Sovyet sinema endüstrisindeki yoldaşlar, geniş açık alanları, milyonlarca kuşla birlikte gökyüzünü, zürafaları, antilopları, aslanlarıyla birlikte savanları gösterin bize... Aslanları gösterin bize, özgür aslanları! Güçlü gergedanları; vahşi orangutanları; farklı tüyleri, farklı ötüşleri, farklı renkleri, farklı biçimleri, farklı yuva kuruş tarzları, farklı alışkanlıklarıyla gökyüzünde farklı arzuların ardından giden kuşların olağanüstü çeşitliliğini gösterin bize! Her şeyi ezip geçen, yerle bir eden, parçalayan, her şeyi gökyüzüne fırlatan bir fil saldırısı gösterin bize! Hiçbir gücün durduramadığı bir saldırı! Hiçbir şeyin durduramadığı! Yeryüzü titriyor, ormanlar yanıyor, engeller yıkılıyor... Sovyet sinema endüstrisinden beklediğimiz bu, yoldaşlar. Sovyet halkı, kendi sinema endüstrisinden en çok ihtiyaç duyduğu şeyi isteme hakkına sa-

hip! Sinemamız Sovyet insanının ihtiyaçlarının ve doğa sevgisinin sadık bir yansıtıcısı olmalı..."

Biri kolunu tuttu. İvan Nikitiç Tuçkin gözlüğünü burnunun üstünde düzelterek çevresine bakındı. Yirmiye yakın kişi çevresinde toplanmış, merakla onu izliyorlardı. İçlerinden bir ikisi gülüyor, öbürleri gülmüyordu. Omzunu tutan adam, otoritenin şaşmaz ses tonuyla konuştu:

"Başınıza kalabalığı toplayacağınıza yürüsenize, yoldaş..."

"Ama..."

"Ne demek ama... Yoksa benimle karakola gitmek mi istiyorsunuz?"

"Arkadaşıma, Sovyet sinema endüstrisinden beklentilerimize ilişkin düşüncelerimi açıklıyordum..."

Kalabalıkta Nikolay Nikolayeviç'in yüzünü umutsuzca aradı, ama arkadaşı ortadan yok olmuştu. İvan Nikitiç titreyen elleriyle alnını sildi.

"Özür dilerim," diye kekeledi, "üşüttüm sanırım..."

Başını öne eğdi, kuyrukta yerini almak üzere üzüntüyle yürüdü.

Neuilly'de, özel bir kilinikte, bir adam koridora fırlayıp durakladı. Omuzlarında gri bir palto vardı. Doktor, telâşla yanına gidip bir şeyler söyledi; adam duymadı. Gençti, karısı az önce rahim kanserinden ölmüştü. Yalnızca bir yıllık evliydiler.

Büyük bir haksızlığın kurbanı olduğunu duyumsamıyordu. Uğradığı haksızlık acımasız bir yasanın basit bir uygulamasıydı – biyolojik bir yasa, ancak insanların yasaları kadar, sözgelimi Nazi yasaları kadar korkunç ve alaycı olabilirdi. İnsanın acı çekmesi, çürümesi ve ölmesi gerektiğini söyleyen alaycı bir yasaydı bu: İnsanın en sevdiklerinden yoksun kal-

masına sebep olan, ona hiçbir güvence sağlamayan, hiçbir korunak sunmayan ve onu gölgeler içindeki kaderin karanlık saldırısıyla karşı karşıya bırakan bir yasa. İnsanın, biyolojik bir uyumsuzluk olarak kalmayı reddederek, bu biyolojik baskıya boyun eğmeyi reddederek değiştirmeye çalıştığı, milyonlarca yıl önce bir güç tarafından hazırlanmış acımasız bir yasaydı bu.

Doktor, elini omzuna koymuş, ona güç vermeye çalışıyordu. Acısının derinliklerinin ötesinde, boyun eğmeyi reddeden, uzlaşmayı reddeden, haksızlıkla tartışmaya girişmeyen ve öfke dolu gücüyle doğayı savunan hiç değilse bir kişinin bir yerlerde var olduğunu birden hatırladı. Doktora döndü.

"Bugünkü gazeteyi almadınız, değil mi?"

Doktor tedirgin görünüyordu. Genç kadın biraz önce ölmüştü ve adam son kırk sekiz saatte en az onun kadar acı çekmişti. Ve şimdi de gazete istiyordu...

"Buyrun."

Beyaz gömleğinin altında kalan cebini yokladı ve gazeteyi uzattı. Adam gazeteyi kapıp hırsla yapraklarını çevirdi. Gözleri sayfaları hızla tarıyordu, birden durdu.

"Hâlâ dayanıyor," dedi hoşnut bir sesle. "Sandıkları kadar kolay olmayacak onun işini bitirmek... Birkaç gündür dostumuz için kaygılanıyordum... Ama hâlâ teslim olmayı reddediyor."

Gazeteyi şaşkın şaşkın bakan doktora geri verdi; başı dik, gözkapakları şiş ve kırmızı, dudaklarında zafer dolu bir gülümseyişle kararlı adımlarla koridorda yürümeye başladı.

London News'den Riley, kan çanağına dönmüş solgun gözlerini bira kutusundan kaldırıp *Politiken*'den Ole Olsen'e kızgın kızgın baktı. Bir düzine gazeteci, son kırk sekiz saattir

Çad Oteli'nin terasında, hükümetin söz verdiği, Morel'le ilgili 'önemli açıklama'yı bekliyordu.

"Bir iktidarsızlık olayı," dedi Riley. "Adam iktidarsız; bu yüzden de kaybolan erkeklik gücünü karşılamak için en büyük, en güçlü hayvanı seçiyor. Sonsuz bir gücün düşü, görkemli bir gücün düşü, en güçlü olanın düşü buna katlanmayı kolaylaştırıyor olmalı..."

"Pis itiraflarını okurlarına sakla," dedi Olsen. "Beni ilgilendirmiyor."

"Güçsüzlüğüne katlanamıyor artık," dedi Riley.

Morel'in yakalanmasının ân meselesi olduğu söylentisi Fort Lamy'de yayılmış ve gazetelere hemen konu olmuştu. Onun kendilerini, kendi gizli özlemlerini, öfkelerini ve kırgınlıklarını temsil ettiğine için için inanarak gizli bir hoşnutlukla ara sıra onu düşünenler; 'o' zamirinin dünya çapında üstlendiği sınırsız önemi tam olarak fark etmeden 'o'ndan bıkıp usananlar; kabullenmeyi ve boyun eğmeyi reddedişiyle kendi öçlerinin alındığını duyumsayıp bununla -Kaptan Carlsen üç gün boyunca açık denizde gemisinin enkazına tutunarak hayatta kalmayı başardığında kişisel olarak övündükleri gibi- gizliden gizliye övünenler; derinlere işleyen ve damarlarında türlerinin kanıyla birlikte dolaşan bir kini, önemsiz, gündelik kişisel sıkıntılarına yoranlar kızgınlık duyuyorlar ve insan onurunu ilişkin imkânsız düşlerini, sonunda saygınlık kazanma özlemlerini, sonunda insan olabilme arzularını böylesine güzel dile getiren kişinin, iki polis arasında, adi bir hırsız gibi elleri kelepçeli olarak karşılarına çıkarılmasının ân meselesi olduğunu düşünmekten kaçınıyorlardı.

Haute-Savoie'de, Sarcelles sanatoryumunda, basının ve radyonun doğaya saygı gösterilmesini isteyen adama ilişkin

verdiği bütün haberler, giriş salonundaki duyuru tahtasına asılıyordu. Fransız Haber Ajansı'nın kaçağın yakalanmasının her ân beklendiğini bildiren haberi duyuru tahtasına asıldığında hastalar öyle şaşırmış ve üzülmüşlerdi ki, nöbetçi doktor, bundan böyle yeni haberlerin asılmasını durdurmuştu. Hastaların çoğu gençti, hayatlarının ve umutlarının doruk noktalarında darbe yemişlerdi. Ciğerleri birkaç gün önce alınan ve yarım ciğerle hayatını sürdüren bir genç kız, duyuru tahtasına bakıp ağlamaya başladı: Sanatoryuma geldiğinden beri ilk kez ağlıyordu. Morel'e ilişkin haberlerin duyuru tahtasına asılmasını hastaların oluşturduğu komisyon kararlaştırmıştı ve başhekim bundan vazgeçmeleri için çok uğraşmıştı. Bir öğrenci, Morel olayıyla arasındaki bağlantı pek de anlaşılmayan bir söz söylemişti doktora: "Yazgımızı mücadele etmeden kabullenmemizi gerektirecek hiçbir sebep yok."

Aynı ânlarda, on dört yaşlarında zenci bir delikanlının başı yoldan geçen bir beyaz kadına ıslık çaldığı için eziliyor; güvercin meraklısı Ruslar Büyük Britanya'dan daha geniş bir toprak parçasını bir anda yerle bir eden kıtalararası bir roket hazırlıyor; Mau-Maular, ulusların kaderlerini belirleme hakkı üzerine yemin ederken içtikleri iksirin içine yeni doğmuş bebek beyni karıştırıyor; Fransız İskân Bakanı kısa bir süre önce bir gecekonduda soğuktan ölen çocuğun cenaze törenine katılıyor ve anne babanın ellerini sıkıyordu. Bazı Kuzey Afrika kabileleri, özgürlük adına altı yaşındaki çocukların ırzına geçiyor, erkekleri iğdiş ediyor, erkeklik güçlerini bir başka biçimde kanıtlayamadıkları zaman Fransız kadınlarının rahimlerini bıçakla deşiyorlardı. Bilim adamları nükleer denemelerden sonra atmosferde toplanan radyoaktif birikinti ve stronsiyum miktarının dâhilerden ya da geri zekâlılardan oluşan bir kuşak yaratıp yaratmayacağını ciddi ciddi tartışı-

yorlardı; tarihsel kültür merkezi Fransa'nın dünyaya sunabildiği tek çözüm yoluysa, alkol üretimini artırmaktı. Her sabah gazetelerde bu tür haberlerle karşılaşan ve arada bir, doğayı koruma kampanyasını sürdüren adamla ilgili haberleri okuduklarında öçlerinin alındığını duyumsayarak hoşnut olanlar, hâlâ inanmak istemedikleri Morel'in yakalanışının ân meselesi olduğu haberi karşısında altüst olmuşlardı; bazıları da gerçekten öfkeliydiler.

22 Haziran günü, Fort Lamy'de kalan son gazeteciler, uzun süreli sabırlarının ödülünü bekliyorlardı – Morel ve arkadaşlarının yakalanmasının ân meselesi olduğu gizlice bildirilmişti kendilerine. İkisi Afrikalı, üçü beyaz bir grup atlı Gola'nın güneydoğusundaki dikenli çabuklarda ağır ağır ilerliyordu. Mimozaların soluk gölgeleri toprakta ölgün ölgün uzamyor; bütün kırsal alan, eğik seyrek ağaçları, karınca tepeleri, kavruk otlarıyla kör edici ışıkta yok olacak gibi görünüyordu.

Bir aydır Fransız Ekvator Afrikası'nda, Sudan'da, Uganda'da, Kongo'nun bazı bölgelerinde, Kenya'da ve Tanganika'da spor amacıyla avlanmak yasaktı; kuraklığın hayvan sayısında azalmaya yol açacağı ve bu durumun ancak on-on beş yılda düzeleceği sanılıyordu; sığır sürülerinde üründe karşılaşılan kayıplar her yerde hükümet yardımını gerekli kılmıştı; güneyde büyücü doktorlar kabile konseyindeki eski konumlarını yeniden elde edinceye kadar kuraklığın sürmesine uğraşıyorlardı; halk, felâket bölgesini terk ediyordu; pamuk ürünündeki azalma çoğu çiftçiyi mahvetmişti.

Hava orman kokmuyordu artık; çöl kokuyordu. Haas nemin son damlasının da kaybolduğu atmosferde hamsin rüzgârı kadar belirgin olan kuraklığın kokusunu duydu burun

deliklerinde. Daha önce hiç karşılaşmadığı, bütün canlıların uzun zaman önce çölün kısır kuraklığına dönüştüğü ve çölle birlikte uyum içinde var olmaya koşullandığı Tibesti bölgesinde bile karşılaşmadığı bu trajik görünümden çok etkilenmişti. Çad'ın çürük kokulu nemini hatırlayarak, önce belirgin bir hoşnutlukla purosunu çiğnedi, pislikten tümüyle arınmış temiz havayı ciğerlerine doldurdu, ancak yavaş yavaş çevresinin ölgünlüğünden, görünürdeki hayvanların susuzlukla kıvranışından, geçtikleri köylerdeki insanların sefaletinden etkilenmeye başlamıştı; üstünde sineklerin uğuldadığı her yeni leş parçasına dişlerinin arasından küfür ederek az sonra Çad Gölü'nü ve sivrisineklerini neredeyse gerçek bir sıla özlemiyle düşünmeye başladı.

Arkadaşı, haftalık bir Paris dergisinin özel muhabiri olan Jean de Fonsalbert, bu trajik görünüm karşısında pek etkilenmemişti: Orta Afrika'ya ilk kez geliyordu ve karşılaştırma yapabilme imkânından yoksundu. Onu ilgilendiren tek şey, Morel'le görüşen ilk gazeteci olmaktı.

Haas, hayvanat bahçeleri için yakaladığı Çad filleri arasında otuz yıldır yaşıyordu. Dahası, gaz zehirlenmesine uğradığı Birinci Dünya Savaşı'ndan beri buradaydı. Buraya, Morel'i bulup güvenli bir yere götürmek için gelmişti. Onu en çok tedirgin eden, Morel'in yalnızca tehlike altında bulunan devleri korumak için çalışmadığını, bazı gizli siyasal, dahası felsefi amaçları olduğunu öne süren budalaların ortalıkta dolaşmasıydı. Böyle bir kuşkuculuk, özellikle gazla zehirlendiğinden beri hayvan sevgisinin ne olduğunu bilen Çad'ın yaşlı, yalnız adamında ani bir öfke uyandırmıştı. Morel'in içtenliğinden hiç kuşku duymuyordu, yine de gerçeği kendisi araştırmaya karar vermişti. Gerçekten içtenlikle davranıyorsa, başka amacı yoksa, muhteşem tutkusu yalnızca

hayvan sevgisinden kaynaklanıyorsa, ona yardım etmeye ve güvenle saklanmasını sağlamaya gelmişti. Yoksa, ardında siyasal ya da değil, bir propaganda hilesi, bir başka insanca pislik varsa, yüzüne tükürecek ve sazlıklarına, sivrisineklerine, Çad Gölü'nün son fillerine geri dönecekti.

Haas'la De Fonsalbert'e eşlik eden Verdier'ye gelince; Morel'e sempati duyduğunu söylediği ve Kamerun'da terk edilmiş bir çiftliğin sahibi olduğu için Haas onu da yanlarına almıştı. Ulaşabilirlerse, Morel açısından ideal bir sığınak olacaktı orası. Haas, Verdier'nin gevezeliklerine pek aldırmıyordu. Fransız Ekvator Afrikası'nı uzun süre kendine güldüren biri olmuştu Verdier. Çad'da Özgür Fransızlar Birliği'ni kurup savaş sırasında bölgenin müttefikler çevresinde toplanmasında rol oynamış, Haas'ın fillere olan düşkünlüğüne benzer bir ilgiyle, General De Gaulle'ün fanatik bir yandaşı olmuştu. Tam o anda bu iriyarı adam, biraz daha şişinerek, Morel'i betimlemeye çalışıyordu; çizdiği portreyse, kendi zavallı ve modası geçmiş saplantılarının resmiydi yalnızca.

"Size şu kadarını söyleyeyim," diye küçümseyici bir ses tonuyla seslendi gazeteciye, "General De Gaulle'ün yazılarını inceleme zahmetine katlanırsanız, bizim serüvenciye ilişkin bazı ipuçları bulursunuz. Şu bölümü ezbere biliyorum: 'Ömrüm boyunca Fransa'ya ilişkin tek bir düşüncem oldu. Duyguların yanı sıra akılla da oluşturulmuş bir düşünce. Duygusal yanım, Fransa'yı masallardaki prenses gibi ya da fresklerdeki Madonna gibi seçkin ve özgün bir yazgıya adanmış olarak düşlüyor. Tanrı onu kusursuz bir başarı ya da ders alınacak talihsizlikler için yaratmış gibi içgüdüsel bir duyguya kapılıyorum. Fransa'nın eylemleri, her şeye karşın, bayağılık damgası yiyorsa, ortada ülkenin özelliğine değil, Fransızların hatalarına yüklenmesi gereken saçma bir sap-

kınlık var demektir...' Evet beyefendi, 'Fransa' sözcüğünü 'insanlık' sözcüğüyle değiştirin; işte sizin Morel. O, tür olarak insanlığı masallardaki prenses gibi ya da fresklerdeki Madonna gibi, seçkin ve özgün bir yazgıya adanmış olarak görüyor. İnsanlık onu düş kırıklığına uğrattığında, ortada insan türünün özelliğine değil, insanların hatalarına yüklenmesi gereken saçma bir sapkınlığın var olduğunu duyumsuyor. O zaman öfkelenip insanlardan cömertlik ve onurluluk biçiminde bir tepki almaya, fillere saygı duyulmasını sağlamaya çalışıyor. İşte, sizin ahbap. Gecikmiş bir De Gaulle'cü. Açıkçası bu böyle."

Verdier'yi dinlerken Haas'ın yüzü sakalının elverdiği ölçüde bir küçümseme ifadesiyle doluydu. İnsanlar, herhangi birinin kendilerinden, görünümlerinden ve kokularından bıkıp, yalnızca dünyada daha iyi bir birliktelik bulunmadığı için fillerin arasında yaşamaya karar verebileceğini hiç mi hiç anlayamayacak kadar kendi benlikleriyle sarmalanmışlardı.

OTUZ SEKİZ

Fields barakadan çıkınca, doğuda yığılan büyük kara bulutlar gördü ve gökyüzünün ansızın müthiş bir biçimde patlayacağını haber verircesine ufukta biriken mürekkep rengi ağırlık karşısında irkildi: Tehlike içinde bulunan bir geminin köprüsündeki kaptan gibi tepeyi adımlayan Habib bile bu şişkin ufuk çizgisinden etkilenmiş, eski bir denizcinin olanca saygısıyla gözlerini ufka dikmişti.

"Yalnızca, bir hava raporu bile olsa, bir şeye son inanışımdır bu..." dedi Fields'a. "Yine de, yerler balçık olmadan sınırı geçecek zamanımız var sanırım."

Arapça bağırdı ve fildişlerini kamyonlara taşıyan sırıtkan Kai balıkçılarına tekme attı. Kamyonları kurumuş bataklığın kıyısına kadar getirtmişti; yağmur başlarsa fildişi yüklü

kamyonlar gelecek yıla kadar çamura saplanıp kalacaktı ve Abe Fields, ahlâki yönden böyle bir fotoğrafı çekebilmek için olabildiğince yüksek ücret ödemeye hazırdı. Ama Lübnanlı kesinlikle iyimserdi. Başının çıplak bölümünü ortaya çıkaracak biçimde kulağına doğru eğilmiş kirli beyaz kepi, zifir siyahı sakalının ortasından fırlamış puro izmariti -yalnızca, kendisini mutlu gülücüklerle cevaplayan taşıyıcılara küfür etmek için çıkarıyordu puroyu ağzından- ve tıknaz bacaklarıyla bir aşağı bir yukarı koşturup duruyordu tepede. Fields'ın ilgiyle kendisini izlediğini görünce göz kırptı:

"Görüyorsunuz, gerektiğinde kara harekâtlarını da yönetebiliyorum..."

Amerikalının omzuna dostça vurup bir zevk ilişkisi kurduğu anlaşılan sarışın uzun boylu lejyonere doğru yürüdü. (Himayesindeki De Vries dışında, harekât sırasında iki adamını daha yitirmişti: Bunlardan birini bir fil, üstünde bulunduğu kayadan aşağı indirip çiğnemişti; öbürüyse ilk gün şafak vaktinin düzensiz silah atışları sırasında serseri bir kurşunla öldürülmüştü.)

Fields biraz soluk almak için kumlara oturdu. Kaburga kemiklerinin ağrısı giderek artıyordu, Morel'e eşlik edip edemeyeceğini düşünmeye başlamıştı. Gölde, katledilen hayvanların böğürlerinde duran şahinler leşlerini hızlı hızlı gagalıyor, başlarını kaldırıp çevrelerini dikkatle tarıyor, sonra da ziyafetlerine geri dönüyorlardı. Fields, en çok neden tiksindiğini bilmiyordu: Yuvarlak sırtlarından mı, başlarını umursamazca bir yana çevirip insanlara bakış biçimlerinden mi – bilmiyordu. Katledilen fillerin taşlaşmış gri cesetleri, üstlerine konmuş kambur birer gözcüyle gölün dört bir yanına yayılmıştı. Kahkahalar ve çığlıklar yükseliyordu sudan. Köyün kadınları ve çocukları etleri kesip sırtlarında taşıdıkları sepetlere dolduruyorlardı; her yaklaştıklarında, avın üstüne konmuş kuşlar ga-

galarını kaldırıp hayvanın öbür yanına geçiyor ve bir sonraki taşlaşmış cesede yerleşmek üzere, ancak son anda, ağır, tembel bir uçuşla yerlerini terk ediyorlardı. Fillerden birkaçı suya geri dönmüştü ve hava, Fields'ın aralarından yaralı hayvan seslerini seçmeye çalıştığı uzak bağırışlarla doluydu.

Sazlıkların üstündeki güneşin son ışıklarında, boynuzlardan oluşan bir filo gemi direkleri gibi hareket ediyordu: Antiloplar suya geri dönüyorlardı. Çok uzakta, batıda, kırmızı, güneşli bir toz bulutu yeni sürülerin gelişini haber veriyordu...

Fields ilk gün şafak vakti, bir gün önce yalnızca kuşların bulunduğu yerde, gökyüzünü boynuzlarının sipsivri ormanıyla dolduran büyük bir buffalo sürüsü görmüştü. (Daha sonra Fort Lamy'de, Kuru Gölü'nün buffalolarından söz etiğinde herkes hep bir ağızdan karşı çıkmıştı: Hiç böyle şey görülmemişti. Ama buffalolar vardı orada – hem de binlerce. Fields kanıt olarak çektiği fotoğrafları gösterebilirdi.)

Saat dörde doğru, Waitari gölü terk etme hazırlıklarını tamamlamış ve Fields'la görüşme isteğini belirten bir mesaj göndermişti. Fields kasırga yüklü gökyüzü altındaki tepenin doruğunda, çok uzakta, kuşların bulunduğu bataklığın orada, Peer Qvist'le ilk kez konuştukları yerde, Waitari'nin siluetini gördü; yanında, birliktelikleri süresince gazeteciyle hiç konuşmayan üç delikanlı vardı. Başında siyah yıldızlı gök mavisi kepi, kemerleri, tokaları ve revolverleriyle çevresini kuşatan haki üniformalı yaverleri arasında, Abe Fields'da çok iyi bildiği bir şeyi çağrıştırarak, tepenin doruğunda, uçsuz bucaksız gökyüzünün altında duruyordu. Tarihin en eski klişelerinden biriydi bu. Yine de, nezaket gereği fotoğrafını çekti. (Fields, Sezar'ın hayatındaki en trajik olgunun Brutus'ün hançer darbesi olmadığını söylerdi hep: Trajik olan, o anda orada bir fotoğrafçının bulunmayışıydı. Heykeltraşlar

bu eksikliği gidermeye çalışmışlardı gerçi; yine de aynı şey değildi ve Sezar'm mesleki konumu zamansız bir biçimde harcanıp gitmişti.) Üç genç düşmanca bir tavırla dimdik duruyorlardı, ama Waitari elini uzattı.

"Sizinle vedalaşmak istedim."

"Bu vedanın yalnızca bir *au revoir** olduğuna eminim," dedi Fields, kibarca. "Hakkınızda daha pek çok şey duyacağımıza inanıyorum..."

"Bakalım... Dönüş yolunda Fransız birlikleriyle aramızda çarpışma olmasını diliyorum. Öldürülmeye ya da sömürgecilerin hapishaneye girmeye hazır olduğumuzu anlatmalısınız dünyaya... Dayandığımız tek güç, ülkenizin kamuoyu."

"Sanırım yine karşılaşacağız," diye yineledi Fields.

"Herhalde. Ne olursa olsun, size ve Amerikan kamuoyuna güveniyorum. Bize yardım etmelerini söyleyin. Yalnız olduğumuzu, bir dost eline ihtiyaç duyduğumuzu söyleyin."

Fields uygun birkaç sözle karşılık verdi. Sandığından daha çok duygulanmıştı. Bu adamın tutkusu ne kadar büyük olursa olsun, yalnızlığı daha da büyüktü. Tepenin altında durup fotoğraf çekti; bulunduğu açıdan bakıldığında, gökyüzünün uçsuz bucaksızlığıyla, eklenebilecek herhangi bir metinden daha etkileyici bir fotoğraf olacaktı yine: Yalnızlık üzerine bir çalışma. İşi buydu: metni alt edip gereksiz kılmak.

Waitari, Fields'ı başlarıyla selamlamaya bile yanaşmayan üç delikanlıyla birlikte kamyonlara doğru yürüdüğünde, gazeteci bir rahatlık duydu. Kişinin saman çöpüne tutunmak için harcadığı çabaları izlemek üzücüydü; özellikle saman çöpü kişinin kendisiyse... Böylece, gizlenmemiş bir sempati ve biraz da kederle *izledi onu.* Ama yine de, uzaklaşan grubun fotoğrafını çekmeyi unutmadı.

*) (Fr.) Hoşça kal. (ç.n.)

Geri çekilen askeri birlikten biri ayrılıp bir an tepede durdu, alçalan gökyüzüne doğru kolunu kaldırıp beyaz bir denizci kepi salladı: Habib'di bu.

Fields, yedi denizin özgür kaptanının vedasını hatırladı: "İnsanlığın Majesteleri'ne sevgilerimi iletin lütfen. Onun gibi biri bir daha dünyaya gelmeyecek!"

Fields da kolunu sallayarak karşılık verdi.

Barakaya dönerken Morel'i tepede, Peer Qvist ve Forsythe'la ateşli bir tartışmanın içinde buldu. Arkadaşlarını Hartum'a, oradan da Afrika hayvan topluluğunu koruma kampanyasını güçlendirmek üzere ülkelerine dönmeye ikna etmeye çalışıyordu. Minna, çenesini avuçları arasına almış, konuşmaları dinlemeden göle bakarak kumda oturuyordu.

"Her neyse, yağmur başlıyor; yağdığı sürece yapabileceğimiz hiçbir şey yok. Avrupa'da ve Amerika'da çok daha yararlı olursunuz. Konferans verin, toplantılar düzenleyin, radyoda konuşun. Patırtı çıkarın... Sizi dinleyeceklerdir – bunca reklamdan sonra... Bense, tepelerde gizlenip altı ay beklemeyi düşünüyorum. Hâlâ var olduğumu ve geri döneceğimi söyleyin onlara. Hükümetlerini yeni bir konferans düzenlemeye zorlasınlar, ama bu kez Kongo'da değil, daha çarpıcı bir yerde olsun. Örneğin Cenevre'de, gerçekten göz önünde bulunan bir yerde... Kamuoyunun gözleri üstlerinde olacaktır."

Günün geri kalan saatlerini, gecenin bir bölümünü ve ertesi sabahı sazlar arasında acılar içinde kıvranan yaralı hayvanları bulup öldürmekle geçirdiler. Yalnızca bir kez, Morel'in cesareti kırılır gibi oldu: Ardından gelen Fields'la birlikte leş kokuları, sinek vızıltıları ve taşlaşmış gri fil ölülerini hep son anda terk eden akbabalar arasında dolaşırken, "Tanrım," demişti, "bütün bunlar hiç değişmeyecek mi? Zaman geçip gidiyor... Birisi gerçekten özel bir hap bulmalı... erdem

hapı, onur hapı. O zaman bile, o hapı insanlara zorla yutturmak gerekecek. Bazen bu lânet olası işi bir yana bırakıp Almanya'da yaşamak geliyor içimden."

"Ne halt edeceksin Almanya'da?" diye bağırdı Peer Qvist. Pantolon paçalarını kemikli dizlerinin üstüne sıyırmış, silahını suyun üstünde tutarak yanında yürüyordu.

"Hatıralarıma gömüleceğim yine. Belki böylelikle iyileşebilirim... Kimbilir, belki de Naziler büyük bir açık yüreklilikle bize kendi gerçeğimizden söz ettiler... Belki de Nazilerdi gerçek olan. Bunu unutmamak gerek. Belki onlardı gerçek olan. Ötesi, yalnızca süslü bir palavra. Kendimize ne güzel yalanlar söylüyoruz. Belki benim de yapmaya çalıştığım bu... Bir başka yalanı dile getirmek."

"Tuh!" diye öfkeyle yere tükürdü Danimarkalı.

Morel'in konuşması Abe Fields'ı mutsuz etmişti: Elinde silahı ve öfke dolu gözleriyle görmek istiyordu Fransız'ı; onur haplarının, erdem haplarının piyasaya sürülmesini beklerken değil... (Kaldı ki, insan organizması dayanamayabilirdi o haplara.) Ancak, ruhsal durumu ne olursa olsun, fotoğraf makinasıyla birlikte, filleri koruyan adamın yanında yürürken mutluluk duydu Abe Fields. O zaman, sızlayan kaburga kemiklerini, yorgunluğunu, insanlığa ilişkin uzun deneyimlerini ve yitirilmiş davalar üzerine bütün bildiklerini unutuverdi. Bunun salt profesyonelce bir coşku olduğuna inandırmak istiyordu kendini: Hâlâ yarım makara filmi vardı ve yalnızca bu sebeple Morel'in peşine takılmıştı. Doğrusu, Fransızla birlikte Oulé tepelerindeki mağaraların birinde altı ay geçirecekse, bu film yeterli değildi. Ama yine de, Morel'in gelecekteki kampanyalarına ilişkin tasarılarını ve Afrika hayvan topluluğunun korunması üzerine yeni eylemlerini kaba çizgileriyle belirleyişinden ötürü mutluydu.

"Biraz azim ve iyi düzenlenmiş bir basın kampanyasıyla sonuç alabileceğimize inanıyorum... Sizin, ikinizin oralarda bulunup her şeyi ayarlaması bu yüzden önemli... Bunca reklamdan sonra sizi dinleyeceklerdir. Hükümetlerine baskı yapacaklardır..."

Fields, Morel'e Çad'a kadar eşlik etmek istediğini söyledi: Fort Lamy'e gidip çektiği fotoğrafları postalayacaktı, yolun bir bölümünde birlikte yolculuk yapabilirlerdi. (Fields profesyonel olanlar dışındaki sebeplerle Morel'i izlemek istiyor durumuna düşmekten öfkeyle kendini korumaya çalışıyordu. İnsanlık düşmanlığı tohumları olmalıydı içinde, itiraf ediyordu bunu; ama filleri insanlara yeğleyecek durumda değildi. Uçak kazası öyküsüne inanmak istemeyen, canilere yardım etmesinden ve onları yüreklendirmesinden söz eden Çad yetkilileriyle başı belâya girdiğinde, Fort Lamy'de bulunan gazetecilerin öfkeli protestoları sayesinde özgürlüğünü koruyabilmişti. Fransız yetkililerin bu suçlamaları Fields'ı iyi tanıyan gazeteciler arasında uzun süre kahkahalara yol açmıştı. 'Çete'ye katılmış bir Abe Fields; aklını kaçırıp elinde silahla doğal güzellikleri savunmaya kalkışan bir Abe Fields; çıkarını düşünmeyen idealist bir Abe Fields – yılın en hoş şakalarından biriydi bu – sorgulama sürerken, Çad Oteli'nin terasında her görünüşünde alkışlarla selâmlanmıştı. Fields hiç hoşlanmadı bu tepkilerden – kendisine karşı takınılan tutumu etkiliyordu. Polis sorgulaması sırasında Morel'e, ona ve davasına duyduğu sempati nedeniyle katıldığı yolundaki suçlamalara karşı kendini savundu. Aklına gelen bütün profesyonel örnekleri sıraladı – Meksika'da Zapata'yı izleyen Thomson, Pancho Villa'yı izleyen Strauss ve Sicilya'da ortalığa dehşet saçan Giuliano'yla görüşmeye giden bütün gazeteciler. Ancak, Kuru Gölü'nde parçalanmış uçağı gören Schölscher geri döndüğünde aklanabilmişti polisin

gözünde. Fort Lamy'e döndükten beş gün sonra, tümüyle aklından çıkan bir ayrıntıyı hatırlamıştı birden: Pilotu hava binbaşı Davies'di bu. Sıcaklığın hızlı etkisini önleyebilmek için, daha Hıristiyanca bir cenaze törenine kadar Forsythe'ın, cesedi su altındaki iki kaya arasına sıkıştırdığını hatırladı. Sonradan, art arda gelişen olayların etkisiyle kimse bu konuyu bir daha düşünmemişti. Zavallı, hâlâ orada, filler arasında yapışıp kalmış olmalıydı. Fields bunun, bir İngiliz savaş kahramanı için hiç de kötü bir birliktelik olmadığını düşünerek kendini avuttu.)

Fields kendisiyle birlikte gelmek üzere izin isteyince, Morel alayla güldü.

"Beni öldürdükleri ân fotoğrafımı çekmek için mi orada bulunmak istiyorsunuz?" Fields'ın cevabını beklemeden ekledi:

"Sizin gibi büyük gazetecilerin tam zamanında olay yerinde bulunma konusunda özel bir sezgiye sahip olduklarından söz ediyorlar..."

Fields, Fransız'ın ses tonuna sinen kederden etkilenmişti. Morel'in belki de gerçekten duyduğu bir önseziyi kendisine mal edip etmediğini merak etti.

(Fields önseziye inanmıyordu ve o anda bu tür bir sezgiye kapılmış değildi. Morel'in dediği gibi 'tam zamanında olay yerinde bulunma konusunda' gazetecilerin özel bir sezgiye sahip olduğunu da sanmıyordu. Fields'ın kendisine ait fotoğraflı haberlerin en güzelleri şans eseri ortaya çıkmıştı. Gandhi'nin öldürüldüğü gün, bir mihracenin kaplan avını görüntülemeye gitmek üzere havaalanında uçak bekliyordu; cinayetten birkaç saniye sonra çekmeyi başardığı üç fotoğraftan on beş bin dolar kazanmıştı. Gandhi'nin yoluna çıkmıştı; çünkü yapabileceği bir başka şey yoktu. Tatil harcamalarını karşılamakla kalmayıp Paris'teki bir yıllık kira bedelini de çıkaran kasırga, Jeremie kentini yerle bir ettiğinde, Haiti'de ta-

tildeydi. Morel'e gelince, yalnız ve silahsız olması sebebiyle çok uzaklaşamayacağını sanıyordu ve doğal olarak, Amerikan halkının sıcak bir ilgiyle izlediği serüvenin son anında olay yerinde bulunmayı gerçekten istiyordu.)

Morel, günbatımında yola çıkmaya karar vermişti; gece boyunca olabildiğince uzaklaşacaklardı. İdris ve Yusuf atları tepeye getirdiler. Morel kıpırtısız gökyüzünü dikkatle inceliyordu; çölün üstünde yükselen bulutlar kara kayalardan oluşan bir yığına benziyorlardı. İdris'e döndü.

"Evet, ne diyorsun bakalım, yağmur yağacak mı, yağmayacak mı?"

İdris başını iki yana salladı. Mavi giysileri, beyaz türbanı, burun deliklerinden dudaklarına uzanan sert çizgileri, çenesindeki dağınık kırçıl sakalıyla, New York meteoroloji istasyonunun hava tahminleri kadar güven uyandırmıştı Fields'da. (Fields bu hava tahminlerine dayanarak kasırganın beklendiği güzergâhta fotoğraf makinesiyle birlikte uykusuz geceler geçirmiş, kasırga ise bu güzergâhtan sessizce geçip umulmadık bölgeleri harap etmişti.) Ama Morel'in içi rahat gibi görünüyordu.

"Yağmurun yağmamasını dileyelim. Sınırı geçmek için bize iki gün gerek."

Fields yola çıkmadan önceki son dakikaları bataklık çevresinde kuşlar arasında bir veda turu atmak isteyen Peer Qvist'le geçirdi.

"Böyle bir görünümle bir daha hiç karşılaşmayacağım," dedi.

Abe Fields doğa üzerine pek kafa yormamıştı, ama bu görünüme hayran olmamak elde değildi.

Olağanüstü, tüyler ürpertici kuş tüyleri bataklığı göz alabildiğine kaplıyor, ağır kıpırtısız bulutların altında ikinci bir

gökyüzü oluşturuyordu; yoğunluğu ve canlılığıyla, asıl gökyüzünün olanca boşluğu karşısında üstünlük kazanan, daha yakın bir gökyüzüydü bu; kuşların yarattığı, yeryüzüne çok yakın, bir kol uzunluğunda, en sonunda erişilebilir bir cennetti. Bazı hayvan türleri Fields için öylesine bildikti ki, Afrika çölünün sınırları arasında bulunmaları trajik bir hatanın sonucuymuşçasına rahatsızlık duyuyordu. Kırlangıçlar, leylekler, balıkçıl kuşları, yani Avrupa'nın bütün kanatlı yaşlıları, dev jabiruların, marabutların, pelikanların, Bahr el Gazal'ın beyaz kartallarının ve adını bilmediği öbür türlerin tümünün arasına sığınmaya gelmişlerdi sanki. Peer Qvist sürekli renk değiştiren, yükselen ve alçalan, bakışları altında darmadağın olup bakışları altında aralıksız örülerek ve yine örülerek göz kamaştırıcı bir duvar halısı gibi biçimlenen bu yüz kilometrekarelik canlı halının, Nil Vadisi'ne ve Sudan'daki Bahr el Gazal'ın bataklıklarına doğru yola çıkan milyonlarca göçmen kuştan yalnızca küçük bir bölüm olduğunu söyledi. Danimarkalı, ibadet eden bir insanın esrikliğiyle söz ediyordu kuşlardan. Fields en sonunda başını çevirdiğinde yaşlı doğabilimcinin gözlerinin nemli olduğunu gördü; bataklığın fotoğrafını çeker gibi yaptı; oysa renkli, eksiksiz bir takım vardı elinde. Peer Qvist birkaç fotoğraf göndermeye söz verdiğini hatırlattı.

(Fields sözünü tuttu. Kopenhag Doğa Tarihi Müzesi aracılığıyla tam bir takım gönderdi. Paket üstünde tek bir sözcükle geri geldi: 'Bilinmiyor'. Fields bu cevapta bir azamet sezmişti. Sonra paketi Cenevre Uluslararası Hayvan Topluluğu ve Bitki Örtüsünü Koruma Komitesi adresine gönderdi. Paket yine geri geldi; bu kez üstünde bir cümle vardı: 'Şu andaki adresi bilinmiyor'. O zaman bir başka şey geldi aklına, zarfın üstüne yalnızca 'Peer Qvist-Danimarka' yazıp gönderdi. Birkaç gün sonra bir teşekkür mektubu aldı.)

Tepeye geri döndüklerinde öbürleri hazırdı. Fields kaygıyla atına yaklaştı; bu yolculuğa dayanıp dayanamayacağını merak ediyordu. Şimdi göl sessizdi. Kadınlarla çocuklar değerli et sepetlerini başlarında ya da sırtlarında taşıyarak alacakaranlıkla birlikte köylerine dönmüşlerdi; çamur kokusuna, giderek yoğunlaşan, Fields'ın duymamaya çalıştığı bir başka koku karışmaya başlamıştı. Filler suya dönüyorlardı yine, bir bölümü sazlar arasında dolaşıyor, dört bir yandan bağırışları yükseliyordu: Fields'ın kulakları bu bağırışlar arasında yaralı hayvanların seslerini hâlâ seçiyordu. Morel evrak çantasını atının eyerine bağlamıştı. Sigara yakıyordu. Yeni tıraş olmuştu; yeni yıkanmış haki renkli atkısını boynuna sarmış, küçük Lorraine haçını göğsüne iliştirmişti. Gerektiği sürece yola devam etmeye hazır ve sakin görünüyordu.

(Fields, Morel'deki gizilgücü, birkaç yıl sonrasına, Peer Qvist'in türlerin korunması konusundaki son konferansı olan Uppsala Üniversitesi'ndeki toplantıda karşılaşmalarına kadar gerçekten anlayamamıştı. Yaşlı adam gecenin bir bölümünü, üzerine üşüşen hatıralarla birlikte geçmişte dolaşarak geçirmiş ve sonunda gazeteciye, Morel'le mayısböceklerinin öyküsünü anlatma noktasına gelmişti. Abe Fields işin aslını ancak o zaman anlayabildi. Hiç konuşmadan dinledi; yıldızların bile soğuktan titrediği sakin, karlı geceye çıktığında yepyeni bir aydınlık ve güvenle yürüyordu. Morel'i bir kez daha görebilmek ve ona kendisinin de yürekten inandığını söyleyebilmek için çok şey verebilirdi.)

Başında dört köşesinden düğümlenmiş bir mendil, güneş yanığı yüzüyle atına bindiğinde hiç iyi değildi; filmi kalmadığı halde, sonunda ya hapishaneyi boylamak ya da güneş çarpmasından ölmek için bu kanun kaçağını kilometrelerce uzanan çölde izlemekte neden direnmişti sanki?

Forsythe atının yularını tutarak tepenin öte yanına geçmişti bile, vedalaşmalardan kaçınıyor olmalıydı. Minna'yı Morel'le gitmekten caydırmak için elinden geleni yapmıştı.

"O yolculuğa dayanamazsınız."

"Daha önce, bir kez daha böyle bir yolculuk yaptım."

"Ama bu koşullar altında değil. Atlar güçlükle ayakta duruyorlar... Çad'a ulaşsanız bile yakalanırsınız. Bir erkek tek başına başarabilir ama bir kadın..."

"Kadınların nelere dayanabildiğini incelemeniz gerek, Binbaşı Forsythe... Size bu konuda birkaç şey söyleyebilirim."

"İnadı bırakın. Bir gösteri yapmak, günümüzde pek çok kişinin insan davranışlarına duyduğu güvensizliği kendi yöntemimizle göstermek istedik... Umduğumuzdan da iyi başardık bunu. İnsanlar anladılar. Kamuoyunun gözleri üstümüzde. Kampanyamızı, bizi çevreleyen ilgi ve sempatiden yararlanarak, başka biçimlerde sürdürmenin zamanı geldi artık. İzleyicilerimizi boş yere harcamamız düşünülemez. Morel açısından durum farklı: Tutuklansa bile mahkemesi müthiş bir ilgi toplayacak ve halkın sempatisi tazelenecektir. Sonunda bir zaferle beraat edeceğinden hiç kuşkum yok. Ama bu arada hayatını tehlikeye atıyor; siz de öyle... Delilik bu."

"Sizi birden böyle akıllandıran nedir, Binbaşı Forsythe? En sonunda ülkenize dönebileceğinizi, dahası ülkenizde bir halk kahramanı olduğunuzu ya da en azından sizi anlayıp bağışladıklarını ve -kimbilir- Amerikan ordusunun sizi törenle karşılayabileceğini duymanız mıdır sebep?"

Forsythe elinde olmadan kahkaha attı.

"Ne olursa olsun, o gün filler için de büyük bir gün olurdu... Askeri geleneklerimize ilişkin şaşılacak kadar bilgi edinmişsiniz!"

"Bir sürü Amerikan subayıyla yattım."

"Benimle gelmek istemiyorsanız, Peer Qvist'le birlikte Danimarka'ya gidin."

Başını iki yana salladı.

"Onunla kalmam gerek."

"Ona yardımcı olmanın şimdi daha acil, daha etkin yolları olduğunu anlamanız gerek... Bizim de yapacağımız bu zaten. Onu terk etmiyoruz ki..."

"Umurumda değil. Ona yardım etmek istemiyorum ki. Nasıl yardım edebilirim? Yalnızca onunla birlikte olmak istiyorum; hepsi bu."

"Neden?"

Gülümsedi.

"Her şeyden öte, bir Berlinli'nin onun yanında bulunması gerek, siz de böyle düşünmüyor musunuz Binbaşı Forsythe?"

Arkasını döndü, giydiği pantolonu biçimsizleştiren ve kadınsılaştıran yürüyüşüyle tepede ilerledi. Forsythe, dudaklarında alaycı bir gülüş, gözleriyle uzaklaşmasını izledi. Yine karşılaşacaklarına inanıyordu. Yalnızca beklemek gerekiyordu. Bir gün imkân bulacaktı... Başka bir şey olmasa da, ortak hatıraların bağı onu kendisine geri getirmeye yetecekti. Tabii ki Morel, böylesine bir feragate dayanamayıp hapishaneden çıktıklarında onunla evlenmezse; çocuk sahibi olmaya, bir Afrika köyünde birlikte ev kurup turistler için küçük bir fildişi dükkânı açmaya kalkışmazsa... "Morel'i de görebilirsiniz, yörenin merak uyandıran öğelerinden biridir, biliyorsunuz, bir zamanlar çok ünlüydü, filleri koruyan adam derdi halk ona... Turistler için fildişi hediyelik eşyalar satan bir dükkân işletiyor şimdi. Böyle işte, ne sanıyordunuz? İnsan yaşamak zorunda; bu işler hep böyle biter zaten... Fotoğrafının çekilmesinden çok hoşlanır, özellikle dükkânından bir şey satın alırsanız."

Veda anlamında kolunu kaldırdı. Minna da karşılık verdi. Sonra, Danimarkalı'nın yanına gelmesini bekledi; atlarını Gfat yoluna doğru sürdüler. Bataklığı geçmeleri gerekiyordu, kuşlar uçuşuyordu başlarının üstünde; marabutların, leyleklerin, balıkçıl kuşlarının kanatları güle güle dercesine sallanıyordu alacakaranlıkta. Peer Qvist şapkasının siperliğini yüzüne eğdi ve ufka doğru uzaklaşan beş karaltıya bir kez olsun dönüp bakmadı. Fransız'a yardım etmenin en iyi yolunun artık onunla birlikte Afrika'da kalmamak, bunun yerine, kazandığı sempatiden yararlanarak fillerin korunması için somut önlemler almak ve uğrunda savaştığı insanca hoşgörü payına saygı gösterilmesini sağlamak olduğunu bildiği halde, yine de bunu bir terk ediş olarak görüyor ve kendini kınıyordu. Özellikle, Morel tutuklanırsa -ki kaçınılmaz bir olguydu bu- yaygara koparmak ve kamuoyunun baskısıyla beraatini sağlamak gerekecekti. Ama yorgun ve mutsuzdu; üzüntüsünü bastırmak ve bitkinliğini unutmak için gelecekteki kampanyalara ilişkin yüksek sesle tasarı yapmaya başladı.

"Komiteleri ve çağrıları yeniden başlatmamız gerek... Benim için eski bir öykü. Önemli birkaç ad toplamalıyız; dürüstlüğü ve cömertliğiyle ün yapmış adlar. Yazık ki İsveç'in yaşlı Kral Gustav'ı öldü; dostumdu. Bize yardımcı olurdu. Almanların Norveç'te öldürdüğü Pastor Kaj Munk da öyle... Büyük bir yazardı... Ve Bernadotte... Ve Axel Munthe... İnsan çok uzun yaşayınca hiç tanıdığı kalmıyor."

Forsythe, başı öne eğik, hiçbir şey söylemeden atını sürdü. İnsanın, geleceği ardında bıraktığında, geleceğe ilişkin tasarılar kurması çok güçtü.

OTUZ DOKUZ

Fields önceleri, atının incinmiş kaburga kemiklerini sarsan devinimlerine dayanamayacağını düşünüyordu: Daha sonraki saatlerdeyse, sıcağa, ışığın kayalardan gözleri kör edici yansımasına, atların havalandırdığı koyu kırmızı toprağa ve toza dayanmak imkânsız gibi görünmeye başladı – her ot kümesi, gözlerini yırtan dikenli tellerden farksızdı.

Ama bunların tümüne azimli kişilerin devleşen gücüyle katlandı: Tek düşüncesi, Morel'i serüveninin sonuna dek izleyip bu sonu görüntülemekti. Hepsi buydu; bir dava için duyulan coşku, gönüllülük, kişisel sempati gibi öbür etmenleri görmek istemiyordu olayın içinde: Yalnızca görevini yapıyordu. Şans eseri, eline olağanüstü bir öykü geçirmişti, filmin son ka-

resine dek ardını bırakmayacaktı; ötesine gelince, onu tanıyan herkes hiçbir konuda düşlere kapılmadığını, soylu öfke nöbetlerine tutulmadığını, insancıl dürtüleri olmadığını, fotoğraf makinasındaki bir parça filmden ve hızlı gözlerden başka hiçbir şeye sahip olmadığını söyleyebilirdi; olay ne olursa olsun, bir kez fotoğrafını çekti mi, önemsizleşirdi onun gözünde. Arap yapımı eyerinin tutacını iki eliyle kavradı; arada bir boynunu, yüzünü, gözlerini, kamera merceklerini silip zaman zaman sümkürmek ve yelpazelenmek için kullandığı tere batmış mendili, dört köşesindeki boynuzlarıyla başının üstündeydi hâlâ. Atıyla birlikte sürüklendi – bütün Foulbé atları gibi, başından ayaklarına dek parlak pamuklu bir örtü vardı atının üstünde; küçük gruplarına, gecikmiş Haçlı askerlerini ya da serüven arayan şövalyeleri hatırlatan bir görünüm kazandırıyordu bu örtü – ıssız ovada, yamaçlarda, üstünden kızıl toz bulutlarının koptuğu kayalıklarda, susuz, öfkeli, boynunda fotoğraf makinası, Morel'i eğlendiren ve biraz da hayranlık duymasına yol açan bir inatla, dişleri sımsıkı kenetlenmiş sürüklenip duruyordu Morel'in ardında.

"Ne dersin, fotoğrafçı, dayanabilecek misin?"

"Bakın," dedi Fields, kavgacı bir tavırla, "Libya'da, Anzio'da, Leyte'de, Normandiya ve Corregidor kıyılarında bulundum; sizin gözünüzde bir anlam taşıyorsa, Paris'in kurtuluşu sırasında Fransızlarca Légion d'honneur nişanı verildi bana."

"Peki, peki. Ve bunların tümünü yalnızca ve yalnızca fotoğraf çekmek için yaptın, ha?"

"Evet."

"Gerisi önemli değil, öyle mi?"

"Hiç değil."

Morel'in gözlerinin içi gülüyordu. Güneşten kavrulmuş küçük şapkası; sevinç dolu bakışları; Lorraine haçı; ona

hem gösterişli hem dağınık, askerce bir görünüm vren, boynuna dolanmış, üstü kızıl tozla kaplı haki atkısı; ironinin sonsuza dek yerleştiği Fransız tipindeki ağzı; dilekçeler, bildirgeler, duyurular ve başvurularla dolu, atının eyerine bağlı ve gittiği her yere götürdüğü evrak çantasıyla gazetelerin anlattıklarından öyle farklı görünüyordu ki, Abe Fields hiçbir manşet, hiçbir makale, hiçbir açıklama gerektirmeden, onu yalnızca olduğu gibi – kusursuz bir denge içinde, kendine güvenli, nefretin ya da kinin izini taşımadan, insanı ve kuşkularını alaya alarak gerekli bütün ciddiyetle işini sürdürüşünü gösteren fotoğraflarını çekmenin en önemli görevi olduğunu duyumsuyordu. Bir kare daha çekti. Uzunca bir süre birlikte olacakları düşüncesiyle elindeki filmi gerçekten kısıtlı kullanmaya karar vermesine karşın, yine de dayanamamıştı.

"Fotoğrafçı..."

"Evet?"

"Çok kararlı görünüyorsun. Fillerin korunması seni hiç ilgilendirmiyor, değil mi?"

"Filleriniz hiç ama hiç umurumda değil. Görevimi yapıyorum ben, hepsi bu."

"Kızma öyle... Hiç de hoş değil. Bak, ben hiç kızıyor muyum?"

"Yo, kızmıyorsunuz elbette. Bunu herkes biliyor."

"Paris'in kurtuluşu sırasında da görev yaptığını söylemiş miydin?"

"Evet."

"Nasıl, eğlenceli miydi?"

"Fotoğrafları gösteririm size."

"Bu işe İspanya İç Savaşı sırasında başladığını söylemiş miydin?"

"Evet."

"Ben de öyle. Harika filler vardı orada..."

"Ya..."

"Ve Rusya'da da bulundun, öyle mi?"

"Henüz değil."

"Aa! Nasıl olur?"

"Vizem yok."

"Alırsın. Sana gösterecekleri filleri olunca vizeni de alırsın. Sana kırmızı halı döşerler. Şimdilik, yolun üstüne çıkan fillerle birlikte yeni bir dünya kurmanın imkânsız olduğunu söylüyorlar. İlerleme ve verimlilik adına, önce bunları elden çıkarmak gerek. Böyle işte. Fillerin, bütçelerinin kaldıramayacağı bir lüks olduğunu söylüyorlar. Dahası, insanın kendisinin bile bir lüks olduğunu, onun da yolun üstünde engel oluşturduğunu öne sürüyorlar... Toplam verimlilik sorunu, biliyorsun. Bu yüzden senin ve benim yaptıklarımız böylesine önemli..."

"Benim değil, sizin. Yalnızca fotoğraf çekiyorum ben."

"Fillerin yazgısı seni hiç üzmüyor mu?"

"Söylesenize lütfen, başka bir şey düşünemez misiniz siz?"

"Düşünürüm. Ama bu çok üzücü."

"Yine de denemelisiniz."

"Kaldı ki, delinin biriyim ben; bundan sana söz etmediler mi?"

"Elbette delisiniz."

Dişlerini sıkarak bitkinlik içinde yola devam etti; dudakları şişmiş, gözkapakları yanıyordu; kızıl toz burnundan boğazına, kulaklarına, dahası -hiç kuşkusu yoktu- prostat bezlerine kadar giriyordu. Arada bir çevresine göz atıyor, kıpırtısız boynuzları ve böğürlerinin üstünde nöbet bekleyen kuşlarla öylece yatan yüzlerce kırmızı antilop görüyordu; buffalo sürüleri yorgunlukla serilmişti yere, güçlü bedenleri böyle

bir sefaletle bir türlü bağdaşamıyor ve içlerinden birkaçı, Morel'in grubu yaklaşırken, ani kasılmalarla hâlâ ayağa kalkmaya çalışıyordu; çok uzaklarda, doğuda, kara bulutlar tıkamıştı ufku; toz tanecikleri leş kokularıyla birlikte insanın burun deliklerini dolduruyordu; yavru fil ölüleri, zikzaklar çizen cam yeşili obur sinekler, sinsice dolaşan sırtlanlar, sonra toz bulutları, sonra kayalar, diken kümeleri altında beyaz karıncalar, 1940 yılında savaşmayı sürdüreceğini mikrofonda haykıran Churchill'in yüzü ve yan odada fotoğraf makinasıyla bekleyişi – bir ara, bağırsakları dışarı fırlamış bir aslan ölüsüne takıldı atı; İdris, ruhsuz mavi bir hayalet gibi, yalnızca çok eski düşmanlarına gösterdiği suskun bir saygıyla gözlerine inanamayarak dikildi leşin önünde – o aslan ölüsünün görünümü Abe Fields'ı neredeyse çaresizlikten ağlatacaktı.

İdris, Fields'dan ve fotoğraf makinasından hoşlanmıyor gibi görünüyordu: Büyük iz sürücü, gözucuyla sürekli gazeteciye bakıyor ve fotoğraf makinasını Morel'e doğru her ayarlayışında dikkat çekecek biçimde yere tükürüyordu. Birkaç kez *'oudjanga ga'* ve *'oudjanga baga'* diye seslenmişti ona – Morel'in zoraki çevirdiği gibi, 'uğursuzluk kuşu' ve 'kötülük kuşu' anlamına geliyordu bu. Morel güldü. Ancak, sinirsel bitkinliğin etkisiyle Fields gerçekten incinmişti; öfkelendiğini ve aşağılandığını duyumsuyordu, başını önüne eğip uzun uzun bu sözleri düşündü ve sonunda İdris'in Sami ırkından olmayanlara karşı tavır takındığına karar verdi. Bir ara yarı yarıya çürümüş bir hayvan ölüsünün üstünde açık kanatlarıyla duran bir akbaba gördü; kendisinin de az çok buna benzediğini düşündü, her yeni kurbanın üstüne fotoğraf makinasıyla atılmaya hazır bir akbaba; üstelik, fiziksel olarak da akbabayla arasında bir benzerlik buldu. Kendinden daha hızlı davranmaya ve ağzındaki lokmayı kapmaya çalışarak gökyüzünde

ağır ağır dönen meslektaşlarını işaret edip düşüncelerini kırık dökük bir Fransızcayla İdris'e aktarmaya çalıştı; onun hatası değildi bu, fotoğraf çekmek için olay yerine ulaşan ilk kişi sen olmalıydın, görev böyleydi. İdris yere tükürdü, utanç dolu bir tiksinti içinde görünüyordu, Morel'in yanına gidip gazeteciyi işaret ederek arkadaşını uyardı.

Çalı kümesi üstüne kurulmuş battaniyeden bir gölgeliğin altına yatırmışlardı onu, yanında ıslak bir mendille alnını silen Minna oturuyordu. Biraz kendine gelmişti şimdi, sabit gözlerle Alman kızının bitkin yüzüne, zulmün evrenselleştiği topraklarda öylesine beklenmedik, öylesine imkânsız duran bu kadın bedenine, bu yumuşak, nazik ellere bakıyordu; öylesine süzgün bir yüzdü ki bu, tanımak hemen hemen imkânsızdı.

"Neden öbürleriyle birlikte Sudan'a gitmediniz? Ona âşık mısınız?"

"Haydi biraz uyuyun, Mösyö Fields..."

"Onu bu kadar çok mu seviyorsunuz?"

"Bunları başka zaman konuşuruz, her ikimiz de iyileşince... Ben de çok bitkinim, dizanteriye yakalandım."

Yüzündeki gölgeler yüz çizgilerinden daha belirgindi. Hiçbir zaman sevilmemiş kişilerin aşka ilişkin o derin bilgisiyle, işte aşk bu, diye düşündü Fields. Gerçekten filler umurunda değildi Minna'nın. Bir kadın, yalnızca düşünceler uğruna, evrensel erdem adlı saçma düş adına bütün bunlara katlanamazdı; kaldı ki kadınları tanırdı, bir kadın böyle bir yürekliliği, böyle bir azmi ve başına gelebilecek her türlü şeye karşı kayıtsızlığı ancak âşık olunca gösterebilirdi... Derme çatma çadırda kederle özlem duyarak, bir kadında böyle bir aşk, böyle bir bağlılık duygusu uyandırmak için kurban etmeye hazır olduğu filleri hesaplamaya başladı ve az sonra bütün fil türünü kurban etme aşamasına ulaştı.

Minna her şeye galip gelen hafif bir gülümsemeyle üstüne doğru eğilmişti: Hastalık karşısında galipti; kızgın hava, bitkinlik, toz, leş kokuları ve acımasız sıcak karşısında galipti. Fields çalılıkta, gözleri kan çanağına dönmüş bir biçimde ve burnu kanayarak sırtüstü yatarken, Almanlar tarafından Auschwitz'de gaz odasmda öldürülmüş bir çiftin oğlu olarak, özellikle bir Alman kadınında böyle bir aşk ve bağlılık duygusu uyandırmak istediğini düşündü: Her şeyden önce, insan olmanın gerçekleşebilir bir çaba olduğunu kanıtlardı bu. Onun gibi bir Yahudi'nin bir Alman kızma âşık olması, Almanlara bu konudaki düşüncesini gösterirdi. Ama belki de yalnızca cinsel istekti duyduğu.

"Onu seviyorsunuz... Açıkça anlaşılıyor bu. Yadsımayın. Bunların tümünü fillerin hatırına yaptığınızı söylemeyin bana..."

"Size bir şey söylediğim yok, Mösyö Fields. Dinlenmeniz gerektiği halde konuşan, çok çok konuşan, sizsiniz... Haydi, uyuyun biraz. Mendilinizi gözlerinizin üstüne örteyim..."

Amerikan hükümetini zorla devirmek isteyecek türden kişilerdi onlar; nihilistler – evet, nihilisttiler – ve yıkıcılar. Abe Fields hiçbir zaman, hiçbir zaman vize vermek istemezdi onlara. Zamanında o vizeyi alabilmek için az mı uğraşmıştı... Her şey insan onurunun her yerde, önde, arkada, yanlarda, güvence altında bulunduğu ve böyle bir sorunun söz konusu olmadığı Amerika Birleşik Devletleri'nde anlaşılması imkânsız bir yıkıcılık girişiminden, Avrupa'ya özgü tipik bir çöküntüden, anarşiden ibaretti: Tek bir isteği vardı – Amerika'ya geri dönmek, haberini yayınlatmak, Fransız ve Alman aydınlarının ahlâki nihilizmini açığa çıkarmak. Ama şu anda, toz toprak içinde, sızlayan gözkapakları arasmda taşlardan, dikenlerden, kumdan ve kendi ayaklarından, Abe Fi-

elds'ın geri döndüğünde fillerin korunması kampanyasını hayatına amaç edinmeye niyetlenen büyük gezginin ayaklarından oluşan dural bir hayat parçasından başka bir şey göremeden, derma çatma bir çadırda, sütleğenlerle dikenlerin arasında sıkışıp kalmıştı. Gerçekte, son haberi olacaktı bu; mesleğini bırakacaktı, bu kararından kimse caydıramayacaktı onu. (Fields daha sonra, o anda içinde bulunduğu fiziksel ve ruhsal çöküntünün tipik bir göstergesi olarak bu geri dönüşsüz çözümden sık sık söz edecekti.)

Fields çöl yolculuğunun son on iki saatini mutlu sayılabilecek bir yorgunlukla ve biraz eyerinin sarsıntılarından, biraz da her şeye karşın hayata sarılma ve hayatta somut bir çekicilik bulma kararından kaynaklanan erotik düşlerle geçirdi. Kuru Gölü'nden ayrılışlarının üçüncü gününde Çad'ın bodur ve gölgesiz çıplaklığıyla toprağı örten kısa çalılı kurlarına girdiler; toprak öyle kuruydu ki, atların toynaklarının en hafif dokunuşlanyla karınca tepeleri bile darmadağın olup toza karışıyordu.

Morel dikkat çekmeden geçip gitmek için hiçbir çaba harcamıyordu, görülme kaygısı duymadan Gola köylerine doğru atını sürdü. Yere serili palmiye yaprakları üstünde manyoka kurutan kadınlar başlarını kaldırıp geçişlerini izlediler: Yüzyıllık, güçsüz bir kabile reisi, iki kişinin desteğiyle, balçık kulübesinin kapısında göründü. Yüzü beyaz bir örtünün altından güçlükle seçiliyordu, uzun süre bakışlarıyla onları izledi. Çıplak çocuklar Morel'in ardından koştular; çömlekçiler kırmızı küplerini bir yana bırakıp onu görmeye çalıştılar; mavi giysili atlılar kenara çekilip yol verdiler. Morel'in Çad'ın her yerinde bilinen takma adını ilk kez orada duydu Fields: *Ubaba Giva* – Morel'in sakin bir hoşnutlukla açıkladığı gibi, 'fillerin atası' anlamına geliyordu bu. Şurası gerçekti ki, halk kutsal ya

da doğaüstü bir nitelik kazandırmıştı ona. O da, saygı dolu bir korku uyandırmıştı halkın üstünde; yalnızca etkileşim korkusu da olabilirdi bu: İçinde yaşayan kötü ruhun, zaman zaman kulağından dışarı çıkıp çok yaklaşıldığında karşısındakinin burnundan içeri giren türden olduğu söyleniyordu.

"Yakalanmaktan korkmuyor musunuz?"

"Yetkililer beni yakalamaya pek hevesli değiller. Beni yakalasalardı yargılamak zorunda kalacaklardı; bir insanı fillerı koruduğu için yargılamak da Fransız adaleti ve Fransız mahkemeleri için çok eğlenceli olurdu... Nasıl bir Fransız denirdi buna?"

Evrensel ve bağlaşık bir korunmayla kuşatıldığına inanıyordu. Fields gerçek deliliğinin burada yattığını anladı: Herkesçe tanındığına ve herkesçe desteklendiğine inanıyordu. Bu inançta umutsuz bir alaycılık barınabilirdi, yine de Fields buna pek ihtimal vermiyordu. Morel içtenlikle güven dolu ve kaygısızdı. Fields onun en güzel fotoğrafını, atlarını nallayan nalbantla şakalaşıp gülerken çekti. (Fields'ın daha sonra hatırlayabildiği kadarıyla, çölü geçerken yedi attan ikisini vurmak zorunda kalmışlardı. Ulaştıkları ilk Gola köyünde ellerinde kalan beş at öyle yorgundu ki, iki saatte bir mola vermeleri gerekmişti. İdris yeni hayvan satın alma konusunu tam bir gün tartışmıştı.)

Fields, Fransız'ın bu gücü nereden bulduğunu merak etti, sonra da güçlü inançlarla canlanan insanlar için söylenenleri düşündü; iyi bir fotoğraf uğruna nerelere dek gidebileceğini kendi deneyimlerinden de biliyordu. Bir iç dürtü sorunuydu bu. Ne var ki genç kız bitkindi. Yüzü, keçe şapkasının altında her gün biraz daha ufalıyor, biraz daha kırışıyor, biraz daha soluyor ve güneşten kavruluyordu; yüz çizgileri biçim değiştirmiş, keskinleşmişti; kırık kaburga kemiklerinin acısından uyuyamadığı gecelerden birinde, sol akciğerini deşen

kaburga kemiklerine karşın soluk almak için barakadan çıktığında, onu bir ağaca dayanmış, kusarken bulmuştu.

"Ona söylemeyin. Mösyö Fields."

"Saklamanın yararı yok. Yola devam edecek durumda değilsiniz... Ben de değilim. İkimiz de hastaneliğiz. Ben bir iki gün dayanabilirim belki, ama siz..."

"Yarın da deneyeceğim. Onu yalnız bırakamam, Mösyö Fields."

"Ama neden?"

"Sebebini biliyorsunuz... Dayanabileceğim sürece onun yanında kalacağım..."

"Bir erkeği, uğrunda dizanteriden ölmeden sevmek de mümkün."

İnatçı bir tavırla başını iki yana salladı.

"Hiç anlamıyorsunuz. Eğitim görmemiş bir kızım ben, bir sokak kızıyım... Kendi adıma buradayım, Mösyö Fields. Annem ve babam, ben on altı yaşındayken bir bombardımanda öldüler, askerlerin saldırısına uğradım, sonra da..."

"Rus askerleriydi onlar. Ve savaş günleriydi. Hayvanlar uğruna ölmek için bir sebep olamaz bu."

"Rus askerleri değildi onlar, Mösyö Fields. Üniforma hiçbir şeyi değiştirmiyor. Onlar insandı... Bunu bilin. Birinin böylesine tutkuyla doğayı savunmaya kalkışmasının sebebini anlayan ilk kişi siz olmalısınız... Geçenlerde ailenizin Auschwitz'de gaz odasında öldürüldüğünü anlatmıştınız..."

"Evet, ne olmuş? Bu yüzden iyi fotoğraflar çekmeye çalışıyorum. Yapılabilecek tek şey birinci elden belge toplamak, hepsi bu. Kime başvurmayı önerirsiniz?"

Minna dinlemiyordu. Sesinde histerik bir ton vardı şimdi, ancak bunun yorgunluktan mı, hastalıktan mı kaynaklandı-

ğını çıkarsamak güçtü, yoksa o ton hep mi vardı sesinde; sarı saçları, iri, ısrarlı gözleri, yerli yerindeki kavisli çizgileriyle fiziksel görünümünden oldukça farklı bu şaşırtıcı yaratık, hayvanları savunan adama silah ve cephane getirmek için Çad'daki gece kulübünden sakin sakin ayrılan bu akıl almaz kız, tümüyle gerçekdışı, abartılı, saçma ve dahası kabul edilemez bir kavram olan insan onuru ve erdem kavramına kendini adadığı için, o protestoyu, o gösteriyi anladığı için, gerçekten öne sürdüğü gibi, 'kendi adına' mı davranıyordu, anlamak güçtü. Her şeyi içgüdüleriyle kavramış olmalıydı; ne çok zekiydi, ne de eğitim görmüştü. Erkekleri kendisini anlamaktan çok, soyma kaygısına yönelten bir yüz ve bedene sahip olmaktı yazgısı. Eylemi, bu yazgıya karşı da girişilen bir protesto olmalıydı. Zekâya gelince, Abe Fields'm bu konuda kendine özgü bir düşüncesi vardı; kadınlığın sezgi ve sempatiyle yoğrulmuş en aşkın biçimi, Fields'a göre dehaya en yakın olan konumdu. Doğrusu, hiçbir kadında bulamamıştı bunu. Bazen, dehşet verici bir ihtiyaç biçiminde, buna kendisinin sahip olduğu kanısına kapılıyordu.

Akasya ağacına yaslanmış, yüzü ay ışığında parıldayarak ter ve gözyaşı içinde erimiş, bitkin, direnme isteği dışında bütün benliğini yitirmiş, öyle ciddi, Almanların sık sık yaptığı gibi alaycılıktan acıyla kaçınarak orada duruyordu, Morel'in takılmalarından olabildiğince uzaktı – yine de, alaycı Fransız'ı kimse ondan daha iyi anlayamazdı.

"Bir gün daha dayanmaya çalışacağım. Öleceksem de umurumda değil. Onunla birlikte olmak istiyorum... Eğer bir şey olursa. Ne umduğunu bilmiyorum, ama önemli değil. Daha önce barındığımız, bütün ilaç ve cephane stoğumuzu sakladığımız tepelerdeki mağara, askeri birlikler tarafından

bulundu. Yarın, ona yük olmaya başladığımı duyumsarsam yola devam etmeyeceğim, yalnız gitmesini söyleyeceğim; zaten benim yüzümden en kestirme yolları seçiyor... Yalnızca anayolu izliyor. Dün İdris, bu köye girmemesini söyledi; çünkü burada yolunu gözlüyorlardı, ama gece dinlenebilmem için İdris'e kulak asmadı..."

"Sizin yüzünüzden değil," dedi Fields. "Başına bir şey gelmeyeceğine içtenlikle inanıyor. Onun gerçek deliliği, yalnızca Afrika'da değil, her yerde, evrensel bir sempati ve onaylamayla kuşatıldığını sanmasından kaynaklanıyor. Rus işçilerinin fabrikalarında kendisi için dua ettiklerine inanıyorsa hiç şaşmam... Akıl almaz bir güven ve iyimserlik: Deliliği işte burada yatıyor. Bana kalırsa, Fransız yetkililerinin gizlice kendini kolladığını sanarak yine kendini kandırıyor... Onunla gurur duyuyorlarmış. Üstelik, Fransa'ya inanıyor. Biraz üstüne gitseniz, Fransa'nın 'ruhani görevi'nin filleri korumak olduğunu söyleyecektir... İşte böyle, yapılacak bir şey yok. Gerçek deliliği burada. Hindistan'da olsaydı, bu yanıyla bir tür kutsallık kazanırdı herhalde... Ama böyle sürdürürse sonu ölümdür. O ânda -ki uzak bir ân olduğunu sanmıyorum- orada bulunmak istiyorum... Fotoğraf çekmek için orada bulunmak istiyorum... Benim açımdan yalnızca bu önemli."

Morel'in şaşırtıcı, neredeyse bulaşıcı bir güvenden destek alır gibi göründüğü gerçekti: Fields kendisine karşın, bundan etkilenmeye ve Fransız'ın başına hiçbir zaman hiçbir şey gelmeyeceğine inanmaya başlamıştı.

"Evet fotoğrafçı, yorgun musun?"

"Yorgunum."

"Çok yorma kendini. İş bitmedi. Bu iş hiç bitmez. Olay yerlerinde geçirdiğin süre göz önünde tutulursa, bilmen gerek: Çekeceğin daha çok fotoğraf olacak..."

"Umarım."

"Öyleyse kolay gelsin..."

Çevrede dolaşan küçük sevimli böcekler sıcak kahverengi gözlerinin kenarlarına yerleşivermiş gibi kahkaha kırışıklıkları belirdi yüzünde. Yine de ciddi görünmeye çalıştı.

"Dikkatli ol, yakalaması çok güç olan bir şey bu... Henüz kimse fotoğrafını çekmeyi başaramadı."

Fields bir ya da iki kez bunu başardığını söyleyecekti. Saniyenin on binde biri kadar süren enstantaneler, bir ân – kimi zaman, hayat çekip gitse de insanın yüzünde bir ân daha oyalanan insanlık onurunun parıltısını yakalamıştı fotoğraf makinası. Dahası, sonsuza dek o ifadeyle sabitleşen yüzler vardı, böylelikle daha kolay karışabilmişlerdi toprağa. Ama tuzağa düşmekten kaçındı. Bu adamı neden böylesine Fransız bulduğunu anlamaya çalışarak bir fotoğrafçının soğuk, profesyonel bakışlarıyla karşısındaki yüzü izledi ve yoğun bir sevincin, öfkeyle alay karışımının, sesini ve sözcüklerini uzatan Paris aksanının, nedense hep 'Gauloise bleue' sigarasını çağrıştıran ağız çizgilerinin buna yol açtığını düşündü.

"Söyle bakalım, hâlâ çok fil var mı Amerika'da?"

"Miyosen çağdan beri Amerika'da fil yok."

"Yani artık hiç bulunmuyor?"

Fields dişlerini sıktı.

"Var. Az sayıda."

"Canlı mı yoksa kâğıt üstünde mi?"

"Canlı."

"Nasıl oluyor bu?"

"Bu konuya ilgi duyan bir Başkanımız var."

"Onlar için hiçbir şey yapmıyor mu?"

"Yapıyor. Örneğin..."

Sustu. Ağzından laf alınmasına izin vermeyecekti. Morel, eyerinin üstünde, başını geriye atmış, yüzünde Afrika'nın bütün parıltılarıyla gülümsüyordu.

"Çok iyi. Biz de Fransa'da filler için çok şey yaptık. Dahası, öyle çok şey yaptık ki, sonunda Fransa'nın kendisi file dönüştü ve şimdi onlar gibi yok olma tehlikesi altında bulunuyor. Söyle bakalım fotoğrafçı, deli olduğuma hâlâ inanıyor musun?"

"Evet."

"Haklısın. İnsanın deli olması gerek. Nasıl, iyi eğitim gördün mü?"

"Evet."

"Tarihöncesi sürüngenini hatırlıyor musun; hani insanın atası olan milyarlarca yıl önce paleozoik çağın başlarında çamurdan çıkıp havayla yaşamaya ve akciğerleri olmadığı halde soluk almaya başlayan canlı..."

"Hatırlamıyorum. O sırada orada değildim. Ama bunu bir yerde okudum."

"Güzel. İşte, o arkadaş da deliydi. Zırdeli. Bu yüzden denedi. Hepimizin atası o; onu unutmamalıyız. Biz de denemeliyiz. İlerleme budur zaten. Onun gibi çabalayarak gerekli organları, erdem, onur ya da kardeşlik organlarını geliştirebiliriz belki... Böyle bir organ gerçekten görüntülenmeye değer. Bu yüzden elinde yedek film bulundurmanı söylüyorum. Hiç belli olmaz."

"Yedek filmim hep vardır. Ne olur ne olmaz diye..."

Fields, Yusuf'la konuşmaya çalıştı ama düşmanca sayılabilecek bir suskunlukla karşılaştı. Kuru Gölü'nden ayrıldıklarından beri delikanlı gizli bir sıkıntı içinde gibiydi. Garip bir tedirginlikle Morel'i gözlüyor, beyaz bir gölge gibi onu izliyor ve silahını elinden hiç bırakmıyordu. Gece boyunca Fransız'ın

yanında çömelerek oturmuş ve yıldızların ışığında yüzünü izlemişti. Sebebini gazetecinin boşuna anlamaya çalıştığı büyük bir korkuyla, bir itkiyle savaşıyor gibiydi; gazeteci, delikanlının serüveninin sona ermek üzere olduğunu ve yakında dostundan sonsuza dek ayrılacağını sezinlediği sonucuna vardı.

Fields, İdris'i de sorgulamaya ve büyük iz sürücünün neden Morel'in yanında yer aldığını anlamaya çalıştı. Bütün hayatı savanda geçen upuzun bir yolculuktu ve gizli bir ideolojik amacı olduğundan kuşkulanmak yersizdi. Harika fotoğraflarını çekmişti İdris'in; yabanıl başı, delikleri rüzgârda titreşen kalkık burnu, iki ince kesik izi gibi çenesindeki dağınık kır sakala inen çizgileri ve yeryüzünde uzanan yollardan başka hiçbir yolu izlemeyen dikkatli sarı gözleri.

Sözleri tek heceli birkaç homurtuyla karşılık buldu; tam caymak üzereyken, bütün hayatını savanda sürüler arasında geçiren adam, boğuk bir sesle ve kayıtsızca, "Fillerin olduğu yerde özgürlük de vardır," dedi.

Kuşkusuz patronu olan beyazı hoşnut etmeye çalışıyordu yalnızca. Fields özgürlük, onur, insanlık gibi soyut kavramların bu soylu ama ilkel yaratığa da bulaşmış olabileceği düşüncesini hemen kafasından uzaklaştırdı. Ama yine de burasının Fransız Afrikası olduğu unutulmamalıydı, Fransızlar başkalarının kafalarını kendi düşünceleriyle doldurmakta ustaydılar. Sömürgecilerin hiçbir şeye saygısı yoktu. İlkel güzellikleri içinde görkemli, bilgisizlikleriyle dingin, çıplak sadelikleriyle soylu yaratıkları alıp biçimlerini bozuyor, akıllarını karıştırıyor, onlara kendi ideolojilerini ve soyut kavramlarını bulaştırıyorlardı. Sömürgeciliğe son verilip Afrika'ya masumiyeti iade edilmeliydi. Bir Fransız'ın insanlığın ilerlemenin zafer dolu yolunda yürürken filleri de yüklenebileceğine inanması, Fransızların ne kadar budala olduğunu göste-

riyordu. Açık bir uyuşmazlık vardı ortada. Fransız sanayisinin ve ekonomisinin hâlâ çağdışı koşullar altında bulunuşuna şaşmamak gerekiyordu.

Abe Fields kan ter içinde, atının sırtında, ateşli el kol hareketleri yapıyor ve arada bir, Morel'i eğlendiren yorumlarda bulunuyordu. Sonra, bir an geldi ki tümüyle kendini kaybetti; durdu, fotoğraflarını çekmek için filleri çağırdı ve onları gerçekten var olmamakla, bir mit, bir soyut kavram, liberallerin ve aydınların yeni bir oyunu, rakiplerinin en büyük sevinç kaynağı demek olan Abe Fields'ın ölümü için bir bahane olmakla suçladı.

Attan indirdiler, ağaçların altına uzanmasına yardım ettiler, Minna ilaç yutturmaya çalıştı.

"Ha, ha!" dedi Abe Fields. "Onur hapları!"

Tiksindirici bir imayı protesto ediyordu. Yirmi yıl önce çamurdan çıkmış -uyruk değiştireli yirmi yıl olmuştu- bir Amerikalıydı o, rahatça soluk alabileceği akciğerleri o tarihte edinmişti.

Bir saat kadar uyudu, sonra atına bindi; büyük gazeteci Abe Fields'ın dayanamadığı koşullara Alman kızın nasıl katlanabildiğini acı acı düşünüyordu. Uyuşukluğundan her silkinişinde kızı Morel'in yanında, fillere olan gülünç ama büyük sevgisinden güç alarak at sürerken görüyordu. Mola vermek için durdukları zaman, Abe Fields, İdris ve Yusuf'un yardımlarıyla dikkatle atından indirilip, prostat bezlerinin bulunması gereken yerde yüz kiloluk bir ağırlık varmışcasına bacaklarını ayırarak birkaç adım atıp kızın yanına gittiğinde, genç kızın artık yolun sonuna geldiğini anladı. Kül rengine dönüşen yüzü terliydi ve gözlerinde -kim ne derse desin, Fields'ın uzun süre önce saptadığı- dayanılmaz bir fiziksel acının ifadesi vardı. En temel öğeleriyle kadınlığını yi-

tırmışti, günde yirmi kez durup İdris'in yardımıyla atından indiğinde -insan, görmemek için başını çevirmek zorunda kalıyordu- birkaç adım atabilecek güçten yoksundu. Bu dişi sürüngen, çamurdan ve Berlin'in yıkıntılarından çıkıp Morel'in yanında cesurca sürünmüş, ama şimdiye kadar başına yeterince dert açan bedeni, bir kez daha son sözü söylemişti.

(Fields biyolojik araştırmalara hükümetlerin yeterince ağırlık vermediğini düşünürdü hep: Siyasetle gereğinden çok ilgileniyorlar ama biyokimyasal gelişmelere yeterince eğilmiyorlardı. Biyolojinin Einstein'larının binlerce kuşağı bizi bu pislikten kolayca çıkarabilirdi. İçi umutla doldu ve bir şarkı mırıldanmaya başladı. Uzaktan başlarını onaylarcasına sallayan sürüngenler görüyordu. Daha sonra Fields, o sırada susuzluk ve alkolsüzlük sebebiyle sanrı nöbetinin bütün belirtilerini gösterdiğini ve yaklaşık kendi boyunda, pul pul boğazları alabildiğine açık, yönetimi altında soluk alma alıştırmaları yapan kardeş sürüngenler çemberiyle kuşatıldığını gördüğünü söyleyecekti. Elinden geleni yapmıştı, ama her seferinde kırık kaburga kemikleri akciğerlerine batıyordu: Tek isteği doğup büyüdüğü çamura geri dönebilmek, taze çamur birikintisinde sürünebilmek, tostoparlak kıvrılıp insan onuruna ilişkin düşlerini sonsuza dek bir yana itip orada öylece kalabilmekti... Ama yine de öncü Abe Fields'dı o; ilk gerçek insan Abe Fields'dı, çamurdan çıkıp onurun görkemli yengisine ulaşan Abe Fields'dı – buydu görünüm! Rakipleri çatlayabilirdi... Pulitzer Ödülü... Pulitzer Ödülü... Umuttan ve coşkudan ağlamaya başladı.)

Ama ateşi düştüğünde, Minna'nın yüzünden, Morel'i izleyebilmek için harcadığı çabadan, acıyla ve yola devam etme tutkusuyla irileşmiş gözlerinden etkilenmişti yine.

"Biraz Vioform bulabilseydim..."

"Bu durumda yola devam edemezsiniz," diye kekeledi Abe Fields; kollarıyla bir ağaç bedenine sarılmış, atından inmesine yardım ettikleri sırada yaptığı gibi aralık bacaklarıyla yolun kenarında duruyordu, en küçük bir devinimde prostat bezinin ya düşeceğine ya da patlayacağına inanıyordu. "Bırakın yalnız gitsin... Bu çok saçma. Anlamsız."

"Tepelere ulaşıncaya kadar dayanmak istiyorum..."

"Sonra ne olacak?"

"Umurumda değil. Öleceksem orada öleyim."

Solgun bir gülümseme.

"Filler arasında."

"Ya sonra," diye sordu Fields, ölçülü bir sesle. "Ne olacak siz öldükten sonra?"

Hiç şaşırmamış gibiydi, cevap bulmaya çalışarak düşünmeye başladı. Hiçbir zaman elden bırakmadığı o saçma, inatçı cesaretinden başka bir karşılık bulamayacağını hoşnutlukla düşündü Fields; gerçek bir Alman dikkafalılığıydı bu.

"Doğru," dedi genç kız. "Ama önemi yok. Yine de denenmeli."

"Neyi deneyeceksiniz?" diye bağırdı gazeteci, budalaca inadından ve gerçekleri görmeyi reddeden tutumundan dolayı öfkeye kapılmıştı. "Ne adına? Ne uğruna? Ne cehenneme yarayacak, bu koşullar altında?"

Genç kız bir ağacın altında oturuyordu, ter sızan yüzü kül rengiydi, cansız elleri kucağında şapkasının üstünde duruyordu. Gözlerini kaldırdı ve Fields orada, Morel adlı deliyle dostluğu sırasında edindiğinden kuşku duymadığı, her seferinde öfkeden aklını başmdan alan o küçük meydan okuma ve neşe kıvılcımını gördü – çıkık elmacık kemiklerinin inceliğini daha da belirginleştirdiği o boş yüzde, o anlamların en

basitine indirgenmiş yüzde, bulaşıcı gücünü hemen duyumsadığı neşe kıvılcımı dayanılır gibi değildi. Fields kendi kendine güldüğünü işitti; ölgün, kırık bir gülüştü bu, ama yine de bir gülüştü.

"Pekâlâ," dedi. "Pekâlâ, siz kazandınız. O masalı bilirim. Yine de insan, uğruna dizanteriden ölmeden de sevebilir filleri..."

Minna başını iki yana salladı.

"Görüyorsunuz, ona inanıyorum."

"Neye inanıyorsunuz?" diye bağırdı Fields.

Genç kız gözlerini yumdu, başını salladı, sırtını ağaca yasladı, gülümsüyordu.

Fields, prostatının üstüne ağırlık vermemek için iki eliyle eyerini sımsıkı kavramış, hiçbir zaman hiçbir şey öğrenemeyen ve her şeyi unutan hümanistlerle yardımseverlerin, soyluların sonuncuları ve en kibirlileri olduğunu öfkeyle düşünüyordu. Doğal güzellikler karşısında hâlâ esriyorlar, cesaretlerinin kırılmasını ya da vazgeçmeyi reddedip toplama kamplarının ve milliyetçi nefretin kanıtlarına, çevrelerini saran korkuya, zulme, ihanete karşın özgürlüğe ve insanlığa inanmayı sürdürüyorlardı. Fillerin yok oluşu gibi, insan haklarının ve insan özgürlüğünün yok oluşunun, geri dönüşsüz bir gelişme, yeni, modern, acımasızca yeterli bir dünya ülküsü uğruna insanlığın ödediği bir bedel olduğu gerçeğine sırt çevirip insan hakları ve özgürlük üzerine düş kurmayı sürdürüyorlardı. Bizi kurtarabilecek tek gelişim biyolojik evrim diye düşündü, ama ne yazık ki bilimsel araştırmalar başka yönlere sapıyor, nükleer patlamalar daha çok ilgi görüyordu. Ne yazıktı. İnsanın cesareti azımsanamayacak kadar çoktu, olağanüstü kararlılığı da öyle... Bunu anlamak için bedensel

tükenmişliğine teslim olmayı reddedip, her molada, insanın zorlu yürüyüşünde filleri de yüklenebilecek kadar yüce gönüllü olduğuna inanan erkeğin yanında yer alan şu kıza göz atmak yeterliydi. Toz bulutu içinde, inceliğini ve yumuşaklığını, hiçbir bitkinliğin eksiltemeyeceği beden kavisleri ve sarı saçlarıyla duran, sonsuza dek düşleminde kalmasını istediği bir görüntüydü o.

Fields, ara sıra birbirlerine dönüp hiç konuşmadan, her seferinde içini öfkeyle dolduran gülümseyen gözlerle kaçamak bakışmalarını görüyordu. İnat değildi bu; inatçılığın ötesindeydi, doğuştan ve bulaşıcı bir deliliğin belirtisiydi. Gerçekten emin oldukları söylenebilirdi; zaferden emindiler, parlak ve görkemli bir geleceğe doğru yürüdüklerine sakin sakin inanıyorlardı. Ve bu yürüyüş sırasında çevrelerindeki görünümü beğenecek gücü ve cüreti bulabiliyorlardı kendilerinde.

"Bak fotoğrafçı, işte Ogo ovası ve ileride ilk tepeler... Ne hoş! Bunu renkli çeksen iyi edersin."

"Son filmimi boşa harcamaya niyetim yok," diye homurdandı Fields. "Manzaraların canı cehenneme. Ayrıca, renkli filmim hiç kalmadı."

"Yazık. Sahi, kalan makarayı niçin saklıyorsun? Benim yakalanışım için mi?"

Gülüyordu.

"Kendi kendini kandırıyorsun, fotoğrafçı... Bana bir şey olmayacak."

Oulé tepelerinin ilk uzantılarından birkaç kilometre ötedeki köyde, bambu ormanının başladığı yerde durdular. Köy halkı geçişlerini izliyordu. İdris, fildişi avcılığının son parlak günlerinden beri, otuz yıldır tanıdığı, kolları derin yara izleriyle dolu küçük kavruk bir adamla uzun uzun konuştu. Parmakları ölgündü adamın, ellerindeki ve kollarındaki yaraları 1936'da

Oudai'de Bruneau de Labore'de öldürdüğü aslanın pençelerinden almıştı. Ondan, silah, cephane ve yiyecek dolu mağaralarının bulunuşundan sonra, elli kişilik bir askeri birliğin iki kamyon ve bir jiple Oulé tepelerini taradığını ve hâlâ yol üstünde bir yerde kendilerini aradığını öğrendiler. İdris, Morel'i askerlerle karşılaşmamak için anayoldan ayrılmaya ve doğruca tepelere yönelme düşüncesinden şimdilik vazgeçip birkaç gün savanda gizlenmeye ikna etmeye çalışıyordu. Fields yaşlı izcinin arada bir tepeleri işaret ederek hararetle tartıştığını gördü. Köyün yaşlılarının yüz yıllardır toplandığı alanda büyük bir ağacın altında durdular, bütün Afrika köylerinin ezeli paryaları olan bakımsız sarı köpekler havlayarak çevrelerinde koşuyorlardı, kulübelerinden dışarı fırlayan birkaç köy sakini çocuklarına sımsıkı sarılmış uzaktan onları izliyorlardı. Yusuf, makinalı tüfeğini kavramış, ifadesiz bir yüzle hiç kıpırdamadan ve konuşmadan atının üzerinde duruyordu. Güneş ışınları ve ağaç dallarının gölgeleri en küçük devinimleriyle üstlerinde yer değiştiriyordu. İdris diretiyordu, sert el kol hareketleri yaparak hızlı hızlı konuşuyor ve yukarı kaldırdığı elinin her işaretiyle geniş mavi kolağızları koluna dökülüyordu. İdris'in ikna çabaları sürerken Fields, Fransız'ın bir iki kez dönüp Minna'ya göz attığını gördü. Genç kız dizlerini çenesine dayamış, yerde oturuyordu. Görülmemesi imkânsız durumunu böylece saklamaya çalışır gibiydi. Ufalmış yüzü alabildiğine acıyla doluydu. Dudaklarının çevresindeki ter damlaları, sıcaktan değil, bitkinliktendi. Fields da bitkindi, yine de elinde film olduğu sürece dayanabileceğini biliyordu. Ama bu tükenmiş genç kızın, içinde bulunduğu bu durumda, anayoldan ayrılıp bambu ormanının kayalıklarını saatlerce tırmanmasını beklemek imkânsızdı. Sonunda İdris, parmağıyla yolu bir kez daha öfkeyle işaret edip sustu. Morel başını sallıyordu.

"Onlarla karşılaşacağımızı biliyorum," dedi sakin bir sesle. "Ama ya ben müthiş yanılıyorum ya da onlar karşımıza çıkmamak için akıllıca davranıp yolun ötesinden geçecekler. Bize yol verecekler. Her şeyden öte, Fransız askeri onlar."

Fields'ın şaşkınlıktan ağzı açık kalmıştı. Delilikten de beterdi bu, her şeyi kendi hoşgörüsü içinde yutup yok eden mağrur bir kışkırtmaydı. Ama tersine, eğer ciddiyse, eğer gerçekten söylediklerine inanıyorsa, bu kör inanç çok daha dehşet vericiydi. Gerçi bir parıltı vardı kahverengi gözlerinde, ama o parıltı sanki hep orada durur gibiydi, belki de gözbebeklerinde duran açık renkli bir benekti yalnızca. Fields, Morel'i anlama çabalarını ertelemeye karar verdi. Şu anda, eyeri üstünde durmaya ve geride kalmamaya çalışmaktan başka hiçbir şey yapamayacak kadar yorgundu.

Minna'nın ayağa kalktığını gördü. Yusuf'un ardındaki küçük grupta bir kez daha yerlerini aldılar.

Delikanlı Morel'in çok yakınındaydı, atları arada bir birbirine değiyordu, önlerinde dümdüz uzanan ağaçlar arasındaki boş yolu gözleriyle tararken terli yüzünde korku ve keder izleri vardı; makinalı tüfeğini dirseğinin altında sımsıkı tutuyordu.

Genç öğrenci yüreğinde bir başkaldırının yükselişini duyumsadı; bu başkaldırının bir zamanlar kendisini Waitari'ye katılmaya sürükleyen başkaldırıyla ilintisi yoktu.

Ekvator ormanının ilk ağaçları arasında uzayan yolda, önlerindeki herhangi bir noktada, Morel ne derse desin, Fransız'ı ne pahasına olursa olsun yakalama emri alan askerler her an ortaya çıkabilirdi. Ancak, delikanlının duyumsadığı başkaldırı, korkudan kaynaklanmıyordu. Ta işin başından beri, Morel'in hareketlerini izlemek ve yetkililerin eline canlı

olarak geçmesini önlemek için Waitari tarafından görevlendirilmişti. Bütün dünya ona kulak vereceğinden, bu hümanist delinin mahkemeye çıkması, başlattığı ayaklanmaların Afrika hayvan topluluğunu korumaktan başka amacı olmadığını, tarihin baskısı ve araçları haklı kılan amaçların günahı ne kadar büyük olursa olsun, anlamsız mücadelesini yalnızca ve yalnızca bir insanlık payı uğruna sürdürdüğünü söylemesi engellenmeliydi. Polisin eline geçerse, kimse onu kendi doğrularını haykırmaktan alakoyamazdı. Tek çözüm onu zamanında durdurmak ve daha sonra dünya kamuoyuna, sömürgeci caniler tarafından ormanın kuytu bir köşesinde vurulmuş bir Afrika milliyetçiliği kahramanı olarak tanıtmaktı. Kampanyanın başlangıcında Yusuf'a verilen görev buydu. Aldığı emirler kesindi, ancak Amerikalı gazetecinin önce Kuru'daki, şimdi de buradaki varlığı işleri karıştırmıştı. Gazeteci, Fort Lamy'e döneceği yerde -söylediğine göre niyeti buydu-, hiç yanından ayrılmak istemiyormuşcasına inatla Morel'i izliyordu.

Yine de bu kargaşa, genç öğrencinin sancılı iç çatışması yanında önemsizdi.

İçinde büyüyen isyan, aldığı emirleri yerine getirmenin açıkça reddiydi sanki. Sıradan bir hizmetli kılığında, bir yıldan uzun süredir Morel'in kampanyasının içindeydi. Bir milliyetçiydi o; Afrika'nın bağımsızlığı uğruna ölmeye hazırdı, ama yine de bazı anlar Fransız'dan fışkıran o bulaşıcı umut ve güven üstün geliyordu; yeni, özgür ve onurlu Afrika düşüncesinde, insanın sırtında açılan hafif makinalı tüfek yarasıyla bağdaşmayan bir şeyler vardı.

Yine de, araçları haklı kılan amaçlar adına, eylemin kendisinden beklediği görev buydu; kaçınılmaz durumun tartışmasız gereği. Afrika halkının tarihsel ihtiyacından başka

şeyler düşünmeye ne hakkı vardı? Tek özürü gazetecinin varlığıydı, en azından tedirgin edici bir tanıktı gazeteci, ama askeri birlik yolun sonunda görünürse başka seçeneği kalmayacaktı.

Böylece silahını isteksizce hazırladı; yüzü sakindi, ama yüreği, uzun süredir izlediği, iki ateş arasında kalmaya yazgılı, yine de modern dünyanın artık taşımak istemediği bulaşıcı bir iyimserlik ve güvenle kendini savunmayı sürdüren Fransız'a duyduğu sempatiye karşı savaşmaktan bunalmıştı.

Yol, ağaçların arasında dümdüz açılıyor, hafifçe yükselerek gökyüzünde son buluyordu.

Kısa fundalığı geride bırakmışlardı, yolun iki yakasında da uzun ekvator ağaçları yer alıyordu, giderek birbirine yaklaşıyordu ağaçlar; Fields, Kore ve Malaya'daki deneyimlerinden kalan, çevrelerini kuşatan sessizlik ve boşluğun bir insanın varlığını gizlediği duygusunu bastırmaya çalışıyordu – başka hiçbir şey böylesine sessizleştiremezdi çalılıkları.

Tuzağa düşecekleri konusunda her türlü bahse girmeye hazırdı.

Ama sessizlik sürdü ve yol hep öyle boş kaldı. Arada bir ağaçlıklardan fırlayan maymun grupları yol boyunca önlerinde sıçrayarak çığlıklar atıyorlardı şimdi; bir bölümü su aradıkları kuyulara düşerek boğulmuş, bir bölümüyse yağmalamaya çalıştıkları darı silolarının kapaklarının kapanmasıyla tuzağa düşüp havasızlıktan ölmüştü.

Gökyüzü donuk ve yapağı benzeri bulutlarla örtülüydü. Fields objektifini gözden geçirdi, ışığı ölçtü ve enstantane ayarını düzeltti.

Birkaç kez, Yusuf'un çevresine gizlemeye çalıştığı bir panikle baktığını görmüştü. Tedirginlik içinde Morel'i gözlüyordu. Sten tabancasının namlusu Morel'e dokunuyordu; Fi-

elds, genç adamın parmağını tetikten çekmediğini ve silahın ateşe hazır olduğunu gözlemledi.

O anda karşı yönden gelen Teğmen Sandien'in müfrezesi otuz kilometre kadar ilerideydi.

Teğmen, ardında iki kamyon dolusu Ubangi piyadesi, jipinin içinden müfrezesine önderlik ediyor, patlayacak gibi duran ağır, karanlık gökyüzünün altında hızla ilerliyordu. Her yıl olduğu gibi, dinsel kabul törenleri döneminde sorun çıkaran Oulé bölgesinden dönüyordu. Sorunlar bitmişti artık; kabile, pişmanlığının ve boyun eğmişliğinin simgesi olarak sıcak öküz kanıyla dolu altı keçi postu vermişti. (Otuz yıl önce, aynı töre insan kanıyla sürdürülürdü.)

Yusuf, parmağı tetikte, Morel'in bir iki metre arkasındaydı. Fields daha sonra, tedirgin atın sırtında yükselen kara yüzlü beyaz silueti, uçuşan beyaz kumaş parçalarını, korkunun ve gerginliğin iri ter damlalarına dönüşümünü ve her çizgisi derin bir kederle yüklü o genç, siyah yüzü hatırlayacaktı.

Yol hâlâ sessiz ve ağaçların arasında bomboştu. Fields kulaklarında yankılanan yürek vuruşlarından başka ses duymuyordu. Yine de, yıllanmış profesyonel içgüdüsü tehlikenin yakında ve sonun artık ân meselesi olduğunu haykırmayı sürdürdü. Giderek güçlenen bir inançla serüvenlerinin son durağının orada, birkaç adım ötede olduğunu duyumsayarak, bir dakikalık aralıklarla fotoğraf makinasının objektifini sinirli sinirli ayarlıyordu.

Schölscher, Sudan sınırından elli kilometre kadar ötede, El Garajat vadisinin granit kayalıkları arasında, yaklaşık yarım yüzyıl önce Yüzbaşı Gentil'in topografya keşif heyetinin Nübye atlılarınca parça parça edildiği yerde, Waitari'nin

kamyonlarını bekliyordu. Fort Lamy'de, bir grup Sudanlı asinin sınırı geçtiği yolundaki haberi Gfat radyosundan duyduğunda, Morel'i yakalamak üzere Kuru Gölü'ne doğru yola çıkmıştı. Yalnızca yirmi kişi vardı yanında, adamlarını ve develerini gizleyebileceği tek yer olan kayalıklarda bekleyip geri dönüşlerinde yollarını kesmeye karar vermişti. Bir düzine askerle Gfat yolunda kalan Teğmen Dulud'la radyo aracılığıyla iletişim kurmuştu. Sudan ordusu kaçaklarının talihsiz başkaldırılarından sonra Kuru Havzası'nda ne aradıklarını merak ediyordu. Bunlar, bilinen güzergâhlarında bekleyen gözcüleri atlatmak için her zamankinden daha güneyde etkinlik gösteren birkaç silah kaçakçısı olmalıydılar.

23 Haziran günü öğleden sonra saat üçte, batıda yükselen toz bulutları gördü; görüş ufku öyle netti ki, gelen üç kamyonu seçebilmesi için yarım saat ve tekerleklerine ateş edilmesi emrini vermesi için on beş dakika daha beklemesi yeterli olmuştu. Kamyonların ikisi hemen durdu, sola doğru yoldan çıkan üçüncüsüyse sıçrayıp duran taşların üstünde çılgınca yol almaya başladı; daha sonra da, Schölscher'in şaşkın bakışları altında yere dökülmeye başlayan fildişlerinin ağırlığıyla devriliverdi. İkinci kamyondan makinalı tüfekle bir el ateş edildi. Birkaç kişi kamyondan atladı ve direnişten çok savunma amacıyla kayalıkların ardına saklandı, ama silah atışları hâlâ sürüyor ve kayalıklara körlemesine kurşun yağıyordu.

Sonra derin bir sessizlik oldu, ardmdan hafif makinalı tüfeklerle donanmış haki giysili üç kişi kamyondan atlayıp ateş ederek kayalıklara doğru koştular. İçlerinden biri bu koşu sırasında tiz bir sesle uzun uzun bağırmıştı. Schölscher, Oulélilerin eski savaş çığlığını hemen tamdı: Çığlık atan genç hukuk öğrencisi, kabilesinin savaşçılarının en eski geleneğine

içgüdüsel bir dönüş yapıyordu. Üç genç milliyetçinin de ölmek istediği açıkça anlaşılıyordu, ama Schölscher'in kayaların ardında gizlenen deneyimli askerleri birbirlerine bakıp gülümsediler ve ateşi kestiler. Reddedilen kahramanlar silahlarını tümüyle boşalttıktan sonra var olmanın bayağılığına ve neden böyle olduğunu merak etmenin yalnızlığına bir kez daha lanet ederek kollarını boşluğa sarkıttılar.

Birden öndeki kamyonun kapısı açıldı, bir el beyaz bayrak yerine kullanıldığı anlaşılan kirli bir gemici kepini sallıyordu. Habib, elleri yukarıda, ön cama aniden çarpmanın etkisiyle kanayan burnu ve dişlerinin arasında hırsla ezilmiş bir puro izmaritiyle aşağı atladı. Ardından, gök mavisi bir kepin altında güzel bir Afrikalı başı ağır ağır göründü.

Schölscher silahlarını atıp sırıtarak ellerini yukarı kaldıran Sudanlıları biraraya topladı. Üç beyaz vardı aralarında – ama bunu şimdilik gözardı ederek Waitari ve Habib'e doğru yürüdü. Lübnanlı, renginin uçmasına karşın, hızla sakinleşmeye başlamıştı.

"Bu işin benimle hiç ilgisi yok, yoldan geçiyordum, otostop yaptım, onlar da beni araçlarına aldılar, şerefim üstüne yemin ederim!"

Waitari küçümseyen gözlerle Habib'e baktı.

"Üniformalı askerleriz biz," dedi Schölscher'e, "ve sizden buna uygun bir davranış bekliyoruz."

Schölscher siyah yıldızlı gök mavisi kepten gözlerini ayırmaya çalıştı. Gökkubbede hiçbir yıldız bunlardan daha yitik ve daha yalnız olamazdı.

"İyi günler, Sayın Milletvekili," dedi.

"Bu unvanı uzun süre önce bıraktım. Şu anda Afrika Bağımsızlık Ordusu'nun bir savaşçısı olarak buradayım. Görevinizi yapın."

Schölscher, önderlerinin ardında duran üç gence göz attı: İçlerinden birinin hoş ve aydın bir yüzü vardı, öbürü kenetlenmiş dişleriyle dikkati çekiyordu, üçüncüsünün yüzüyse öyle ince ve üzgündü ki, öfke ve bunaltıyla başını çevirdi. Belki de en doğrusu, seçkinleri yaratmadan önce kitleleri eğitmekti; yoksa, yalnız ve umutsuz insanlar ortaya çıkıyordu yalnızca.

"Oulélilerarasında bunlar gibi kaç gence güvenebilirsiniz? Kaçı sizi izlemeye hazır?"

"Ben dünya kamuoyuna sesleniyorum, Oulélilere değil," dedi Waitari. "Benim ordum, dünya kamuoyu. Görevinizi yapın, Schölscher – kişi, görevini ülkesi uğruna yapıyorsa, o görev soyludur; ama bir ülkeye sahip olmak için çabalayan insanlara karşı yapıyorsa o görev çirkindir. Ayrıca, bana telkinde bulunmaktan vazgeçin. Bütün hayatını çöl yıldızları altında geçirmiş küçük bir subaydan daha fazla siyasal deneyime sahip olduğumu sanırım söyleyebilirim. Ne yaptığımı biliyorum. Kendimi size teslim ediyorum. Yarın, basınınız Afrika Bağımsızlık Ordusu'nun ilk çarpışmasını yaşadığını ve önderinin hapishanede olduğunu dünyaya duyurmak zorunda kalacak. Kendi payıma bu yeter – şimdilik."

"Korkarım ortada bir yanlış anlama var," dedi Schölscher. "Kamyonlarınızın tıka basa fildişiyle dolu olduğunu herhalde bilmiyorsunuz."

Gülümsemesini önleyemiyordu.

"Bu yüzden, yazacağım rapor, ruhsatsız avlanan fildişi kaçakçılarının yakalandığından söz edecek yalnızca. Bizim Kreich yerlilerinin biraz daha güneyde, çok daha ilkel silahlarla yaptıklarından pek farkı olmayan bir iş. Adınızın böyle bir olaya karışması yazık olacak."

Waitari omuzlarını silkerek sırtını döndü. Habib ise kendine olan güvenini yeniden kazanmıştı.

"Şerefim üstüne söylüyorum," diyordu, "çölde otostop yapıyordum, beni kamyonlarına aldılar."

Schölscher, Morel'e ve gerçekleştirmek istediklerine ilişkin istediği bütün bilgiyi Habib'den aldı. Forsythe ve Peer Qvist'in Sudan sınırını geçmek üzereyken yakalandığını bildiren Teğmen Dulud'la telsiz bağlantısı kurmuştu. Sonra, kumandayı yardımcısına devrederek yanına altı kişi aldı ve Habib'in kamyonlarından birine atlayıp hemen yola çıktı. Bir iki saat Kuru Gölü'nde durakladı ve sonra Morel'e yetişebilmek için umutsuzca bir çabayla batıya doğru yola çıktı, Gola'da kolayca buldu izlerini: Yalnızca yarım saat farkla kaçırmıştı onu.

Fort Lamy valisi, koltuğunda kıpırdanarak söyleyecek bir şeyler bulmaya çalıştı. On iki saattir radyo mesajı bekliyordu.

"Anlamıyorum. Schölscher'in sabahleyin Kuru'da olması gerekiyordu. Neyse, uzun sürmez artık. Umarım onu sağ olarak ele geçirirler."

"Bundan kuşkuluyum," dedi Herbier.

Fort Lamy'e Oulé'deki durumu rapor etmeye gelmişti, ama Vali üç gündür sudan sebeplerle engelliyordu onu. Şansın ve terfilerin yollarını ayırdığı otuz yıllık bir arkadaşlık vardı aralarında: Biri merdivenin en üst basamağına ulaşmış, öbürü, herhalde sonsuza dek yaya kalmıştı. Ama Herbier, Afrika'ya ve Afrika halkına öylesine bağlıydı ki, onlara yönetimin en üst noktasından hiçbir zaman bakamayacağı için üzüntü duymuyordu: Hoş bir görüntüydü bu belki, ama uzak bir görüntüydü. Savanları ve zenci köylüleri uzun süre önce seçmiş, bütün hayatını orada geçirmişti. Kök salmıştı oraya.

"Demek kuşkulusun?"

"Morel'in sağ olarak ele geçmeye razı olacağından kuşkuluyum... Bizim koşullarımızda yaşamayı kabul edeceğini sanmıyorum."

"'Bizim koşullarımız' sözüyle neyi kastediyorsun Tanrı aşkına? Bu yaşta metafizikçiliğe mi başladın?"

"Bu Morel denen adam, insanlık kavramının soyluluğunu takmış kafasına... Türümüze karşı gereğinden çok zorlayıcı davranıyor, uzlaşmayı reddediyor. Aşırı soylu bir beklenti. İnsan böyle bir beklentiyi taşıyarak yaşayamaz. Konu, neredeyse bir fizyoloji sorununa dönüşüyor... İstediği ahlâki gelişiminin de ötesinde kalıyor; gerçekte bir biyolojik evrim söz konusu. Bizi gerçekten insanlaştırabilecek yepyeni bir uzuv, evrimsel bir gelişim istiyor – doğrusunu istersen, başvurularının, çağrılarının, isteklerinin gerçekten bize yönelik olduğuna da inanmıyorum... Bizi biz yapan -kendi çamurunda sürünen, onurdan tümüyle yoksun, güçsüz yaratıklar yapan- biyolojik sınırları o kabullenemez... Karşı çıktığı ve boyun eğmeyi reddettiği o demir yasa işte bu. Sağ olarak ele geçmeye razı olacağından son derece kuşkuluyum."

Çad Oteli'nin terasında Joubert'den başka kimse yoktu. Morel olayıyla ilgili son yazısını gönderdikten sonra, olup biteni apaçık gösteren manzaraya gömülmek üzere buraya gelmişti. Anlamak için çevreye göz atmak yeterliydi. Korkuluğun ötesinde, kumla ve taşlaşmış otlarla kaplı toprağın arasında, ışıklı pullar altında sessizce ürperen nehrin yorgun akışı zamanı yavaşlatıyordu sanki. Bomboş göğün ortasında dikilen Fort Foureau'nun tek palmiye ağacı, ailesinin pek çok ferdini yitirmiş gibi kimsesiz görünüyordu. Morel'in başkaldırısına duyduğu ilgi, bunun ilk kez olmayışından kaynaklanıyordu, olay tarihin gerilerine doğru uzanıyordu. Benzer karşı çıkışlar daha önce de yaşanmıştı. Sözgelimi, Mısır'da, Aşağı Krallık döneminde halk dehşet içindeki rahipleri tehdit ederek tapınakları işgal etmişti. Dört bin yıl önceki Mısır

halkı ekmek, barış ya da özgürlük istemiyordu. Ölümsüzlüktü istedikleri. Rahipleri taşlamış, kızgınlık, öfke ve sıkılmış yumruklarla ölümsüzlük istemişlerdi. Morel'in gösterisi de bu türdendi ve ancak aynı ölçüde başarı şansına sahipti. Orada, Afrika tepelerinde dikilerek yumruk savurmuş, bağırmış, karşı çıkmış ve hep cevapsız kalmaya yazgılı işaretler göndermişti. İnsanlık bilmecesi, özünde, hiçbir çözüme yatkın değildi – ortada öyle bir adaletsizlik vardı ki, hiçbir insani devrimin bunu düzeltmeye gücü yetmeyecekti.

Butor adlı at, hayatının en güç günlerini geçiriyordu. Nguele'nin Beyaz Rahipler Kurulu üyesi olan sahibi tarafından özgür bırakılmıştı. Gereğinden çok hak ettiği dinlencenin tadını çıkarırken Fransisken rahibi göründü. Rahip, ağırlığını daha da artıran bir coşku ve öfke içindeydi, çünkü kızgın olduğu zamanlar eyerinin üstünde sürekli yer değiştirirdi. Peder Fargue'nin yüzü heyecandan morarmıştı; telaşlandığı zamanlar yaptığı gibi ofladı, pufladı, içini çekti ve her şeye karşın O'nunla yüz yüze gelmek üzereymişcesine ter döktü. Yalnız değildi. Ardında, huzur dolu dualarından ayırdığı iki Beyaz Rahip kaygıyla, ama aynı zamanda, yalnızca cüzzamlıların misyonerinin o sabah yüzlerine karşı söylediği nahoş sözlerden kaynaklanmayan bir gözüpeklikle, katırlarının üstünde zayıf ve sinirli, kendisini izliyordu.

Peder Fargue rahipleri kapıya doğru iterken, "Savaş sırasında Nazi işbirlikçilerini sakladınız," diye bağırmıştı, "öyleyse, şimdi de Direnişçilerden birini saklayabilirsiniz. Tamam, tamam, sakin olun, bana din kurallarını öğretmeye kalkmayın. Elbette kibirli ve inançsız biri o; yumruklarını göstermek yerine diz çöküp dua etmesi gereken biri. Ama bu, yalnızca onun hatası değil. Yüreği, uzun bir koşuyu göze

alamayacak kadar dolu; öyle ağır... Bu yüzden yarı yolda, fillerinde kalmış. Ama belki de, kıçına vurulacak iyi bir tekme ona gereken ivmeyi kazandırabilir. Bu arada, anlamaya ve doğru yere başvurmaya zaman bulamadan, yarı yolda, çılgın bir köpek gibi kendini öldürtmesini istemiyorum. İşte bu yüzden, gerektiği sürece onu benim adıma Kurul'da saklayacak ve sonra gerek duyduğu hızı kazandırabilmem için benim elime bırakacaksınız – üzülmeyin, gözlerini fillerin yukarısına, kaldırmasını ona öğretirim. Bunu nasıl yapacağımı biliyorum. Haydi, göreyim sizi."

"Bugüne kadar Kurul'la hükümet arasında hiçbir sorun çıkmadı," demişti rahiplerin en genci, aksi bir ses tonuyla.

"Doğru," dedi Fargue, neşeyle, "ama sorun çıkarmaya başlamak için çok da erken sayılmaz."

Yorgunluk ve ateşten kaynaklanan geçici bir baygınlık mıydı, yoksa daha ciddi, düşünmek istemediği bir gerçek mi, bilmiyordu. Ama yenilmeye başlamıştı artık, dayanacak cesareti ve gücü kalmamıştı – yalnızca Morel'in kolunu omzuna atıp yüzünü okşadığı ve onu kendine doğru çektiği ânların önemi kalmıştı. O zaman başka şeyler siliniveriyordu. Bunun yalnızca bir zayıflık ânı olduğunu düşünmeye çalıştı; geçip gidecekti; o özlem, o sevgi ihtiyacı fiziksel durumundan kaynaklanan bir dinginlik istemiydi yalnızca. Belki de, ağaçların dalları başının üstünde dönmeye başladığında ve baş dönmesini önlemek için gözlerini kapamak zorunda kaldığında onu ayakta tutan, Morel'in canını sıkma ve inançlarında, onun sandığı kadar güçlü ve güvenli görünmeme korkusuydu. Atları, ağaçların arasında, tepeye doğru aynı ağır adımlarla yan yana ilerlerken, Fransız'ın kaygılı sorularına neşeli cevaplar verecek gücü bulabilmişti kendinde.

"Nasıl gidiyor?"

"Benim için üzülmeyin, Mösyö Morel... Güçlü bir Alman kızıyım ben, kökenim köylü..."

"İki saat içinde tepeye varmış olacağız. Bölgede bir iki mağara var, onları bu tür durumlar için hazırladık... Tabii ilaç yok mağaralarda... ya da başka bir şey. Ama hasılsa buluruz."

"Benim için üzülmeyin, lütfen. İdare ederim."

Morel, ona yalnızca Alman olduğu için ihtiyaç duyduğunu yineleyip duruyordu içinden; onun, yanında yer alması umutsuzluğun imkânsızlığını kanıtlıyordu. Filler için bir şeyler yapma sırası Almanlara gelmişti. Doğa sevgilerini gösterip doğanın yardımına koşmalarının ve Nazi hapishanelerinde neredeyse hayatına mal olacak olan o tehdit edici karşı savunmaya geçmelerinin tam zamanıydı. Doğaya karşı hep inatçı bir bağlılık duymuş ve doğa düşmanları onu hep karşılarında bulmuştu. Bu yüzden, doğanın yaşayan en iri ve en çok tehlike altında bulunan parçasını savunmaya çalışmasından daha normal ne olabilirdi? Çağdışı ve hantal fillerin varlığı yepyeni bir dünya kurulmasını güçleştiriyorsa, bu, girişilen çabanın ne kadar insana yakışır olduğunu kanıtlıyordu. Başarmak üzere olduğunu, en azından belli ölçüde sonuç almaya başladığını duyumsadı. Biraz daha sabır gerekliydi, yeni bir konferansın düzenlenmemesi için hiçbir sebep yoktu, hiç değilse kamuoyunun baskısıyla türlerin korunması konusunda yeni adımlar atılabilirdi. Daha sonra... Elinde olmadan dönüp Minna'ya baktı.

"Bak, işte tepeler göründü."

"Evet, geldik sayılır."

"Biraz daha sabredersek tehlikeyi atlatacağız. Hiç değilse biraz dinlenebiliriz."

Yusuf kolunun yeniyle yüzündeki teri sildi. Yolun bitiminde, askeri birliklerden hiçbir iz yoktu, ama son âna kadar beklemekle büyük bir tehlikeye atılıyordu. Yine de iyi bir özrü vardı: Amerikalı gazetecinin varlığı. Onun önünde Morel'i öldürmesi imkânsızdı. Bu, eyleme büyük zarar verebilirdi. Gazeteci eyerinin üstünde güçlükle duruyor ve İdris, düşmemesi için onu desteklemek zorunda kalıyordu. Her an durup yolun kenarına çökebilir, orada öylece kalabilirdi. İşte o zaman aldığı emri yerine getirebilirdi Yusuf, yoksa arkadaşları Afrika'nın bağımsızlık davasına ihanet ettiğini düşüneceklerdi. Amaçların araçları haklı kılmadığını yineleyip durmanın yararı yoktu: Bir tür zayıflıktı bu. Özellikle bu diyalektik sorun, siyasal düşünürlerce eylem öğretisinin bir parçası olarak çözümlenmişti, en azından bu bağlamda ikilem geçirmek imkânsızdı. Son anda bile olsa, tetiği çekmezse bildiği tek birliği, zenci ırkının birliğini parçalamış olacak ve Morel gibi toplumdışı sayılarak iki kamp arasında gidip gelmeye, sonsuza dek iki ateş arasında kalmaya mahkûm olacaktı.

Sürekli terleyen elleri silahı sıkı tutmasını güçleştiriyordu. Yolu öylesine dikkatle gözlüyordu ki, gözlerinin önünde benekler beliriyor ve her seferinde beklediği askeri konvoyun göründüğünü sanıyordu.

O anda, Teğmen Sandien'in müfrezesi hâlâ yolun on kilometre kadar ötesinde, konvoyun ilerleme hızına göre on beş dakikalık uzaklıktaydı.

Qulé valisi, Gola'dan, Morel'in Oulé tepelerine giden yolda olduğunu bildiren raporu alır almaz arabasına atlayıp hızla Sionville'den ayrıldı. Askeri konvoy, henüz o sabah tepeleri terk etmiş olmalıydı; Vali'nin istediği tek şey, Morel'in savanda Fransız askerlerince öldürülmesini önlemekti. Mo-

rel'in Fransız askerlerince öldürülmesi doğaya aykırı olurdu – filler tarafından öldürülmesi kadar aykırı. Vali bir gece önce, görevde kaldığını bildiren bir telgraf almıştı ve şimdi yeniden kazandığı bütün yetkilerini, teslim olmayı reddeden Fransız'ı korumaya çalışarak dengede tutmaya hazırdı.

Morel ve adamlarını Gola'nın yirmi beş kilometre kadar güneyinde, dağların eteklerine uzanan yolun kestirmeden pamuk tarlaları içinden geçtiği kesimde gören tek beyaz, altı hafta önce Avrupa'dan gelen Jonquet adlı bir uranyum arayıcısıydı. O sırada jiple, araştırmalarına ilgi göstermesi için boşuna uğraştığı yerel bir pamuk üreticisini ziyaretten dönüyordu; kendi deyişiyle, mali desteğe ihtiyaç duyuyordu. Çiftliği anayola bağlayan patikadan çıkarken, geçen atlılara çarpmamak için frene basmış ve geçişlerini izlemişti. Morel dönüp bakmamıştı bile. Bu beklenmedik karşılaşmanın Jonquet için anlamı derindi.

"Bu tür serüvenlerin çağının artık kapandığını – ya da şöyle söyleyeyim; Fransız Ekvator Afrikası'nda hiçbir zaman başlamadığını düşünürdüm. Morel'in silahı yoktu. Ama ardında iki kişiye yetecek kadar silahlı bir zenci delikanlı vardı. Afrika'ya yeni geldim, henüz kanıksayamadım; o silahlı delikanlı -dik dik baktı bana- ve öteki zenci; daha yaşlı, beyaz türbanlı ve mavi giysili olanı – yabanıl bir havası vardı gerçekten, hiç de iyi şeyler düşünmediği belliydi – gerçekten etkilendim. Sonra, saygılı bir uzaklıkla arkalarında koşan köy çocukları vardı. Morel kir pas içindeydi; başında Avrupa tipi bir fötr şapka ve boynunda haki renkli kirli bir atkıyla başı çekiyordu: Sandığımın tersine, hiç de deliye benzemiyordu, dahası heyecanlı bile değildi. Ama yine de deli olmalı;

yoksa o mevsimde kamyonların sıkça geçtiği, tarlaların tam ortasındaki yolda güpegündüz ne işi vardı? Ya öldürülmek umurunda değildi, ya da çok yüksek katlarda birileri tarafından korunuyordu. Korunduğunu ileri sürmüyorum, konuyu ortaya getiriyorum yalnızca, hepsi bu... En çok genç kız etkiledi beni. Gerçekten ürkmüş gibiydi, ama bir zamanlar güzel olduğu ilk bakışta anlaşılıyordu. Gözleri çökmüş ve mavi halkalarla çevrelenmişti; ter ve tozla kaplı gergin teninden başka hiçbir şey kalmamıştı geriye; iki adım daha atacak hali olmadığına yemin edebilirim... Boynuna asılı fotoğraf makinası ve omuzunda deri çantasıyla Amerikalı gazeteci de vardı aralarında: O anda, uçları boynuz gibi kıvrılmış, dört köşesinden düğümlenmiş mendiliyle aklını tümüyle yitirmiş gibi görünüyordu. Bitkindi, gözleri yuvalarından fırlamıştı. Ve bunların hepsi filler içindi! Nefret duymamak elde değil... Bizim zamanımızda özgürlük delisi manyaklar ve anarşistler vardı, ama bu hepsini geride bıraktı. Bu kadar ilerleyebilmek için gerçekten insanlıktan tiksinmek, insanlığın yüzüne tükürmek istemek gerek... Hiç anlayamıyorum. Çiftliktekileri uyarmak için hemen geri döndüm. Roubaud'yu bulup durumu anlattım. Ne yapmasını bekliyordum, bilmiyorum, ama olayı birisiyle paylaşmak istemiştim. Roubaud beni sakin sakin dinledi. Onu tanırsınız: İriyarı, kasvetli bir adamdır. 'Pekâlâ' dedi. 'Morel yoldan geçti. İyi. Ne olmuş yani? Beni ilgilendirmiyor, ona karşı değilim. Sana da, çeneni tutmanı öğütlerim.' İşte bu noktaya gelmiştik, bayım. Bunu, insanlık düşmanlığı olarak nitelendiriyorum. Roubaud denen adam düşüncelerimi paylaşmaya yanaşmamıştı: O da inançsız kişilerdendir – uranyuma olan inancı, öbür şeylere olan inancından çok değildir... Morel'i onun çiftliğinde saklanmış bulsaydım hiç şaşırmazdım..."

Jonquet, Minna'nın iki adım öteye gidemeyecek durumda olduğunu söylerken yanılıyordu. Arada birkaç kez dinlenmek zorunda kalsa da, beş kilometre daha gitmişti. Yalnızca bayıldığı an kendini bırakmış ama gözlerini açtığında Morel'in dostça ve üzgün bir ifadeyle üstüne doğru eğilmiş yüzüyle karşılaşmıştı. Gülümsemeye çalıştı; çünkü onları birbirine en çok yaklaştıran şey buydu.

"Zavallı dostum," dedi Morel.

*"Ich kann ja nicht mehr..."**

Fransız, kızı kollarının arasında tutuyordu. Minna, kir ve ter izleri arasında hâlâ titreyen bir gülümsemeyle, gözyaşlarıyla dolu yüzünü ona doğru kaldırdı. Morel, toplama kamplarındaki deneyimlerinden çok iyi bildiği bu şaşmaz tükenme işaretini tanımıştı. Genç kız yanaklarında ve alnında dolaşan sineği kovalayacak güçten yoksundu, belki de sineği duymuyordu bile. Morel'in çok iyi tanıdığı bir şeydi bu: kendini evinde hisseden bir sinek... Genç kızın şapkasının bağcıklarını çözdü, şapkayı çıkardı ve başını avuçları arasına aldı. Genç kızın dudakları bile biçimsizleşmişti; gri ve cansızdılar. Ama yine de Morel, yolculuğu kısaltmak için her türlü tehlikeyi göze almıştı, anayolu izleyip askerlerin hiç kuşkusuz karşı yönden geldikleri sırada dosdoğru ilerlemiş, birilerinin sempatisine, birilerinin anlayışına, Fransızların geleneklerine olan bağlılıklarına güvenmişti doğrusu; ama şu da bir gerçekti ki, genç kız artık yola devam edemezdi. Nereye gideceğini kendisi de bilmiyordu. Oulé bölgesindeki gizli mağaraları bulunmuştu. Başka mağaralar vardı gerçi, ama içlerinde hiçbir tıbbi gereç bulunmuyordu. Ellerinde Waitari'nin bıraktıklarından başka erzak ve cephane kalmamıştı – bu erzak da en çok birkaç gün yetecek kadardı. Ama yine de yola devam etmek

*) (Alm.) Artık sürdüremeyeceğim. (ç.n.)

zorundaydı. İnsanlar hâlâ yaşadığını, Afrika'da bir yerlerde olduğunu bilmeliydi: Ona ihtiyaçları vardı.

"Bir iki saat dinlensen... Biraz mola verebiliriz."

Minna karşılık vermedi, Morel de üstelemedi.

"Tamam. Seni köye götüreceğim. Belki bir ilkyardım merkezi buluruz. Neyse, şurada bir çiftlik var... Bakayım, birilerini bulabilecek miyim?"

"Ben kendim giderim."

"Hayır, gidemezsin."

"Benim yüzümden yakalanmanı istemiyorum... Lütfen, yakalanma... Lütfen... devam et. Bunu benim için yap."

"Ve seni burada, yolun kenarında bırakayım, öyle mi?"

"Benim yüzümden başına bir şey gelmesini istemiyorum... Lütfen, kimsenin seni durdurmasına izin verme..."

Morel bir an kararsızlık geçirdi. Ancak, o yalvaran ama kararlı bakışların anlamını çözümlemede yanılgıya düşmesi imkânsızdı. Devam etmek, onun için yapabileceği tek şeydi. Onun ve onun gibi dostluğa ihtiyaç duyan milyonlarca insan için, insanın gönül yüceliğine ve insan onuruna olan bütün inancıyla devam etmeli, ele geçmemeli, kurnaz davranmalı, gizlenmeli, en güç sorular karşısında insanlık payının savunusunu hiç yılmadan sürdürmeli, tropikal ormanın derinliklerinde bir yerde, son fillerin arasında gözlerden uzak kalmalıydı. İnsanlar onun hâlâ orada, bir avuntu gibi, bir vaat gibi, hiç dinmeyecek bir güvence olarak var olduğunu bilmeliydiler. Öncelikle yakalanmaması gerekiyordu; vurulursa, savanın kuytu bir köşesinde ölmek için kendini sürükleyecek, böylece hiçbir zaman bulunmayacak, böylece ona ihtiyaç duyanlar hâlâ canlı olduğuna inanacaktı. Araçları haklı kılan amaçların klasik geleneğine uygun olarak sırtından bir kurşun yiyerek ölmeye yazgılıysa, bunu kimse bilmemeliydi; o

zaman serüveni ve görünmez varlığının her an her yerde bulunabileceği savı efsaneleşir, o zaman insanlar o anda bir yerlerde saklandığına ve tehlike altındaki devleri savunmak için bir kez daha ortaya çıkmaya hazır olduğuna inanabilirdi.

"Pekâlâ. Seni burada bırakacağım..."

"Başına bir şey gelmemeli..."

"Bana hiçbir şey olmayacak," diye söz verdi, ciddi bir tavırla. "Pek çok dostum var. Sana her şeyi anlatmadım, bana yardım edecekler; üzülme. Her şey ayarlandı..."

İnanıp inanmadığını bilmiyordu, ama ona güven vermek– onların hepsine güven vermek gerekiyordu, insanların hâlâ var olduğuna inanmaları çok önemliydi.

"Bozguncu söylentiler duyarsan sakın inanma. Öldürüldüğümü ya da benzer şeyleri ileri süren söylentiler... Onlara inanmadığını söyle, beni hiçbir zaman ele geçiremeyecekler."

İşin en gülünç yanı, kendi de söylediklerine inanıyor gibiydi. Silahsız ve cephanesiz ne yapacağını, nereye gideceğini bilmiyordu; ama yeni dostlar bulacağından emindi.

"Bir süre benden haber alamayabilirsin; ama oralarda saklanıyor olacağım..."

Ormanı işaret etti.

"Ve geri döneceğim."

Şakacı bir tavırla göz kırptı.

"Onları yeni bir konferansa zorlayacağız... sonra bir başkası, bir başkası... ta ki bu işi başarıncaya kadar. Belki de konferansa katılmamı isterler... İnan bana, gereken hoşgörüyü göstereceklerdir sonunda... Buna karşı çıkanlara gelince – *On les aura.*"*

Abe Fields küçümsemeyle bağırdı: "*On les aura...*" Asla geri dönmeyen Fransız askerlerinden binlerce kez duyduğu bu

*) (Fr.) Haklarından geleceğiz. (ç.n.)

kendini beğenmiş ifadeden tiksinirdi. Gazeteci, ateşinin yükselmiş olmasma karşın, dünyanın kişi başına düşen en yüksek milli gelirine ve evrimin başından beri en yüksek hayat düzeyine sahip, gerçekçi bir Amerikan yurttaşı olmaktan gurur duydu; ilk okyanusun sürüngenleri Amerika'yla övünebilir ve pullu kabukları üstünde sürünerek içinde oluştuğu çamurdan sıyrılıp insan olmak için umutsuzca çabalayan insanın ilk atası, huzur içinde yatabilirdi artık – başarmıştı. Gerçek bir öncü olarak, özgür girişimin, bireysel girişim ruhunun babası olarak, bütün meydan okuyanların, tehlikeyi göze alanların, Amerika Birleşik Devletleri'nin görkemli ilerleyişine önderlik edenlerin babası olarak adı bütün Amerikan okullarında saygıyla anılmalıydı. Zafer kazanmış gibi çevresine bakındı ve çevresini saran bütün timsahlar tarafından alkışlanmaya başlandı. Abe Fields onları selamlamaya çalıştı ve ancak İdris'in çevikliği sayesinde atından düşmekten kurtuldu.

"Çiftliğe kadar dayanabilecek misin? Daha on kilometre var."

"Mösyö Fields bana yardım eder."

"Hayır, edemez. Baksana haline – gözleri yuvalarından fırlamış. Ne yaptığını bilmiyor. Hey, fotoğrafçı..."

Fields makinasını kavradı.

"Minna'yla birlikte gider misin?"

"Seninle gelmek istiyorum."

"Sözümü dinle... Filmin bitti sanıyordum."

"Önemli değil. Hallederim."

"Nasıl fotoğraf çekeceksin peki? Kıçınla mı?"

"Sana yardım etmek istiyorum."

"Bak sen! Ben de fillere hiç aldırmadığını sanıyordum."

"Ailemin bütün fertleri Auschwitz'de, gaz odasında öldürüldü."

"Anlıyorum. Bunu daha önce söylemeliydin. Ne var ki, seni yanıma alamam."

"Neden?"

"Bu doğru olmaz. Ne yaptığının bilincinde değilsin artık."

"Ben bir Amerikan yurttaşıyım ve filleri tehlike altında bulundukları her yerde savunma hakkına sahibim," diye bağırdı Abe Fields. "Jefferson, Lincoln, Eisen..."

"Evet, evet, biliyorum."

"Benim de herkes kadar filleri savunmaya hakkım var."

"Bu doğru. Git ve herkes kadar savun öyleyse."

"Filler için canımı vermek istiyorum," diye bağırdı Fields.

"Gerçekten başın belâda senin."

"Amerikan askerleri senin lanet olası fillerini savunmak için ta Avrupa'ya gittiler! Biz olmasaydık..."

Sol tarafında şiddetli bir sancıyla kendine gelir gibi oldu. Ellerini göğsüne bastırdı, yüzü acıyla kasılmıştı, çevresine bakındı.

"Siz ikiniz geri döneceksiniz. Birkaç kilometre ileride bir çiftlik var. Duyuyor musun beni, fotoğrafçı?"

"O kadar dayanabilir miyim, bilmiyorum. Kaburga kemiklerim ciğerlerime batıyor."

"Denersin... Ne oluyor?"

"Kamyonlar ve jip!" diye bağırdı Yusuf.

Genç öğrenci sıcak bir terin yüzünden boynuna süzülüşünü duyumsadı: Kan gibiydi. Tüfeğini dirseğinin altında öyle bastırdı ki, silahı kilitlendi, hareket etmiyordu. Derin bir soluk aldı, gözleri ufukta giderek büyüyen beneklerde takılı kalmıştı. Anayoldan ayrıldıktan yirmi dakika ya da yarım saat sonra, kayalıklar arasındaki alanı kaplayan sık bambu ağaçlarıyla örtülü Oulé tepelerinin eteklerine ulaşacaklardı. O zaman İdris ve Morel'le yalnız kalacaktı; engelleyici hiçbir

tanık olmayacaktı çevrelerinde. Kolunun yeniyle yüzünü sildi, kararını verdiğine ve her şeyin kolay olacağına müthiş inanmak istiyordu: Bir el ateşten sonra, Morel sonsuza dek sürecek bir efsanenin parçası olacaktı. Zenci milliyetçiliği uğruna hayatını hiçe sayan ilk beyaz olarak tarihe geçecekti. Hiçbir şeye karşı çıkamayacak ve birden kamuoyunun karşısına dikilip kendi inatçı doğrularını artık haykıramayacaktı. Belirli bir siyasal amaç için ondan yararlanmak; inançlı budalanın dilekçeler ve başvurularla dolu evrak çantası ve ebedi bir militanın darmadağın bakışlarıyla öfkeyle aniden ortaya çıkıp kendinden yararlanma çabalarını bozguna uğratarak 'Fil avcılığına son vermenizi istiyorum, lanet olasıcalar!' diye masayı yumruklaması korkusu olmadan, istenen her türlü kampanyaya adını vermek sonunda mümkün olacaktı. Ancak işin en tedirgin edici yanı, Morel'in ara sıra arkasına bakıp kendisine çevrili namluyla karşılaştığında, genç öğrencinin sanki her şeyi bildiği, hiç de aldanmadığı kanısına kapılmasıydı. O anlarda, inanç dolu deliliğine özgü, alaycı, neredeyse meydan okuyan bir parıltı dolaşıyordu gözlerinde. 'Haydi bakayım!' der gibiydi sanki. Dayanılmaz bir şeydi bu: Adam, karşısındakinden emin olduğu için kazanacağından da emin olduğu bir mücadeleye girişmiş gibiydi. Yusuf kimliğini, onu neden izlediğini haykırmak, ona hakaret etmek, dahası vurmak, insana o saçma güvenini sonsuza dek zedelemek, hiçbir şeyi Afrika'nın bağımsızlığından üstün tutmadığını – başka şeyleri, başka insani düşünceleri, başka onurları umursamadığını ve amacına ulaşan her türlü aracı doğru bulduğunu haykırmak istiyordu. Ancak, insana bu kadar güvenen, insanın gönül yüceliğine, insanın ellerinin temizliğine, her zaman yineleyip durduğu insanlık payına böylesine inatla inanan adamı vurmak zorunda kaldığında, onun

bunları bilmemesi, anlamaması, sırtından vurularak o güvenle birlikte aniden ölmesi gerekiyordu.

Yusuf'un iç çatışması öylesine sancılıydı ki, kimi zaman yaklaşan askeri konvoya doğru dörtnala koşup ateş etmek ve onlar tarafından vurulmak geliyordu içinden. Atı bu gerginliği duyumsadı ve Fransız askerlerinin bulunduğu yerden görülebilecek bir toz bulutu koparark şahlandı.

İdris elini kolunu sallayıp işaret parmağını konvoya doğru uzatarak öfkeyle konuşmaya başladı. Morel kararını vermişti.

"Tamam, tamam. Ya şimdi ya hiçbir zaman..."

"Nereye gitmek istiyorsunuz?" diye seslendi Fields.

Abe Fields, ona -dalgalı saçları üstünde duran güneşten kavrulmuş şapkasına, göğsündeki küçük Lorraine haçına, kahverengi gözlerinin derinliklerinde duran o sevinç kıvılcımına, aralarında hep bir Gauloise sigarası taşıması gereken dudaklarının alaycı kıvrımlarına, eyerine iliştirilmiş ebedi bir inanç sahibinin simgesi olan başvurular, dilekçeler ve bildirgelerle dolu o saçma, şişkin evrak çantasına- son kez göz attı. Aniden bir şey gelmişti aklına.

"Bekleyin," diye bağırdı. "Bu kâğıtları ormanda ne yapacaksınız? Ağaçlara mı iğneleyeceksiniz? Onları bana verin; gözkulak olurum."

"Haklısın," dedi Morel. "Al bakalım fotoğrafçı, sana teslim ediyorum..."

Evrak çantasını eyerinden çözdü ve yolun ortasına fırlattı.

"Ona iyi bak. Görevi sürdür. Bir gün geri dönüp ne yaptığını soracağım. Gerisi sana kalmış. İyi günler ve iyi şanslar!"

Atını yolun kenarına doğru sürdü. İdris ve Yusuf ardından geliyordu. Anayoldan ayrılıp ağaçların arasında gözden kayboldular. On kilometre kadar güneyde, seyrek cılız otlarla kaplı taşlı toprağı, yığın yığın kayalar arasına sıkışmış sivri ça-

tılı köyleriyle Oulé bölgesinin ilk kayalıklarının başladığı yerde, ağaçların yerini sık bambu ormanları alacaktı. Sonra sarı savanlarla örtülü tepeler ve yüz bin kilometre karelik bir alana yayılan, içinde hiçbir müfrezenin kendilerini yakalayamayacağı atlı bir biniciden daha yüksek otlarla örtülü filçayırları başlayacaktı. Biraz daha güneyde Peder Tassin'i ve kazı yerini bulacaklardı, yağmur mevsiminin başlamasıyla çalışmalara ara verilmiş olmalıydı, yine de Peder Tassin'in onları boş barakalarında ağırlamayı reddetmeyeceği kesindi. Belki daha etkin bir biçimde yardımcı olmayı bile kabul edebilirdi... Peder, insanlığın kökenleriyle ilgili her şeye karşı derin ilgi duyduğu söylenen bir adamdı. Morel, nasıl olursa olsun, kendisine uzanmış pek çok el bulunduğuna emindi. Şu anda yapılması gereken tek şey, olabildiğince hızlı anayoldan uzaklaşmaktı. On ay önce, yönetici Herbier'le burun buruna geldiği yoldu burası, her zaman elinden geleni en iyi biçimde yapmaya çalışan bir adamın dürüst, öfkeli yüzünü hoşnutlukla hatırladı.

Yorgunluk taş gibi ağırlaştırıyordu bedenini, giderek artan bir çabayla kendini taşıyordu, gücünün sınırlarını zorladığını her duyumsayışında hatıraları biraz daha canlılık ve süreklilik kazanıyordu. Gazetelerin, hakkında yazdıklarını düşündü. Herkes kendi umutlarını, kendi dürtülerini, kendi kinlerini ve kendi gizli insanlık düşmanlıklarını ona yüklüyordu: Amacını açıkça ortaya koyması boşunaydı, yapabileceği hiçbir şey yoktu.

Yine de gerçek öylesine açıktı ki, daha açık ve daha basit olması imkânsızdı.

Hayatı ve dünyayı güzelleştiren bu özgür kökleri seviyordu.

Doğayı seviyordu ve onu savunmak için her zaman elinden geleni yapmıştı.

Ömrü boyunca yaşadığı en zorlu mücadele, mayısböceklerinin savunusu olmuştu.

Bir gülümseme -Abe Fields'ın o hiç güvenmediği gülümseme- dolaştı dudaklarında, orada öylece kaldı. O mücadeleyi hâlâ sürdürüyormuşcasına şaşırtıcı bir netlikle hatırladı; elbette aynı mücadeleyi hâlâ sürdürüyordu. Fiziksel acılar içindeyken ya da gücünün sınırlarına ulaştığı anlarda o olayı hatırlardı, her seferinde kendisine dayanma gücü veren, sürdürme gücü veren bir hatıraydı o.

Hayatının en zorlu mücadelesiydi.

Mayısböcekleri olayı Mayıs ayında, toplama kampındaki ilk yılın bitiminde yaşanmıştı. Olayı başlatan ilk kişiydi Morel; böceklerin yardımına koşarak eylemi başlatan ilk kişi.

O sıralarda Baltık kıyısında, Euden'deki taş ocağında çalışıyor, yeni firavunların gelecek bin yıl için kurulan dev yapılarına sırtlarında çimento taşıyorlardı. Taşıdıkları ağırlıkların altında dengelerini yitirmemek için tökezlenmemeye özen göstererek tek sıra halinde ağır ağır ilerliyorlardı.

Siyasi mahkûmlarla birlikte adi suçlular da vardı aralarında ve tümü de yirminci yüzyılın geleneğine uygun olarak, çalışma kampında yeniden eğitimden geçiriliyorlardı. Bu arada SS'ler, yüzleri güneşin ilk ışınlarıyla yanmaya başlamış, dizlerinin arasında çiçekler, çayırda uzanıyorlardı.

Rotstein adında biri vardı, Polonyalı bir piyanist; sonra Revel, Fransız yayıncı, sakalı öyle hızlı büyürdü ki Revel'in, bedeni içi kılla dolu bir şilte gibiydi, helaları temizlerken keskin kokuları altetmek için Mallarmé'den şiirler okurdu. Sonra Szwabek, bir başka Polonyalı, hayvancılıkla ilgili bir yarışmada kendisine birincilik ödülü kazandıran domuzunun buruşuk bir fotoğrafını sürekli üstünde taşır ve bir zamanlar gerçekten birisi

olduğunu kanıtlamak için yanındakilere gösterirdi; Prevost, Émile adıyla tanınırdı, bir Fransız demiryolcusuydu, bir kez tren düdüklerinin sesini duyup ağlamaya başlamıştı.

Sonra Julien vardı, rahipti Julien, kampta geçen iki yıl süresince hiç kilo vermemişti, bu yüzden kimse görmeden Tanrı tarafından beslenmekle suçlanırdı.

Sonra öbürleri vardı, niceleri; yarı yolda kalıp artık adları hiçbir anlam taşımayanlar. İşte böyle, gardiyanları çimenlere uzanmış, güneşin ilk okşayışlarına karşı önü açık pantolonlarıyla ilkbaharın ilk sıcaklığının tadını çıkarırken, yüklerinin altında iki büklüm yürüyorlardı.

Morel birden bir şeyin yanağına çarpıp yere düştüğünü duyumsadı. Dengesini korumaya çalışarak gözlerini usulca yere indirdi. Bir mayısböceğiydi.

Sırtüstü yere düşmüş, doğrulmaya çabalayarak bacaklarını sallıyordu. Morel durdu, ayaklarının dibinde duran böceğe sabit gözlerle baktı. O sıralarda bir yıldır kamptaydı ve son üç haftadır boş mideyle günde sekiz saat çimento çuvalı taşıyordu.

Yürüyüp gidilmesi imkânsız bir olguydu bu. Çuvalları omuzlarında dengeleyerek dizüstü çöktü, işaret parmağının bir devinimiyle böceği ayakları üstüne çevirdi. O yürüyüş boyunca bu işi iki kez daha yaptı. Olup biteni anlayan ilk kişi yayıncı Revel'di. Onaylarcasına homurdanmış ve ayaklarının dibine düşen ilk mayısböceğine hemen yardım etmişti. Sonra sıra piyanist Rotstein'a geldi; Rotstein öyle zayıftı ki, bedeni parmaklarının inceliğine yetişmeye çalışıyordu sanki.

O andan sonra, adi suçlular küfrederek geçip giderken, hemen hemen bütün siyasi mahkûmlar böceklere yardım et-

meye başladılar. Yirmi dakikalık mola sırasında hiçbir siyasi suçluda yorgunluk belirtisi görünmüyordu, oysa genelde o dakikalarda kendilerini yere atıp düdük çalıncaya kadar kıpırdamadan yatarlardı. Ama bu kez yepyeni bir güç kazanmış gibiydiler. Gözleri yere dikili, yardım edecek böcek arayarak dolaşıp durdular.

Elbette bu durum uzun sürmedi.

Çavuş Grüber ortalıktaydı. Sıradan hayvanın biri değildi Çavuş; eğitim görmüştü. Savaştan önce Schleswig-Holstein'da öğretmenlik yapmıştı. Olayı hemen kavradı. Düşmanı tanımıştı. Rezilce bir kışkırtmayla karşı karşıya olduğunu anladı, sarsılmaz bir inancın ifadesiydi bu, kişiliği sıfıra indirgenen insanlarda hiçbir biçimde kabul edilemeyecek bir onur gösterisiydi. Evet, bir anda durumu değerlendirmiş ve yeni dünyanın kurucularına yönelik bu meydan okumanın önemini kavramıştı.

Kargaşanın içine daldı.

İlk iş olarak, olup biteni pek anlamayan, ancak birilerine sövmek söz konusu olduğunda her zaman hazır bekleyen desteğiyle mahkûmların üstlerine atıldı. Sağa sola tekme ve dipçik darbeleri savurmaya başladılar.

Ama Çavuş Grüber, göstericilerin en duyarlı noktasına dokunmak için gerekenin dayak olmadığını çabucak anladı.

Böylece, hedefine ulaşmak için tiksindirici, ancak güçsüzlüğü ölçüsünde acınası bir yol denedi: Gözleri yere dikili koşmaya başlamıştı, gördüğü her mayısböceğini ayağıyla eziyordu. Dönerek, zıplayarak, ayaklarını yerden kesip topuklarıyla yere vurarak ve yine zıplayarak, gülünç bir Kazak dansı yapar gibi yararsız ve dokunaklı bir biçimde bütün alanda koşup durdu. Mahkûmları yere yıkabilir, bütün mayısböceklerini ezerek öldürebilirdi, ama hedefi menzil dışın-

daydı; onu öldürmek imkânsızdı.

Sonunda anladı.

Hiçbir ordunun, hiçbir polis gücünün, hiçbir milisin, hiçbir partinin ya da kuruluşun başaramayacağı bir girişimde bulunmuştu. Başarmak için yeryüzündeki bütün insanlığı son kişisine kadar öldürmek gerekecekti, ama o zaman bile, evet, o zaman bile o yok edilemeyen ruh, yeryüzünde ilahi bir gülümseyiş gibi kalabilirdi.

Elbette bu yenilgiyi ağır ödetti. O gün herkesi iki saat fazla çalıştırdı; bu iki saat, insan gücünün dayanma sınırıyla bu sınırın ötesi arasındaki ayrım demekti.

O akşam, daha önce hiç yaşamadıkları ölçüde yorgundular; ertesi gün için kendilerine bir parça güç bulabilecekler miydi acaba?

Özellikle Rotstein olaydan çok etkilenmişti. Kendini yatağa atıp kıpırdamadan yattı. İnsan onun üstüne eğilip, düştüğü yerde kalmış bir böcek gibi ayakları üstüne çevirmek, uçmasına yardımcı olmak istiyordu. Ama yardıma gerek yoktu; o her akşam kendi kendine uçardı.

"Hey, Rotstein, Rotstein."

"Evet?"

"Hâlâ yaşıyor musun?"

"Evet, konser veriyorum. Kesmeyin."

"Ne çalıyorsun?"

"Johann Sebastian Bach."

"Deli misin sen? Hem de bir Alman!"

"Doğru, bir Alman. Önemli olan da bu: dengeyi yeniden kurmak. Almanya'yı sırtüstü düştüğü yerde sonsuza dek bırakmayız. Ayağa kalkmasına yardımcı olmak gerek."

"Hepimiz sırtüstü yatıyoruz," diye homurdandı Revel. "Böyle doğmuşuz biz."

"Kapa çeneni, Revel. Ne çaldığımı duymuyorum."

"Çok dinleyicin var mı bu gece?"

"Fena sayılmaz."

"Ya güzel kızlar?"

"Bu gece yok. Bu gece Çavuş Grüber'e çalıyorum."

Silezya'lı Otto köşesinde inledi. Biliyorlardı; düş görüyordu. Hep aynı düşü görürdü Otto: Dul bir kadını soygun amacıyla öldürmüştü, her akşam düşünde dilini çıkarırdı kadın. İrkilerek uyandı.

"*Immer die alte Schickse,*"* diye homurdandı.

"Sana hep dilini çıkarması ne garip," dedi Émile.

"Hiç de garip değil. Onu boğmuştum."

"Ya," dedi Émile. "Anlıyorum, o halde kıçını gösterdiği gün seni bağışladı demektir."

Havalandırma aralığından çapraz makinah tüfeğiyle gözcü kulesi görünüyordu.

"Baksanıza, yarın başka mayısböcekleriyle karşılaşırsak ne yapacağız?"

"Dua edelim de görmeyelim," dedi Peder Julien.

"Ya, hayır," diye söze karıştı Revel, "dilerim görürüz. En azmdan ne düşündüğümüzü böylelikle belirtmiş oluyoruz. İnsan kendini rahatlamış hissediyor "

"Bunu söyleyemezsin," dedi Émile. "Baksana Rotstein'a."

"Hey, Peder!"

"Ne var?"

"Tanrı ne yaptığını sanıyor dersin?"

"Lanet olsun," dedi Peder öfkeyle. "Tanrı'yı bu işe karıştırma. Tanrı'nın ne ilgisi var bununla?"

"Her zamanki gibi, hiçbir ilgisi yok."

---

*) (Alm.) Yine o cadaloz. (ç.n.)

"Belki O da sırtüstü düşmüş, bacaklarını sallayıp duruyor ama ayağa kalkamıyordur."

"*Merde, merde, merde,*"* dedi rahip, öfkeyle.

"Bir rahibe yakışmıyor bu sözler."

"Burada rahipler arasında değiliz zaten."

"Émile..."

"Evet?"

"Sen komünist misin?"

"Evet."

"Öyleyse mayısböceklerinden sana ne? Partinin çizgisine uymuyor."

"Yine de insanın arada bir özgürce davranmaya hakkı var."

"Émile..."

"Evet?"

"Komünist misin sen?"

"Yeter artık. Kapa çeneni."

"Peki, Rusya'daki çalışma kamplarında mayısböceklerini yüzüstü çevirmekle zaman harcanmasına izin verirler mi dersin?"

"Elbette hayır."

"Öyleyse?"

"Rusya'da çalışma kampı yok ki..."

"Demek yok."

"Lanet olsun, yok işte..."

"Neden hep sırtüstü düştüklerini anlayamıyorum."

"Doğanın yasalarının işleyiş biçimi böyle. Biz neden buradayız peki?"

"Öyleyse hâlâ düzeltilmeye ihtiyaç duyuyor."

"Ne, ne o düzeltilmesi gereken?"

*) Kahretsin, kahretsin, kahretsin (ç.n.)

"Doğa."

"Senin hatırına düzeltirler, merak etme."

"Émile..."

"Yine ne var?"

"Bir Marksist olarak neden mayısböceklerine yardım ediyorsun?"

"Hıristiyanca bir yardım benimki. Oldu mu şimdi?"

"Aferin, çok güzel bir cevap," dedi Peder Julien.

"Sen sus, Peder. Sen saygınlığını yitirdin, artık konuşamazsın."

"Bu doğru," dedi biri. "O merhametli Tanrı'n hiçbir şey yapamaz mı bizim için? Pek de yardımsever sayılmaz hani."

"Bakın çocuklar, gerçekten elimden geleni yapıyorum," dedi Peder Julien.

"Tabii, tabii."

"Bana inanmıyor musunuz?"

"İnanıyoruz."

"Yine de bizim için bir şeyler yapabilir. Hepimiz sırtüstü düşmüşüz işte, görmüyor mu yani?"

"Size söyledim, elimden geleni yapıyorum. Dua ediyorum, dua ediyorum, dua ediyorum..."

"Biz bile mayısböceklerine yardım etmenin bir yolunu bulduk."

"Mayısböcekleri umurunuzda değil sizin, piç herifler, gururunuzdan yapıyorsunuz bunu. Çalışma kampında olmasaydınız varlıklarını hiç fark etmeden çiğneyip geçerdiniz. Kafanızda yer alan bir şey bu, yüreğinizde değil. Olay bu işte..."

"Gurur değil," diye zayıf bir sesle karşı çıktı biri. "Gurur değil, başka bir şey..."

Sarı bambu ormanının yoğun derinliklerinde, dikenli çalılıkların parça parça gölgeleri altında, atlarının gemlerinden tutmuş ilerliyorlardı. Artık yalnızdılar. Biri ateşe hazır makinalı tüfeğini doğrultmuş ayakta duruyor, öbürü bir kayanın üstünde sırtı dönük oturmuş hatıraların içinden gülümsüyordu. Ölümü küçümseyen ya da akıl almayacak kadar kendine güvenen bir gülümseyişti bu; bilmek imkânsızdı... Gelip geçen kamyonların homurtuları uzaklarda kalmıştı. Yusuf, çevrelerindeki böcek seslerinden başka hiçbir şey duymuyordu artık. Parmağı tetikteydi. Arkasını dönmüş sakin sakin oturan ve sanki silahın patlamasını sabırla bekleyen adama gözlerini dikmişti. Ara sıra usulca başını çevirdiğinde, genç öğrenci, güneşten kavrulmuş fötr şapkası altında alaycı yüz kesitini görebiliyordu. İdris, kayaların ve cangılın engelleri arasında bir geçit bulabilmek için önden gitmişti. Şimdi sarı bambular arasında yalnızdılar.

"Eee, ne bekliyorsun, ateş etsene!"

Genç öğrencinin yüzü ter damlaları altında çökük ve ifadesizdi. Yutkunmak, boğazındaki düğümü çözmek için büyük çaba harcadı.

"Nereden biliyordunuz?"

...Çöl gecesinde, yıldızların altında uzanan beyaz siluet kumda dönmüş ve Morel uyuyan delikanlının üstüne eğilmişti. Karşısında duran gözkapakları kapalı yüz ciddi ve dahası mavimsi ışık altında kederliydi. Birden dudakları titremiş ve mırıldanmıştı. Morel, uzun süre kıpırdamadan delikanlının başında bekledi; eli, o asi ve gururlu başa, insanın içsel gerçekliği tarafından düşlerinde bile rahat bırakılmayan başa dokunuyordu.

"Sayıkladığını duydum."

"Ne söylüyordum?"

Morel uzaklara bakıyordu.

"İnsan onuruna ilişkin bir şeyler mırıldanıyordun."

O hem ciddi hem alaycı gülüşüyle, dudaklarındaki ironiden çok gözlerindeki yumuşaklığın belirginleştiği gülüşle genç öğrenciye döndü.

"Söyle bakalım, gerçekten sen kimsin? Bunu öğrenmenin zamanı geldi..."

"Adım Yusuf Lanoto. Paris Üniversitesi'nde iki yıl hukuk öğrenimi gördüm..."

"Sonra?"

"Sonra CLA'ya katıldım. Waitari sizi izlemem için beni buraya gönderdi..."

"Çok düşünceliymiş."

"Örgütümüz yetkililerin eline sağ olarak geçmenizi istemiyordu. Yakalandığınızda, sizi yalnızca fillerin ve Afrika hayvan topluluğunun ilgilendirdiğini açıklayacaktınız."

"Doğru. Beni yalnızca bunlar ilgilendiriyor."

"Sionville baskınından sonra sizi ölüm cezasına çarptırdık. Ama Amerikalı gazeteci yüzünden cezanızı infaz edemedik."

"Anlıyorum."

"Gazeteci yanımızdan ayrıldığı ân sizi temizleyecektim, ya da yalnız kaldığınız bir zaman..."

"Yani, şimdi."

"Evet, şimdi."

Bir parça keder...

"Sonra da sizi Afrika bağımsızlık mücadelesinin bir kahramanı olarak tanıtacaklardı..."

"Çok hoş olurdu. Doğrusu, pek de yanılmış sayılmazlar. Ne var ki bu benim açımdan yeterli değil. Yalnızca ulusal ba-

ğımsızlıkla yetinemezdim. Eski, çok eski bir aldatmaca bu. Artık sökmüyor. Dünyanın onda dokuzu bağımsız uluslardan oluşuyor; ama durumlarına bir bak... Hayır dostum, benim açımdan yeterli değil. Daha çoğunu istiyorum. Daha çok şey bekliyorum. Artık insanlaşmalarını istiyorum; daha azına razı değilim. Ama bizim başaramadığımızı başarabileceğine inanıyorsan, fillerin korunmasını sağlayabileceksen, dilediğince bağımsız olursun; işte o zaman seninle gelirim. Bu bana uyar. Özgürlük bana hep uymuştur zaten. Ama bir koşulum var: Bu işi yapacaksın. Kim yaparsa yapsın, umurumda değil: Siz ya da biz, beyazlar ya da sarıderililer, siyahlar ya da kızılderililer; umurumda değil. Seninle geleceğim ama bir koşulla: bunu başarmak. Çünkü benim için önemli olan bir tek şey var..."

Birden öfkeyle gürledi.

"Fillere saygı göstermek. Daha azma razı değilim."

"Biliyorum," dedi Yusuf, kibarca.

Morel bir kez daha kendisini hedef alan makinalı tüfeğin namlusuna baktı. Özlem vardı sanki gözlerinde: Eylemi sürdürmeden önce biraz dinlenmenin sakıncası yoktu.

"Demek beni vuracaktın," dedi sanki üzülmüş gibi. "Seni neyin engellediğini merak ediyorum. Yine de hâlâ vurabilirsin. En uygun zaman ve yer; şimdi, burası."

"Bunu yapmaya hiç niyetim yok."

"Sebebini sorabilir miyim?"

Yusuf Fransız'a babacan bir duyguyla baktı. Bu çılgın, yalnız beyazın korunması ve savunulması gerekiyordu; içinde barınan akıl almaz inancı ve yıkılmaz umudu haklı kılmak Afrika'nın bağımsızlık savaşçıları ve bütün insanlık adına bir zorunluluktu. Dünyanın son iyi niyetli kişisi olarak korunmalı ve kollanmalıydı...

"Beni neden öldürmüyorsun?"

"Sanırım önümüzde hâlâ birlikte yürüyebileceğimiz upuzun bir yol var."

Abe Fields yolun ortasında dikilmiş, yerde duran evrak çantasına bakıyordu. Duyurular, bildirgeler, dilekçelerle tıka basa dolu, toz toprak içinde yatıyordu; kırılmış umutlarla ağırlaşmıştı sanki... Acıyla eğildi, çantayı yerden aldı, sımsıkı tutarak Alman kızına döndü. Genç kız, Morel ve iki arkadaşının ağaçlar arasında kaybolduğu yere bakıyor ve hıçkırarak ağlıyordu.

Abe Fields kızın elini tuttu.

"Weint nicht," dedi Yidişçe, iyi Almanca konuştuğunu sanıyordu. "Ona hiçbir şey olmaz."

Gün ağardığından beri Cizvit, dağ yamaçları boyunca patikayı izleyerek gönül rahatlığıyla eve dönüyordu. Kazı bölgesinde düşünceleri ve notlarıyla baş başa bir mevsim daha geçirecekti: Bağlı bulunduğu Kilise, Avrupa'da bulunmasındansa, Afrika ormanlarının derinliklerinde yaşadığını bilmekten hoşnuttu. Bu sürgünlük pek rahatsız etmiyordu onu; yaşadığı ıssız bölgeden, adları yüzyılın karanlığında yüksek fenerler gibi ışıldayan ve kendisininkinden çok değişik düşünceleriyle içinde çelişkili duygular uyandıran beş altı kişiyle sürekli mektuplaşıyordu. Uykusuz bir gecenin ardından, şimdi yorgundu. Ama öte yandan bir başka yorgunluğun, daha köklü, daha umarsız bir yorgunluğun da ağırlığını duyuyor ve buna biraz üzülüyordu. İnsanlık serüveninin alacağı yeni biçimleri, günün ilk ışıkları eşliğinde yolculuk ettiği tepeler kadar değişken ve gizemli biçimleri, daha belirgin olarak yakında çekip

gitmek zorunda kalacağını düşünerek büyük bir merak ve tedirginlik duydu. Bu tedirginliği yaşayacak kadar insandı. Atının adımlarıyla eşzamanlı olarak eyerinde sallanıp dururken bu serüvenin, en ilginç aşamasına tanık olamadan dünyayı terk etmenin üzüntüsü içindeydi. Aşırılığı ve alçakgönüllülükten yoksunluğu sebebiyle kendisinin de onaylamadığı, ancak -belki de, sona doğru yaklaştıkça gözlemlenen her öğenin giderek önem kazanmasından dolayı- yaşlandıkça artan bu biraz otoriterce meraka kendini kaptırmamaya çalıştı. Yaptığı geziden umut verici haberlerle dönemediğine üzülüyordu; yine de sabretmeye alışkındı o, insan hiçbir zaman acele etmemeliydi. Saint-Denis'nin ayrılırken söylediği son sözleri düşündü. Atının yanında durmuş, içinde gecenin kızıllığının hâlâ yanar göründüğü gözleriyle yüzüne bakıyordu.

"Bizimkini kazı yerlerinizden birinde sakladığınızı söylüyorlar, Peder. Mücadeleye devam etmeden önce biraz soluklanıyormuş... Ancak, amacı doğanın korunmasını kendi eline geçirmek olan bir adama neden bu kadar sempati duyacakmışsınız, doğrusu anlayamıyorum. Bunu, bağlı bulunduğunuz kiliseye ve dahası kendi yazdıklarınıza aykırı buluyorum. Yazılarınızdan anladığım kadarıyla çalışmalarımızdan çok bir şey beklemiyorsunuz; dahası erdemi, insanın kendini tamamlayabilmesi için gereken organı sağlayacak bir biyolojik evrim sorunu olarak ele aldığınız söylenebilir. Öyleyse, Morel'in mücadelesini ve inatçı çabalarını gülünç ve yetersiz buluyor olmalısınız. Belki de dün geceki sohbetimizden ve birlikte gözden geçirdiğimiz hatıralardan beklediğiniz tek şey, hoşça vakit geçirmekti. Dilekçeleri, bildirgeleri, savunma komiteleri ve son olarak silahlı *Maki*'siyle Morel'in şimdilik imkânsız görünen ve daha uzun süre imkânsız kalmaya mahkûm bir umu-

dun ardına düştüğünü düşünmüş olmalısınız. Ama kişisel olarak ben kendimi böyle bir kuşkuculuğa teslim edemem. Yine de, içinde bulunduğumuz koşullardan dolayı Tanrı'ya duyulan saygıyı söküp atmayı kafasına koyan bu asiye karşı gizli bir sempatiniz olmadığına inanmayı yeğliyorum. Her şeyden öte, türümüz henüz birkaç milyon yıl önce çıktı çamurdan, pullarımızdan kurtulduk ama gerçekten insan olabilmek için hâlâ önümüzde uzun bir yol var – ama bir gün sınırlarımızı aşacağız; üstümüze yüklenen o acımasız yasayı altedeceğiz. Dostumuz haklıydı; bunun insanlık dışı bir yasa olduğuna ve artık bunu değiştirme zamanının geldiğine hiç kuşku yok. O zaman, insan olma mücadelesinin çabaları ve zayıflıklarından arta kalanlar yeni bir deri değişimiyle birlikte yolumuzun üstünde yerini alacaktır."

Cizvit, atının sarsıntısından ileri gelebileceği gibi, onaylama anlamına da çekilebilecek ani bir hareketle başını salladı. Kenarlarındaki iki küçük çizgiyle hep yumuşak bir anlam taşıyan ince ve nemli dudakları, kısık derin gözleri, iri kemerli burnuyla ufku gözlemeye alışkın bir İngiliz denizcisinin profiline sahipti. Düşmanları arasmda ünlü korsanlar bulunduğunu sürekli hatırlatmaktan hoşlanırdı; ama Cizvit, damarlarındaki serüvenci kanıyla ilgili bu tür benzetmelerden rahatsız olmazdı. Hiçbir kuşkuya kapılmadan ve bir son bulgunun kesinliği içinde, dünyanın en güzel ve en ilginç serüvenlerinden birini yaşamıştı. Atının adımlarıyla eyerinin üstünde usulca sarsılırken, bir fatihe benzeyen profilini, tepelere ve dallarının sonsuz karmaşasını keyifle izlediği bir ağaç siluetine doğru çevirdi: Uzun süredir yeryüzünde en sevdiği, haç işaretinden bile çok sevdiği bir simgeydi ağaç. Gülümsüyordu...

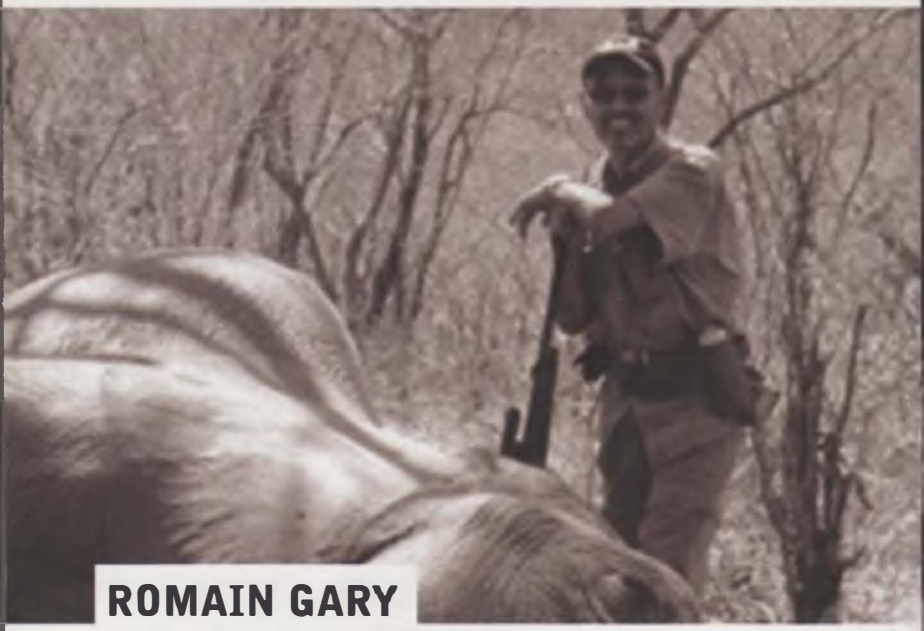
"Minna, kollarını kavuşturarak bara yaslanmış, Morel'e bakıyordu. Morel, elinde kadehi, başını eğmiş duruyordu. Genç kız, olağanüstü bir inançla bir şeyler bekler gibiydi. Bu sessiz çağrıya bir süre karşı koydu Morel, sonra gözlerini kaldırdı, konuşmaya başladı. Kim olduğundan ve nereden geldiğinden söz etmeden filleri anlatmaya başlamıştı; önemli olan tek şey fillerdi sanki. Her yıl Afrika'da on binlerce fil öldürülüyordu. (...) Bu katliamı durdurmak için gücünün yettiği her şeyi yapmaya kararlıydı. Bu yüzden gelmişti Çad'a. Filleri koruma kampanyasını üstlenmişti..."

(...)

"'Bu işte asıl amaçm filler olduğuna emin değilim,' dedi yine de Schölscher.

"'Öyleyse, asıl amaç nedir sence?'

"Schölscher, insanların can yoldaşlığına ihtiyacı var, diye cevaplamak üzereydi, umutsuzca gerek duyuyorlar buna ve hiçbir şey bu dürtüyü -insan yüreğini sonsuza kadar kavrayıp, işkence eden bu cennet köklerini- doyurabilecek yeterlilikte görünmüyor, diyecekti..."

ROMAIN GARY

CENNETİN KÖKLERİ

agora kitaplığı • 374

ISBN 978-605-103-170-5

çağdaş dünya edebiyatı • 39